

AZTERLANA

Diskriminazioa eta diskriminazioaren aurkako politika publikoak Euskal Autonomia Erkidegoan

EKAINA, 2023

ararteko

Herriaren Defendatzailea
Defensoría del Pueblo

Lan hau [Creative Commons Aitortu 4.0 Nazioartekoa \(CC BY 4.0\) lizentziapean dago](#)

Arartekoaren argitalpenak eskuratzeko

- [web](#) gunean
- [posta elektronikoz](#) eskatuz
- aurrez aurre gure hiru bulegoetako batean, idatziz (Prado 9, 01005 Vitoria-Gasteiz) edo telefonoz (945 13 51 18)

ARARTEKOA

Egilea Arartekoa da, eta lankidetzan aritu dira Daniel Toda Castán, Zuzenbidean doktorea, Arartekoko teknikari ohia eta, gaur egun, Save The Children erakundean lanean; Iñaki Lasagabaster Herrarte eta Nieves Arrese Iriondo, EHUko Administrazio Zuzenbideko katedraduna eta irakasle titularra, Administrazio Zuzenbidea, Konstituzio Zuzenbidea eta Zuzenbidearen Filosofia Sailean.

Itzulpena: Hori Hori S.A.L.

AURKIBIDEA

AKRONIMOAK	10
AURKEZPENA	13
EGIKARITZE-LABURPENA	16
I.KAPITULUA.	
Sarrera. Xedea, irismena eta metodologia	62
II.KAPITULUA.	
Karakterizazioa, esparru juridikoa eta jurisprudenziako	74
III.KAPITULUA.	
Nazioarteko erakundeen txosten esanguratsuenak.....	205
IV.KAPITULUA.	
Euskal administrazio publikoen jarduketak diskriminazioaren aurkako borrokaren esparruan	262
V.KAPITULUA.	
Arartekoak berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babeste aldera egin dituen jarduketa adierazgarrienak.....	316
VI. KAPITULUA.	
Diskriminazioaren aurkako politiken jardunbide egokiak/adibideak beste estatu batzuetan	346
VII. KAPITULUA.	
Ondorioak eta gomendioak	371
INFORMAZIO ITURRIAK	401
ERANSKINA	
Diskriminazioaren aurkako zuzenbideari buruzko jurisprudentzia.....	449

AURKIBIDEA

AKRONIMOAK	10
AURKEZPENA	13
EGIKARITZE-LABURPENA	16
I.KAPITULUA.SARRERA. XEDEA, IRISMENA ETA METODOLOGIA	62
II.KAPITULUA.KARAKTERIZAZIOA, ESPARRU JURIDIKOA ETA JURISPRUDENTZIAKO	74
II.1. Sarrera	74
II.2. Europako eta nazioarteko tresna garrantzitsuenak, diskriminazioari aurre egiteko. 78	
II.2.1.Nazio Batuak	78
II.2.2.Europako Kontseilua	80
II.2.3.Europar Batasuna	81
II.2.4.Diskriminazioaren aurkako borrokan laguntzen duten Europako erakundeak 91	
II.2.5.Tresna arauemaileen eta aplikatzeko arduraren organoen arteko harremana	92
II.3. Barne-ordenamendu juridikoa	92
II.3.1.15/2022 Lege, uztailaren 12koa, tratu-berdintasunerako eta diskriminazio ezerako integrala	94
II.3.2.Legedi sektoriala eta autonomikoa	99
II.4. Araudian jasotako diskriminazioaren modalitateetarako hurbilketa kontzeptuala. .103	
II.4.1.Zuzeneko diskriminazioa	105
II.4.1.1.Definizioa.....	105
II.4.1.2.Justificatuta dauden egoerak	107
II.4.2.Zeharkako diskriminazioa	109
II.4.2.1.Definizioa.....	110
II.4.2.2.Justificatuta dauden egoerak	112
II.4.3.Diskriminazio anizkoitza eta interseksionala	113
II.4.4.Beste diskriminazio batzuk: asoziazio bidezkoa, suposizio bidezkoa, pertzepzio bidezkoa, ezkutukoak eta sistemikoak	117
II.4.5.Diskriminazioan oinarritutako jazarpena.....	118

II.4.6. Diskriminazioa eragitea edo diskriminatzeko agindua edo instrukzioa	119
II.4.7. Errepresaliak	120
II.4.8. Gorroto-diskurtsoa	120
II.4.8.1. Aurrekariak	120
II.4.8.2. Gorroto-diskurtsoaren mugaketa, zigorgarritasuna	121
II.4.8.3. Ikus-entzunezko programazioaren legezkotasunaren ikuskapena ...	128
II.4.9. Gorroto-delituak	130
II.4.9.1. Tipifikazio penala eta kontzeptuen zedarriztapena	130
II.4.9.2. Gorroto-delituei aurre egiteko neurriak	133
II.4.9.3. Gorroto-gertakariei buruzko datuen erregistroa	137
II.5. Diskriminazioaren aurreko babesa eta erreparazioa	139
II.5.1. Ekintza positiboko neurriak	140
II.5.2. Kulturarteko harmonizaziorako jardunbideak: arrazoizko egokitzea eta hitzartutako doitzea	145
II.5.3. Legezko bermeak eta prozedurak	148
II.5.3.1. Biktimentzako informazioa, aholkularitza eta babesa	150
II.5.3.2. Prozesuetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea defendatzeko legitimazio prozesala	152
II.5.3.3. Froga-zama	154
II.5.3.4. Froga egitea	157
II.5.3.5. Diskriminazioaren aurkako zehapen-araubidea	158
II.5.3.5.1. Diskriminazioaren aurkako zehapen-araubideari buruzko txosten eta azterlanetatik eratorritako zenbait ohar	159
II.5.3.5.2. 15/2022 Legean ezarritako xedapenak	163
II.5.3.6. Ikuspegi errestauratiboa, erantzun bermatzaile berria	165
II.6. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea defendatzeko, datuak biltzearen garrantzia	165
II.6.1. EBn datuak biltzeko egindako proposamenak	166
II.6.2. Datu-bilketaren mugak eta bermeak	169
II.6.3. Datu-bilketa tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako lege integral berrian	172
II.7. Berdintasun-erakundeak	173
II.7.1. 2000/43/EE Zuzentaraua aplikatuta sortu diren berdintasun-erakundeak ...	176
II.7.2. Berdintasun-erakundeen ereduen arteko ezberdintasunak	180
II.7.3. 2000/43/EE Zuzentaraua aplikatuta, Espainian dagoen berdintasun-erakundeak	183

II.8. EBren eta 15/2022 Lege berriaren jardun-estrategiak eta -proposamenak	187
II.9. Ijito-herria, diskriminazioaren eta gizarte-bazterketaren aurrean babesa behar duen gutxiengo kulturala; bereziki, COVID-19aren ondoren.	189

III.KAPITULUA. NAZIOARTEKO ERAKUNDEEN TXOSTEN ESANGURATSUENAK 205

III.1.Sarrera eta metodologia.....	205
III.2.Nazioarteko erakundeek Estatu Espainolaren diskriminazioaren aurkako politikan aurkitu dituzten arazoak.....	208
III.2.1.Diskriminazioaren aurkako legeria globalik eza eta sektoreko legerian aurkitutako gabeziak	208
III.2.2.Diskriminazioaren aurkako gaian falta da erakunde independente bat izatea, behar bezala hornitua	212
III.2.3.Gutxiengoak ordezkatzeko dituzten aholku-organoen diseinuaren eta funtzionamenduaren hutsuneak	215
III.2.4.Diskriminazioa, aurreiritziak eta estereotipoak komunikabideetan	216
III.2.5.Berdintasunari eta diskriminazioari buruzko datuen bilketa eta azterketan topatutako hutsuneak	217
III.2.6.Diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategietan eta planetan topatutako gabeziak	220
III.2.7.Falta da politika publikoek talde minoritarioetan edo talde diskriminatuetan izaten dituzten neurri kanpoko ondorio kaltegarriak aztertzea	220
III.2.8.Profil etnikoak erabiltzea segurtasun-indarren eta kidegoen jarduketetan ..	222
III.2.9.Eskola-segregazioa.....	223
III.2.10.Intzidente arrazisten aurkako jardunaren hutsuneak.....	224
III.2.11.Gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokaren hutsuneak	225
III.3.Nazioarteko erakunde gomendioak	226
III.3.1.Diskriminazioaren aurkako lege globalak ematea	226
III.3.2.Diskriminazioaren aurkako borrokan espezializatu den erakundea sortzea ..	232
III.3.3.Gizarte zibilarekin kolaboratzea eta lan bateratua berrindartzea	237
III.3.4.Diskriminazioaren aurkako organo eskudun bat sortzea hedabideen arloan	238
III.3.5.Datuen bilketa eta azterketa hobetzea	239
III.3.6. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak eta estrategiak egitea eta ebaluatzea.....	246
III.3.7.Politika publikoek talde minoritarioetan edo diskriminatuetan neurri gabe izan dezaketan inpaktu kaltegarrii heldzea.....	248
III.3.8.Profil etnikoen erabilera ezabatzea.....	249
III.3.9.Eskola-segregazioa ezabatzea	250

III.3.10. Arrazakeriari edo diskriminazioari lotutako intzidenteak ikertzea eta zehapenak ezartzea	251
III.3.11. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borroka.....	254
III.3.12. Diskriminazioaren aurkako borrokan prestatuta dauden langile gaituak izatea	258

IV. KAPITULUA. EUSKAL ADMINISTRAZIO PUBLIKOEN JARDUKETAK DISKRIMINAZIOAREN AURKAKO BORROKAREN ESPARRUAN 262

IV.1. Sarrera	262
IV.2. Zerbitzu publikoek egindako gogoetak eta mahairatutako gai jakingarriak, diagnostiko gisa	266
IV.3. Administrazio publikoek garatutako jarduerak	269
IV.3.1. Babestutako ezaugarri bati baino gehiagori eragiten dioten jarduerak	270
IV.3.1.1. Diskriminazio-egoerei buruzko aholkularitza eta salaketa	270
IV.3.1.2. Jarduketan plangintza	271
IV.3.1.3. Administrazio-organoak	276
IV.3.2. Babestu beharreko ezaugarri bakoitzaren inguruko jarduerak:	277
IV.3.2.1. Desgaitasuna	277
IV.3.2.2. Sexu-orientazioa eta -identitatea	281
IV.3.2.3. Etnia edo jatorri nazionala	286
IV.3.2.3.1. Agiri estrategikoak eta jardute-planak	287
IV.3.2.3.2. Parte hartzeko eta koordinatzeko organoak eta sareak	291
IV.3.2.3.3. Migrazio-mugimenduen, ezaugarrien, beharrianen eta immigrazioaren aurreko jarreraren inguruko ezagutza	293
IV.3.2.3.4. Autonomia-erkidegoko zerbitzu publikoak	295
IV.3.2.3.5. Migratzaileentzako informazioa eta harrera	296
IV.3.2.3.6. Gizarteratze-programak	299
IV.3.2.3.7. Diskurtso publikoa	302
IV.3.2.3.8. Arlo honetan ematen diren laguntza-lerroak	303
IV.3.2.3.9. Etorkinen egoera eta zailtasunei buruz sentsibilizatzea eta kontzientziatzea helburu duten jarduerak	304
IV.3.2.3.10. Komunikazio-politika	309
IV.3.2.3.11. Prestakuntza-jarduerak	309
IV.3.2.3.12. Beste jarduera interesgarri batzuk	311
IV.3.2.4. Erljioa	313
IV.3.2.5. Hizkuntza	315

V.KAPITULUA. ARARTEKOAK BERDINTASUNERAKO ETA DISKRIMINAZIORIK EZ IZATEKO ESKUBIDEA BABESTE ALDERA EGIN DITUEN JARDUKETA ADIERAZGARRIENAK	316
V.1.Aurretiko gogoetak: Arartekoaren eginkizunak.....	316
V.2.Arartekoak tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan egin dituen esku-hartze nagusiak	319
V.2.1.Zerbitzu publiko jakin batzuk (adibidez, hilerriak) sinesmen erlijiosoetara (bereziki, komunitate musulmanari) egokitzeko premiari buruzko jarduketak	319
V.2.2. Arartekoak gurtza-zentro musulman bat ireki osteko arazoaren harira egindako jarduketa.....	320
V.2.3.Batasuneko ijitoen egonlekuei buruzko kekek eta ijitoek gutxiengo kultural bateko kide gisa udalerrira bateko herritar izateko duten eskubideari eragiten dioten beste kekek batzuk.....	321
V.2.4.Arartekoak LGTBI pertsonen eskubideak babesteko egin dituen jarduketak:	325
V.2.5.Arartekoak irisgarritasun-arloan egindako jarduketak.	328
V.2.6.Arartekoak polizia-jarduketan eta -praktiken beharrezko bermeen harira egin dituen jarduketak.	335
V.2.7.Gomendio Orokorra, aurretik urtebetez eroldatuta egoteko eskakizuna dela-eta osasun-laguntza mugatzeari buruzkoa.	338
V.2.8..Prestazio ekonomikoen arloko araudia aplikatzeari eta egoera diskriminatzaile posible batzuei buruzko kekek.....	338
V.2.9.Jendeari irekitako establezimenduetan sarrera ukatzeko eskubideari buruzko jarduketa.....	339
V.2.10.Arartekoaren ofiziotako jarduketa, diskriminazioa nozitzen duten kolektibo jakin batzuetako kideek alokairu-araubideko etxebizitzak eskuratzeko dituzten zailtasunei buruzkoa.	341
V.2.11.Arartekoak Haur eta Lehen Hezkuntzan funts publikoekin finantzatzaren diren zentroetako eskolatzeetan desoreka dagoela salatzen zuten keken harira egindako jarduketak.....	342
V.2.12.Zerbitzu publikoetarako sarbidean administrazio ona jasotzeko eskubidea ziurtatzeari buruzko jarduketak, zerbitzuak emateko harreman ezarriak (telematikoak nahiz aurrez aurrekoak) desberdinkeriarik ez sortzea sustatzekoak.	343
VI. KAPITULUA. DISKRIMINAZIOAREN AURKAKO POLITIKEN JARDUNBIDE EGOKIAK/ADIBIDEAK BESTE ESTATU BATZUETAN	346
VI.1.Diskriminazioaren aurkako legeria	346
VI.1.1.Erresuma Batua	346

VI.1.2.Finlandia	348
VI.2.Erakundeak	349
VI.2.1.Belgika: Aukera Berdintasunerako eta Arrazakeriaren eta Diskriminazioaren aurkako Zentro Interfederala (Unia)	349
VI.3.Legeriaren eta programen ebaluazioa	353
VI.3.1.Legeriaren ebaluazioa: Belgika	353
VI.3.2.Planen ebaluazioa: Herbehereak	355
VI.4.Plangintza eta estrategiak	356
VI.5.Datu-bilketa	359
VI.5.1.Belgika	359
VI.6.Poliziaren eta gizarte zibilaren arteko lankidetzaz; salatzeko prestutasuna areagotuta	360
VI.6.1.Erresuma Batua	360
VI.6.2.Austria	362
VI.7.Polizia-kontrolan, etniako ezaugarrien erabilera desagerraraztea	363
VI.7.1.Finlandia	363
VI.8.Diskriminazioaren aurka borrokatzeko organo eskuduna hedabideetan	364
VI.9.Gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari buruzko datu-bilketa	365
VI.10.Gorroto-diskurtsoaren aurkako borroka Interneten	366
VI.10.1.Suitza	366
VI.10.2.Alemania	368
VII. KAPITULUA. ONDORIOAK ETA GOMENDIOAK	371
INFORMAZIO ITURRIAK	401
ERANSKINA. DISKRIMINAZIOAREN AURKAKO ZUZENBIDEARI BURUZKO JURISPRUDENTZIA	449

Akronimoak

ABEB	Arraza-bereizkeria Mota Guztiak Ezabatzeko Batzordea
APEL	39/2015 Legearen, urriaren 1eko, Administrazio Publikoen Administrazio Prozedura Erkidearena
BOE	Estatuko Aldizkari Ofiziala
CEDAW	Emakumeen aurkako diskriminazioa desagerrarazteko Batzordea
CEDRE	Arraza edo Etnia oinarri duen Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseilua
CERMI	Elbarrien Ordezkariei Espainiako Batzordea
DBEO	Datuak Babesteko Erregelamendu Orokorraren
DPB	Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Batzordea
DPBEDBLO	Datu Pertsonalak Babestekoa eta Eskubide Digitalak Bermatzeko Lege Organikoa
DPEB	Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Konbentzioaren
DPELO	1/2013 Legegintzako Errege Dekretua, azaroaren 29koa, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorraren Testu Bategina onartzen duena
DSBE	Diru-Sarrerak Bermatzeko Errentara
EABI 2018	Etorkin Atzerritarrei buruzko Inkestaren azterketa
EAE	Euskal Autonomia Erkidegoa
EB	Europar Batasuna
EBAO	Europar Batasunaren Aldizkari Ofiziala
EBFT	Europar Batasunaren Funtzionamenduari buruzko Tratatuak
EBJA	Europar Batasuneko Justizia Auzitegia
EBOEG	Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Gutunak
EBT	Europar Batasunaren Tratatuak
ECRI	Arrazakeriaren eta Intolerantziaren aurkako Europako Batzordea
EESKB	Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Batzordearen
EESKNI	Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturalen Nazioarteko Ituna
EGS	Europako Gutun Soziala
EHAA	Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria
EPADE 2020	Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruzko inkesta

ESEB	Eskubide Sozialen Europako Batzordea
EQUINET	Berdintasun Erakundeen Europako Sarea
FRA	Europar Batasuneko Oinarrizko Eskubideen Agentzia
GEB	Giza Eskubideen Batzordea
GEEA	Giza Eskubideen Europako Auzitegia
GEEH	Giza Eskubideen Europako Hitzarmena
GKE	Gobernuz kanpoko erakundeak
GNBEHAB	Gutxiengo Nazionalak Babesteko Esparru Hitzarmenaren Aholku Batzordea
NBE	Nazio Batuak
OBERAXE	Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokia
RECI	Kultura Arteko Hirien Europako Sarea
SIMSA	Interneteko Industriaren Suitzako Elkarateak
SPAJL	Sektore Publikoaren Araubide Juridikoaren 40/2015 Legea, urriaren 1eko, Sektore Publikoaren Araubide Juridikoarena
UPV/EHU	Euskal Herriko Unibertsitatea

Gizartearen ispilua

*Diskriminatzea,
jatorrizko sormena erdeinatzea,
izakiaren askatasuna lurperatzea
eta zapaltzea
ez izatearen iluntasunean.*

*Nola jakin egindako kaltearen berri,
berdintasunik eta askatasunik ezak
berekina dakarren
betiko laidoa
gizartearen ispiluan islatzen?*

*Legeen, neurrien, politiken bidez...
baina baita ere...
nozitutako esklabotasunarekin enpatia izanez,
esklabotasun hori bihar
geuk jasan baitezakegu*

*Egiazkoaren alde lan eginez
eta..., azkenean...,
behin eta berriz eraberrituz,
jatorrizko senidetasuna,
gure bihozberatasuna.*

Aurkezpena

Juridikoki onartuta daude berdintasuna eta pertsona guztien duintasuna. Hala ere, egoera batzuetan, oraindik ere bereizkeria agertzen da euskal gizartean, eta pertsona eta talde batzuei galarazi egiten die beren gaitasunen arabera proiektua garatzea.

Egoera hori iraultzeko, Arartekoak nabarmentzen du politika publikoak behar direla ekitaterik ez izate horri agindu juridiko eta etiko gisa aurre egiteko. Asmoa da gizarte zuzenagoa eta jasankorragoa lortzeko helburu irmo eta partekatua bideratzea.

Bereizkeriaren aurkako politikek, arrakastatsuak izango badira, bat etorri beharko dute noizean behingo edo loturarik gabeko jardueretatik urruntzen den ekintza politikarako programa batekin; programa horrek helburu zehatzak izan beharko ditu, denboran barrena dirautenak, gizartea pixkanaka ohar dadin, atzerapausorik gabe, ez dagoela tokirik edozein arrazoi edo egoeragatik portaera arrazistak, LGTBifobikoak edo diskriminatzaileak izateko.

Horretarako ezinbestekoa da berriazko araudia onartzea, egitura berriak sortzea eta hainbat jarduera publiko bultzatzea, tratu-desberdintasuna eta bidegabekeria iraunarazten duten portaerak euskal gizartetik erauzteko.

Hori lortzeko, ondo ezagutu behar dira kasuak eta antzeman egin behar dira bereizkeria-egoerak, ezagutza horrek ahalbidetuko baitu neurri eta politika egokienak ezartzea.

Azterlan honi ekitean, burutu litezkeen ekintza ugari buruzko ezagutza sistematizatua izateko premiari erantzun dio Arartekoak, izan ere, ekintza horiek erraztuko dute berdintasunaren helburu kolektibo bikaina pixkanaka erdiestea. Horretarako, corpus kontzeptual eta juridiko bat ezarri nahi izan du, eta erakunde nazional eta nazioartekoan diagnostikoak eta gomendioak bildu; baita jarduera egoki batzuen berri eman ere, politika publiko aurreratuak diseinatzen laguntzeko. Azken batean, lantresna bat eta jarduera-proposamenak eskuratu nahi izan ditu, bereizkeriaren kontra borrokatzeko ekintzak burutu ahal izateko.

Azterlan honetan, gaiak eragindako euskal administrazioen jarduera asko bildu eta sistematizatu dira; horri esker jakin daiteke zer jarduera egiten ari diren, baina asmoa ez da administrazio publiko bakoitzak burutzen dituen jarduerak ebaluatzea, baizik eta abiarazitako ekimen guztien irudi bat eskaintzea.

Azterlana prestatzeko azken fasean, uztailaren 12ko 15/2022 Legea onartu da, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako lege integrala. Horrek zehazten du hemendik aurrera zer esparru juridikotatik abiatu behar den, eta botere publikoek zenbait jarduera egin beharko dituzte hori betetzeko. Araudi horren garrantzia eta proiektzioa txostenaren pasarte askotan jartzen da agerian. Era berean, Eusko Jaur-laritzak dagoeneko egin ditu lehen urratsak tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik ezerako euskal legea bultzatzeko, eta arazo hori sakonago aztertzen duten plangintza-tresna berriak ezagutu dira.

Azterlan hau hainbat ataletan egituratuta dago:

Lehen bi ataletan, irismen- eta metodologia-alderdiak jorratzen dira, eta zuzenbide- eta jurisprudentzia-esparruari buruzko zati teoriko bat ere bai, non aztertzen baitira berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea zaintzen duten arau-tresna eta erakunde nagusiak, baita plangintza-tresnak ere. Hirugarren ataletan, ber- rriz, labor berrikusten dira nazioarteko erakundeek txostenak eta Espainiako Estatuari egin dizkioten gomendioak, horiek baitira erabili beharreko nahitaezko erreferenteak.

Aipatu den bezala, euskal administrazio publikoek arlo horretan egindako jardueren bilduma oparo bat ere egin da, eta berdintasunaren printzipioa babestearekin eta bereizkeriazko jarduerak debekatzearekin loturiko Arartekoaren jarduera batzuk ere bildu dira. VI. kapituluan, nazioarteko erakundeek egindako gomendioak betetzeare- kin zerikusia duten jarduera egoki batzuk nabarmendu dira.

Azken ataletan, Arartekoak 27 ondorio atera ditu, txostenaren kapituluaren bilduma gisa, eta jarduteko 13 gomendio egin dizkie euskal administrazio publikoei. Gomen- dio horiek hainbat arloekin lotuta daude: esaterako, gizarte-bizitzako alderdi askotan agertzen den arazo konplexu honi trataera orokorra eman beharrarekin. Horren hari- tik, begi-bistakoa dirudi beharrezkoak direla arauzko eta antolaketazko neurriak, az- terlanak, prestakuntza, prebentzioa edo sentsibilizazioa, baita neurri pedagogikoak, bateratzaileak eta errestitutiboak ere.

Beren lankidetzagatik eskerrak eman behar dizkiet defentsa-erakunde honek egin- dako informazio-eskaerari arduraz erantzun dioten euskal administrazioei: Eusko Jaur-laritzari, foru aldundiei eta 16 toki erakunderi, besteak beste, 3 hiriburu- etako udalei; lankidetzak horri eskerrak, arlo honetan abian dauden zenbait ekimenen irudi nahiko osoa lortu ahal izan da azterlanerako.

Azterlanetik ondorioztatzen denez, anitz erronka garrantzitsuri heldu behar diete gizarteak, euskal administrazioek eta Arartekoak berak. Europako Kontseiluak¹ behin eta berriz gogorarazten digunez, ezin dira ahaztu gizartean jokaera diskriminatzaileak egoteak dituen ondorioak, izan ere, ondorio moralak, etikoak, sozialak eta politikoak ez ezik, ondorio ekonomikoak ere baditu, diskriminazioarekin eta arrazakeriarekin² zerikusia duen kostu bat baitu, eta beste ondorio batzuk ere bai, aniztasuna modu positiboan kudeatzeak dakartzan abantailei arreta nahikorik ez eskaintzearen ondoriozkoak.

Azken bolada honetan beste arrisku bat ere azaleratu da, adimen artifiziala erabiltzearen ondoriozkoa. Hori indarrez sartzen ari da anitz eremutan, besteak beste, administrazioarekiko harremanetan, eta erakunde honek etorkizunean erne egon beharko du, pertsonen eskubideetan eraginik balu ere.

Azterlan honen bidez, Arartekoak espero du bereizkeriaren aurrean tolerantzia izpirik izango ez duen gizartean aurrera egiteko beharrezko neurriak bultzatzen laguntzea, eta, arlo honetan, sektoreko beste azterlan eta berariazko txosten batzuen eragile izan nahi du.

Manuel Lezertua
Arartekoa

---

¹ "Kultura Arteko Hiriak" programa, informazioa hemen kontsulta daiteke: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities>.

² LOSAVIO, Joseph, Lo que nos cuesta el racismo a todos, Finanzas y desarrollo: publicación trimestral del Fondo Monetario Internacional y del Banco Mundial, 57. libk., 3. zk., 2020, 32-35 or., eskuragarri hemen: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/spa/2020/09/pdf/costo-economico-del-racismo-losavio.pdf>.

EGIKARITZE-LABURPENA

I. Kapituluua. Sarrera. xedea, irismena eta metodología. Laburpena.

Dituzten jokabideak edo inguruabar pertsonalak edo lortutako merezimenduak edozein izanda ere pertsonak talde sozial bateko kide izateagatik jasan dezaketen diskriminazioa gainditu gabeko ikasgaia da, oraindik orain, gizarte demokratikoetan (baita EAEn ere), eta pertsona horien benetako integrazioa eta inklusioa eragozten ari da. Halaber, egiaztatu egin dezakegu desberdinkeria historikoek bizi-bizi jarraitzen dutela gure testuinguru sozial eta politikoan. Desberdinkeria horiek gizarte-bazterketa dakarte, kalte egiten dute, eta kolektibo batzuk beste batzuen azpitik kokatzen dituzten gizarte-praktikak, aurreiritziak eta estereotipoak sortzen dituzte.

Arartekoak bere gain hartu du diskriminazioaren eta arrazakeriaren kontra borrokatzeko politika publikoak behar direla ohartarazteko konpromisoa: salaketa eta zigor ugari jartzen ez badira ere, ondo asko daki gure gizartean diskriminazioa dagoela. Halere, diskriminazio hori begien bistakoa izaten ez denez, ez da ikusgai egiten.

Diskriminazioa detektatzeko zailtasunen artean, honako hau da nagusietako bat: kolektibo hegemonikoek eta xede-kolektiboek ez dute dagoenik ere ikusten edo onartzen, eta horrek salaketa gutxi jartzea eragiten du. Hau da, diskriminazioak normalizatuta daude, eguneroko ekintzetan gertatzen direlako edo ez direlako jotzen zigortzeko moduko jokabidetzat. Batzuetan, ez da salaketarik jartzen, biktimak mesfidati agertzen direlako prozesuen baliagarritasunaren aurrean edo zaila izaten delako diskriminazioak frogatzea. Horren guzti horren ondorioz, diskriminazioek ez dute zigorrik jasotzen: zigorgabetasuna gailentzen da.

Azterlan hau egiteko kontsultatu ditugun azterlanek azpimarratu egiten dute arazoak gizartean jarraitzen duela nahiz eta pertsona guztien berdintasunerako eta duintasunerako eskubidea aitortu. Eurobarometroaren EBko diskriminazioari buruzko iritzi-inkestetan nahiz Europar Batasuneko Oinarritzko Eskubideen Agentziaren (FRA) txostenetan, oro har balioesten da oso gutxi aurreratu dela diskriminazioaren aurkako borrokan.

Zentzu onean, nabarmendu beharra dugu gero eta txosten eta diagnostiko gehiago egiten direla askotariko gaietara buruz, baita Euskadin ere: diskriminazioaren

pertzepzioa, bizikidetzeta eta gizarte-harremanak, diskriminazio- eta arbuio-egoerak eta gorroto-gertakariak edota kolektibo jakin batzuekiko pertzepzioak eta jarrerak (migratzaileak, ijitoak eta bestelako gutxiengo kulturalak, sexu- eta genero-aniztasuna edo erlijio-aniztasuna). Horrela, gehiago dakigu hizpide dugun arazo sozialari buruz. Azterlan honetan, txosten eta diagnostiko horietako batzuk aipatuko ditugu, baita txostenotan aterako ondorioak ere. Izan ere, aukera ematen dute hobetu daitezkeen eremuei arreta jartzeko, eta baliagarriak dira jabetu gaitezen oso garrantzitsua dela oraindik ere tratu-berdintasunik ez duten eta diskriminazioa ezartzen duten eremuetan diskriminazioa desagerrarazteko neurriak martxan jartzea; besteak beste, babes-tutako ezaugarrietan eragiten dutelako.

Arartekoaren azterlan honetan erabilitako metodologiari buruz, adierazi beharra dugu hainbat iturri baliatu ditugula: azterlan doktrinalak eta nazioarteko, Estatuko eta autonomia-erkidegoko erakundeen txostenak eta gomendioak. Halaber, informazio xehea eskatu diegu administrazio publikoei, eta Arartekoaren jarduketa jakin batzuk bildu ditugu, Euskadiko herritarrek eta erakunde sozialek kexak jartzean azpimarratu dituzten arazoen berri emateko. Gainera, kexa horien ondorioz, Arartekoak esku hartu du, eta gomendio eta jardun-proposamen zehatz batzuk eman ditu (azterlanean, kapitulu batean jaso ditugu jarduketok).

Komeni da adieraztea azterlan honek ez duela aztertzen generoan oinarritutako diskriminazioa, politika publiko espezifikoak daudelako dagoeneko, eta ez diola zigoreremuari heltzen, oso espezifikoa delako, nahiz eta, salbuespenez, gorroto-delituen kategoriaren berezitasunak aipatu. Hala, diskriminazioari aurre egiteko politika publikoen eremura mugatzen da azterlana.

II. Kapituluua. Karakterizazioa eta lege- eta jurisprudentzia-esparrua. Laburpena.

Azterlan honetan, zati teoriko bat dago, non karakterizazioa eta lege- nahiz jurisprudentzia-esparrua biltzen baitira eta, era berean, berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzeari begirako tresna arauemaileak eta erakunde nagusiak aztertzen baitira; halaber, araudiak jasotzen dituen diskriminazio-modalitateen hurbilketa kontzeptuala egiten da bertan. Bestetik, babes- eta erreparazio-neurriak garatzen dira, lege-bermeekin eta -prozedurekin batera. Modu espezifikoan, datu-bilketari buruzko aurreikuspenak aztertu ditugu, garrantzitsuak baitira politika publikoak diseinatzeko. Era berean, European, Estatuan eta Euskal Autonomia Erkidegoan

(EAE) dauden plangintza-tresnak gogorarazi ditugu. Azterlanean, ijito-herriari buruzko atal zehatz bat dago, diskriminazioaren eta gizarte-bazterketaren aurrean babesa behar duen gutxiengo kulturala baita (berezi, COVID-19aren ondoren).

II.1. Tresna arauemaile nagusiak eta nazioarteko erakunde nagusiak.

II.1.1. Arau-esparrua

Diskriminaziorik ez izateko eskubidea edo diskriminazioaren aurkako zuzenbidea Estatu Batuetan sortu zen; hasiera batean, etniari edo arrazari lotuta. Gero, Europara zabaldu zen, genero-berdintasuna izaki eragile nagusia. Ondoren, denborak aurrera egin ahala babestu diren ezaugarriak gehitu dira, eta, bide onean jarraituz gero, gehiago gehituko dira, gizartearen bilakaerak berak eta teknologiak eraginda, baita adimen artifizialean erabiltzen diren algoritmoen joeragatik ere.

[Espainiako Konstituzioaren](#) (EK) 14. artikulua diskriminaziorik ez izateko eskubidea ezartzen du, eta babestu beharreko arrazoen zerrenda ireki bat ematen.

Pertsona fisikoek, beren harreman pribatuetan, ez dute berdintasun materiala zertan sustatu, ezta berdintasun hori benetakoa izatea galarazten duten oztupoak kendu behar ere; harreman pribatuetan diskriminatzeko debekuak, ordea, pertsona, elkarte, enpresa eta alderdi politiko guztiei eragiten die; hau da, gizarte osoari eragiten dio. Adibidez, jendearentzat zabalik dauden establezimenduetarako sarbidean edo merkatu pribatuko ondasunen eta zerbitzuen kontratazioan (etxebizitza bat alokatzea) gertatzen dira egoera horiek; beraz, esku-hartze publikoa areagotu behar da, azterlan honetan proposatzen denez.

Azterlanak ez ditu xehetasunez jorratzen babestu beharreko arrazoi guztiak, arrazoi edo ezaugarri bakoitzak oso erronka desberdinak dauzkalako. Haien aniztasuna eta irismena oso zabalak dira: kolorea, sexua, hizkuntza, erlijioa, jatorri nazionala edo soziala, iritzi politikoa edo bestelakoa, posizio ekonomikoa, jaiotza, desgaitasuna, adina, nazionalitatea, egoera zibila, familia-egoera, sexu-joera, genero-identitatea, osasun-egoera, bizilekua, egoera ekonomikoa eta soziala. Baina gehiago gehitu ahal dira. Arrazoi horiek ez dira berdin babestu, eta ez dira guztiak berdin babesten; are, batzuk haien artean gainjarri ahal dira. Diskriminazioaren aurkako zuzenbideak izan duen bilakaeraren ondorioz, ezaugarri batzuk babestu dira, eta beste batzuk ez, eta ezaugarri batzuek babes-maila handiagoa dute, beste batzuek baino.

Azterlanean, nazioarteko lege-esparrua jasotzen da, diskriminazioa debekatzeko duten eskubideei buruzko arau-corpus handi bat. Espainiako Estatuak hainbat itun eta hitzarmen sinatu izanak zenbait betebeharrak dakartza, bai nazioarteko erakunde txostenak egiteko prozesuan parte hartzeari dagokionez, bai Espainiako Estatuak betebeharrak betetzeari dagokionez.

Era berean, azterlanak Nazio Batuen (NB) eta Europako Kontseiluaren tresna arauemaile nagusiak biltzen ditu, eta nazioarteko hainbat erakunde aipatzen: NBren Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Batzordea (EESKB), Arrazagatiko Diskriminazioa Desagerrarazteko Batzordea (ADDDB), Europako Batzordearen Giza Eskubideen Europako Auzitegia (GEEA), Arrazakeriaren eta Intolerantziaren aurkako Europako Batzordea (ECRI) eta Eskubide Sozialen Europako Batzordea (ESEB). Aipatutako itun eta hitzarmenak barne-ordenamendu juridikoaren parte dira, bat etorrita Espainiako Konstituzioaren 96. artikularekin eta [Nazioarteko Tratatuaren eta Akordioaren azaroren 27ko 25/2014 Legearen](#) 28. artikularekin. Halaber, barne-mailan dauden tresna arauemaileak eta erakundeak aztertu ditugu.

II.1.2. Batasuneko araudia

Azterlanak sakontasun handiagoz heltzen dio Batasuneko araudiari.

Giza eskubideak babesteko tresna ugari daude, eta tresna horiek askotariko erakundeekin lotuta daude; hortaz, aho betean esan dezakegu arau-eremua benetan konplexua dela. Hori dela-eta, ohikoa da nazioarteko erakunde askoren epaiak, txostenak eta gomendioak aipatzea eta auzitegiek Konstituzio Auzitegiaren eta, halaber, GEEAren, Europar Batasuneko Justizia Auzitegiaren (EJJA) edo ESEBen epaiak eta jurisprudentzia-irritziak aipatzea.

Honako hauek dira azterlan honetan aipatutako zuzentarau nagusiak: 2000/78/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2000ko azaroaren 27koa, enpleguan eta okupazioan tratu-berdintasuna egoteko eta sexu-joeran, erlijioan edo sinesmenetan, adinean edo desgaitasunean oinarrituta lan-eremuan eta lanbide-heziketan diskriminatzea debekatzeko esparru orokor bat ezartzei buruzkoa, eta 2000/43/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2000ko ekainaren 29koa, arraza- edo etnia-jatorria edozein dela ere tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeari buruzkoa eta arrazan edo etnien oinarrituta lan-eremuan eta lan-heziketan, gizarte-ongizateko sistemarako eta gizarte-segurantzarako sarbidean eta ondasunetarako eta zerbitzuetarako sarbidean (hau da,

hezkuntzarakoan, osasun-laguntzarakoan eta etxebizitzarakoan) diskriminatzea debekatzen duena.

EBko zuzenbideak lege-esparru bat ezarri du; horri esker, diskriminazioaren aurkako zuzenbidearen jurisprudentzia eta doktrina garatu dira, eta Espainiak diskriminazioaren aurkako araudia onetsi du: hasiera batean, Neurri Fiskal, Administratibo eta Sozialei buruzko abenduaren 30eko 62/2003 Legearen bidez, eta, geroago, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integralaren bidez.

Zuzentarauek asko zabaldu zuten EBren diskriminazioaren aurkako legediaren ezarpen-eremua, baina bertan babesten diren arrazoi eta eremuetara mugatuta. Beraz, Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren (GEEH) 14. artikulua eta GEEHren 12. protokoloa desberdinak dira, GEEHn eta nazio-eremuan aitortzen diren eskubide guztiak estaltzen baitituzte. Zentzu horretan, EKren 14. artikulua zerrenda ireki bat ezartzen du, eta, bat etorrita konstituzio-aurreikuspen horrekin, 15/2022 Legeak ere zabaldu egin ditu babestu beharreko arrazoiak eta ezarpen-eremuak. Gainera, Desgaitasunen bat dutenen Eskubideei buruzko Konbentzioa EBren lege-ordenamenduaren zati da, Batasuneko zuzenbidea interpretatzeko erreferentziako tresna bat.

15/2022 Legeak jaso bezala, hirugarren herrialde batzuetako nazionalak ere aplikatuko zaie diskriminatzeko debekua, betiere Estatura sartzea eta bertan bizitzea arautzen duten xedapenak baztertu gabe. Ondorioz, diskriminazioaren debekua EBko kide ez diren estatuak nazionalak ez zaie aplikatuko, EBra sartzeko eta bertan bizilekua izateko baldintzei dagokienez, ez eta lan-merkatura sartzeari eta okupazioa izateari dagokienez ere.

Estatu kideek zuzentarauei aplikazioari buruzko informazio guztia eman behar diote Batzordeari, hark ebaluazio-txosten baten proiektua egin dezan, zuzentarauek aplikatzeko hartu diren neurriak aztertzeko. Horretaz gainera, [Batzordearen 2018ko ekainaren 22ko 2018/951 \(EB\) Gomendioa](#) dela bide (berdintasunerako erakundeen inguruko arauak buruzkoa da), estatu kideei eskatzen zaie informazioa sar dezatela zehazteko nola hartzen duten kontuan gomendio hori 2000/43/EE eta 2000/78/EE Zuzentarauei aplikazioari buruzko komunikazioetan. Hala, haien inpaktuari buruzko ebaluazioa egin ahalko litzateke.

Hala, zuzentarauei aplikazioa dela-eta, Batzordeak Europako Parlamentuari eta Kontseiluari egindako txostenek agerian jartzen dute bi zuzentarauek, nahiz eta diskriminazioaren ondoriozko zehapenak eta baliabideak bateratu ez, estatu kideak behartzen

dituztela zehapen eraginkorrak, neurrikoak eta disuasiozkoak ezartzera eta zuzentzarauetan ezarritako betebeharrak betetzeko egintza judizialak hasi ahal izatea bermatzera, aurretiaz administrazio-prozedura izapidetuta, hala badagokio.

Txostenetan jasotzen denez, kezkatzeko arrazoiak daude, oraindik ere, baliabideak egoteari eta kasu zehatzetan ezartzen diren zigorrek zuzentzarauen betekizunak osorik betetzeari dagokionez, eta, gogorarazten dutenez, arau-hausteen prozedurara jo daiteke, arau batek zuzentzarauen edukia urratzen duenean.

Europar, estatu kideetan eta beste estatu batzuetan diskriminazioaren aurkako araudia nola garatu den aztertzeko, Europako Batzordeak argitaratutako txostenek agerian jartzen dute auzibidera jotzeko zailtasunak daudela (prozeduren iraupena, epaiketa-kostuak eta doako justiziaren onurak lortzeko gabeziak, hizkuntzen interpretazioak eragindako oztopoak, araudiaren konplexutasuna, frogarako arazoak datu estatistikorik ez izateagatik eta abar). Aipatzen duten beste muga batek berdintasunerako erakundeei eragiten die, agintari publiko guztiek ez baitituzte betetzen haien ebazpenak.

Arartekoaren azterlanean, zuzentzarauak sustatutako intereseko elementu gisa nabarmentzen dira honako hauek: frogatu beharraren kargari buruzko arauetan egindako aldaketa eta zuzentzarauetan jasotzen diren arrazoiengatik sortutako desabantailak prebenitu edo konpentsatzeko neurri espezifikoak edo ekintza positiboko neurriak mantendu edo hartzeko baimena. Horri buruz, EBJAk ezarri du ekintza positiboko neurriak, diskriminaziorik ez izateko printzipioaren salbuespenak direnez, modu murritzailan adostu behar direla eta berdintasun materiala lortzea izan behar dutela helburu; hortaz, aukera-berdintasuna lortzeko diseinatu behar dira, eta proportzionaltasun-testa betetzeko aukera eduki behar dute: hau da, neurriek bidezkoak, eraginkorrak eta premiazkoak izan behar dute.

Zuzentzarauen ekarpen nagusietako bat da berdintasunerako erakundeak sortuko direla diskriminazioari aurre egiteko. Haien xedea izango da tratu-berdintasuna sustatzea pertsona guztiei, arraza edo etniagatik diskriminaziorik egin gabe. Erakunde horiek era askotako eraketa izan dezakete; halere, zenbait eskumen xedatzen dira, gutxienekotzat jota; besteak beste, diskriminazioaren biktimei laguntza independentea ematea diskriminazioagatiko erreklamazioak izapidetzean, diskriminazioari buruzko azterlan independenteak egitea, txosten independenteak argitaratzea eta diskriminazioarekin lotutako edozein gairi buruzko gomendioak egitea.

Europako araudiak ez du inolako baldintzarik ezartzen erakunde horiek sortzeko: nazio-mailan giza eskubideak defendatzeaz edo eskubide indibidualak babesteaz arduratzen diren zerbitzuen barruan egon daitezkeela baino ez du ezartzen.

Arau-xedapen horren ondorioz, berdintasunerako erakunde ugari eratu dira Europan, antolaketa eta jarduketa-eremu ezberdinekin. Erakunde horiek gero eta garrantzitsuagoak direnez, Batzordeak estandar jakin batzuk proposatu ditu.

Gainera, diskriminazioaren kontrako borrokan laguntzen duten beste erakunde batzuk daude Europan; adibidez, FRA (aholku ematen die EBko erakundeei eta nazioetako gobernuei, oinarrizko eskubideei buruz), Berdintasunerako Erakundeen Europako Sarea (EQUINET), Europako Rainbow, Intercultural cities eta Arrazakeriaren aurkako Hirien Europako Koalizioa (ECCAR).

II.1.3. Barne-ordenamendua

Europako araudi hori txertatzeak, orain gutxi arte, ez du ekarri neurri asko garatzea, 62/2003 Legearen bidezko transposizioa eta berdintasunerako erakunde baten sorrera (Arrazagatiko Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseilua) kenduta.

15/2022 Lege onetsi berriak, baina, aurrerapen handia ekarri du. Duela gutxi onetsi den beste araudi bat da [6/2022 Lege Organikoa, uztailaren 12koa. Bada, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako Lege Integrala \(uztailaren 12ko 15/2022 Legea, Zigor Kodeari buruzko azaroaren 23ko 10/1995 Legea aldatzen duena\)](#) osatzen du. Lege horrek antigitanismoa gehitu du, tipo penal berri gisa eta delitu baten larrigarri gisa.

15/2022 Legearen helburua da diskriminazio mota guztiak prebenitu eta desagerrarazteko lege-esparru egokia ezartzea, bai eta tratu-berdintasunaren zeharkako aplikazioa bultzatzea ere, politika publikoak, administrazio publikoen arteko koordinazioa eta administrazio publikoen, eragile sozialen nahiz antolatutako gizarte zibilaren arteko lankidetzaren formulatu, gauzatu eta ebaluatzeko unean.

Lege bermatzaile, orokor eta integrala da. Bermatzailea da, Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua betetzea bermatzen duelako. Halaber, lege orokorra da, edozein diskriminazioaren aurrean babesteko legeria orokorra baita, eta integrala da, babesa edozein arrazoi dela-eta eragindakoa diskriminaziora zabaltzen duelako eta arauan ezarritako eremu guztietan aplikatuko delako.

Honako hauek dira araudiak babesten dituen arrazoiak: jaiotza, arraza- edo etnia-jatorria, sexua, erlijioa, sinesmena edo iritzia, adina, desgaitasuna, sexu-joera edo -identitatea, genero-adierazpena, gaixotasuna edo osasun-egoera, egoera serologikoa eta/edo patologiak eta nahasmenduak izateko aurretiko joera genetikoa, hizkuntza, egoera sozioekonomikoa eta beste edozein inguruabar pertsonal edo sozial.

Hortaz, Europako araudian jasotako sei diskriminazio-arrazoiez gainera (sexua, arraza- edo etnia-jatorria, desgaitasuna, adina, erlijioa edo sinesmenak eta sexu-joera), Legeak arrazoi gehiago ezarri eta zehaztu ditu, eta Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluaaren amaieran dagoen klausula irekiari eutsi dio.

Gainera, berariaz ezartzen du indarraldia inguruabar jakin batzuei dagokienez: nazionalitatea, adin-nagusitasuna edo -txikitasuna, legezko bizilekurik izatea edo ez izatea, besteak beste. Araudiak ezartzen du diskriminazioaren biktima guztiek bermatuta dituztela legean aitortutako eskubideak, haien jatorria, erlijioa, adina edo beste edozein baldintza pertsonal edo sozial aintzat hartu gabe eta Espainiako Estatuan duten administrazio-egoera aintzat hartu gabe. Aurrerapen garrantzitsua da.

Halere, tratu-desberdintasuna eman ahalko da, bereizketa hori egiteko irizpideak zentzuzkoak eta objektiboak direnean eta helburu zilegi bat lortu nahi denean edo legezmailako arau batek baimentzen duenean. Tratu-desberdintasunak, beraz, baliabide egoki, beharrezko eta proportzionatua izan behar du, xede hori lortzeko.

Lege berriak ezarpen-eremu objektibo eta zabala aurreikusten du. Araua enpleguan (norberaren nahiz besteren konturako enpleguan), enplegu publikoan eta antolakunde politiko, sindikal, enpresarial, profesional nahiz interes sozial edo ekonomikoen afiliazioan eta parte-hartzean aplikatuko da. Baita hezkuntzan, osasunean, garraioan, kulturean, herritarren segurtasunean, justizia-administrazioan, gizarte-babesean, gizarte-prestazio eta -zerbitzuetan eta jendearen esku jarritako ondasunen eta zerbitzuen eskaintzan eta hornikuntzan ere, etxebizitza eskuratzeko eskubidea eta jendeari irekitako establezimendu edo guneeetara sartu eta toki horietan egoteko eskubidea barne hartuta. Halaber, bide publikoa erabili eta bertan egoteko eskubidean, publizitatean, komunikabideetan eta informazioaren gizarteko zerbitzuetan, Interneten, sare sozialetan eta aplikazio mugikorretan, kirol-jardueretan, adimen artifizialean eta datu-kudeaketa masiboan ere proiektatzen da.

EBren zuzentarauek baino ezarpen-eremu handiagoa du, herritarren segurtasuna eta justizia-administrazioa gehitu baitira.

Eremu subjektiboari dagokionez, legea sektore publikoari eta Espainiako lurraldean bizi diren, bertan dauden edo bertan jarduera egiten duten pertsona fisiko edo juridiko pribatuei aplikatuko zaie, haien nazionalitatea, helbidea edo bizilekua edozein direla ere.

Lege estatalak, bestalde, berori aplikatzeko bermeak arautzen ditu, bai eta babes-nahiz erreparazio-neurriak eta sustapen-tresnak ere. Sustapen-tresnen artean, honako hauek jasotzen dira: ekintza positiboko neurriak, tratu-berdintasuna nahiz diskriminazio eza bermatzeko estrategia estatala, administrazio publikoen arteko lankidetzak, estatistikak nahiz azterlanak, dirulaguntza publikoak eta gobernuz kanpoko erakundeekiko elkarrizketa, prestakuntza nahiz kontratazioa.

Berritasun gisara, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea zaindu eta erreparatzeko prozedurak barnebiltzen ditu, arau-hausteen eta zigorren araubide bat ezarriz. Araubide horri esker, diskriminazioaren biktimek ordaina jaso ahalko dute, eta tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea bermatzeko agintaritza independente bat arautu da, zeina eskudun erakundea izango baita 2000/43/EE Zuzentarauan xedatzen denaren ondoreetarako.

Legeak gutxieneko babes-mailak jasotzen ditu, eta ez ditu eragozten beste arau batzuetan ezarritako xedapen onuragarriagoak; hala, beti lehenetsiko da diskriminaziorik eza ondoen bermatzen duen araubide juridikoa. Araudiaren aurreikuspen hori oso garrantzitsua da, eskubideak hobetzeko tarte zabala uzten baitio EAEn. Hain zuzen ere, EAEn badira urte batzuk transexualen eskubideak eta genero-identitatean oinarritutako diskriminaziorik eza arautzen dituen lege espezifiko bat dugula, [14/2012 Legea, ekainaren 28koa](#), transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa, zeina [ekainaren 27ko 19/2019 Legearen](#) bidez aldatu baita.

Interesgarria da adieraztea Kataluniako Autonomia Erkidegoak tratu-berdintasunari eta diskriminazio ezari buruzko araudi propioa daukala, diskriminazio-arrazoari ugarri babesten dituen, bere lurralde-eremuan estatutu-izaerako eskubide bat baliatuz. Arau hori onetsita, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza babesteko eta bermatzeko erakunde bat sortu da, eta haren eginkizunetako bat da laguntza eta aholkularitza ematea edo irizpenak edo txostenak idaztea, besteak beste. Eginkizun horien artean, honako hauek nabarmentzen dira: bitartekaritzarako edo adiskidetzarako organismoa izatea, alderdien berariazko adostasunarekin; ofizioz edo hirugarrenek eskatuta hasia diskriminazio-egoera posibleen inguruko ikerketak, larritasun edo garrantzi berezia dutenean; hasiera emateko, ikuskatzeko, instruitzeko eta zigortzeko

ahalak baliatzea, bat etorrira legean ezarritako arau-hausteen eta zehapenen araubidearekin. Halaber jasotzen duenez, erakunde horrek instrukzio-fasean balioesten badu beste administrazio publiko bati dagokiola ustezko jokabide urratzailea zigortzeko eskumena, administrazio horri esan behar dio, eta espedientea lekualdatu. Horixe da Bartzelona hiriaren kasua, jokabide xenofoboak, arrazistak eta sexistak zigortzeko ahala biltzen duen araubide juridiko berezia daukalako baita diskriminaziorik ez izateko udal bulegoa bat eta diskriminazioen behatoki bat ere.

Bestetik, jarduteko protokolo bat egitea, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza babestu eta sustatzeko batzorde bat ezartzea, Sindic de Greuges-ekin edota beste administrazio batzuekin nahiz erakunde publiko eta pribatuekin lankidetzaz hitzarmenak sinatzea eta nazioarteko eta nazioaz gaindiko erakundeetan parte hartzea aurreikusi du Kataluniak. Duela gutxi, Nafarroako Foru Komunitateak arrazakeriaren eta xenofobiaren aurka borrokatzeko lege bat eman du.

II.2. Diskriminazio-modalitateetarako hurbilketa kontzeptuala

Azterlanean, honako diskriminazio mota hauek aztertu ditugu: zuzeneko diskriminazioa, zeharkako diskriminazioa, diskriminazio anizkoitz eta interseksionala, asoziazio, suposizio eta pertzepzio ezkutu eta sistemikoengatikoa, jazarpen diskriminatzailea, diskriminatzekeko indukzioa, agindua edo instrukzioa eta errepresaliak.

Bestetik, gorroto-diskurtsoari eragiten dioten zenbait elementu garatu ditugu, eremuan duten inpaktuagatik eta zigorgarritasunari nahiz adierazpen-askatasunerako eskubideari dagokienez duten mugaketagatik, eta gorroto-diskurtsoak jartzeko adostu diren tresnak aztertu ditugu, baita ikus-entzunezko programazioaren legeztatutasuna gainbegiratzekoak ere. Zentzu horretan, nazioarteko erakundeen hainbat gomendio aipatu ditugu; esaten baterako, duelako gutxiko hau: [CM/Rec\(2022\)16 Gomendioa, Europako Kontseiluaren Ministroen Batzordeak estatu kideei emandakoa, gorroto-diskurtsoei aurre egiteko moduari buruzkoa](#).

Halaber, gorroto-delituei heldu diegu, esku-hartze publikoaren eremu desberdinak argitzeko asmoz. Zentzu hertsian, delitu hauek ez dira diskriminazioaren modalitate bat, delituen ezaugarri berezi bat baizik. Tipo penalean bertan babestutako ezaugarri batek batzen dituen talde sozialei eragiten dieten aurreiritzien ondorioz zigorgarriak diren jokabideak hartzen dituzte. Ondasun juridiko jakin batzuk babesten dituzten delituak dira, eta horien mugaketa kontzeptualak eztabaida doktrinala eragin du, bai eta horien dimentsio indibidual eta kolektiboak ere; izan ere, planteatu da duintasuna

eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea ez zaiela babesten bakarrik dimentsio indibiduala duten ondasun juridikoei, dimentsio kolektiboa dutenei ere babesten baitzaie, talde zaugarriei eragiten dien aldetik.

Diskriminazioaren arloko zuzentarauek ez dituzte behartzen estatu kideak zuzenbide penala erabiltzera diskriminazio-egintzak zehatzeko. Horren ordez, hau dago: [2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluarena, 2008ko azaroaren 28koa, zuzenbide penalaren bidez arrazakeriaren eta xenofobiaren modu eta adierazpide jakin batzuen aurka borrokatzeari buruzkoa](#). Erabaki horrek estatu kide guztiak behartzen ditu zehapen penalak ezartzera indarkeria edo gorrotoa bultzatzeagatik, arraza, kolorea, arbasoak, erlijioa edo sinesmenak, nazio- edo etnia-jatorria direla-eta egiten denean, baita material arrazistak eta xenofoboak zabaltzeagatik eta talde horien kontra egindako genozidio-ekintzen, gerra-krimenen eta gizateriaren aurkako krimenen apologia egin eta krimen horiek ukatu eta arinkeriak tratatzeagatik ere. Europako Batzordeak Kontseiluari proposatu dio gorroto-delituetatik eta gorroto-diskurtsoetatik babesteko eremua zabaltzea eta horretarako behar den esparru juridiko egokia ezar dezala.

Amaitzeko, gorroto-delituak jazartzeko eta biktimak babesteko tresna nagusiak aipatu ditugu, eta gorroto-gertakariari buruzko datuak biltzeak duen garrantzia azpimarratzen.

II.3. Diskriminazioaren aurreko babesa eta erreparazioa.

Zalantzarik gabe, neurri-sorta zabala ezarri behar da jarduketa eta jokabide diskriminatzaileen aurrean babesteko, jokabide horietan egiturazko faktoreak sartzen direlako, zeharkako diskriminazioan ikus daitekeenez, eta diskriminazio sistemikoei, jazarpeni eta gorroto-delituei ezin zaielako erantzun salaketa edo erreklamazio administratibo edo judizial batekin bakarrik.

Azterlanean, batetik, ekintza positiboko neurriak jaso ditugu, berezi edo espezifikoki ere esaten zaienak, eta haien xedea da erabateko berdintasuna bermatzea praktikan, ezaugarri jakin bati lotutako desabantailak saihestuz edo konpentsatuz. Halaber, atal espezifikoki batean, batez ere erlijio- eta kultura-aniztasunaren kudeaketari lotutako neurriak aipatu ditugu (hala nola, kulturarteko harmonizaziorako jardunbideak, zentzuzko moldaketa eta doikuntza itundua), uste baitugu gure gizartean dagoen aniztasunak dakartzan egoeren eta premien konplexutasunari erantzuteko modu bat direla, hala egin ezean zeharkako diskriminazioa edo bereizgabetasunaren ondoriozko

diskriminazioa ekar baitezake aniztasun horrek. Aurrekoez gainera, interrelazio sozialemuak eta ikerketa-eremuak jokabide diskriminatzaileak dakartzaten arrazoiei buruz sentsibilizatzeko eta horri buruzko informazioa emateko neurriak aipatu ditugu.

15/2022 Legeak betebehartzat jotzen du diskriminazioaren biktima guztiek haien eskubideei eta dauden baliabideei buruzko informazio integrala bermatzea; bereziki, desgaitasuna dutenei.

Halaber, salaketa jarri ondorengo berehalako unean, doako aholkularitza juridikoa jasotzeko eskubidea aurreikusten du, eta xedapen berezi bat du haurrei eta nerabeei dagokienez, eskubidea baitute behar den informazioa hizkera argian eta ulergarrian jasotzeko, ulertzeko moduko hizkuntza batean, eta formatu eskuragarrietan zentzumenei eta kognizioari dagokionez. Formatu horiek hartzaileen inguruabar pertsonaletara egokitu behar dira, eta irisgarritasun unibertsala bermatu behar da.

Eskola-jazarpenari buruz, beste aurreikuspen batzuen artean, eskola-zentroetan protokolo espezifiko bat ezartzekoa jasotzen du araudiak, babestutako edozein kausatan oinarritutako diskriminazioak, intolerantziak eta gorroto-gertakariak identifikatu daitezten eta, horrela, beharrezko laguntza eta babesa eman daitezten.

Bestetik, adierazten du berme juridikoak eta prozedura-bide bat behar direla erreklamatzeko, benetako babes judizialerako eskubidea betearazteko eta diskriminazioa dela-eta eragiten diren kalteei erantzuna eman ahal izateko. Berme horiek, gainera, disuasio-ondorioak izan behar dituzte, eta modu efikazean babestu behar dituzte biktimak.

Horri dagokionez, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea babesteko eta froga gauzatzeko legitimazio prozesala azpimarratzen du, eta, era berean, aurreikusten du interesdunak diskriminazioa alegatzen eta administrazio-prozedura batean diskriminazio horren zantzu sendoak aurkezten dituenean egoera diskriminatzailea egotzi dioten pertsonak justifikazio objektibo eta zentzuzkoa aurkeztu beharko duela, nahikoa frogatua, hartutako neurriei eta neurrien proportzionaltasunari buruzkoa.

Arlo honetako zehapen-araubideak traza desberdina dauka, ez dielako eragiten biktimaren eskubide indibidual baten urraketari eta haren egoerari bakarrik (biktimak, dena dela, diskriminazioa jasan aurreko egoerara itzultzeko aukera eduki behar du, eta, hala badagokio, baita ordain ekonomikoa jasotzekoa ere): gizarte osoarentzako prebentzio- edo disuasio-helburu bati dagokio.

Nahiz eta zuzentzaruek estatu kideak derrigortzen dituzten eskubideak baliarazteko eta zigorrak eraginkorrak, proportzionatuak eta disuasiozkoak izateko prozedura judicial eta/edo administratiboak ezartzera, 15/2022 Legea onetsi arte Espainiak ez du ezarri erreparazio-neurrietan aurrera egiteko zehapen-araubiderik.

Zentzu horretan, Berdintasun arloko Adituen Europako Sareak eta FRAk diskriminazioaren aurkako zehapen-araubideari buruz egindako analisiaren ondoriozko zenbait gogoeta azpimarratu ditugu azterlanean, interesgarriak gure ustez, zehapen-araubidearen garapenari eta ezarpenari buruz hausnartzeko. Egiazki, Europako Batzordearen txosten batek esaten duen moduan, ez da ia zigorrik ezartzen, eta, beraz, ez dago batere argi zuzentzaruen aurreikuspenak betetzen ari ote diren.

Arau-hausteen eta zehapenen araubide berria, tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan oinarrizko baldintzak bermatzekoa ezarri dena, ez da zehatza. Hala ere, berariaz aipatzen ditu beste zehapen-araubide aplikagarri batzuk; adibidez, desgaitasunen bat dutenei eragiten diena, zeina [desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorren testu bategina onesten duen azaroaren 29ko 1/2013 Legegintzako Errege Dekretuan](#) (DPELO) aurreikusten baita. Ordena sozialean, Lan arloko Arau-hauste eta Zigorrei buruzko Legeak arautzen du araubide aplikagarria, abuztuaren 4ko [5/2000 Legegintzako Errege Dekretuak](#) onetsitako testu bateginean.

Gainera, 15/2022 Legeak berariaz esaten du legedia autonomikoak bere eskumen-eremuan garatu eta tipifikatu dezakeela, eta, halaber, modu osagarrian aplikatuko da Sektore Publikoaren Araubide Juridikoari buruzko urriaren 1eko 40/2015 Legean (SPAJL) nahiz Administrazio Publikoen Administrazio Prozedura Erkideari buruzko urriaren 1eko 39/2015 Legean (APEL) zehapen-ahalmenari buruz xedatutakoa.

Horrenbestez, zehapen-araubide horrek tratu-berdintasunari eta diskriminazio-ezari buruzko oinarrizko baldintzak jasotzen ditu. Gauzak horrela, lege horren edozein aplikazio-eremutan tratu-berdintasunari eta diskriminazio-ezari lotutako arau-haustek eta zehapenak barne hartzen dituzten araubide bereziak dituzten autonomia-erkidegoetan, araubide berezi horiek aplikatuko dira lehentasunez, hizpide dugun legean jasotakoa baino lehen.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratzen duten jorkabideen tipifikazio bat ezartzen du 15/2022 Legeak, nahiko orokorra bada ere. Arau-hauste arinak, astunak eta oso astunak bereizten ditu, arau-haustea ekarri duen egitatearen larritasunaren arabera mailakatuta, proportzionaltasuna kontuan hartuz.

Berariaz ezartzen du isunaren zenbatekoa finkatzen denean aintzat hartu beharko dela arau-hauslearentzat ez izatea onuragarriagoa isuna ordaintzea arau-haustea egitea baino.

Administrazio publiko bakoitzari dagokio zehapen-espeditenteak hasi eta bideratzea, baita administrazio-zehapenak ezartzea ere, norberaren eskumen-eremuan.

Legeak neurri bereziak aurreikusten ditu, administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile batek parte hartu duen kasuetarako. Hala, ezartzen du behin-behineko neurriak hartuko direla sortutako diskriminazio-egoera desagerrarazteko, baldin eta froga-hastapenetik ondorioztatzen bada lege horretan edo tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko legeria espezifikoan aurrez ikusitako arau-hausteetako baten egilea administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile bat izan daitekeela.

Halaber aurreikusten duenez, eskudun administrazio-organoak dagokion diziplina-prozedura abiatuko dio erantzuleari, bat etorrita aplikagarria zaion legedian xedatutakoarekin, eta zehapen-prozedura bideratuko du, ustezko egilea administrazio publikoen zerbitzura ez dagoen agintari edo kargu publikoa denean. Legeak xedatzen du gehieneko zehapenak ezarriko direla arau-hausteak kargu edo funtzio publiko baten titularrek edo enplegatu publikoek egiten dituztenean, beren kargua edo eginkizunak betetzen ari badira Estatuaren lurralde-antolaketa osoaren eremuan.

Horrez gainera, dagokion zehapen-prozeduraren instrukziotik ondorioztatzen bada administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile bat erantzule dela, ebazpen horretan frogatutzat jotako egitateek administrazioa lotuko dute ondare-erantzukizunari buruzko prozeduran. Azken hori bideratu beharko da diskriminazioaren biktimari eragin ahal izan zaizkion kalte eta galerengatik eman behar zaion kalte-ordaina zehazteko, halakorik eman behar bazaio.

Legearen aurreikuspen berri horiek administrazio publiko eskudunek aplikatu behar dituzte, eta EAEk garatu egin ahalko ditu, eta tipifikazio espezifikoa ezarri, benetako babesa bermatzeko.

Azterlanean azpimarratu egiten da garrantzitsua dela lehengoratzeko-ikuspegia edukitzea, erantzun bermatzaile berri modura, ukitu erreaktiboagoa duten bestelako erantzunak osatzeko. Ikuspegi horrek zigor-arloko justizian dauka jatorria, baina, eraginkorra dela aitortu denez, beste gatazka batzuetara hedatu da; hala nola, kulturantzunetara, auzokideen artekoetara eta komunitarioetara. Lehengoratzeko-

metodologiarekin, bidelaguntzan aintzat hartzen dira norberaren premiak, eta erraza goa da gatazkak tratatzeko sistema propioak ezartzea, balioak, kultura eta diskriminazio-dinamikak oinarri hartuta, delako aniztasun-eremuko elkarte esanguratsuekin, diskriminazio-eremu bakoitzean adierazgarriak diren ordezkari sozialekin eta, ahal dela, erasotzaileen edo biktimarioen komunitateko edo eremu sozialeko ordezkariekin.

II.4. Tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko datuen bilketa.

Datu trinko eta objektiboak biltzeari ematen zaion garrantziari esker, datu-bilketa egiteko moduari jarri zaio arreta, baliagarria izan dadin eta, aldi berean, pertsonen eta kolektiboen eskubideak berma ditzan. Datuak edukita, helburu asko lortu ahal dira: tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko araudiaren aplikazioa ebaluatzea; nola betetzen den kontrolatzea; diskriminazioa ikusaraztea eta diskriminazioaren zifra ezkutua ezagutzera ematea; administrazio prozeduretan eta prozedura judizialeetan zeharkako diskriminazioa egiaztatzeke frogak eskaintzea; sentsibilizazioa sustatzea; berdintasunaren arloko joera ikuskatzea eremu askotan eta politika publikoak bideratu eta diseinatzea, besteak beste.

Aintzat hartu beharreko oinarrizko premisa da diskriminaziorik, kalterik eta estereotiporik sortu gabe eta daudenak areagotu gabe jarduteko printzipioarekin bat etortzea beti. Gainera, edozein datu-bilketak errespetatu behar du datu-babesaren arloko esparru juridikoa.

Azterlanean, EBk datuak biltzeko eman dituen proposamenak biltzen dira, baita Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariak datu-bilketarako proposatutako mugak eta bermeak eta 15/2022 Legeak horri buruz jasotzen duen arauzko aurreikuspen berria ere.

II.5. Berdintasunerako erakundeak

Diskriminazioari aurre egiteko irismen handiena duten proposamenen artean, berdintasunerako erakundeak sortzekoa dago. Azterlanean, nazioarteko erakundeek (NBEk nahiz Europako Kontseiluak eta EBk) proposatutako estandarrak jasotzen dira. EBri dagokionez, 2022aren amaieran, Europako Batzordearen zenbait proposamen argitaratu dira berdintasunerako erakundeetarako nahitaezko estandarrei buruz, eta, proposamenotan, aurreikuspen komun eta lotesleak ezartzen dira, berdintasunerako

erakundeak eraginkorragoak, independenteagoak eta irisgarriagoak izan daitezzen. Azterlanean, erakunde horiek European izandako bilakaera aztertzen da, 2000/43/EE Zuzentarauaren arabera betebeharrak gisa abiatu zirenetik hasita. Batzordeak betebeharrak horren betetze-maila aztertu du, aintzat harturik betebeharrak arraza- edo etnia-jatorriari lotutako arrazoietatik babesteari baino ez diola eragiten; hau da, ez die eragiten erlijioari edo sinesmenei, desgaitasunari, adinari edo sexu-joerari lotutako kontuei. Estatu kide gehienek bete dute eskakizuna, bai lehendik zegoen erakunde bati ardura hori emanda, bai araudiak ezarritako lanak betetzeaz arduratuko den erakunde berri bat eratuta. Oraintxe bertan, askotariko baliabideak, eskumenak, eginkizunak edo egiturak daude. Europako Batzordeak ezinbestekotzat jotzen ditu, tratu-berdintasunaren arloko legedia sustatu eta benetan aplikatzeko. Bere ustez, erakundeok beharrezkoak eta baliagarriak dira, pertsonak, erakundeak eta gizartea oro har aldatzen hasteko.

Azterlanean, erakunde horiek dauzkaten zailtasunak eta ereduaren arteko desberdintasunak aztertzen dira. Horri begira, txosten jakin batzuen edukiari heldu diogu, erakundearen existentzia bera, eskumenak, egitura, independentzia, irismena eta eraginkortasuna aztertzen dituelako; halaber, txostenen ondorio batzuk azpimarratu ditugu, botere politikoarekiko harremana eta independentziaren, eraginkortasunaren, irisgarritasunaren eta inpaktuaren arloko estandarrak kontuan harturik eratzen diren agertokiei buruzkoak, askotariko eginkizunei (biktimei lagundu edo diskriminazioa prebenitu) arreta jarritz. Hala, lehenengo kasuan, ikerketaren eremuko jarduerak lehenesten dira; bigarrenean, berriz, eginkizun proposatiboagoak dira jomuga: jardueraren onen detekzioa edo ekintza positiboen gainbegiraketa.

Espaniako Berdintasunerako Erakundea 2000/43/EE Zuzentzua aplikatuta sortu zen, eta atal espezifikoak dauka. Hasierako eraketa eta lege berriaren aurreikuspena aztertu dugu, erakunde berri bat sortzea aurreikusi baitu: Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako Agintaritzaren Independentzia. Erakunde berriak eginkizun berri batzuk bete beharko ditu, Herriaren Defendatzaileak eta autonomia-erkidegoetako antzeko erakundeek dituzten eskumenei kalterik egin gabe.

EAEen berdintasunerako erakunde bat sortzeko aukerari dagokionez, erakunde berri bat sor liteke, Kataluniako Autonomia Erkidegoan egin bezala, edo Arartekora lot liteke, baldintza zehatz batzuekin.

II.6. EBren eta 15/2022 Lege berriaren jardun-estrategiak eta -proposamenak.

EBren estrategia eta dokumentu politiko nagusien artean, honako hauek aipatu behar ditugu: 2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluarena, arrazakeriaren eta xenofobiaren aurkako borrokari buruzkoa; EBren Arrazakeriaren aurkako Ekintza Plana; Bartzordearen 2018/334 (EB) Gomendioa, 2018ko martxoaren 1ekoa, eduki bidegabearako sarbidea kendu edo blokeatzeko xedez legez kanpoko online edukiei modu eraginkorrean aurre egiteko neurriei buruzkoa; Desgaitasunen bat dutenen Eskubideei buruzko Estrategia; LGTBIQ pertsonen Berdintasunerako Estrategia eta Biktimen Eskubideei buruzko EBren Estrategia (2020-2025). Halaber, Espainian, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako Estrategia aurreikusi du 15/2022 Legeak Estaturako. Bestalde, EAEn, plan eta estrategia ugari sustatu dira, eta beste atal batean aztertu ditugu.

Administrazio-plangintza tresna garrantzitsua da tratu-berdintasunaren eta diskriminazio ezaren eremuan jarduketak diseinatu eta sustatzeko.

EAEn, hainbat plan eta estrategia garatu dira; batez ere, aniztasuna eta irisgarritasuna kudeatzearekin lotutakoak

II.7. Ijitoak babestearen garrantzia

Apartatu espezifiko bat dago ijitoak babesteko beharrari buruz. Izan ere, azken urteetan, EBk arreta berezia jarri du ijitoengan, historikoki diskriminatua izan den eta COVID-19ak ekarritako pandemiaren ondorioak bereziki jasan dituen gutxiengo kulturala delako. Testuan, Europaren eta Euskadiren mailan dauden konpromisoak bildu ditugu. Euskal Estrategia berriak neurri ugari jasotzen ditu, benetako berdintasuna eta diskriminaziorik eza lortzeko, ijitoak gizarteratzeko eta ijitoek ekonomian eta kulturaren parte hartzeko. Halaber, giltzarritzat jotzen da ijitoen, beren kulturaren eta aniztasunaren errealitateari edota ijitoek euskal gizartean kulturaren, gizartearen eta lanaren edota ekonomiaren arloan parte hartzeko duten nahiari irudi erreal eta egokiago bat eskaintzeko neurriak hartzea, antigitanismoaren kontra eta ijitoek nozitzen duten edozein diskriminazioren kontra borrokatzeko aurreikusten diren lege-neurriak hartzearekin batera eta arreta jarriz behar baino salaketa gutxiago jartzeko joerari aurre egiteko neurriei.

Diskriminazioaren, gizarte-desberdinkeria eta antigitanismoaren multzoak, lapurtutako duintasuna lehengoratzeko konpromiso irmorik egon ezean, ijito-herriarekiko bidegabekeria soziala betikotzea eragin dezake.

III. Kapituluak. Nazioarteko erakunde esanguratsuen txostenak. Laburpena.

Azterlanaren kapitulu honetan, Espainiako Estatuko diskriminazioaren aurkako araudiaren eta politiken arazo larrienak identifikatu ditugu, giza eskubideen arloko nazioarteko gainbegiratze-erakundeek Espainiari buruz idatzi dituzten txostenak aztertuz. Erakunde horiek aldizkako txostenak igortzen dituzte, Estatuko, gizarte zibilaren erakundeetako eta erakunde independenteetako arduradunek emandako informazioa erabilia. Txosten horietan, aldizka ebaluatzen dute Estatuak betetzen ote dituen giza eskubideei buruzko nazioarteko itun guztietan ezarritako betebeharrak.

Txostenotan, gainbegiratze-erakundeen ustez kezagarrienak diren alderdiak nabarmentzen dira, diskriminazioaren aurkako legediaren eta politiken kanpo-analisi objektibo bat egin eta arauok nazioarteko estandarrekin bat egiten ote duten adierazteko. Arartekoaren azterlanean, kontua laburtze aldera, hobetzeko tarteak duten alderdiak baino ez ditugu jaso, ez alderdi onak, nahiz eta ebaluazioetan islatu.

Nazio Batuen eta Europako Kontseiluaren eremuan inskribatuta dauden erakundeen ebaluazioak eta gomendioak hautatu ditugu, kontuan hartuz Espainiari buruzko aldizkako azken ebaluazio-txostena (hots, azterlana egin genuenean argitaratuta zegoen azkena). Erakunde batzuek gomendio edo ohar orokorrak ematen dituzte, eta, horrelakoetan, berdintasunarekin eta diskriminaziorik ezarekin zerikusi handiena dutenak jaso ditugu. Horrela, ebaluazio berrienak eta gaur egungo egoeratik hurbilen daudenak erabili ditugu.

Agerikoa denez, nazioarteko erakundeen txostenetan ez dute aintzat hartu, ezta baloratu ere, 15/2022 Legea, duela gutxi onetsi baitute.

Arartekoaren azterlanak barruan jasotzen du Espainiako diskriminaziorik ezari buruzko bi urtez behingo txostena, 2020koa (Europako Batzordeak eskatu zuen). Berdintasunari buruzko datuen atalean, EBren eta Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariaren dokumentuak ere jaso ditugu, teknikoagoak izateagatik interesgarriak direlako. Halaber, Batzordearen 2018/951 (EB) Gomendioa kontuan hartu dugu, berdintasunerako erakundeei buruzko arauen ingurukoa.

Nazioarteko erakundeek zenbait **arazo** hauteman dituzte Espainiako Estatuko diskriminazioaren aurkako politikan, 15/2022 Legearen aurretikoak. Honako hauek dira:

III.1. Diskriminazioaren aurkako legeria globalik eza eta sektoreko legerian aurkitutako gabeziak.

Txostenetan adierazten denez, 62/2003 Legean ezarritako aurreikuspenak osaga-beak dira, honako arrazoi hauengatik: ez dute babesten hainbat arrazoiren aurrean edota diskriminazio anizkoitz eta interseksionaleko moduen aurrean; ez dituzte debekatzen segregazioa, asoziazio bidezko diskriminazioa, diskriminatzeke asmo iragarria eta diskriminazioaren sustapena, eta ez dituzte ezartzen babes-mekanismo prozesal edo zehatzaileak. Halaber, txostenetan jasotzen denez, lege horrek ez du onartzen bizitzako eremu guztietan zentzuzko doikuntzak egiteari uko egitea diskriminatzea dela.

Gainera, Legean zuzeneko diskriminazioari egiten zaion definizioa 2000/43 Zuzentarauaren aurkakotzat jo dute, ez baitu konparaziorik egiten aurreko egoerekin edo egoera hipotetikoekin. Era berean, Legeak eta DPELOk zeharkako diskriminazioari egiten dioten definizioa zuzentarau horren aurkakotzat jo da, "irizpidea edo praktika" diskriminazio-elementuak ez jasotzeagatik. Halaber, bi arau horietatik batek ere ez ditu ezartzen zeharkako diskriminazio baten justifikazio-parametroak. Halaber, txostenok adierazten dute balitekeela 2000/78/EE Zuzentaraua urratu izana, % 33ko desgaitasuna eskatzen delako, legez, zenbait prestazio eta eskubide eskuratzeko (adibidez, zentzuzko doikuntzetarako eskubidea), zuzentarau horrek ez duelako inolako mugarik ezartzen norbaitek desgaitasunen bat duela aitortzeko.

Azkenik, balizko beste urratze bat aipatzen da; zehazki, erreklamazioak aurkezten dituzten edo tratu-berdintasunaren printzipioa bete dadila eskatzeko jarduten duten pertsonen aurkako errepresalien debekuari lotuta. Errepresalien aurkako babesa lan-arloan baino ez da kontuan hartzen; beraz, horrek 2000/43 Zuzentarauaren 9. artikulua urratzea eragin dezake.

Hautemandako gabezien adierazleetako bat da ez dela Legearen inguruko auzirik sortu.

Txostenetan, zalantzan jarri da sektore publiko eta pribatuen eremu guztiak txertatu ez izana, horren ondorioz segurtasun-indarrak, arraza-profilen erabilera edo zergazuzenbidea kanpoan geratu direlako. Halaber adierazten denez, Estatuko legeriak

diskriminazio-biktimei ez zien ematen baliabide judizialerako, administratiboetarako edo kontziliazio-prozeduretarako irispide arinik. Bestetik, partikularren arteko diskriminazio-kasuetan esku hartzeko instantzia estrajudizialik ez zegoela adierazten da, herriaren defendatzaileek administrazio publikoen kontrako kexetan bakarrik baitaukat eskumena. Era berean, oro har eta diskriminazio-kasu guztietan, ez zen aurreikusten zigor eraginkor, disuasorio eta proportzionaturik, ezta biktimei eragindako kalte material eta moralarengatik konpentsaziorik ere: lan- eta desgaitasun-eremuek bakarrik zuten erregulazio zabalagoa. Alabaina, lan-eremuan, hitzarmen kolektibo edo akordio baten edozein xedapen diskriminatzaile aldatzera edo ezdeus deklaratzera derrigortzeko xedapen bat falta zen.

Kontratazio publikoaren eta dirulaguntzen eremuan ere, gabeziak hauteman dituzte; izan ere, lege horrek kasu bakarrean debekatzen du administrazio publikoetarako kontratatzea: ezin zitezkeen kontratatu desgaitasunen bat dutenak edo atzerritarrak lan-arloan baztertzeagatik, aukera berdinak ez emateagatik edo diskriminatzeagatik arau-hauste larria egin izana leporatuta zigortutakoak.

Elkarteei dagokienez, txostenek zalantzan jarri dute elkarteak jokabide penaleko kasuetan bakarrik desegin behar izatea eta aurreikuspen argirik ez egotea alderdi politikoez bestelako antolakunde arrazistei finantzazio publikoa kentzeko.

Bestalde, ezartzen diren zehapen bakarrak zigor-arlokoak dira. Txostenean aipatzen da ez dagoela informaziorik praktikan aitortzen den konpentsazioaren batez besteko zenbatekoari buruz, ezta zehapenen eraginkortasunari, proportzionaltasunari eta disuasio-eraginari buruz ere.

Halaber, zuzentarauak ekartzeko modua kritikatu dute, ez delako hitz egin ez eragile sozialekin, ez gizarte zibilarekin; hots, "transposizio formala egin da, baina, kasu batzuetan, arauak aplikatzeko gabeziak eta zailtasunak daude, ez dagoelako zehapenik aurreikusita". Nazioarteko erakundeen txostenen arabera, horren ondorioz, inplikaturik dauden agenteek ez dute arauon berri, eta ez dituzte ondo ulertu.

III.2. Diskriminazioaren aurkako gaian falta da erakunde independente bat izatea, behar bezala hornitua

Arrazan edo Etnian oinarritutako Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseilua (CE-DRE) badago ere, nazioarteko erakundeek, beren ohar eta txostenetan, bat egin dute adieraztean erakunde publiko independente bat behar dela, baliabidez eta ahalez

ondo hornitutako erakunde bat, eta horri buruzko estandarrak gogorarazi dituzte. Diskriminazioaren biktimei laguntzeko zerbitzuak egindako lana aitortu dute, baina adierazi dute ez daukatela oso argi benetan eraginkorra ote den. Horren harira azaldu dute biktimei laguntzen dieten erakundeek –ez biktimek– eman zutela diskriminazio-kasuen berri. Kontseilua hainbat urtez jardunean aritu ez delako kezkatuta daudela azpimarratu dute: batetik, 2016tik 2019ra bitartean, Kontseiluak ez duelako txosten independenterik eman; bigarrenik, ebaluazio-txostena egin zen garaian oso gomendio gutxi eman zituelako eta, hirugarrenik, presidentetza luzaroan hutsik egon delako, baliabide propiorik ez duelako, aurrekontu-murrizketak daudelako eta kideek ordain-saririk jasotzen ez dutelako.

Salatutako gabezien artean, independentzia-falta aipatzen da, ministerio batean jarraitzen duelako, baita kideak hautatzeko irizpideak oso argiak eta gardenak ez direla ere. Administrazio publikorako aurrekontu orokorretik bakarrik zetorkion finantzazioa; ezin zitzakeen langileak hautatu eta kudeatu, eta Berdintasun Ministerioari kontu ematen zion; hortaz, ez zegoen batere argi erakundeak nazioarteko estandarrak betetzen ote zituen.

Nazioarteko erakundeek esan dute ez dagoela ikerketa-ahalik eta legitimaziorik gai judizialean esku hartzeko eta ofizioz jarduteko; horrenbestez, banakako kexetarako prozedura bat sortu behar dela adierazi dute, eta prozedura horrek prozesu judiziala baino informalagoa, arinagoa eta, hortaz, irisgarriagoa izan behar duela.

Halaber, herritarrek Kontseilua oro har ezagutzen ez dutela azpimarratu dute, eta, are, EB osoan gutxien ezagutzen den berdintasunerako erakundea dela esan dute.

III.3. Gutxiengoak ordezkatzen dituzten kontsulta-organoen diseinuaren eta funtzio-namenduaren hutsuneak

Ijito Herriaren Estatu Kontseiluan eta Desgaitasunari buruzko Espainiako Kontseiluan parte hartzeko eta haien jarduera gainbegiratzeko xedez, ordezkaritza- eta aholkularitza-kontseiluak sortu dira. Bada, txostenek zalantzan jarri dute kontseilu horiek benetan eraginkorrak ote diren eta jarduteko ahalik duten, eta balioetsi dute beste gutxiengo batzuk babesteko edo diskriminazioaren auka oro har borrokatzeko beste erakunde eskudun batzuetara estrapola daitezkeela.

Ijito Herriaren Estatu Kontseilua indartzea planteatu dute, eta nabarmendu dute erakunde horrek eta gizarte zibileko erakundeek gehiago inplikatu behar dutela ijitoei

buruzko plan eta estrategia publikoen garapenean, praktikan eta ebaluazioan. Era berean, eraketa orekatua behar dela adierazi dute, Estatuko ordezkari nagusiek ez dezaten bete erakundearen agenda. Halaber, eraketa- eta funtzionamendu-arau argiak eta baliabide nahikoak behar direla gogorarazi dute, eta gizarte zibilak autonomia-erkidegoak Estatu Kontseiluan ez egoteagatik egin dituen kritikak aipatu dituzte. Desgaitasunari buruzko Espainiako Kontseiluari dagokionez, gainera, bere independentzia jarri da zalantzan.

III.4. Diskriminazioa, aurreiritziak eta estereotipoak komunikabideetan

Ohartarazi dute komunikabideetan eta sare sozialetan gutxiengoei buruzko estereotipo kaltegarriak zabaltzen direla eta delitu batzuei buruzko ustezko egileen etnia edo arraza esateko joera dagoela. Era berean, adierazi dute sare sozialak mezu arrazistak eta xenofoboak zabaltzeko erabiltzen direla eta telebistatik kendu ziren emisio arrazista batzuk Interneten aurki daitezkeela. Esan dutenez, komunikabideen mekanismo autoerregulatzailerik ez dute nahikoa egiten edo ez dira baliagarriak eduki xenofoboak edo arrazistak argitaratzea saihesteko, ez dutelako ondo funtzionatzen eta ez direlako nahikoa ezagunak; hortaz, oso kexa gutxi jartzen dira arrazakeriagatik edo diskriminazioagatik. Halaber, kaltegarritzat jo dute hedabideak erregulatzeko agintaritzak independenterik ez izatea.

III.5. Berdintasunari eta diskriminazioari buruzko datuen bilketan eta azterketan topatutako hutsuneak

Agerikoa denez, legezko mugak daude etnia- edo arraza-jatorriari, erlijioari edo sinesmenari, ideologiari, afiliazio sindikalari eta sexu-joerari buruzko datuak prozesatzeko. Hori dela-eta, datuak prozesatzearen helburua ezaugarri horiek identifikatzea denean, interesdunen baimena ez da nahikoa izango tratamenduaren debekua kentzeko ([Datu Pertsonalak Babesteko eta Eskubide Digitalak Bermatzeko abenduaren 5eko 3/2018 Lege Organikoaren](#) 9. artikulua). Aitzitik, ez dago adinari eta desgaitasunari buruzko datuen inguruko lege-eragozpenik, eta, nolana ere, lege-esparruak berak ezartzen ditu datu-bilketa eta -prozesamendua baimentzeko baldintzak.

Espainiari buruzko txostenetan, ez dago adierazle ekonomikoari eta sozialei buruzko datu eguneraturik edo fidagarriarik, ezta talde gutxituetako kideen zein etorkinen eta gehiengoaren osatzen duten biztanleen adierazlearen arteko konparaziorik ere. Horrelako konparazioaren bitartez, hobeto ebaluatuko litzateke biztanle horiek nola baliatzen

dituzten beren eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak. Halaber, ez dago gutxiengoetako kideen egoerari buruzko datu banakaturik, aldizka jasotzen denik, haiei zuzendutako neurriak diseinatu eta neurrien ondorioak ebaluatu ahal izateko; era berean, ez dago desgaitasunen bat dutenei, gizartean aurkitzen dituzten oztopoei edo haien eskubideen urraketari buruzko daturik. Hori dela-eta, biztanleriaren osakerari buruzko datu demografikoak biltzeko eta argitaratzeko tresnak hobetzea gomendatu dute, datuak lurralde-erkidegoen arabera banakatuta eta autoatxikipen identitarioa bermatuta bildu eta argitaratu daitezzen. Beste eremu batzuetan azterlanak eta datuak falta direla esan dute; esaterako, ijitoek eskola bertan behar uzteko arrazoiei buruzkoak edo legez kontrako drogen kontsumoari buruzkoak. Argi dago gorroto-delituei, ezarritako zigorrei eta erreparazioei buruz bildutako datuen jarraipena hobetu behar dela. Zehazki, adierazi dute gorroto-delituen ibilbide judizialari buruzko daturik ez egoteak zaildu egiten duela gorroto-diskurtsoengatikoa kondenen kopuruak txikia izaten jarraitzeko arrazoen diagnostikoa egitea eta gertakari arrazistei buruzko informazioa (zigor-eremutik kanpokoa) falta dela. Hausnartzeko gai gisa proposatu dute gorroto-kriminalitateari buruzko datu ofizialek eta gizarte zibilaren antolakundeek datuek ez dutela bat egiten.

Europako Batzordeak (zehazki, Diskriminazio ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruzko goi-mailako taldera atxikitako berdintasun-datuen azpitaldeak) berdintasun-datuen bilketa eta erabilera hobetzeko jarraibideak argitaratu zituen 2018an. Aztertu ditugun nazioarteko erakundeek egin duten bezala, jarraibide horietan nabarmentzen da garrantzitsua dela berdintasun-datuak biltzea, ebidentzian oinarritutako diskriminazioaren aurkako neurriak diseinatzeko eta giza eskubideen arloko nazioarteko betebeharrak betetzen diren ebaluatzeko. Besteak beste, datuen bitartez, bizitzaren hainbat eremutako berdintasunarekin eta diskriminazioarekin zerikusia duten joerak behatu daitezke; diskriminazioaren zifra ilunak ikusarazi daitezke, eta diskriminazioari buruzko prozedura judizialetan edo administratiboetan ebidentzia enpiriko fidagarriak eman daitezke.

Azterlan honetan, hautemandako gabeziak aipatzen dira.

III.6. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategietan eta planetan topatutako gabeziak

Kritikatu egin da adierazleak falta direla Arrazismoaren, arraza-diskriminazioaren, xenofobiaren eta horiekin lotuta dauden intolerantzia moduen aurkako estrategia integrala nola gauzatzen den ebaluatzeko.

III.7. Falta da politika publikoek talde gutxituetan edo talde diskriminatuetan izaten dituzten neurriz kanpoko ondorio kaltegarriak aztertzea

Nazioarteko erakundeek txostenek lehentasunezko zat jotzen dute austeritateak talde behartsu edo zaugarrietan uzten dituen neurriz kanpoko inpaktuak zaintzea, talde horiek ez ditzaten modu neurrigabea jasan aurrekontu-neurri murriztaileen ondorioak. Neurri horiek, berez, ez daude berariaz haientzat ezarrita, baina eragin negatibo handiagoa dute haiengan, marjinazio-egoeran daudelako.

Hala, txostenek kritikatu egin dute etorkinek, atzerritarrek eta gutxiengo etnikoek (adibidez, ijitoek) eskubide sozialak (adibidez, etxebizitza, hezkuntza, enplegua edo osasuna) baliatzeko zailtasunak dauzkatela, eta Estatuari eskatu diote neurri egokiak har ditzala zailtasun horiek ezabatzeko. Txostenetan, halaber, kezka-iturria da ebaluaziorik ez egotea jakin ahal izan dezagun neurriok proportzionalak ote diren eta nola eragiten duten eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak baliatzeko orduan, historian behartsuagoak izan diren taldeei dagokienez, edo jakin ahal izan dezagun haiei berariaz zuzendutako politikek nola eragiten duten. Era berean, eragindakoei kontsultarik egin ez izana kritikatu dute.

Bestetik, azpimarratu egin dute zerga-politikak ezin duela konpentsatu austeritate-neurriak aplikatzearen ondoriozko desberdintasun-igoerarik, zeharkako zergek bilketan duten gehiegizko pisuagatik eta transferentzia jakin batzuen eskasiagatik.

Amaitzeko, kritikatu egin dute integrazio-adierazleen sistemarik ez dagoela etorkinen bizi-baldintzak (batez ere, funtsezko eremuetan: hezkuntzan, enpleguan, etxebizitzan edo osasunean) ebaluatzeko eta hobetzeko eta botere publikoek abian jarritako integrazio-politiken ebaluazioan ere erabiltzeko.

III.8. Profil etnikoak erabiltzea segurtasun-indarren eta -kidegoen jarduketetan

Etnia- eta arraza-profiletan oinarritutako identifikazio-kontrolak etengabe erabiltzen direla salatu dute. Gabeziatzat hartu dute Herriaren Defendatzailearen gomendioak praktikan jarri ez izana, hau da, galdeketa guztien erregistroa ez egitea eta interesdunek profil etnikoen erabilera salatzeke aurkeztu dituzten kexa guztiak sistematikoki ez berrikustea.

III.9. Eskola-segregazioa

Txostenetan, Espainiako ikasle ijitoen eskola-segregazioa kezka-iturria da, sarritan absentismoarekin eta emaitza akademiko txarrekin lotzen delako hori. Ikasle horien auzoekin, eskola-zentroekiko distantziarekin eta ijitoak ez diren ikasleen gurasoek beste eskola batzuk hautatzearekin lotzen dute segregazio hori. Kalitatean dauden desberdintasunak kritikatu dituzte, eta segregazioak talde gutxituetan duen inpaktua salatu dute; hortaz, ikasleen banaketa bidezkoa izatea eta segregazioari aurre egiteko ahaleginak areagotzea gomendatu dute.

Txostenetan adierazten denez, oso garrantzitsua da hezkuntza inklusiboa izatea, aniztasun funtzionalari dagokionez. Etniaren edo jatorriaren arabera eskola-segregazioak desgaitasunean oinarritutako segregazioaren kausa eta irismen oso desberdinak baditu ere, bi kasuetan agerikoa da hezkuntza-aukera berdinak bermatzeko beharra, diskriminazioari eta gizarte-marjinazioari aurre egiteko baliabidetzat hartuta.

III.10. Intzidente arrazisten aurkako jardunaren hutsuneak

Nazioarteko erakundeek adierazi dute oso garrantzitsua dela gertakari arrazisten maiztasuna eta ezaugarriak ezagutzea, eta, horri begira, arrazan eta etnien oinarritutako diskriminazioarekin lotutako delituei buruzko datuen jarraipena indartu behar dela adierazi dute. Gainera, polizia-agintaritzetara eta Fiskaltzara iristeko zailtasunekin lotu dute behar baino salaketa gutxiago jartzeko joera.

III.11. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokaren hutsuneak

Txostenetan kritikatu denez, aurrerapenak egin badira ere ezin daiteke zehaztu zenbat kasu diren gorroto-diskurtsoari lotutakoak. Gainera, gizarte zibilak jasotzen dituen datuek adierazten dute askoz ere gertakari gehiago daudela, poliziaren datuek adierazten dutena baino. Horretaz gainera, inkesta batzuek (adibidez, Eurobarometroak) eta gizarte zibilaren datuek aurreiritzi- edo diskriminazio-maila batzuk ematen dituzte, pentsarazten dutenak gorroto-diskurtso asko ez direla agintarien aurrean salatzen.

Halaber, ohartarazi dute poliziak zailtasunak dituela sare sozialen bidez jakiteko gorroto-diskurtsoaren egileak nor diren. Era berean, azpimarratu dute ez dagoela gorroto-diskurtsoa kautelaz eta premiaz ezabatzeko eta, aldi berean, geroko prozesu

penalerako beharrezkoak diren froga-elementuak gordetzeko prozedurarik, eta oso txikia dela Internetetik kentzen diren gorroto-mezuen kopurua. Azkenean, txostenek azaldu dutenez, informazio eskasa dago gorroto-diskurtsoari zuzenbide zibilean eta administratiboan oinarrituta eman zaizkion erantzunei buruz, eta, erantzunok indartzeko, berdintasunerako erakunde bat oso baliagarria izan daiteke.

Labur, honako hauek dira nazioarteko erakundeen **gomendioak**, txostenean jaso ditugunak:

1. Diskriminazioaren aurkako lege globalak ematea

Nazioarteko erakundeek gogorarazi dute oso garrantzitsua dela legeria Arrazan oinarritutako Diskriminazio Mota guztiak Desagerrarazteko Konbentzioaren 4. artikulura egokitzea, estatu guztiak behartzen dituelako errepresio-arauak hartzera, adierazpen eta egintza arrazistei dagokienez eta adierazpen eta egintza arrazistak sustatzen, finantzatzen edo bultzatzen dituzten erakundeei dagokienez. Bestetik, uste dute Espainiako zigor-legeriak, errepresio-arloan, oro har eremuko estandarrekin bat egingen duela.

Gomendioen eta proposamenen arabera, legeriak honako hauek bete behar ditu:

- Helburutzat eduki behar du diskriminazio formal eta substantiboa desagerraraztea.
- Aintzat hartu behar ditu diskriminazio-modalitate desberdinen eta diskriminatzeke arrazoi desberdinen definizioak. Zuzeneko diskriminazioaz, zeharkako diskriminazioaz, diskriminazio anizkoitzaz edo diskriminazio-jazarpenaz gainera, honako hauek aipatu dituzte: segregazioa, asoziazio bidezko diskriminazioa, diskriminatzeke asmo iragarria eta beste bati adore ematea, laguntza eskaintzea edo argibideak ematea, beste pertsona bat diskriminatu dezan.
- Autoidentifikazioa aurreikusi behar du.
- Berariaz debekatu behar du eremu publikoan nahiz pribatuan eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalen eremuan diskriminatzea.
- Eremu publikoa nahiz pribatua hartu behar ditu. Honako hauek zerrendatu ditugu, adibide moduan, gehiago egon daitezkeen arren: enplegua, erakunde profesionaletako kidetza, hezkuntza, lanbide-heziketa, etxebizitza, osasuna, gizarte-babesa, herritarrei eskainitako ondasunak eta zerbitzuak, espazio publikoak, jarduera ekonomikoak eta zerbitzu publikoak.

- Barruan hartu behar ditu botere publiko guztiak eta pertsona fisiko eta juridiko guztiak.
- Onartu egin behar du ekintza positiboko neurriak eta bereizteko neurriak bidezkoak direla izatezko diskriminazioak zuzentzeko.
- Desgaitasunen bat dutenen Eskubideei buruzko Konbentzioaren aurreikuspenak eta kontzeptu berriak txertatu behar ditu; horien artean, “Legearen arabera berdintasuna”, hau da, legea desgaitasunen bat dutenen onurarako erabiltzeko eskubidea. Erakundeek, bestetik, desgaitasunen bat dutenentzat zentzuzko doikuntzak egin behar direla adierazi dute, eta doikuntza horiek abian jartzeko jarraibideak eman dituzte. Zentzuzko doikuntzak honela definitzen dira: “beharrezkoak diren aldaketak eta egokitzapenak (“karga neurrigaberik edo bidegaberik” ezarri gabe), giza eskubideak edo oinarrizko askatasunak baldintza berdinetan baliatzeko edo egikartzeko beharrezkoak direnean. Horren arabera, ezin da egon desgaitasunen bat dutenen eskubideak berariaz ukatzen, murrizten edo mugatzen dituen legerik. Kontrakoa da: lege eta politika guztietan sartu behar dira desgaitasunari buruzko gogoetak.
- Eremu judizial eta administratiboan diskriminatzeagatiko erreparazioa eskuratzeko xedapenak jaso behar ditu.
- Aukera eman behar du prozesu eta prozedura judizialak eta administratiboak diskriminazioaren biktima guztientzat eskuragarriagoak izan daitezen.
- Zigor proportzionatu eta disuasiboak jaso behar ditu, kalte material eta moralengatiko ordaina barne hartuta.
- Frogatu beharraren kargaren inbertsioa aurreikusi behar du.
- Arau guztiak (lege-, araudi- edo administrazio-mailakoak) etengabe berrikus-teko aurreikuspena jaso behar du, diskriminazio-debekuarekin bat egiten dutela ziurtatzeko eta, hala badagokio, debekua betetzen ez dutenak baliogabetzeko.

2. Diskriminazioaren aurkako borrokan espezializatu den erakundea sortzea

Arrazagatiko Diskriminazioa Desagerrarazteko Batzordeak, 1965ean, [7. Gomendio Orokorrean](#), Konbentzioaren 4. artikulua aplikatzeari buruzkoan, honako hauek egingo zituen erakunde bat sortzea gomendatu zuen: arraza-diskriminazioaren aurkako estatu-politikak aztertzea, legeria nazionala 1965eko Konbentzioarekin bat datorren ikuskatzea eta pedagogia- eta informazio-eginkizuna betetzea. Ondoren, nazi-orteko beste erakunde batzuek (hala nola, [ECRI](#)) berdintasuna sustatzeko beste erakunde independente bat sortzea gomendatu zuten, edo, bestela, Arrazan edo Et-nian oinarritutako Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseiluari erabateko

askatasuna ematea. Oro har, erakunde espezializatua botere legegilearen eta botere exekutiboaren mende ez egotea gomendatzen da.

Bestalde, beharrezko ikusten da nortasun juridiko propioa eta bere langileak izendatzeko ahala edukitzea. Langile nahikoak eduki behar ditu, eta langileek beharrezko prestakuntza eta gaikuntza izan behar dituzte; era berean, hala langileek, nola zuzendariak bateraezintasunen mende egon behar dute. Bere aurrekontua, instalazioak eta baliabideak eduki behar ditu, esleitutako eginkizunak arrazoizko epean bete ahal izan ditzan, eta lanon barruan sartu behar du hartzen dituen erabakiak nola gauzatzen diren gainbegiratzeko zeregina.

Bi aukera daude: eskudun erakunde bakarra sortzea diskriminazio-arrazoi guztietarako eta diskriminazioen intersekzioetarako edo hainbat erakunde sortzea, bakoitza diskriminazio-arrazoi zehatz baterako.

Autonomia izan daiteke, edo herriaren defendatzaile baten zati izan. Kasu horretan, berdintasuna sustatzearekin lotutako funtzioak berariaz aipatu behar dira sortze-araun, eta giza baliabide eta finantza-baliabide propioak eta nahikoak izan behar dituzte. Zuzendaritzari dagokionez, berdintasun-arloko zuzendaritza behar bezala bereizi behar da.

Jarduteko eremuari dagokionez, sektore publikoko eta pribatuko arlo guztiei egiten zaie erreferentzia; hala nola, enpleguari, erakunde profesionaletako kide izateari, hezkuntzari, prestakuntzari, etxebizitzari, gizarte-babesari, jarduera sozialei eta kulturei, sarbide publikoko ondasunei eta zerbitzuei (kontraprestazio bidez edo kontraprestaziorik gabe), leku publikoei, jarduera ekonomikoetan aritzeari, zerbitzu eta funtzio publikoei.

Txostenetan, berdintasunerako erakundeek ikerketetan eta kexen izapidean eduki beharko lituzketen botereak zerrendatzen dira: espedienteak eta dokumentuak eskuragarri izatea, ikuskapen-bisitak egitea, galdeketak egitea eta laguntzen ez duten pertsonen edo erakundeen aurka isunak jartzeko edo agindu judizial bat lortzeko aukera izatea.

Legez ezarri behar dira erakundearen funtsezko ezaugarriak. Honako hauek dira funtsezko bi eginkizunak:

- 1- Berdintasuna sustatzea eta prestakuntzaren, aholkularitzaren eta laguntzaren bidez diskriminazioa prebenitzea, baita diskriminazioaren aurkako araudia eta

dauden baliabideak jendarteratzen laguntzea ere. Gainera, eztabaida publikoan parte hartzeko gai izan behar dute, bai eta agintari publikoekin eta talde diskriminatuekin edo interesdunekin aldi behin hitz egiteko ere. Jarduteko tresna gisa, honako hauek aipatzen dira: urteko txostenak eta ikerketa-txostenak, beste agintaritzak publiko batzuekiko lankidetzak, gizarte zibilaren inplikazioa eta komunikazio-estrategia baten bidezko kontzientziaketa.

- 2- Diskriminazioaren biktimei laguntzea, biktimei aholkua eta laguntza juridikoa emanaz, gatazkak ebazteko judizioz kanpoko prozeduretan esku hartuz (bitartekaritza eta kontziliazioa) eta prozedura horietan organo judizialen aurrean legitimatuz (biktimak ordezkaturik nahiz *amicus curiae* paperaren bidez). Halaber, iradoki egiten da berdintasunerako erakundeek beren izenean eta modu estrategikoan esku har dezatela diskriminazio-gai estrukturalari eta sistematikoari buruzko prozesu judizialean.

Aukerako funtzio gisa proposatzen da kexa indibidual eta kolektiboak izapidetzea eta kexak ebazpen edo gomendio ez-lotesleekin bukatzea edo erabaki lotesleak (bide judizialean errekurritu ahal izango direnak) hartzea. Kexa-prozedurek doakoak, errazak eta irisgarriak izan behar dute.

Bi eginkizunetan, erakunde horiek agintari publikoari edo eragile pribatuari eskatuko diote beharrezko jarduketak egitea, kasu zehatz bakoitzean diskriminazioa amaitzeko eta etorkizunean diskriminazioari aurrea hartzeko. Ebazpen lotesleak idazteko ahala eskumenen barruan egonez gero, zehapenak ezarri ahal izango dituzte (hala nola, konpentsazio ekonomikoak eta isunak), edo ebazpena argitaratu ahalko dute, arau-hauslea identifikatuta.

3. Gizarte zibilarekin lankidetzan aritzea eta lan bateratua berrindartzea

Nazioarteko erakundeek gomendatu dute kontsulta-organoen funtzionamendua hobetu dadila eta erakunde sozialekiko elkarriketa zabaldu dadila; bereziki, diskriminazioaren xede diren kolektiboaren ordezkariarekin.

4. Diskriminazioaren aurkako organo eskudun bat sortzea hedabideen arloan

Organo independente eta inpartzial bat sortzea gomendatu dute, baliabide nahikoak izango dituen, hedabideetan estereotipoak gainditze aldera hartzen diren neurrien

ezarpen-maila zaintzeko eta hedabideen artean gaiari buruzko ikerketa, prestakuntza eta hausnarketa sustatzeko. Horretaz gain, organo horrek komunikabideen erabilera arduratsuaren eta aniztasunaren aldeko sentsibilizazioaren sustapen orokorra landu beharko luke. Gomendio hori bazter utzi gabe, bestelako proposamenak daude: hedabideak autoerregulatzeko mekanismoak sortzea edo, besteak beste, dauden mekanismoen eraginkortasuna hobetzea.

5. Datuen bilketa eta azterketa hobetzea

Diskriminaziorik ezaren arloko eskumena duten nazioarteko erakundeen artean, etengabe eskatu da diskriminatutako pertsonen taldeei buruzko datuak hobeto biltzea, haien egoera hobeto ezagutzeko, biztanleria orokorraren egoerarekin alderatzeko eta datuetan oinarritutako politika eraginkorrak diseinatzeko, diskriminazioaren kontra eta berdintasunaren alde borrokatzeko.

Horri begira, zenbait gomendio eman dira: datuak biltzeko prozedura sistematikoak egitea, datuak banakatzea eta erregistroak nahiz informazioa aurkezteko bideak sortzea, besteak beste desgaitasunen bat dutenei eta aurkitzen dituzten oztopoei dagokienez edo jarduketa zehatz batzuei dagokienez (behartutako tratamenduak, gogoz kontrako barneratzeak edo euste-bitartekoen erabilera). Halaber, proposatu da desgaitasuna duten pertsonen erakundeek parte har dezatela datuak biltzeko eta aztertzeko prozeduren diseinuan. Eremu honetan, estatuei gogorarazi diete datuak bildu, aztertu eta banakatu behar dituztela, "desgaitasunaren eta kategoria interseksionalararen arabera", eta adierazleak egin behar dituztela, desgaitasuna kontuan hartuta, "aurrerapenen aplikazioa eta jarraipena ebaluatzeko, bai eta ekimen eta politika berrien edo abian direnen eraginkortasuna ebaluatzeko ere".

Gorrito-delituei dagokienez, erakundeek gomendatu dute polizia-estatistikak eta arlo horretako estatistika judizialak elkarri lotzea, jakin ahal izateko salaketak fase judizialetera iristen ote diren eta ebazpen judizialetan gorrito-delitutzat hartzen ote diren. Era berean, gomendatu dute inkestak eta landa-azterketak egitea, gorrito-diskurtsoa hedatzeko baldintza egokiak zein diren hobeto ulertu ahal izateko.

Garrantzitsutzat jo dute bilketa- eta azterketa-teknikak eta datuak prozesatzeko teknologia modernoak erabiltzea. Datuak gehitzea eta anonimo bihurtzea ezin da oztupo izan datuak informazio-unitateen arabera (adibidez, desgaitasunaren, generoaren edo erlijio-sinesmenen arabera) banakatzeko, talde partikularren egoera ezagutzeko edota

gorroto-diskurtsoaren erabileraren ezaugarriak identifikatzeko (adibidez, erabiltzaile mota edo lekua). Horrela, joerak eta ahuleziak zehaztu daitezke.

Halaber, datuak zabaltzea gomendatu dute, bai formalki gorroto-diskurtsoari aurre egiteko ardura duten erakunde edo pertsonen artean, bai politikari eta lider erlijioso nahiz komunitarioen artean ere, hedabideetarako formatu egoki eta ulergarria erabiliz. Bestalde, biktima potentzialek diskriminazioaren eta arrazakeriaren inguruan dituzten esperientziei eta pertzepzioei buruzko inkestak diseinatu eta egiteko jarraibideak eman dituzte.

Azken batean, uste dute beharrezkoa dela datuak edukitzea, diskriminazioaren aurkako politikak eta planak ondo egin eta ebaluatu ahal izateko; horretarako, garrantzitsua da talde zehatzen egoerari buruzko datu banakatuak edukitzea. Talde zaurgarrietako kideek parte hartu behar dute datuen bilketan eta analisisian. Baliabide material eta teknologiko egokiek eskuragarri egon behar dute. Lortutako datuek publikoak izan behar dute, eta pertsonen eta erakundeen artean hedatu behar dira; bereziki, erakunde horiek diskriminazioaren aurkako borrokaren ardura badute edota diskriminazioan eragin positiboa izan badute.

Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariak, 2018an, giza eskubideen ikuspegiari buruzko gida bat argitaratu zuen, datu-bilketari aplikatuta. Gida horrek gogora ekartzen du NBEko estatu kideek konpromisoa hartu zutela datuak sistematikoki bereizteko, 2030eko Agendaren helburuen irismenean eta neurketan hobeto laguntzeko metodo gisa. Gidak honako printzipio hauek ditu oinarri: egokitzen diren biztanleria-taldeek datuak biltzeko prozesuetan parte hartzea, datuen plangintza, bilketa, analisia, hedapena eta banakapena (hots, sexua, adina, etnia, migrazio-estatusa, desgaitasuna, erlijioa, egoera zibila, diru-sarrerak, sexu-joera eta genero-identitatea) barne hartuta. Beste elementu giltzarri bat da autoidentifikazioaren printzipioa: pertsonak aukera izan behar dute talde horietako kide izatea zehazten duten ezaugarri pertsonalei buruzko informazioa ematea ala ez erabakitzeke. Azkenik, datuak biltzeko jarduerak ez dute inpaktu txarrik eduki behar pertsonengan eta haien pribatutasunean, eta biltzaileek eskuratzen dituzten datuak eta haien konfidentziasuna behar bezala babestu behar dira; halaber, erantzukizunak hartzeko eta kontu emateko printzipioa errespetatu behar da.

Azterlanean, bestetik, Diskriminazio ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruzko goi-mailako taldera atxikitako berdintasun-datuen azpialdeak emandako gomendioak jasotzen dira. Jarraibide horietan, alderdi instituzionalak, egiturazkoak nahiz operatiboak biltzen dira. Hala, iturrien panorama bat egitea eta, erakundeen elkarlanaren

bidez, datuen zentral bat sortzea proposatu dute. Gomendioen artean, datuak nola jaso behar diren adierazten da: datuek bizitzako eremu guztiak estali behar dituzte; diskriminazio intersektional eta anizkoitzak zeharkakoa izan behar du; bilketak sistematikoa eta aldizkakoa izan behar du; berdintasun-datuen baliozkotasuna eta fidagarritasuna indartu behar dira, Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariak proposatutako giza eskubideen ikuspegia erabiliz; berdintasun-datuen adierazgarri izan behar dute, eta berdintasun-datuen alderagarritasuna hobetu.

6. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak eta estrategiak egitea eta ebaluatzea

Nazioarteko erakundeek adierazi dute premiazkoa dela diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak, programak eta estrategiak egitea. Arauak ez dira nahikoa: jarduteko plan zehatzak behar dira, arauen edukia errealitate praktikoan ekintza espezifiko bihur dadin. Gainera, plan horien ezaugarriei, elaborazioari eta ebaluazioari buruzko jarraibideak eman dituzte, eraginkorrak izan daitezen laguntzeko.

7. Politika publikoek talde gutxietan edo talde diskriminatuetan izaten dituzten neurritz kanpoko ondorio kaltegarriak jorratzea

Erakundeek adierazi dute arraza-diskriminazioaren kausa potentzialtzat jo beharko liratekeela honako hauek: zenbait legedi nazionalak (bereziki, terrorismoari, immigrazioari eta nazionalitateari buruzko legeek) izan ditzaketen zeharkako ondorio diskriminatzaileak; herritar ez-nazionalak nazio-lurraldera sartzea debekatzea edo nazioko lurraldetik kanporatzea agintzen duten zigorrak; bidezko arrazoirik gabe talde edo komunitate jakin batzuk zigortzea helburu duten legeak. Gainera, proportzionaltasun-printzipioa errespetatu beharko lukete.

Zehazki, Espainiari gomendatu zioten xehetasunez ebalua zezala zer-nolako ondorioak izan dituzten austeritate-neurriek eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak baliatzeko orduan; batez ere, pertsona eta talde behartsu eta marjinatuei dagokienez (emakumeak, haurrak, desgaitasunen bat dutenak, ijitoak eta erromaniak, errefuxiatuak, asilo-eskatzaileak, migratzaileak). Bestetik, gomendatu zioten aztertu zitzala zerga-politikaren eta biztanleria-sektoreek (baita talde marjinatu eta behartsuek ere) jasaten duten zerga-kargaren ondorioak.

8. Profil etnikoen erabilera ezabatzea

Nazioarteko erakundeek gomendatu dute arraza-profilen erabilera argi zehaztuta eta legez debekatuta egon beharko lukeela. Era berean, proposatu dute kontrolatzeko, zaintzeko edo ikertzeko ahalak irizpide objektiboetan oinarritutako susmoak daudenean bakarrik erabili beharko lirakeela. Horretarako, ezinbestekoa da polizia-agenteei prestakuntza egokia ematea eta jokabide diskriminatzaileekin edo arrazistekin zero tolerantziako politika sustatzea haien artean. Halaber, polizia-zerbitzuetatik eta Fiskaltzatik independentea den eta jarduketa horien alegazioak ikertzeko eskumena duen instantzia bat sortu beharko litzateke.

9. Eskola-segregazioa ezabatzea

Nazioarteko erakundeek gomendatu dute iker daitezela ikasle ijitoak eskola zehatz batzuetan pilatzeko arrazoiak, eta proposatu dute zaindu dadila ikasleak onartzeko irizpideek eta emaitzen ebaluazioek ikasle ijitoak diskriminatzen ez dituztela. Bestetik, eskolan berdintasuna sustatzeko eta talde gutxituetako ikasleak sartzeko proposamenak egin dituzte, baita hezkuntza inklusibo baterantz aurrera egiteko behar diren neurriei buruzkoak ere.

10. Arrazakeriari edo diskriminazioari lotutako gertakariak ikertzea eta zehapenak ezartzea

Nazioarteko erakundeek garrantzi handia eman diote gertakari arrazistak edo diskriminatzaileak, zigor-arloan sartu zein ez, behar bezala ikertzeari, jazartzeari eta, hala badagokio, biktimei dagozkien erreparazioekin zigortzeari.

Bestetik, gorroto-delituen salaketa, erregistroa, instrukzioa, jazarpena eta zigorra hobetzeko ahaleginak egiten jarraitzea gomendatu dute, eta gorroto-delituei buruzko estatistika polizialak eta judizialak elkarri lotzea, horrela jakin ahal izateko delitu horietako zenbat eramaten diren fiskaltzetara eta auzitegietara eta zenbat kalifikatzen eta zigortzen diren benetan delitu arrazista, transfobiko edo homofobiko gisa. Erakundeek era berean gomendatu dute gorroto-diskurtsoan espezializatutako polizia-agintariak eta fiskaltzek gizarte zibilarekiko harremanak sendotzea eta haiekin elkarrikeria erregularra ezartzea tokiko, eskualdeko eta estatuko mailan, elkarrekiko konfiantza indartzeko eta biktimak ahalduntzeko. Halaber, poliziak gertakari arrazisten kontrako borrokan duten eginkizunari buruzko jarraibideak eman dituzte.

Estatuek informazio osoa izan behar dute arrazakeria- eta xenofobia-ekintzei buruzko salaketen, epaiketen eta epaien gainean, baita biktimei emandako erreparazioen gainean ere. Justiziara errazago iristeko, talde zaurgarriari informazio juridikoa emateko eta baztertuta dauden kolektiboetako kideak bizi diren tokietan polizia-zerbitzuen presentzia eta haiekiko irisgarritasuna hobetzeko neurriak eta jarduketak proposatu dituzte, gorroto-gertakarien eta -delituen eta diskriminazioen salaketari bide emateko. Gainera, salaketei eta ikerketei begirako zenbait jarraibide eman dituzte.

Bide judizialean dauden salaketei tratamendu espezifikoa egitea planteatu dute, biktimen eta defentsa-elkarteen aitortzari eta laguntzari dagokienez.

Halaber, gatazkak ebazteko mekanismo alternatiboak proposatu dituzte (hala nola, bitartekaritza eta kontziliazioa), eta fiskaltza ekintza arrazistak epaitzeko interesaren gainean sentsibilizatzea gomendatu dute. Era berean, prozesua arrazoizko epean garatu behar da, eta arraza-diskriminazioak eragindako kalte materialengatik eta moralengatik ordain egokia bermatu.

Estatuko agenteek egindako ekintza arrazisten salaketa eta ikerketa berariaz jorratzen dituzten gomendioak eman dituzte, eta proposamen jakinak egin; adibidez, diskriminazioa debekatzen duen legediak honako hauek bildu beharko lituzke: polizia-jarduerak, agenteen prestakuntza (giza eskubideei, arrazakeriari eta zero tolerantziari buruzkoa), biktimei laguntzeko eta aholku emateko baliabideak, ikerketa eraginkorrak, zigor egokiak eta ikerketak egiteko organismo independente bat.

Desgaitasunaren arloan, desgaitasunak eragindako diskriminazio-salaketen jarraipena egitea proposatu dute, jarraipena sexuaren, adinaren, atzemandako oztopoen eta diskriminazioa gertatu zen sektorearen arabera banakatuta egin dadila. Era berean, gomendatu dute informazioa ematea judizioz kanpo ebatzitako kasuei, judizializatu diren kasuei, prozesu judizialen emaitzei eta prozesuen ondoriozko kalte-ordainei eta zehapenei buruz. Salaketa-mekanismoek irisgarriak eta eraginkorrak izan behar dute, eta laguntza juridiko eskuragarria eman behar da. Baliabide judizial kolektiboak ezartzea iradoki dute, eta diskriminazioa jasan duen salatzailearen frogatu beharraren karga prozesu zibiletan salatuari egoztea aholkatu, bai eta diskriminazioaren salatzaileak salaketak jartzearen ondoriozko ondorio kaltegarrietatik babestea ere.

11. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borroka

Nazioarteko erakundeek Europako Kontseiluko beste estatu kide batzuen legedia azpimarratu dute, mezuak ezabatzeari buruzkoa, eta zuzenbide zibila eta administrati-boa erabiltzea gomendatu dute, baita erregulazio- eta autoerregulazio-mekanismoak erabiltzea ere, Internetetik eta sare sozialetatik gorroto-mezuak azkar ezabatzeko eta egileak jazarri eta zigortzea errazteko.

ECRIk bi gomendio orokor eman ditu Internet bidezko gorroto-diskurtsoari buruz. [Politika Orokorrari buruzko 6. Gomendia](#), nazioarteko lankidetzaren eta harremanen arloko tresnetara jotzeaz gain, honako hauek ere eskatu zituen: egungo legedi nazi-onala Internet bidez egindako arrazakeria-, xenofobia- edo antisemitismo-delituetan ere aplikatu ahal izatea, horri aurre egite aldera agintari eskudunei prestakuntza ego-kia ematea eta jokabide-kodeak prestatzean behatoki edo bitartekaritza- zein lagun-tza-zentro moduan aritzeko agintariren bat izendatzea. Era berean, hauexek ere aholkatu zituen: gizarte zibileko ekimenei laguntzea, edukiak gordetzen dituzten pertsonen (*host*) erantzukizuna eta edukiak sortzen eta argitaratzen dituztenena ere juridikoki eta zehatz-mehatz mugatzea, Interneteko industriaren autoerregulazio-tres-nak babestea eta kontzientziazio publikoan lan egitea (batez ere, adingabeenean).

[Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendia](#), berriagoa, gorroto-diskurtsoaren aurka borrokatzeari buruzkoa da, berariaz. Alderdi ugari jorratzen dituen gomendio luze bat da. Batetik, gorroto-diskurtsoa erabiltzea sustatzen duten baldintzak eta diskurtso horrek hartzen dituen moduak identifikatzen saiatzea gomendatzen du, bai eta dis-kurtsoaren dimentsioa eta eragiten duen kaltea neurtzen saiatzea ere. Halaber, dis-kurtso-mailan jardutea gomendatzen du, herritarrak pluralismoaren garrantziaz, go-rroto-diskurtsoaren arriskuez eta gorroto-diskurtsoaren premisen faltsutasunaz jabetu daitezen. Erakunde publikoen eta pribatuen autoerregulazioa babestu behar dela nabarmentzen du; hala nola ordezkartza-organoena, alderdi politikoena, hez-kuntza-erakundeena edo kirol- eta kultura-erakundeena, eta, bereziki, hedabideena, jokabide-kodeak har ditzaten edo kexa-mekanismoak ezarri.

Bestalde, gorroto-diskurtsoaren ondoriozko erantzukizun legal, zibil eta administrati-boak argi eta garbi mugatzera gonbidatzen ditu estatuak: Interneten edo komunika-bideetan gorroto-mezuak argitaratzean parte hartzen duten askotariko agenteen erantzukizunak mugatu behar dira, eta legezko mekanismoak zehaztu, gorroto-me-zuak ezabatzeko, mezuok argitaratzeko debekua ezartzeko eta gorroto-diskurtsoa zabaltzen duten webguneak blokeatzeko, betiere berme judizialekin. Azken *ratio* gisa gomendatzen da zigor-arloko zuzenbidea erabiltzea gorroto-diskurtsoari aurre

egiteko, betiere adierazpen-askatasunerako eskubidea errespetatuta. Arau-hausteeak argi eta garbi zehaztuta egon behar dute, eta zehapenek proportzionatuak izan behar dute. Eragindako pertsonen prozesuetan parte hartzea ahalbidetu behar da, eta ikerketen eraginkortasuna gainbegiratu beharko da. Gomendatutako beste errepresio-mekanismo bat da alderdi politikoei edo gorroto-diskurtsoa erabiltzen duten edo hura erabiltzeagatik kideak zigortzen ez dituzten erakundeei laguntza ekonomiko publiko oro kentzea eta erakundea desegiteko edo debekatzeko aukera legez jasotzea.

Azkenik, gomendatzen da gorroto-diskurtsoaren biktimei aholkularitza juridikoaren eta psikologikoaren bidez laguntzea, bai eta salatzen laguntzea ere.

Nazioarteko beste erakunde batzuek, berriz, Interneteko nahiz ikus-entzunezko balibideetako gorroto-diskurtsoa modu eraginkorrean jazarri eta zigortzea gomendatu dute, eta zuzenbide penalera kasu larrietan jotzea. Halaber, kontuan hartzeko faktore hauek aipatu dituzte, estatuari tipifikazio-lana egiten laguntzeko: diskurtsoaren edukia eta forma, diskurtsoaren giro ekonomiko, sozial eta politikoa, egileak gizar-tean duen tokia eta bere publikoa, diskurtsoaren irismena (entzuleria mota eta transmisio-bitartekoak barne hartuta) eta diskurtsoaren helburuak. Nazioarteko erakundeei gogoratu dute diskriminatzea eragiteko bultzada eta diskriminazioa bera deuseztatzeko neurri orok hartu behar dituela aintzat giza eskubideak. Gainera, antolakundeak eta propaganda-jarduerak debekatzeko eta adierazpen arrazistak dituzten funtzionarioen edo kargu publikoen kontra diziplina-neurriak hartzea proposatu dute.

Prebentzio-alderdia ere kontuan hartu behar da, "ideia arrazisten fluxua jatorrian ahuldu" dadin, eta, hezkuntzaren garrantzia nabarmentzeaz gainera, adierazi dute gizarte zibilak, antolakunde erlijiosoek, parlamentariak eta bestelako politikariek, hezkuntzako profesionalek, funtzionarioek, poliziek eta profesional juridikoek informazio-kanpainetan eta hezkuntza-politiketan inplikatu behar dutela. Hezkuntza-, kultura- eta informazio-estrategiek datuen azterketan oinarrituta egon behar dute, ezabatu nahi den diskurtsoaren ezaugarriak ezagutzeko.

Komunikabideei dagokienez, gomendatu dute lege-esparru egokiak, kode deontologikoak eta gidalerroak ezar daitezela, gutxiengoaren taldeak errespetuz eta estereotiporik gabe irudikatzen eta talde horiei komunikabideetara eta jabetzetara iristen laguntzeko.

12. Diskriminazioaren aurkako borrokan prestatuta dauden langile gaituak izatea

Diskriminazioa jasan dezaketen pertsonen bizitzako egoera jakin batzuetan esku hartzen duten agintarien eta langileen prestakuntza tresna baliotsua da diskriminazio mota guztien aurka borrokatzeko.

Hori dela-eta, legea ezartzeaz arduratzen diren funtzionarioei eta ordena publikoko indarrei (polizia, polizia judiziala, espetxeetako eta establezimendu psikiatrikoko langileak, gizarte-zerbitzuetako langileak, medikuak...) giza eskubideei, tolerantziari eta arrazarteko ulermenari buruzko informazioa ematea gomendatu dute, beren jarduketan pertsona guztien giza eskubideak babestu ditzaten, arraza, kolorea edo nazionahiz etnia-jatorria edozein izanik ere. Prestakuntzak diskriminazio interseksionala ere bildu beharko luke. Gainera, adierazi dute prestakuntzaren epe luzerako eraginkortasuna aztertu behar dela, trebatutako eragileen jardunaren ebaluazioen bitartez.

Irakasleak ere garrantzitsuak dira, eta ingurune kulturantzunetan lan egiteko trebatu behar dira, eskola-ingurunean arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari aurre egin nahi bazaie. Prestakun horrek hasierakoa eta jarraitua izan behar du. Prestakuntza horretan, egungo legeria eta giza eskubideak txertatu behar dira, eta irakasleek prestakuntza jaso behar dute, hainbat ingurunetatik datozen ikasleen beharrei erantzuteko. Prestakuntzak, halaber, arrazakeriak eta diskriminazioak ikasleengan izan ditzaketen ondorio kaltegarrien gainean sentibilizatu behar ditu irakasleak, ikasleek eskola-helburuak bete bitartean jasaten baitituzte. Horrez gain, arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari lotutako gatazkak prebenitzen ikasi behar dute, eta haien aurrean behar bezala erantzuten jakin. Gainera, gune bat eratu behar da, irakasleek esperientziak trukatu eta giza eskubideak ikasteko eta irakasteko metodoak eguneratu ahal izan ditzaten.

Desgaitasunaren arloan, oro har, Konbentzioa nazio-mailan ondo aplikatzeko gaitu beharra dagoela azpimarratu dute; zehazki, legea betearazteko ardura duten funtzionarioei eta eskubideen bermatzaileei dagokienez. Halaber, gaikuntza egokiaren ezaugarriak eta edukiak zerrendatu dituzte: diskriminazio-arrazoen eta horien konplexutasunen interseksionalitateari buruzko kontzientzia, desgaitasunen bat duten pertsonen aniztasuna, pertsona horiek zerbitzuak eskuratzeko dituzten premiak, pertsona horien autonomia eta komunikazioa.

Legea betearazteko ardura duten funtzionarioak eta eskubideen bermatzaileak aipatzen dituztenean, berariaz egiten zaie erreferentzia abokatuei, magistratuei, epaileei, espetxeetako funtzionarioei, keinu-hizkuntzako interpreteei eta poliziako nahiz

espetxeetako langileei. Halaber, desgaitasuna duten pertsonak enpleguan gaitzea eta enplegu-emaileei, erakunde enplegatzaileei eta langile eta agintari eskudunei zuzendutako arrazoizko egokitzapenak egitea gomendatu dute.

IV. Kapitulumua. Euskal administrazio publikoek diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduketak . Laburpena.

Azterlana egin bitartean, Arartekoak informazioa eskatu die hainbat administrazio publikori, etniam, jatorrian, larruazalaren kolorean, erlijioan, hizkuntzan, desgaitasunean, sexu-joeran edo genero-identitatean oinarritutako diskriminazioaren aurka egiten ari diren jardueri buruzkoa, bai eta, hala badagokio, egin dituzten balioespenei, ebaluazioei edo inpaktu-azterketei buruzkoa ere, eremu honetan egiten ari direnari buruzko ezagutza ahalik eta osoena edukitzeko asmoz. Azterlana egitean egiaztatu ahal izan dugu administrazio publikoek plangintza-tresna berrietan gero eta pisu handiagoa ematen diotela tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren ikuspegiari.

Azterlanaren epigrafe honetan, lehenik eta behin, diagnostikoa ageri da, eta bertan, administrazio publikoek eskubideen egoerari buruz duten iritzia eta lortu beharreko helburuak jasotzen dira; bigarren zatian, berriz, administrazioak egiten ari diren jarduera zehatzen berri ematen da. Azken horretan, era berean, diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduketa orokorrak bereizten dira, kolektiboen edo diskriminazio-arrazoen arabera bereizi gabe, bai eta babestu beharreko ezaugarri bakoitzaren inguruan garatzen diren jarduerak ere.

Diagnostikotik, azpimarratzekoa da, bereziki, politikariek eta teknikariek kulturarteko ikuspegiari buruzko prestakuntza jasotzeko beharra dutela, prestakuntza funtsezko elementua baita kulturarteko tokiko politika eraikitzeko eta arrazakeria egiturazkoenaren aurka borrokatzeko. Era berean, erantzunetan iradoki da ekonomia- eta gizarte-krisi larriko une hauetan areagotzen direla gehien jarrera diskriminatzaile eta xenofoboak, eta inoiz baino beharrezkoagoa dela horiei aurre egiteko mezuak zabaltzea eta ekintzak egitea. Izan ere, egiturazko arrazakeria dagoela adierazi da, eta horrek oztopoak sortzen dituela, besteak beste, enpleguari, osasun-arretari, etxebizitzari eta hezkuntzari heltzeko.

Argi eta garbi ikusten da administrazio publiko gehienek politika publikoaren ikuspegi partekatzen dutela eta honako kontzeptu eta printzipio hauek aplikatzen dituztela: herritartasuna, gizarte-kohesioa, bizikidetzaren, kultura-aniztasuna,

kulturartekotasuna, integrazioa, tolerantzia, berdintasuna, zeharkakotasuna, parte-hartzea, normalizazioa, erantzukizun publikoa, ezagutza eta informazioa, prebentzioa eta ebaluazioa.

Giza eskubideen inguruko ikuspegi inklusiboari heltzen diote, eta kulturarteko bizikidetza, garapena, berrikuntza eta bizi-kalitatea ahalbidetzeko baldintzak sortzearen alde daude, bai eta estereotipoei, zurrumurruei eta jarrera xenofoboei aurre egitearen alde ere. Oro har, kulturarteko gizartea eraikitzeke helburua aipatzen da, non desberdintasunak aukera-berdintasuneko esparru baten barruan ager daitezkeen eta herritar bakoitzaren baliabide aniztasuna bultzatzen den, guztien artean bat egin eta hiriaren garapenean lagundu dezaten.

Jasotako informazioa aztertuta, zenbait ondorio atera ditugu:

Ondorio nagusia da administrazio publiko bakoitzak bere erara ulertzen duela diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduera bat zer den: askotariko ikuspegiak eta erantzunak jaso ditugu. Eusko Jaurlaritzaren Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailaren Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritza berria abian jartzeak ikuspegi hori bultzatu du, eta diskriminazioaren eta giza eskubideen ikuspuntu osoagoa ahalbidetu.

Jasotako erantzun gehienetan, aniztasunaren kudeaketaren eta etorkinen gizarteratzearen arloko jarduerak ageri dira. Babestutako gainerako ezaugarriei dagokierenez, desgaitasunari, sexu-joerari, genero-identitateari eta hizkuntza-aniztasunari buruzko erantzunak jaso ditugu.

Erantzunen edukia, funtsean, aniztasuna kudeatzea helburu duten planak, programak eta zerbitzuak dira, bai eta prestakuntza eta sentsibilizazioa edo gizarteratzearen sustapena ere, hainbat eremutan: prestakuntza, enplegua, hezkuntza, osasuna eta gizarte-harreman komunitarioak. Alabaina, gai horiek ez dira, zentzu hertsian, txosten honen xedea. Berdintasunari eta gizarte-kohesioari eragiten dieten jarduerak dira, eta diskriminazioa jasaten duten pertsonen eta kolektiboen egoera hobetzen laguntzen dute, baina ez dira, hertsiro hartuta, diskriminazioaren aurka borrokatzeko neurriak. Zalantzarik gabe, neurrietako batzuk bete-betean lotzen zaizkio azterlan honen xedeari; hala nola, diskriminaziorik ez izateko baliabideen gidak, zurrumurruen aurkako estrategiak, Eraberean sarea, erakundeen adierazpenak, sentsibilizazio- eta salaketa-ekintzak edo gaiari buruzko berariazko prestakuntza-ekintza.

Jasotako informazioaren ondoriozko hausnarketen artean, politika publikoen eta burutzen diren ekintzen artean tratu-berdintasunera eta diskriminazioaren kontrako borrokara zuzendutako jarduketei pisu handiagoa eman ahal zaien baloratu beharra dagoela nabarmentzen da. Halaber, interesgarria dirudi administrazio publiko bakoitzean politika horien garapenaren arduraduna izan behar duen organoari buruzko hausnarketa egiteak, zeharkakotasunak diskriminazioaren aurkako borrokan duen garrantziagatik. Gainera, badirudi kontuan hartu beharreko oso elementu garrantzitsua dela kolektiboen defentsaren eta sustapenaren ikuspegia ala aniztasunaren, bizikidetzaren eta giza eskubideen ikuspegia eraginkorragoa ote den erabakitzea. Azkenik, ondorengo analisietan erabil dadin, adierazi behar dugu jarduketak ebaluatzeko irizpide adostuak garatzeko beharra dagoela.

Nolanahi ere, adierazteko moduko ikuspegi ugari daude: administrazio publiko batzuek askotariko dimentsioetatik heltzen diote aniztasunari eta diskriminazioaren kontrako borrokari; beste batzuek, berriz, kolektiboetan zentratutako jarduketak egiten dituzte (zentzu horretan, nabarmendu beharra dago Eusko Jaurlaritzak eta Arabako eta Gipuzkoako Foru Aldundiek bakarrik aipatu dituztela berariaz ijitoei buruzko jarduketak). Bestalde, jarduketa asko oso antzekoak dira hainbat lurraldetan. Halere, sareko lan-esperientziak ere badaude; besteak beste, zurrumurruen aurkako estrategia, Zas! Sarea, Eraberean sarea eta Estatuko, Europako nahiz nazioarteko beste hiri batzuekin sortutako sareak. Horrela, beste jarduera eta esperientzia batzuetatik ikasteko aukera sortu da.

Jasotako erantzunetan egiaztatu dugunez, askotariko kontzeptuak eta hitzak erabiltzen dituzte kolektiboei eta babestutako ezaugarriei buruz hitz egiteko, eta askotariko terminologiak erabiltzen dituzte ekintzak deskribatzeko.

Bildutako informazioarekin multzoaren argazki bat egin dezakegu, eta uste dugu eremu honetan egiten ari diren politika publikoei buruz hausnartzen edo ondorengo ikerketak egiten lagunduko duela.

Jasotako informazioa aztertuta, galdera batzuk sortu dira, zeinen erantzunek zehaztuko baitituzte garatuko diren politika publikoen joerak: Diskriminazioaren aurkako borrokak berezkoa izan beharko luke, ala aniztasuna kudeatzeko eta berdintasuna sustatzeko egiten diren ekintzen artean egon beharko luke? Gizarte-erakundeen, udalerrien eta maila guztietako erakundeen artean lehendik dauden lankidetzak-sareak eta sinergiak ezartzeko aukera gehiago dago ala egon daudenak nahikoak dira? Erakundeen egiturari, non gertatuko litzateke babesa eraginkorren? Sail jakin batean ala modu trinko eta zeharkakoan? Berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko

eskubidearen babesa lehentasunezko ardatza izango litzateke diskriminazioaren xede diren kolektibo zaurgarriak gizarteratzeko esku-hartzean, egiturazko aldaketa eragiteko?

Jasotako informazioan, batetik, babestutako ezaugarri bati baino gehiagori buruzko jarduketak jasotzen dira; hala nola, egoera diskriminatzaileei buruzko aholkularitza eta salaketak, diskriminazio-arrazoi desberdinei begiratzen dieten jarduketan plangintza eta zeharkako tratamendua ematen duten administrazio publikoetan aurreikusita dauden administrazio-organoak.

Bestetik, babestu beharreko ezaugarri bakoitzari buruzko jarduketan inguruko informazioa sistematizatu dugu; hau da, desgaitasunari, sexu-joerari eta -identitateari, etniari eta nazio-jatorriari, erlijioari eta hizkuntzari buruzkoa.

Etniari eta nazio-jatorriari buruz, jasotako erantzunen tamaina dela-eta, hainbat ataletan sistematizatu dugu edukia, egindako jardueren helburua kontuan hartuta. Hala: (1) dokumentu estrategikoak eta jarduketa-planak; (2) partaidetza- eta koordinazio-organoak eta -sareak; (3) migrazio-mugimenduen ezaugarriak eta beharrak ezagutze-ari buruzko jarduerak, bai eta immigrazioaren kontrako jarrerak ezagutzekoak ere, (4) egun dauden zerbitzu publiko autonomikoak; (5) etorkinei informazioa eta harrera emateko ekintzak; (6) gizarteratze-programak; (7) diskurtso publikoari eragiten dieten jarduerak; (8) esparru horretan ematen diren laguntza-ildoak; (9) etorkinen egoerari eta zailtasunei buruzko sentsibilizazioa eta kontzientziazioa helburu duten jarduerak; (10) komunikazio-politika; (11) prestakuntza-jarduerak; (12) azkenik, beste jarduera batzuk jaso dira, saski-naskian.

Bukatzeko, kapituluaren atal espezifiko bat garatu dugu, ijitoek pairatzen duten diskriminazioaren aurkako borrokan eragina duten jarduketei buruzkoa. Diskriminazio horren ezaugarri zehatzak direla-eta, ikuspegi berezia landu dezakegu.

V. Kapituluak berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babeste aldera egin dituen jarduketa adierazgarrienak. Laburpena.

Kuantitatiboki, Arartekoaren eginkizun nagusia da herritarrek administrazio publikoaren jarduketa neurrigabe edo arduragabeen aurrean edo arau-euskarri nahikorik ez duten jarduketan aurrean jartzen dituzten kexak izapidetzea eta zerbitzu publikoak

hobetzeari begirako txostenak egitea. Lan horri esker, EAEn bizi diren herritarrek dauzkaten arazoen berri izan dezakegu. Eginkizun hori gauzatzeko, Arartekoak txostenak egiten ditu, eta gomendioak ematen dizkie administrazio horiei, nola jardun dezaketen adierazteko proposamenak egitearekin batera, etnia, nazionalitatea, ideologia, erlijioa, generoa, sexu-joera, desgaitasun-egoera edo bestelako edozein egoera sozial edozein izanda ere guztion berdintasuna handiagoa izan dadin zerbitzu publikoetan jasotzen den arretan edo prestazio sozial eta ekonomiko baten esleipenean.

Ararteko erakundeak, horrenbestez, eginkizun garrantzitsua betetzen du giza esku-bideen sistemaren sustapenean eta defentsan.

Argitu beharra dugu estatu demokratikoetako administrazio publikoek, normalean, ez dutela “zuzeneko diskriminaziorik” ezartzen beren jardunean; hau da, ez dituzte ezartzen Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluan eta ordenamendu juridikoa osatzen duten –eta interpretazio-kanonaren zati diren– gainerako itun eta hitzarmenetan debekatzen diren arrazoiengatik diskriminazio zuzenak. Zuzeneko diskriminazioa ohikoagoa da harreman pribatuetan; hots, laneko harremanetan edota jendeari irekitako establezimenduetara sartzeko edota etxebizitza bat nahiz bestelako ondasun edo zerbitzu bat eskuratzeko orduan.

Halere, Ararteko erakundeak berdintasunaren eta diskriminazio ezaren printzipioari eragiten dioten esku-hartze ugari egiten ditu. Hala, hainbat jarduketa abiatu ditu, bai arraza-profilak egitea saihesteko eta egindakoak detektatzeko mekanismoak gartztea gomendatzeko, bai hainbat kolektibok (berezi, nazioarteko babesaren eskatzaileek, errefuxiatu-estatutua edota babes subsidiarioa aitortua dutenek eta gutxiengo etniko eta kulturaletako kolektiboek –adibidez, musulmanek eta ijitoek) sektore pribatuko etxebizitzak eskuratzeko dituzten zailtasunez ohartarazteko. Hezkuntza-eremuan, era berean, eskolatzean dauden desoreken inguruko jarduketak egin ditu. Bestetik, arauak aldatzeko proposamenak egin ditu, araudi baten arauzko aurreikuspen batzuk justifikatuta ez daudela balioetsi izan duenean edo esku-hartze publikoko eremu guztiak berdintasun-arloan egindako aurrerapenetara erabat egokitu ez direla hauteman izan duenean. Zentzu horretan, orain artean, benetako berdintasuna lortzeko politika publikoen proposamenak egitea izan da Arartekoak esku hartzeko eremu handiena.

Arartekorako, lehentasunezko eremua izan da desgaitasunarena eta irisgarritasunarena, argi utzi baitu EAEk babes-neurri bereziak hartu behar dituela desgaitasun-egoeran edo dibertsitate funtzionalarekin daudenek eskubideak baliatzea bermatzeko. Hori dela-eta, eremu publiko eta pribatuetara sartzeko eskubideaz edo produktuez

eta zerbitzuez gozatzeko eskubideaz hitz egiten dugunean, berdintasunerako eskubidea gaineratu behar dugu, baita diskriminaziorik ez izateko eta irisgarritasun unibertsalerako eskubidea eta printzipioa gaineratu ere, aniztasun funtzionala duten pertsonak ez diskriminatzeko –eta, beraz, zentzuzko doikuntzak egiteko betebeharra betetzeko– egin behar diren jarduketak azpimarratze aldera.

Halaber, Arartekoaren beste jarduketa batzuek indarreko araudia aplikatzeko konpromiso nahikorik ez egotean dute jatorria, araudi horrek ia batere erabiltzen ez den araubidea (arau-hausteen eta zehapenen arlokoa) eduki arren, jendeari irekitako establezimenduetan kolektibo jakin batzuk ez onartzeari, Irisgarritasun Legea ez bete-tezari edo merkatu pribatuko etxebizitzak eskuratzeari dagokionez.

Arartekoak izapidetzen duen beste kexa-talde batek zerikusia dauka zerbitzu publikoen arretan sortutako diskriminazio-egoera posibleekin. Kexa horietan, kexagileen bizipenak oso bortitzak izaten dira. Gertakari horiek, normalean, zerbitzuburuarekin bilera pribatua eginez edo barkamena eskatzeko idazki baten bidez konpondu nahi izaten dira. Arartekoaren ustez, horrelakoak gerta ez daitezzen, jardun-protokoloak egon beharko lirateke zerbitzu publiko guztietan, eta diskriminazio-salaketei aurre egiteko jarduketak jaso beharko lirateke zerbitzuen araudietan, askotariko diskriminazioen ondoriozko kexak ebatzi, argitu eta konpontzeko modua proposatu edo arautu dadin; jakina, modu horrek erabat errespetatu beharko luke diskriminazioa pairatu eta salatu duen pertsonaren bizipena.

LGTBIQ+ kolektiboak diskriminazioa nozitzen duenez, transgeneroen eta transexualen egoerari buruzko azterlan bat egin du Arartekoak, eta zenbait sare eta proiektutan parte hartu (hala nola, Rainbow Has proiektu europarrean), baita Arartekoaren zenbait ebazpen ematera ere.

Bestetik, ijito-herriarekin lotutako esku-hartze ugari egin ditu, bai Batasuneko ijitoen egonlekuei nahiz erroldei dagokienez, bai narriatutako auzoak urbanistikoki lehengoratzeko jarduketei edo ijito-familia batek jasandako jazarpenari dagokienez (kasu larria izan zenez, aipamen berezia egin diogu).

COVID-19a agertu zenean eta, ondorioz, konfinamendua ezarri zenean, administrazio publikoek langileen osasuna zaintzeko hainbat erabaki hartu zituzten, eta erabaki horiek zerbitzu publikoetara zuzenean joatea zaildu edo, are, galarazi izana edo administrazioaren eta herritarren arteko harremana elektronikoa soilik izatea eragin izana. Neurriok argiago eragin diete diskriminazio-jarreraren xede izaten diren pertsona zaugarrienei, eta kexa-ugari ekarri dituzte. Bada, Arartekoak gaiari buruzko iritzi bat

finkatu du; batez ere, gomendio orokor baten bidez eta administrazio digitalari eta administrazio publikoaren eta herritarren arteko harremanei buruzko azterlan monografiko baten bidez.

Xehetasun handiagoz, azterlanak honako jarduketa hauek aipatzen ditu, eta, hala egokituz gero, baita Arartekoaren ebazpenetan eta txostenetan izandako eragina ere:

- Zerbitzu publiko jakin batzuk (adibidez, hilerriak) sinesmen erlijiosoetara (be-reziki, komunitate musulmanari) egokitzeko premiari buruzko jarduketak.
- Arartekoak gurtza-zentro musulman bat ireki osteko arazoan harira egindako esku-hartzea.
- Batasuneko ijitoen egonlekuei buruzko kexak eta ijitoek gutxiengo kultural bateko kide gisa udalerrri bateko herritar izateko duten eskubideari eragiten dioten beste kexa batzuk.
- Arartekoak LGTBIQ+ kolektiboen eremuan egindako jarduketak:
- Arartekoak irisgarritasun-arloan egindako jarduketak
- Arartekoak polizia-jarduketan eta -praktiken beharrezko bermeen harira egin dituen jarduketak.
- Gomendio Orokorra, aurretik urtebetez erroldatuta egoteko eskakizuna dela-eta osasun-laguntza mugatzeari buruzkoa.
- Prestazio ekonomikoen arloko araudia aplikatzeari eta egoera diskriminatzaile posible batzuei buruzko kexak.
- Jendeari irekitako establezimenduetan sarrera ukatzeko eskubideari buruzko jarduketa.
- Arartekoaren ofiziozko jarduketa, diskriminazioa nozitzen duten kolektibo ja-kin batzuetako kideek alokairu-araubideko etxebizitzak eskuratzeko dituzten zailtasunei buruzkoa.
- Arartekoak Haur eta Lehen Hezkuntzan funts publikoekin finantzatzen diren zentroetako eskolatzeetan desoreka dagoela salatzen zuten kexen harira egin-dako jarduketak.
- Zerbitzu publikoetarako sarbidean administrazio ona jasotzeko eskubidea zi-urtatzeari buruzko jarduketak, zerbitzuak emateko harreman ezarriak (telema-tikoak nahiz aurrez aurrekoak) desberdinkeriarik ez sortzea sustatzekoak.

VI. Kapituluak. Eremu alderatuko diskriminazioaren aurkako jarduerak onak . Laburpena.

Diskriminazioaren aurkako politiketan oraindik ere gabeziak dituzten alderdiak hobetzen lagundu dezaketen esperientzia batzuk emateko xedez, ECRIk ontzat jo dituen nazioarteko jardunbide batzuk jaso ditugu.

Batzuek zerikusia dute Arartekoak azterlanean proposatzen dituen gomendioekin, horregatik, laburpen onetan aipatzen dira:

ECRIk, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babesteko esparru juridiko propio eta egoki bat edukitzearen garrantziarekin lotuta, Erresuma Batuko 2010eko Equality Act deritzona goretzi du, baita Finlandiako legea ere, eta balioetsi du neurri handi batean egokitzen zaiola [Politika Orokorri buruzko 7. Gomendia](#), arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari aurre egiteko legedia nazionalari buruzkoari.

Halaber, araudiaren ebaluazioari buruz, jarduerak ontzat jo du Belgikako lege-aurreikuspen bat, zeinaren arabera adituen batzorde bat eratu behar baita diskriminazioaren aurkako legediaren ezarpena eta eraginkortasuna ebaluatzeko. Era berean, begi onez ikusi du Belgikak lege horren harira egindako ebaluazio-txostena.

Bestetik, ECRIk ondo baloratu du Belgikako Aukera Berdintasunaren aldeko eta Arrazakeriaren eta Diskriminazioaren aurkako Zentro Interfederala (egitura interfederala dauka), bat egiten duelako ECRIren [Politika Orokorri buruzko 2. Gomendia](#): Nazio-eremuan arrazismoaren eta intolerantziaren aurka borrokatzeko eta berdintasuna sustatzeko erakundeak.

Bestalde, ECRIk ondo baloratu ditu hala Herbehereko 2016ko Programa Nazionala, aukera ematen duelako aplikatutako politikei eta emaitzei jarraipena egiteko, nola Finlandiako Ijitoei buruzko 2018-2022ko Politika Nazionala, hainbat jarduketetarako arduradunak izendatzeari (aurretik egindako azterlanetan oinarrituta) eta ijitoak diskriminazioaren gainbegiraketan eta monitorizazioan txertatzeari dagokionez.

ECRIk, halaber, jarduerak ontzat jo ditu Finlandian hartutako neurri batzuk: 2015eko legegintzaldian berariaz debekatu zen profil etnikoak erabiltzea, eta Finlandiako zuzenbidean baliabide eraginkorrak daude jarduerak horren biktima izandakoentzat.

Diskurtso publikoari dagokionez, ECRik jarduera on gisa nabarmendu du Suitzako Arrazakeriaren aurkako Batzorde Federalaren datu-basea, agintari publikoek eta auzitegiek gorroto-diskurtsoei buruz hartutako erabakiei buruzkoa. Datu-baseak modua ematen du bide judizialean gertakarien gorabeheri jarraipena egiteko eta kondena batekin ebatzitako kasuen ehunekoa jakiteko, gorroto-diskurtsoa zein bidetatik zabaldu zen jakiteko (ahozko edo idatzizko adierazpenak izan ziren, komunikazio elektronikoak...), erasotzaileen ezaugarriak eta biktimen taldeak ezagutzeko eta ekintza arrazistak gertatu zireneko gizarte-inguruabarren inguruan jakiteko. Gainera, laburpen estatistiko orokorra egin daiteke, eta datu-baseak bilatzailea dauka.

Suitzari buruzko 2020ko txostenean, ECRik adierazi zuen herrialde horretan tresna ez-legegileen alde egin zela, eta pozik agertu zen haietako batzuen eraginkortasunagatik. Honako hauek nabarmentzen dira: Polizia Federalaren eta Zibersegurtasuneko Zentro Nazionalaren eta sare sozialetako operadoreen arteko lankidetzak, gorroto-diskurtso arrazistak lineako zerbitzu baten hornitzaileari nahiz poliziarri salatzeko aukera (Arrazakeriaren eta Antisemitismoaren aurkako Fundazioaren webaren bidez). Halaber, jokabide-kodea *hosting* hornitzaileentzako autoerregulazio-tresna gisa nabarmentzen da (Interneteko Industriaren Suitzako Elkarteak sortu zuen, eta, besteak beste, Google Suitza hartzen du barruan). ECRik, halaber, balioa eman dio Suitzako Prentsa Kontseiluari, autoerregulazio-organo gisa. Hedabideek osatutzen dute, eta kazetarien, komunikatzaileen, editoreen eta erredakzio-buruen elkarteek eratutako fundazio batek finantzatzen eta eraentzen du. Edonork aurkez diezaioke kexa Suitzako Prentsa Kontseiluari, prentsan, online, irratian eta telebistan sortutako edukiei buruz. Kexak Kazetarien Betebeharren eta Eskubideen Adierazpenaren arau-hausteren batean oinarritu behar du, eta prozedura doakoa da pertsona fisikoentzat, kontraesanekoa. Bestalde, Alemaniari buruzko 2020ko txostenean, ECRik, era berean, aditzera eman zuen pozik zegoela herrialdean hartutako lege-ikuspegiarekin; izan ere, sare sozialen operadoreei betebeharrak ezartzen dizkien lege bat onartu da Alemanian, gorroto-diskurtsoa osatzen duten elementuak ezabatzeari begirakoa.

Amaitzeko, jarduera onen artean nabarmendu du Belgikak biktima potentzialen ikuspegitik egiten duen datu-bilketa. Datuotan, diskriminazio-esperientziak eta -pertzepzioak jasotzen dira, bat etorrita ECRlren [Politika Orokorriari buruzko 4. Gomendioa](#); zehazki, LGBTI pertsonen kontrako Diskriminazioari eta Indarkeriari aurre egiteko 2018-2019ko Jarduketa Plan Interfederalean jasotzen dira esperientziak.

I.KAPITULUA. Sarrera. Xedea, irismena eta metodologia

Gizarteko zenbait taldek jasaten duten diskriminazioa presente dago gure gizartean, eta haren desagertzea ez dago behar beste islatuta politika publikoetan. Desberdintasuna eta arrazakeria egiturazkoak direla egiaztatzeak zenbait jarduketa egitera behartzen ditu botere publikoak, bai pertsona batzuek jasaten duten diskriminazioa konpentsatzeko, bai etorkizunean pertsona horiek berriro jokabide diskriminatzaile bat jasatea eragozteko neurriak hartzeko.

Arartekoa kontziente da pertsona guztiei eskubideak inolako bazterketarik gabe aitortzeak eta eskubideak baliatzean historikoki desabantaila-egoeran izan diren taldeak daudela onartzeak dakartzan erronkez, eta, ondorioz, diskriminazioaren eta arrazakeriaren aurka borrokatzeko politika publikoen beharra plazaratzeko konpromisoa hartu du. Zerbaitegatik da Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) giza eskubideak bermatzen dituen erakundea, Legebiltzarraren goi-komisarioa den aldetik, Espainiako Konstituzioaren I. tituluan jasotako eskubideak defendatzeko. Titulu horretan, 14. artikuluan, berariaz debekatzen da bereizkeria.

Azken urteetan, diskriminazioak dakarren kaltea onartu da gizartean, eta publikoki salatu da; halaber, kasu batzuetan, judizialki jazarri da eta jokabide batzuk zigortu dira. Azterlan honen xedeari zuzenean eragiten dion datu garrantzitsu gisa, aipatu behar da 2022an, lan hau azken fasean zegoenean, [uztailaren 12ko 15/2022 Legea –Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako integrala–](#)³ onetsi dela, eta, hortaz, esparru juridiko berri bat dago, zeinak botere publikoak zenbait jarduketa egitera behartuko baititu, legean ezarritakoa betetzeko.

Gaur egun onarpena zabalagoa bada ere, **oraindik ez dago neurri nahikorik prebentziorako eta biktimak benetan eta eraginkorki babesteko**. Beraz, oraindik badago jarduteko tarte bat pertsonen jatorria, etnia, sexua, osasun mentaleko arazoak, desgaitasuna, iritzia, sexu-orientazioa, erlijioa eta beste arrazoi edo ezaugarri batzuk direla eta jasaten duten mespretxuari, abusuari, ezjakintasunari eta erdeinuari aurre egiteko, zoritxarrez, jarrera horiek zabaltzen den jokabideari gailentzen baitzaizkio.

³ 15/2022 Legea, uztailaren 12koa, Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako integrala, Estatuko Aldizkari Ofiziala (BOE), 2022ko uztailaren 13koa, 197. zk., eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11589>.

Dituzten jokabideak edo inguruabar pertsonalak edo lortutako merezimenduak aintzat hartu gabe, pertsonak talde sozial bateko kide izateagatik jasaten duten diskriminazioa gainditu gabeko irakasgaia da gizarte demokratikoetan –EAEkoa barne–, eta pertsona horien benetako gizarteratzea eta inklusioa eragozten ari da. Diskriminazio hori ez da erraz detektatzen delitu oso gutxi salatzen direlako, eta horren azalpena izan ohi da prozesu horien baliagarritasunaren inguruko mesfidantza edo gertaerak frogatzeko zailtasuna, ez baitira jokabide larritzat jotzen edo normaltzat jotzen baitira egunerako ekintzetan gertatzen direlako.

Ikerketa eta txosten ugaritan jaso nahi izan da diskriminazioaren existentzia, estatuz gaindi, estatuan eta lurralde-mailan. Azterlan honetan haietako batzuk aipatzen dira.

Eurobarometroaren Europa Batasuneko (EB) diskriminazioari buruzko iritzi-inkesten eta Europar Batasuneko Oinarrizko Eskubideen Agentziaren (FRA) inkesten arabera, badirudi iritzi orokorra dela 2014tik gaur arte oso gutxi aurreratu dela diskriminazioaren aurkako borrokan⁴. Biztanleek, oro har, diskriminazioa EB osoan zabaldutako arazoa dela aitortzen dute, baita Estatu kide gehienetan maiz jasaten dela ere. Inkestei esker, egiaztatu zen talde etniko edo immigrante minoritarioetako lau pertsonatetik bat (% 24) diskriminatua sentitu zela aurreko hamabi hilabeteetan, eguneroko bizitzako alderdi batean edo batzuetan, bere jatorria zela eta⁵.

Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruzko inkestaren (EPADE 2020) analisisian⁶ –inkesta aitzindaria da EAEko biztanleek

⁴ Europarren % 59k uste dute jatorri etnikoaren ondoriozko diskriminazioa oso hedatuta dagoela beren herrialdean (2015ean % 64 ziren). Sexu-orientazio, erlijio, desgaitasun eta adinaren ondoriozko diskriminaziori dagokionez, % 53, % 47, % 44 eta % 40 dira ehunekoak, hurrenez hurren. EUROPAKO BATZORDEKO JUSTIZIAREN ETA KONTSUMITZAILEEN ZUZENDARITZA NAGUSIA, *Special Eurobarometer 493. Discrimination in the European Union: report*, Europako Batzordea, 2019ko urria, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/5155>.

⁵ FRA, *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Main results*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2017, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/268615>.

⁶ FERNÁNDEZ ARAGÓN, Iraide eta beste batzuk, *Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruzko inkestaren analisia*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2020 eskuragarri hemen: <https://web-argitalpena.adm.ehu.es/pdf/US-PDF212970.pdf>. Arraza edo Etnia oinarri duen Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseiluaren (CEDRE) azken txostena ere aipatu behar dugu: *Percepción de la discriminación por origen nacional o étnico por parte de sus potenciales víctimas 2020*. Besteak beste, ondorioztatzen du gora egin duela salatzen duten pertsonen ehunekoak, baina oraindik ere txikia da (% 18). Batez ere ijito-herriko pertsonak eta afrikarren ondorengoek hautematen dute diskriminazioa. Arrazakeria gehiago ikusten dute Espainian jaio diren pertsonak eta/edo naziotasun hori dutenek atzerrian jaiotakoek baino, eta ehunekoak behera egiten du Espainian egondako urteen kopuruak gora egin ahala. Jaisandako jokabide diskriminatzaileen arrazoiak ezaugarri fisikoak eta larruzalaren kolorea dira. Baina pisu gehiago hartzen ari dira alderdi kulturalak, sinesmenak eta erlijio-praktikak eta erlijioari lotutako janzkerak. Jendeak eremu hauetan hautematen du jatorri etnikoaren ondoriozko diskriminazio

gizarte-errealitate anitzaren aurrean duten jarrera eta irekitasuna eta berdintasunarekiko eta diskriminaziorik ezarekiko konpromisoaren azterketari dagokionez, euskal gizarteak jarrera irekia du kultura- eta erlijio-aniztasunaren inguruan: % 65 gustura biziko lirateke beste jatorri, kultura eta erlijio batzuetako pertsonekin (emakumeek, hezkuntza-maila handiagoa dutenek eta gazteenek onartzen dute gehiago)⁷. 2021ean, ehuneko hori % 73,9ra iritsi zen (baina ez da guztiz alderagarria, 2021eko galderan aniztasun gehiago sartu baitziren)⁸.

Hala ere, emaitzek erakusten dute EAEn **diskriminazioa hauteman eta aitortzen dela**.

EPADE (2020) zenbait arrazoi direla-eta diskriminazioa gertatzeko eremu izan daitezkeenak aztertzen ditu, eta jatorri kulturala eta/edo etnikoa dira diskriminaziorako arrazoi nagusia, baita gaixotasun mental bat izatea edo baliabide ekonomiko gutxi izatea ere. Eta, neurri txikiagoan, langabezia egotea, erlijio ezberdina izatea edo heterosexualitatea ez den sexu-orientazioa izatea. 2021ean, diskriminazioa jasatearekin biztanleek gehien lotzen zuten ezaugarri pertsonala ijito-herrikoa izatea da; atzetik zeuden jatorri etnikoari, azalaren koloreari eta trans pertsona izateari lotutako aniztasuna. Diskriminazio gehien (% 82,2) alokairuko etxebizitza eskuratzeko hautematen da. Esparru horretan, baliabide gutxiko pertsonak, langabetuak eta atzerritarrak dira kolektibo kaltetuenak. Lan-arloari dagokionez, diskriminazioa hautematen da lana lortzeko (% 78,1) zein erantzukizuneko postuak lortzeko (% 77,6), eta atzerritarrak, ijitoak eta emakumeak dira kaltetuenak. Horrez gainera, % 60k uste dute justiziaren aurrean tratu-desberdintasuna dagoela, eta, azkenik, inkesta erantzun duten biztanleen % 30,5ek uste dute zerbitzu publikoak jasotzean desberdintasunak daudela. 2020tik 2021era, behera egin du diskriminazioaren pertzepzioak lanpostu bat eskuratzeari dagokionez (% 78,1etik % 72,4ra) eta etxebizitza bat eskuratzeari

handiagoa: etxebizitza eskuratzeko (% 31), jendearentzako establezimendu edo espazioetan sartzeko (% 30) eta lan-arloan (% 26). Larruazalaren koloreagatik eta ezaugarri fisikoengatik gehien diskriminatuta sentitzen diren taldeak dira Mediterraneotik kanpoko Afrikako pertsonak (% 82) eta ijitoak (% 71). Talde horiek dira diskriminaziorik gehien hautematen dutenak. Erlijioaren eta erlijioari lotutako janzkeraren ondoriozko diskriminazioak nabarmen gora egin du, eta magrebtarrek (% 56) eta indo-pakistandarrek (% 45) sentitzen dute batez ere. Egoera hori talde horiek gero eta estigmatizatuago daudelako izan daiteke, jokabide terroristekin lotzen direlako eta islamofobia areagotzen ari delako. CEDRE, *Percepción de la discriminación por origen nacional o étnico por parte de sus potenciales víctimas 2020*, Berdintasun Ministerioa, Madril, 2020, eskuragarri hemen: [https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/destacados/pdf/08-PERCEPCION DISCRIMINACION RACIAL NAV.pdf](https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/destacados/pdf/08-PERCEPCION_DISCRIMINACION_RACIAL_NAV.pdf).

⁷ Gipuzkoako biztanle gehiagok adierazi du kultura eta jatorri ezberdineko pertsonekin elkarbizitza duen gizarte heterogeneoa nahiago dutela (% 73,3), Arabako biztanleekin (% 69,1) eta Bizkaikoekin (% 59,8) alderatuta (EDPJI 2020).

⁸ IKUSPEGI, *Neurtu 2021. EAEko aniztasunari buruzko barometroa. Sexu- eta genero-aniztasunarekiko pertzepzioak eta jarrerak*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.ikuspegi.eus/documentos/neurtu/2021/neurtu2021eus.pdf>.

dagokionez (% 82,2tik % 66,8ra). Bestalde, diskriminazioaren pertzepzioa nahiko egonkor mantendu da legearen aplikazioaren inguruan (% 61 eta % 63,9, hurrenez hurren), eta diskriminazioaren pertzepzioak nabarmen gora egin du zerbitzu publikoak eskuratzeari dagokionez (% 30,5etik % 52,4ra).

Inkestetan, diskriminazioak eta tratu-desberdintasunak gehien eragin dien pertsonen ezaugarriak ere azertu ziren. Diskriminazioaren eragile nagusiak jatorri kulturala eta/edo etnikoari lotutakoak dira (hedatuena ijito-herrikoa izatea da), eta, gero, transexuala edo transgenero izatea eta larruazalaren kolorea. Emakumeek gehiago hautematen dute diskriminazio edo tratu-desberdintasun hori (bai sexu/generoari lotutakoa, bai jatorri etnikoari, larruazalaren koloreari, desgaitasun bat izateari edo transexuala, transgeneroa edo intersexuala izateari lotutakoa). Aitortutako diskriminazioari dagokionez, gehien aipatutako diskriminazioaren inguruko bizipen pertsonalak dira sexu/generoarekin, adinarekin edo jatorri edo nazionalitatearekin lotutakoak, batez ere Errumaniatik, Saharaz hegoaldeko Afrikatik eta Magrebetik etorritako pertsonen kasuan, eta lan-arloan, kalean, espazio publikoan eta hezkuntza-eremuan izan dituzte bizipen horiek. Diskriminazioetako batzuk lan-arloan izan dira batez ere, adibidez sexuarekin/generoarekin, adinarekin edo dibertsitate funtzionalarekin lotutakoak. Jatorriarekin, erlijioarekin edo LGTB kolektibokoa izatearekin lotutakoak, aldiz, gehiago izan dira bide publikoan. Dibertsitate funtzionalaren ondoriozko tratu-desberdintasuna, gainera, hezkuntzaren eremuan gertatzen da. Inkestetako erantzunetan, diskriminazioarekiko jarrerak eta diskriminazioaren aurrean izandako salaketak eta jarduketak ere azertu dira, eta deigarria da salaketa oso gutxi jartzen direla (diskriminazioa jasan dutela adierazi duten pertsona guztien % 5ek soilik erabakitzen dute egoera salatzea, eta, gehienetan, polizia da salaketa jartzeko lehenetsitako erakundea edo organismoa). Askok adierazi dute ez luketela jakingo nora jo, eta biztanleen % 69k adierazi dute ez dakitela zer eskubide duten diskriminazioaren biktima izanez gero. 2021ean, nabarmen gora egin zuen zerbitzu publikoak eskuratzean diskriminazioa hauteman zuten biztanleen ehunekoak, % 30,5etik (2020) % 52,4ra (2021). EAEko biztanle gehienek adierazi zuten (% 73,8) ez zekitela zer eskubide duten diskriminazioaren biktima izanez gero. Ehuneko hori 2020an erregistratutakoa baino askoz handiagoa da ere. Berdintasuna eta diskriminaziorik eza zaintzeko arduraren erakundeei eta mekanismo instituzionalei dagokienez, hamar lagunetik zazpik baino gehiagok adierazi zuten ezagutzen zutela Emakunde - Emakumearen Euskal Erakundea. Bestalde, herena baino gutxiago ziren Migraziorako Euskal Itun Soziala eta Berdinu zerbitzu publikoa ezagutzen zutenak, eta ez ziren % 5era iristen Erabe-rean sarearen berri zutela adierazi zutenak. 2020an jasotakoetatik oso hurbil daude datu horiek.

Datuok beste azterlan batzuekin lotuta aztertu behar dira, adibidez jatorri atzerritarra duten biztanleen inguruko pertzepzioak eta jarrerari buruzko 2021eko Barometroarekin⁹, zeinean nabarmentzen baita 2008-2014 urteetako krisiaren amaieraz geroztik immigrazioa ez dela izan arazo garrantzitsua. Tolerantzia-indizea (66,09 puntukoa urte horretan) hobetu egin da azken urteetan, osasun- eta ekonomia-krisiak eragindako ziurgabetasunaren aurrean indarra hartu baitu elkartasunak. Ondorioetan, nabarmentzen du immigrazioarekiko estereotipo faltsu eta negatiboekin lotutako joera positiboa, eta gero eta babes gutxiago dutela gizarte-iruditerian. Barometroak atzerritarren kolektibo batzuk estigmatizatuta daudela erakusten du, batez ere Marokotik, Aljeriatik edo Magrebtik datozenak, edo Islamarekiko sentimendua. Datu horiek arreta non jarri behar den erakusten dute.

2022an, *Neurtu 2021. EAEko aniztasunari buruzko barometroa. Sexu- eta genero-aniztasunarekiko pertzepzioak eta jarrerak*¹⁰ dokumentuaren analitika ateratako emaitza nagusiak zabaldu dira ere, eta 2021eko sexu- eta genero-aniztasunarekiko irekitasunaren indizea 75,77 puntura iritsi da¹¹. Alde batetik, datuek erakusten dute euskal gizartearen gehiengoa irekia eta sexu- eta genero-aniztasunaren eta LGTBI kolektiboa ez diskriminatzearen aldekoa dela. Hala, azterlanak ondorioztatu du euskal biztanleen % 86,3 erakundeek LGTBI pertsonen aukera-berdintasuna bermatzearen alde daudela¹². Oro har, LGTBI kolektiboak diskriminazio handia jasaten duela uste dutenen ehunekoa txikia bada ere, biztanleen % 60k aitortzen dute LGTBI kolektiboak ikusezintasuna eta mugak bizi dituela identitatea aske adierazteko, eta EAEko biztanleen % 50ek baino gehiagok adierazi dute sexu-orientazioagatik eta/edo sexu-edo genero-identitateagatik norbaiti buruzko komentario negatiboak edo zurrumuruak entzun edo ikusi dituztela, baita isekak, txantxak, txisteak, imitazioak, keinuak... ere. Biztanleen % 42,5ek adierazi dute irainak ere entzun edo ikusi dituztela. % 22k adierazi dute ezagutu dituztela LGTBI pertsona edo kolektiboa aintzat ez hartzea, parte hartzen ez uztea edo isolatzea eragin duten egoerak; % 17,9k adierazi dute izan dutela mehatxuen berri, eta % 13,5ek, eraso fisikoen berri.

⁹ IKUSPEGI, *Barometroa 2021. Jatorri atzerritarra duten biztanleen inguruko pertzepzioak eta jarrerak*, Euskal Herriko Unibertsitatea, Bilbo, 2021, eskuragarri hemen: https://www.ikuspegi.eus/documentos/barometros/2021/bar2021_eus.pdf.

¹⁰ IKUSPEGI, *Neurtu 2021...*, op. cit.

¹¹ Indize horrek aukera ematen du EAEko biztanleek sexu- eta genero-aniztasunarekiko duten jarrera eta posizioa une jakin batean kokatzeko (zundaketaren unea), eta aukera ematen du, halaber, haien bilakaera ikusteko eta etorkizunean izango diren aldaketak monitorizatzeko (denboran zehar egindako hainbat neurketetan). Oposizioa jarrera itxiagoa eta intoleranteagoaren baliokidea da, eta 100, berriz, jarrera irekiagoa eta toleranteagoarena.

¹² Hala, % 85ek adierazi dute ados daudela ikastetxeetan sexu- eta genero-aniztasunari buruzko informazioa hezkuntza-ikasgai gisa sartzearekin, edo biztanleen % 86,8k adierazi dute Osasun Sistema Publikoak sexua berriro esleitzeko eskubidea betetzearen alde daudela.

EAE-ko Etorkin Atzerritarrei buruzko Inkestaren azterketan (EABI 2018)¹³, batetik, atzerritar jatorriko pertsonen bizikidetzeta eta gizarte-harremanak aztertzen dira, eta, bestetik, eremu ezberdinetan bizi dituzten diskriminazio- eta arbuio-egoerak. Atzerritar jatorriko pertsonen % 16k adierazi dute gizartean arbuio-egoerak bizi izan dituztela atzerritarrak izateagatik edo beren arraza edo erlijioagatik. Eta ehunekoa handiagoa da emakumeen kasuan, Magreb, Paraguai eta Latinoamerikako gainerako herrialdeetako pertsonen artean izan ezik, kasu horretan gehiago eragiten baitie gizonari atzerritarra izateagatik edo arraza edo erlijioagatik jasandako gizarte-arbuioa, eta larriagotu egiten da gabezia ekonomikoak dituztenean.

Atzerritar jatorriko biztanleen % 61,7k adierazi dute arbuio- eta diskriminazio-egoerak edo arazoak bizi izan dituztela, janzkerari buruzko mespretxuzko komentarioak, delinkuentziari edo gizarte-laguntzen gehiegizko erabilerari buruzko komentarioak, baita jokabide diskriminatzaileak ere, hala nola atzerritarrak izateagatik identifikatuak izatea, garraio publikoan haiekiko kontaktua saihestea, immigranteen iritzia kontuan ez hartzea edo irain arrazistak jasatea. Halako egoerak jasan dituztela onartu duten pertsonen % 34,5ek aitortu dute “maiz” gertatu zaiela, eta % 27,2k, aldiz, “noiz-bait”. EAEn, emakume atzerritarrak gizonak baino diskriminatuago sentitzen dira. Hala da Senegaldik etorritako emakumeen kasuan. Izan ere, gizonak baino % 8,3 gehiago hautematen dute arbuioa. Bestalde, Kolonbia, Ekuador eta Peruko emakumeek gizonak baino % 6,1 gehiago, eta % 4,3 gehiago, Errumaniako emakumeen kasuan. Bestalde, Magrebtik datozen emakumeek gizonak baino diskriminazio gutxiago (-% 3,5) sentitzen dute atzerritarrak izateagatik edo arraza edo erlijioagatik.

Lanari dagokionez, atzerritar jatorriko biztanleen % 4,8k diskriminazioaren bat jasan dute lanean. Sexuaren arabera, emakumeen ehunekoa gizonena baino apur bat handiagoa da (% 5,7 eta % 3,7, hurrenez hurren). Saharaz hegoaldeko Afrikako pertsonak gainerako jatorrikoetako pertsonen gaintetik nabarmentzen dira, gehiagotan adierazi baitute diskriminazioak jasan dituztela. Halaber, arazo ekonomiko gehiago dituztenek diskriminazio gehiago jasaten dituzte lanean¹⁴. Hezkuntzari dagokionez, EABI 2018 txostenak zenbait arazo planteatzen ditu dibertsitatearekin lotuta: ikasle

¹³ SHERSHNEVA, Julia eta FOUASSIER ZAMALLOA, Maite, koord., *Biztanle etorkinen integrazioari buruzko joerak eta erronkak Euskadin: EAE-ko Etorkin Atzerritarrei buruzko Inkestaren azterketa* (EABI 2018), Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2022ko apirila, eskuragarri hemen: <https://web-argitalpena.adm.ehu.es/pdf/USOPD224080.pdf>.

¹⁴ EABI 2018 txostenak informazio garrantzitsua ematen du oraindik ere dauden prekariedade larriko egoerei buruz eta EAEko gizarteak dituen erronkei buruz. SANZO, Luis, *Etorkin atzerritarren prekariedade eta desberdintasuna Euskadin: gizarteratzeko politikaren erronkak*, IN: SHERSHNEVA, Julia eta FOUASSIER ZAMALLOA, Maite, koord., *Biztanle etorkinen integrazioari buruzko joerak eta erronkak Euskadin: EAE-ko Etorkin Atzerritarrei buruzko Inkestaren azterketa* (EABI-2018), Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2022ko apirila.

immigrante asko dituen ikastetxe batean eskolatzea; harremanak ikasle atzerritarrekin soilik izatea edo nagusiki haiekin izatea; ikasleekin arazoak izatea arrazagatik, erlijioagatik edo kulturagatik (bakartzea eta arbuioa), eta, azkenik, harremanak jatorri edo kultura bereko beste ikasle batzuekin soilik izatea edo nagusiki haiekin izatea. Atzerritar jatorriko biztanle guztien % 16,9k adierazi dute, hezkuntza sisteman sartzean, ikasle immigrante asko zituen ikastetxe batean eskolatu zituztela; gizonen gehiago eragin zien arazo horrek. % 7,8 ikasle atzerritarrekin baino ez dago harremanetan, eta % 6,9k adierazi dute bere jatorriko edo kulturako ikasleekin baino ez dituztela harremanak. Bi galdera horietan ez dago alde handirik sexuaren arabera, eta pertzepzioa handiagoa da arazo ekonomikoak dituzten pertsonen kasuan eta larritasun ezberdineko gabezia-egoeran dauden pertsonen kasuan. Atzerritar jatorriko pertsonen % 7,7k arbuio-arazoak izan dituzte ikasleekin arraza, erlijioa edo kultura dela-eta. % 7,2k baieztatu dute bakartuta egon direla horregatik. Ez dago alde handirik sexuaren arabera, eta berriro ere pertzepzioa handiagoa da arazo ekonomikoak dituzten pertsonen kasuan.

Diskriminazioak eta arrazakeriak eskusioa dakarte, eta diskriminazio-bizipenek, gainera, markatu egiten dituzte integrazio-prozesuak. Hala, diskriminaziorik jasan ez duten pertsonak integratuago sentitzen dira, Arraza edo Etnia oinarri duen Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseiluak (CEDRE) Arraza edo etnia-jatorriaren ondoriozko diskriminazioaren biktima izan daitezkeenek diskriminazio horretaz duten pertzepzioari buruz 2020an egin zuen txostenak nabarmentzen duenez¹⁵. Hala, txosten horretan jaso da arrazak edo etniak eragindako diskriminazioaren inguruko pertzepzioak gora egin duela, % 13tik % 20ra. Txostenak nabarmentzen duenez, jatorri etnikoagatik jasandako jokabide diskriminatzaileak azaltzeko, pertsonen gehien aipatzen dituzten arazoak ezaugarri fisikoak eta larruzalaren kolorea dira; nabarmen atzetik geratzen dira kulturari lotutako alderdiak eta erlijio-sinesmenak eta praktikak, indarra hartzen ari badira ere¹⁶.

Azkenik, Barne Ministerioak Espainian gorroto-delituak 2021ean izandako bilakaerari buruz egindako txostenaren¹⁷ arabera, gorroto-delituak direla eta, Euskal Autonomia Erkidegoa (EAE) lehena da erkidegoen sailkapenean gorroto-delituen kopuruari dagokionez (% 11,92 100.000 biztanleko). Hala ere, kontuan hartu behar da efikazagoa

¹⁵ CEDRE, op. cit.

¹⁶ *Idem*, 225. or.

¹⁷ BARNE MINISTERIOA, *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España 2021*, Barne Ministerioa, Madril, [2022], eskuragarri hemen: <https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/archivos-y-documentacion/documentacion-y-publicaciones/publicaciones-descargables/publicaciones-periodicas/informe-sobre-la-evolucion-de-los-delitos-de-odio-en-Espana/Informe%20evolucion%20delitos%20odio%20Espana%202021%20126200207.pdf>.

dela gertakarien erregistroa, eta agenteek prestakuntza gehiago dutela¹⁸. Gehien errepikatutako erasoak arrazistak edo xenofoboak dira, baina sare sozialetan eta Interneten handia da ideologia, sexu-orientazio edo genero-identitatearen ondoriozko erasoen ehunekoak.

EAEEn, gorroto-gertakariei buruzko txostenean¹⁹, lehenik eta behin, talde etnikoen aurkako gertakarien (zentzu zabalean ulertuta: arraza, etnia, nazio-jatorria, erlijioa, sinesmenak eta ideologia) prebalentzia finkatu da, eta, bigarrenik, sexu-taldeen aurkako gertakariena. Gorakada handiena izan duten kategoriak dira sexua eta dibertsitate funtzionala, eta, gero, sexu-orientazioa eta -identitatea, arrazakeria eta xenofobia.

Beste alde batetik, COVID-19ak eragindako osasun-krisiak inpaktu handiagoa izan du talde zaurgarrietan eta gutxiengoetan, hala nola ijitoen komunitatean²⁰ (baita gutxiengo erlijiosoetan ere²¹). Ekonomia- eta lan-jarduera batzuk eteteak enplegu eta jarduera prekarioenak dituzten biztanle zaurgarrienak kaltetu ditu; gizarte-interakzioko espazio guztietan ezarritako arauketa zorrotzek elkartzea zekarten jarduera guztiei eragin diete.

Egin diren txostenek aukera ematen dute arreta hobetzeko eremuetan jartzeko, eta baliagarriak dira oraindik ere tratu-berdintasunik ez duten eta babestutako ezaugarri ezberdinengatik diskriminazioa jasaten duten eremuetan diskriminazioa desagerrarazteko neurriak martxan jartzeak duen garrantziaz kontzientziatzeko.

Hain zuzen ere, azterlan honen xede nagusia da dauden aurreiritziengatik eta beren bizi-ibilbidearekin edo jokabidearekin zerikusirik ez duten ezaugarri batzuekin

¹⁸ 2020an, berrikuspena eta bilaketa proaktiboa ezarri dira tipo penal zehaztugabeenei dagokienez (lesioak, mehatxuak, jazarpena, irainak, kalumniak, etab.) edo hain ohikoak ez diren xede-taldee dagokienez (desgaitasunen bat duten pertsonak...), azterketa sakonagoa behar baitute gorroto-oinarria azaleratzeko. *Idem*, 61. or., amaierako ohar metodologikoa. Consideraciones sobre el aumento la cifra global en delitos de odio en el País Vasco.

¹⁹ EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEKO GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA, *Euskadiko gorroto-gertakariei buruzko 2021eko Txostena*, Segurtasun Saila, Eusko Jaurlaritzza, Vitoria-Gasteiz, 2022, eskuragarri hemen: https://bideoak2.euskadi.eus/2022/04/11/news_76483/EUSKADIKO_GORROTO-GERTAKERIEI_BURUZKO_2021EKO_TXOSTENA.pdf.

²⁰ FUNDACIÓN SECRETARIADO GITANO, *Discriminación y Comunidad Gitana: Informe anual FSG 2021*, Fundación Secretariado Gitano, Madril, 2021, eskuragarri hemen: https://www.gitanos.org/centro_documentacion/publicaciones/fichas/134753.html.es.

²¹ Ikusi CORNEJO VALLE, Mónica eta beste batzuk, *El impacto de la crisis del COVID-19 en las minorías religiosas en España: desafío para un escenario futuro*, Observatorio del Pluralismo Religioso en España, Madril, 2022, eskuragarri hemen: https://www.observatorioreligion.es/upload/91/32/INFORME_COVMINREL.pdf.

lotzeagatik pertsonak jasaten dituzten estigmak zuzentzea, eta haien aitoren soziala hobetzea, baita bizitza duina izateko eta gizartean, ekonomian, politikan eta kulturen parte-hartze handiagoa izateko dauden oztopoak kentzea.

Generoaren ziozko diskriminazioa beren-beregi geratu da azterlanetik kanpo, berarizko araudia duelako eta gai horretaz arduratzen den erakunde autonomoa dagoelako, Emakunde, zeinak berdintasun-politikak diseinatu, bultzatu, aholkatu, koordinatu eta ebaluatzen baititu, bai eta euskal gizartea sentsibilizatu ere, EAEn emakumeen eta gizonen arteko benetako berdintasuna lortzeko.

Aurretiazko lehen mugarrizeari dagokionez, abiapuntua da zuzenbide penala eta zigor-arloko jurisdikzioa ezin direla izan gizartea eraldatzeko eremua, aurrerapausoak eman daitezkeen Konstituzioan ezarritako agindu honetan (Espainiako Konstituzioaren 9.2 artikulua): "inguruabar zehatzak sustatzea, gizabanakoaren eta berak osatzen dituen taldeen askatasuna eta berdintasuna benetakoak eta eragingarriak izan daitezkeen; oztopoak kentzea, horiek haien osotasuna eragotzi edo zailtzen badute; eta herritar guztien parte-hartzea erraztea, bai bizitza politikoan, baita ekonomia-, kultura- eta gizarte-bizitzan ere". Zigor-arloak eraketa eta xede oso ezberdinak ditu, eta haren elementu bereizgarria da azken ratioa izatea ondasun juridikoen babesean.

Administrazio publikoei dagokie, zuzen-zuzenean, eginkizun hau betetzea, eta, beraz, azterlanaren lehen eremua da EAEko administrazio publikoek kudeatzen dituzten zerbitzuak eta prestazioak aztertzea. Beste alde batetik, eginkizun hori Ararteko erakundearen jarduketaren eremuko da.

Muga, itxuraz, oso argia bada ere, publikoa eta pribatua askotan gurutzatuta daude, adibidez etxebizitza bat eskuratzeari dagokionez, hornitzaile pribatuek administrazio publikoek baino pisu handiagoa baitute etxebizitzaren eskaintzan, edo jendearentzat zabalik dagoen establezimendu batera sartzeari dagokionez, establezimendu horietan berariaz debekatuta baitago babestutako arazoak direla-eta diskriminatzea.

Funtsean, diskriminazioaren aurkako borroka benetako berdintasuna sustatzearekin lotuta dago. Nahiz eta interes goreneko paradigma izan, gaiaren irismenak nabarmen gaitzen du azterlan honen xedea, non diskriminazioaren aurkako politika publiko-etera mugatu nahi den, besterik gabe.

Gorago adierazitako muga kontuan hartuta, eta aurretiazko azterlan bat denez, jarduketa publikoaren eremu berria delako, azterlanaren xedea da esparru teorikoa eskaintzea, dauden gomendioak biltzea –berezi nazioarteko erakundeena–,

diskriminazioari aurre egiteko egiten ari diren jarduketa batzuk azaltzea, eta EAEko administrazio publikoei gomendioak egitea. Ez da azterlanaren helburua babestutako ezaugarri guztien azterketa zehatza egitea, kasuistika oso xehatua baita eta administrazio publikoei bideratutako azterlan honen xedea gainditzen baitu. Helburua ez da babestutako ezaugarriak mugatuko dituen corpus doktrinal bat ezartzea. Hala ere, eranskinean zenbait epai jaso dira, babestutako arrazoiek jurisprudenzian izan duten tratamendua ezagutzeko interesa izanez gero erabiltzeko, eta aurkibide bat sartu da, arrazoiaren eta gaiaren arabera bilatzeko.

Azterlanak kapitulu hauek ditu:

Hasieran, zati teoriko bat dago, ezaugarritzearekin eta esparru juridikoarekin eta jurisprudenziakoarekin, non berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubi-dea bermatzeko ardura duten tresna arauemaileak eta erakundeak aztertzen baitira, baita plangintzarako tresnak ere. Apartatu espezifiko bat dago ijitoak babesteko beharrari buruz. Izan ere, azken urteetan EBk arreta berezia jarri du ijitoengan, historikoki diskriminatua izan den eta COVID-19ak ekarritako pandemiaren ondorioak bereziki jasan dituen gutxiengo kulturala delako.

Gero, nazioarteko erakundeen txostenak aipatzen dira, baita Espainiari egin dizkieten gomendioak ere. Nazioarteko txostenek balorazio objektibo bat dute, kanpoko eta nazioarteko estandarretan oinarritutakoa, zeinak aukera ematen baitu arazoak eta akatsak azkar eta modu fidagarrian identifikatzeko.

Nazioarteko erakundeen txostenetatik abiatuta, diskriminazioaren aurkako zuzenbidearen eta Espainiako diskriminazioaren aurkako politiken alderdi arazotsuak identifikatzen dira. Lagungarria izango da gomendioak bideratzeko.

Horrez gainera, interesgarritzat jo da EAEko administrazio publikoen jarduketan berri izatea, eta, horregatik, informazioa eskatu zaie etnia, jatorria, larruazalaren kolorea, erlijioa, hizkuntza, desgaitasuna, sexu-orientazioa eta genero-identitatea direla-eta eragindako diskriminazioaren aurka egiten ari diren jarduketei buruz, bai eta egin dituzten balioespenei, ebaluazioei edo eragin-azterketei buruz ere, halakoak egin dituztenean. Horri esker, arazo honi erantzuna emateko egin den ahalegina eta dagoen interes handia ezagutu ahal izan da, eta Arartekoak modu oso positiboan balioetsi ditu.

Hurrengo apartatuan berdintasun-printzipioari eragiten dioten Ararteko erakundearen jarduketa batzuk daude, zeinetan jarduketa diskriminatzaileak hauteman baitira.

Azterlanaren eremuari dagokionez urteetan zehar erakundeak egin dituen txosten bereziak eta eman dituen ebazpenak aipatzen dira.

Horrez gainera, jardunbide egoki batzuk nabarmendu dira nazioarteko erakundeek agerian jarri dituzten arazoei eta gomendioei lotuta.

Jasotako informazio ugaria oinarritzat hartuta eta zegokion azterketa egin ondoren, Arartekoak ondorioak planteatzen ditu azterlanaren kapituluaren laburpen gisa, eta jarduteko zenbait proposamen egiten dizkie EAEko administrazio publikoei. Azkenik, esan den bezala, jurisprudentziaren aukeraketa bat gehitu da.

Gomendioek zenbait eremu hartzen dituzte, bizitza sozialaren alderdi askotan haute-
mandako arazoari tratamendu globala emateak duen garrantziagatik. Badirudi argi dagoela arauen eta antolaketaren arloko neurriak behar direla, baita ikerketarekin, prestakuntzarekin, prebentzioarekin edo sentsibilizazioarekin lotutako neurriak eta neurri pedagogikoak, adiskidetzekoak eta errestauratiboak ere.

Erabilitako **metodologiari** dagokionez, azterlan honen edukiak hainbat iturri izan ditu. Lehenik eta behin, ikerketetan eta azterlan doktrinaletan eta nazioarteko, estatuko eta autonomia-erkidegoko erakundeen esku-hartzeetan eta gomendioetan eta jarduketa-proposamenetan dagoen informazioaren azterketa sistematikoa egin da. Dokumentazio- eta ikerketa-lanean, Arartekoak Euskal Herriko Unibertsitateko (UPV/EHU) Administrazio Zuzenbidea, Konstituzio Zuzenbidea eta Zuzenbidearen Filosofia Sailaren laguntza izan du, eta eskerrak eman nahi dizkio egindako ekarpenengatik.

Bigarrenik, informazio zehatza eskatu zaie inplikaturako erakundeei, jakiteko zer jarduketa egin duten orain arte, eta arlo honetan egiten ari denari buruzko ahalik eta informaziorik osoena izateko.

Hauek dira informazioa eskatu zaien eta eskaerari erantzun dioten administrazio publikoak: Eusko Jaurlaritzari, foru-aldundiei eta honako toki-erakunde hauei: Bilbo, Donostia, Gasteiz, Barakaldo, Getxo, Ermua, Durango, Portugalete, Basauri, Irun, Errenteria, Ordizia, Eibar, Pasaia, Hernani eta Busturialdeko Mankomunitatea. Informazio ugari jaso da, bai kantitateari zein edukiari dagokionez, eta, horregatik, sistematizazio- eta berregite-lan bat egin behar izan da. Gero, berriro bidali zitzaizen administrazioei, azterlanaren azken bertsioa idatzi baino lehen, ikus zezaten nola jaso diren bertan Arartekoari bidali zizkioten jarduketak. Horri esker, inplikaturako administrazioek aurretiaz egiaztatu ahal izan dute, egindako eskaerari emandako erantzuna oinarritzat hartuta, erakunde honek berregindako informazioa. Administrazio

publikoek batez ere aniztasuna kudeatzeko eta integrazioa sustatzeko abian jarritako neurriei buruzko informazioa eman badute ere, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren printzipioaren ikuspegia txertatu da azterlanean, uste baita politika publiko guztien funtsa izan behar den ikuspegi orekatuago bat dakarrela. Asmoa da aintzat hartzea arrazakeria, aporofobia, antigitanismoa, lgtbifobia edo beste edozein intolerantzia, tratu-berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioari aurre egiteko funtsezko alderdiak diren aldetik. Azkenik, Arartekoak urteetan zehar egindako jarduketa batzuk bildu dira, EAEko herritarrek eta erakunde sozialek eremu honetan nabarmendu dituzten kexen lagin gisa, eta jurisprudentziaren aukeraketa bat egin da.

Azterlan honen xedea da beste azterlan eta txosten batzuen eragilea izatea, eremu ugari baitaude inplikaturik; etengabe behatu beharko dira aurrera egiteko eta, geruzaz geruza, diskriminazioaren kausak eta ondorioak agerian jartzeko. Eta, seguruenik, azterlan honetan jasotakoak baino proposamen gehiago beharko dira, gure gizartean oso errotuta daudelako diskriminazioa eta desberdintasuna eta eragin handia dutelako pertsona zaurgarrienen bizitzetan.

II.KAPITULUA. Karakterizazioa, esparru juridikoa eta jurisprudentziako

II.1. Sarrera

Gizartearen eta politikaren bilakaerak agerian jarri du oso garrantzitsua dela aurreiritzi sakon eta sendoen eraginpean dauden talde sozial batzuen egoerari erantzuteko babes juridikoa ezartzea. Gizartean desabantaila-egoera iraunkorrean dauden talde sozialak dira.

Diskriminazioaren aurkako borroka soziala, politikoa eta juridikoa da. Borroka horri ekiteko, esku hartzeko zenbait eremu azertu behar dira, emaitzak lortzeko, borroka horren eraginkortasuna gizarte-konpromisoari, borondate eta erabaki politikoei lotuta baitago. Baina, gainera, eremu juridiko babesle bat behar da.

Gako bakarra ez bada ere, zalantzarik gabekoa da aplikatzeko legeria baten garrantzia; eragile juridikoei eta herritarrek ezagutu behar dute legeria hori, eta erabaki judizialak ekarri behar ditu. Halaber, ezagutzera emateko, salaketa jartzeko eta biktimei laguntza emateko neurriak behar dira.

Apartatu honetan gaur egun indarrean dagoen esparru juridikoa aztertzen da, eta zenbait tresna ditu, bai araudiaren ingurukoak, bai araudia betetzeaz arduratzen diren erakundeen ingurukoak, eta, hortaz, diskriminazioari aurre egiteko sustatu diren neurri garrantzitsuenak ere daude.

Esparru juridikoa nahiko konplexua da, giza eskubideen nazioarteko zuzenbidea eta Europar Batasuneko zuzenbideari eragiten dielako, baita barne-zuzenbide publikoari eta pribatuari ere. Dimentsio orokorra, kolektiboa eta indibiduala ditu, eta hainbat xede ditu (prebentziokoa, disuasiokoa, errestauratiboa edo konpentsatzekoa).

Konplexutasun horri aurre egiteko, azterlan honen eduki zehatza mugatu behar da. Diskriminazioaren aurkako borroka lotura estua du berdintasunarekin, zeina ordenamendu juridikoaren balio nagusietako bat baita, eta zuzenbideko estatu sozial eta demokratikoaren oinarritzko euskarrietako bat (Espainiako Konstituzioa, 1. artikulua). Hala, berdintasunaren garrantzia Espainiako Konstituzioaren 9.2 artikuluan dago islatuta, non zuzenbideko estatu sozial eta demokratiko batean tratu bereizgarria aitortu eta ahalbidetzen baitu gizartean desabantaila-egoeran dauden taldeentzat.

Hori dela eta, berdintasun formala baino harago joan daiteke, berdintasun materiala edo aukera-berdintasuna lortzeko. Hain zuzen ere, ekintza positiboak edo neurri bereziak ezartzeko aukera eta berdintasun materialaren eta aukera-berdintasunaren sustapena estatu sozialaren berezko elementuak dira.

Esparru juridikoaren azterketa amaiezina izan zitekeen, eta, horregatik, mugatzeko ahalegina egin da, eta tresna garrantzitsuenak laburbilduta jaso dira, esparruaren konplexutasunak eta hedadurak ikuspegi juridiko nabarmenenera iristea eragotz ez zezaten eta azterlan honen xedea gaindi ez zezan.

Hortaz, azterlan hau berdintasunaren ondoriozko alderdi batean kokatu da: diskriminazioaren debekua; hartara, ordenamendu juridikoan sartzean, aukera ematen du talde sozial jakin batzuetakoak diren eta historikoki tratu diskriminatzailearekin lotuta egon diren kategorietan sailkatu diren pertsonak babesteko. Horrenbestez, muga nagusia Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluan dugu: "Espainiarrak legearen arabera berdinak dira, eta ezin da inolako bereizkeriarik egin, jaiotza, arraza, sexu, erlijio, iritzi nahiz bestelako inguruabar edo egoera pertsonal zein sozialak aintzat hartuta". Eta une honetan bertan argi utzi nahi da 14. artikulua ez duela numerus claususik ezartzen, "historikoki oso errotuta dauden zenbait ezberdintasun" baizik²².

Konstituzioan ezarritakoarekin bat, ezaugarri batzuk direla-eta historikoki estigmatizazioa, mendekotasuna, tratu txarrak eta babesgabetasuna jasan dituzten talde jakin batzuk **diskriminatzeko debekua** izan dugu ardatz, batez ere. Egoera horren ondorioz, erabaki da talde horiek babestu egin behar direla jasandako diskriminaziotik, kolokan jartzen baitu nortasunaren garapen askea eta, nolnahi ere, pertsona guztiek direlako duintasunerako eskubidearen eta gainerako giza eskubideen titular. Gizabanakoaren duintasuna, hari datxekion eskubide bortxaezinak eta nortasunaren garapen askea aitortzea ordena publikoaren eta bake sozialaren oinarri dira (Espainiako Konstituzioa,

²² Konstituzio Auzitegiaren 128/1987 Epaia, uztailaren 16koa, ECLI:ES:TC:1987:128. "El art. 14 de la Constitución viene a establecer, en su primer inciso, una cláusula general de igualdad de todos los españoles ante la ley. Pero, a continuación, procede a referirse expresamente a una serie de prohibiciones de motivos de discriminación concretos, entre los que se encuentran los derivados del sexo de las personas. Esta referencia constitucional expresa no implica (como ya ha señalado este Tribunal: STC 75/1983, fundamento jurídico 3.º, entre otras) la creación de una lista cerrada de supuestos de discriminación; pero si representa una explícita interdicción del mantenimiento de determinadas diferenciaciones históricamente muy arraigadas y que han situado, tanto por la acción de los poderes públicos, como por la práctica social, a sectores de la población en posiciones no sólo desventajosas, sino abiertamente contrarias a la dignidad de la persona que reconoce el art. 10 de la CE" (5. OJ). Eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/860>.

Giza Eskubideen Europako Auzitegiak (GEEA) ere zerranda ireki bat du. Ikusi GEEAren 2016ko martxoaren 15eko Epaia (GEEAE), Novruk eta beste batzuk versus Errusia, 90. apartatua, eskuragarri hemen: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161379>.

10. art.). Horregatik, Nazio Batuen (NBE) [Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala](#) da, oraindik ere, funtsezko erreferentzia, argi eta zalantzarik gabe aitortzen baitu hau: “Gizon-emakume guztiak aske jaiotzen dira, duintasun eta eskubide berberak dituztela; eta ezaguera eta kontzientzia dutenez gero, elkarren artean senide legez jokatu beharra dute²³”(1. artikulua).

Babesaren beharra justifikatuta dago jokabide horiek dakarten gizabanakoaren duintasunaren lesio larri eta bidegabea dela eta. Normalean, biktimaren taldearen ahulezia sozialari eta ekonomikoari lotuta egoten da, argi eta garbi, pertsona horren jokabidea, merezimenduak eta ibilbide pertsonala edozein direla ere²⁴. Zaurgarritasuna subjektuaren izaerak (sexu-izaera, desgaitasuna...) eragindakoa izan daiteke, edo haren egoerak eragindakoa (gizarte-bazterketa, nahitaezko migrazioa...).

Beraz, aztergaia da Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluan ezarritako arrazoiak direla-eta diskriminaziorik ez jasateko oinarritzko eskubidea. Eskubide horrek botere publikoei eta gizarteari, oro har, eragiten die, norbanakoen arteko harremanak baitaude tartean²⁵. Pertsona fisikoek, beren harreman pribatuetan, ez dute berdintasun materiala sustatu behar edo ez dituzte kendu behar berdintasun hori benetakoa izateko dauden oztopoak, baina harreman pribatuetan diskriminatzeko debekuak pertsona, elkarte, enpresa, alderdi politiko guztiei eragiten die, hau da, gizarte osoari eragiten dio. Hain zuzen ere, eremu pribatuan ari dira gehien iraunarazten jokabide diskriminatzaileak, hala nola jendearentzat zabalik dauden establezimenduetarako sarbidean edo merkatu pribatuko ondasunen eta zerbitzuen kontratazioan (etxebizitzatza bat alokatzea), eta egoera horrek esku-hartze publikoa areagotzea ekarri behar du, azterlan honetan proposatzen denez. Botere publikoei talde batzuk **babesteko jarrera aktiboagoa** eskatzen zaie, talde horien gizarte-, ekonomia- eta kultura-inklusioa sustatzeko.

Azterlan honetan aztertzen den moduan, diskriminazioaren aurkako zuzenbideak izan duen bilakaeraren ondorioz, ezaugarri batzuk babestu dira eta beste batzuk ez, eta ezaugarri batzuek babes-maila handiagoa dute, Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua babestutako ezaugarriak mugatzen ez baditu ere. Gure gizartearen dinamismoak zerrenda luzatzea ekarri du, hau da, babesa behar duten arrazoi berriak sartzea,

²³ NBE, Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala, 1948ko abenduaren 10a, 217 A (III), eskuragarri hemen: <https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

²⁴ REY MARTÍNEZ, Fernando, *Derecho antidiscriminatorio*, Aranzadi, Iruña, 2019, 40. eta 44. or.

²⁵ Konstituzio Auzitegiaren 108/1989 Epaia, ekainaren 8koa, ECLI:ES:TC:1989:108. “El respeto de la igualdad ante la Ley se impone a los órganos del poder público, pero no a los sujetos privados, cuya autonomía está limitada solo por la prohibición de incurrir en discriminaciones contrarias a orden público constitucional, como son, entre otras, las que expresamente se indican en el artículo 14 CE” (1. OJ). Eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/1314>.

hala nola adimen artifizialean algoritmoak erabiltzeak eragindakoa. Algoritmoen diseinua eta erabilera gero eta hedatuago daude, eta diskriminatze arriskua dakarte, Europako Batzordearen txosten batean hauteman denez²⁶.

Azterlan honetan babesteko arrazoi bakoitza zehatz-mehatz aztertuko ez badugu ere, ezinbestekoa da aipatzea arrazoi edo ezaugarri bakoitzak erronka oso ezberdinak dakartzala. Haien aniztasuna eta irismena oso zabala da: kolorea, sexua, hizkuntza, erlijioa, jatorri nazionala edo soziala, iritzi politikoa edo bestelakoa, posizio ekonomikoa, jaiotza, desgaitasuna, adina, nazionalitatea, egoera zibila, familia-egoera, sexu-orientazioa, genero-identitatea, osasun-egoera, bizilekua, egoera ekonomikoa eta soziala. Baina gehiago gehitu ahal dira. Arrazoi horietako guztiak ez dira berdin babestu, eta batzuk haien artean gainjarri ahal dira. Identifika daitekeen ezaugarria edo egoera objektiboa izan daiteke –adina–, edo subjektiboa –konbikzio bat–; sinesmen edo konbikzio batzuek pertsonak bereiztea dakarte eta era askotako liskarrak eragin ditzakete. Hala gertatzen da iritzi bat gutxiengo batek defendatzen duenean. Egoera hori maiz gertatzen da gaur egun, pluraltasuna eta aniztasuna gure gizartearen ezaugarrietako bat baitira.

Diskriminaziorik ez izateko eskubidea, diskriminazioaren aurkako zuzenbidea Estatu Batuetan sortu zen, hasiera batean etniari edo arrazari lotuta. Gero, Europara zabaldu zen, eta eragile nagusia generoaren ondoriozko berdintasuna izan da. Ondoren, denborak aurrera egin ahala babestu diren ezaugarriak gehitu dira, eta, seguruenik, gehiago gehituko dira, gizartearen bilakaerak berak eraginda, lehenago esan dugun bezala.

Apartatu honetan, nazioarteko esparru juridikoa jaso da, Estatuari betebeharrak ezartzen baitizkio, nazioarteko itunak eta hitzarmenak sinatzeak eta berresteak eragindako konpromisoak bereganatu ondoren. Nazioartean, arau-corpus handia dago diskriminazioa debekatzen duten eskubideen inguruan. Itun eta hitzarmen horiek sinatzeak zenbait betebeharrak dakartza itun eta hitzarmen horiek betetzeari dagokionez eta nazioarteko erakundeek Estatuak itun eta hitzarmen horiek nola bete dituen zehazteko egiten dituzten txostenak prestatzeko prozesuan parte hartzeari dagokionez. Azterlan honen III. kapituluaz aztertzen dira nazioarteko erakunde horiek Espainiari dagokionez giza eskubideen inguruan egin dituzten ikuskapen-txostenak. Erakunde

²⁶ Adimen artifizialaren ezaugarriek –izaera estalia edo konplexutasuna eta iragarrezintasuna– eta haren autonomiak zaildu egin dezakete oinarriko eskubideak babesteko arauak betetzen direla egiaztatzeke lana, eta arau horien aplikazioa eragotz dezake. Ikusi hau: EUROPAKO BATZORDEA, *Libro blanco sobre la inteligencia artificial, un enfoque europeo orientado a la excelencia y la confianza*, COM(2020) 65 final, Brusela, 2020-02-19, 10-12 or., eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:52020DC0065>.

horiek aldi-an-aldian ebaluatzen dute Estatuak nola bete dituen hartutako betebeharrak eta konpromisoak, eta gomendio orokorrak egiten dituzte, non tratatuetatik eratorritako betebeharrak zehaztu, argitu eta interpretatzen baitituzte. Halaber, barne-mailan dauden tresna arauemaileak eta erakundeak aztertu dira.

Jarraian, Europan eta nazioartean diskriminazioari aurre egiteko dauden erakunde eta tresna arauemaile garrantzitsuenak aipatzen ditugu.

II.2. Europako eta nazioarteko tresna garrantzitsuenak, diskriminazioari aurre egiteko.

Erakunde eta tresna arauemaile garrantzitsuenen jatorria giza eskubideen nazioarteko zuzenbidea da, eta haren proposamenak eta gomendioak astiro-astiro txertatu dira barne-antolamenduan. Hauek hartzen ditu: NBE, esku-hartzeko eremu orokorrarekin; Europako Kontseilua eta Europar Batasuna (EB), erregio-eremuan, eta organo juridizionalak, Giza Eskubideen Europako Auzitegia ([GEEA](#)) eta [Europar Batasuneko Justizia Auzitegia](#) (EJJA). Barne-mailan, Europako araudia dela-eta Espainian egin den transposizioa ere aipatzen da, baita Espainiako Gobernuak Berdintasun Batzordeko Arraza edo Etnia oinarri duen Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseiluaren (CEDRE) sorrera eta [uztailaren 12ko 15/2022 Legeak –Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako integrala–](#) ekarri duen aldaketa ere. Halaber, organo berri bat sortzeko aurreikuspena jaso da: Tratu-berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ez Iza-teko Agintaritza Independentea.

EBri buruzko apartatua luzeena da, duen garrantziagatik, EBk bultzatu baitu Europako diskriminazioaren aurkako araudia eta erakunde espezializatuen ezarpena.

II.2.1. Nazio Batuak

Hau aldarrikatzen du [Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko Itunak](#)²⁷ 26. artikuluan: "Pertsona guztiak berdina dira legearen aurrean eta eskubidea dute, bereizkeriarik gabe, legearen babesa izateko. Hartara, legeak bereizkeria oro debekatuko du, eta pertsona guztiei babes bera eta eragingarria bermatuko die, edozein bereizkeriaren aurka, arraza, larru-kolorea, sexua, hizkuntza, erlijioa, politikako edo bestelako

²⁷ Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko Ituna Espainian berresteko tresna. Ituna New Yorken egin zen, 1966ko abenduaren 19an (BOE, 1977ko apirilaren 30ekoa, 103. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-10733>.

iritzia, nazio- edo gizarte-jatorria, ekonomia-maila edo beste edozein gizarte-ezaugarri dela bide”.

Bestalde, [Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturalen Nazioarteko Ituna \(EESKNI\)](#)²⁸ hau ezartzen du 2.2. artikuluan: “Itun honetan alde diren estatuek konpromisoa hartu dute, itun honetan bertan aipatu eskubideen egikaritzea bermatzeko, diskriminaziorik egin gabe arraza, kolore, sexu, hizkuntza, erlijio, iritzi politiko edo beste era bateko iritzi, nazioko nahiz gizarteko jatorri, maila ekonomiko, jaiotza nahiz bestelako gizarte-izateak direla medio”.

Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Batzordearen (EESKB)²⁹ 20. Ohar Orokorrak itun horren 2.2 artikulua interpretazioa argitzen du.

Gainera, NBEren diskriminazioaren aurkako konbentzio batzuk aipatuko ditugu, baina nazioarteko testu askotan jorratu da gai hau: [Arraza-bereizkeria mota guztiak ezabatzeko Nazioarteko Konbentzioa](#) 1965ekoa³⁰; [Haurren eskubideei buruzko Konbentzioa](#), 1989koa³¹, eta [Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Konbentzioaren](#) (DPEB), 2007koa³².

Arraza-bereizkeria mota guztiak ezabatzeko Nazioarteko Konbentzioaren 4.c) artikulua aipatzen da, duen interesagatik, ezartzen baitu estatu alderdiek ez dutela utziko agintariek, ezta erakunde publiko nazional zein toki-mailakoek ere, arraza-bereizkeria sustatzea edo hori egitera bultzatzea.

²⁸ Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturalen Nazioarteko Ituna Espainian berresteko tresna. Ituna New Yorken egin zen, 1966ko abenduaren 19an (BOE, 1977ko apirilaren 30ekoa, 103. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1977-10734>.

²⁹ EESKB, 20. Ohar Orokorra: Diskriminaziorik eza eta eskubide ekonomikoak, sozialak eta kulturalak, (Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturen Nazioarteko Itunaren 2. artikulua 2. apartatua), E/C.12/GC/20, 2009ko uztailaren 2koa, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/659980?ln=es>.

³⁰ Espainiaren atxikimendua Arraza-bereizkeria mota guztiak ezabatzeko Nazioarteko Konbentzioari. Nazio Batuen Batzar Orokorra 1965eko abenduaren 21ean onetsi zuen konbentzioa, erabateko erreserba ezarrita XXII. artikuluari dagokionez (Nazioarteko Justizia Auzitegiaren jurisdikzioa) (BOE, 1969ko maiatzaren 17koa, 118. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1969-597>.

³¹ Haurren eskubideei buruzko Konbentzioa berresteko tresna. Nazio Batuen Batzar Orokorra 1989ko azaroaren 20an onetsi zuen konbentzioa (BOE, 1990ko abenduaren 31koa, 313. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1990-31312>.

³² Pertsona desgaituen eskubideei buruzko Konbentzioa berresteko tresna. 2006ko abenduaren 13an egin zen konbentzioa, New Yorken (BOE, 2008ko apirilaren 21ekoa, 96. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2008-6963>.

II.2.2. Europako Kontseilua

[Giza Eskubideen Europako Hitzarmenak](#) (GEEH)³³ 14. artikuluan diskriminazioa debekatzen du, eta ezartzen du tratu-berdintasuna bermatu behar dela hitzarmenean aitortutako eskubideak baliatzeko.

GEEHn jasotako eskubide substantiboek hainbat eremu hartzen dituzte, besteak beste: bizitzeko eskubidea, bizitza pribatua eta familiakoa errespetatzeko eskubidea, eta pentsamendu-, kontzientzia- eta erlijio-askatasuna.

Horrez gainera, GEEAk 14. artikulua urratzeagatik aurkeztutako erreklamazioak aztertzen ditu, hitzarmenean aitortutako eskubide bati dagokion eremuetako batean diskriminazio-arazo bat dagoenean. Legedi nazionalak antzeko eskubideak aitortzen badituzte ere, GEEAk emandako babesza zabalagoa izan da, normalean, eta haren jurisprudentzia oinarritzat hartzen da bai EBko zuzenbidea aplikatzen denean, bai legedi nazionalak aplikatzen direnean.

Berariaz aipatzen dugu [GEEHren 12. Protokoloa \(2000\)](#)³⁴, zeinak diskriminazioaren debekua irismena zabaltzen baitu, eskubide guztiak baliatzeko tratu-berdintasuna bermatzen duelako, legedi nazionaletik eratorritako eskubideak barne, eta agintaritza publikoari diskriminatzeko debekua ezartzen dio, bai ahalmen arautuetan zein aukurakoetan, edo egiteengatik edo ez-egiteengatik. Hori dela eta, haren aplikazio-eremua 14. artikulua baino zabalagoa da, artikulua hori GEEHn aitortutako eskubideetara mugatzen baita.

12. Protokoloaren azalpen-txostenak halaber azaltzen du, protokoloak pertsonak nagusiki botere publikoen diskriminaziotik babesten baditu ere, normalean estatuak arautu behar dituen norbanakoen arteko harremanei ere aplikatzen zaiela. Hemen sar daitezke, adibidez, lanera, jabetzeara, norbanakoek jendeari eskainitako zerbitzuetara sartzeari nahierara uko egitea, edo osasun-laguntza ukatzea, edo hornidurak ukatzea, hala nola ura eta elektrizitatea. Hau da, jendearen eskura dauden ondasunak eta zerbitzuak eskaintzeko moduaren inguruko erabaki bat dakarten eginkizunak betetzen dituztenean egiten dituztenak.

³³ Europako Kontseiluaren tresna askotan jasotzen da diskriminaziorik ezaren printzipioa, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/conventions/>.

³⁴ Giza Eskubideak eta Oinarritzako Askatasunak Babesteko Hitzarmenari dagokion 12. Protokoloa berresteko tresna (BOE, 2008ko martxoaren 14koa, 64. zk.). Europako Kontseiluaren 177. protokoloa da, eta Erroman egin zen, 2000ko azaroaren 4an, eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2008-4891>.

Europako Kontseiluaren giza eskubideen arloko beste tratatu garrantzitsu bat [Europako Gutun Soziala –berrikusia–](#) (EGS)³⁵ da, zeinak E artikuluan berriaz debekatzen baitu diskriminazioa. Haren protokolo osagarriak EGSren esparruan erreklamazio kolektiboak egiteko sistema bat du. Haren bidez, Europako Kontseiluan parte hartzeko eskubidea duten gobernuz kanpoko erakundeek (GKE) erreklamazio kolektiboak jarri ahal dituzte protokoloa berretsi duen edozein estaturen aurka, EGS betetzen ez duenean. [Eskubide Sozialen Europako Batzordea](#) (ESEB) da estatuak Gutuna betetzen dutela zaintzeaz arduratzen den organoa.

Azkenik, [Arrazakeriaren eta Intolerantziaren aurkako Europako Batzordea](#) (ECRI) Europako Kontseiluaren organoa da eta arrazakeriarekin, xenofobiarekin, antisemitismoarekin, intolerantziarekin eta arraza-diskriminazioarekin lotutako arazoak ikuskatzen ditu.

II.2.3. Europar Batasuna

Nazionalitatea dela-eta diskriminatzeko debekua oinarrizko printzipio bat da, [Europar Batasunaren Funtzionamenduari buruzko Tratatuan](#) (EBFT) jasoa (18. eta 45. artikuluetan)³⁶. 1999an Amsterdamgo Tratatu indarrean jarri ondoren, EBk hainbat arrazoren ondoriozko diskriminazioari aurre egiteko neurriak hartzeko gaitasuna eskuratu zuen. [Europar Batasunaren Tratatuaren](#) (EBT)³⁷ 2. artikulua ezartzen du diskriminaziorik ezaren printzipioa EBren oinarrizko balioetako bat dela: "Batasunak oinarrizko balio ditu gizakiaren duintasunaren begirunea, askatasuna, demokrazia, berdintasuna, zuzenbide-estatua eta giza eskubideen errespetua, gutxiengoetako pertsonen eskubideak ere barnean direla. Estatu kide guztiek erkide dituzte balio horiek, aniztasuna, bereizkeriarik eza, tolerantzia, justizia, elkartasuna eta emakume eta gizonen arteko berdintasuna ezaugarri dituen gizartearen baitan". EBFTren –Lisboako Itunaren ostean onetsi zen– 10. artikuluan honako hau xedatzen da: politikak eta ekintzak zehaztu eta gauzatzeko lanetan, sexua, arraza edo jatorri etnikoa, erlijioa edo uste sendoak, ezgaitasuna, adina edo sexu-joera arrazoi dituen bereizkeria ororen kontra borrokatzen ahaleginduko da EB.

³⁵ Europako Gutun Soziala (berrikusia) berresteko tresna, Estrasburgon 1996ko maiatzaren 3an egina (BOE, 2021eko ekainaren 11koa, 139. zk.), eskuragarri hemen: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2021-9719.

³⁶ Europar Batasunaren Funtzionamenduari buruzko Tratatu (Europar Batasunaren Aldizkari Ofiziala (EBAO), C 202/1, 2016-06-07koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC>.

³⁷ Europar Batasunaren Tratatu (EBAO, C 202/1, 2016-06-07koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC>.

EBFTren 19. artikularekin bat, Kontseiluak, aho batez, legegintzako prozedura be-rezi baten bidez eta Europako Parlamentuak onartu ondoren, sexua, arraza edo jato-rria, erlijioa edo sinesteak, desgaitasuna, adina edo joera sexuala arrazoi dituen be-reizkeriaren kontra borrokatzeko egokiak diren ekintzak onar ditzake, tratatuetako beste xedapenak kontuan hartuta, eta tratatuek Batasunari emandako eskumenen mugen barruan.

Halaber, [Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Gutunak](#) (EBOEG)³⁸ zenbait ar-tikulutan jasotzen ditu diskriminazioaren aurkako borrokari eragiten dioten xedape-nak. Hain zuzen, EBOEGren 21. artikulua sexua, arraza, jatorri etnikoa, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa dela-eta eragindako diskrimi-nazio oro debekatzen du. 23. artikulua emakumeen eta gizonen arteko berdintasu-nerako eskubidea ezartzen du, arlo guztietan, baita enpleguan, lanean eta lansarietan ere. 26. artikulua desgaitasunen bat duten pertsonen autonomia izateko, gizartean eta lanean integratzeko, eta gizartearen bizitzan parte hartzeko duten eskubidea ai-tortu eta errespetatzen du. Horrez gainera, legearen aurrean herritar guztiek berdinak direla ezartzen du EBOEGren 20. artikulua.

Tratu-berdintasunari buruzko zuzentarauak

Azterlan honetan aztertutako eremuetan diskriminazioari aurre egiteko, EBk ezarri-tako araudi garrantzitsuena 2000. urtean onetsitako bi zuzentarauk osatzen dute: [Enpleguan tratu-berdintasuna izateko Zuzentaraua \(2000/78/EE\)](#)³⁹, zeinak sexu-ori-entazioan, erlijioan edo sinesmenetan, adinean edo desgaitasunean oinarrituta la-anean eta lanbide-heziketan diskriminatzea debekatzen baitu, eta [Arraza-berdintasu-nari buruzko Zuzentaraua \(2000/43/EE\)](#)⁴⁰, zeinak lanean eta lanbide-heziketan arrazan edo etnian oinarritutako diskriminazioa egitea debekatzen baitu, baina gi-zarte-ongizateko sistemara eta gizarte-segurantzara sartzeko eta ondasun eta zerbi-tzuak eskuratzeko ere: hezkuntza, osasun-laguntza, ondasun eta zerbitzuen

³⁸ Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Gutuna (Europar Batasunaren Aldizkari Ofiziala (EBAO), C 83/389, 2021-03-30koa), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00389-00403.pdf>.

³⁹ 2000/78/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2000ko azaroaren 27koa, enpleguan eta okupazioan tratu-berdintasunerako esparru orokorra ezartzeari buruzkoa (EBAO, L 303/16, 2000-12-02koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>.

⁴⁰ Kontseiluaren 2000/43/EE Zuzentaraua, 2000ko ekainaren 29koa, pertsonen tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeari buruzkoa, haien arrazaren edo etniaren jatorria edozein dela ere (EBAO, L 180/22, 2000-07-19koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32000L0043>.

eskaintza eta haiek eskuratzeko aukera (adibidez, etxebizitza). Sektore publikoei – erakunde publikoak barne– eta pribatuei aplikatzekoa da.

Zuzentarau horien ondorioz, asko zabaldu zen EBren diskriminazioaren aurkako lege-riaren aplikazio-eremua.

Bi zuzentzarauen egitura eta oinarritzko kontzeptuak antzekoak dira (definizioak, ekin-tza positiboa, gutxieneko ezaugarriak, eskubideen babesa, froga-zama, informazioa- ren zabalkundea, solaskide-sozialekin eta GKEekin izan beharreko elkarrizketa, zeha- penak...).

Biek debekatzen dituzte diskriminatzeko zenbait era: zuzeneko diskriminazioa edo zeharkakoa, jazarpena eta diskriminatzeko agindua. Horrez gainera, Batasuneko kide diren estatuei eskatzen die zehapen eta baliabide eraginkorrak jartzeko.

Zuzentzaruetan ezarritako arrazoiei ezin zaizkie gehiago gehitu⁴¹, GEEHren 14. arti- kuluan ez bezala.

EBOEGn, arrazoen zerrenda ez da zehatza ere, “eta bereziki” (21. artikulua) formu- latik ondorioztatzen denez, baina Gutunak Batasuneko araudia interpretatzen eta aplikatzen dutenean baino ez ditu lotzen EBko erakundeak eta Batasuneko kide diren estatuak.

Horrenbestez, diskriminaziorik ezaren printzipioak ez ditu tratuan dauden desberdin- tasun guztiak debekatzen EBn; zuzentzaruetan babestutako arrazoen ondorioz era- gindako diskriminazioak baino ez ditu debekatzen. Hauek dira babestutako ezauga- rriak: sexua, arraza edo etnia, adina, desgaitasuna, erlijioa edo sinesmenak eta sexu- orientazioa.

---

⁴¹ Europar Batasuneko Justizia Auzitegiaren Epaia (EBJAren epaia), 2006ko uztailaren 11koa, Sonia Chacón Navas versus Eures Colectividades SA, C-13/05, ECLI:EU:C:2006:456. “Una persona que haya sido despedida por su empresario exclusivamente a causa de una enfermedad no está incluida en el marco general establecido por la Directiva 2000/78, relativa al establecimiento de un marco general para la igualdad de trato en el empleo y la ocupación, para luchar contra la discriminación por motivos de discapacidad. En efecto, aunque debe entenderse que el concepto de ‘discapacidad’ a efectos de la Directiva 2000/78 se refiere a una limitación derivada de dolencias físicas, mentales o psíquicas y que suponga un obstáculo para que la persona de que se trate participe en la vida profesional, es preciso excluir la equiparación pura y simple de los conceptos de ‘discapacidad’ y de ‘enfermedad’. Al utilizar en el artículo 1 de dicha Directiva el concepto de ‘discapacidad’, el legislador escogió deliberadamente un término que difiere del de ‘enfermedad’. (...). En cualquier caso, la Directiva 2000/78 no contiene indicación alguna que sugiera que los trabajadores se encuentran protegidos en virtud de la prohibición de discriminación por motivos de discapacidad tan pronto como aparezca cualquier enfermedad” (Epaia 43. apartatutik 47.era eta 1. puntua). Eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A62005CJ0013>.

GEEHk, berriz, zerrenda irekia eskaintzen du, ikusi dugunez. GEEHn, 14. artikulua arrazoiaren zerrenda ireki bat du, eta bat egiten dute zuzentzarauetan jasotakoekin, baina irismen zabalagoa dute. Hala, artikulua horren arabera, eskubideak eta askatasunak inolako bereizkeriarik egin gabe bermatu behar dira, bereziki sexua, arraza, kolorea, hizkuntza, erlijioa, iritzi politikoak edo bestelako iritziak, jatorri nazionala edo soziala gutxiengo nazional batekoa izatea, ondarea, jaiotza edo beste edozein egoera bat direla-eta inolako bereizkeriarik egin gabe.

GEEHren 14. artikulua hitzarmenak berak aitortutako eskubide substantiboak baliatzeko aplikatzen da; eta, ikusi dugunez, GEEHri dagokion 12. Protokoloak eremu nazionalan aitortutako eskubideak ere hartzen ditu, GEEHk babestutako eskubideen eremuan sartuta ez badaude ere. Espainiako Konstituzioak ere ezartzen du zerrenda ireki bat (14. artikulua), gorago ikusi dugunez.

Hala ere, EBren diskriminaziorik ezaren arloko zuzentzarauak direla bide, diskriminazioaren debekua arlo batzuetan baino ez da aplikatzen, eta ez dira berdin babesten arrazoi guztiak. Hala, hauek babesten dira: sexu-orientazioa; erlijio-konbikzioak edo -sinesmenak; desgaitasuna eta adina lana eskuratu ahal izateko; hautapen-irizpideak; enpleguko baldintzak, kaleratzea edo lanpostutik kentzea eta ordainsaria barne; lanbide-orientaziorako- eta -heziketarako aukera. Diskriminatzeko debekua erakunde sindikalei eta patronalei ere ezartzen zaie. Baina, arlo hauetan, arrazaren edo etniaren ondorioz eragindako diskriminaziotik baino ez da babestuko: gizarte-ongizateko sistema, osasun-laguntza, hezkuntza eta lanbide-heziketa iraunkorrerako aukera, ikasteko laguntza ekonomikoak, gizarte-segurantzako sistema eta gizarte-laguntza edo ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko aukera –etxebizitza barne–, ordainsariren bat dakarren edozein jardura ekonomiko (jendearentzako zabalik dauden establezimenduetara, lokal edo dendetara sartzea...), adimen artifizialaren erabilera.

Etxebizitzari dagokionez, hau da, higiezinak pertsona jakin batzuei alokatu eta saltzeko erabakia hartzean, ez da inon aipatzen jabe publikoek edo pribatuek eta higiezinetakako agenteek tratu-berdintasuna bermatu behar dutenik –oinarrizko bermea da, pertsonen oinarrizko beharrezana baita–, baina, aipatutako mugarekin, haren babesa argia da EBOEGren 7. eta 34.3 artikuluetan, baita gizarte eskubideei buruzko nazioarteko legeriarekin bat (GEEH, 8. artikulua, edo EESKNI, 11. artikulua) eta, orain, 15/2022 Legearekin bat etorrira interpretatzen bada ere.

Laburbilduz, EBren araudian soilik babesten da erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina eta sexu-orientazioa oinarri dituen diskriminazioa lanaren arloan. Hortaz,

arrazak edo etniak (eta, jakina, sexuak) erlijioak, sinesmenek, adinak, sexu-orientazioak eta desgaitasunak baino babes handiagoa du.

Aurrekoa gorabehera, salbuespen bat egin behar da, DPEB EBren ordenamendu juridikoaren parte baita. EBk 2007ko martxoaren 30ean sinatu zuen Konbentzioa, eta, beraz, 2011ko urtarrilaren 22tik dago ordenamenduaren barruan. EBFTren 216. artikulua 2. apartatua xedatutakoaren arabera, EBk sinatutako nazioarteko akordioek Batasuna eta estatu kideak lotuko dituzte, eta Batasuneko zuzenbidearen parte dira. EB alderdienez DPEBn, EBko erakundeek eta kide diren estatuak Konbentzioan ezarritakoa bete behar dute Batasuneko zuzenbidea aplikatzen dutenean. Horrez gainera, estatu kideak beren eskubidez atxiki zaizkio DPEBri, eta, beraz, zuzeneko betebeharrak dituzte. DPEB erreferentziako tresna bihurtu da Batasuneko zuzenbidea eta GEEHtik eratorritako zuzenbidea interpretatzeko, gaia desgaitasunagatiko diskriminazioa denean. 2013an, EBJAk adierazi zuen 2000/78 Zuzentaraua Konbentzio horren arabera interpretatu behar dela, ahal den neurrian⁴².

2015ean, Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Batzordeak (DPB) lehen berrikuspena egin zuen, ebaluatzeko nola betetzen ari ziren EBk hartutako betebeharrak⁴³. Azken oharretan, batzorde hori kezkatuta agertu zen EBren zuzentarauek ez zutelako berariaz debekatzen desgaitasunagatiko diskriminazioa eta ez zutelako arrazoizko egokitzapenik jasotzen desgaitasuna duten pertsonentzat arlo hauetan: gizarte-babesa, osasun-laguntza, errehabilitazioa, hezkuntza eta ondasun eta zerbitzuen prestazioa (adibidez, etxebizitza, garraioa eta aseguruak). Hau da, babesa enpleguaren arlorako baino ez zelako. Batzordearen gomendioa da EBk desgaitasuna duten pertsonen eragindako diskriminazioaren aurkako babesa zabaltzea, eta, horretarako, tratu-berdintasunerako proposatutako zuzentaraua horizontala onestea.

DPEB-k desgaitasuna duten pertsonen eskubideen zerranda luzea du, haien eskubiak baliatzen dituztenean berdintasuna bermatzeko, baita estatuari ekintza positiborako zenbait betebeharrak ezartzeko ere.

Diskriminatzeke debekua hirugarren herrialde batzuetako nazionalen ere aplikatuko zaie, betiere sarrera eta bizilekua arautzen dituzten xedapenak baztertu gabe. Bi zuzentarauen elementu garrantzitsua da, zeinak agerian uzten baitu diskriminatzeke debekuak EBren lurraldean dauden pertsona guztiei eragiten diela, eta ez soilik EBko

⁴² EBJAren epaia, 2013ko apirilaren 11koa, Jette Ring versus Dansk almennyttigt Boligselskab eta Skouboe Werge versus Pro Display, C335/11 eta C 337/11, ECLI:EU:C:2013:222, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX:62011CJ0335>.

⁴³ DPB, *Observaciones finales sobre el informe inicial de la Unión Europea*, CRPD/C/EU/CO/1, 2015eko urriaren 2a, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/812354?ln=es>.

herritarrei. EBko kide ez diren estatuetako edo herrialdeetako nazionalai ez zaizkie aplikatuko EBra sartzeko eta bertan bizilekua izateko baldintzei dagokienez, eta lan-merkatura sartzeari eta okupazioa izateari dagokionez. Halaber, ezartzen dute aplikazio-eremutik kanpo dagoela “hirugarren herrialdeetako nazionalen egoera juridikoak eratortzen duen tratamendua”.

Zuzentarau horizontal bati buruzko proposamenak arreta berezia merezi du. Aspalditik, EBko erakundeak proposamen bat aztertzen ari dira, “[Zuzentarau horizontala](#)”⁴⁴ izenekoa, erlijioaren edo sinesmenen, adinaren, desgaitasunaren eta sexu-orientazioaren ondoriozko babesa hezkuntzan eta gizarte-babesean ere aplikatzeko eta osasun-laguntza eta gizarte-segurantza eskaintzeko eta ondasun eta zerbitzuetarako aukera eta hornidura bermatzeko, etxebizitza barne. Horrez gainera, era askotako arrazoiengatik diskriminazioa jasotzen du (1. eta 3 bis artikulua). Zuzentarau hori onartu arte⁴⁵, EBOEGren 21. artikulua baino ezin da alegatu. Kontua da alegazio hori soilik baliatu ahal dela EBko araudia aplikatzekoa denean, edo EBko araudian estatuan txertatzeko araudia aplikatzekoa denean. Zuzentarau berri horren inguruko proposamena blokeatuta dago Kontseiluan, non erabateko adostasuna behar baita onesteko.

[Europar Batasuneko Oinarrizko Eskubideen Agentziaren](#) (FRA) 2021eko irizpenak⁴⁶ berriro esan du EBko legelariak tratu-berdintasunari buruzko zuzentara atzerapen gehiagorik gabe onesteko dauden bide guztiak aztertzen jarraitu behar duela.

Beste alde batetik, EBJAk⁴⁷ ez du epairik eman, Gutunaren 21. artikulua dela eta, arrazoi gehiago sartzeko.

⁴⁴ EUROPAKO ERKIDEGOEN BATZORDEA, Kontseiluko Zuzendaritzaren proposamena, pertsonen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko, beren erlijioa, sinesmenak, desgaitasuna, adina edo orientazio sexuala gorabehera {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181} 426 final, Brusela, 2008-07-02, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX%3A52008PC0426>.

⁴⁵ Haren izapidetzea eragozten ari diren arrazoietako batzuk dira segurtasun juridikorik eza, eskumenen banaketa eta ondorio praktikoak, finantzen arlokoak eta juridikoak. EUROPAR BATASUNeko KONTSEILUA, *Informe de situación sobre Propuesta de Directiva del Consejo por la que se aplica el principio de igualdad de trato entre las personas independientemente de su religión o convicciones, discapacidad, edad u orientación sexual: informe de situación*, Brusela, 2019ko maiatzaren 27a, 9567/1/19, REV 1, SOC 381, ANTIDISCRIM 13, JAI 564, MI 463, FREMP 73, 2. or., eskuragarri hemen: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9567-2019-REV-1/es/pdf>.

⁴⁶ FRA, *Informe sobre los derechos fundamentales 2021, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2021, eskuragarri hemen: <https://op.europa.eu/es/publication-detail/-/publication/fd334025-c990-11eb-84ce-01aa75ed71a1>.

⁴⁷ FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, 2018ko edizioa, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2019, 70. or., eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/849156>.

Sektore askok uste dute ezinbestekoa dela onestea, garrantzitsua baita babesaren aragotzea eta diskriminazio anizkoitza sartzeara, aukera ematen baitu ezaugarri bat baino gehiago dagoenean babes juridikoa emateko. Horrez gainera, arreta publikoan babestutako arrazoiaren arabera hierarkia bat ezartzeko arriskua saihestuko luke.

Gabezia horiek izan arren, indarrean dauden zuzentarau horiek eragin oso garrantzitsua izan dute eta nabarmendu egin behar da, EBko estatu kide batzuk gai honi buruzko legeak ematen hastea eta ordura arte babes egokirik izan ez zuten kategoriatzat batzuk babestea ekarri baitzuten. Estatu horietako bat Espainia izan zen.

Zuzentzarauen ikuskapena

Datu interesgarri bat da bi zuzentzauei buruzko aldizkako txostenak egin behar direla, 2000/43/EE Zuzentzarauaren 17. artikulua eta 2000/78/EE Zuzentzarauaren 19. artikulua direla bide. Estatu kideek haien aplikazioari buruzko informazio guztia eman behar dute, Batzordeak ebaluazio-txosten baten proiektua egin dezan, non zuzentzarauak aplikatzeko hartu diren neurriak aztertuko baititu. Horrez gainera, [Batzordearen 2018ko ekainaren 22ko 2018/951 \(EB\) Gomendioa](#)⁴⁸ dela bide (berdintasunerako organismoen inguruko arauari buruzkoa da), estatu kideei eskatzen zaie informazioa sartzeko, zehazteko nola hartzen duten kontuan gomendio hori 2000/43/EE eta 2000/78/EE zuzentzarauen aplikazioari buruzko jakinarazpenetan. Hala, haien inpartuari buruzko ebaluazioa egin ahalko litzateke.

Hala, zuzentzarauen aplikazioa dela eta, Batzordeak Europako Parlamentuari eta Kontseiluari egindako txostenak⁴⁹ agerian jarri zuen bi zuzentzauek ez dituztela harmonizatzen diskriminazioaren ondoriozko zehapenak eta errekurtsoak, baina estatu kideak behartzen dituztela zehapen eraginkorrak, neurrikoak eta disuasiozkoak ezartzera eta zuzentzaruetan ezarritako betebeharrak betetzeko egintza judizialak hasi ahal direla bermatzera, aurretiaz administrazio-prozedura izapidetuta, hala

⁴⁸ Batzordearen 2018/951 (EB) Gomendioa, 2018ko ekainaren 22koa, berdintasunerako organismoen inguruko arauari buruzkoa (EBAO, L167/728, de 2018-07-04koa), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/doue/2018/167/L00028-00035.pdf>.

⁴⁹ EUROPAKO BATZORDEA, *Informe conjunto sobre la aplicación de la Directiva 2000/43/CE del Consejo, de 29 de junio de 2000, relativa a la aplicación del principio de igualdad de trato de las personas independientemente de su origen racial o étnico ("Directiva de igualdad de género") y la Directiva 2000/78/CE del Consejo, de 27 de noviembre de 2000, relativa al establecimiento de un marco general para la igualdad de trato en el empleo y la ocupación ("Directiva de igualdad de empleo")* {SWD(2014) 5 final}, COM/2014/02 final, Brusela, 2014-01-17, (aurrerantzean, **Europako Batzordearen 2021eko txostena, 2000/43/CE Zuzentzarauaren eta 2000/78/CE Zuzentzarauaren aplikazioari buruzkoa**), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX:52014DC0002>.

badagokio. Txostenak planteatzen du oraindik ere kezka eragiten duten arrazoiak daudela praktikan baliabideak izateari dagokionez, eta ez dagoela argi kasu zehatzetan ezartzen diren zehapenek zuzentzarauen betekizunak erabat betetzen dituzten ala ez.

Txostenak Accept⁵⁰ elkartearen kasuaren adibidea jartzen du. EBJAk adierazi zenez, 2000/43/EE Zuzentzarauak eragotzi egiten du lege nazionalak zehapen soilik sinbolikoak jartzea, eta, zenbait baldintzen arabera, urratu egingo litzateke zuzentzarau hori, diskriminazioa eginez gero, ohartarazpena baino ezin bada egin.

Hori dela eta, txostenak ondorioztatzen du, gai horiek kontuan hartuta, Batzordeak hurbil-hurbiletik ikuskatuko dituela estatu kideetan zehapenak eta baliabideak erabiltzean aplikatutako arauak, Batzordearen ardura baita ikuskatzea nola betetzen diren zuzentzarauak administrazio-jardunean. Hortaz, arau-haustearen ondoriozko prozedura baliatu ahal da araudi batek zuzentzarauen edukia urratzen duenean, adibidez tratu-berdintasuna sustatzeaz arduratu behar diren erakundeen independentziari edo eskumenei lotutako betekizuna ez betetzea edo zehapen efektiboak, proportzionalak eta disuasiozkoak izateari lotutakoa ez betetzea.

Batzordeak jarraipena egiten du EBOEGren aplikazioari buruzko urteko txostenaren testuinguruan ere.

Txosten horren ondorioen barruan, adierazten da gaur egungo erronka araudiaren aplikazioa dela. Planteatzen du, inkestetan, jasandako diskriminazioaren eta diskriminazio horri buruzko datuen artean desadostasuna dagoela islatzen dela. Aplikazioa era askotakoa izaten ari da, eta uste du ebazpen judicial gehiago behar direla gehiago argitzeko.

Europar estatu kideetan eta beste estatu batzuetan (Kroazia, Ipar Mazedoniako Errepublika, Islandia, Liechtenstein, Norvegia edo Turkia) diskriminazioaren aurkako araudiaren garapena aztertzeko, Europako Batzordeak argitaratutako txostenek⁵¹

---

⁵⁰ EBJAren 2013ko apirilaren 25eko Epaia, Asociația Accept versus Consiliul National pentru Combaterea a Discriminării, C-81/12, ECLI:EU:C:2013:27562. "En un procedimiento en que una asociación legalmente autorizada para ello solicita que se constate y sancione una discriminación, en el sentido del artículo 2, apartado 2, de la Directiva 2000/78, las sanciones que el Derecho nacional debe prever en aplicación del artículo 17 de dicha Directiva también deberán ser efectivas, proporcionadas y disuasorias, incluso cuando no haya una víctima identificable" (62). Eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0081>.

⁵¹ EUROPAKO BATZORDEA, *Developing anti-discrimination law in Europe* (2016tik aurrera *A comparative analysis of non-discrimination law in Europe* deritze), Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2010, eskuragarri hemen: <https://op.europa.eu/en/search>

agerian jartzen dute auzibidera jotzeko dauden zailtasunak (prozeduren iraupena, epaiketa-kostuak eta doako justiziaren onurak lortzeko gabeziak, hizkuntzen interpretazioak eragindako oztopoak, araudiaren konplexutasuna, frogarako arazoak datu estatistikorik ez izateagatik, etab.). Aipatzen duten beste muga batek berdintasunerakundeei eragiten die, agintari publiko guztiek ez baitituzte betetzen haien ebazpenak.

Froga-zamari buruzko arauak

Zuzentarauek egin zuten ekarpen garrantzitsuenetako bat izan zen auzitegietan eta gainerako agintaritza eskudunen aurrean frogatu behar diren kargaren inbertsioari buruzko proposamena. Salatu diren gertaera frogatzeko betebeharra nori dagokion zehazten duen kontzepzioa aldatu zuen. Zuzentarauek estatu kideei eskatzen diete behar diren neurriak hartzeko alderdi demandatuak izan dezan tratu-berdintasunaren printzipioa ez dela urratu frogatzeko betebeharra, printzipio hori ez aplikatzeagatik kaltetua izan dela uste duen pertsona batek, zuzeneko edo zeharkako diskriminazioa izan dela auresuposatzeko aukera ematen duten gertaerak alegatzen dituenean. 2000/43/EE Zuzentarauren 8. artikuluan eta 2000/78/EE Zuzentarauren 10. artikuluan dago jasota aukera hori.

Diskriminazioaren zantzuak dituzten gertaerak izan direla ezarri ondoren, alderdi demandatuak egiaztatu beharko du tratu okerragoaren oinarria ez dela babestutako arrazoietako bat da, eta, diskriminazio-presuntzioa desagerrarazteko, frogatu behar du biktima ez dagoela konparazio-erreferentziaren antzeko egoera batean edo tratuan izandako desberdintasunaren funtsa babestutako arrazoiarekin zerikusirik ez duen faktore objektibo bat dela, hau da, justifikazio bat dagoela. Diskriminazioaren modalitateak aztertzean, zehatzago aztertu da zuzentarauek sartu zuten ekarpen garrantzitsu hau.

[results?p_p_id=eu_europa_publications_portlet_pagination_PaginationPortlet_INSTANCE_gDB-sAazqs5X2&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&queryText=Develo-ping%20anti-discrimination%20law%20in%20Europe&facet.collection=EUPub&sortBy=RELEVANCE-DESC&SEARCH_TYPE=SIMPLE&QUERY_ID=257039104&&resultsPerPage=10&startRow=1&QUERY_ID=257039104.](#)

Berariazko neurriak

Zuzentzauek berariaz ematen diete baimena estatu kideei, behartu gabe, zuzentzauek jasotako edozein arrazoi dela-eta eragindako desabantailak prebenitzeko edo konpentsatzeko berariazko neurriak mantentzeko edo hartzeko⁵².

EBOEGk berariaz aitortzen du desgaitasunen bat duten pertsonen beren autonomia, beren gizarteratzea eta laneratzea eta komunitateko bizitzan parte hartzeko aukera bermatzeko neurriez baliatzeko duten eskubidea⁵³. Aukera hori oso interesgarria da esku hartzeko eremu bat eskaintzen dielako estatuei, benetako berdintasuna lortzea eragozten duten oztopoak kentzeko neurriak ezartzeko. EBFTk ere aurreikusten du sexua, arraza edo jatorria, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa arrazoi dituen diskriminazioaren kontra egiteko ekintza egokiak onartzeko aukera⁵⁴.

EBJAK zenbait irizpide ezarri ditu bere epaietan. Lehenik eta behin, ekintza positiboko neurriak diskriminaziorik ezaren printzipioaren salbuespenak izan behar dira, eta, beraz, izaera murriztailearekin onetsi behar dira. Bigarrenik, haien xedea izan behar da berdintasun materiala lortzea, eta, horretarako, aukera-berdintasuna eskaintzeko diseinatu behar dira, eta proportzionaltasun-testa betetzeko modukoak izan behar dute, hau da, legitimazioa, efektibitatea eta beharra bermatu behar dute⁵⁵. Aurrerago zehatzago aztertu dira.

Berdintasun-erakundeak

2000/43/EE Zuzentzauearen 13. artikulua ezartzen du erakunde bat edo batzuk sortuko direla diskriminaziorik aurre egiteko. Haien xedea izango da tratu-berdintasuna sustatzea pertsona guztientzat, diskriminaziorik egin gabe arraza edo etnia dela eta. Erakunde horiek era askotako eraketa izan dezakete, zenbait eskumen xedatzen baititu, gutxienez josta, besteak beste: diskriminazioaren biktimei laguntza independentea ematea diskriminazioagatiko erreklamazioak izapidetzen dituztenean;

---

⁵² 2000/43/EE Zuzentzauearen 5. art. eta 2000/78/EB Zuzentzauearen 7. art.

⁵³ EBOEG, 26. artikulua.

⁵⁴ EBFT, 19. artikulua.

⁵⁵ Ikusi hau: EQUINET azterlana, *Exploring Positive Action as a Means to fight Structural Discrimination in Europe*, Equinet, Brusela, 2021, 83. or., eskuragarri hemen: <https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2022/04/Exploring-positive-action-as-a-means-to-fight-structural-discrimination-in-Europe.pdf>.

diskriminazioari buruzko azterlan independenteak egitea; txosten independenteak argitaratzea, eta diskriminazioarekin lotutako edozein gairi buruzko gomendioak egitea.

Zuzentarauak ez du inolako baldintzarik ezartzen erakunde horiek sortzeko; nazional mailan giza eskubideen defentsaz edo eskubide indibidualak babesteaz arduratzen diren zerbitzuen barruan egon daitezkeela baino ez du ezartzen.

Arau-xedapen horren ondorioz, berdintasun-erakunde ugari eratu dira Europan, antolaketa eta jarduketa-eremu ezberdinekin. Garrantzitsuak direnez, gero eta arreta gehiago jarri da erakunde horietan, eta EBko Batzordeak zenbait estandar proposatu ditu. Sakonago aztertu da gaia berdintasun-erakundeei buruzko apartatu espezifikoan.

II.2.4. Diskriminazioaren aurkako borrokan laguntzen duten Europako erakundeak

Horietako bat da lehenago aipatu dugun FRA. FRAk oinarrizko eskubideen inguruko aholkuak ematen dizkie EBko erakundeei eta gobernu nazionalari, hala nola diskriminazioari edo arrazakeria eta xenofobiaren inguruan. Horretarako, informazioa eta datuak bildu eta aztertzen ditu arlo juridikoko eta sozialeko azterlanen bidez; laguntza eta aholkularitza independentea eskaintzen du, eta oinarrizko eskubideen berri ematen du eta haien inguruko sentibilizazioa lantzen du.

[Berdintasun Erakundearen Europako Sarea](#) ere aipatu behar dugu. EQUINET esaten zaio, eta Europako hogeita hamalau herrialdeetako berrogeita seik erakundek osatzen dute. Haren eginkizunetako bat da berdintasun-erakunde nazionalen lanerako laguntza ematea eta lan hori ahalbidetzea.

Beste sare interesgarri batzuk:

- [Rainbow Europe](#), LGTBIn arlokoa; mundu osoko hirietako erakundea da, xedeztat duena LGTBI politiken arloko esperientziak trukatzeko.
- [Intercultural cities](#), Europako Kontseiluarena (kide dira Bilbo, Donostia eta Getxo).
- [European Coalition of Cities Against Racism \(ECCAR\)](#): Esperientziak trukatu eta arrazakeriaren, diskriminazioaren eta xenofobiaren aurka egiteko politikak hobetu nahi dituzten hirien sarea.

II.2.5. Tresna arauemaileen eta aplikatzeko ardura duten organoen arteko harremana

Era guztietako tresnak eta erakundeak daudenez, araugintza-eremuaren ezaugarrietako bat da haren konplexutasuna, giza eskubideak babesteko erakunde eta tresnekin duen loturagatik eta berdintasun materialaren sustapenarekin duen loturagatik. Hori dela eta, kasu asko hartzen dira erreferentetzat, eta auzitegiek epaiak aipatzen dituzte eta jurisprudentziako iritzietara jotzen dute, ez soilik Konstituzio Auzitegiarenak; GEEArenak, EBJArenak edo ESEBrenak ere.

GEEHn eta EBren zuzentzaruetan diskriminaziorik eza bermatzeko ezarritako babesneurriak nahitaez bete eta aplikatu behar dituzte auzitegiek, alderdiek prozeduran halakoak argudiatu zein ez. Horrez gainera, EBJAk GEEH (EBT, 6. art.) eta EGS hartzen ditu oinarritzat giza eskubideen babesaren irismena zehazteko Batasuneko zuzenbidearekin bat. GEEAren eta ESEBren jurisprudentziak ere aipatzen ditu Europar Batasuneko zuzenbidea eta EBJAren jurisprudentzia.

Beste alde batetik, GEEAk nabarmendu du GEEH ezin dela isolatuta interpretatu, nazioarteko zuzenbidearen printzipio orokorrekin bat eginda baizik. Hala, kontuan hartu behar dira alderdien arteko harremanetan aplikatzekoak diren nazioarteko zuzenbidearen arauak, bereziki giza eskubideen nazioarteko babesari buruzko arauak.

Laburbilduz, etengabea da testu arauemaileen eta nazioarteko jurisprudentziaren arteko lotura. Horren adierazlea da DPEB, zeinaren parte baita EB. Konbentzio horrek zuzentzaruek baino babes-maila handiagoa lortu du pertsona desgaituentzat tratu-berdintasunaren inguruan.

Nazioarteko esparruko juridiko hori barne-araudiarekin lotu behar da, eta, orain, bul-tzada garrantzitsua izan du 15/2022 Legea onetsi eta gero.

II.3. Barne-ordenamendu juridikoa

Europar Batasuneko zuzenbideak ezarri du diskriminazioaren aurkako zuzenbidearen jurisprudentzia- eta doktrina-garapena bereziki ahalbidetu duen esparru juridikoa.

Halaber, nazioarteko lehenagoko tratatu eta hitzarmenak barne-ordenamendu juridikoaren parte dira Espainiako Konstituzioaren 96. artikulua eta [Nazioarteko Tratatu](#)

[eta Akordioen azaroaren 27ko 25/2014 Legearen](#)⁵⁶ 28. artikulua direla bide. Lege horren 29. artikulua arabera, agintari publiko guztiek errespetatu egin behar dituzte nazioarteko tratatuetako betebeharrak, eta behar bezala betetzen direla zaindu beharko dute, bakoitzak bere eskumen-eremuaren barruan. Horri dagokionez, Konstituzio Auzitegiak, ekainaren 20ko 87/2019 Epaian, betebeharrak horren eskumena, besteak beste, agintari autonomikoek dutela adierazi zuen⁵⁷.

Tratu-berdintasunari buruzko zuzentarauak [zerga-, administrazio- eta gizarte-alarreko neurriei buruzko abenduaren 30eko 62/2003 Legearen](#) bidez sartu ziren Espainiako ordenamendu juridikoan ([III. kapitulua. II. titulua](#). Tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko neurriak)⁵⁸. Sartu zirenetik, neurriak ez dira asko garatu, eta eremu publikoan, funtsean, berdintasun-erakunde bat sortzea izan da hartutako neurria: Arraza edo Etnia oinarri duen Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseiluaren ([CE-DRE](#)). III. kapitulan, ECRik eta nazioarteko beste erakunde batzuek Espainian zegoen araudiaren inguruan egindako kritikak eta proposamenak daude: arrazoi eta babes-eremuen mugaketa, prozedura-bermeak eta biktimei erreparazioa eskaintzeko neurriak, besteak beste.

Apartatu honetan, indarrean dagoen 15/2022 Legea aipatzen da, baita administrazio publikoan jarduketei lotuta aplikatzekoa den araudi sektorial eta autonomiko garrantzitsuen ere. Onetsi den beste araudi bat da [6/2022 Lege Organikoa, uztailaren 12koa. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako Lege Integralaren osagarri da \(uztailaren 12ko 15/2022 Legea\), eta Zigor Kodeari buruzko azaroaren 23ko 10/1995 Legea aldatzen du](#)⁵⁹. Lege horrek antigitanismoa gehitu ditu delitu bat egotzeko arrazoi gisa.

Jarraian, 15/2022 Legearen ekarpen garrantzitsuenak zehaztu dira eta erkidegoan araudi sektorialeko intereseko beste legeria batzuk aipatzen dira.

⁵⁶ 25/2014 Legea, azaroaren 27koa, Nazioarteko Tratatuena eta Akordioena (BOE, 2014ko azaroaren 28koa, 288. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2014-12326>.

⁵⁷ Konstituzio Auzitegiaren 87/2019 Epaia, ekainaren 20koa, ECLI:ES:TC:2019:87, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/25970>.

⁵⁸ 62/2003 Legea, abenduaren 30ekoa, zerga-, administrazio- eta gizarte-alarreko neurriei buruzkoa (BOE, 2003ko abenduaren 31koa, 313. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-23936>.

⁵⁹ 6/2022 Lege Organikoa, uztailaren 12koa. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integralaren osagarria, eta Zigor Kodeari buruzko azaroaren 23ko 10/1995 Legea aldatzen duena (BOE, 2022ko uztailaren 13koa, 167. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11588>.

II.3.1. 15/2022 Lege, uztailaren 12koa, tratu-berdintasunerako eta diskriminazio ezerako integrala

15/2022 Legearen hitzaurrean aitortzen da 62/2003 Legeak ez zuela eztabaida publiko egokirik izan, sentsibilizazioa eta jendaurrean ikusgai izatea, haren inguruko deliberazioek gizartean eta politikan ondorioak izatea eta parlamentuak izapidetze esanguratsua izatea behar duen gaia bada ere. Halaber, esaten da aurreko transposizioa eskasa eta eraginik gabekoa izan zela Espainiako gizartean berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan dauden arazoei ekitean, batez ere osasun-, gizarte- eta ekonomia-krisiaren testuinguruan.

Lege berria hau onetsi aurretik, saiakera batzuk izan ziren lehenago, azken bi lege-gintzaldietan, 2011n eta 2019an, zehazki, baina izapidetzeak ez zuen aurrera egin. Azkenik, oraingo lege-gintzaldian, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako lege integral bat onetsi ahal izan da.

Legearen helburua da diskriminazio mota guztiak prebenitu eta desagerrarazteko lege-esparru egokia ezartzea, bai eta tratu-berdintasunaren zeharkako aplikazioa bultzatzea ere, politika publikoak, administrazio publikoen arteko koordinazioa eta administrazio publikoen, eragile sozialen nahiz antolatutako gizarte zibilaren arteko lan-kidetzak formulatu, gauzatu eta ebaluatzeko unean. Horrenbestez, politika publikoak diseinatu, kudeatu eta aplikatzeko esparru garrantzitsuetan eragina duten oso helburu zabalak dira, eta, lortzeko, ezinbestekoa da eragile publiko eta sozial guztien erantzunkidetasuna.

Legearen funtsa –ezin bestela izan– Espainiako Konstituzioaren 9.2, 10. eta 14. artikuluen garapena da. 15/2022 Legeak pertsona fisikoen zein juridikoen eta publikoen zein pribatuen berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko eskubideak nahiz betebeharrak arautzen ditu; botere publikoen jarduketa-printzipioak ezartzen ditu, eta diskriminazio mota guztiak –zuzenekoa nahiz zeharkakoa– prebenitu, desagerrarazi eta zuzentzeko neurriak ezartzen ditu.

Hitzaurrean, legearen justifikazioaz hitz egiten denean, aitortzen da diskriminaziorik aurre egiteko zailtasuna ez dagoela lotuta aitopenarekin, biktimei babes erreala eta eraginkorra ematearekin baizik. Hortaz, helburua da diskriminazio mota ororen kontrako tresna efikaz bat sortzea, diskriminazioa gerta daitekeen eremu guztiak aintzat hartuko dituen, giza eskubideen kontzepziorik modernoena erabilita. Xedea da diskriminazio mota guztiei aurre egitea, arreta berezia jarrita diskriminazio mota historiakoetan, hala nola antigitanismoan.

Esan bezala, xede zabala duen legea da, eta zenbait helburu ditu, batetik, berme-lege bat delako, eta, bestetik, lege orokor eta integral bat delako.

Berme-legea da Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluan betetzen dela bermatzen duelako. Konstituzioaren xedapen garrantzitsu horren edukia garatzen du.

Halaber, lege orokorra da, edozein diskriminazioren aurrean babesteko legeria orokorra baita. Eta integrala da babesa edozein arrazoi dela-eta eragindako diskriminaziora zabaltzen duelako eta arauan ezarritako eremu guztietan aplikatuko delako.

Legearen xedea

Hauk dira araudiak babesten dituen arrazoiak: jaiotza, arraza- edo etnia-jatorria, sexua, erlijioa, sinesmena edo iritzia, adina, desgaitasuna, sexu-orientazioa edo -identitatea, genero-adierazpena, gaixotasuna edo osasun-egoera, egoera serologikoa eta/edo patologiak eta nahasmenduak izateko aurretiko joera genetikoa, hizkuntza, egoera sozioekonomikoa, eta beste edozein inguruabar pertsonal edo sozial⁶⁰.

Europako araudian jasotako sei diskriminazio-arrazoiez gainera (sexua, arraza- edo etnia-jatorria, desgaitasuna, adina, erlijioa edo sinesmenak eta sexu-orientazioa), legeak arrazoi gehiago ezarri eta zehaztu ditu, eta Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua amaieran dagoen klausula irekiari eutsi dio.

Gainera, berriaz ezartzen du indarraldia inguruabar jakin batzuei dagokienez: nazionalitatea, adin-nagusitasuna edo -txikitasuna, legezko bizilekurik izatea edo ez izatea, besteak beste. Araudiak ezartzen du diskriminazioaren biktima guztiek bermatuta dituztela legean aitortutako eskubideak⁶¹, haien jatorria, erlijioa, adina edo beste edozein baldintza pertsonal edo sozial aintzat hartu gabe eta Espainiako estatuan duten administrazio-egoera aintzat hartu gabe. Aurrerapen garrantzitsua da.

Hala ere, laugarren xedapen gehigarriak xedatzen du 15/2022 Legean xedatutakoak ezin diola eragin [urtarrilaren 11ko 4/2000 Lege Organikoari \(Atzerritarrek Espainian dituzten Eskubide eta Askatasunei buruzkoa, eta Atzerritar horiek Gizarteratzeari buruzkoa\)](#) eta lege hori garatzeko araudiari. Hortaz, batera interpretatu behar dira bi araudiak. 4/2000 Lege Organikoan ere xedatu zen, 3. artikuluan, atzerritarrek Espainiako Konstituzioaren I. tituluan aitortutako eskubideak eta askatasunak izango

⁶⁰ 15/2022 Legea, 2.1 artikulua.

⁶¹ 15/2022 Legea, 5. artikulua.

zituztela Espainian, nazioarteko tratatuetan, legean bertan eta eskubide bakoitza nola baliatu ahal den arautzen duten legeetan ezarritakoarekin bat. Eta ezarri zuen, interpretazio-irizpide orokor gisa, lege horrek aitortutako eskubideak espainiarren baldintza berdinetan egikarituko dituztela atzerritarrek⁶².

Elementu garrantzitsu gisa, nabarmendu behar da tratu-desberdintasunak justifikatzeko arrazoiak ezarri ahalko direla bereizketa hori egiteko irizpideak zentzuzkoak eta objektiboak direnean eta xede zilegi bat lortu nahi denean edo lege-mailako arau batek baimentzen duenean. Tratu desberdinak bitarteko egokia, beharrezkoa eta proportzionatua izan behar du xede hori lortzeko. Hortaz, proportzionaltasun-printzipioari buruzko doktrina gehitu da.

Aplikazio-eremu objektiboa eta subjektiboa

Lege berriak aplikazio-eremu objektibo zabala du, eta aurreko apartatuetan aztertutako zuzentarauetan ezarritakotik baino harago doa. Arau hau arlo hauetan aplikatuko da: enplegua (inoren konturakoa, norberaren konturakoa, enplegu publikoa, afiliazioa eta erakunde politiko, sindikal, enpresarial eta profesionaletako eta interes sozial edo ekonomikoko erakundeetako parte-hartzea), hezkuntza, osasuna, garratza, kultura, herritarren segurtasuna, justizia-administrazioa, gizarte-babesa, gizarte-prestazioak eta zerbitzuak, jendearen eskura dauden ondasun eta zerbitzuen eskaintza eta hornidura, jendearentzat zabalik dauden establezimenduetara sartzea eta bertan egotea, bide publikoa erabiltzea eta bertan egotea, publizitatea, komunikabideak eta informazioaren gizartearen zerbitzuak, Internet, sare sozialak eta aplikazio mugikorak, kirol-jarduerak, adimen artifiziale eta datuen kudeaketa masiboa⁶³.

Eremu subjektiboari dagokionez, legea sektore publikoari eta Espainiako lurraldean bizi diren, bertan dauden edo bertan jarduera egiten duten pertsona fisiko edo juridiko pribatuei aplikatuko zaie, haien nazionalitatea, helbidea edo bizilekua edozein dela ere.

---

⁶² Atzerritarrek Espainian dituzten Eskubide eta Askatasunei buruzko eta Atzerritar horiek Gizarteratzeari buruzko urtarrilaren 11ko 4/2000 Lege Organikoaren (BOE, 2000ko urtarrilaren 12koa, 10. zk.) 3. artikulua 2. apartatua hau ezartzen du: "2. Atzerritarren oinarrizko eskubideei buruzko arauak interpretatuko dira Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalarekin, eta gai berdinen inguruan Espainian indarrean dauden tratatu eta akordioekin bat etorri; ezin izango da alegatu era desberdinetako erlijio-sinesmenak edo pentsaera ideologiko nahiz kulturalak izatea, oinarrizko eskubideen aurkako egintzak edo jokaerak gauzatzea justifikatzeko". Eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-544>.

⁶³ 15/2022 Legea, 3 artikulua.

Ikus daitekeenez, aplikazio-eremua EBren zuzentarauena⁶⁴ baino zabalagoa da, herri-tarren segurtasuna eta justizia-administrazioa gehitu baitira.

Legearen edukia

Legeak tratu-berdintasunerako eta gorago adierazitako arrazoiengatik diskriminatua ez izateko eskubidea aitortzen du 4. artikuluan, eta debekatu egiten du berdintasunerako eskubidearen kontrako xedapen, jokabide, egintza, irizpide edo jardunbide oro. Eskubide horren urraketatzat jotzen dira hauek: zuzeneneko edo zeharkako diskriminazioa, asoziazio eta oker bidezkoa; diskriminazio anizkoitza edo interseksionala; arrazoizko egokitzapenen ukapena; jazarpena; diskriminazioa edo intolerantzi-azko ekintzak sustatzea edo halakoak egiteko agindua ematea; errepresaliak edo arauetan edo hitzarmenetan ezarritako betebeharren ondoriozko ekintza positiboko neurriak ez betetzea; geldotasuna, utzikeria eginkizunetan edo eginbeharrak ez betetzea.

Aurrekoa gorabehera, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubi-deak zentzu bikoitza du orain, ordenamendu juridikoaren oinarritzko printzipiotzat ere jotzen baita, eta, hortaz, zeharka txertatu eta kontuan hartu behar da arau juridikoen interpretazioan eta aplikazioan.

Horretarako, gaiari lotutako doktrina eta jurisprudentiako aurrerapenekin bat datozen definizioak ezarri ditu, eta honako hauek gehitu ditu: diskriminazio anizkoitza nahiz interseksionala, bereizkerian oinarritutako jazarpena edo ekintza positiboko neurriak.

Aurrekoak osatzeko, giza eskubideen alorrean aplikatu beharreko nazioarteko tresnetara –zeinetan estatua alderdi baita– jotzen du legea interpretatzeko, baita nazioarteko jurisdikzio-organismoek emandako jurisprudentiara ere. Eta gehitzen du aintzat hartuko direla erakunde erregionalek eta multilateralek hartutako ebazpenak eta emandako gomendioak

---

⁶⁴ EBJAren 2011ko maiatzaren 12ko Epaia, Runevič-Vardyn eta Paweł Wardyn versus Vilniaus miesto savivaldybės administracija eta beste batzuk, C-391/09, ECLI:EU:C:2011:291, 46., 47. eta 48. apartatuak. Auzitegiak adierazi zuen, zuzentaraua prestatzeko lanetan, Kontseiluak ez zuela onetsi Europako Parlamentuak egindako zuzentzeko proposamena, zeinak haien aplikazio-eremua zabalduko nahi baitzuen eta hau sartu: “el ejercicio de las funciones de cualquier órgano o autoridad públicos, incluida la actuación policial, el control de la inmigración y el sistema judicial penal”. Eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0391>.

Askotariko interpretazioak egin ahal izanez gero, jarrera intoleranteak edo diskriminaziozkoak jasaten dituzten pertsona edo taldeak eraginkortasun handiagoz babestea bermatzen duena lehenetsiko da.

Dituen xedapenek hartzen duten eremu zabalaren ondorioz, nahitaez arreta jarri behar da haren arau-garapenean eta legean ezarri diren legezko manuen jurisprudentzia-interpretazioan.

4. apartatuan, araudian ezarritako diskriminazio motak mugatu eta definitu dira, eta zehaztu da doktrinan eta jurisprudentzian nola dauden jasota. Beraz, hari lotzen gaitzaizkio.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearen aplikazioa zenbait eremutan.

Legearen II. kapituluaren⁶⁵ jorratzen da bizitza politiko, ekonomiko, kultural eta sozialaren hainbat esparrutan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea.

Legeak zenbait neurri aurreikusten ditu eremu hauetan: inoren konturako enpleguan; negoziazio kolektiboan; norberaren konturako lanean; erakunde politiko, sindikal, enpresarial eta profesionaletan eta interes sozial edo ekonomikoa dutenetan; hezkuntzan; hezkuntza ez-formalean; osasun-laguntzan; gizarte-zerbitzuen prestazioan; ondasunen eta zerbitzuen jendearentzako eskaintzan; herritarren segurtasunean; justizia-administrazioan; etxebizitza eskuratzeko aukeran; jendearentzako zabalik dauden establezimendu, espazio eta ikuskizunetan; komunikabide sozialetan eta publizitatean; Interneten eta sare sozialetan; adimen artifizialean eta erabakiak hartzeko mekanismo automatizatuetan, eta kultura- eta kirol-jardueretan.

Legeak gutxieneko babes-mailak jasotzen ditu, eta ez ditu eragozten beste arau batzuetan ezarritako xedapen onuragarriagoak; hala, beti lehenetsiko da diskriminaziorik eza ondoen bermatzen duen araubide juridikoa.

---

⁶⁵ 15/2022 Legea, 9-24 artikulua.

Legea aplikatzeko bermeak eta sustapen-tresnak

II. tituluan, legea aplikatzeko bermeak arautzen dira, bai eta babes- nahiz erreparazio-neurriak eta sustapen-tresnak ere. Sustapen-tresnei dagokienez, hauexek jasotzen dira: ekintza positiboko neurriak, Tratu-berdintasuna nahiz Diskriminaziorik Eza Bermatzeko estatuko Estrategia, administrazio publikoen arteko lankidetzak, estatistikak nahiz azterlanak, dirulaguntza publikoak eta kontratazioa, prestakuntza eta gobernu kanpoko erakundeekin izan beharreko elkarrikeraketa.

Berrikuntza garrantzitsu gisa, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearen babesa eta erreparazioa bermatzeko prozedurak txertatu ditu; horretarako, arau-hauste eta zehapenen araubidea ezarri da diskriminazioaren biktimek konpentsazioa jaso dezaten.

Berdintasun-erakundeak: Tratu-berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ez Izateko Agintaritza Independentea

Legeak Tratu-berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ez Izateko Agintaritza Independentea ere arautzen du 40. artikulutik 45.era.

Agintaritza hau organo eskuduna izango da 2000/43/EE Zuzentarauaren 13. artikuluan xedatutakoaren ondorioetarako. 7. apartatuan, sakonago garatzen dira berdintasun-organismoak, horien Europako garapena eta 15/2022 Lege berriko erregulazioa.

Halaber, 4. apartatuan zehatzago aztertzen da legearen edukia, eta aipatu diren nazioarteko gainerako tresna arauemaileekin eta auzitegiek tresna horietako manu batzuen inguruan egindako interpretazioarekin lotu da.

II.3.2. Legedi sektoriala eta autonomikoa

Lehenago esan den moduan, 15/2022 Legeak berriaz ezartzen du legedi berezia aplikatuko dela babes gehiago ematea badakar, legeak gutxieneko babes-mailak ezartzen baititu, eta ez du eragozten beste arau batzuetan ezarritako xedapen onuragarriagoak ezartzea. Izan ere, beti lehenetsi behar da diskriminaziorik eza ondoen bermatzen duen araubide juridikoa.

Ildo horretan, gehien garatu den ezaugarria generoagatiko berdintasunarena da, eta, beraz, ez du aldaketarik eragingo genero-berdintasunaren arloko legedi berezian, salbu eta 15/2022 Legearen aplikazioak babes gehiago ematea badakar.

Sakonago garatu den beste araudi sektorial bat da desgaitasuna duten pertsonen eskubideei dagokiena: [1/2013 Legegintzako Errege Dekretua, azaroaren 29koa, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorren Testu Bategina onartzen duena](#) (DPELO)⁶⁶; [27/2007 Legea, urriaren 23koa, Espainiako zeinu-hizkuntzak aitortu, eta gorren, entzumen-desgaitasuna dutenen eta gor-itsuen ahozko komunikaziorako laguntza-bitartekoak arautzen dituena](#)⁶⁷, eta [26/2011 Legea, abuztuaren 1ekoa, araudia Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Nazioarteko Konbentzioaren arabera egokitzen duena](#)⁶⁸. Azken hori 2007ko azaroaren berretsi zuen Espainiak, haren protokoloarekin batera, eta 2008ko maiatzaren 3tik aurrera dago indarrean Espainiako estatuan.

Halaber, hauek aipatu behar dira: [13/2005 Legea, uztailaren 1ekoa, Kode Zibila aldaraztekoa, ezkontzeko eskubidearen arloan](#)⁶⁹; [3/2007 Legea, martxoaren 15ekoa, pertsonen sexuaren aipamena erregistroan zuzentzeko prozedura arautzen duena](#)⁷⁰; [19/2007 Legea, uztailaren 11koa, kirolean egon daitekeen indarkeriaren, arrazakeriaren, xenofobiaren eta intolerantziaren aurkakoa](#)⁷¹ eta [4/2023 Legea, otsailaren 28koa, transexualen berdintasun erreal eta eraginkorrekoa eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzekoa](#)⁷².

⁶⁶ 1/2013 Legegintzako Errege Dekretua, azaroaren 29koa, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorren Testu Bategina onartzen duena (BOE, 2013ko abenduaren 4koa, 289. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-12632>.

⁶⁷ 27/2007 Legea, urriaren 23koa, Espainiako zeinu-hizkuntzak aitortu, eta gorren, entzumen-desgaitasuna dutenen eta gor-itsuen ahozko komunikaziorako laguntza-bitartekoak arautzen dituena (BOE, 2007ko urriaren 24koa, 255 zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-18476>.

⁶⁸ 26/2011 Legea, abuztuaren 1ekoa, araudia Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Nazioarteko Konbentzioaren arabera egokitzen duena (BOE, 2011ko abuztuaren 2koa, 184. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-13241>.

⁶⁹ 13/2005 Legea, uztailaren 1ekoa, Kode Zibila aldaraztekoa, ezkontzeko eskubidearen arloan (BOE, 2005eko uztailaren 2koa, 157. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2005-11364>.

⁷⁰ 3/2007 Legea, martxoaren 15ekoa, pertsonen sexuaren aipamena erregistroan zuzentzeko prozedura arautzen duena (BOE, 2007ko martxoaren 16koa, 65. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-5585>.

⁷¹ 19/2007 Legea, uztailaren 11koa, kirolean egon daitekeen indarkeriaren, arrazakeriaren, xenofobiaren eta intolerantziaren aurkakoa (BOE, 2007ko uztailaren 12koa, 166. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-13408>.

⁷² 4/2023 Legea, otsailaren 28koa, transexualen berdintasun erreal eta eraginkorrekoa eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzekoa (BOE, 2023ko martxoaren 1ekoa, 51. zk.), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2023-5366>.

Esan dugun moduan, lege berriak jasotzen du⁷³ araubide espezifiko onuragarriagoak egon daitezkeela araudi autonomikoetan, 2.1 artikuluan ezarritako diskriminazio-arrazoiak direla eta. Araudiaren aurreikuspen hori oso garrantzitsua da, eskubideak hobetzeko tarte zabala uzten baitio Euskal Autonomia Erkidegoari (EAE).

EAEn, zehazki, hainbat urte dira lege espezifiko bat dagoela transexualen eskubideak eta genero-identitatearen ziozko diskriminaziorik eza arautzeko: 14/2012 Legea, ekainaren 28koa, transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa⁷⁴, bai eta haren aldaketa ere, ekainaren 27ko 9/2019 Legearen bidez. Araudi horrek aurrera-pausu handia eragin du transexualen izaera edo inguruabar sozial edo pertsonalaren ziozko diskriminazioaren kontrako borrokan⁷⁵ eta, araudian hainbat alderdi garatu dira⁷⁶.

Azkenik, nabarmendu behar da Kataluniako Autonomia Erkidegoak aurrerapausoak eman zituela lehenago, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako lege bat⁷⁷ onesteko, diskriminazioaren eragile ezberdinak aintzat hartuta⁷⁸. [Kataluniako 19/2020 Legearen](#) xedea da tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzea. Pertsona fisikoek edo juridikoek, publikoek zein pribatuek, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko duten eskubidea arautzen du;

⁷³ 15/2022 Legea, 3.2 artikulua, eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-13408>.

⁷⁴ 14/2012 Legea, ekainaren 28koa, transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa (Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria (EHAA), 2012ko uztailaren 6koa, 132. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2012003067>.

⁷⁵ 9/2019 Legea, ekainaren 27koa, transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzko ekainaren 28ko 14/2012 Legea aldatzekoa (EHAA, 2019ko uztailaren 9koa, 129. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2019003347>.

⁷⁶ Dokumentazio administratiboari lotuta, 234/2015 Dekretua, abenduaren 22koa, transexualen dokumentazio administratiboari buruzkoa (EHAA 5. zenbakia, 2016ko urtarrilaren 11koa), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2016000069>.

⁷⁷ 19/2020 Legea, abenduaren 30erako, tratu-berdintasunerakoa eta diskriminaziorik ezerakoa (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 2020ko abenduaren 31koa, 8307. zk.), (aurrerantzean, **Kataluniako 19/2020 Legea**), eskuragarri hemen: <https://dogc.gencat.cat/es/document-del-dogc/?documentId=890227>.

⁷⁸ Lurralde- edo nazio-jatorria eta xenofobia, sexua edo generoa, sexu-orientazioa edo -identitatea eta edozein LGBTIfobia edo misoginia, adina, arraza, etnia edo larruazalaren kolorea, edozein arrazakeria mota –antisemitismoa edo antigitanismoa–, hizkuntza edo kultura-identitatea, iritzi politikoa edo bestelakoak, konbikzio etiko pertsonalak, erlijio-sinesmenak, islamofobia, kristaufobia edo judufobiaren edozein adierazpen, egoera soziala edo ekonomikoa, administrazio-egoera, lanbidea edo askatasunik gabeko egoera, aporofobiaren edo etxerik gabeko pertsonetikiko gorrotoaren edozein adierazpena, desgaitasun fisikoa, zentzumenena, intelektuala edo mentala edo dibertsitate funtzionalaren beste formak, egoera serologikoa edo ezaugarri genetikoak, itxura fisikoa edo janzkera, giza izaeraren beste edozein ezaugarri, inguruabar edo adierazpen, benetakoa edo egotzia, betiere nazioarteko zuzenbide-tresnetan aitortuta badaude.

botere publikoek tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan izan behar duten jarduna arautu behar duten printzipioak finkatzen ditu, eta zenbait neurri ezartzen ditu sektore publikoan eta eremu pribatuan diskriminazioak prebenitzeko, eta daudenak desagerrarazi eta zuzentzeko, Generalitatak aitortuta dituen eskumenekin bat.

Diskriminatzeko arrazoi ezberdinak babesteari dagokionez ikuspegi orokorra izan duen lehen araudia da Espainiako estatuan. Hitzaurrean adierazten da legearen bidez estatutuan jasotako eskubide baten egikaritzea arautzen duela, bere lurralde-eremuaren barruan, eta eskubide subjektibo ugari sortzen dituela. Halaber, Kataluniako Estatutuak botere publikoei emandako agindua betetzen du.

Kataluniako 19/2020 Legeak tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza babesteko eta bermatzeko erakunde bat sortu zuen, eta haren eginkizunetako bat da laguntza eta aholkularitza ematea edo irizpenak edo txostenak ematea, besteak beste. Eginkizun horien artean hauek nabarmentzen dira: bitartekaritzarako edo adiskidetzarako organismoa da, alderdien adostasun espresuarekin, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratzen denean, zigor- edo lan-arloko edukia duten kasuetan eta indarkeria matxistaren arloko kasuetan izan ezik; ofizioz edo hirugarren batzuek eskatuta, ustezko diskriminazio-egoeren inguruko ikerketak abiaraztea, larritasun edo garrantzi berezia dutenean, arau-hauste penala direnean izan ezik; hasiera emateko, ikuskatzeko, instruitzeko eta zehatzeko ahalak egikaritzea, legean ezarritako arau-hausteen eta zehapenen araubidearekin bat etorrita. Halaber, ezartzen da, instrukzio-fasean, erakunde espezifiko horrek uste badu ustezko jokabide arau-hausleari lotutako zehatzeko ahala beste administrazio publiko bati dagokiola, administrazio horri egoeraren berri eman beharko diola, eta dagokion espediente helarazi.

Eginkizun oso zabalak dira, eta, 15/2022 Legea onetsi arte, ordura arte zegoen berdintasun-erakunde bakarrarenak –CEDRE– gainditzen zituzten.

Gainera, diskriminazioaren memoria historikoaren eta dokumentazioaren zentro bat sortu du, baita behatoki bat ere. Halaber, xedatzen du jarduteko protokolo bat egin behar dela eta tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza babesteko eta sustatzeko batzorde bat eratu behar dela, administrazio publikoan tratu-berdintasuna bermatzeko.

Beste alde batetik, ezartzen du administrazio publikoek eta Síndic de Greuges erakundeak, bakoitzak bere eskumenen barruan, aplikazio-eremuetan tratu-

berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzen dela zaindu behar dutela, eta aurreikusten da lankidetzeta-hitzarmenak sinatuko direla Síndic de Greuges erakundearekin, egokitzen diren lankidetzeta-mekanismoak ezartzeko, baita beste administrazio eta erakunde publiko eta pribatuekin ere, eta nazioarteko erakundeetan eta nazioz gaindikoetan parte hartuko dela.

Katalunian, bestalde, Bartzelona hiriak badu araubide juridiko berezi bat⁷⁹, zeinak zehatzeko ahala baitakar jokabide xenofoboak, arrazistak eta sexistak daudenean. Hiriak eskumena du jokabide arau-hausle horiek eta beste edozein jokabide diskriminatzailea arautzeko, zehapen-prozedurak hasi eta instruitzeko eta bidezkoak diren zehapenak ezartzeko. Halaber, [diskriminaziorik ez izateko udal bulego](#) bat du: laguntza ematen die pertsoneri, aholkularitza juridikoa eskaintzen du eta Bartzelonako hiritarrak sentsibilizatzeko lan egiten du. Horrez gainera, [diskriminazioen behatoki bat](#) du, zeinaren xedea baita diskriminazioen hedadura, tipologia eta garrantzia neurtzea, eta hari aurre egiteko ekintzak aztertzea eta diseinatzea.

Bartzelonako Udalak, bere eskumenen barruan, urriaren 10eko 11/2014 Legeak araututako zehapen-araubidea aplikatzeko ahala du, ikusi dugun bezala. Lege horren xedea da lesbiana, gay, bisexual, transgenero eta intersexualen eskubideak bermatzea eta homofobia, bifobia eta transfobia desagerraraztea⁸⁰. Hori dela eta, nahitaezkoa da Kataluniako Tratu-berdintasuna eta Diskriminaziorik Eza Babesteko eta Sustatzeko Erakundearekin koordinatzea, besteak beste.

II.4. Araudian jasotako diskriminazioaren modalitateetarako hurbilketa kontzeptuala.

Apartatu honetan, dauden diskriminazio-modalitateak aztertuko ditugu. 15/2022 Legea onetsi arte, aurreko arau-esparruan ez zeuden jasota diskriminazioa sustatzen duten edo diskriminazioa dakarten jokabideei lotutako figura guztiak. Aurreko arau-esparrua 62/2003 Legetik eratorritakoa zen, eta jasotako modalitateen mugaketa zen doktrinak eta nazioarteko erakundeen txostenek salatutako gabezia garrantzitsuenetako bat. 15/2022 Legeak jokabide diskriminatzaileen zerrenda zabal bat du, eta

⁷⁹ 22/1998 Legea, abenduaren 30ekoa, Bartzelonako Udal Gutunarena (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 1999ko otsailaren 8koa, 2801 zk.), eskuragarri hemen: <https://dogc.gencat.cat/es/document-del-dogc/?documentId=182811>.

⁸⁰ 19/2022 Kataluniako Legea legeria bereziaren osagarria da eta, zehazki, Kataluniako urriaren 10eko 11/2014 Legearena (lesbiana, gay, bisexual, transgenero eta intersexualen eskubideak bermatzeko eta homofobia, bifobia eta transfobia desagerraraztekoa) eta ere Kataluniako uztailaren 21eko 17/2015 Legearena (emakumeen eta gizonen berdintasun eragingarriarena).

ezartzen du debekatuta dagoela berdintasunerako eskubidea urratzen duen xedapen, jokabide, egintza, irizpide edo jardunbide oro.

Ikusi dugunez, 15/2022 Legearen ondorioz, eskubide horren urraketatzat jotzen dira hauek: zuzeneko edo zeharkako diskriminazioa, asoziazio eta oker bidezkoa; diskriminazio anizkoitza edo interseksionala; zentzuzko doikuntzen ukapena; jazarpena; diskriminaziora edo intolerantziatzako ekintzak sustatzea edo halakoak egiteko agindua ematea; errepresaliak edo arauetan edo hitzarmenetan ezarritako betebeharren ondoriozko ekintza positiboko neurriak ez betetzea; geldotasuna, utzikeria eginkizunetan edo eginbeharrak ez betetzea. Hortaz, araudi berriak babestu beharreko jarduketa ugari jasotzen ditu, eta diskriminazioaren modalitateak zein jokabideak sartu ditu. Apartatu honetan aztertzen dira, legeak berak ezarritako hurrenkeran.

Horrez gainera, gorago ikusi dugunez, 15/2022 Legeak ezartzen du bere edukiaren interpretazioa eta botere publikoen jarduna hauen arabera egokitu behar dela: giza eskubideen alorrean aplikatu beharreko nazioarteko tresnen arabera, Estatu haietan alderdi denean, eta nazioarteko jurisdikzio-organismoek emandako jurisprudentziaren eta aplikatzekoa den gainerako legediaren arabera; halaber, aintzat hartuko dira erakunde erregionalen eta multilateralen ebazpenak eta gomendioak. Halaber, ezartzen du, askotariko interpretazioak egin ahal izanez gero, jarrera intoleranteak edo diskriminaziozkoak jasaten dituzten pertsona edo taldeak eraginkortasun handiagoz babestea bermatzen duena aplikatuko dela, eta diskriminaziorik ez izatea ondoen bermatzen duen araubide juridikoa lehenetsiko dela⁸¹. Argibide hori etengabe agertzen da legearen artikuluetan. Izan ere, gutxienekoak ezartzen dituen lege bat da, ez baitu baztertzen, babestu nahi diren diskriminazio-eragileei dagokienez, estaldura handiagoa bermatzen duten araudiak egin daitezkeela.

Apartatu honetan, diskriminazio mota ezberdinen legezko definizioa jaso da, indarreko arau-esparrua, doktrina eta jurisprudentzia kontuan hartuta, eta figura berriak jaso dira –haisetako batzuk 15/2022 Legean daude ere–. Diskriminazioaren aurkako zuzenbidea berria da, eta orain arte ez da egon arau-esparru egokirik; beraz, ez dago jurisprudentziako “corpus” ugaririk estatu mailan, ezaugarri guztiei dagokienez. Ugariena genero-berdintasunaren ingurukoa da.

Hori dela eta, GEEAren (eta ESEBren) eta EBJAren jurisprudentzia ere erabili da, epai gehiago eman baitituzte eta ezinbestean hartu behar delako kontuan oinarritzko eskubideen eta askatasunen (Espainiako Konstituzioa, 10.2 artikulua) arloko arauen aplikazioaz egin duten interpretazioa.

---

⁸¹ 15/2022 Legea, 7. artikulua.

Diskriminazio mota bakoitzaren definizioari dagokionez, araudian dauden ezberdintasunak ez dira esanguratsuak doktrinaren aldetik, arau batzuek nahitaez bete beharreko edukia eman baitiote, batez ere EBko zuzenbidean. Horregatik, adostasun nahiko zabala dago araudiak aitortutako modalitate ezberdinen inguruan. Arazoa egon daitezkeen beste modalitate batzuetan dago, orain arte araudian berariaz onartuta ez zeudelako, baina edozein diskriminazioren biktimei araudia aplikatzeak dakartzan ondorioak aztertzen eta sistematizatzen dituzten aplikazio judizialaren eta analisi doktrinaren ondorio ziren. Esan den moduan, duela gutxi onetsi den 15/2022 Legeak jokabide diskriminatzaile ugari jaso ditu eta arau-estaldura ematen die tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratu dela pentsaraz dezaketen kategoria eta jokabide ugari.

Azterlanaren apartatu honetan, sarreran aurreratu denez, ez dira banan-banan aztertuko babestutako ezaugarriak, uste baita ez dela hori azterlan honen xedea. Hala ere, [eranskinean](#) jaso dira Konstituzio Auzitegiak eta Auzitegi Gorenak diskriminazioaren arloan emandako epai garrantzitsuenak, baita aurkibide bat ere, arrazoiaren eta gaiaren arabera.

II.4.1. Zuzeneko diskriminazioa

II.4.1.1. Definizioa

Lehenengo diskriminazio mota zuzeneko diskriminazioa da. Halako diskriminazioa dago, antzeko egoeran edo parekoan egonda, pertsona bati beste bati baino tratu okerragoa eman zaionean edo emateko aukera dagoenean (15/2022 Legearen 4.1 artikulua eta 78/2000/EE Zuzentarauaren eta 2000/43/EE Zuzentarauaren 2.2.a) artikulua).

15/2022 Legearen 4.1 artikulua hau zehazten du: “por razón de las causas previstas en el apartado 1 del artículo 2”⁸² eta hau eransten du: “se considerará discriminación directa la denegación de ajustes razonables a las personas con discapacidad. A tal efecto, se entiende por ajustes razonables las modificaciones y adaptaciones necesarias y adecuadas del ambiente físico, social y actitudinal que no impongan una carga desproporcionada o indebida, cuando se requieran en un caso particular de manera eficaz y práctica para facilitar la accesibilidad y la participación y

⁸² Jaiotza, arraza- edo etnia-jatorria, sexua, erlijioa, sinesmena edo iritzia, adina, desgaitasuna, sexu-orientazioa edo -identitatea, genero-adierazpena, gaixotasuna edo osasun-egoera, egoera serologikoa eta/edo patologiak eta nahasmenduak izateko aurretiko joera genetikoa, hizkuntza, egoera sozioekonomikoa, eta beste edozein inguruabar pertsonal edo sozial.

garantizar a las personas con discapacidad el goce o ejercicio, en igualdad de condiciones con las demás, de todos los derechos”.

EESKBk⁸³, gainera, esaten du zuzeneko diskriminazioa gertatzen dela kaltea eragiten duten egintzengatik edo ez-egiteegatik ere, diskriminatzeko arrazoi debekatueta bat dutenean oinarri, ez dagoenean antzeko egoera parekagarririk. Adibidea: emakume haurdun bat.

Diskriminaziorik nabarmenena da antzeko egoeran edo egoera parekagarrian dauden pertsonak ezberdin tratatzen direnean, tratu-desberdintasun hori ezaugarri pertsonal identifikagarri baten ondorioa bada. Hau da, pertsona bati antzeko egoera batean tratu ezberdina ematen bazaio eta, tratu desberdina, okerragoa, dagoela jakiteko, antzeko egoera batzuekin parekatu behar denean.

Hainbat adibide aipa daitezke: orokorra baino soldata txikiagoa jasotzea; zerbitzu publiko baterako edo jendearentzat zabalik dagoen eta sarbide orokorrekoa den instalazio baterako sarbidea ukatzea; lana lortzeko edo pentsio bat lortzeko aukera adinagatik bereiztea, bereizketa horrek oinarririk ez duenean; hezkuntza-sistemara sartzea eragozte; erlijio-ikurrak debekatzea; janzkera jakin batzuk debekatzea; pertsona bat kaleratzea sexuz aldatzeko ebakuntza egin duelako; arlo zibilean aitortutako izateko bikote batek eta ezkontuta dauden pertsona batzuek prestazio ezberdinak jasotzea, besteak beste. Kasu horietan guztietan, frogatu behar da biktima ezberdin eta okerrago tratatu dela beste pertsona batzuekin alderatuta. Hortaz, diskriminazioak alderaketa behar du, eta alderaketa hori egokia izan behar da. Egoerak alderagarriak izan behar dira, eta kasu bakoitzean aztertu behar dira.

EBn diskriminaziotzat jo da amatasun-baimenean edo in vitro ernalketa egiteko baimenean oinarrituta tratu okerragoa jasotzea. Hala ere, onartzen da ezberdin tratatzea ezkontuta daudenak eta izateko bikote direnak, zergei dagokienez, tratamendu parekidea ezartzen duen araudirik ez badago, edo Gizarte Segurantzarekin lotutako eskubideei dagokienez. Bestalde, harreman afektiboak badira kontua, bi egoera horietan dauden pertsonak eskubide berberak izan behar dituzte, adibidez haien artean komunikazioa izateko atxilotuta daudenean. Berrito ere egoerak zehatz-mehatz alderatzeko beharra hautematen da. Kasu batzuetan, tratu ezberdina izatea zuzeneko diskriminaziotzat jotzen da, eta beste batzuetan, aldiz, ez.

Diskriminazioa dagoela esateko, kausalitate-erlazioa ezarri behar da babestutako ezaugarriaren eta pertsona horiei emandako tratu okerragoen artean. Hau da,

---

⁸³ EESKB, 20. Ohar Orokorra.

egiaztatu behar da tratu ezberdina ezaugarri horietako batengatik eman dela, eta ez dela izan arrazoi horrekin zerikusirik ez duen arbitrariotasun baten ondorio. Pertsona bat ez bada hartzen lanpostu baterako garaieraz txikia delako, babestutako diskriminazio-arrazoi bat izango litzateke, baina ez lanpostu guztietarako. Adibidez, polizia izateko, justifikatuta egongo litzateke. Baina pertsona hori ez bada hartzen hezkuntza-titulu jakin bat ez duelako, orduan ezin da esan diskriminaziorik dagoenik.

II.4.1.2. Justifikatuta dauden egoerak

15/2022 Legearen 4.2 artikulua ezartzen du ez dela diskriminatzailezat joko xede legitimo bategatik eta xede hori lortzeko bitarteko egoki, beharrezko eta proportzionatu gisa justifikatu ahal den tratu-desberdintasuna.

Halaber, 2.2 artikuluan hau eranstean da: “podrán establecerse diferencias de trato cuando los criterios para tal diferenciación sean razonables y objetivos y lo que se persiga es lograr un propósito legítimo o así venga autorizado por norma con rango de ley, o cuando resulten de disposiciones normativas o decisiones generales de las administraciones públicas destinadas a proteger a las personas, o a grupos de población necesitados de acciones específicas para mejorar sus condiciones de vida o favorecer su incorporación al trabajo o a distintos bienes y servicios esenciales y garantizar el ejercicio de sus derechos y libertades en condiciones de igualdad”.

EBko zuzenbidean ez dago tratu ezberdina emateko arrazoi justifikaturik zuzeneko diskriminazioaz ari garenean, baina salbuespenak daude. Hauek dira salbuespen berezi horiek: funtsezko lanbide-betekizunak, erlijio-erakundeekin lotutako salbuespenak, eta adinagatiko diskriminazioarekin lotutako salbuespenak, EBJAk haien interpretazio murriztailea egiten badu ere⁸⁴.

Horrenbestez, estatu kideek tratu ezberdina eman ahal izango dute babestuta dagoen arrazoi batean oinarrituta. Ez da diskriminatzailea izango, lanbide-jarduera jakin batzuen izaeraren edo jarduera horiek egiten diren testuinguruaren ondorioz, ezaugarri hori lanbide-betekizun funtsezkoa eta erabakigarria denean, betiere helburua legitimoa bada eta betekizuna proportzionatua bada (2000/78/EE eta 2000/43/EE zuzentarauak, 4. artikulua).

---

⁸⁴ EBJAren 1986ko maiatzaren 15eko Epaia, Marguerite Johnston versus Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, C-222/84, ECLI:EU:C:1986:206, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0222>.

“Funtsezko lanbide-betekizuna” salbuespena zuzentarau guztietan agertzen da; beste bi salbuespenak (erlijio-erakundeak eta adinagatiko diskriminazioarekin lotutakoak) 2000/78/EE Zuzentaruaren baimenarekin ez daude. Justifikatuz jotzen da enplegu-emaile batzuek erlijioagatik edo sinesmenengatik eta adinagatik eragindako diskriminazioa, kasu jakin batzuetan.

2000/78/EE Zuzentaruak berriaz baimentzen die erakundeei beren enplegatuei zenbait baldintza ezartzeko aukera, erlijioa dela eta. 4. artikularen 2. apartatuak ezartzen du 2000/78/EE Zuzentaruaren xedapenak aplikatzean kontuan hartu behar delako elizek eta erlijioan edo sinesmenetan oinarritutako etika duten gainerako erakunde publiko eta pribatuek eurentzat lan egiten duten pertsonen erakundearen etikarekiko fede ona eta leialtasuna izatea eskatzeko duten eskubidea. Erlijio-erakundeekin lotura duten enplegu-emaileak sartuta daude “funtsezko lanbide-betekizuna” justifikazioaren aplikazio-eremuan, erakunde horren erlijio-printzipioen arabera tratatu ezberdina ematea ahalbidetzen duen betekizuna baita. Hortaz, emakumeak apaiz izateko kontratatzeari uko egiteak araudiaren babesa du.

Horrez gainera, 6. artikularen 1. apartatuaren arabera, adinagatiko diskriminazioa ezar daiteke enplegu-politiken, lan-merkatuaren eta lanbide-heziketaren helburu legitimokoak lortu nahi direnean, betiere proportzionaltasuna frogatzen bada.

Europako araudiak, beraz, tratu-desberdintasuna justifikatzeko adibideen kopuru mugatua eskaintzen du. Hauek dira:

a) Enplegurako eta lanbide-heziketarako eta enplegu eta laneko baldintza bereziak ezartzea, kaleratzeko eta gomendatzeko baldintzak barne, gazteentzat, langile zaharrenentzat eta ardurapean pertsonak dituztenentzat, haien lanbideratzea sustatzeko edo pertsona horien babesa bermatzeko.

b) Gutxieneko baldintzak ezartzea adinari, lanbide-esperientziari edo laneko antzinateari dagokionez, enplegua lortzeko edo enpleguarekin lotutako zenbait abantaila lortzeko.

c) Kontratatzeko gehieneko adina ezartzea, lanposturako prestakuntzaren arloko betekizunetan edo, erretiroa hartu aurretik, jardunean egoteko zentzuzko epe bat izatearekin lotutako betekizunetan oinarrituta badago.

Helburua ez da zerrenda zehatza egitea, eta, beraz, luzatu egin daiteke kasu bakoitzean.

Estatuek diskrezionalitatez jokatu ahal duten zenbait helburu lortzeko gizarte- eta enplegu-politikan, xedea bada interes orokorra⁸⁵.

Araudian ezarritakoaren arabera, adinagatiko diskriminazioa egin daiteke gizarte-segurantzako prestazio ekonomikoak jasotzeko, eta ez da proportzionaltasuna justifikatu behar. Hala ere, ikusi dugunez, EBJAk adierazi du interpretazio murriztailea egin behar dela 6.2 artikuluari dagokionez⁸⁶.

GEEAren jurisprudentziatik eratorritako justifikazioak ez dira oso zehatzak; kasu baikoitzaren arabekoak dira, eta, ondorioz, ezinbestekoa da proportzionaltasuna. GEEAren ustez, bai zuzeneko diskriminazioa dagoenean bai zeharkako diskriminazioa dagoenean, ez dago diskriminaziorik funtsean antzeko egoeran dauden pertsonen emandako tratu ezberdinarekin xede legitimo bat lortu nahi denean edo zentzuzko proportzionaltasun-erlazio bat dagoenean erabilitako bitartekoen eta lortu nahi den xedearen artean. Antzekoa ezartzen du 15/2022 Legearen 4.2 artikulua.

Tratu-desberdintasuna proportzionatua den ala ez zehazteko, GEEAk egiaztatu behar du ez dagoela tratu-berdintasunerako eskubidean injerentzia gutxiago eragiten duen beste bitartekorik, lortu nahi den xedea erdiesteko, edo, beste era batera esanda, jasandako desabantailak xede hori lortzeko beharrezkoa den gutxieneko kaltea dakarrela.

Badirudi GEEAren jurisprudentziatik ondorioztatzen dela pertsonaren duintasunerako funtsezkoak diren arloetan –arrazo eta etniaren ondoriozko diskriminazioa edo bizitza pribatuaren eta familiako bizitzaren ondoriozkoa– tratu-desberdintasuna nekezago justifikatu ahal dela gizarte-politikaren kontzeptzio zabalagoekin lotutakoa baino, batez ere zergen arloko ondorioak dituenen⁸⁷.

II.4.2. Zeharkako diskriminazioa

Diskriminazio hau berdintasun materialarekin lotzen da (Espainiako Konstituzioa, 9.2 art.), eta agerian uzten du berdintasun formala ez dela nahikoa benetako berdintasuna lortzeko. Halako diskriminazioa existitzen dela onartzeak izugarritzko garrantzia

⁸⁵ EBJAren 2011ko uztailaren 21eko Epaia, Gerhard Fuchs eta Peter Köhler versus Land Hessen, C-159/10 eta C-160/10, ECLI:EU:C:2011:508, 60. apartatua, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62010CJ0159>.

⁸⁶ EBJAren 2013ko irailaren 26ko Epaia, Glennie Kristensen versus Experian A/S, C-476/11, ECLI:EU:C:2013:590, 46. apartatua, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491223217526&uri=CELEX:62011CJ0476>.

⁸⁷ FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

du bai arlo juridikoan bai arlo sozialean eta politikoan, lotuta baitakar aitortzea berdintasun formala adierazteak ez dakarrela, berez, pertsona guztiak egoera berean egotea. Aitzitik, desberdintasunek eta tratu desberdinek irauteko joera dute ez badira detektatzen desberdintasuna eragiten duten xedapenak eta jokabideak, eta haien kontra egiten ez bada.

Zeharkako diskriminazioa dagoela aitortzea aukera bat da egiturazko faktoreak gainditzeko; agerian uzten du gure gizartean dagoen diskriminazio sistemikoa, eta modu esanezinean dakar benetako berdintasuna lortzeko oztopoak kentzeko eta aniztasun etniko, erlijioso eta kulturalarekiko errespetua bermatzeko beharra. Gainera, aukera ematen du kontuan hartzeko jardunbide diskriminatzailearen oinarri diren –inkontzienteki bada ere– elementuak, ez baita beharrezkoa ageriko diskriminazioa izatea.

II.4.2.1. Definizioa

Itxuraz neutroa den arauzko edo erregelamenduzko xedapen batek, hitzarmen edo kontratu bateko klausula batek, itun indibidual batek edo alde bakarreko erabaki batek pertsona bati, beste batzuekin alderatuta, desabantaila berezi bat ekar diezaiokenean gertatzen da zeharkako diskriminazioa (15/2022 Legea, 6.b) artikulua, eta 2000/78/EE eta 2000/43/EE zuzentarauak, 2.2.b) artikulua).

Halako diskriminazioak egoeraren analisi faktikoa egitea eskatzen du. Hortaz, ez dago zeharkako diskriminaziorik xedapen, irizpide edo jardunbide hori objektiboki justifikatu ahal bada, xede legitimo bat dagoelako, eta proportzionaltasunez aplikatzen bada. Hau da, xede hori lortzeko bitartekoak egokiak eta beharrezkoak badira (15/2022 Legea, 4.2 artikulua)⁸⁸.

Diskriminazioaren aurkako Europako legeriari buruzko eskuliburuaren arabera⁸⁹, elementu identifikagarri hauek agertu behar dira:

⁸⁸ EBJAren 2017ko martxoaren 14ko Epaia, Achbita eta Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding versus G4S Secure Solutions NV, C-157/15, ECLI:EU:C:2017:203. EBJAren arabera, enpresa pribatu baten barneko arauak zeharkako diskriminazioa ekar dezake 2000/78 Zuzentarauaren 2. artikulua 2. apartatuaren b) letran ezarritako zentzuan egiaztatzen bada dakarren eginbehar itxuraz neutroak, izatez, desabantaila berezi bat eragiten badie erlijio jakin bat edo sinesmen jakin bat duten pertsonen, salbu eta objektiboki justifikatu ahal denean, xede legitimo baten bidez. Adibidez, enpresaburu batek neutraltasun politiko, filosofiko eta erlijiosoa izatea bere bezeroekin, eta xede hori lortzeko bitartekoak egokiak eta beharrezkoak izatea. Jurisdikzio-organo bidaltzaileak egiaztatu beharko ditu alderdi horiek. Eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0157>.

⁸⁹ FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

1. Itxuraz neutroa den xedapena, irizpidea edo jardunbidea, hau da, pertsona guztiei aplikatzekoa.
2. Irizpide, araudi edo jardunbide horiek funtsezko kaltea eragiten diote talde babesgabe bati, babestutako arrazoi bategatik. Kasu honetan, garrantzitsua ez da asmoa edo ematen den tratua; talde edo pertsona erreferentearekin alderatuta dauden ondorio ezberdinak aztertu behar dira.
3. Antzeko egoera batean beste pertsona batzuekin alderatzeko aukera ematen duen erreferentzia egon behar da (bikote homosexualak bikote heterosexualekin, desgaitasunen bat duten pertsonak eta desgaitasunik ez duenak); hau da, talde bat abantaila-egoeran eta beste bat desabantaila-egoeran daudela frogatu behar da, nahiz eta egoera homogenea ez izan. Adibidez: lanaldi partziala duten langile gehienak emakumeak dira, baina gizonak ere badaude. Izan ere, talde homogeen bati baino eragiten ez badio, zuzeneko diskriminazioa izango litzateke. Horrez gainera, tratu ezberdinaren justifikazio bat egon behar da.

EESKBk hau adierazi du⁹⁰ "(...) ha constatado periódicamente que la discriminación contra algunos grupos subsiste, es omnipresente, está fuertemente arraigada en el comportamiento y la organización de la sociedad y a menudo implica actos de discriminación indirecta o no cuestionada. Esta discriminación sistémica puede consistir en normas legales, políticas, prácticas o actitudes culturales predominantes en el sector público o privado que generan desventajas comparativas para algunos grupos y privilegios para otros".

GEEAk⁹¹ zeharkako diskriminazioaren definizio hori hartu du oinarritzat bere epai batzuetan, adierazi baitu tratu-desberdintasuna izan daitekeela politika edo neurri orokor baten neurritz kanpoko ondorio kaltegarriak eragitea, politika edo neurri hori modu neutroan formulatuta egon arren, talde jakin bat diskriminatzea badakar. GEEAren ustez, GEEHren 14. artikulua urratu egiten da estatua ez bada gai egoera nabarmen ezberdinean dauden pertsonak ezberdin tratatzeko, horretarako arrazoi objektiborik eta zentzuzkorik ez badago. Epaiak nabarmendu zuen Hitzarmenean, pertsonen kontrako diskriminazio-ekintza zehatzez gainera, arraza- edo etnia-taldean giza eskubideak urratzen dituzten egiturazko sistemak eta jardunbide instituzionalizatuak ere sartzen zirela. Auzitegiak adierazi zuen, neurri edo jardunbide batek pertsona edo talde batengan duen eragina ebaluatzean, estatistika adierazgarriak eta fidagarriak erabili ahal direla. Aurkeztutako frogatik ondoriozta daiteke zeharkako

⁹⁰ EESKB, 20. Ohar Orokorra.

⁹¹ GEEAren 2007ko azaroaren 13ko Epai; DH eta beste batzuk versus Txekiar Errepublika, ECLI:CE:ECHR:2007:1113JUD005732500, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-139015>.

diskriminazioaren presuntzioa dagoela, “por lo tanto, es necesario invertir la carga de la prueba y colocarla sobre el Gobierno, que debe demostrar que esta diferencia de efecto de la legislación era el resultado de factores objetivos que no estaban relacionados con el origen étnico”.

EGSren eremuan, ESEBk⁹² ondorioztatu du zeharkako diskriminazioa egon daitekeela egoera alderagarri batean dauden pertsonen arteko ezberdintasun egoki guztiak modu egokian eta positiboan kontuan hartzen ez direnean, edo pertsona orok guztion eskura dauden eskubide eta abantaila kolektiboetara benetan irispidea izatea bermatzeko neurri egokiak hartzen ez direnean.

II.4.2.2. Justifikatuta dauden egoerak

Zuzeneko diskriminazioa dela-eta zuzentarauetan ezarritako justifikazio objektiboko irizpideak kontuan hartzen dira zeharkako diskriminaziorako justifikaziorik dagoen aztertzean ere.

Justifikazioa dagoela ulertzeko, legez onargarria den xedea behar da. Hartutako neurriek egokiak eta beharrezkoak izan behar dute xede hori lortu ahal izateko, eta ezin da egon tratu-berdintasunerako printzipioari gutxiago eragingo dion neurririk.

Hauek dira aztertutako jurisprudenzian dauden adibideetako batzuk: garaiera jakin bat eskatzea gizonentzat eta emakumeentzat antzekoa den proba baterako, edo lanaldi partziala duten langileak kaltetzea –emakumeak dira gehienbat– lanaldi osoa duten pertsonak baino gehiago kotizatu behar dutelako. Pertsonen erretirorako sistemak kaltetutako pertsonak emakumeak dira batez ere, nahiz eta gizonak ere izan daitezkeen, eta, beraz, ez da ikusten zuzeneko diskriminazioa beste. Horregatik, zuzeneko diskriminazioa errazago detektatu ahal da; zeharkako diskriminazioa dagoela ikusteko, aldiz, egoera eta ondorioak xehe-xehe aztertu behar dira.

Zeharkako diskriminazioaren figura juridikoa aplikatzea erronka bat da, praktikan zaila delako,⁹³ talde jakin baten egoera okerragoa agerian jartzen duten azterlan eta datu estatistikoak behar baitira. 15/2022 Legearen 36. artikulua⁹⁴ berariaz jasotzen

⁹² ESEB, Autism-Europe versus Frantzia, 13/2002 Erreklamazioa, 2003ko azaroaren 4koa, 52. apartatua, eskuragarri hemen: <https://hudoc.esc.coe.int/eng?i=cc-13-2002-dmerits-en>.

⁹³ Europako Batzordearen 2021eko txostena, 2000/43/EE Zuzentarauaren eta 2000/78/EE Zuzentarauaren aplikazioari buruzkoa.

⁹⁴ 15/2022 Legearen 36. artikulua:

du azterlan, memoria edo estatistikak egin behar direla, nazioarteko estandarrak errespetatuta, hobeto ezagutzeko diskriminazioaren kausak, hedadura, bilakaera, izaera eta ondorioak.

Ez da erraza informazio hori lortzea, zaila baita etniarekin edo erlijio-atxikipenarekin eta bestelakoekin zerikusia duten gaiei buruzko datuak eskuratzea. Hori dela eta, beste aukera bat proposatu da: soilik egiaztatzea kontrako ondorioak daudela. Inguaruabar hori bat dator desabantaila berezi bat sortzeko aukera jasotzen duen xedapenarekin.

II.4.3. Diskriminazio anizkoitza eta interseksionala

Metatzen diren edo elkarri eragiten dioten arrazoi batzuetan oinarrituta egin daiteke diskriminazioa, metatze edo elkartze horren ondorioz arrazoi horiek banaezinak direlarik. Hau da, metatze-diskriminazioaren forma har dezake, non diskriminazioa bereizita diharduten diskriminatzeko zenbait arrazoitan oinarrituta eragiten baita. Edo diskriminazio interseksionala izan daiteke, zeinean diskriminatzeko bi arrazoik edo

“1. Al objeto de hacer efectivas las disposiciones contenidas en esta ley y en la legislación específica en materia de igualdad de trato y no discriminación, los poderes públicos elaborarán estudios, memorias o estadísticas, siempre que se refieran o afecten a aspectos relacionados con la igualdad de trato, y de acuerdo con los estándares internacionales existentes, que permitan un mejor conocimiento de las causas, extensión, evolución, naturaleza y efectos de la discriminación por razón de las causas previstas en esta ley.

2. Las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad recabarán los datos sobre el componente discriminatorio de las denuncias cursadas y los procesarán en los correspondientes sistemas estadísticos de seguridad, publicándose con pleno respeto al derecho fundamental a la protección de datos de carácter personal y a la autoidentificación racial o étnica.

3. La Fiscalía General del Estado y el Consejo General del Poder Judicial recabarán los datos de las denuncias presentadas en virtud de la presente ley, así como las resoluciones administrativas y sentencias judiciales.

4. La estadística judicial recogerá datos específicos sobre los asuntos registrados por infracciones relativas a trato discriminatorio. Cuando dichos datos se refieran a infracciones penales incluirán, al menos, las denuncias recibidas, los procedimientos incoados en relación con estos delitos, los tipos de delitos por los que se instruyen los procedimientos, los tipos de delitos por los que se dictan las sentencias, la causa de discriminación tenida en cuenta para calificar la conducta como discriminatoria, la aplicación en su caso de la agravante definitoria del móvil discriminatorio, las personas enjuiciadas, la forma de terminación de los procedimientos, las resoluciones de fondo sobre los mismos y las penas y medidas impuestas.

5. Las administraciones públicas recabarán datos sobre las tipologías de discriminación, en coherencia con las elaboradas por el Ministerio del Interior en su informe anual sobre la evolución de los delitos de odio en España, respetando siempre la legislación que haga referencia al ejercicio de las competencias de cada organismo que recabe la información. En todo caso, los datos de carácter personal obtenidos en el ámbito de las actuaciones a las que se refiere este artículo, deben cumplir la legislación reguladora de la protección de datos personales y, en su caso, quedarán protegidos por secreto estadístico y no podrán ser objeto de comunicación a terceros salvo en los casos expresamente establecidos en la legislación de protección de datos de carácter personal”.

gehiagok elkarri eragiten baitiote, banaezinak edo askaezinak izateraino. Diskriminazioaren arrazoiak edo kausak batera jarduten dute, aldi berean, eta banaezinak dira. Ezin dira bereizi. Intersekzioak egoera berri bat sortzen du, zeinaren eragilea ez baita arrazoi bakar bat; *ad hoc* eraikitako erantzuna behar du.

Abiapuntua da ikuspegi bakarrean oinarritutako analisiarekin ezin dela arazoa bere osotasunean aztertu. Pertsona batek sexu jakin bat du, adin bat, erlijioa edo sinesmen bat, sexu-orientazio bat, etnia bat, baldintza edo muga funtzional jakin bat, eta guztiak aldi berean ditu. Bat-etortze horiek era askotakoak izan daitezke, eta pertsona bakoitzak modu batean edo bestean izan ditzake ezaugarri horietako batzuk. Pertsonak fazeta ugariz osatutako nortasuna dute⁹⁵. Egoera horren aurrean, ezin da pentsatu diskriminazioa arrazoi bati soilik ekinga konponduko denik. Erantzun egokia emateko, diskriminazio-arrazoi guztiak hartu beharko dira kontuan, eta aztertu beharko da haietako bati lehentasuna eman behar zaion edo batera landu behar diren.

Luan Ramosek⁹⁶ planteatu du doktrinaren ez dagoela adostasunik diskriminazio interseksionala eta diskriminazio anizkoitza parekatu behar diren erabakitzeke. Eztabaida hori ez da eman jurisprudenzian, non bereizketarik gabe erabiltzen baitira bi terminoak. Hala ere, doktrinaren arloan, batzuek bereizi egiten dituzte aldiberekotasunean oinarrituta, pertsonari aplikatu ahal zaizkion diskriminazio-irizpideen elkarketan oinarrituta. Hala, diskriminazio anizkoitza da pertsona batek diskriminazioa jasaten duenean faktore batek baino gehiagok eraginda, bere bizitzako une ezberdinetan. Diskriminazio interseksionala, berriz, pertsona batek jasan ditzakeen diskriminazio-irizpideak denboran aldi berean ematen direnean gertatzen da.

Diskriminazio anizkoitzaren kontzeptua berariaz onartu zen Nazio Batuen Arrazismoa, Arraza Bereizkeria, Xenofobia eta Intolerantziaren aurkako Konferentzian, Durbanen, 2. artikuluan: "Aitortzen dugu arrazismoa, arraza-bereizkeria, xenofobia eta horiekin lotuta dauden intolerantzia moduak sortzen direla, arraza, kolore, leinu edo jatorri nazionala edo etnikoa tartean direla, eta biktimek ... beste arrazoi batzuegatik ere bereizkeria mota askotarikoak edo astunduak jasan ditzaketela, hala nola sexua, hizkuntza, erlijioa, iritzi politikoak edo beste izaera batekoak, gizarte-jatorria, ekonomia-

⁹⁵ LAMA AYMA, Alejandra de, Discriminación múltiple, *Anuario de Derecho Civil*, LXVI. zk., 2013, I. faszikulua, eskuragarri hemen: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4548753>.

⁹⁶ RAMOS, LUAN, Discriminación interseccional, desarrollo del concepto, inclusión en la jurisprudencia del sistema internacional de protección de derechos humanos, el concepto en la jurisprudencia nacional, *Revista semestral del Centro de Estudios constitucionales de Chile*, 19. libk., 2. zk., 2021, 38-70 or., eskuragarri hemen: <https://www.scielo.cl/pdf/estconst/v19n2/0718-5200-estconst-19-02-38.pdf>.

egoera, jaiotza edo beste baldintza batekoengatik⁹⁷.

Emakumeen aurkako diskriminazioa desagerrarazteko Batzordeak kontzeptu egokitzat jo du diskriminazio anizkoitza alderdi diren estatuei diskriminazioa desagerrarazteko dagokien eginbeharraren irismena ulertzeko. Hau adierazi zuen batzordeak: “los Estados partes deben reconocer y prohibir en sus instrumentos jurídicos estas formas entrecruzadas de discriminación y su impacto negativo combinado en las mujeres afectadas⁹⁸. Ikus daitekeenez, batez ere genero-berdintasunaren eremuari eragiten dio, errazagoa baita eremu horretan diskriminazio anizkoitza dagoela identifikatzea.

Diskriminazio interseksionalari buruzko ikerketak soziologian du jatorria. Kimberle Crenshawek eskaini zuen ikuspegi juridikoa, eta planteatu zuen, sexua eta arraza dela-eta diskriminatzen duten jardunbideen ondorio konbinatuak aintzat hartzen ez baziren, emakumeak justiziarik gabe uzten direla⁹⁹.

Gehienbat lan teorikoak izan dira (eta hala erabili dituzte auzitegiek), baina halako diskriminaziotzat jotzen dira praktikan¹⁰⁰. Beste alde batetik, arrazoi batean baino

⁹⁷ NBE, Arrazismoa, arraza-bereizkeria, xenofobia eta horiekin lotura duten intolerantzia moduen aurkako munduko Konferentzia, Durban (Hegoafrika), 2001, eskuragarri hemen: https://www.un.org/es/events/pastevents/cmcr/durban_sp.pdf.

⁹⁸ CEDAW, 28. Gomendio Orokorren Proiektua, Emakumearen aurkako diskriminazio-modu guztiak ezabatzeari buruzko Konbentzioko 2. artikulua gainekoa, CEDAW/C/GC/28, 2010eko abenduaren 16koa, 18. apartatua, eskuragarri hemen: <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2012/8338.pdf?file=fileadmin/Documentos/BDL/2012/8338>; hemen aipatzen da: FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

⁹⁹ CRENSHAW, Kimberle, Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, *University of Chicago Legal Forum*, 1989. libk., 1. zk., 8. artikulua, eskuragarri hemen: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>.

¹⁰⁰ Adibideak: GEEAren 2012ko uztailaren 24ko Epaia, B.S. versus Espainia, ECLI:CE:ECHR:2012:0724JUD004715908.

Nigeriatik etorritako eta Espainian legez bizi den sexu-langile batek alegatu zuen Espainiako poliziak tratatu txarrak eragin zizkiola bere arraza, sexua eta lanbidea zirela eta. Auzitegiak erabaki zuen 3. eta 14. artikuluen urraketa bat zela, epaitegi eta auzitegi nazionalak ez zutelako aintzat hartu prostituzioan ari den afrikar emakumea izateak eragindako zaurgarritasuna. Auzitegiak baieztatu zuen Espainiako erabaki judizialean ez zela kontuan hartu prostituzioan ari zen afrikar emakumea izatearen ondorioz emakume horrek bizi zuen zaurgarritasun-egoera. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148104>.

GEEAren 2012ko ekainaren 12ko Epaia, N.B. versus Eslovakia, ECLI:CE:ECHR:2012:0612JUD002951810, 121. apartatua

GEEAk erabaki zuen GEEHren 3. eta 8. artikulua urratu zirela: “la práctica de la esterilización de mujeres sin su previo consentimiento informado afectaba a individuos vulnerables de distintos grupos étnicos”. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111427>.

GEEAren 2017ko urriaren 25eko Epaia, Carvalho Pinto de Sousa Morais versus Portugal Application, ECLI:CE:ECHR:2017:0725JUD001748415. GEEAk ondorioztatu zuen Portugalgo estatuak 8. eta 14. artikulua urratu zituela, estereotipo sexista eta adinari lotutakoa erabiltzeagatik, seme-alabak

gehiagotan oinarritutako demandak aurkezteko aukera dago¹⁰¹, eta, beraz, astiro-astiro bidea egiten ari da. Gaur egun, 15/2022 Legearen onarpena du, diskriminazioaren modalitate gisa sartu baitu diskriminazio anizkoitza eta interseksionala, 6.3 artikuluan: "a) Se produce discriminación múltiple cuando una persona es discriminada de manera simultánea o consecutiva por dos o más causas de las previstas en esta ley. b) Se produce discriminación interseccional cuando concurren o interactúan diversas causas de las previstas en esta ley, generando una forma específica de discriminación (...)".

Horrez gainera, tratu-desberdintasunaren justifikazioari dagokionez, berariaz ezartzen da desberdintasun hori diskriminazio-arrazoi bakoitzari dagokionez eman behar dela, xede legitimoa bermatuta, eta xede hori lortzeko bitarteko egokia, beharrezkoa eta proportzionala dela bermatuta.

Zuzentarauek ez dute diskriminazio anizkoitzei buruzko xedapen espezifikorik, baina biek aipatzen dute "maiz emakumeak diskriminazio anizkoitzen biktima direla"¹⁰². Aplikatzeko modu bakarra izango litzateke egoera berean babestutako bi arrazoi edo gehiago alegatzeko aukera, 2000/78/EE Zuzentarauan bezala.

EBJAren¹⁰³ ustez, babestutako ezaugarriak elkartzeak ez du babesik Europako

---

nagusiak zirenez, erabaki baitzuen ez zuela behar laguntzailerik lanaldi osoan, eta, haren adinagatik, ez zuela inpakturik izango haren sexu-harremanetan edo ugaltzeko gaitasunean. Inguruabar horrek kalte-ordain txikiagoa justifikatzen zuen. GEEAk ebatzi zuen aurreiritziak eta estereotipoak izan zirela, eta diskriminazio anizkoitza zela, sexuan eta adinean oinarritutako erabakia zelako. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-175659>.

¹⁰¹ Konstituzio Auzitegiaren 3/2018 Epaia, urtarrilaren 22koa, ECLI:ES:TC:2018:3. Konstituzio Auzitegiak erabaki zuen adinagatik eta desgaitasunagatik aldibereko diskriminazioa zegoela % 60ko adimen-desgaitasuna zuen pertsona baten kasuan, plaza bat esleitu baitzitzaion adinekoentzako egoitza batean, egoitza espezifiko batean plaza izateko araudiak 60 urtetik beherakoa izan behar zuela ezartzen zuelako. Auzitegiaren arabera, desgaitasunagatik diskriminazioa izan zen, errekursogileari bere desgaitasunak behar zuen osasun-laguntzarako eskubidea ukatu zitzaiolako; eta adinagatik diskriminazioa izan zen sarbidea ukatu zitzaiolako 60 urtetik gorakoa zelako. "La edad es una segunda causa de discriminación que no desplaza sino que se suma a la anterior-la discapacidad en cuanto el recurrente no va a tener la atención que necesita, tanto para sus salud, como para su integración social, frente a quienes en su misma situación de discapacidad sí disponen de dicha asistencia únicamente por no tener 60 años" (6. OJ). "La exigencia de ajustes razonables pasaba justamente por asegurar la prestación del servicio asistencial adaptado a sus necesidades de discapacidad, reconociendo la Administración en el requerimiento efectuado por este Tribunal, que disponía de centros para ello". Eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/25560>.

¹⁰² 2000/43/EE Zuzentarauaren 14. oinarri juridikoa eta 2000/78/EE Zuzentarauaren 2. oinarri juridikoa.

¹⁰³ EBJAren 2016ko azaroaren 24ko Epaia, David L. Parris versus Trinity College Dublin eta beste batzuk, C-443/15, ECLI:EU:C:2016:897. Epai horretan, izatezko bikoteak berandu aitortzeak eragotzi zuen homosexualen bikote batek biziraupen-pentsioa erreklamatzeko aukera izatea. Arrazoi konbinazioak eragotzi zuen prestazioa eskuratzea, ez homosexualak izateak. Eskuragarri hemen:

diskriminazioaren aurkako zuzenbidean arrazoa ez bada nahikoa bera bakarrik. Arauak ez badu jasotzen, ezin da ulertu diskriminaziorik dagoenik, eta, beraz, edo diskriminazio-arrazoiak batera hartzeak zuzenbidea aplikatzen duenak gertatuzat jotzen duen diskriminazioen bat dakar, edo diskriminazio mota hori zuzenbide positiboan sartu behar da, jasaten duten pertsonak behar bezala babestuta egon daitezzen.

Hala ere, diskriminazio anizkoitza eta interseksionala gero eta harrera handiagoa izaten ari da, eta [Europar Batasuneko Kontseiluaren 2021eko martxoaren 12ko Gomendioan aztertu da. Ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzkoa da](#)¹⁰⁴. Gomendio horretan, diskriminazioa anizkoitzari eta interseksionalitateari ekiteak duen garrantzia aipatzen da. 15/2022 Legean berariaz aitortuta egoteak aldaketa garrantzitsua ekarriko du eta jokabide diskriminatzaileen aurrean babes handiagoa izatea eragingo du.

II.4.4. Beste diskriminazio batzuk: asoziazio bidezkoa, suposizio bidezkoa, pertzepzio bidezkoa, ezkutukoak eta sistemikoak

Funtsean, zuzeneko diskriminazioak dira, baina, haien berezitasunagatik, apartatu berezi batean aztertu dira.

Asoziazio bidezko diskriminazioa zuzeneko diskriminazio bat da, zeinean babestutako arrazoiaren interpretazio zabala egiten baita eta diskriminazioaren biktima ez baita babestutako ezaugarria duen pertsona. Adibidez, desgaitasuna duen seme-alaba bat izateak, zaindu behar izateagatik, pertsona bat kaleratzea erabakitzen denean, edo, arrazoa benetan ez badago ere, erabakiaren eragilea denean, hala nola erabakia okerreko uste batean oinarrituta hartzen denean: hautagai bat ez da hartzen lanpostu baterako enpresaburuak uste duelako, okertuta, etnia-jatorri jakin batekoa dela edo homosexuala dela. Jurisprudenzian onartuta dagoen modalitatea da.

15/2022 Legeak hau ezarri du bere 6.2.a) artikuluan: “Existe discriminación por asociación cuando una persona o grupo en que se integra, debido a su relación con otra sobre la que concurra alguna de las causas previstas en el apartado primero del artículo 2 de esta ley, es objeto de un trato discriminatorio”.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A62015CN0443&qid=1673353783599>.

¹⁰⁴ Europar Batasuneko Kontseiluaren Gomendioa, 2021eko martxoaren 12koa, ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzkoa (2021/C 93/01) (EBAO, C 93/1, 2021-03-12koa), eskuragarri hemen: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32021H0319\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32021H0319(01)).

Oker bidezko diskriminazioa ere jaso du b) letran: “aquella que se funda en una apreciación incorrecta acerca de las características de la persona o personas discriminadas”.

Beste modalitate bat da ezkutuko diskriminazioa: diskriminatzen duen pertsonak ezkutatu egiten ditu tratatu gutxiesgarri ezberdina emateko benetako arrazoiak: aurreiritzi matxistak, homofoboak, arrazistak, etab. Eta ikuspegi ideologikotik ezberdintasuna neutroa izatea eragiten duen arrazoiren bat alegatzen du. Adibide bat: Konstituzio Auzitegiak baietsi egin zuen erregio bateko sailburu baten idazkaritzako burua zen langile batek aurkeztutako babes eskeko errekurtsioa. Formalki, eginkizunak betetzean izandako akats eta ez-betetzeengatik kendu zuten lanpostutik, baina, benetan, haurdun geratu zelako kendu zuten¹⁰⁵.

Diskriminazio sistemikoa ere aipatzen da. Beste diskriminazio moten barruan sar daiteke eta segregazioa eragin ohi du, lanean, hezkuntzan, etxebizitzaren arloan edo beste arloren batean. Jokabide diskriminatzailea hain sendo instituzionalizatzen da, ezen pertsonak ez dutela ezer aukeratu behar arrazakeriaz jokatzeko, jokabidea oso errotuta baitago. Ondorioa izan daiteke egoitza-segregazioa, hau da, pertsonen talde batzuk inposatuta edo lehenetsita banantzea lurralde mugatu batean, arraza, etnia, hizkuntza, erlijioa edo maila sozioekonomikoa dela eta, besteak beste. Modalitate ezberdinak ditu lurraldeari, kulturari edo historiari lotutako testuinguruaren arabera, eta ezaugarri ditu gizarte-bazterketa, desberdintasun-egoerak, zerbitzuetara eta azpiegituretara sartzeko arazoak eta bizitzarako eta garapen pertsonalerako aukera gutxiago. 15/2022 Legeak diskriminazio berezi gisa sartu du eskola-segregazioa, jardunbide diskriminatzailea dela ulertuta. Honela definitzen du: arrazoi sozioekonomikoetan edo babestutako edozein arrazoitan oinarrituta, ikasleak banantzea dakarren edozein jardunbide, ekintza edo ez-egite, horretarako justifikazio objektiborik eta zentzuzkorik ez dagoenean (6.8 artikulua).

II.4.5. Diskriminazioan oinarritutako jazarpena

Zuzeneko diskriminazioaren aldagai bat da, eta modu autonomoan dago babestuta. Babes horren xedea da agerian jartzea zuzeneko diskriminazioaren adierazpen hau, zeina bereziki kaltegarria baita. Jazarpenak diskriminazioa dakar babestutako arrazoi batekin lotutako nahigabeko jokabide bat eragiten duenean. Xedea edo ondorioa da

---

¹⁰⁵ Konstituzio Auzitegiaren 98/2003 Epaia, ekainaren 2koa, ECLI:ES:TC:2003:98, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/4873>.

pertsonaren duintasunaren kontra egitea edo ingurune beldurgarria, aurkakoa, iraingarria, umiliagarria edo mingarria sortzea.

15/2022 Legearen 6.4 artikuluan eta 2000/78/EE eta 2000/43/EE zuzentarauen 2.3 artikuluan dago jasota. Hainbat forma har ditzake: ahozko adierazpenak; keinuak; materialaren ekoizpena, erakustaldia edo banaketa, etab. Ez da erreferentzia alderagarri behar, helburua baita, umiliagarria delako eta pertsonaren duintasunaren aurkakoa delako, ikuspegi inpartzial eta objektibo batetik gaitzesgarria den jokabide bat gaitzestea.

GEEAren arabera, jazarpenaren debekuaren babesak zigor edo tratu gizagaberik edo umiliagarriarik ez jasotzeko eskubidean (GEEH, 3. artikulua) eta bizitza pribatua eta familiakoa errespetatzeko eskubidean (GEEH, 8. artikulua) du oinarria¹⁰⁶.

II.4.6. Diskriminazioa eragitea edo diskriminatzeko agindua edo instrukzioa

Babestutako arrazoiak direla eta, pertsona batzuk okerrago tratatzeko emandako nahitaez bete beharreko agindua edo pertsonak horretara animatzeko agindua da. Eragiteak zehatza, zuzena eta efikaza izan behar du beste pertsona batek jokabide diskriminatzaile bat egitea lortzeko. 15/2022 Legearen 6.5 artikuluan eta 2000/78/EE eta 2000/43/EE zuzentarauen 2.4 artikuluan dago araututa.

Zuzentarauek ezartzen dute diskriminatzeko agindua diskriminazioa dela, baina ez dute definitzen. Diskriminatzeko aginduaren adibide bat da etxebizitza baten jabeak higiezin agente bati emandako agindua, etxebizitza atzerritarrei ez alokatzeko.

15/2022 Legean eragitea sartzeak lekua egin die sare sozialetan gauzatzen ari diren jokabideei. Jokabide horiek, gainera, ondorio penalak izan ditzakete.

---

¹⁰⁶ GEEAren 2012ko uztailaren 24ko Epaia, Đorđević versus Kroazia, ECLI:CE:ECHR:2012:0724JUD004152610. Demandatzaileek (buruko desgaitasuna zuen gizon bat eta haren ama) kexa aurkeztu zuten agintariak ez zitelako babes egokia eman haien auzoko umeen jazarpenaren eta indarkeriaren aurrean. GEEAk ondorioztatu zuen 3. artikulua urratu zela. Amari zegokionez, GEEAk nabarmendu zuen ardurapean zuen seme desgaituaren aurkako jazarpen etengabeak eta amari zuzenean eragin zioten gertaeren errealtateak ondorio negatiboak izan zitzutela haien bizitza pribatuan eta familiakoan. Indarkeriazko ekintzen kontra behar bezala egin ez zutenez eta ez zutenez neurri egokirik hartu semearen aurkako jazarpen-egintza berriak eragozteko, agintariak ez zuten babestu bizitza pribatua eta familiakoa errespetatzeko eskubidea, eta, beraz, GEEHren 8. artikulua urratu zen. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-112322>.

II.4.7. Errepresaliak

15/2022 Legeak 6.6 artikuluan jaso ditu errepresaliak. Errepresalia da, egoera diskriminatzaile bat eragozteko edo geldiarazteko administrazio-prozedura edo prozesu judizial batean esku hartu, parte hartu edo laguntzeagatik edo, xede berarekin, kexa, erreklamazio, salaketa, demanda edo edozein errekurtsio aurkezteagatik, pertsona batek edo pertsona hori sartuta dagoen taldeak jasan dezaken edozein tratu txar edo ondorio negatibo. Araudiak berariaz ezartzen du ez direla sartzen legez kontrako egintza penal izan daitezkeen kasuak.

Garrantzitsua da errepresalietatik babestea. Horrek dakar tratu-berdintasunerako printzipioa bete dadila eskatzeko salaketa edo prozedura baten ondorioz gerta daitezkeen edozein tratu txar edo ondorio negatibotik babestea.

II.4.8. Gorroto-diskurtsoa

II.4.8.1. Aurrekariak

Arraza-diskriminazio Mota Guztiak Ezabatzeko Konbentzioak sartu zuen gorroto-diskurtsoa nazioarteko zuzenbidea, eta estatuak behartzen ditu salatzeraz arraza edo kolore edo etnia-jatorri jakin bateko pertsonen talde baten nagusitasunean oinarritutako ideiak edo teoriak baliatzen dituzten propaganda eta erakundeak edo arraza-gorrotoa eta arraza-diskriminazioa justifikatu edo sustatu nahi dutenak, haien forma edozein dela ere, eta berehala hartu beharko dituzten neurri positiboak diskriminazio hori edo halako diskriminazioa dakarten ekintzak egiteko kinada guztiak desagerrarazteko (4. artikulua). Zehazki, hau ezartzen du a) letran:

“Adieraziko dute legearen arabera egintza zigorgarria dela arraza-nagusitasunean edo -gorrotoan oinarritutako ideien zabalkunde oro, arraza-bereizkeria bultzatzen duen jarduera oro, bai eta edozein arrazaren edo larru-azal nahiz jatorri etniko desberdineko pertsona-talderen aurkako indarkeria-egintza oro, edo egintza horiek gauzatzera bultzatzen dituzten jardueretarik beste edozein ere, eta jarduera arrazistei emandako laguntza oro, horren barne dela jardueraren finantzaketa”.

Diskriminazioa jasaten duten eta diskriminazioa debekatzen duen klausula berezi baten babesten dituen taldeei eragiten die. Gorroto-diskurtsoaren helburua da talde jakin batekoak diren pertsonen duintasuna eta balioa gutxiatea.

1966ko EESKNlren 20. artikulua ere ezartzen ditu diskriminazioa, etsaitasuna edo indarkeria bultzatzen duten diskurtsoen inguruko debekuak. Giza Eskubideen Batzordeak (GEB)¹⁰⁷ adierazi du 20. artikularen 1. apartatuan ezarritako debekuak Nazio Batuen Gutunaren kontrako den bakeari erasotzeko edo bakea urratzeko egintza batetik edo halakoak egiteko mehatxua dakarten egintza batetik eratorritako propaganda guztiari eragiten diola. 2. apartatuak nazio-, arraza- edo erlijio-gorrotoaren apologia oro debekatzen du, diskriminazioa, etsaitasuna edo indarkeria bultzatzea badakar, propaganda edo apologia horrek dagokion estatuaren barneko helburua edo haren kanpoko xedeak baditu ere. Batzordearen ustez, araudi bat behar da, zeinak ezarriko baitu propaganda eta apologia estatuaren politikaren kontrakoak direla eta zehapen gokiak ezarriko baititu betetzen ez bada.

Gorroto-diskurtsoaren zigorgarritasunari buruzko eztabaida nahiko hedatu da azken urteetan, eta artikulua doktrinal ugariaren gaia da oraindik ere.

II.4.8.2. Gorroto-diskurtsoaren mugaketa, zigorgarritasuna

ECRIk Politikari buruzko 15. Gomendio Orokorrean¹⁰⁸ diotenaren arabera (gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari buruzkoa da eta azalpen-memorandua du), gorroto-diskurtsoa da adierazpide espezifiko bat edo gehiago erabiltzea, adibidez gorrotoa defendatzea, sustatzea edo bultzatzea, pertsona bat edo talde bat umiliatzea edo gutxiatea, baita pertsona edo talde hori jazartzea, haren izena zikintzea edo, hari dagokionez, estereotipo negatiboak, estigmatizazioa edo mehatxua hedatzea, eta adierazpen horiek justifikatzea ezaugarri pertsonalen edo egoeren zerrenda ez oso zehatzean oinarrituta: arraza, kolorea, hizkuntza, erlijioa edo sinesmenak, nazionalitatea edo nazio- edo etnia-jatorria, baita arbasoak, adina, desgaitasuna, sexua, generoa, genero-identitatea eta sexu-orientazioa.

Gomendioak ahozko diskurtsoak eta argitalpenak ere sartzen ditu, haien forma edozein dela ere, baita halakoen zabalkundea eta biltegitratzea ere. Ahozkoa edo idatzia izan daiteke, edo beste edozein forma har dezake: pinturak, seinaleak, ikurrak, marrazkiak, musika, antzezlanak edo bideoak. Jokabide espezifikoaren erabilera ere sartzen du, hala nola ideia, mezu edo iritzi bat komunikatzeko keinuak. Horrez gainera,

¹⁰⁷ GEB, 11. Ohar Orokorra: 20. artikulua, 19. saioaldia (1983), eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CCPR/00_2_obs_grales_Cte%20Der-Hum%20%5BCCPR%5D.html.

¹⁰⁸ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendia, gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari buruzkoa, 2015eko abenduaren 8koa; eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15>

Gomendioaren eremuan sartzen diren adierazpideek hauek hartzen dituzte: genozidio-delituak eta gizateriaren aurkako krimenak edo gatazka armatu batekin lotutako delituak ukatzea, arinkeriaz tratatzea, justifikatzea edo barkatzea, halakoak egin direla egiaztatuta dagoenean auzitegiek epaia eman ondoren. Sartuta dago, halaber, halakoak egiteagatik kondenatutako pertsonak gorestea.

Gorrito-diskurtsoaren definiziotik esplizituki baztertzen ditu adierazpide hauek: satira edo modu objektiboan egindako txostenak edo analisiak, samina, mina edo eragozpena baino sortzen ez badute.

Nabarmentzeko elementu garrantzitsua da Rabateko Ekintza Plana¹⁰⁹ aipatzen duela. Plan horretan, gorrito-diskurtsoaren arriskua ebaluatzeko eta diskurtso hori delitu penaltzat jotzeko garrantzitsuak diren zenbait inguruabar islatu dira¹¹⁰.

Gomendio horrek berebiziko garrantzia du dituen diskriminazioaren aurkako proposamenak direla eta.

Gomendio horretan, itu-talde gehiago sartu dira, Arraza-bereizkeria mota guztiak ezabatzeke Nazioarteko Konbentzioarekin alderatuta, diskriminazioaren arloan egon den bilakaera kontuan hartuta. Hauek sartzen dira: arraza, kolorea, arbasoak, hizkuntza edo jatorri nazionala, erlijioa, sinesmenak, sexua, generoa, genero-identitatea, sexu-orientazioa, adina, desgaitasuna eta "beste ezaugarri edo baldintza pertsonal batzuk".

Gorrito-diskurtsoa arlo penalean tipifikatu da, auzitegien babesarekin¹¹¹. Zigor Kodeak kanpoan uzten ditu diskurtso umiliagarriak, jokabide gaitzesgarrienak hartzen

¹⁰⁹ ONU, *Plan de acción de Rabat*, 2013ko urtarrilaren 11, A/HRC/22/17/Add.4; eskuragarri hemen: <https://www.ohchr.org/es/freedom-of-expression>.

¹¹⁰ Landa Gorostiza katedradunak planteatzen du Gomendioa Rabateko Ekintza Planaren proposamena baino zabalagoa dela, erlatibizatu egiten baitu bultzatzea nahita egindakoa izan behar izatea; hortaz, egintza egitea ez da zertan nahitakoa izan, zentzu hertsian. LANDA GOROSTIZA, Jon Mirena, *Delitos de odio y estándares internacionales: una visión crítica a contra corriente*, *Revista electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 22-19 zk., 2020, 1-34 or.; eskuragarri hemen: <http://criminolnet.ugr.es/recpc/22/recpc22-19.pdf>.

¹¹¹ Auzitegi Gorenaren 314/2015 Epaia, 2015eko maiatzaren 4koa, ECLI:ES:TS:2015:2446. "Los valores de antirracismo o la tolerancia ideológica y religiosa son valores esenciales de la convivencia, y el derecho penal debe cumplir su función de asentar tales valores en el seno del tejido social, de ahí que entendemos positiva su incorporación al Código Penal, pero de la misma manera, para no vulnerar los postulados de seguridad jurídica, debe determinarse con precisión que éste y no otro ha sido el móvil del delito, para evitar la aplicación indiscriminada de esta circunstancia agravante por más que algunos hechos ofendan los valores más esenciales de nuestra convivencia". "En efecto, ha de recordarse que la Constitución no prohíbe las ideologías que se sitúan en los dos extremos del espectro político, incluso podría decirse que tampoco prohíbe las ideas que, por su extremismo, se sitúen fuera de ese amplio espectro político, por muy rechazables que puedan

dituen gorroto-diskurtsoen larritasuna ez dutenak¹¹², hau da, proselitismo arrazista edo xenofoboko ekintza positiboak edo gorrotarako probokazioak, delitu-ekintzak eragin ditzaken indarkeriazko eta etsaitasunezko giroa sortzeko benetako arriskua dakartzatenak. Diskurtso horiek ondorio penalak dituzte behar beste joera-elementu daudenean agerian uzteko jardutea bultzatzeko eta ekintzara igarotzea azkartzeko asmoa dagoela.

Halakoen kontra egiteko, protokolo bat adostu da¹¹³, online gorroto-diskurtsoari aurre egite aldera. Haren xedea da agente publikoen, sozialen eta datuak ostatzeko zerbitzuen emaileen artean lankidetzatza sustatzea. Hartara, protokolo honek bestelako mekanismoetara jotzeko aukera aurreikusten du, gorroto-diskurtsoaren eremuko gatazkak ebazteko, zigor-babeseko eremutik kanpo (mekanismo errestauratiboak).

[Martxoaren 30eko 1/2015 Lege Organikoak \(Zigor Kodearen azaroaren 23ko 10/1995 Lege Organikoa aldatu zuen\)](#)¹¹⁴ Zigor Kodearen 510. artikulua aldatu zuen, eta jokabide zigorgarri gehiago sartu zituen, baita tutoretzapean dauden kolektiboak definitzeko inguruabar gehiago ere. Egindako erreforma modu kritikoan aztertu bada

---

considerarse desde la perspectiva de los valores constitucionales y de los derechos fundamentales y libertades públicas. La tolerancia con todo tipo de ideas, que viene impuesta por la libertad ideológica y de expresión, no significa condescendencia, aceptación o comprensión, sino solamente que las ideas, como tales, no deben ser perseguidas penalmente. Pero, en cualquier caso, no se encuentran bajo la protección constitucional la realización de actos o actividades que, en desarrollo de aquellas ideologías, vulneren otros derechos constitucionales como ocurre en el presente caso” (19. OJ). Eskuragarri hemen: <https://www.poderjudicial.es/search/openDocument/5ebb96e34c1c063c>.

¹¹² Konstituzio Auzitegiaren 235/2007 Epaia, 2007ko azaroaren 7koa, ECLI:ES:TC:2007:235. “Fundamentada en la dignidad (art. 10.1 y 2 CE)”. “En concreto, por lo que hace a las manifestaciones, expresiones o campañas de carácter racista o xenófobo, hemos concluido que el art. 20.1 CE no garantiza “el derecho a expresar y difundir un determinado entendimiento de la historia o concepción del mundo con el deliberado ánimo de menospreciar y discriminar, al tiempo de formularlo, a personas o grupos por razón de cualquier condición o circunstancia personal, étnica o social, pues sería tanto como admitir que, por el mero hecho de efectuarse al hilo de un discurso más o menos histórico, la Constitución permite la violación de uno de los valores superiores del ordenamiento jurídico, como es la igualdad (art. 1.1 CE) y uno de los fundamentos del orden político y de la paz social: la dignidad de la persona (art. 10.1 CE)” (5. OJ) “De este modo, resulta constitucionalmente legítimo castigar penalmente conductas que, aunque no resulten claramente idóneas para incitar directamente a la comisión de delitos contra el derecho de gentes como el genocidio, sí suponen una incitación indirecta a la misma o provocan de modo mediato a la discriminación, al odio o a la violencia” (9. OJ). Eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/6202>.

¹¹³ BOTERE JUDIZIALAREN KONTSEILU NAGUSIA eta beste batzuk. *Protocolo para combatir el discurso de odio ilegal en línea: #ContraeldiscursodeOdio*; eskuragarri hemen: https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/ficheros/ejes/discursoodio/PROTOCOLO_DISCURSO_ODIO.pdf.

¹¹⁴ 1/2015 Lege Organikoa, martxoaren 30ekoa, honako lege organiko hau aldatzen duena: 10/1995 Lege Organikoa, azaroaren 23koa, Zigor Kodearena (BOE, 2015eko martxoaren 31koa, 77. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-3439>.

ere¹¹⁵, kolektibo zaurgarriak eta historikoki diskriminatuak izan diren gutxiengoak babesteko eskaerak erantzun bat izan du lege horretan ([duela gutxi berriro aldatu da antigitanismoa gehitzeko](#)¹¹⁶).

Halaber, Konstituzio Auzitegiak¹¹⁷ agerian utzi zituen adierazpen-askatasunaren babilizko egikaritze baten aurrean, *ius puniendi* figura erabiltzearen ondoriozko arriskuak, ahalmen hori baliatzeak ekar dezakeen neurrigabekeriagatik eta sor dezakeen etsipenagatik. Baieztazen du adierazpen-askatasunerako eskubidearen mugak beti haztatu behar direla zorroztasun osoz, kontuan hartuta adierazpen-askatasunak posizio lehenetsia duela askatasun horrek talka egiten duenean oinarrizko beste eskubide batzuekin edo garrantzi sozial eta politiko handia duten eta zigor-arloko legeriaren babesa duten interesekin. Horri dagokionez, nabarmentzen du, egoera horretan, muga horiek interpretatu behar direla “de tal modo que el derecho fundamental a la libertad de expresión no resulte desnaturalizado”, en definitiva, el Juez penal ha de tener siempre presente su contenido constitucional para “no correr el riesgo de hacer del Derecho penal un factor de disuasión del ejercicio de la libertad de expresión, lo que, sin duda, resulta indeseable en el Estado democrático” (2.d OJ).

Hala ere, gorroto-diskurtsoek erantzun bat izan beharko lukete, zuzenbide penalean ez bada, beste eremu batzuetan, berdintasunerako eskubideari eragiten baitiote eta aurreiritziak sortzea eta kolektibo bat estigmatizatzea baitakarte¹¹⁸; hortaz, adierazpen-askatasunerako eskubidearen baliatze legitimoari eragin gabe eta esku-hartze penalik behar ez denean, neurriak hartu beharko lirateke zabalkundearen arriskuaz jabetzeko, barruan duen delituaren aurrekaria izan daitekeela kontuan hartuta.

GEEAk zenbait epaitan aztertu du diskriminatze debekua eta adierazpen-askatasunaren arteko erlazioa, eta batzuetan adierazi du jokabideak adierazpen-

---

¹¹⁵ SOUTO GALVÁN, Beatriz, Sobre el discurso político xenófobo: especial referencia al caso español, MARCO TEIJÓN ALCALÁ, zuz., *El odio como motivación criminal*, Wolters Kluwer, Las Rozas, Madril, 2020.

¹¹⁶ 6/2022 Lege Organikoa.

¹¹⁷ Konstituzio Auzitegiaren 177/2015 Epaia, uztailaren 22koa, ECLI:ES:TC:2015:177, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/24578>.

¹¹⁸ EAEn, 2016. urtearen amaieran eta 2017an eta 2018an, diskurtso iraingarria zabaldu zen ijitoen familia baten aurka. “Delinkuentzia Kanpora” plataforma eratu zen familiaren kontrako manifestazioak eta mobilizazioak antolatzeke, etxebizitza utz zezaten edo etxebizitzaren titularrak edo kudeatzaile publikoak presionatzeko, etxebizitza erabiltzeko aukera uka ziezaieten, ez baitzuten nahi aukidetzat izan. Familiaren delituen historialagatik egiten zela azpimarratzen bazen ere, familia horren kontrakoa baino ez zen, eta xaxatze antolatua zen, inolako justifikaziorik gabea, eta ez zen antolatu ekintzarik delituen arloan antzeko historiala edo larriagoa zuten beste pertsona batzuen kontra. ARARTEKO, *Eusko Legebiltzararentzako urteko txostena 2018*, Ararteko, Vitoria-Gasteiz, 2019, 239-240 or., eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eusko-legebiltzararentzako-txostena-2018>.

askatasunaren babesa duela¹¹⁹, eta beste batzuetan, aldiz, babes-neurri bereziak erreklamatu ditu¹²⁰.

Gorroto-diskurtsoaz hitz egitean, erabakigarria da komunikabideen jarduna. Internetek gaur egun aukera ugari eskaintzen ditu gorroto-diskurtsoak hedatzeko, eta, beraz, oso garrantzitsua da estatuen jarduna, besteak beste berriak online ematen dituzten atariei erantzukizunak eskatzeko.

Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokiak (Oberaxe¹²¹) egiaztatu du, aztertutako azken aldian (2022ko martxoa-apirila) gora egin duela Facebook,

¹¹⁹ GEEAren 2012ko otsailaren 9ko Epaia, Vejdeland eta beste batzuk versus Suedia, ECLI:CE:ECHR:2012:0209JUD000181307. Demandatzaileei kondena ezarri zitzaizen ikastetxe batean panfleto homofoboak banatzeagatik. GEEAk kasu horretan esan zuen adierazpen-askatasunean sartzeari beharrezkoa zela gizarte demokratiko batean, beste pertsona batzuen ospea eta eskubideak ere babestu behar baitziren; hortaz, ez zuen hauteman GEEHren 10. artikulua arau-hausterik. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109046>.

GEEAren 2016ko martxoaren 22ko Epaia, Sousa Goucha versus Portugal, ECLI:CE:ECHR:2016:0322JUD007043412. Demandatzailea telebistako aurkezle homosexual ospetsu bat izan zen. Zuzenean ematen ari ziren telebistako umorezko programa batean txantxa bat egin zioten, zeinean emakumetzat jo baitzuten. GEEAk ebatzi zuen gizon homosexual bat emakume batekin alderatzen zuen txantxa bat ez zela izaera homofoboko gorrotoaren eragile. Horrenbestez, agintariak hartutako erabakiak –txantxa egin zuenaren aurkako prozesurik ez zabaltzea– ez zuen urratu Hitzarmenaren 14. artikulua, 8. artikuluari dagokionez. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161527>.

GEEAren 1997ko otsailaren 24ko Epaia, Haes eta Gijssels versus Belgika, ECLI:CE:ECHR:1997:0224JUD001998392. GEEAk berriro esan zuen adierazpen-askatasuna, aldeko jarrerarekin hartutako edo kaltegabetzat edo eraginik gabekotzat jotako informazio eta ideietarako aplikagarria izateaz gainera, estatuari edo biztanleriaren edozein alderi aurre egiten dion, harrekin talka egiten duen edo kezka eragiten dion edozein informaziori ere aplikatu behar zaiola. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163983>.

Epaia horiek hemen aipatu dira: FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

¹²⁰ GEEAren 2015eko otsailaren 24ko Epaia, Karaahmed versus Bulgaria, ECLI:CE:ECHR:2015:0224JUD003058713. Demandatzailea Sofiako meskita batera joan zen, ostialeroko ohiko errezoak esatera. Egun berean, alderdi politiko kontserbatzaile bateko ehun eta berrogeita hamar jarraitzaile inguru leku horretara joan ziren, meskitako bozgorailuetatik otoi egitera deitzean egiten zen zarataren kontra protesta egitera. Oihuka iraindu zituzten han bildutako fededunak, eta arrautzak eta harriak jaurti zizkieten. Jarraian, liskar bat izan zen manifestari eta fededun batzuen artean, lehenengoek beren bozgorailuak jarri zituztenean meskitako sabaian, errezoen soinua estaltzeko asmoz, eta fededunek kentzen ahalegindu zirenean. Auzitegiaren arabera, agintari nazionalek ez zuten oreka egokirik lortu manifestarien eskubideen eta demandatzaileak eta gainerako fededunek elkarrekin otoi egiteko zuten eskubideen egikaritze erreala eta baketsua bermatzeko hartutako neurrietan, eta, gero, ez zuten ekintza egokirik hartu deskribatutako gertaerei erantzuteko, eta bereziki, gorrotora bultzatzeko ekintzei erantzuteko, estatuak ez zituen bete GEEHren 9. artikulua ondoz zegozkion eginbehar positiboak (erlijio-askatasuna). Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152382>. Epaia hori hemen aipatu da: FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

¹²¹ Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokia 2017tik aurrera ari da elkarlanean Europako Batzordearekin, *Código de Conducta para la lucha contra la incitación ilegal al odio en internet*, 2016ko ekainaren 30a, eskuragarri hemen: https://commission.europa.eu/document/551c44dabaae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_es, kodea betetzeko aldi-aldi egiten diren monitorizazioetan.

Twitter, YouTube, Instagram eta TikTok plataformetan identifikatutako eta komunikatutako diskurtsoaren edukiak. Azterketa hori aldian-aldian egiten da, [Batzordearen 2018ko martxoaren 1eko 2018/334 \(EB\) Gomendioarekin \(lineako legez kanpoko edukiei modu eraginkorrean aurre egiteko neurriei buruzkoa\)](#)¹²² bat etorrira.

Zuzentarau horren garrantziaren adierazle bat da Nazio Batuen Ruandarako Nazioarteko Auzitegi Penalaren epai bat¹²³, zeinaren bidez komunikabideetako exekutibo izandako hiru pertsona kondenatu baitziren, Ruandan, 1994an, hutu etniako pertsonak tutsiak erailtzera bultzatzeko kanpaina mediatikoan izan zuten eginkizun garrantzitsuagatik. Salak adierazi zuenez, “la incitación al odio es una forma discriminatoria de agresión que destruye la dignidad de las personas que pertenecen al grupo objeto del ataque. Atribuye una condición de inferioridad no solo a los ojos de los propios miembros del grupo sino también a los ojos de los demás, que los perciben y tratan como seres infrahumanos. La denigración de una persona por razón de su identidad étnica u otra pertenencia a un grupo puede, por sí misma y por las consecuencias que acarrea, generar un daño irreversible”.

Horregatik, funtsezkoa da diskurtso zigorgarria (edo, bestela, zehapena jaso dezakeena) mugatzea adierazpen-askatasunerako oinarrizko eskubidea baliatzeari dagokionez¹²⁴. Adierazpen-askatasunerako eskubidea (Espainiako Konstituzioa, 20.1 art.) oinarrizko eskubide bat da, baina edozein diskurtsok Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua bete behar du. Artikulu horrek umiliatzen dituen, errespetatzen ez dituen eta mespretxatzen dituen jokabide guztietatik babesten ditu talde sozialak.

Munduan presentziarik zabalena duten datuak ostatzeko zerbitzuak ematen dituzten enpresekin sinatu zen kode hori: Twitter, Facebook, YouTube, Instagram eta TikTok, besteak beste. 2020ko maiatzetik aurrera, OBERAXEK egunero monitorizatzen du Espainian sare sozialen bidez zabaltzen den gorroto-diskurtsoa, eta “gorrotozkoak” direla edo delitu izan daitezkeela uste diren edukien berri ematen die sareei.

¹²² Batzordearen 2018/334 (EB) Gomendia, 2018ko martxoaren 1ekoa, legez kanpoko online edukiei modu eraginkorrean aurre egiteko neurriei buruzkoa (EBAO, L 63/50, 2018-03-06koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0334&from=FR>. 2000/31/EE Zuzentaraua ere aipatu behar dugu, xedatzen baitu zerbitzuak emateko baldintzak ezarri eta betearazteko aukera, Batasuneko zuzenbidearekin eta estatu kideen legeriarekin bat etorrira.

¹²³ RUANDARAKO NAZIOARTEKO AUZITEGI PENALA, Fiskaltza versus Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza eta Hassan Ngeze, Gaia: n.o ICTR-99-52-T. Hemen aipatzen da: FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

¹²⁴ JON MIRENA LANDA GOROSTIZA katedradunak dauden ereduak eta izan duten bilakaera azaltzen ditu (op. cit.). Hala, Estatu Batuetako ereduak, Gorte Gorenaren jurisprudentzian oinarrituta, baztertu egin ditu gorroto-diskurtsoa kriminalizatzeko legegintzako ereduak, zigorrak gogortzearen alde, giza eskubideen nazioarteko zuzenbidearen estandarrari heldu gabe. Europak, aldiz, hasiera batean propaganda-delituaren eredu (hate speech) hartu zuen 1965eko Konbentzioaren ondoren, eta gogortzea sartu du gerora. Espainian, bi ereduak metatzeaz gainera, 1995etik aurrera, etniari lotutako erreferentea gainditzen zuten kolektiboak sartu zituen, baita tipo penal ugari ere. Hori dela eta, autore berak hedapen goreneko Europako eredu politiko-kriminalizat jo zuen.

Diskurtso arrazista zigorgarritzat jotzeko edo ez jotzeko irizpideak Arraza-bereizkeria Mota Guztiak Ezabatzeko Batzordearen (ABEB) 35. Gomendio Orokorrean jasotakoak izan daitezke. Gorroto-diskurtso arrazistaren kontrako borrokari buruzkoa da gomendio hori¹²⁵.

Diskriminazioa, etsaitasuna edo indarkeria bultzatzea dakarren nazio-, arraza- edo erlijio-gorrotoaren apologia debekatzeari buruzko Rabateko Ekintza Planak¹²⁶ adierazpen-askatasunaren eta indarkeria bultzatzeko ekintzen debekuaren artean sor daitezkeen edozein gatazka ebazteko moduari buruzko zenbait gomendio ditu herrialde, komunikabide, enpresa, gizarte zibil eta erakunde erlijiosoentzat.

Plan horretatik abiatuta, atalase-proba¹²⁷ prestatu da, zeinak iradokitzen baitu zenbait elementu bete behar direla adierazpen bat delitutzat jo ahal izateko.

Halaber, ECRlren Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendia (gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari buruzkoa da eta azalpen-memoranduma du) modu zabalean ulerzen du zer den indarkeria edo arraza-gorrotoa bultzatzea¹²⁸.

Azkenik, Europako Kontseiluko Ministroen Batzordeak gomendio bat onartu du 2022an¹²⁹, non estatuei proposatzen baitie estrategia globalak garatzeko, gorrotoa bultzatzeko ekintzak prebenitu eta halakoei aurre egiteko. Horren barruan sartu behar harko litzateke esparru juridiko efikaz bat ezartzea eta adierazpen-askatasunerako eskubidea eta diskriminazioaren debekua uztartzeko neurriak aplikatzea.

Gidalerroek estatu kideei gomendatzen diete hauek bereizteko: zuzenbide penalaren bidez debekatuak izan behar duten gorroto-diskurtsoaren kasu larrienak, zuzenbide zibil eta administrazioari lotutako gorroto-diskurtsoa eta, azkenik, Giza Eskubideen Europako Hitzarmena dela bide, legitimoki murriztuak izateko behar besteko

---

¹²⁵ JON MIRENA LANDA GOROSTIZA katedradunaren iritziz, *Idem*, ABEBren 2013ko 35. Gomendio Orokorren 6. apartatua "el intento más actualizado y representativo –en el ámbito universal- del estándar de referencia para identificar el umbral de relevancia penal, el punto adecuado de ponderación para delimitar el ámbito de prohibición, que debería ser transpuesto a los ordenamientos domésticos".

¹²⁶ NBE, *Plan de acción de Rabat*, op.cit.

¹²⁷ GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO NAZIO BATUEN GOI-KOMISARIOA, *Ficha sobre la incitación al odio*, eskuragarri hemen: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Opinion/Articles19-20/ThresholdTestTranslations/Rabat_threshold_test_Spanish.pdf.

¹²⁸ LANDA GOROSTIZA, op. cit.

¹²⁹ EUROPAKO KONTSEILUA, Ministroen Kontseiluaren CM/Rec(2022)16 Gomendia estatu-kideei, gorroto-delituei aurre egiteko moduari buruz, 2022ko maiatzaren 20an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090001680a67955.

larritasunik ez duten baina, hala ere, erantzun alternatiboak behar dituzten adierazpen iraingarriak edo kaltegarriak.

Horrez gainera, orientazioa ematen du arlo hauetan: kontzientziazioa lantzeko, hezkuntzarako, kontrako diskurtsoa eta diskurtso alternatiboa erabiltzeko, gorroto-diskurtsoa jasan duten pertsonen laguntza emateko mekanismoak sortzeko eta polizia, epailei eta beste profesional batzuei prestakuntza emateko.

Funtsean estatu kideentzat eta haietako agintarientzat bada ere, Gomendioak orientazioak ditu beste eragile batzuentzat ere: funtzionario publikoak, alderdi politikoak, Interneteko bitartekariak, komunikabideak eta gizarte zibileko erakundeak.

II.4.8.3. Ikus-entzunezko programazioaren legezkotasunaren ikuskapena

EBko eta Europako Kontseiluko herrialde ia guztiek daukate ikus-entzunezko agintaritza independente bat, komunikabideetan ikus-entzunezko programazioaren legezkotasuna betetzen dela ikuskatzeko. Horren barruan sartzen dira aniztasun politiko eta kulturalaren gaineko errespetua eta publizitatea, bai eta adierazpen- eta informazio-askatasuneko eskubidearen gaineko errespetua ere. Espainiar estatuan, Merkatuen eta Lehiaren Batzorde Nazionala¹³⁰ garatzen ari da lan hori, ikus-entzunezko organismo espezifikoak ez den arren.

Nazioarteko estandarren arabera, eskumen horiek modu neutral, profesional eta eskudunean egin behar dira. Europako Kontseiluak ere hainbat gomendio egin ditu¹³¹ bere garrantziari, izaerari eta funtzionamenduari buruz.

¹³⁰ Merkatuen eta Lehiaren Batzorde Nazionala organismo publiko bat da, besteak beste merkatuen funtzionamendua zaindu eta ziurtatzeaz, kontsumitzaile eta enpresen interesak zaintzeaz, edo sektore ekonomiko guztiak ikuskatu eta kontrolatzeaz arduratzen dena, esaterako komunikazio elektronikokoak eta ikus-entzunezkoak. Merkatuen eta Lehiaren Batzorde Nazionala sortzen duen ekainaren 4ko 3/2013 Legearen bidez eratu zen (BOE, 2013ko ekainaren 5ekoa, 134. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-5940>.

¹³¹ Ikus-entzunezko kontseiluak sortzean, oso garrantzitsua izan da 23(2000) Gomendia, Europako Ministroen Kontseiluak hartua, estatu-kideetako gobernuari honako hau gomendatzen diena: "Ikus-entzunezko sektoreak agintaritza arautzaile independenteak ezartzea, oraindik hala egin ez bada" eta "agintaritza arautzaile beren eginkizunak (...) modu eraginkor, independente eta gardenean bete ahal izateko botereak ematen dizkieten arauak ezartzea legedi nazionaletan, bai eta neurri politikoak ere (...)", EUROPAKO KONTSEILUKO MINISTROEN BATZORDEA, Ministroen Batzordearen CM/Rec(2000)23 Gomendia estatu-kideei, irati-difusioaren sektorea erregulatzeko agintarien independentziari eta eginkizunei buruzkoa, 2000ko abenduaren 20an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804e0322.

Era berean, gomendio berriagoak aipatzen dira:

EUROPAKO KONTSEILUKO MINISTROEN BATZORDEA, Ministroen Kontseiluaren CM/Rec(2018)1 Gomendia estatu-kideei, komunikabideen aniztasunari eta komunikabideen jabetzaren

Gainera, Katalunia, Valentzia eta Andaluziako autonomia-erkidegoek ikus-entzunezko kontseilu autonomikoak dituzte. Kontseilu horiek Espainiako Konstituzioaren 20. artikuluan jasotako askatasunak eta eskubideak errespetatzen direla zaintzen dute; bereziki, adierazpen-askatasunari eta informazio independente, egiazko eta asotarikoa jasotzeko eskubideari buruzkoak.

Ikus-entzunezko Komunikazioari buruzko uztailaren 7ko 13/2022 Lege Orokorraren 4. artikuluan 2. atalaren arabera¹³², garrantzitsua da ikus-entzunezko komunikazioan berdintasunaren eta diskriminazio-ezaren printzipioa betetzen dela zaintzea. Era berean, 15/2022 Legearen 22. artikuluan, komunikabide sozialak, publizitatea, internet, sare sozialak eta informazioaren eta komunikazioaren teknologien enpresak autoerregulatzeko akordioak sustatzea aurreikusten da. Legeak berariaz aurreikusten du jarduera guztietan aplikatzeko aukera, salmenta eta publizitateko jardueretan barne. Halaber, berariaz aipatzen du hizkuntza eta mezu diskriminatzaileak eta intoleranteak saihestea bermatu beharra. Horrez gain, interneteko zerbitzuen plataforma eta enprekin akordioak sustatu beharra aipatzen du, eremu horretan berdintasunerako eskubidearen kontra jotzen duten edukiak ezabatzeko eta prebentzioan eragin-kortasuna hobetzeko asmoz.

Azkenik, Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. Planak komunikabideekin jardunbide onen akordio bat sinatzeko aukera aurreikusten du, herritartasunaren, kulturarteko bizikidetzaren eta immigrazioaren arloan mugak ezartzeko, iritzi publiko informatua, errespetuzkoa eta eskubide eta betebeharren berdintasunean oinarria eraikitze aldera (4.3.3.11)¹³³.

---

gardentasunari buruz, 2018ko martxoaren 7an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13. EUROPAKO KONTSEILUKO MINISTROEN BATZORDEA, irati-difusioaren sektorea erregulatzeko agintarien independentziari eta eginkizunei buruzko adierazpena, 2008ko martxoaren 26an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805d3c1e.

¹³² 13/2022 Legea, uztailaren 7koa, Orokorra, Ikus-entzunezko Komunikazioari buruzkoa (BOE, 2022ko uztailaren 8koa, 163. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11311>.

¹³³ EUSKO JAURLARITZAKO BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA, *Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. Plana 2022-2025*, Eusko Jaurlaritzako Argitalpenen Zerbitzu Nagusia, Vitoria-Gasteiz, 2022, 119. or., eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/migrazioituna/eu_def/adjuntos/VIPLAN-INTERCULTURAL_eus.pdf.

II.4.9. Gorroto-delituak

II.4.9.1. Tipifikazio penala eta kontzeptuen zedarriztapena

Nafarroako Foru Komunitatean berriki onartu da [Arrazakeriaren eta xenofobiaren aurka borrokatzeko apirilaren 5eko 13/2023 Legea](#)¹³⁴. Lege horren xedea honako hau da: “eraginkorra izatea berdintasunerako eta etnia- edo arraza-jatorriagatik diskriminatua ez izateko oinarritzko eskubidea, arrazoi hauetako edozein aitzakiatzat hartzen duen diskriminazio-mota oro desagerrarazita: lurralde edo nazio jatorria eta xenofobia, arraza, jatorri etnikoa edo larruazalaren kolorea, eta edozein arrazakeria mota, antisemitismoa edo antigitanismoa, kasu, hizkuntza edo kultur identitatea, edo etnia- edo arraza-jatorriaren beste edozein ezaugarri, inguruabar edo adierazpide, egiakoa nahiz egotzia, nazioarteko zuzenbideko tresnek aitortzen dituztenak”. Lege berrian ezartzen da arrazakeriaren eta xenofobiaren aurka borrokatzeko planak egingo direla, Arrazakeriaren eta Xenofobiaren aurka Borrokatzeko Nafarroako Kontseilua sortuko dela eta hainbat esparruri dagozkien neurri jakin batzuk zein babes-teko mekanismoak eta erreparazio espezifikorako neurriak ezarriko direla.

Apartatu honetan interesgarritzat jo da gorroto-delituak aipatzea, esku-hartze publikoaren eremua argitzeko. Zentzu hertsian, delitu hauek ez dira diskriminazioaren modalitate bat, delituen ezaugarri berezi bat baizik. Babestutako ezaugarri batek batzen dituen talde sozialei eragiten dieten aurreiritzien ondorioz zigorgarriak diren jokabideak hartzen dituzte; beraz, ezinezkoa da gorroto-delitua tipo penalean aipatutakoez bestelako kolektibo bati aplikatzea.

Auzitegi Gorenaren maiatzaren 4ko 437/2022 Epaia¹³⁵ ondoren areagotu egin dira eztabaida doktrinalak. Epaia horren arabera, zaurgarritasunaren kontzeptua ez da

---

¹³⁴ 13/2023 Foru Legea, apirilaren 5ekoa, Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Aurka Borrokatzekoa (Nafarroako Aldizkari Ofiziala, 83. zk., 2023ko apirilaren 24koa), eskuragarri hemen: <https://bon.nava-rra.es/eu/iragarkia/-/texto/2023/83/0>.

¹³⁵ Auzitegi Gorenaren 437/2022 Epaia, maiatzaren 4koa, aipatzen da, ECLI:ES:TS:2022:1644. “Hay que señalar que ni el art. 173, ni el 510.2 a) del CP señalan que las víctimas sean vulnerables. El concepto de la ‘vulnerabilidad’ no es un elemento del tipo, ya que no forma parte de la estructura de exigencias de los elementos que los conforman, y si el legislador lo hubiera querido así lo hubiera hecho constar. No se trata de una interpretación extensiva o restrictiva del tipo penal, sino de adecuación a las exigencias de lo que dice el precepto, y ninguno de ellos exige la vulnerabilidad en las víctimas del delito. (...)”

La esencia de lo que se trata de proteger con este delito ubicado en el art. 510 CP está en la prohibición de la discriminación, como derecho autónomo derivado del derecho a la igualdad, reconocidos en el art. 14 CE, según el cual “los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier

tipoaren elementu bat, eta, beraz, gorroto-delitu deiturikoek gizarte osoa babesten dute.

Hain zuzen ere, doktrina-sektore batek¹³⁶ defendatzen du azpimarratu beharrekoa dela baldintza pertsonal horietakoren batengatik tradizionalki diskriminazioa jasan izan duen kolektibo sozial batekiko karga umiliagarria, iraingarria eta larderiatsua dela. Tipo penalean kolektiboen berezko zaugarritasuna kontuan hartu gabe arrazoi desberdinak babesteak, legegileak tipo penal horiekin zuen xedea desnaturalizatzea eragiten du. Doktrina-ildo horrek planteatzen duenez, badago gorroto-delituak "diskriminazio gisa" interpretatuta babestu beharreko dimentsio kolektibo bat, diskriminaziorik ez izateko eskubideak babesten duen ondasun juridikoa delako.

Estatuko Fiskaltza Nagusiaren memoriaren (2021)¹³⁷ arabera, ondasun juridiko hauek babesten dituzten delituak dira: berdintasuna, ordenamendu juridikoaren balio nagusi gisa (Espainiako Konstituzioa, 1. art.); diskriminaziorik ez izateko eskubidea (Espainiako Konstituzioa, 14. art.) eta pertsonen duintasuna (Espainiako Konstituzioa, 10. art.). Hala ere, batzuetan, zabaldu egin da horien aplikazio-eremua¹³⁸.

---

otra condición o circunstancia personal o social'. La igualdad y la no discriminación se configuran como el presupuesto para el disfrute y ejercicio del resto de derechos fundamentales, como muestra su ubicación sistemática en el pórtico del Capítulo II ("De los derechos y libertades"), dentro del Título Primero de nuestra Carta Magna, dedicado a los 'Derechos y Deberes Fundamentales'.

Es importante destacar que el objetivo de protección del tipo penal del odio del art. 510 CP tiene su base en los ataques a la igualdad y, en consecuencia, en la creación de la desigualdad que se origina con el odio al diferente por cualquiera de las razones o de la pertenencia a los grupos reflejados en el tipo penal. Pero el término 'minorías' o el término 'colectivos desfavorecidos' no está previsto ni exigido en el tipo penal, no es un elemento del tipo, dado que se debe proteger el principio de igualdad como valor superior del ordenamiento jurídico (art. 1 CE) y la prohibición absoluta de discriminación prevista en el art. 14 CE, por tanto, como no puede ser de otra manera, protege a toda la sociedad, sean los afectados minoría o mayoría, estén o no estén desfavorecidos en la actualidad o en el pasado.

De lo contrario, de entender que solo una persona vulnerable, o determinados colectivos desfavorecidos son los protegidos por el delito de odio nos llevaría a concluir que los no vulnerables pueden ser atacados con la intención dimanante del odio y por su pertenencia a una nación, raza, creencias, ideología, su sexo, orientación o identidad sexual, o por razones de género". Eskuragarri hemen: <https://www.poderjudicial.es/search/documento/AN/9955503/estructura%20del%20delito/20220513>.

¹³⁶ DAUNIS RODRÍGUEZ, Alberto, La confusión de los delitos de odio, IN: PABLO SERRANO, Alejandro de, *Delitos de opinión y libertad de expresión: un análisis interdisciplinar: cuestiones de la parte general de los delitos de opinión*, Aranzadi, 2021, Zizur Txikia, Nafarroa, 223-249 or.

¹³⁷ ESTATUKO FISKALTZA NAGUSIA, *Memoria elevada al Gobierno de S.M. presentada al inicio del año judicial por la Fiscal General del Estado*, Estatuko Fiskaltza Nagusia, Madril, 2021, 1081. eta 1082. or., eskuragarri hemen: https://www.fiscal.es/memorias/memoria2021/FISCALIA_SITE/index.html.

¹³⁸ 7/2019 Zirkularra, maiatzaren 14koa, Estatuko Fiskaltza Nagusiarena, Zigor Kodearen 510. artikuluan tipifikatutako gorroto-delituak interpretatzeko jarraibideei buruzkoa (BOE, 2019ko maiatzaren

Gorroto-delitutzat jotzen badira ere, norbanakoen, taldeen edo taldeen zati baten kontra etsaitasuna, indarkeria edo diskriminazioa bultzatzeko edo sustatzeko elementua da gorrotoa, eta elementu nagusia da berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratzen duela.

Aurreratu den bezala, atal honetan zenbait gai aipatu nahi dira esku-hartze publikoko eremuak argitzeko, eta, beraz, kontzeptuak behar bezala zedarrizteko beharrak azterlan hau gainditzen du.

Diskriminazioaren arloko zuzentzauek ez dituzte behartzen estatu kideak zuzenbide penala erabiltzera diskriminazio-egintzak zehatzeko. Horren ordez, hau dago: [2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluarena, 2008ko azaroaren 28koa, Zuzenbide Penalaren bidez arrazakeriaren eta xenofobiaren modu eta adierazpide jakin batzuen aurka borrokatzeari buruzkoa](#)¹³⁹. Erabaki horrek estatu kide guztiak behartzen ditu zehapen penalak ezartzera indarkeria edo gorrotoa bultzatzeagatik arraza, kolorea, arbasoak, erlijioa edo sinesmenak, nazio- edo etnia-jatorria direla-eta egiten denean, baita material arrazistak eta xenofoboak zabaltzeagatik eta talde horien kontra egindako genozidio-egintzen, gerra-krimenen eta gizateriaren aurkako krimenen apologia egin eta krimen horiek ukatu eta arinkeriaz tratatzeagatik ere. 2021eko abenduan, Europako Batzordeak Kontseiluari proposatu zion gorroto-delituetatik eta gorroto-diskurtsetatik¹⁴⁰ babesteko eremua zabaltzeko, eta horretarako behar den esparru juridiko egokia ezartzeko.

Halaber, estatu kideak behartuta daude xede arrazistak edo xenofoboak inguruabar larrigarritzat jotzera, eta, beraz, alde batetik, delitu autonomoak daude, motibazioztat gorrotoa gehitzen dutenak (Zigor Kodea, 510. artikulua), eta, Espainiaren kasuan, larrigarri orokor bat gehitu da, motibazio berarekin (Zigor Kodea, 22.4 artikulua). Zigor Kodearen azken erreformak inguruabar larrigarri berri bat sartu du, antigitanismoa (Zigor Kodea, 22. artikulua, 4. apartatua), eta delitutzat ere jo du¹⁴¹, (Zigor Kodea, 510 art., 1. eta 2. apartatuak).

24koa, 124. zk.), eskuragarri hemen: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2019-7771.

¹³⁹ 2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluaren, 2008ko azaroaren 28koa, Zuzenbide Penalaren bidez arrazakeriaren eta xenofobiaren modu eta adierazpide jakin batzuen aurka borrokatzeari buruzkoa (EBAO, L328/55, 2008-11-28koa), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-L-2008-82444>.

¹⁴⁰ EUROPAKO BATZORDEA, *Una Europa más inclusiva y protectora: ampliación de la lista de delitos de la UE a la incitación al odio y a los delitos de odio*, COM/2021/777 final, Brusela, 2021-12-09, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0777>.

¹⁴¹ 6/2022 Lege Organikoa.

GEEAk ere uste du xedapen penal eraginkorrek behar direla, dauden aurreiritzietan oinarritutako indarkeriazko ekintzak egiteko asmoa kentzeko. Oinarrian arrazoi diskriminatzaileak dituen indarkeria giza eskubideen urraketa larriagotua da, eta, beraz, kontuan hartu behar da ikerketak egiteko moduan¹⁴², baita biktimei laguntza eta babesa emateko moduan ere.

Ikertzeko eginbeharrak gainera, estatuek gorrotoan oinarrituta norbanakoek eragindako indarkeria saihestu behar dute, agintariek horren berri izan badute edo izan behar bazuten, eta esku hartu behar bazuten, biktimak norbanakoek egindako delituetatik babesteko¹⁴³.

II.4.9.2. Gorroto-delituei aurre egiteko neurriak

EAEn, ibilbide luzea dago prestakuntzaren arloan, eta aurrerapausoak eman dira gorrotoarekin lotutako gorabeherari buruzko datuen erregistroan, hurrengo apartatuan ikusiko dugunez. Halaber, aurrerapausoak eman dira Ertzaintzaren eta Fiskaltzaren arteko koordinazioan. Ildo horretan, duela gutxi *Gorroto arrazista, xenofobo, antigigitano eta LGTBIfobikoko gertakarien aurrean tokian-tokian jarduteko Gida*¹⁴⁴ egin du Eusko Jaurlaritzako Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailak. Gida horren xedea honako hau da: toki-erakundeen (batez ere udalen) jarduera instituzionala bideratzea gertakari arrazista, xenofobo, antigigitano eta LGTBIfobikoen aurrean, baldin eta gertakari horiek zuzenean jakinarazten bazaizkie, eragile pribatuen edo

¹⁴² GEEAren 2016ko apirilaren 12ko Epaia, M.C. eta A.C. versus Errumania, ECLI:CE:ECHR:2016:0412JUD001206012. Demandatzaileek pertsona-talde baten eraso bat jasan zuten etxerantz zihoazela urteroko gay harrotasunaren desfilean parte hartu ondoren. Tratu txar homofoboak jasan zituzten, eta ukabildakak eta ostikadak eman zizkieten. GEEAk ebatzi zuen agintariek, eraso ikertzean, ez zituztela kontuan hartu egon zitezkeen arrazoi diskriminatzaileak, eta ondorioztatu zuen GEEHren 3. artikulua urratu zela (prozesuaren arloan), 14. artikuluari dagokionez. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161982>. Epaia hori hemen aipatu da: FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

¹⁴³ GEEAren 2007ko maiatzaren 3ko Epaia, Gldaniko Jehovaharen Testiguen Kongregazioko laurogeita hamazazpi kide eta beste lau versus Georgia, ECLI:CE:ECHR:2007:0503JUD007115601. Talde ultraortodoxo batek eraso egin zion Jehovaharen testiguen talde bati, eta poliziak ez zuen esku hartu indarkeria saihesteko, nahiz eta abisua jaso. Horrez gainera, gerora egindako ikerketa eten egin zen poliziak erabaki zuenean ezinezkoa zela egileen nortasuna zehaztea. GEEAk erabaki zuen poliziak ez esku hartzea arrazan oinarritutako indarkeriaren biktimak babesteko eta, gero, ikerketa egokirik ez egitea GEEHren 3. artikulua (pena eta tratu gizagabe edo umiliagarriak ez jasateko eskubidea) eta 9. artikulua (erlijio-askatasunerako eskubidea) urraketa zirela, 14. artikuluari dagokionez, oinarrian arrazoi erlijiosoak baidzeuden. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80395>.

¹⁴⁴ EUSKO JAURLARITZAKO BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA, *Gorroto arrazista, xenofobo, antigigitano eta LGTBIfobikoko gertakarien aurrean tokian-tokian jarduteko Gida: (oinarritutako dokumentua)*, 2022ko uztaila, eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/proyecto/giza_eskubideak_plana01/eu_def/adjuntos/Guia-de-actualizacion-local-EUSK-WEB.pdf.

partikularren artean ematen badira eta udal-mugaratean gertatu badira, bai eremu publikoan bai pribatuan, ekintza horrek biktimarengan eta bizikidetzak komunitarioan izan dituen ondorioei erantzun egokia eta proportzionatua emateko helburuarekin. Gidak, kontzeptu-esparru bat izateaz gainera, zenbait jarduketa proposatzen ditu toki-erakundeek egiteko, arreta, informazio eta orientazioari buruz, eta, premiaren arabera, bideratzeari buruz, baita sentsibilizazio eta salaketa sozialari dagokionez, larritasuna kontuan hartuta. Halaber, komunikabideen bidezko informazio eta sentsibilizazio publikoa eta intzidentearen erregistro estatistikoaren arloko zenbait jarduketa jasotzen ditu. Azkenik, gidak bertan aipatutako eragile eta zerbitzuen baliabideen eta kontaktuen zerrenda ere badu.

Azken urteetan, zenbait neurri sustatu dira gorroto-delituei aurre egiteko. Batetik, jokabide batzuk tipifikatu dira, zeinetan biktima edo biktimak (edo arau-hauste penalaren xedea) talde edo kolektibo sozial batekin duen lotura, filiazio, babes edo kidesunagatik aukeratu baita/baitira.

Horrela, Europako Kontseiluaren arrazakeriaren eta xenofobiaren aurkako borrokari buruzko Esparru Erabakiari dagokionez, Espainiako legegileak zabaldu egin du beren ezaugarriengatik delitu hauen jomuga izan daitezkeen pertsonen taldea. Zigor Kodearen 22.4 eta 510. artikuluetan aipatzen diren itu-kolektiboak dira arrazakeria nahiz zio antisemitengatik edo antigitanismoagatik erasotzen direnak edo bereizkeriako beste mota batengatik erasotzen direnak, baldin eta diskriminazio horren oinarria biktimaren ideologia, erlijio edo sinesmenak, etnia, arraza edo nazioa, sexua, adina, sexu-orientazioa edo sexu-identitatea, generoa bada, edo aporofobia edo gizarte-bazterketa, biktimak duen gaixotasun edo desgaitasuna bada, jokabidea jasaten duen pertsonak inguruabar horiek benetan dituen kontuan hartu gabe.

Delitu horiei aurre egiteko, berriki onetsitako 15/2022 Legeak¹⁴⁵ aurrez ikusi du gorroto-delituetan eta diskriminazioan espezializatutako sekzioak sendotzea probintziako fiskaltzetan. Fiskaltza horiek portaera diskriminatzaileak ikertzeko eta jazartzeko jarduketa penalak sustatu eta koordinatuko dituzte, bakoitzak bere eremuan. Horrez gainera, lege horren bidez¹⁴⁶, aldatu egin da abenduaren 30eko 50/1981 Legea, Fiskaltzaren Estatutu Organikoa arautzen duena, eta ezartzen da halako sekzio bat egongo dela probintziako fiskaltza bakoitzean, edo, bestela, lan-bolumena kontuan hartuta edo zerbitzua hobeto antolatu eta emateko, autonomia-erkidego bakoitzean. Sekzio bakoitzean, izapidetzen diren prozeduren erregistro bat egingo da, kontsultatu ahal izateko. Halaber, Estatuko Fiskaltza Nagusian gorroto-delituen eta

¹⁴⁵ 15/2022 Legea, 31. artikulua.

¹⁴⁶ 15/2022 Legea, 5. xedapen gehigarria.

diskriminazioaren aurkako fiskal bat izango da, salako fiskalaren kategoriarekin. Egin-kizun hauek beteko ditu:

a) Fiskaltzaren Estatutu Organikoaren bosgarren artikuluan aipatutako eginbi-deak egitea, eta zuzenean esku hartzea Estatuko Fiskal Nagusiak garrantzi berezikotzat jotako prozesu penaletan, biktima talde sozial batekoa izateagatik egindako delituei buruzkoak edo haren adina, arraza, sexua, sexu-orientazioa, genero-adierazpen edo -identitatea, erlijioa, etnia, nazionalitatea, ideologia, afiliazio politikoa, desgaitasuna edo egoera sozioekonomikoa dela-eta egindako delituei buruzkoak direnean.

b) Gorroto-delituen aurkako sekzioen jarduna ikuskatu eta koordinatzea, haien txostenak hartzea, eta haien berri ematea sekzio horien fiskaltzetako fiskalburuari.

c) Gorroto-delituen eta diskriminazioaren arloan, fiskaltzen jarduteko irizpideak koordinatzea. Horretarako, jarraibideak emateko proposatu ahal izango dio Estatuko Fiskal Nagusiari.

d) Sei hilean behin txosten bat egitea Fiskaltzak gorroto-delituen eta diskriminazioaren arloan izapidetutako prozedurei eta egindako jarduketei buruz, eta Estatuko Fiskal Nagusiari aurkeztea, Auzitegi Goreneko Salako Fiskalen Batzordeari eta Fiskalen Kontseiluari bidal diezaien.

Beren xedeen artean giza eskubideak babestea eta sustatzea eta diskriminazioa desagerraraztea duten eta legez eratuta dauden entitate, elkarte eta erakundeekin koordinatuta jardungo du salako fiskalak.

Legeak berariaz ezartzen du administrazio publikoek fiskaltzari helarazi ahal izango diotela ezagutzen duten edozein gertaera edo jarduketa, egiaztatu bada tratu diskriminatzailea izan dela eta, horren ondorioz, erantzukizun penala eska badaiteke.

Halaber, ezartzen du prestakuntza espezializatua emango dela legeak babestutako kolektiboetara buruz. Interesgarria da, orobat, gorago aipatutako protokoloa gogoratzea, online dagoen gorroto-diskurtsoaren kontra egitekoa. Protokolo horrek jarduteko zenbait jarraibide ezartzen ditu legez kanpoko gorroto-diskurtsotzat jo daitezkeen edukie dagokienez.

Estatu mailan, bi ekintza-plan egin dira gorroto-delituen aurka egiteko, azkena 2022an¹⁴⁷, eta neurri zehatzak dituzte biktimak babesteko eta polizia ezberdinek

¹⁴⁷ BARNE MINISTERIOKO SEGURTASUNEKO ESTATU IDAZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio*. Hauek dira jarduketa-ildoak: 1. Gorroto-delituen biktimizei laguntza eta babesa ematea. 2. Segurtasun Indar eta Kidegoen koordinaziorako mekanismoak hobetzea, baita beste

parte hartzeko. Halaber, Gorroto-Delituen Aurkako Bulego Nazional bat sortu da, koordinazio- eta jarraipen-organo gisa, eta ekintza-plana sustatu, koordinatu eta ikuskatzeko. Bulego horrek zenbait eginkizun ditu gorroto-delituen aurka egiteko, eta haietako bat da Segurtasun Indar eta Kidegoen Jarduteko Protokoloa, gorroto-delituertarako eta diskriminazioari buruzko lege-arauak urratzen dituzten jokabideertarako protokoloaren aplikazioa zaintzea¹⁴⁸. Protokoloari esker, errazagoa da gertaerak identifikatzea eta gertaerak erregistratu eta dokumentatzea, eta gehiago babesten dira gorroto-delituen biktimak. Bulegoa, bestalde, erakunde publikoekiko eta beste erakunde sozial batzuekiko lotunea da, eta gorroto-delituen arloko prestakuntza koordinatzeaz arduratzen da.

Azkenik, EBren eremuan, Europako Batzordeak goi-mailako talde bat¹⁴⁹ sortu zuen 2016an, arrazakeriari, xenofobiari eta bestelako intolerantziei aurre egiteko. Xedea da koordinazioa eta kooperazioa indartzea eta gorroto-delituen eta -diskurtsoaren prebentzioa eta haien aurkako borroka hobetzea EBn. Taldean, ordezkariak dituzte estatu kideek, Europako Parlamentuak, gizarte zibileko erakundeek, FRAk, Europako Kontseiluak, Europako Segurtasun eta Lankidetzako Antolakundeak (OSCE) eta Iheslarietako Nazio Batuen Goi Komisarioak (ACNUR).

Arrazakeriari, xenofobiari eta bestelako intolerantziei aurre egiteko goi-mailako taldeak erabaki zuen hiru lantalde sortzea agintari nazionalei laguntza emateko, gorroto-delituen biktimei laguntzeko zerbitzu efikazak eta egokiak ezartzeko lanetan¹⁵⁰, baita

erakunde publiko eta pribatu batzuekin koordinatzekoak ere. 3. Gorroto-delituekin lotutako legez kanpoko egintza penalak egitea prebenitzea. Horretarako, ikerketen eraginkortasuna hobetzen laguntzen duten tresnak garatuko dira, Segurtasuneko Estatu Idazkaritzak indarrean dituen planekin bat etorrira. Halakoetako bat da *Plan Director para la convivencia y mejora de la seguridad en los centros educativos y sus entornos*. 4. Gorroto-delituen aurka egiteko taldeak sortzea Polizia Nazionalaren Informaziorako Komisia Nagusiaren barruan eta informaziorako probintziako brigadetan, baita Guardia Zibilaren Informazio Burutzan eta haren unitate periferikoetan. 5. Gorroto-delituen aurkako borroka dela eta, Segurtasun Indar eta Kidegoetako kideen prestakuntza, sentsibilizazioa eta kontzientziatzea. 6. Hirugarren sektoreko erakundeen parte-hartzea, laguntza eta jarduerak sustatzea, gorroto-delituen aurkako borroka etengabe hobetzeko. 7. Gorroto-delituen aurkako borroka dela eta, Segurtasun Indar eta Kidegoek dituzten ezagutzak, tresnak eta lanabesak areagotzea. 8. Gorroto-delituen aurka egiteko Bulego Nazionalaren giza baliabideak areagotzea. Eskuragarri hemen: https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/resumenes/Documentos/2022/120422_II_Plan_Accion_contra_delitos_odio.pdf.

¹⁴⁸ BARNE MINISTERIOA, *Protocolo de actuación para las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad para los delitos de odio y conductas que vulneran las normas legales sobre discriminación*, edizio berrikusia, 2020ko uztaila, eskuragarri hemen: https://www.policia.es/miscelanea/participacion_ciudadana/normativa/Protocolo_actuacion_delitos_odio_07-2020.pdf.

¹⁴⁹ EUROPAKO BATZORDEA, A EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, IN: *European Comisión, Newsroom* [online], 2019-03-18, eskuragarri hemen: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/51025/en>.

¹⁵⁰ EUROPAKO BATZORDEKO ARRAZAKERIARI, XENOFOBARI ETA BESTELAKO INTOLERANTZIEI AURRE EGITEKO GOI-MAILAKO TALDEA, *Ensuring Justice, Protection and Support for Victims of*

legeak aplikatzeko eta datuak erregistratu eta biltzeko prestakuntza bereziko estrategia bat¹⁵¹ eta gorroto-delituen biktimak salaketa jartzera animatzeko estrategia bat ezartzeko ere. Halaber, eginkizuntzat du jarraipena egitea, Europako Batzordeak eta enpresa teknologiko batzuek Interneten gorroto-diskurtsoa murrizteko adostutako jokabide-kodea¹⁵² behar bezala bete dadin.

II.4.9.3. Gorroto-gertakarietako buruzko datuen erregistroa

2016tik aurrera, EAEn *Gorroto gertakarietako buruzko Txosten* bat¹⁵³ egiten da urtero, non delitu izan daitezkeen gertakariak zein arau-hauste administratiboa ekar dezaketenak jasotzen baitira, haien izaeratik eta inguruabarrengatik Ertzaintzak haien berri duenean. Kontsultatutako azken txostenean, hau da, 2021eko ekitaldikoan¹⁵⁴,

Hate Crime and Hate Speech: 10 Key Guiding Principles. Europako Batzordea, Brusela, 2017ko abendua, eskuragarri hemen: http://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=48874.

¹⁵¹ EUROPAKO BATZORDEKO ARRAZAKERIARI, XENOFIARI ETA BESTELAKO INTOLERANTZIEI AURRE EGITEKO GOI-MAILAKO TALDEA, *Key Guiding Principles on Encouraging Reporting of Hate Crime: the Role of Law Enforcement and Relevant Authorities*, Europako Batzordea, Brusela, 2021eko martxoa, eskuragarri hemen: https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196.

EUROPAKO BATZORDEKO ARRAZAKERIARI, XENOFIARI ETA BESTELAKO INTOLERANTZIEI AURRE EGITEKO GOI-MAILAKO TALDEA, *Improving the Recording of Hate Crime by Law Enforcement Authorities Key Guiding Principles*, Europako Batzordea, Brusela, 2017ko abendua, eskuragarri hemen: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ec-2017-key-guiding-principles-recording-hate-crime_en.pdf.

¹⁵² EUROPAKO BATZORDEA, *Código de Conducta acordado con Facebook, Microsoft, Twitter and YouTube para facilitar la notificación de comentarios que contienen discurso de odio en las plataformas y suprimirlos si son ilegales*, eskuragarri hemen: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/54300/e>

¹⁵³ EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEKO GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA, *Euskadiko gorroto-gertakarietako txostena*. Segurtasun Saila, Eusko Jaurlaritzza, Vitoria-Gasteiz, 2018-, eskuragarri hemen: <https://www.ertzaintza.euskadi.eus/lfr/eu/web/ertzaintza/informe-incidentes-odio-euskadi>.

¹⁵⁴ Gorroto-gertakarietako buruzko txostena, 2021eko datuak. Txostenak, delitu izan daitezkeen gorroto-gertakariak aztertzeaz gainera, beste estatu batzuekin alderatzen du egoera eta Eraberean Sarearen txostenen azterketa laburra egiten du.

Izaera arrazista edo xenofobia duten gertakariak erregistratutako delituen % 58,48 dira (162 kasu) eta nabarmen gora egin dute aurreko urtearekin alderatuta (+45 gertaera: % 38,46). Sexu-orientazioaren eta -identitatearen arlokoak, delituen % 26,35 dira (73 kasu; aurreko urteko zifra baino nabarmen altuagoa, zehazki, % 46 gehiago), eta sexuagatik oinarritutako delituak, berriz, delituen % 6,14 dira (17 kasu). Laugarrenik eta bosgarrenik, ideologian eta orientazio politikoan oinarritutako gorroto-delituak ditugu, bai eta biktimaren dibertsitate funtzionalean oinarritutakoak ere, zeinek gorroto-delituen % 3,61 biltzen baitituzte (10 kasu). Bestalde, aporofobiaren eremuak (2 kasu) eta sinesmen eta praktika erlijiosoek (3 kasu) erregistratutako delituen % 1,81 osatzen dute. Talde biktimizatuen arrazakeria/xenofobia da, eta bigarrena, sexu-orientazio eta -identitatearena; azkena, ideologia. Biktimizazio eskasa erregistratu da aporofobia, eta sinesmen eta praktika erlijiosoekin lotuta. Txostenak gogorazten du zifra beltz handi bat dagoela, FRAREN arabera % 80 ingurukoa, batez beste, baina zifra hori aldatu egiten da erreferentziako kolektiboaren arabera. ACHUTEGUI OTALAUERRUCHI, P., Victimización de los delitos de odio. Aproximación a sus

esaten da gora egin duela erregistratutako gertakarien kopuruak, eta sendotu egin dela, lehenik eta behin, talde etnikoen aurkako gertakarien nagusitasuna, eta, bigarrenik, talde sexualen kontrakoak. Gainerako arrazoen erregistroa hondarrekoa da. Txostena egiteko kontsultatu diren Europako beste herrialde batzuetan antzekoak dira datuak. Ondorioen barruan, esaten da erregistro-sistema doitzen eta orekatzen ari dela, baita gorroto-diskurtsoa eta zigor-garrantzia izan dezakeen zatia bereizteko gaitasuna ere. Hala ere, kautelaren alde egiten da, eta ezinbestekoa da datuak aztertzea etorkizuneko edizioetan.

Txostenak, agerian uzten du gertakariak ugaritu egin direla. Inguruabar horren azalpena da hobetu egin dela fenomenoari buruzko prestakuntza eta ezagutza, eta aldatu eta hobetu egin dela erregistratzeko eta sailkatzeko sistema, eta, ondorioz, agerian jartzen dira bestela ezkutuan geratuko liratekeen gertakariak, eta zigorgabetasuna murrizten da. Gorroto-gertakariak EAEn argitaratutako egunkarietan izan duten islarren lagin bat du txostenak. Azkenik, Estatuko Fiskaltza Nagusiaren 2021eko memoria aipatzen da¹⁵⁵, eta bertatik nabarmentzen da, besteak beste, "gorroto-delituei buruzko datu judizialen bilketa- eta jarraipen-sistema egoera kaskarrean dagoela". Memorian berretsi egiten da lehentasunezko arazoa dela, eta, hortaz, salako fiskal delegatuaren ekintza-ildo gisa jasotzen da «lurralde-fiskaltzetako ordezkartzetan edo ataletan gaien erregistro bat ezartzea, guztientzat homogeneoa eta datu garrantzitsuekin, lantzen ari den errealitate kriminala zehatzago ezagutzeko eta Ministerio Fiskalaren jarduna bideratzeko». Probintziako erregistroak sortzeaz gainera, gordailu zentralizatu bat sortzea aurreikusten da, non gorroto-delituei buruzko prozeduretan emandako akusazio-idazki guztiak eta epaiak jasoko beharko baitira. 2020ko memorian (2019 ekitaldia), EAEko Fiskaltzak azpimarratzen du ezinezkoa dela gorroto-delituekin eta diskriminazioarekin lotutako prozedura penalen jarraipena egitea. Memoria horretan, Fiskaltzaren eta Ertzaintzaren ordezkari batzuen artean lortutako akordioa aipatzen da. Akordio hori dela eta, arloan espezializatutako fiskalek hilero jasotzen dute Ertzaintzan gorroto-gertakariak erregistratzeaz eta aztertzeaz arduratzen den arduradunaren mezu elektronikoa bat, zeinean Ertzaintzari iritsi zaizkion gorroto-gertakarien zerrenda bat eransten baita, Excel formatuan¹⁵⁶.

---

consecuencias y a las respuestas institucional y social, *Revista de Victimología/Journal of Victimologia*, 5. zk., 2017, 33-61. or., DOI 10.12827/RVJV.5.02, eskuragarri hemen: <http://www.huygens.es/journals/index.php/revista-de-victimologia/article/view/82/32>.

¹⁵⁵ ESTATUKO FISKALTZA NAGUSIA, *Memoria...*, 2021, op. cit.

¹⁵⁶ EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO FISKALTZA, *Memoria 2020 (Ejercicio 2019)*, 232. or., eskuragarri hemen: https://www.fiscal.es/memorias/memoria2020/FISCALIA_SITE/recursos/fiscalias/superiores/paisvasco.pdf

Azkenik, Barne Ministerioak egindako Espainian gorroto-delituek 2021ean izandako bilakaerari buruzko txostenaren¹⁵⁷ arabera, gehien errepikatzen diren erasoak arrazoi arrazistak edo xenofoboak dituztenak dira –EAEn jasotakoaren antzera–, baina sare sozialetan eta Interneten sexu-orientazioaren, genero-identitatearen eta ideologikoaren ondoriozko eraso asko daude ere. Txostenak aztertutako eremuetan urtetik urtera izandako aldaketak jasotzen ditu, eta 2021ean gora egin zuen antisemitismoak eta belaunaldi-diskriminazioak, eta behera egin zuten desgaitasuna duten pertsonen aurkako gorroto-delituek eta antigitanismoak, 2020arekin alderatuta. Datu interesgarri gisa aipatzen da EAE lehena dela autonomia-erkidegoen rankingean gorroto-delituen kopuruari dagokionez (% 11,92, 100.000 biztanleko). Datu horren azalpena da gertakarien erregistroa efikazagoa dela eta polizia-agenteei prestakuntza gehiago dutela¹⁵⁸.

II.5. Diskriminazioaren aurreko babesa eta erreparazioa

Jarduketa eta jokabide diskriminatzaileetatik babesteko, neurri ugari behar dira. Egiturazko faktoreak daude sartuta, zeharkako diskriminazioa aztertu denean ikusi denez, eta erantzun bakarra salaketa edo erreklamazio administratibo edo judizial bat jartzeko aukera izan ezin duten diskriminazio sistemikoak, jazarpena eta gorroto-diskurtsoak daude, azterlanean nabarmendu denez.

Apartatu honetan, arazo sozial honi erantzuna emateko abian jarri diren neurrietako batzuk aipatzen dira. Batetik, ekintza positiboko neurriak ditugu, berezi edo espezifikoko ere esaten zaienak, eta haien xedea da erabateko berdintasuna bermatzea praktikan, ezaugarri jakin bati lotutako desabantailak saihestuz edo konpentsatuz. Hala ere, apartatu espezifiko batean erlijio- eta kultura-aniztasunaren kudeaketari lotutako neurriak aipatzen dira batez ere, hala nola kulturarteko harmonizaziorako jardunbideak, zentzuzko moldaketa eta doikuntza itundua, uste baita gure gizartean dagoen aniztasunak dakarren egoeren eta premien konplexutasunari erantzuteko modu bat dela, hala egin ezean zeharkako diskriminazioa ekar baitezake, edo bereizgabetasunaren ondoriozko diskriminazioa¹⁵⁹.

¹⁵⁷ BARNE MINISTERIOA, *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España 2021*, op.cit.

¹⁵⁸ *Idem*, 61. or., amaierako ohar metodologikoa. Consideraciones sobre el aumento de la cifra global en delitos de odio en el País Vasco.

¹⁵⁹ Bereizgabetasunaren ondoriozko diskriminazioa dago legeak ez duenean aitortzen tratatu berezitua egoera jakin baterako, hau da, arauketak kontuan hartu ez duenean halako egoeretan araubide berezitu bat ezartzeko aintzat hartu behar zuen elementuetako bat. GEEAren 2000ko apirilaren 6ko Epaian, Thlimmenos versus Grezia, ECLI:CE:ECHR:2000:0406JUD003436997, GEEAk planteatu zuen Hitzarmenak bermatutako eskubideak diskriminaziorik izan gabe baliatzeko eskubidea urratu egiten dela, justifikazio objektibo eta zentzuzkorik gabe, estatuek modu ezberdinean tratatzen ez

Argi dago berme juridikoak ezin direla izan diskriminazioari aurre egiteko erantzun bakarra, baina, hala ere, ezinbestekoa da berme horiek izatea, baita erreklamatzeko eta benetako babes judizialerako eskubidea betearazteko eta diskriminazioa dela-eta eragiten diren kalteei erantzuna eman ahal izateko prozedura-bide bat ere. Berme horiek, gainera, disuasio-ondorioak izan behar dituzte eta modu efikazean babestu behar dituzte biktimak. Baina, aurrekoez gainera, interrelazio sozialeko eremuetan sentsibilizatzeko eta informazioa emateko neurriak behar dira, baita jokabide diskriminatzaileak dakartzaten arrazoiak ikertzeko neurriak ere, ikusiko dugunez.

Jarraian, diskriminazioari aurre egiteko garatu diren neurri batzuk aztertzen dira, eta alderdi hauek nabarmendu dira: indarrean dauden arauetan ezarritakoa, araudian jasotako babes-neurriak, justiziara iristeak eta froga egiteak duen konplexutasuna eta zehapen-araubidearen arloko xedapenak.

II.5.1. Ekintza positiboko neurriak

Hainbat izenekin garatu dira desberdintasun- eta diskriminazio-egoerei aurre egiteko neurriak. NBEren eremuan, neurri bereziak dira; EBren zuzenbidean, berriz, neurri espezifikoak edo ekintza positibokoak, eta GEEAk eginbehar positiboez hitz egiten du. Neurri berezi horiek hartzen ez badira, arrisku handiagoa dago diskriminazioa eragiten duten araudia edo jardunbideak ezartzeko. Auzitegien ustez, tratu-desberdintasuna diskriminatzeko debekuaren salbuespen bat da testuinguru honetan, tratu berezitua justifikatuta baitago berezko egoera okerrago bat edo desabantaila bat zuzentzeko interesa dela eta.

Diskriminazioa saihesteko, egoera batzuk ezberdin jasotzen dituzten neurriak dira, adibidez administrazio orokorreko plazak eskuratzeko kuotak ezartzea desgaitasunen bat duten pertsonentzat. Halako neurriak hartuko ez balira, seguruenik desgaitasunen bat duten pertsona askoz gutxiago kontratatuko lirateke administrazio publikoan. Neurri horien barruan sartzen da, besteak beste, prestakuntza espezifikoa eskaintzea normalean prestakuntza hori jaso ezin duten taldeetakoak diren pertsonen, edo neurri zehatzak hartzea arraza- edo etnia-talde jakin batzuek lan-eskaintzei buruzko informazioa izan dezaten, eta, horretarako, iragarkiak jar daitezke talde

badituzte nabarmen ezberdinak diren egoeretan dauden pertsonak. Auzitegiaren ustez, ez zegoen justifikazio objektibo eta zentzuzkorik demandatzailea ezberdin tratatzeari uko egiteko. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162517>. Konstituzio Auzitegiak oraindik ez du jaso diskriminazio hori, baina eztabaida doktrinala dago horren inguruan. Ikusi COBREROS MENDAZONA, Edorta, Discriminación por indiferenciación: estudio y propuesta, *Revista Española de Derecho Constitucional*, 81. zk., iraila-abendua (2007), 71-114 or., eskuragarri hemen: <https://www.cepc.gob.es/sites/default/files/2021-12/26209redc81003.pdf>.

horientzat diren argitalpenetan. Ezin dira nahastu beste neurri batzuekin, hala nola, beste pertsona batzuen aurrean, talde bateko kideei lehentasun automatikoa eta absolutua ematen dieten neurriekin (adibidez, enplegua lortzeko), hain zuzen ere talde horretakoak direlako¹⁶⁰. Neurri horien xedea da hala egin ezean historikoki diskriminatuak izan diren eta gizartean egoera zaurgarrian izan diren talde batzuen desberdintasuna eta diskriminazioa denboran luzatuko luketen egoerak zuzentzea, baita, askotan, zeharkako diskriminazioak eragiten dituzten oztopoak kentzea ere.

EBn, ekintza positiboen esparru juridikoa, batetik, EBFTren 19. artikulua 1. apartatua dago, zeinak ezartzen baitu sexua, arraza- edo etnia-jatorria, erlijioa edo sinesteak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa arrazoi dituen diskriminazioaren kontra borrokatzeko egokiak diren ekintzak onar daitezkeela, eta, bestetik, EBFTren 3. artikulua 3. apartatuaren bigarren paragrafoan, zeinak ezartzen baitu Batasunak gizarteko bazterkeriaren eta diskriminazioaren aurka egingo duela eta haurren eskubideen babes sustatuko duela. Halaber, EBOEGk xedatzen du ezinbestekoa dela talde batzuei babes berezia ematea, zehazki, desgaitasuna duten pertsonen (26. artikulua), hurrei (24. artikulua), emakumeen eta gizonen arteko berdintasunaren arloan (23. artikulua) edo adinekoei (25. artikulua).

Diskriminaziorik ez izateko zuzentzarauk berariaz jasotzen dute neurri espezifikoak hartzeko aukera 2000/43/EK Zuzentzarua 5. artikuluan eta 2000/78/EK Zuzentzarua 7. artikuluan. Desgaitasuna duten pertsonen dagokienez, 2000/78/EK Zuzentzarua 5. artikulua arau orokor bat ezartzen du neurri espezifikoaren inguruan, eta enplegu-emaileak behartzen ditu arrazoizko egokitzapenak egitera desgaitasun fisikoa edo mentala duten pertsonen aukera berdinak izan ditzaten enpleguan.

Kolektibo horrek zilegi du bere kabuz eskatzeko "arrazoizko egokitzapenak" ekintza positiboko neurri gisa, eta ez da frogatu behar diskriminazio-egoerarik dagoenik jardunbide edo estandar neutral baten ondorioz; kolektiboa zaurgarritasun-egoeran egoiteak egiten ditu neurri horien merezidun.

Arrazoizko egokitzapenak egoera zehatz bakoitzaren premien arabera neurri egokiak dira. Hala, neurriak ditugu desgaitasuna duten pertsonen enplegua lor dezaten, hautaketa-prozesu batean parte har dezaten edo lanbidean gora egiteko aukera izan dezaten edo prestakuntza eskain dakien, halako neurriek enpresaburuarentzat gehiegizko karga direnean izan ezik. Neurri horietako bat izan daiteke igogailu bat edo arripala jartzea gurpil-aulkian sartu ahal izateko.

---

¹⁶⁰ Ikusi EQUINET, *Exploring Positive Action ...*, op. cit., 83. or.

Espainiako Konstituzioak xedatutakoaren arabera (9.2 artikulua), Estatuak neurri horiek gara ditzake horretarako esparru juridiko egokia duelako. Horri esker, hainbat arlotan garatu ahal izan dira, hala nola enpleguan¹⁶¹, hezkuntzan¹⁶² edo desgaitasuna duten pertsonen eskubideen arloan.¹⁶³

Esan dugun bezala, desgaitasuna duten pertsonen buruzko araudiak berariaz jasotzen du arrazoiko egokitzapenen beharra. Horri dagokionez, Konstituzio Auzitegiak¹⁶⁴ hau adierazi zuen arrazoizko egokitzapenak direla eta: “se integran en el derecho a la igualdad de trato y a la no discriminación de las personas con discapacidad allí donde sean necesarios para garantizar el ejercicio, en igualdad de condiciones, de sus derechos en el ámbito laboral (...). Son esenciales, asimismo, para dar cumplimiento a los mandatos que los arts. 9.2 y 49 CE imponen a todos los poderes públicos (...). Teniendo en cuenta el contexto expuesto, actualmente puede llegar a concluirse que el derecho a no ser discriminado por razón de discapacidad que consagra el art.14 CE comprende el derecho a los ajustes razonables, cuando no impongan una carga desproporcionada o indebida, y sean necesarios para garantizar el derecho de las personas con discapacidad a trabajar en igualdad de condiciones con las demás. El cumplimiento de esta obligación responde, además, a una triple exigencia constitucional cuando quien emplea es la administración pública, dado que, por una parte, debe velar por el respeto del derecho fundamental consagrado en el art. 14 CE y, por otra, sobre la misma recaen directamente los mandatos de los arts. 9.2 y 49 CE”.

15/2022 Legeak Europako Parlamentuaren 2019ko martxoaren 26ko Ebazpena¹⁶⁵ aipatzen du hitzurrean, neurri positiboen bidez babesteko eskubidea justifikatzeko. 33. artikuluan, babestutako arrazoiengatik, ekintza positiboko neurriak hartuko direla ezartzen du, eta, beraz, haren aplikazio-eremua orain arte aitortutakoa baino zabalgota da. 6. artikuluan definitzen ditu ekintza positiboko neurriak: “Se consideran acciones positivas las diferencias de trato orientadas a prevenir, eliminar y, en su caso,

¹⁶¹ 2/2015 Legegintzako Errege Dekretua, urriaren 23koa, Langileen Estatutuaren Legearen testu bategina onartzen duena, (BOE, 2011ko azaroaren 13koa, 255. zk.), 17.2 art. eta 17.3. art., 2. Paragrafoa, eskuragarri hemen: https://www.boe.es/boe_euskera/dias/2015/10/24/pdfs/BOE-A-2015-11430-E.pdf.

¹⁶² 2/2006 Lege Organikoa, maiatzaren 3koa, Hezkuntzari buruzkoa (BOE, 2006ko maiatzaren 24koa, 106. zk.), 80. art., eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.

¹⁶³ DPELO, 67. eta 68. artikulua.

¹⁶⁴ Konstituzio Auzitegiaren 51/2021 Epaia, 2021eko martxoaren 15koa, ECLI:ES:TC:2021:51, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/24578>.

¹⁶⁵ EUROPAKO PARLAMENTUA, Europako Parlamentuaren 2019ko martxoaren 26ko Ebazpena, Europan dauden afrikar jatorriko pertsonen oinarriko eskubideei buruzkoa, (2018/2899(RSP)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0239_ES.html.

compensar cualquier forma de discriminación o desventaja en su dimensión colectiva o social. Tales medidas serán aplicables en tanto subsistan las situaciones de discriminación o las desventajas que las justifican y habrán de ser razonables y proporcionadas en relación con los medios para su desarrollo y los objetivos que persigan” (Ekintza positibotzat jotzen dira edozein diskriminazio edo desabantaila bere dimentsio kolektiboan edo sozialean prebenitzeko, desagerrarazteko eta, hala badagokio, konpentsatzeko ematen diren tratu ezberdinak. Neurri horiek hartzea eragiten duten diskriminazioak edo desabantailak dirauten bitartean aplikatuko dira, eta arrazoizkoak eta proportzionatuak izan beharko dute neurriak garatzeko bitartekoei eta lortu nahi diren helburuei dagokienez). Azkenik, 4.1 artikuluan tratu-berdintasunerako eskubidearen urraketatzat jotzen du arauetan edo hitzarmenetan ezarritako betebeharratik eratorritako ekintza positiboko neurriak ez betetzea. Horrenbestez, 15/2022 Legeak tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearen ez-betetzat jotzen du diskriminazioari edo desabantailari aurre egiteko egindako arauetan edo hitzarmenetan ezarritako betebeharrak ez gauzatzea. Neurri horiek zentzuzkoak eta proportzionalak izan behar dute, eta, beraz, haien premia eta lortu nahi den xederako egokiak diren aztertu behar da aurretiaz.

ABEBk gomendio orokor bat¹⁶⁶ prestatu du Konbentzioarekin bat etorrita hartutako neurri berezien esanahiari buruzko orientazio praktikoa emateko. Helburua da Konbentzioa sinatu duten estatuei laguntza ematea arrazoi bakoitzaren inguruan ezarritako betebeharrak betetzeko. Neurria hartzeko eta aplikatzeko baldintzak ezartzeari dagokionez, hau dio: “16 Las medidas especiales han de ser adecuadas a la situación que quiere remediarse, ser legítimas, ser necesarias en una sociedad democrática, respetar los principios de justicia y proporcionalidad y ser temporales. Estas medidas deben concebirse y aplicarse en función de las necesidades y basarse en una evaluación realista de la situación actual de las personas y las comunidades afectadas. 17. Las evaluaciones de la necesidad de medidas especiales deben basarse en datos precisos, desglosados por raza, color, linaje y origen étnico o nacional y que incorporen una perspectiva de género, sobre las condiciones socioeconómicas y culturales de los diversos grupos de población y su participación en el desarrollo social y económico del país. 18. Los Estados parte deben asegurarse de que las medidas especiales se conciben y apliquen después de haber consultado a las comunidades beneficiarias y con la participación activa de estas comunidades”.

---

¹⁶⁶ ABEB, 32. Gomendio Orokorra: Arraza Bereizkeria mota guztiak Ezabatzeko Nazioarteko Konbentzioan dauden neurri berezien esanahia eta irismena, CERD/C/GC/32, 2009ko irailaren 29koa, eskuragarri hemen: [https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs gcales CERD.html#GEN32](https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20grales%20CERD.html#GEN32).

Neurri horien xede eksklusiboa izan behar da pertsonen eta komunitateen artean dau den desberdintasunak zuzentzea, eta desoreka berriak agertzea eragozte. Eskubideen arloko desberdintasunak onartezinak dira, eta, beraz, xedea da taldeei eta norbanakoei laguntza ematea dagozkien giza eskubideak balia ditzaten.

Horrez gainera, beste gomendio batean, ABEBk nabarmendu zuen oso garrantzitsua zela arraza-diskriminazioaren biktimen egoerari aurre egiteko neurri berezien garrantziari buruz hezte eta sentsibilizatzea, batez ere diskriminazio hori faktore historikoen ondorio denean (20)¹⁶⁷.

GEEAk ere nabarmendu du eginbehar positiboen garrantzia. Ildo horretan, GEEAk adierazi du ezinbestekoa dela arrazoizko egokitzapenak egitea, adibidez irakasteko metodoak ikusmen-desgaitasuna duten pertsonentzat egokitzeko. Eta ezartzen du halakoak ez aplikatzea diskriminatzailea dela¹⁶⁸. GEEAren arabera¹⁶⁹, eska daiteke ukitutako pertsonaren premien ebaluazio indibidualizatua egiteko, eta hartutako neurriek haren duintasunerako eskubidea eta autonomia- eta segurtasun-printzipioak errespetatu behar dituzte.

EGS oso argia da halako diskriminazioaz eta neurri bereziak ezartzeko betebeharrak hitz egiten duenean. E artikulua diskriminazio mota guztiak debekatzen ditu, zeharkako diskriminazioa barne, eta beste xedapen batzuek berariaz ezartzen dute estatuek neurri positiboak hartu behar dituztela. Hala, pertsona adindunen gizarte-babeserako eskubideari dagokionez, 23. artikulua zenbait betebeharrak ezartzen ditu haien diskriminazioa saihesteko eta gizartean parte har dezaten edo beren bizimodua aukeratu dezaten, edo laguntza egokia bermatzeko. 15.2. artikulua ere betebeharrak

¹⁶⁷ ABEB, 34. Gomendio Orokorra: Afrikarren ondorengoen aurkako arraza-diskriminazioa, CERD/C/GC/34, 2011ko urriaren 3koa, eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html#GEN34.

¹⁶⁸ GEEAren 2016ko otsailaren 23ko Epaia, Çam versus Turkia, ECLI:CE:ECHR:2016:0223JUD005150008. Auzitegiak uste du desgaitasunaren ondoriozko diskriminazioaren barruan sartzen dela arrazoizko egokitzapenak egiteari uko egitea. Agintariek ez zuten inolako jarduketarik egin zituen premiak identifikatzeko edo hezkuntza haren ikusmen-desgaitasunaren arabera egokitzeko. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161149>.

¹⁶⁹ GEEAren 2018ko urtarrilaren 30eko Epaia, Enver Şahin versus Turkia, ECLI:CE:ECHR:2018:0130JUD002306512. Desgaitasuna zuen pertsona batek hezkuntzarako eskubidean diskriminatzeagatik egindako salaketa bat aztertu zuen. Salatutakoaren arabera, ez ziren hartu beharrezkoak ziren neurriak unibertsitateko ikasketak egiten jarrai zezan, GEEHren 14. artikularekin bat. Egokitzapen horiek estatuek adostu behar dituzte, neurri egokienak aukeratuta. GEEAk ebatzi zuen estatuak hartutako neurriek ez zutelako bermatzen behar besteko ardura hezkuntzarako eskubidea gainerako ikasleen baldintzetan baliatu ahal izateko, proposatutako neurriek ez baitzituzten bermatzen haren autonomia eta duintasuna eta autoestimua, eta neurriak ez baitziren hartu bizimodu independente eta autonomorako zituen premien ebaluazio indibidualizatu bat egin ondoren. Eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180499>.

ezartzen die estatu kideei, lan-merkatu irekian enplegurako sarbide erreala susta dezaten desgaitasuna duten pertsonentzat, baldintza berdinetan. Horren ondorioz, lan-baldintzei dagokienez¹⁷⁰, enplegu-emaitzak neurri egokiak hartu behar ditu desgaitasuna duten pertsonen lan-merkatuan sarbide efikaza dutela bermatzeko, eta pertsona horien enpleguari eusteko arrazoizko egokitzapenei lotutako betekizunaren inguruan, bereziki lanean ari zirela, laneko istripu baten ondorioz edo gaixotasun profesional baten ondorioz, desgaitasuna jasan duten pertsonak direnean.

II.5.2. Kulturarteko harmonizaziorako jardunbideak: arrazoizko egokitzea eta hitzartutako doitzea

Diskriminazioaren ondorioen azterlanean izandako aurrerapenak –adibidez, diskriminazio anizkoitza edo interseksionala– agerian utzi du teknika berriak¹⁷¹ behar direla diskriminazioari aurre egiteko. Haietako bat da arrazoizko egokitzea, zeina sakon aztertu baitzen Bouchard-Taylor Batzordearen txostenean¹⁷². Figura horrek araudi bat aplikatzean berdintasunaren kontrako ondorioak saihesteko erantzun malgu bat emateko aukera jaso zuen, hau da, zeharkako diskriminazioaren (itxuraz neutroa den arau juridiko bat dagoenean gertatzen da) ondorioak konpontzeko modu bat jaso zuen, eta integrazioarako tresna gisa zuen balioa erantsi zion.

Batzordearen txostena kulturartekotasun-ereduari buruzko proposamenagatik eta laikotasunari buruzko kontzeptioagatik nabarmentzen da batez ere, eta, neurri handi batean, erlijio-askatasunerako eskubideak eragindako eztabaidetan oinarritzen da. Apartatu honetan, zeharkako diskriminazioaren ondorioen inguruan proposatzen duen erantzunean zentratu gara, aniztasun kulturala, etnikoa edo erlijioso ezaugarri duten gizarteetan itxuraz neutralak diren araudiek eta jardunbideek dituzten ondorioak arintzeko aukera ematen baitu.

¹⁷⁰ ESEB, 15. artikulua interpretatzeko adierazpena, 2. apartatua, eskuragarri hemen: http://hucodoc.esc.coe.int/eng?i=2007_03/Ob/EN.

¹⁷¹ Eduardo Javier Ruiz Vieytez katedradunak *Etorkizuna eraikitzea: adiskidetzeko garaia* argitalpenaren hitzaurrean dioenez, arrazoizko egokitzea euskal gizartearen kudeaketa-eredu demokratiko eta pluralistari buruz hausnartzeko aukera bat da, teknika juridikoaz harago, diskriminazio-ezaren printzipioa eta berdintasunerako eskubidea birformulatu ahal izateko, eskubideak kultura anitzeko ikuspegitik interpretatuta. BOUCHARD, Gerard eta TAYLOR, Charles, *Etorkizuna eraikitzea: adiskidetzeko garaia*, Ikuspegi, Immigrazioaren Euskal Behatokia, Bilbo, 2010, 16. Or., eskuragarri hemen: https://www.ikuspegi.eus/documentos/investigaciones/2010txostena5_eus_opt.pdf.

¹⁷² BOUCHARD, Gerard eta TAYLOR, Charles, *Fonder l'avenir: le temps de la conciliation*, Commission de Consultation sur les Pratiques d'Accommodement reliées aux Différences Culturelles, Quebec, 2008, eskuragarri hemen: <https://numerique.banq.qc.ca/patrimoine/details/52327/66277>.

Arrazoizko egokitzearen figura juridikoak Estatu Batuetako¹⁷³ eta Kanadako jurisprudentzian du oinarria. Han, malgutze-neurriak proposatu ziren lan-arloan, arau baten aplikazio zorrotzaren ondorioz, haren ondorioek berdintasunerako eskubide indibiduala urra dezakeenean eragingo lukeen diskriminazioa eragozteko. Gero, eremu publikoetara eta pribatuetara zabaldu zen, eskolara, osasun-sistemara, espetxeetara, administrazio publikoen zerbitzuetara, jendearentzat zabaldu dauden establezimenduetara, etab. Diskriminaziorik ez izateko eskubidea du oinarri, eta legeen aplikazioan pluraltasuna txertatzea eta legeen aplikazio uniformean salbuespenak onartzea dakar. Aipatutako txostenak eman zuen ezagutzera figura horren definizioa.

Ruiz Vieytezek txostenaren bertsio laburtuan egindako hitzaurrean –Immigrazioaren Euskal Behatokiak argitaratu zuen¹⁷⁴– figura horrek diskriminazioaren aurkako borroka egindako ekarpenak azaltzen dira: “Berdintasunaren printzipioak ez du esan nahi kasu guztietan tratu uniforme eman behar denik; aitzitik, aldeak egon daitezke tratuan, bai eta egokitzeak ere, baina herritarrak nahi gabeko diskriminazio-jokabideetatik babesteko izaten dira. Normalean, lege neutralek eragindakoak izaten dira nahi gabeko diskriminazio-jokabide horiek; izan ere, ondorio kaltegarriak sor ditzakete kolektibo jakin batzuentzat”.

Hau dio Ruiz Vieytezek: “Ez Giza Eskubideen Europako Auzitegiak eta ez hurbilagoko beste auzitegi batzuek ez dituzte oraindik ere kontzeptu horiek onartu beren eginkizun judizialean, baina erabat defendagarria da maila juridikoan horiek jasotzea eta, seguru asko, denbora kontua baino ez da izango. Gerta daiteke, hala ere, egokitzeen eta adosteen filosofia hori beste kontzeptu batzuen bitartez bereganatzea auzitegiek. Beste kontzeptu horiek, nolahi ere, antzeko eginkizuna edukiko lukete. Kontzeptu horiek lirake, esaterako: zeharkako diskriminazioa debekatzea, ez bereizteagatik diskriminazioa (edo berdintzeagatik diskriminazioa), diskriminazio anitza eta diskriminazio edo kolektibo jakin batzuekiko arrazoizko egokitzeak egiteko obligazioa; zenbait ezintasun¹⁷⁵ dituzten pertsonetikiko, esaterako”.

¹⁷³ Ameriketako Estatu Batuetan sortu zen, eta, ondoren, Kanadan hartu zuten. Garapen handiagoa izan zuen Quebec probintzian, eta batez ere erlijioaren aniztasunarekin eta migratzaileen belausaldira finkatuekin lotuta egon izan da, bertan hainbat gai jorratuz: janzkera, elikadura, erlijioarekin lotutako ikurrak eta abar. Arrazoizko egokitzeak Kanadan eta are Ameriketako Estatu Batuetan izan duen garapena ezin da alderatu Europarekin. Arrazoa laiktasunaren babesa izan daiteke, bereziki erlijio-askatasunaren ezaugarriarekin lotuta garatu den figura baita. Estrasburgoko jurisprudentziak muzin egiten dio arrazoizko egokitzeak onartzeari erlijio-aniztasunaren arloan. Ikus GEEA, 2005eko azaroaren 10ekoa, Leyla Sahin versus Turkia, ECLI:CE:ECHR:2005:1110JUD004477498, 114. paragrafoa, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-70956>.

¹⁷⁴ BOUCHARD, Gerard eta TAYLOR, Charles, *op. cit.*, 16. or.

¹⁷⁵ *Idem*

Araudiak eta jurisprudenziak ez dute oraindik aitortu arrazoizko egokitzearen figura. 15/2022 Legearen 4. artikulua berdintasunerako eskubidea urratzen duen xedapen, jokabide, egintza, irizpide edo jardunbide oro debekatzen du, eta eskubide horren urraketatzat jotzen ditu jokabide ugari, gorago ikusi dugunez, hala nola arrazoizko egokitzapen horiek ukatzea.

Batzordearen txostenak proposatzen dituen kulturarteko harmonizaziorako jardunbideak, zentzu orokorrean, malgutzeko edo adosteko modua dira, kultura ezberdinek topo egiten dutenean agertzen diren zailtasunak eta gaizki-ulertuak doitzeko. Batez ere kultura edo erlijio ezberdinak elkartzen direnean baliatzen dira kulturarteko harmonizaziorako jardunbideak, eta, beraz, aniztasunaren kudeaketari eragiten dio, baina diskriminazioaren aurkako borrokari ere. Zehazki, duen kultura dela-eta (erlijioa barne) diskriminazioaren mehatxupean dagoen pertsona baten edo talde minoritario baten alde adostutako neurriak dira.

Arrazoizko egokitzea auzibidean gauzatzen da, eta oinarri juridikoa du; hitzartutako doitzea, berriz, pertsonen arteko akordioak ditu oinarri, edo agintari publiko batekin adostutakoak. Txostenak komenigarriagozat jotzen du herritarren arteko negoziatzioa baliatzea, eta ahalik eta gehien saihestea judizializazioa konponbideak bilatzeko, azken honek herritarren erantzukizuna sustatzen baitu, eta gatazkak eta antagonismoak¹⁷⁶ sortzea saihesten ahalegintzen baita. Horrez gainera, demanda judizialak ekiditen ditu, eta alderdi bien aldeko konpromisoak elkarrekotasun-jarrerara batekin negoziatzeko aukera ematen duen kudeaketa-eredu bat sustatzen du, zeina ohikoa goa baita norbanakoen arteko harremanetan, eta kulturartekotasunaren oinarrien antzekoa. Ez dakar erregelamendu edo lege bat baliogabetzea, erregelamendu edo arau horrek pertsona batzuegan dituen ondorio diskriminatzaileak arintzea baizik, arauaren salbuespen bat edo egokitzapen berezi bat ezarrita. “Soziologiaren aldetik, agerian da zenbait arauk, itxura batean neutroak eta unibertsalak, munduari buruzko ikuskerak eta balioak erreproduzitzen dituztela, alegia, kultura nagusiaren edo biztanlerik gehienaren arau inplizituak (hala nola jatetxeetako menuak, hegazkinetakoak edo kafetegietakoak, lehen pertsona begetarianoak edo alergikoak kontuan hartzen ez zituztenak). Nahiz eta a priori ez duten ezein pertsona edo talde baztertzen, xedapen horiek, hala ere, diskriminazioa eragin dezakete ezaugarri bereziak dituzten pertsonentzat (ezintasun fisiko iraunkorra edo aldi batekoa, adina eta erlijio-sinesmenak). Horren guztiaren ondorioa da legeak eta erregelamenduak aplikatzeko orduan erabateko zorrotasunez jokatzeko ez dela beti ekitatea. Hala bada, ikus dezakegu berdintasunerako eta erlijio-askatasunerako eskubideak ez duela beti ordain uniformetasuna edo homogeneitatea. Juristen arabera, eskubide batek egokitzeak eska

¹⁷⁶ *Idem*, 59. or.

ditzake aplikazioan, baina ezin dira horregatik pribilegioekin edo indargabetzeekin parekatu, zeren eta lege edo erregelamendu baten aplikazioan egon daitezkeen akatsak zuzentzea baitute xede. Adituek esan duten bezala adierazte aldera, tratamendu bat diferentea izan daiteke inor lehenetsi gabe¹⁷⁷.

Abiapuntua da soilik dagoela egokitzeko betebeharra Kanadako ordenamendu juridikoan babestutako arrazoi-tako baten arabera diskriminazioa dagoenean. Eta arrazoi horiek Europako ordenamendu juridikoetan aitortutakoen antzekoak dira. Egokitzeko betebeharrak juridikoaren mugek lotura zuzena dute "arrazoizko" adjektiboarekin, eta, hala, ezin da juridikoki eskatu arrazoizkoa ez den egokitze bat. Arrazoizkotasun hori kasu bakoitzean aztertu behar da. Txostenak irizpide batzuk ezartzen ditu neurritz kanpoko egokitzeak edo doikuntzak dakartzaten demandak edo gehiegizko betebeharrak dakartzenak ez onartzeko, hau da, eskatutakoa zuzenbidearen arabera ez denean, gastuak neurritz kanpokoak edo gehiegizkoak direnean, organismo publikoen desantolatze funtzionala (gastu bidegabekoa edo antolaketa-kostuak gainditzen dituzten kostuak, giza baliabideen, baliabide materialen eta finantza-baliabideen ikuspegitik) edo beste baten eskubideen aurkako eraso bat dakartenean, segurtasunaren eta ordena publikoaren kontrakoak direnean, etab. Beti errespetatu behar baitira balio demokratikoak, ordena publikoa eta herritarren ongizate orokorra. Adibide bat: gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna gure gizartearen funtsezko balioa izanik, oso zaila izango litzateke berdintasun hori urratzen duten doitze-eskaerak onestea. Beste adibide bat dira segregazio espaziala sustatzen duten eskaerak, ez dutelako bultzatzen gizarte-inklusioa, edo segurtasuna arriskuan jartzen duten eskaerak.

Europar garapen garrantzitsurik izan ez badu ere, gure gizartean pisua har dezakeen figura bat da, gero eta anitzagoa baita eta integrazio-prozesu aurreratuak baititu. Izan ere, prozesu horiek tratatu berezituak eskatzen dituzte berdintasunean aurrera egiteko eta zeharkako diskriminazioari aurre egiteko. Zeharkako diskriminazioak erronka eta egoera ugari plazaratzen ditu bere sakontasunagatik, konplexutasunagatik eta hedapenagatik, eta modu integralean landu behar dira, orain arte erabili ez den moduan, ezkutuan dituen ezberdintasunak gainditu nahi badira.

II.5.3. Legezko bermeak eta prozedurak

15/2022 Legeak diskriminazioaren biktima diren pertsona guztiei aitortzen dizkie legean jasotako eskubideak, pertsona horien jatorria, erlijioa, adina edo beste edozein baldintza edo inguruabar pertsonal edo sozial kontuan hartu gabe eta egoera

¹⁷⁷ *Idem*, 36. or.

administratiboa kontuan hartu gabe, eta esplizituki aitortzen die benetako babes judizialerako eskubidea Espainian bizi diren pertsona guztiei (eskubide hori jada jasota zegoen Espainiako Konstituzioaren 24. artikuluan), haien nazionalitate eta adina edozein direla era eta aintzat hartu gabe legezko bizilekurik duten ala ez. Legearen aurreikuspen horrek azterlan ugaritan salatu diren infrasalaketa-egoera batzuei erantzun nahi die.

Gainera, eskubideei eta dauden baliabideei buruzko informaziorako sarbide integrala bermatzen du.

Aitortutako eskubideak bete daitezzen, 15/2022 Legearen 25. artikulua ezartzen du behar besteko metodoak eta tresnak aplikatu behar direla diskriminazioa detektatzeko, diskriminazioa saihesteko prebentzio-neurriak hartzeko eta egoera diskriminatzaileak desagerrarazteko neurri egokiak bideratzeko. Horretarako, kautelazko neurriak hartu ahal dira hur-hurreko urraketak edo etorkizunekoak prebenitzeko, eragindako kalte-galeren kalte-ordaina emateko eta kaltetutako pertsona berrezartzeko bere eskubidearen erabateko egikaritzean, kontuan hartu gabe nazionalitatea, adinez nagusiak edo adingabeak diren edo legezko bizilekua duten ala ez. Babesa, beraz, zabala da, eta normalean diskriminazioa detektatzea eta desagerraraztea eragotzi duten egoera asko hartzen ditu, baita biktimen berrezarpena eta erreparazioa ere. Horrenbestez, jarduteko espazio zabala uzten du, ezarritako neurriak argi zehaztu gabe. Hala ere, arauan ezarritako aurreikuspen horretatik eratorritako betebeharrak ez betetzeak erantzukizun administratiboak, penalak eta zibilak ekarriko ditu, eragin ditzakeen kalteengatik.

Araudiaren manu horretan biktimen erreparazio erabateko eta eraginkorra ere jasotzen da, aurreko egoerara itzulita, ahal den kasuetan, eta kalte-ordaina emanda.

Diskriminazioa dagoela egiaztatu ondoren, kalte morala dagoela pentsa daiteke, eta, baloratzeko, kontuan hartuko dira kasuaren inguruabarrak, legean ezarritako diskriminazio-kausa bat baino gehiago dagoen ala ez eta benetan eragindako lesioaren larritasuna.

Lesioaren larritasuna baloratzean, hala dagokionean, kontuan hartuko da lesioa eragin duen bitartekoaren zabalkundea edo audientzia.

Gainera, gertakari diskriminatzailearen bat gertatzen bada, 15/2022 Legea betearazteko ardura duten agintariak beharrezkoak diren neurriak hartuko dituzte gertakariak berriro ez direla errepikatuko bermatzeko, bereziki agente diskriminatzailea

administrazio publiko bat bada. Hala ere, lehen adierazi den bezala, zehaztu egin beharko litzateke hartu beharreko neurrien edukia.

Halaber, babestutako edozein arrazoi dela-eta diskriminazio diren edo diskriminazioa eragiten duten xedapenen, egintzen edo negozio juridikoen klausulen erabateko deuseztasuna aurreikusten du¹⁷⁸.

Lehenago, arraza-berdintasunari buruzko 2000/43/EE Zuzentarauaren 7.1 artikulua eta 2000/78/EE Zuzentarauaren 9.1 artikulua ezarri zuten estatuek zaindu behar dutela prozedura judizialak edo administratiboak arautzen direla, eta, egokitzat jotzen badute, adiskidetze-prozedurak ere, zuzentarauean ezarritako betebeharrak bete daitezzen, kaltetuak izan direla uste duten pertsona guztien kasuan.

Arauetan jasotako aurreikuspen horiek eta haien transposizioa gorabehera, orain arte ez da jo askotan auzitegietara. Hainbat arrazoi daude horretarako, arauketa urriaz gainera –argi dagoenez ez du erraztu salaketak egitea–, salaketen eskasia hori azaltzen duten faktore gehiago baitaude. Azterlan honen III. kapituluan –nazioarteko erakundeek Espainiari egin dizkieten txostenak aztertzen ditu–, salaketen falta horren oinarrian egon daitezkeen faktoreetako batzuk planteatzen dira.

ECRIk Espainiari aurkeztu dizkion txostenetan eta ABEBk egindakoetan behin eta berriro aipatu da tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko legeria integralaren beharra, eta gauza bera egiten da azterlan honen III. kapituluan. 15/2022 Legearen onespenez erantzuna eman dio babes hobearen beharrari eta prozedura egokien gabeziari, babes-neurriak ezartzen baititu II. tituluaren I. kapituluan, “Garantías del derecho a la igualdad de trato y no discriminación”. Jarraian, zehatzago garatzen dira arauetan ezarritako aurreikuspenetako batzuk.

II.5.3.1. Biktimentzako informazioa, aholkularitza eta babesa

15/2022 Legeak informazio guztia modu ulergarrian jasotzeko eskubidea aitortzen die diskriminazioaren biktimei, baita haien egoera pertsonalari buruzko aholkularitza jasotzeko ere, haien testuinguruaren, beharizanen eta gaitasunen arabera egokituta, administrazio publikoek dituzten zerbitzuen, erakundeen edo bulegoen bidez¹⁷⁹.

¹⁷⁸ 15/2022 Legea, 26. artikulua.

¹⁷⁹ 15/2022 Legea, 5. artikulua.

Horrez gainera, betebehartzat jotzen du diskriminazioaren biktima guztiek haien eskubideei eta dauden baliabideei buruzko informazio integrala dutela bermatzea, bereziki desgaitasuna dutenei. Informazio hori formatu eskuragarri eta ulergarrian eman beharko zaie desgaitasuna duten pertsonari, hala nola irakurketa erraza, Braille sistema, zeinuen hizkuntza (espainiarra eta katalana), eta komunikatzeko beste modalitate edo aukera batzuk, sistema alternatiboak eta handigarriak barne.

Halaber, salaketa jarri ondorengo berehalako unean, doako aholkularitza juridikoa jasotzeko eskubidea aurreikusten du, eta xedapen berezi bat du haurrei eta nerabeei dagokienez, eskubidea baitute behar den informazioa hizkera argian eta ulergarrian jasotzeko, ulertzeko moduko hizkuntza batean, eta formatu eskuragarrietan zentzumenei eta kognizioari dagokionez. Formatu horiek hartzaileen inguruabar pertsonaletara egokitu behar dira, eta irispide unibertsala bermatu behar da.

Hizkuntza koofizialak dauden lurraldeetan, haurrak edo nerabeak berak aukeratutako hizkuntza ofizialean jaso ahal izango du informazio hori.

Legeak ezartzen du edozein biktimizazio prebenitu behar dela, eta debekatuta dagoela.

Arlo honetan, biktimak babesteko, neurri espezifikoak behar dira kolektibo batekoa izateagatik diskriminatua sentitzeak dakartzan ondorioengatik.

Duen interesa kontuan hartuta, EBren biktimen eskubideei buruzko Estrategia (2020-2025)¹⁸⁰ aipatzen da, zenbait tresna arauemaile osatzen baititu, hala noa [biktimen eskubideei buruzko zuzentaraua](#)¹⁸¹. Bertan, delituen biktimei eragiten dizkieten zailtasunen diagnostiko bat egiten da, eta zenbait proposamen egiten dira: biktimei baliabideak eskaintzea salaketak egin ahal izateko; prozesu penaletan parte hartzea; kalte-ordainak erreklamatzeko eta lehengoratzeko; eragile garrantzitsuen arteko kooperazioa eta koordinazioa indartzea edo biktimen eskubideen dimentsioa indartzea. Gainera, gorroto-delituen eta gorroto-diskurtsoen biktimei babesa eta laguntza bermatzeak duen garrantzia nabarmentzen du, baina biktima zaugarrirentzat laguntza espezializatua emateko zerbitzuak izateak ere, hala nola LGBTI+ etxebizitza seguruak edo zerbitzu eta lokal irisgarriak eta inklusiboak desgaitasuna duten pertsonentzat.

¹⁸⁰ EUROPAKO BATZORDEA, *Estrategia de la UE sobre los derechos de las víctimas (2020-2025)*, COM/2020/258 final, Brusela, 2020-06-20, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258#footnoteref67>.

¹⁸¹ 2012/29/EB Zuzentaraua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2012ko urriaren 25ekoa, delituen biktimen eskubideei eta babesari buruzko gutxieneko arauak ezartzen dituen eta Kontseiluaren 2001/220/JAI Esparru Erabakia ordezkatzeko duena (EBAO, L 315/57, 2012-11-14), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>.

15/2022 Legeak¹⁸² zenbait zerbitzu aurreikusi ditu biktimen informaziorako eta aholkularitzarako eskubidea betetzeko, zerbitzu telematikoen eta aurrez aurreko zerbitzuen bidez. Zerbitzu horien barruan sartu behar dira aholkularitza, laguntza –berezikiki, osasun-laguntza– eta haien errekupeazio integrala ahalbidetzeko neurri sozialak.

Halaber, tratamendu espezifikoa bat ezartzen du gorrotoa, diskriminazioa eta intolerantzia sustatzen duten erasoak edo ekintzak teknologia berriak erabilia edo sare sozialen bidez egin direnerako.

Ikastetxeei dagokienez¹⁸³, ezartzen du alerta, identifikazio, laguntza eta babeserako protokolo espezifikoa bat egin beharko dela eskola-jazarpena egonez gero, babestutako edozein arrazoiaren ondoriozko diskriminazio- edo intolerantzia-jarrerari dagokienez edo gorroto-gertakariei dagokienez.

Legean ezarritako mandatu horiek betetzeko, plangintza egokia egin behar da konprometitutako eremu guztietan.

II.5.3.2. Prozesuetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea defendatzeko legitimazio prozesala

Eskubidea defendatzeko legitimazioa dute, pertsona fisikoez gainera, alderdi politikoek, sindikatuek, langile autonomoen elkarte profesionalek, kontsumitzaileen eta erabiltzaileen erakundeek eta legez eratuta dauden eta xedetzat giza eskubideak defendatzea eta sustatzea duten elkarte eta erakundeek¹⁸⁴. Aurreko guztiak legitimatuta daude afiliatuen edo bazkideen edo beren zerbitzuen erabiltzaileen eskubideak edo interesak defendatzeko prozesu judizial zibiletan, administrazioarekiko auzien prozesuetan eta prozesu sozialetan, betiere diskriminazioa jasan duen pertsonaren baimen espresua badute.

Legez eratuta dauden eta xedetzat giza eskubideak defendatzea eta sustatzea duten elkarte eta erakundeek betekizun hauek egiaztatu behar dituzte:

a) Legez eratuta egotea prozesu judiziala hasi baino bi urte lehenagotik, gutxienez, eta modu aktiboan gauzatzea haien estatutuetan ezarritako xedeak lortzeko behar

¹⁸² 15/2022 Legea, 53. artikulua.

¹⁸³ 15/2022 Legea, 54. artikulua.

¹⁸⁴ 15/2022 Legea, 29 eta 31 art.

diren jarduerak, administrazio-egintzak edo egintza judizialak erakundeko kideak defendatzeko egiten dituztenean izan ezik.

b) Haien estatutuen arabera, jarduera estatuaren eremuaren barruan egitea, edo, bestela, ustezko diskriminazio-egoeraren eraginpean dagoen lurralde-eremuaren barruan.

Hala, auzi estrategikoak edo errekurso kolektiboak (bi pertsona fisiko edo juridiko edo gehiago) babestu ahal dira. Gainera, salaketak jarri ahal dira diskriminazio kolektiboa dagoenean berehala identifikatu ezin diren pertsonen kalte egiten dien diskriminazioaren bat badago.

Lege berriak agintari publikoek egin behar dituzten zenbait jarduketa ere aurreikusten ditu. Agintaritza publikoak, bere eskumenak egikaritzean, legean ezarritako diskriminazioaren baten berri duenean, administrazio-prozedura bideratu beharko du horretarako eskumena badu. Prozedura horretan, kasuaren inguruabarrak ikertzeko beharrezkoak diren neurriak hartu ahal izango dira, baita diskriminazioa desagerrarazteko neurri egokiak eta proportzionatuak ere. Eskumenik ez badu, berehala eman beharko dio gertaeren berri administrazio eskudunari. Legeak posizio aktibo bat aurreikusten du legean ezarritako diskriminazio-kasuren baten berri duten agintari publikoen kasuan.

Halaber, administrazio-prozedura batean interesdunari dagokion posizioa argitzen du. Hori dela eta, [urriaren 1eko 39/2015 Legearen \(Administrazio Publikoen Administrazio Prozedura Erkidearena, APEL\)](#)¹⁸⁵ 4.2 artikuluan ezarritako ondorioetarako, sindikatuak, langile autonomoen elkarte profesionalak, kontsumitzaileen eta erabiltzaileen erakundeak eta legez eratuta dauden eta xedetzat giza eskubideak defendatzea eta sustatzea duten elkarte eta erakundeak –gorago adierazitako betekizunak betetzen badituzte– interesdun izan ahalko dira administrazio-prozeduretan, administrazioak legean ezarritako diskriminazio-egoera baten inguruan ebatzi behar duenean, betiere eragindako pertsonaren edo pertsonen baimena badute. Aurreikuspen hori oso garrantzitsua da haien esku-hartzeak administrazio-prozeduran izan dezakeen lekuagatik.

15/2022 Legeak biktima a priori zehaztu ezin den egoerak jasotzen ditu ere. Adibidez, diskriminazio-arrazoi bat dakarren lan-eskaintza bat argitaratzen denean, edo

---

¹⁸⁵ 39/2015 Legea, urriaren 1ekoa, Administrazio Publikoen Administrazio Prozedura Erkidearena (BOE, 2015eko urriaren 2koa, 236. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/boe-eus-ker/dias/2015/10/02/pdfs/BOE-A-2015-10565-E.pdf>.

zerbitzu publiko baten informazioa ematen denean. Kasu horretan, erakunde horiek legitimazioa izango dute, baina ez da beharko biktimaren baimena eragindako pertsonak pluraltasun zehaztugabe bat direnean edo zehazteko zail denean. Hala ere, eraginda daudela uste dutenek ere parte hartu ahal izango dute prozeduran¹⁸⁶.

II.5.3.3. Froga-zama

Batzuetan, diskriminazioa ezin da argi lotu babestutako arrazoi batekin, eta, beraz, zaila izaten da diskriminazioa frogatzea. Ustezko egileek ez dute beti aitortzen tratu okerragoa ematen dietela pertsona batzuei, ezta horretarako dituzten arrazoiak ere. Froga-zamaren banaketari esker, batetik, zigorgabetasuna saihestu ahal da, erreklamazioa egin duen pertsonak diskriminazioaren eragile izan daitezkeen gertaerak daudela egiaztatzen badu (diskriminazioaren arrazoizko zantzua), ustezko egileak frogatu behar duelako tratu ezberdina ematea ez dela diskriminatzailea.

Onus probandi figuraren oinarria zen baieztapen bat egiten duenaren erantzukizuna zela esandakoa egiaztatzea. Diskriminazioaren eremuan, kasu askotan zigorgabetasuna zekarren eta, hortaz, salatutako gertaeren egiaztapenean aurrera egin ahal izateko, pertsona batek diskriminazioaren biktima dela alegatzen duenean, demandatuari dagokio frogatzea ez dela diskriminaziorik izan.

Ikusi denez, zuzentarauek¹⁸⁷ arau berriak sartu zituzten ordenamendu juridikoan *onus probandi* horren inguruan. 15/2022 Legeak ere sartu ditu neurri espezifikoak frogazamaren inguruan¹⁸⁸. Horren ondorioz, diskriminazioa alegatu eta diskriminazioaren zantzu oinarridunak aurkeztu ondoren, egoera diskriminatzailea egotzi zaion pertsonak aurkeztu behar du jarduketa diskriminatzailezik ez dela izan frogatzen duen justifikazio objektiboa eta arrazoizkoa, baita hartutako neurrien eta haien proportzionaltasunaren justifikazioa ere. Arauan ezarritako manu horrek xedatzen du organo judizialak edo administrazio-organoak berdintasunaren arloko erakunde publiko eskudunen txostenak eska dezakeela, ofizioz edo alderdi batek eskatuta.

¹⁸⁶ 15/2022 Legea, 31. artikulua.

¹⁸⁷ 2000/43/EE Zuzentarauren 8. art. eta 2000/78/EE Zuzentarauren 10. art.

¹⁸⁸ 15/2022 Legea, 30. artikulua.

Legean ezarritako xedapen horrekin batera, aldatu egin dira APEL eta Administrazio-arekiko Auzien Jurisdikzioa arautzen duen Legea¹⁸⁹, eta, beraz, seguruenik 62/2003¹⁹⁰ Legea sartu zenean baino oihartzun handiagoa izango du.

Arau-aurreikuspen hori ez zaie aplikatuko legea indarrean jarri aurretik hasitako administrazio-prozedurei eta prozedura judizialei, aurreko araudia bete behar baitute.

Lehenago, DPLOren 77. artikulua¹⁹¹ ere jaso zituen gertaera garrantzitsuen frogari buruzko irizpide bereziak.

Konstituzio Auzitegiaren iritziz, frogatu beharraren kargaren inbertsioa egin behar da diskriminazioaren inguruko zantzu nahikoak aurkezten direnean, hau da, lesioa izan dela ondorioztatzea ahalbidetzen duen gertaera bat edo gertaeren multzoa dagoe-nean. Hortaz, inbertsioa ez da automatikoa¹⁹². Konstituzio Auzitegiak doktrina bat

¹⁸⁹ 15/2022 Legearen azken xedapenetako 3.ak eta 4.ak eduki berria eman diete APELen 77. artikuluari eta AAJLren 60. artikuluari.

¹⁹⁰ Hala ere, oraintsuko epai bat aipatu da, interesgarria baita. Bertan, gai honetako proba-kargari buruzko aurreikuspenak aplikatu dira. Ertzaintzan sartzeko hautaketa-prozesuan, bi hautagaik ez zituzten lortu "jarreraren balorazioan" "gai" emaitza izateko gutxieneko puntuak, ez zutelako gainditu "trebezia sozialak eta egokitzeko gaitasuna" atala, ez eta "taldeko pertsonen arteko harremanak" atala ere, beren orientazio sexualagatik. Ebaluazio-taldeak jarduera hasi zuen, Akademian zurrumuruak zeudelako eta kide batek salaketa jarri zuelako. Ebaluazio-taldeak salaketa barne-araubideko taldeari igorri edo gertaerak diskretuki eta modu mugatuan egiaztatzeaz harago jo zuen. Jarduerak gehiegizko dimentsioa hartu zuen, eta, beraz, Akademian zabaldu zen bai bizikidetzako barne-arauren urraketa, bai hautagaien orientazio sexuala. Errekurtsoa jarri zutenek beren kideen bazterketa, iruzkin homofoboak eta irainak jaso zituzten. "Giro" horrek, beraz, eragin negatiboa izan zuen taldeak soziograman berei buruz egin zuen balorazioan eta bigarren elkarrizketan. Justizia Auzitegi Nagusiaren ustez, ebaluazio-taldearen jarduerak justifikatu egiten du probaren karga alderantzikatzeara. Beraz, Administrazioaren ardura da orientazio sexualaren ziozko diskriminaziorik sortu ez dela egiaztatzea. Justizia Auzitegi Nagusiaren iritziz, beren orientazio sexualagatik jasandako diskriminazioaren zioz jaso zuten "ez gai" kalifikazioa. Beraz, errekurtsoa jarri zutenei behin-behineko jomuga esleitzea erabaki zuen epaia berretsi zuen, pertsona horiek praktikaldia gara dezaten eta, hura gaindituz gero, karrerako funtzionario izendatu daitezten. Euskal Autonomia Erkidegoko Justizia Auzitegi Nagusiaren 377/2021 Epaia, 2021eko urriaren 7koa, ECLI: ES:TSJPV:2021:2790, eskuragarri hemen: <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/22462cfa18e9ec80/20220221>.

¹⁹¹ DPLO, 77. artikulua:

"1. Baldin eta auzi-jartzailearen alegazioetatik ondorioztatzen bada badirela desgaitasuna dela-eta eragindako diskriminazioaren aztarnak, eta aztarna horiek oinarriak badira, alderdiemandatuari egokituko zaio justifikazio objektibo eta arrazoizkoa aurkeztea, behar bezala frogatua, dena delako jokabide horri buruz, onartutako neurriei buruz eta haien proportzionaltasunari buruz.

2. Baldin eta jurisdikzio-prozesuan desgaitasuna dela-eta eragindako diskriminazioagatik arazoa aurkeztu badu baten batek, epaileak edo epaimahaiak, alderdiak eskatuta, txosten edo irizpena eskatu ahal izango dio organismo publiko eskudunari".

¹⁹² Konstituzio Auzitegiaren 51/2021 Epaia, 2021eko martxoaren 15ekoa, ECLI:ES:TC:2021:51.

"No constituye un indicio, sin embargo, la mera alegación de la vulneración constitucional, ni una retórica invocación del factor protegido, sino un hecho o conjunto de hechos que permita deducir la posibilidad de la lesión. Solo una vez cumplido este primer e inexcusable deber, recaerá sobre la parte demandada la carga de probar que su actuación tuvo causas reales absolutamente extrañas a la pretendida vulneración, indiciariamente probada, así como que tenían entidad suficiente para

prestatu zantzu-frogaren inguruan, oinarrizko eskubideen lesio bat ezkutatu ahal duen egintzen arrazoi latenteak agerian jarri ahal izateko. Hala, Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua debekatutako diskriminazioaren bat alegatzen denean eta diskriminazioaren arrazoizko zantzuak aurkezten direnean, beste alderdiak izango du alegatutakoa ezeztatzeko ardura, eta justifikatu behar du bere jarduketak ez zuela inolako loturarik oinarrizko eskubideen kontra egiteko inolako asmorekin¹⁹³.

DPELOren 77. artikulua 2. apartatua xedatutakoa ez da sartu AAJLren 60. artikuluan. Apartatu horrek berariaz ezartzen du froga-zamaren arau berriak ez direla aplikatzekoak izango ez zigor-arloko, ez eta zehatze-ebazpenen kontra aurkeztutako administrazioarekiko auzi-errekurtsoetan ere. Hala ere, 15/2022 Legearen 30. artikulua berariaz ezartzen du hori, hau da, araudi berriak jasotako froga-zamari buruzko arauak ez direla aplikatzekoak zigor-arloko prozesuetan, ez eta zehatze-ebazpenen kontra aurkeztutako administrazioarekiko auzi-errekurtsoetan ere. Hala ere, ez zaizkie aplikatuko ikastetxeen antolaketa-, bizikidetzeta- eta diziplina-arauen babesean hartutako neurriei eta izapidetutako prozedurei.

Hain zuzen ere, froga-zamaren banaketa ez da gertatu zigor-arloan, ezta administrazio-organo batek edo organo judicial batek ikerketa edo instrukzioa beharrezkoa denean ere. Zuzenbide penala are zorrotzagoa da frogari dagokionez, zigorgarriak diren gertaerak egiaztatzeak dakartzan ondorioengatik, jakina. Gainera, oso konplexua da delitu baten egileak arrazakeria, edo ijitoen edo LGTBI pertsonen kontrako jokabiderik edo bestelako motibaziorik ez dagoela frogatzea.

Nazioarteko erakunde ugari ere proposatu dituzte froga-zamari buruzko arau berriak azken urteetan. ABEBk alderdi diren estatuei gomendatzen die¹⁹⁴ froga-zama arautzeko arrazan, kolorean, arbasoengan eta nazio- edo etnia-jatorrian oinarritutako diskriminazioaren arloko prozedura zibiletan, herritar ez den batek halako diskriminazio baten biktima izan dela erakusten duten egitatezko presuntzioak daudela frogatzen duenean, salatua izan dadin tratatu ezberdinaren justifikazio objektibo eta

---

justificar la decisión adoptada al margen del derecho fundamental alegado. En otro caso, el incumplimiento de ese deber probatorio de la parte demandada –que como se ha expuesto no supone una inversión de la carga de la prueba, pues nace solo una vez que la parte demandante ha aportado indicios de la vulneración que denuncia– trasciende el ámbito puramente procesal y determina, en última instancia, que los indicios aportados desplieguen toda su operatividad para declarar la lesión del derecho fundamental sustantivo que haya sido invocado” (FJ3). Eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/26642>.

¹⁹³ Konstituzio Auzitegiaren 31/2014 Epaia, otsailaren 24koa, ECLI:ES:TC:2014:31, 3. OJ. Eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/23819>.

¹⁹⁴ ABEB, 30. Gomendio Orokorra: Ez-herritarren kontrako diskriminazioa, 65. saioaldia (2004), 24. apartatua, eskuragarri hemen: [https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs gales CERD.html#GEN30](https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20gales%20CERD.html#GEN30).

arrazoizkoaren frogak aurkeztu behar dituena. EESKBk ere ezarri du agintariak edo alderdi demandatua izan behar direla frogazama dutenak¹⁹⁵.

Nazioartean, GEEAk¹⁹⁶ frogazama banatzeko irizpidea gehiago orokortu du, hau da, giza eskubideen erreklamazioak egiaztatzeari dagokionez. GEEAk dauden frogak multzoan hartuta aztertzen ditu, oinarritzat hartuta maiz estatuak erreklamazioa frogatzeko behar den informazioaren zati handi baten gaineko kontrola duela. Horretarako, demandatzaileak aurkeztutako egitateak sinesgarrizat jo badaitezke eta bateragarriak badira dauden frogekin, auzitegiak frogatutzat joko ditu estatuak beste azalpenik eman ezin badu. ABEB ere antzeko ondorioetara iritzi da¹⁹⁷ estatuak justifikatu ez duenean diskriminatzailetzat jotako erabaki bat.

II.5.3.4. Froga egitea

Froga-zamari buruzko arauen garrantziaz gainera, oraindik ere ezinbestekoa da frogatzea jasandako jokabide diskriminatzailea benetan existitu dela. Ikusi denez, ez da beharrezkoa egiaztatzea demandatuak, edo, hala badagokio, legeak egiten dituenak aurreiritziak edo diskriminatzeko asmoa zituenik, debekatutako dagoen arrazoi batean oinarritutako tratu ezberdin bat dagoela baizik, eta tratu horretarako justifikaziorik ez dagoela. Hala ere, jokabide diskriminatzailea izan dela egiaztatzeko, informazio egokia behar da, batez ere zeharkako diskriminazioa frogatu behar bada. Eta, horretarako, azterlan eta txostenetara jo behar da, eta datuak bildu behar dira.

---

¹⁹⁵ EESKB, 20. Ohar Orokorra. "Por lo que respecta a la carga de la prueba en el caso de las demandas, cuando sean las autoridades u otro demandado quienes tengan conocimiento exclusivo de la totalidad o parte de los hechos y acontecimientos a que esta haga referencia, la carga de la prueba recaerá en las autoridades o el otro demandado, respectivamente".

¹⁹⁶ FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op. cit.

¹⁹⁷ ABEB, 56/2014 Komunikazioa, 2016ko urtarrilaren 16koa, CERD/C/88/D/56/2014, Eslovakiako emakume ijito batek bere hautagaitza aurkeztu zuen irakasle laguntzaile izateko. Hala ere, atzera bota zen haren hautagaitza, eta hark baino prestakuntza eta esperientzia gutxiago zuen pertsona bat kontratatu zen. ABEBk erabaki zuen estatuak ez zuela bete lana izateko eskubidean berdintasuna bermatzeko betebeharra, arraza, kolorea edo nazio- edo etnia-jatorria dela-eta bereizketarik egin gabe. Hori hala izan zen estatuak ez ziolako modu egokian erantzun demandatzailearen alegazioei, eta ez zuelako argudio sinesgarririk aurkeztu demandatzaileari, haren enplegu-eskaera kontuan hartu ez zenean, emandako tratu ezberdina justifikatzeko. Batzordearen iritzi, auzitegiek behin eta berriro eskatzea demandatzaileak asmo diskriminatzailea frogatzeko ABEBn jasotako ondorio diskriminatzaileak dituzten jokabideen debekuaren kontrakoa eta alderdi zen estatuak sartutako frogatu beharren inbertsioaren prozeduraren kontrakoa zen. Alderdi zen estatuak prozedura hori hartu zuenez, ez aplikatzeak demandatzailearen benetako babes judizialerako eskubidea urratzea zekarren praktikan, jasandako kalteengatik ordaina eta erreparazioa izateko eskubidea barne. Eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/833654>. (hemen aipatzen da eskubide hori: FRA, *Manual de legislación europea contra la discriminación*, op.cit.).

Zeharkako diskriminazio bat izan dela egiaztatzeko, ohikoa da biztanleriaren datu estatistiko adierazgarriak aipatzea, tratu ezberdina jasatearen ondorioen jarraibide orokorrak agerrarazteko. Hortaz, froga prestatzeko, funtsezkoa da datuen bilketa eta analisisa. 15/2022 Legeak xedapen espezifiko bat du 36. artikuluan –lehenago ere aipatu da–, zeinak ezartzen baitu azterlanak, memoriak edo estatistikak egin ahal direla legean ezarritako xedapenak betearazi ahal izateko, besteak beste froga egiteari buruzkoak, baina politika publikoak diseinatzeko ere erabili ahal dira.

Erabiltzen den frogaren beste modalitate bat da lekuan bertan egiaztatzeko frogak egitea (situation testing¹⁹⁸). Halaber, iturri fidagarrien informazioa alegatu ahal da, gizarte-erakunde ospetsu baten edo erakunde publiko baten txostena, adibidez.

II.5.3.5. Diskriminazioaren aurkako zehapen-araubidea

Benetako babesaren beharra 15/2022 Legean dago jasota, baita EBren 2000/78/EE Zuzentarauan eta 2000/43/EE Zuzentarauan eta beste testu arauemaile batzuetan ere.

ABEBren 6. artikulua ezartzen du estatuek babes erreala eta eraginkorra bermatu behar dutela diskriminazioaren aurka. GEEHren 13. artikulua ere ezartzen du GEGn aitortutako eskubideak eta askatasunak urratzen zaizkien pertsona guztiek eskubidea dutela konponbide eraginkor bat izateko agintari nazionalaren aldetik.

Hala ere, DPBk eskubidetzat proposatzen du justiziarako irispidea izatea (13. artikulua), baina ez du ezartzen zehapenik ezarri behar denik. Bai jaso da DPELOn, non arau-hausteen eta zehapenen araubide bat ezarri baita.

Diskriminaziorik ez izateko zuzentarauek estatu kideak behartzen dituzte prozedura judizialak eta/edo administratiboak ezartzera norbanakoek aukera izan dezaten 2000/78/EE Zuzentarauren 9. artikulua 1. apartatuan eta 2000/43/EE Zuzentarauren 7. artikulua 1. apartatuan aitortutako eskubideak baliatzeko.

---

¹⁹⁸ Ikerketa-teknika hau 2021ean egin zuen AMUGE Euskadiko Emakume Ijitoen Elkarteak. Ikerketari esker, egiaztatu ahal izan da emakume ijitoek tratu diskriminatzailea jasaten dutela erosketak egitera joaten direnean, zehazki, testatutako establezimenduen % 80tan. GESSAMÍ, Forner, Racismo en el centro comercial: “Nos juzgan nada más entrar”, *El Salto* [online], 2021eko azaroaren 7a, eskuragarri hemen: <https://www.elsaltodiario.com/antigitanismo/racismo-en-centro-comercial-nos-juzgan-nada-mas-entrar>.

Horrez gainera, ezartzen da zehapenek –biktimarentzako kalte-ordaina ere izan daiteke– eraginkorrak, proportzionatuak eta disuasiozkoak izan behar dutela (2000/78/EE Zuzentarauaren 17. artikulua eta 2000/43/EE Zuzentarauaren 15. artikulua), biktima identifikagarriak ez dagoenean ere¹⁹⁹. Aurrerapen garrantzitsua da.

Zehapenek, beraz, ondorio desiragarri bat (kaltearen konpentsazioa²⁰⁰) izan behar dute biktimarentzat; oreka, proportzioa izan behar da zehapenaren eta egindako kaltearen artean, eta prebentziorako disuasio-zehapena izan behar da, etorkizunerako, bai diskriminatzailearentzat, bai gizarte osoarentzat. Horrek ñabardura ezberdin bat dakar, helburua baita jarduketa iraingarri berriak prebenitzea.

Zuzentzauei arabera, estatu kideek askatasuna dute zehapenak aukeratzeko, helburu horiek lortzeko dauden konponbide egokien artean. Hori dela eta, era askotako zehapen-araubideak daude Europa osoan zehar.

Gorago esanenez, orain arte ez dago informaziorik zuzentzauei aplikaziotik edo transposiziotik eratorritako zehapenen aplikazioari buruz, ez EAEn, ez estatuan. 15/2022 Legeak aldaketa garrantzitsua ekarri du eremu honetan, zehapen-araubide zabala ezarri baitu, eta, hala, zuzentzauei ezarritako xedapenak bete ditu.

II.5.3.5.1. Diskriminazioaren aurkako zehapen-araubideari buruzko txosten eta azterlanetatik eratorritako zenbait ohar

[Berdintasunari buruzko araudiaren arloko adituen Europako Sarearen](#) kontsultatutako azken azterlanean²⁰¹, Europar Batasuneko diskriminazioaren aurkako araudiak alderatu

¹⁹⁹ EBJA, 2013ko apirilaren 25eko Epaia, Asociația Accept versus Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, 36. apartatua.

²⁰⁰ Zuzentzauei 6. artikulua interpretatu behar da ulertuta kontra egiten diola kaleratze diskriminatzaile baten ondorioz pertsona batek jasandako kaltearen erreparazioa a priori finkatutako gehieneko muga batera mugatuta egoteari, edo erreparazioaren onuradunak jasandako galera konpentsatzeko interes faltak mugatuta egoteari, emandako kapitala benetan ordaindu den arte iragandako denboragatik. EBJAren 1993ko abuztuaren 2ko Epaia, Marshall versus Southampton and South West Hampshire Area Health Authority, C-271/91, ECLI:EU:C:1993:335, 30. apartatutik 32.era, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0271&qid=1686572689002>.

Ez da nahikotzat jotzen zehapen sinboliko hutsa. EBJAren 2013ko maiatzaren 31ko Epaia, Asociația Accept versus Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, 61. apartatua.

²⁰¹ CHOPIN, I. eta GERMAINE, C., *A comparative analysis of non-discrimination law in Europe 2021: the 27 EU member states, Albania, Iceland...*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2022, 101. eta 102. or. Sarea osatzen duten herrialdeetako adituek egindako txostenetan dagoen informazioa alderatu eta aztertzeko azterlanak; zehazki, EBren zuzentzauek 36 herrialdeetan (EBko kide diren 27 estatuak barne) gaur egun duten txertatze- eta aplikazio-egoera aztertu da. Eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/909649>.

ziren, eta ondorioztatu zen zehapenen ezarpena eta betearazpena faktore ugariaren mende zegoela. Hauek dira faktore horietako batzuk: aplikatzeko jurisdikzio-ordena eskuduna (zibila, lan-arlokoa, kriminala edo administrazioarekiko auziena), erantzunen izaera zigorgarria edo ez-zigorgarria, helburua bada kalte-ordaina ematea edo etorkizuneko jokabideak prebenitzea, hartzen duten maila (mikro, indibiduala edo makro kolektiboa). Aztertutako zehapenen xedea izan daiteke konpentsatzea, zigortzea edo prebenitzea, eta justizia indibidualarekin edo sozialarekin lotura gehiago duen berdintasuna erantsi dezake, edo parte hartzeko berdintasunean oinarrituta egon. Aztertu beharreko ikuspegiak prozedurazko alderdiak eta substantiboak hartzen ditu, hala nola biktimentzako laguntza eta konpentsazioa, betearazteko modua, zeharkakotasuna eta ekintza positiboa edo beste neurri berritzaile batzuk, adibidez banaketa-zergapetzea. Horrez gainera, biktimarentzako konpentsazio ekonomikoan hauek sartu ahal dira: iraganeko edo etorkizuneko galerengatiko konpentsazioa, kalte moral edo pertsonalen ondoriozkoa, kalte psikiatrikoen ondoriozkoa. Edo eredia ezartzeko izan daitezke.

Azterlan horren arabera, badirudi estatuetakoa auzitegiek joera dutela legean ezarritako zehapenen baremorik txikiena erabiltzeko, baita konpentsazio-mailari eta finkatutako kalte-ordainen zenbatekoari dagokienez ere²⁰². Horri gehitzen bazaio arlo horretan erabaki bat hartu arte pasatzen den denbora, zalantza ugari daude erantzunaren eraginkortasuna dela eta. Judizioko kostuek ere erreklamazioak egitea baztertzea eragiten dute.

Zehapenen aukera zabala dago eremuaren arabera edo indarra non jartzen den kontuan hartuta. Hala, garrantzi handiagoa eman ahal zaio biktimaren konpentsazioari, arau-haustea egin duen pertsonari ezarritako zigorraren izaera zigorgarriari edo prebentzioari. Adibide ugari daude: ebazpena argitaratzea, aurreko egoeran kokatzea, gertatutako diskriminazioa aitortzea, barkamena eskatzea, jarduera edo negozio baten lizentzia etetea, berdintasunari eta diskriminazioaren aurkako borrokari buruzko prestakuntza zehatza ematea, isunak jartzea, kalteak konpentsatzea edo dirulaguntza publiko bat lortzea edo kontratu publiko bat sinatzea eragozteak. Zehapenen eraginkortasuna lotuta dago kasu bakoitzarekin, eta era askotako ondorioak izan ditzake. Oso txikia bada, baliteke ondoriorik ez izatea, eta oso handia bada, berriz, konpentsatu, zigortu eta prebenitu egin dezake, baina, halaber, handiegia bada, gerta daiteke ezartzeko arazoak izatea.

---

²⁰² EBren diskriminazioaren aurkako zuzentarauen transposizioa eta aplikazioa dela eta, Europako Batzordeak argitaratu dituen beste azterlan batzuk. Lehenago ere aipatu dira.

Azterlan konparatibo batean²⁰³, zehapenen xedea lortzeko ezintasunaren arriskuak azpimarratu ziren. Azterlan horren arabera, zehapenak ez dira behar beste disuasiozkoak herrialde gehienetan, garatzen diren neurrien kopuru urriagatik, eta ez delako jarraipena bermatzen. Proporzionaltasuna zehapenak ezartzeko jarraibiderik ez izatearen eraginpean egon daiteke, eta eraginkortasuna, berriz, berdintasunaren hierarkiaren eraginpean, erantzunak ezberdinak baitira diskriminazio-arrazoien arabera²⁰⁴.

Erantzun egokiak lortzeko hautemandako oztopoei dagokienez²⁰⁵, hauek aipatu dira: errepresaliekiko beldurra; prozeduren konplexutasuna, geldotasuna eta kostuak; eskubideei eta haien bermeei buruzko ezjakintasuna; doako legezko laguntzaren gabezia; aurkez daitekeen demandaren arrakastaren inguruko ziurgabetasuna; juridikoki ezarritako konpentsazio-maila urria; erakunde batzuen –berdintasan-erakundeak edo herriaren defendatzaileak, adibidez– erabaki batzuek eraginkortasun loteslerik ez izatea; kalte immaterialen konpentsazio urria; organo judizialek arlo honetan duten presuntakuntza eta sentikortasuna eskasa; diskriminazioa eta haren ondorioak frogatzeko zailtasunak, eta prozesuen eta hartutako erabakien jarraipen falta.

Errealitatea da ez dela ia zehapenik ezartzen, Europako Batzordearen txostenean jasotakoaren arabera²⁰⁶. Txosten horretan esaten da zehapenen aplikazioa txikiagoa dela eskalan, eta zalantzak daude zuzentarauetan xedatutakoa betetzen ari den ala ez. EBJAk zenbaitetan nabarmendu du zehapen eraginkorren beharra, tresna oso baliagarria baitira diskriminazioa egiteko asmoa kentzeko eta zehapenak ezartzeko²⁰⁷.

Planteamendua, beraz, oso ezberdina da tradizioz eskubide indibidual baten urraketaren aurrean izan denarekin alderatuta, prebentzioa gehitu baita xede gisa, gizarte osoarentzako disuasio-neurri gisa.

---

²⁰³ JORDACHE, Romanita eta IONESCU, Iustina, Discrimination and its Sanctions: Symbolic vs. Effective Remedies in European Anti-Discrimination Law, *European Anti-Discrimination Law Review*, 19. zk., 2014ko azaroa, 11-24 or., eskuragarri hemen: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cf4d2c3c-f8e0-4d9c-8abc-3a1492567abd>.

Hemen aipatuta: WLADASC, Katrin, *The Sanctions Regime in Discrimination Cases and its Effects*, Equinet, Belgika, 2015, 12. or., eskuragarri hemen: https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2015/12/sanctions_regime_discrimination_-_final_for_web-1.pdfhttps://www.archive.equine-teurope.org/IMG/pdf/sanctions_regime_discrimination_-_final_for_web.pdf.

²⁰⁴ WLADASC, op. cit., 12. or.

²⁰⁵ *Idem*, 38. or.

²⁰⁶ Europako Batzordearen 2021eko txostena, 2000/43/EE Zuzentarauaren eta 2000/78/EE Zuzentarauaren aplikazioari buruzkoa, 3.5 apartatua.

²⁰⁷ "(...) mere symbolic sanctions (in concrete a warning) cannot be considered as effective, proportionate and dissuasive". EBJAren 2013ko maiatzaren 31ko Epaia, Asociația Accept versus Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării.

FRAk²⁰⁸ ere ondorioztatu du zehapenen aniztasuna dagoela aurrez ikusitako modalitateari eta zenbatekoei dagokienez. Gainera, ezberdintasunak daude zehapenetan diskriminazio-arrazoien arabera, eta adierazten du zehapen-araubide bat ezartzearen garrantzia agerikoa dela biktimek jasandako egoera salatzea nahi bada.

Diskriminazioaren aurkako zehapen-araubide egokia ezartzeko, ezinbestekoa da kontuan hartzea arlo horretako zehapenen izaera. Kontuan hartu beharreko elementu garrantzitsuenetako bat da biktimaren posizioa. Diskriminazioa jasan aurretik zuen posizioa berreskuratu behar du; gertatu dena aitortu behar da, eta etorkizunean jokabide diskriminatzaileak prebenitzeko neurriak ezartzeko premia baloratu behar izan da.

Diskriminazioaren aurkako zuzenbideak hausnarketa garrantzitsua ekarri du zehapenen ondorioen eta zehapenen modalitatearen inguruan. Hala, garrantzitsua da kontuan hartzea konpentsazio ekonomikoa ere. Arlo honetan azpimarratu beharreko alderdi bakarra ez bada ere, jasandako kaltearen ordaina izan daiteke, neurri batean, eta disuasio-ondorio bat izan dezake proportzionala bada, hau da, kaltea eragitearen errentagarritasunari buruzko kalkuluak egitea saihesten badu. Garrantzitsua izan daiteke ere barkamena eskatzea. Elementu horiek guztiak oso garrantzitsuak dira zehapen-araubidea ezartzen denean.

Datu garrantzitsu gisa nabarmendu da salaketa hauen inguruko ebazpenak ematen dituzten pertsonen prestakuntza eta jakintza izatea, bai arlo judizialean, bai berdintasun-erakundeek eta eragile sozial eta publikoek. Ezagutza espezializatuak behar dituen gai espezifiko bat da.

FRAren arabera, positiboa da egon daitezkeen erantzunen esparru zabala izatea biktimaren nahia bete ahal izateko. Batzuetan, konpentsazioa oso txikia izan daiteke etorkizunean diskriminazio-egoerarik ez eragiteaz konbentzitzeko, eta oso garrantzitsua da erantzun eraginkorra egotea jokabide diskriminatzailearen aurrean²⁰⁹.

Labur esanda, zehapen-araubidea oso faktore garrantzitsua da diskriminazioari aurre egiteko, baina kontuan hartu behar diren ezaugarri espezifikoak ditu, zehapenak eraginkorrak, disuasiozkoak eta proportzionatuak izatea, biktimak lehengoratzea edo konpentsazioa lortzea eta etorkizuneko jokabide diskriminatzaileak prebenitzeko baliagarria izatea nahi badugu.

²⁰⁸ FRA, *Access to justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2014, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/17561>.

²⁰⁹ *Idem*, 45. eta 46. or.

II.5.3.5.2. 15/2022 Legean ezarritako xedapenak

Lege berriak arau-hausteen eta zehapenen araubide bat ezarri du tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan oinarritzko baldintzak bermatzeko. Hala ere, berriaz aipatzen ditu beste zehapen-araubide batzuk, DPELOn desgaitasuna duten pertsonen dagokienez ezarritakoa, adibidez. Lan-arloan, aplikatu beharreko araubidea Lan-arloko Arau-hausteen eta Zehapenen Legean araututakoa da (abuztuaren 4ko 5/2000 Legegintzako Errege Dekretua), eta, hortaz, bi araubideak aplikatu behar dira desgaitasunagatiko diskriminazioa dagoenean edo arlo sozialaz edo lan-arloaz ari garenean.

Gainera, berriaz ezartzen du legeria autonomikoak garatu ahal duela, eta tipifikazio espezifikoa ezarri, bere eskumenen barruan, eta ordezkoko gisa aplikatuko dela [Sektore Publikoaren Araubide Juridikoaren urriaren 1eko 40/2015 Legean](#) (SPAJL)²¹⁰ eta APELen zehatzeko ahalararen inguruan xedatutakoa. Horrenbestez, zehapen-araubide horrek tratu-berdintasunari eta diskriminazio-ezari buruzko oinarritzko baldintzak jasotzen ditu. Gauzak horrela, lege honen edozein aplikazio-eremutan tratu-berdintasunari eta diskriminazio-ezari lotutako arau-haustek eta zehapenak barne hartzen dituzten araubide bereziak dituzten autonomia erkidegoetan, araubide berezi horiek aplikatuko dira lehentasunez, hizpide dugun legean jasotakoa baino lehen²¹¹.

15/2022 Legeak 47. artikulutik 52.era arautzen du arau-hauste eta zehapenen araubidea. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearen urraketa-aren bat dakarten jokabideen tipifikazio bat ezartzen du, nahiko orokorra bada ere, Arau-hauste arinak, astunak eta oso astunak bereizten ditu eta arau-haustea ekarri duen egitatearen larritasunaren arabera eta proportzionaltasunez mailakatzen ditu.

Berriaz ezartzen du, isunaren zenbatekoa finkatzen denean, aintzat hartu beharko dela arau-hauslearentzat ez izatea onuragarriagoa isuna ordaintzea arau-haustea egitea baino. Zehapenak gutxienekoak, ertainak edo gehienekoak izango dira irizpide hauen arabera: a) arau-hauslearen nahitasuna; b) eragindako kalteen izaera; c) arau-haustearen ondorioen iraunkortasuna edo iragankortasuna; d) eragindako pertsonen kopurua; e) arau-hausteen gizartean dituzten ondorioak; f) berrerortzea, urte batean izaera bereko arau-hauste bat baino gehiago egiteagatik, hala adierazi denean ebazpen irmo baten bidez; g) arau-haustearen egileak izandako onura ekonomikoa; h) arau-hauslearen izaera (agintaria, agintaritzako agentea, funtzionarioa edo enplegatu

²¹⁰ 40/2015 Legea, urriaren 1ekoa, Sektore Publikoaren Araubide Juridikoarena (BOE, 2015eko urriaren 2koa, 236. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-10566>.

²¹¹ 15/2022 Legea, 46. artikulua.

publikoa); i) legean ezarritako diskriminazio-arrazoi batzuk batera ematea edo elkarrekin eragitea.

Aurreko irizpideen arabera mailakatutako arau-hausteei 300 € eta 500.000 € arteko zehapenak ezarri ahal zaizkie.

Legeak xedatzen du gehieneko zehapenak ezarriko direla arau-hausteak kargu edo funtzio publiko baten titularrek edo enplegatu publikoek egiten dituztenean, beren kargua edo eginkizunak betetzen ari direnean estatuaren lurralde-antolaketa osoaren eremuan.

Administrazio publiko bakoitzari dagokio zehapen-espedienteen hasiera eta instrukzioa, baita administrazio-zehapenak ezartzea ere, dituzten eskumenen eremuan.

Legeak neurri bereziak aurreikusten ditu administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile batek esku hartzen badu. Hala, ezartzen du behin-behineko neurriak²¹² hartuko direla sortutako diskriminazio-egoera desagerrarazteko, baldin eta froga-hastapenetik ondorioztatzen bada lege honetan edo tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko legeria espezifikoan aurrez ikusitako arau-hausteetako baten egilea administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile bat izan daitekeela.

Horrez gainera, administrazio-organo eskudunak erantzulearen aurkako diziplina-prozedura hasi behar duela xedatzen du, aplikatzekoa den legerian xedatutakoarekin bat.

Halaber, arau-haustea egin duena administrazioaren zerbitzura dagoen langilea ez den agintaria edo kargu publikoa denean, legean ezarritako zehapen-prozeduraren instrukzioa egin behar dela xedatzen du.

Horrez gainera, dagokion zehapen-prozeduraren instrukziotik ondorioztatzen bada administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile bat erantzule dela, ebazpen horretan frogatutzat jotako egitateek administrazioa lotuko dute ondare-erantzukizunari buruzko prozeduran. Azken hau instruitu beharko da diskriminazioaren biktimari eragin ahal izan zaizkion kalte eta galerengatik eman behar zaion kalte-ordaina zehazteko, halakorik eman behar bazaio.

---

²¹² 15/2022 Legea, 52. artikulua.

Legearen aurreikuspen berri horiek administrazio publiko eskudunek aplikatu behar dituzte, eta EAEk garatu egin ahal ditu, eta tipifikazio espezifikoa ezarri. Hortaz, kontuan hartu behar dira benetako babesa bermatzeko.

II.5.3.6. Ikuspegi errestitatiboa, erantzun bermatzaile berria

Ikuspegi errestitatiboa bidea zabaltzen ari da eremu honetan ere²¹³. Zigor-justiziatik sortu den arren, haren birtualtasuna eta eraginkortasuna aitortzean²¹⁴, beste gatazka batzuetara ere zabaldu da, besteak beste kultura-aniztasuneko, auzokideen arteko eta erkidegoko gatazketara.

Azken urteetan, justizia errestitatiboak zigor-arlotik eremu sozialerako jauzia egin du, espazio komunitarioak sortzeko, biktimizazioak jasan dituzten edo egunero jasaten dituzten pertsonak, prozedura zigortzaile eta zehatzaileak gorabehera, beren beharrezan araberako laguntza jaso dezaten eta gatazkak tratatzeko sistema propioak ezar ditzaten, beren balio, kultura eta diskriminazio-dinamikak kontuan hartuta, beren aniztasun-eremua ordezkatzeko duten elkarrekin, diskriminazio-eremu bakoitzeko erkidegoko ordezkari sozial esanguratsuekin eta, ahal denean, erasotzaileen edo biktimarioen erkidegoko edo eremu sozialeko ordezkariekin batera. Ikuspegi honen aukerak askotarikoak dira²¹⁵, eta ahalmen handia dute, oraindik esploratu gabea, beren izaera aldakor, malgu eta poliedrikoaren ondorioz.

II.6. **Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea defendatzeko, datuak biltzearen garrantzia**

Apartatu honetan, babestutako ezaugarrien arabera banakatutako datu pertsonalen bilketa aztertzen da, oso gai garrantzitsua baita eragindako taldeen eskubideen eta interesen kontrakoa den erabilerak dakartzan ondorioengatik. Horregatik, oinarritzko

²¹³ ROSSI, Paula y BAZZACO, Edoardo, *Guía para la incorporación de los enfoques psicosocial y restaurativo en los servicios de acompañamiento a víctimas de incidentes y delitos de odio y discriminación*, SOS Racisme Catalunya, Bartzelona, 2021, eskuragarri hemen: <https://www.idhc.org/arxius/recerca/1617702168-GuiaEnfoqueRestaurativo.pdf>.

²¹⁴ Gai honen gaineko ikerketen bilduma handia kontsultatu daiteke European Forum for restorative Justice (EFRJ) delakoaren webgunean: <https://www.euforumj.org/en/research-reports>.

²¹⁵ Arartekoak zirkulu errestitatibo oso arrakastatsu batean parte hartu du. Zirkulu horri esker, zerbitzu baten ardura zuen administrazioaren eta haren erabiltzaileen arteko gatazka konpondu ahal izan da. Prozesuaren garapena zehatzago ezagutzeko, honako agiri honetara jo daiteke: ARARTEKOA, *Justizia errestitatiboaren esperientzia berritzailea Arartekoan: lehen zirkulu errestitatibo baten azterketa*, Arartekoa, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/lehen-zirkulu-errestitatibo-baten-azterketa>.

premisia da diskriminaziorik, aurreiritzirik eta estereotiporik ez eragiteko eta daudenak ez areagotzeko funtsezko printzipioarekin bat etorrita egin behar dela²¹⁶; eta edozein datu-bilketak datuak babesteko esparru juridikoa errespetatu behar du. Urteetan, eztabaida garrantzitsu eta polemikoa izan da, eta, seguruenik, oraindik ere eztabaidagai da, eta kontrako jarrerak izango dira, dituen arriskuengatik. Sentiberatasun eta kautela justifikatu horren atzean egon daiteke, Fernando VI.aren aginduz, 1749an izandako ijito-herria suntsitzeko ahalegina (Sarekada Handia²¹⁷), zeinak ijitoak atxilotzea ekarri baitzuen. Atxiloketa horiek eroldako datuetan oinarrituta egin ziren, hau da, 1745eko pragmatika dela-eta osatu zen administrazio-erregistroan oinarrituta. Historia hurbilagoan, oraindik ere eragin handia du II. Mundu Gerran izandako ijito-herriaren eta juduen holokaustoak.

Hala ere, berdintasunari buruzko datuak tresna oso garrantzitsua dira diskriminazioari aurre egiteko, eta, ondorioz, oso garrantzitsua da ere datu sendoak eta objektiboak biltzea, diskriminaziorik ez izateko betebeharrak betetzen direla bermatzeko. Aurrekoari esker, helburu asko lortu ahal dira: tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko araudiaren aplikazioa ebaluatzea; nola betetzen den kontrolatzea; diskriminazioa ikusaraztea, eta diskriminazioaren zifra ezkutua ezagutzera ematea, hau da, salatzen ez den diskriminazioarena (adibidez, biktimizazioaren inkestak eginez edo diskriminazioa frogatzeko esperimenduak eginez); administrazio prozeduretan eta prozedura judizialean, zeharkako diskriminazioa egiaztatzeke frogak eskaintzea; sensibilizazioa sustatzea; berdintasunaren arloko joera ikuskatzea eremu askotan (enplegua, eskola uztea, etxebizitza, etab.), eta politika publikoak bideratu eta diseinatzea, besteak beste.

II.6.1. EBn datuak biltzeko egindako proposamenak

Lehenago esan denez, 2000/43/EE eta 2000/78/EE zuzentarauek ez zuten sartu inolako betekizun orokorrik tratu-berdintasunari buruzko datuak bildu, aztertu eta erabiltzeko. Hala ere, gero eta agerikoagoa da horren premiari buruzko eztabaida. Hala, EBren Plan de Acción Antirracista planean (Arrazakeriaren aurkako Ekintza Plana), ezartzen da Batzordeak neurriak hartu behar dituela ikuspegi koherente bat

²¹⁶ ACNUDH, *Enfoque de datos basado en derechos humanos: que nadie se quede atrás en la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*, Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen Goi-komisarioaren Bulegoa, Geneva, 2018, 11-12 or., eskuragarri hemen: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData_SP.pdf.

²¹⁷ FUNDACIÓN SECRETARIADO GITANO. La Gran Redada: 30 de julio de 1749, IN: *Fundación Secretariado Gitano* [online], 2016ko uztailaren 29koa, eskuragarri hemen: <https://www.gitanos.org/actualidad/archivo/117161.html.es>.

sustatzeko berdintasunari buruzko datuen bilketari dagokionez, bereziki arraza- edo etnia-jatorriaren arabera banakatutako datuei dagokienez.

EBk argi du datu-bilketaren garrantzia, eta 2007an eskuliburu bat²¹⁸ egin zuen berdintasunari buruzko datuei dagokienez. 2016an berrikusi egin zen eskuliburu hori. Eskuliburu horren arabera, berdintasunari buruzko datuak dira berdintasunaren egoera deskribatzeko eta aztertzekeo baliagarria den edozein informazio. Eskuliburuak informazioa biltzeko eta erabili beharreko iturrien inguruko aukera ugari aipatzen ditu. Informazioa kuantitatiboa edo kualitatiboa izan daiteke. Desberdintasunak edo haien arrazoiak edo gizartean dituzten ondorioak islatzen dituzten datu agregatuak izan ditzake. Gerta daiteke ere berdintasunarekin zerikusirik ez duten arloetan bildutako datuak berdintasunari buruzko datuak ateratzeko erabili ahal izatea.

Gainera, datuak lortzeko hainbat iturri daudela azpimarratzen du; datuak biltzeko mekanismo ezberdinetan oinarrituta egon daitezke, eta berdintasunari buruzko estatistikak egiteko erabili ahal dira. Hala, datu-iturburuaren artean daude hauek: biztanlerroldak, administrazio-erregistroak, etxeetan eta norbanakoei egindako inkestak, biktimizazioari buruzko inkestak, jarrerari buruzko inkestak (autotxosten-inkestak), erreklamazioei buruzko datuak, diskriminazioaren frogak, enplegu-emaielen eta zerbitzuen hornitzaileek aniztasunaren inguruan egindako jarraipena, ikerketa kualitativoak, kasu-azterketak, elkarrizketa sakonak eta adituei egindako elkarrizketak.

Berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan nolako datuak eta zergatik bildu behar diren aztertzen du eskuliburuak, eta nola bildu ahal diren planteatzen du. Horrez gainera, datuak biltzeko gomendioak proposatzen ditu: berdintasunari buruzko datu-iturburu ugari erabiltzea, definizio eta kategoria estatistiko koherenteak sustatzea, datuak biltzeko dauden jardueren balioa eta fidagarritasuna hobetzea, eta tratu berdintasunari buruzko datuak biltzeko behar besteko finantzaketa dagoela bermatzea.

Datuen bilketan aurrerapausoak emateko interesak Europar Batzordean berdintasunari buruzko datuen azpitalde bat sortu da diskriminaziorik ezaren, berdintasunaren eta aniztasunaren arloko goi-mailako taldearen barruan²¹⁹. Azpitaldearen helburua da

²¹⁸ MAKONEN, T., *European handbook on equality data*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2016, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/397074>.

²¹⁹ Berdintasunari buruzko datuen azpitaldea Europako Batzordeko, FRAko eta Eurostateko ordezkariak osatzen dute, baita estatuetako administrazioetako, estatistikako erakundeetako edo berdintasun-erakundeetako ordezkariak ere. Ordezkar nazionalak dituzte Alemaniak, Belgikak, Bulgariak, Kroaziak, Espainiak, Estoniak, Finlandiak, Greziak, Hungariak, Irlandak, Italiak, Lituaniak, Herbehereak, Erresuma Batuak eta Errumaniak, baita Norvegiak ere.

laguntza ematea estatu kideei berdintasunari buruzko datuen bilketa eta erabilera hobetzeko lanetan. Taldeak jarraibide batzuk²²⁰ prestatu ditu berdintasunari buruzko datuen bilketa eta erabilera hobetzeko (2018).

Azpitaldearen lanak erakutsi zuen bariazio handia zegoela estatu kideek datuak biltzeko erabiltzen dituzten moduetan, eta guztietan zeuden erronka batzuk²²¹ detektatu zituen: berdintasunari buruzko datuak biltzeko eta erabiltzeko ikuspegi koordinaturik ez izatea, datuak biltzeko behar besteko baliabiderik eta horren inguruko kontzientziatorik ez izatea, diskriminazio-arrazoi bakoitzarekin lotutako berdintasunari buruzko datuen bilketan desoreka egotea, baita bizitzaren eremu ezberdinetako datuen bilketan ere (hau da, datu-bilketa ez da berdina arrazoi guztietan, ezta eremu guztietan ere: enplegua, gizarte-babesa, hezkuntza, etab.), besteak beste. Halaber, detektatu zuen datuen alderagarritasuna ez zela nahikoa, definizio dibergenteak eta biztanleriaren kategorizazio ezberdinak erabiltzen direlako eta diskriminatuak izateko arriskua duten biztanle-taldeak identifikazio ez delako erabatekoa, ordezkari balioekiko gehiegizko mendekotasunaren ondorioz²²². Alderdi interesdunei ez zaiela behar beste kontsultatzen eta datuak babesteko esparru juridikoen interpretazio okerra dagoela hauteman zuen ere.

Berdintasunari buruzko datuen azpitaldeak egindako jarraibideak bi multzotan banatzen dira. Lehen multzoak egituren sorrerari eragiten dio, eta bigarrenak, berriz,

²²⁰ DISKRIMINAZIORIK EZAREN, BERDINTASUNAREN ETA ANIZTASUNAREN EUROPAKO BATZORDEKO GOI-MAILAKO TALDEA, *Directrices para mejorar la recogida y el uso de datos sobre igualdad*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2021, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/970674>.

²²¹ Estatu kideek gidaz egin duten garapenean lehenago aipatutako gidalerroak jaso dira. Halaber, hau kontsultatu ahal da: HUDDLESTON, T., *Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: equality data indicators: methodological approach overview per EU Member State, technical annex*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2017, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/142>. Indicadores de datos sobre igualdad: enfoque metodológico. Resumen por Estado miembro de la UE.

²²² Jarraibideetan azaltzen da azpitaldeak iradokitzen duela autoidentifikazio-datuak eta ordezkari datuak bildu eta aztertzeko, babestutako taldeen irudi holistikoago bat eskaintzeko. Tratu ezberdina jasaten duten pertsonak edo taldeak ordezkari aldagaien bidez hautematen dira maiz, eta aldagai horiek ez dituzte hartzen diskriminazio-esperientzien aukera guztiak. Inguruabar hori ezaugarri pertsonalen kasuan gertatzen da batez ere –arrazo- edo etnia-jatorria, adibidez–. Datu-iturburu gutxiak ematen dute giza eskubideetan oinarritutako autoidentifikazio-printzipioa oinarri duten identitate pertsonalak esleitzeko aukera. Horren ordezkari, ohikoa da egozpenak edo ordezkari aldagaiak erabiltzea etniarekin lotutako identitateak zehazteko: herritartasuna, jaioterria, hizkuntza edo bizilekua, besteak beste. Baliteke ordezkari aldagaiak nahikoak ez izatea arraza- edo etnia-diskriminazioaren biktima izan daitezkeen guztiak zehatz detektatzeko, baina irudi koherentea eskaini ahal dute denboran zehar izandako aldaketaren jarraipena egiteko. Adibidez, “jaiotza-herrialdea” aldagaiak ez du azalduko herrialde horretan jaiotako etorkinen ondorengoek nola jasaten duten diskriminazioa etnia-jatorriagatik, larruzalaren koloreagatik edo beste ezaugarri ikusgarri batzuegatik (erlijio-janzkera) Hala ere, biztanle-talde ezberdinen artean dauden aldeak aztertzeko aukera ematen du.

orientazioa ematen du datuen sakontasuna, zehaztasuna, balioa, fidagarritasuna eta adierazgarritasuna bermatzeko eta haien konparagarritasuna hobetzeko.

Lehenengok hau dute xede: berdintasunari buruzko datu-iturburuak zehaztea eta datuen arloan dauden hutsuneak detektatzea; erakundeen arteko lankidetzaren sustatzea berdintasunari buruzko datuak bildu eta erabiltzeko; berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko datuen zentro bat sortzea; erakunde-gaitasuna sortzea berdintasunari buruzko datu sendoak eta fidagarriak biltzeko eta berdintasunari buruzko datuen erabilera efikaza ahalbidetzeko.

Bigarren jarraibideak operatiboagoak dira, eta haien xedeak dira: berdintasunari buruzko datuen zehaztasuna bermatzea; berdintasunari buruzko datuak estatuen eta EBren inkestetan txertatzea; berdintasunari buruzko datuak aldi-aldi eta modu egokian biltzen direla bermatzea; berdintasunari buruzko datuen balioa eta fidagarritasuna hobetzea; berdintasunari buruzko datuen adierazgarritasuna bermatzea eta berdintasunari buruzko datuen konparagarritasuna hobetzea.

Jarraibideei buruzko dokumentuari lotzen gatzazkio, arloan duen interesa dela eta.

II.6.2. Datu-bilketaren mugak eta bermeak

Oro har, [Datuak Babesteko Erregelamendu Orokorren](#)²²³ (DBEO) 9. artikulua arabera, debekatuta daude pertsona fisiko baten arraza edo jatorri etniko, iritzi politiko, pentsamolde erlijioso zein filosofiko edo sindikatu-bazkideztari buruzko informazioa ematen duten datu pertsonalen tratamendua, bai eta datu genetikoaren tratamendua eta pertsona fisiko baten identifikazio eskusiboa egiteko erabiltzen diren datu biometrikoen tratamendua ere, eta pertsona fisiko baten osasunari zein bizitza sexualari edo sexu-orientazioari buruzko datuen tratamendua. Hala ere, DBEOk argitzen du debeku hori ez dela aplikatzen, besteak beste, interesdunak baimen esplizitua eman bazuen datu pertsonal horiek zehaztutako xedeetako baterako edo batzuetarako tratatzeko (Batasuneko zuzenbideak edo estatu kideen zuzenbideak interesdunak debekua ezin duela kendu ezartzen duenean izan ezik²²⁴), tratamendua beharrezkoa bada funtsezko interes publiko berezi bati buruzko arrazoiak direla

²²³ 2016/679 (EB) Erregelamendua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2016ko apirilaren 27koa, datu pertsonalen tratamenduari dagokionez pertsona fisikoaren babesari eta datu horien zirkulazio askeari buruzko arauak ezartzen dituena eta 95/46/EE Zuzentaraua indargabetzen duena (EBAO, L 119/1, 2016-05-04koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX:32016R0679>.

²²⁴ DBEO, 9. art., 2. apartatua, a) letra.

medio, edo interes publikoaren izenean artxibatzeari begira, edo ikerketa zientifiko edo historikoari edo estatistikari begira, Batasuneko edo estatu kideetako zuzenbidean oinarri hartuta (proportzionala izan behar du bilatzen den helburuarekin, datu-babeserako eskubidearen muina errespetatu behar du eta neurri egokiak eta espezifikoak ezarri behar ditu interesdunaren funtsezko interesak eta eskubideak babes-teko²²⁵).

Datuak xede estatistikoetarako eta tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko azterlanak egiteko tratatzea, datu bereziak direnean ere, DBEOren 9.2 artikularen j) apartatuko salbuespenean sartzen da funtsean, betebeharrak legal bat betezearen edo interes publikoko misio bat betetzearen edo botere publikoak egikaritzearen ondorio baita, administrazio publikoak datuak tratatzeko duen ziletasun gisa, [Datu Pertsonalak Babestekoa eta Eskubide Digitalak Bermatzeko Lege Organikoa \(DPBEDBLO\)](#)²²⁶ 8. artikuluan xedatutakoarekin bat etorrira. Ildo horretan, Datuak Babesteko Espainiako Bulegoaren doktrinak gogorarazten du "lege-eginbeharra" adierazpidea (DBEOren 6.1.c) artikuluan eta DPBEDBLOren 8. artikuluan dago jasota) "lege mailako arau batean ezarritako eginbeharra" adierazpidearen baliokidea dela datuak babesteko Espainiako arauketan, eta, beraz, datuak estatistikako xede-etarako tratatzeko gaikuntza jasota dago uztailaren 12ko 15/2022 Legean (tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako integrala). Beste alde batetik, kategoria bereziko datuen tratamenduaren legitimazioa izan daiteke beharrezkoa izatea interes publikoaren izenean egiten den misio bat betetzeko edo tratamenduaren arduradunari aitortzen zaizkion ahal publikoen egikaritzeko (ez bada "beharrezkoa" interes publikoaren izenean egiten den misio bat betetzeko edo tratamenduaren arduradunari aitortzen zaizkion ahal publikoen egikaritzeko, tratamendu horrek ez luke oinarri juridiko legitimatzaile nahikorik izango, eta, gainera, urratu egingo luke administrazio publikoak egindako datu-tratamenduei aplikatu beharreko minimizazio-printzipioa).

Administrazio publikoak kategoria bereziko datuez egiten duen tratamenduari aplikatu ahal zaion legezketasuna gorabehera, gogoratu behar da, DBEOren 26. oinarri juridikoaren arabera, datuen babesaren printzipioak ez direla erabiliko informazio anonimoarekin, hau da, pertsona fisiko identifikatu edo identifikagarri batekin loturarik ez duen informazioarekin, ezta interesduna identifikagarria ez izateko edo identifikagarri izateari uzteko moduan anonimo bihurtu diren datuekin lotura duen informazioarekin. Eta ez zaizkio aplikatuko informazio anonimo horren tratamenduari ere, ezta

²²⁵ DBEO, 9. art., 2. apartatua, g) letra.

²²⁶ 3/2018 Lege Organikoa, abenduaren 5ekoa, Datu Pertsonalak Babestekoa eta Eskubide Digitalak Bermatzekoa (BOE, 2018ko abenduaren 6koa, 294. zk.), eskuragarri hemen: https://www.boe.es/boe_euskera/dias/2018/12/06/pdfs/BOE-A-2018-16673-E.pdf.

estatistika edo ikerketa helburuetarako badira ere. Hortaz, azterlanak, memoriak edo estatistikak egin aurretik, Administrazioak bere jarduketaren esparruan bildutako datu pertsonalei anonimizazio-prozedurak aplikatzen bazaizkie, prozesu horietatik ateratako informazioari ez zaio aplikatuko datuak babesteko araudia, eta, beraz, babes-berme gehiago izango ditu herritarren pribatutasunak.

Azkenik, datu pertsonalen bilketak DBEOn ezarritakoa bete behar du, eta, zehazki, datuak babesteko printzipio orokorrak²²⁷: zilegitasuna, fideltasuna, gardentasuna, helburuaren mugatzea, datuen minimizazioa, zehaztasuna, kontserbazio-epearen mugatzea, osotasuna, konfidentzialtasuna eta erantzukizun proaktiboa²²⁸.

Berdintasunari buruzko datuen erabilerak ezin ditu kaltetu eragindako kolektiboak, esparru juridikoa urratuko bailitzateke, konstituzioko arauen, nazioarteko tratatuen eta datuen babesari buruzko legeriaren babesa dutelako eta berdintasunari buruzko datuen bilketaren xedea berdintasuna benetakoa izatea eragozten duten oztopoak kentzea delako.

Giza Eskubideen Nazio Batuen Goi-komisarioak giza eskubideetan oinarritutako datuen ikuspegi bat²²⁹ garatu da, eta interesgarria da kontuan hartzea²³⁰. Ikuspegi horretarako printzipioak, gomendioak eta jardunbide egokiak izango liriateke datuak biltzeko gida.

Ikuspegi horrek gako hauek proposatzen ditu: talde interesdun guztiek datu-bilketa-aren alderdi guztietan parte hartzea; parte-hartze gardenari eta ekitatiboari buruzko erabakiak hartzea; parte hartzeko aukerak eta ordezkatura egongo diren taldeak aurretiaz kontuan hartuta biltzea datuak; desberdintasunak definitu ahal izateko, datuen azterketa zehatza egiteko aukera emango duen datu-banakapena egitea; datuen bilketa intentsiboa egitea banakapen horri begira, eta banakapenerako metodologia berriak erabiltzea.

Ikuspegiak argi du datu-bilketarako prozesuak ez direla neutralak, eta, beraz, funtsezko printzipiotzat ezartzen du ezaugarri pertsonalei buruzko datuak dagozkien norbanakoengandik etorri behar direla eta datuak biltzeko jarduerak kalterik ez eragiteko giza eskubideen arloko printzipioarekin bat etorrita egin behar direla.

²²⁷ DBEO, 5. art.

²²⁸ DISKRIMINAZIOARIK EZAREN, BERDINTASUNAREN ETA ANIZTASUNAREN EUROPAKO BATZORDEKO GOI-MAILAKO TALDEA, op. cit., 12. or.

²²⁹ GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO NAZIO BATUEN GOI-KOMISARIOAREN BULEGOA, *Enfoque de datos basado en derechos humanos...*, op. cit.

²³⁰ Dokumentua egiteko eta baliozkotzeko prozesuan, adituen laguntza izan zuten. Giza eskubideetan oinarritutako ikuspegi estatistikoei buruzko bileran (HRBAD) parte hartu zuten, Genevan.

Autodefinizioa ere proposatzen du, zeinak kategoriak eta identifikazioak kanpotik jartzea saihesten baitu. Horretarako, garrantzitsua da datuak biltzeko prozesu osoan zehar parte-hartzea eta informazio publikoaren gardentasuna bermatzea. Horrenbestez, datuak biltzeaz arduratzen diren pertsonak informazio argia eta erraz eskuratzea eman behar dute beren eragiketari buruz, ikerketaren diseinuari eta datu-bilketarako metodologiari buruzkoa barne. Datuak biltzeaz arduratzen diren pertsonak beharrezkoa eta egokia denean baino ez dituzte sartuko identitate pertsonalari buruzko ezaugarriak bilketa-lanetan. Identitate pertsonalari buruzko ezaugarrien inguruko galderei erantzutea aukerakoa izan behar da, eta inkestazailerak ez erantzuteko aukera eskaini behar du. Inkesta egiten dutenek horretarako prestakuntza izan behar dute.

Bildutako estatistikek, datuek eskuragarriak izan behar dute, eta arintasunez zabaldu behar dira. Datuak biltzeaz arduratzen diren pertsonari emandako informazioak babespekoa izan behar du, eta haren pribatutasuna bermatu behar da; ezinbestekoa da erantzunen eta informazio pertsonalaren konfidentziasunari eustea. Horretarako, garrantzitsua da datuen babesa organo independente batek ikuskatzea datuak biltzeko, prozesatzeko eta artxibatzeke fase guztietan, fase horiek gobernuak edo gizarte zibileko erakundeek egiten dituztenean. Azkenik, kontuak emateko beharra planteatzen da. Datuak biltzeaz arduratzen diren pertsonak giza eskubideak babestu behar dituzte beren eragiketak egiten dituztenean, eta estatuei eta beste agente batzuei giza eskubideen arloan kontuan eman ditzatela eskatzeko erabili beharko dira estatistikak.

Datuak biltzeko jarduerak –zentsuak, biztanleriari buruzko inkesta espezializatuak edo administrazio-erregistroak (erregistro zibila, adibidez)– ez dute diskriminaziorik, aurreiritzirik edo estereotiporik sortu behar biztanle-talde jakin batzuen kalterako, eta ez dituzte indartu behar lehendik daudenak, ezta talde horiek arriskupean jarri ere.

Giza eskubideetan oinarritutako datuen ikuspegia oinarrizko erreferentzia izan beharko litzateke arlo honetan.

II.6.3. Datu-bilketa tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako lege integral berrian

15/2022 Legeak tratu-berdintasunari buruzko azterlanak, memoriak eta estatistikak egin behar direla ezartzen du. Nazioartean dauden estandarren arabera egin beharko dira, eta helburutzat izango dute hobeto ezagutzea legean ezarritako arrazoiengatik

diskriminazioaren kausak, hedadura, bilakaera, izaera eta ondorioak. Berariazko aginduak ematen dizkie administrazio publikoei, Segurtasun Indar eta Kidegoei, Estatuko Fiskaltza Nagusiari edo estatistika judizialari²³¹.

Horretarako, datuak bildu behar dira, eta, beraz, garrantzi berezia du epigrafe honen edukiak, nazioarteko erakundeen jarraibide espezifikoak eskaintzen baitira.

EAEEn, gorroto-gertakariei buruzko txostenean²³², trazabilitate-azterlan baten balizko hobekuntza gisa planteatzen da fiskaltzaren eta epaileen informazioa hobetzea, auzipetzeen eta kondenen zifrak eskuratu ahal izateko, eta interesgarritzat jotzen da udaltzaingoek bildutako datuak gehitzea.

II.7. Berdintasun-erakundeak

Diskriminazioari aurre egiteak duen garrantziak berdintasun-erakundeak sortzea ekarri du, batez ere EBk zuzentarauak eman ondoren. Baina Giza Eskubideen aldeko Goi-komisarioaren Bulegoak jada 1993an ezarri zituen erakunde nazionalen estatutuei buruzko printzipio batzuk (Parisko printzipioak)²³³, zeinetan giza eskubideen erakunde nazionalai dagozkien estandarrak sartu baitziren. Parisko printzipioen garrantziaren ondorioz, oraindik ere erreferente dira erakunde bat sortu nahi denean, berdintasunerako eskubidea babesteko erakunde espezifikoak sortu nahi direnean ere.

ECRIk gomendio bat egin du²³⁴, non erakunde horien egiturari, eginkizunei eta esku-menei buruzko proposamenak egiten baititu, baita erakunde horien independentziari, eraginkortasunari eta irisgarritasunari dagokionez ere. Bestalde, EQUINETek urteak daramatza estandarrak aztertzen eta sustatzen²³⁵.

²³¹ 15/2022 Legea, 36. artikulua.

²³² EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEKO GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA, *Euskadiko gorroto-gertakariei buruzko 2021eko txostena*, op. cit., 153. or.

²³³ NBE, Batzar Orokorraren 48/134 Ebazpena, 1993ko abenduaren 20koa: Giza eskubideak sustatu eta babesteko instituzio nazionalak, eskuragarri hemen: http://www.oas.org/DIL/ESP/Res_48-134_UN.pdf.

²³⁴ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 2. Gomendia: Nazio-mailan arrazismoaren eta intolerantziaren aurka borrokatzeko berdintasuna sustatzeko organismoak, 1997ko ekainaren 13an onartua eta 2017ko abenduaren 7an berrikusia, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-no-2-on-equality-bodies-to-combat-racism-and-intol/1680a02873>.

²³⁵ EQUINET, *Developing Standards for Equality Bodies: an Equinet Working Paper*, eskuragarri hemen: <https://equineteurope.org/2016/equinet-working-paper-on-developing-standards-for-equality-bodies/> eta CROWLEY, N., *Equality bodies making a difference*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2018, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/151984>.

EBren zuzentarau batzuetan berdintasun-erakunde horiek sortzeko eskatu da. Batzordearen 2018ko ekainaren 22ko 2018/951 (EB) Gomendioak (berdintasunerako erakundeei dagozkien arauari buruzkoa) gutxienerako estandarrak ezarri zituen erakunde horien irismenari, eginkizunei, independentziari, eraginkortasunari eta baliabideei dagokienez, edo kooperazioari eta lankidetzari dagokienez. Estatu kide guztiek bermatu behar dute berdintasunerako erakundeek haien eginkizunak independentziaz eta eraginkortasunez bete ahal dituztela, 2000/43/EE Zuzentarauak ezarritakoarekin bat (baita [2004/113/EE](#)²³⁶, [2006/54/EE](#)²³⁷ eta [2010/41/EE](#) zuzentarauekin bat)²³⁸. 2022. urtearen amaieran, Europako Batzordearen hainbat proposamen argitaratu dira, berdintasun-organismoek bete behar dituzten estandarrei buruz. Horietan, aurreikuspen komun lotesleak ezartzen dira, berdintasun-organismoak eraginkorrakoak, independenteak eta irisgarriak izan daitezzen. Lehen proposamenak²³⁹ berdintasun-organismoentzako lotesleak diren estandarrak ezartzen ditu pertsonen arteko tratu-berdintasunaren gainean, beren jatorrizko arraza edo etnia gorabehera, enpleguaren eta okupazioaren gainean, beren erlijioa, sinesmena, desgaitasuna, adina edo orientazio sexuala gorabehera, eta emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasunaren gainean, gizarte-segurantzian eta ondasun eta zerbitzuak eskuratzeko orduan. Bigarren proposamenak²⁴⁰ estandarrak ezartzen ditu emakumeen eta gizonen arteko

Horrez gainera, EQUINETek duen berdintasun-erakundeentzako estandarrei buruzko orri espezifikoak dago. Helburu honi dagokienez egin duen lanari buruzko informazio eguneratu guztia du: <https://equineteurope.org/what-are-equality-bodies/standards-for-equality-bodies/>.

- ²³⁶ 2004/113/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2004ko abenduaren 13koa, gizon eta emakumeen tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatu duena ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko eta horietaz hornitzeko (EBAO, L 373/37, 2004-12-21koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32004L0113&qid=1666682691360>.
- ²³⁷ 2006/54/EE Zuzentaraua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2006ko uztailaren 5koa, gizonen eta emakumeen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko enpleguarekin eta okupazioarekin zerikusia duten gaietan (EBAO, L 204/23, 2006-07-26koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex:32006L0054>.
- ²³⁸ 2010/41/EB Zuzentaraua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2010eko uztailaren 7koa, jarduera autonomo bat egiten duten gizonen eta emakumeen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko, eta Kontseiluaren 86/613/EEE Zuzentaraua indargabetzeko (EBAO, L 180/1, 2010-07-15koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32010L0041&qid=1666682877675>.
- ²³⁹ EUROPAKO BATZORDEA, Kontseiluaren Zuzentarau Proposamena, berdintasun-organismoen arauari buruzkoa, pertsonen arteko tratu-berdintasunaren, beren jatorrizko arraza edo etnia gorabehera, pertsonen arteko tratu-berdintasunaren, enpleguarekin eta okupazioarekin lotutako gaietan, beren erlijioa, sinesmenak, desgaitasuna, adina edo orientazio sexuala gorabehera, eta emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasunaren, gizarte-segurantzian eta ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko orduan eta horiek hornitzeko; horren bidez ezabatu egin dira 2000/43/EE Zuzentarauko 13. artikulua eta 2004/113/EE Zuzentarauko 12. artikulua COM(2022) 689 final, Brusela, 2020-12-07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0689&qid=1677072337793>.
- ²⁴⁰ EUROPAKO BATZORDEA, Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren Zuzentarau Proposamena, berdintasunerako erakundeetarako arauari buruzkoa, eremu hauei dagokienez: tratu-berdintasuna eta enplegu- eta okupazio-gaietan gizonen eta emakumeen arteko aukera-berdintasuna. Era berean, zuzentarau horren bidez honako hauek ezabatu dira: 2006/54/EE Zuzentarauren 20. artikulua eta

tratu- eta aukera-berdintasunaren eremuan, enpleguan nahiz okupazioan. Zuzentarau horiek berdintasun-organismoak ezartzeko betebeharra indartu eta handituko dute horiei eragiten dieten zuzentarauen eremuan²⁴¹, tratu-berdintasuna eta diskriminazio-eza bermatu eta prebenitzeko, berdintasun-organismoek bete behar dituzten gutxieneko baldintzak ezarriz. Azalpenak ematen dituen memorandum bat jasotzen dute, EBn diskriminazioaren aurreko babesaren egoera eta beharra eta aurreikusitako arau-esparru berriaren birtualtasuna azalduz.

Jasotzen dituen neurrien artean aurkitzen dira bere independentzia bermatzea, baliabide egokiak eta aski ematea bere eginkizunak betetzeko, biktimei laguntzea, gorabehera eta egoera diskriminatzaileak ikertzea, gatazkak bestelako moduetan eta modu osagarrian konpontzea, gomendioak egitea (nahitaez bete beharrekoak nahiz ez, eta jarraipena egin beharrekoak) edo gai zibil eta administratiboan esku hartzeko eta bide judizialera jotzeko aukera ematea. Ezartzen duenez, organismo horiei kontsulta egin beharko zaie, eta horien iritzia kontuan hartu beharko da tratu-berdintasunaren gaineko politika publikoak eta araudiak prestatzean.

Era berean, berdintasuneko datuak biltzeko neurri espezifikoak aurreikusten dira. Halaber, gomendioak egin daitezke datuak biltzeko beharrari, diskriminaziorik ezaren gaineko txosten espezifikoak egiteari, eta berdintasun-organismoen arteko eta beste organismo nazional eta nazioarteko batzuekiko lankidetzari eta koordinazioari buruz. Gainera, betearazpenaren gaineko jarraipena egingo du Europako Batzordeak.

2010/41/EE Zuzentaruaren 11. artikulua, COM(2022) 688 final, Brusela, 2022.12.7, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0688&qid=1677072514308>.

²⁴¹ Proposamenak berdintasun-organismo baten sorrera aurreikusten zuten honako zuzentarau hauei eragiten die:

Kontseiluaren 2000/43/EE Zuzentarua, 2000ko ekainaren 29koa, pertsonen tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko, beren jatorrizko arraza edo etnia gorabehera.

Kontseiluaren 2004/113/EE Zuzentarua, 2004ko abenduaren 13koa, emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko eta horiek hornitzeko orduan.

Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren 2006/54/EE Zuzentarua, 2006ko uztailaren 5koa, aukera-berdintasunaren eta tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko emakumeen eta gizonen artean, enpleguarekin eta okupazioarekin lotutako gaietan (birmoldaketa).

Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren 2010/41/EB Zuzentarua, 2010eko uztailaren 7koa, jarduera autonomo bat betetzen duten gizon eta emakumeen arteko tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko; horren bidez indarrrik gabe geratzen da Kontseiluaren 86/613/EEE Zuzentarua.

Eta honako hauei ere eragiten die, organismoaren sorrera aurreikusi ez arren:

Kontseiluaren 2000/78/EE Zuzentarua, 2000ko azaroaren 27koa, enpleguan eta okupazioan tratu-berdintasunerako esparru orokorra ezartzeari buruzkoa.

Kontseiluaren 79/7/CEE Zuzentarua, 1978ko abenduaren 19koa, gizarte-segurantzaren gaian gizon eta emakumeen arteko tratu-berdintasunaren printzipioa apurka-apurka aplikatzeari buruzkoa (EBAO L 6/24, 1979.01.10ekoa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=celex%3A31979L0007>.

Proposamenekin batera, lan-agiri bat argitaratu da²⁴², honako hauek azaltzeko: araudi hau beharrezko egiten duten arrazoiak, berdintasun-organismoen garrantzia diskriminazioaren kontrako borrokan, eta berdintasun-organismoen egoera estatu-kideetan, bai eta estandar komun lotesleei buruzko araudi berria beharrezko egiten duten arazoak eta erronkak ere²⁴³.

II.7.1. 2000/43/EE Zuzentaraua aplikatuta sortu diren berdintasun-erakundeak

Zuzentarauak direla bide, estatu kideek erakunde bat edo batzuk sortu behar dituzte diskriminazioaren biktimei laguntza eman diezaieten, baita diskriminazioari buruzko ikerketak bidera ditzaten eta gomendioak eta txostenak egin ditzaten ere. 2000/43/EE Zuzentarauak 13. artikuluan sartu zuen erakunde hauen sorrera, joka-bide diskriminatzaileei aurrean erantzuna emateko, halako erakundeak funtsezkoak baitira diskriminatutako norbanakoei eta taldeek beren eskubideak baliatzeko aukera dutela bermatzeko.

Zuzentarau horrek estatu kideak soilik behartzen ditu tratu-berdintasuna sustatzeko erakundeek dagozkien eginkizunak eraginkorki betetzeko behar dituzten eskumenak eta baliabideak dituztela bermatzera, zehazki, diskriminazioaren biktimen laguntza emateko funtsezko eginkizuna betetzeko. Berdintasun-erakundeek gai izan behar dute beren eginkizunak independentziaz betetzeko, eta behar beste baliabide ekonomiko izan behar dituzte beren eginkizunak bete ahal izateko. Une hauetan, halako erakundeak funtsezkotzat jotzen dira, oraindik ere, diskriminazioaren aurkako lanean aurrera egiteko.

Batzordeak aztertzen du nola betetzen dituzten estatu kideek zuzentarau horretan (eta gizon eta emakumeen arteko berdintasunari buruzko zuzentaruetan) ezarritako betekizunak, berdintasuna sustatzeko erakunde nazionalen dagokienez. Horren

²⁴² EUROPAKO BATZORDEA, Batzordeko zerbitzuek egindako lan-agiria. Analisi-dokumentua, honako honekin batera doana: Kontseiluaren Zuzentarau Proposamena, berdintasun-organismoen arauari buruzkoa, pertsonen arteko tratu-berdintasunean, beren jatorrizko arraza edo etnia gorabehera, pertsonen arteko tratu-berdintasunean, enpleguarekin eta okupazioarekin lotuta gaietan, beren erlijioa, sinesmenak, desgaitasuna, adina edo orientazio sexuala gorabehera, eta emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasunean, gizarte-segurantzian eta ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko orduan eta horiek hornitzean; horren bidez ezabatu egin dira 2000/43/EE Zuzentaruako 13. artikulua eta 2004/113/EE Zuzentaruako 12. artikulua COM(2022) 689 final, Brusela, 2022.12.07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0386&qid=1670963336357>.

²⁴³ Lan-agirian berriaz aipatzen da Espainiaren egoerari buruzko analisisian ez direla kontuan hartu 15/2022 Lege berriaren aurreikuspenak. Diskriminazioaren aurkako neurrien gaur egungo egoerak zailtasunak eragiten ditu agiri batean egungo egoeraren argazki zehatza egiteko. Zailtasun hori, era berean, azterlan honen edukira zabal daiteke.

ondorioz, egiaztatu behar da berdintasuna sustatzeko erakunde bakoitzak beharrezkoak diren mandatua eta eskumenak dituela, eta, halaber, zuzentarauan ezarritako eginkizun guztiak benetan eraginkorki betetzen ari dela ere.

Zuzentaru horrekin bat, erakunde bat martxan jartzeko betebeharrak arraza- edo etnia-jatorriari lotutako arrazoietatik babesteari baino ez dio eragiten. Ez die eragiten erlijioari edo sinesmenei, desgaitasunari, adinari edo sexu-orientazioari. Estatu kide gehienek bete dute eskakizun hori, ardua hori lehendik zegoen erakunde bati emanda, edo araudiak ezarritako lanak betetzeaz arduratuko den erakunde berri bat eratuta²⁴⁴.

Ez da jarraibide espezifikorik ezarri estatu kideentzat erakunde horien antolaerari dagokionez. Baina tratu-berdintasunerako erakundeei dagozkien arauak buruzko gomendioak gabezia hori bete du eta, epe laburrera, Batzordeak berdintasun-erakunde nazionalen zeregina indartzeko legeria proposatuko duela aurreikusten da, lehenago esan den moduan eta zenbait dokumentutan iragarri denez²⁴⁵. Helburua da Europako berdintasunerako erakundeen artean dagoen araugintza-arrakala desagerrarazten laguntzea, eta erakunde horien independentzia eta efikazia hobetzeko neurriak ezartzea, bereziki diskriminazioa jasaten duten norbanakoek eta taldeek beren eskubiak erabat baliatzeko aukera dutela bermatzeari dagokionez.

Gomendioak arauak ezartzen ditu arlo hauei dagokienez: haien mandatuaren irismena eta eginkizunak, independentzia, baliabideak eta salaketan aurkezpena, irisgarritasuna, eta berdintasunerako erakundeen arteko koordinazioa eta lankidetzak.

Bertan, berdintasunari buruzko zuzentaruaren testuak estatu kideei erakundeen egiturari eta funtzionamenduari buruz erabakitzeak aukera zabala uzten diela aitortzen da, eta inguruabar horrek ezberdintasun handiak sortzen dituela estatu kideetan

²⁴⁴ Azterlanean adierazi den bezala, genero-berdintasuna sustatzeko eta babesteko tresnek garapen, antolaketa eta bilakaera garrantzitsua izan dute.

²⁴⁵ Adibidez:

EUROPAKO BATZORDEA, *Una Unión de la igualdad: Plan de Acción de la UE Antirracismo para 2020-2025*, COM(2020) 565 final, Brusela, 2020-09-18, (aurrerantzean, **EBren Arrazakeriaren aurkako Ekintza Plana**), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0565&from=ES>.

EUROPAKO BATZORDEA, *Una Unión de la igualdad: Marco Estratégico de la UE para la igualdad, la inclusión y la participación de los gitanos*, COM/2020/620 final, Brusela, 2020-10-07, (aurrerantzean, **EBren ijitoen berdintasun, inklusio eta parte-hartzerako Esparru Estrategikoa**), disponible en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=CELEX:52020DC0620>.

EUROPAKO BATZORDEA, *Unión de la Igualdad: Estrategia para la Igualdad de las Personas LGBTIQ 2020-2025*, COM(2020) 698 final, Brusela, 2020-11-12 (aurrerantzean, **LGBTIQ Pertsonen Berdintasunerako Estrategia**), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/TXT/?uri=CELEX:52020DC0698>.

ezarritako tratu-berdintasunerako erakundeen artean, mandatuari, eskumenei, egiturei, baliabideei eta funtzionamendu operatiboari dagokienez. Ezberdintasun horiek atsekabea sortzen dute herritarrengan babes eskuratu nahi dutenean. Babes hori ez da berdina estatu kide guztietan.

Horrez gainera, estatu kideei bultzatzen die berdintasunerako erakundeak izendatzeko Kontseiluaren pertsonen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko zuzentarau-proposamenaren eremuetan, pertsona horien erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa alde batera utzita, esperientziak erakutsi baitu jardunbide horrek indartu egiten duela diskriminazioaren aurkako babes.

Hala, estatu kide guztiek kontuan hartu beharko lukete 2000/78/EE Zuzentarauaren aplikazio-eremuaren barruan erlijio edo sinesmenen, desgaitasunaren, adinaren edo sexu-orientazioaren ondorioz eragindako diskriminazioa landuko duen berdintasunerako erakunde bat eratzeko aukera, hau da, enpleguaren eta okupazioaren eremuetan debekatutako diskriminazio-arrazoi guztiak hartzen dituen, baita ondasunak eta zerbitzuak eskuratzean eta horietaz hornitzean, hezkuntzan, gizarte-babesaren eta gizarte-onuren eremuan, arrazoi horiekin lotuta eremu horietan gorrotoa eragitea barne.

Errealitatea da aniztasun handia daukagula. Izan ere, estatu kide batzuetan, berdintasunerako erakundeen mandatuaren barruan gorrotoak eta gorrotoa sustatzeak eragindako delituak ere sartzen dira. Beste estatu kide batzuek, berriz, berdintasunerako erakunde bat baino gehiago sortu dituzte, eta, beraz, erakunde horiek koordinatzeko eta lankidetzarako mekanismo argiak behar dira²⁴⁶.

Estatu kide gehienetan, berdintasuna sustatzeko erakundearen mandatuan zuzentaruak babestutako arrazoiak sartzen dira: generoa, arraza- edo etnia-jatorria, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa²⁴⁷. Kasu batzuetan, arrazoi zerrenda ireki bat hartzen da oinarritzat, eta, beraz, EBren legerian araututa ez dauden beste arrazoi batzuk ere sartzen dira (adibidez, nazionalitatea, hizkera, iritzi politikoa...). Beste estatu batzuek, aldiz, arraza- edo etnia-jatorriari lotutako arrazoiak baino ez dute sartu, baina jarduketa-eremua zabaldu dute. Espainia haietako bat izan da, 15/2022 Legea onetsi arte.

²⁴⁶ Batzordearen 2018/951 (EB) Gomendioa, 16. oinarri juridikoa.

²⁴⁷ Europako Batzordearen 2021eko txostena, 2000/43/EE Zuzentarauaren eta 2000/78/EE Zuzentarauaren aplikazioari buruzkoa

Azken finean, era askotan txertatu da estatu kideetan tratu-berdintasunerako erakundeei buruz xedatutakoa. Ezberdintasun nabarmenak daude erakunde horien baliabideei eta eskumenei dagokienez, baita haien egiturari dagokionez ere. Erakunde horietako batzuek aholkularitza- eta sustapen-eginkizunak betetzen dituzte; beste batzuek, berriz, eskumen kuasijudizialak dituzte.

Nabarmendu beharreko datua: Italian eta Espainian, berdintasuna sustatzeko erakundeek Gobernuako ministerioei atxikita egon dira, eta, beraz, zalantzazkoa zen haien independentzia, Gobernuak zuzenean emandako jarraibideak jaso baitzitzaizkiren. Aipatutako gomendioan, independentziarik eta eraginkortasunik ez duten berdintasunerako erakundeak identifikatu dituzten azterlanak aipatzen dira. Arrazoiak dira kanpoko presioak izatea edo langile-kopuru desegokiak izatea, besteak beste²⁴⁸.

Europako Batzordeak 2000/43/EE Zuzentarauaren eta 2000/78/EE Zuzentarauaren aplikazioari buruz egindako 2021eko txostenaren arabera, "en la mayoría de los casos, los organismos de igualdad han resultado fundamentales para la promoción y la aplicación efectiva de la legislación en materia de igualdad de trato. Se han convertido en instituciones necesarias y valiosas para impulsar el cambio a escala de las personas, las instituciones y la sociedad en su conjunto".

Xede horiek lortzeko, funtsezkoa da behar besteko diru-zuzkidura izatea. Aipatutako gomendioak nabarmentzen du estatu kide batzuetan dauden berdintasunerako erakundeen mandatua zabaldu egin dela eta era guztietako eremuak sartu direla, baina baliabideak ez direla modu egokian areagotu. Berdintasunerako erakunde batzuei aurrekontua nabarmen murriztu zaie ere, eta horrek asko ahuldu ditzake haien eginkizunak betetzeko gaitasunak²⁴⁹.

FRAREN txostenean, Agentziak adierazten du EBko kide diren estatuek giza baliabideak, baliabide teknikoak eta finantza-baliabideak esleitu beharko lizkieketela berdintasunaren arloko erakundeei, baita behar dituzten lokalak eta azpiegiturak ere, haien

²⁴⁸ Ikusi Batzordearen 2018/951 (EB) Gomendia, non azterlan hau aipatzen baita: HUMAN EUROPEAN CONSULTANCY y LUDWIG BOLTZMANN INSTITUTE OF HUMAN RIGHTS, *Study on Equality Bodies set up under Directives 2000/43/EC, 2004/113/EC and 2006/54/EC: synthesis report*, Viena, 2010eko urria, 70-145 or., eskuragarri hemen: <https://www.humanconsultancy.com/downloads/402-study-on-equality-bodies-set-up-under-directives-2000-43-ec-2004-113-ec-and-2006-54-ec-synthesis-report>), eta EQUINET, *Equality Bodies. Current Challenges: an Equinet Perspective*, Brusela, 2012ko urria, 8. eta 13-20 or., eskuragarri hemen: <https://equineteurope.org/publications/equinet-perspective-on-equality-bodies-current-challenges/>.

²⁴⁹ Batzordearen berdintasunerako erakundeei dagozkien arauari buruzko 2018/951 Gomendioan esaten da hori, non hauek aipatzen baitira: HUMAN EUROPEAN CONSULTANCY y LUDWIG BOLTZMANN INSTITUTE OF HUMAN RIGHTS, op. cit., 78., 125., 142. or., eta EQUINET, *Study on Equality Bodies...*, op.cit., 8. eta 17. or.

eginkizunak benetan betetzeko aukera izan dezaten eta eskumenak independentziaz eta efikaziaz egikaritzea ditzaten. Bildutako frogetan, egiaztatu zuten 2016an berdintasunaren aldeko erakunde batzuei aurrekontua eta langileak murriztu zitzaizkiela edo legegintzako aldaketak izan zirela haien mandatuei dagokienez²⁵⁰.

II.7.2. *Berdintasun-erakundearen ereduaren arteko ezberdintasunak*

Berdintasun-erakunde batzuk era askotako laguntza ematen diete diskriminazioaren biktimei: egintza legal bat abiaraztea (Finlandia, Belgika, Hungaria, Irlanda, Erresuma Batua eta Suedia), edo lotesleak ez diren irizpenak aurkeztu zaizkien erreklamazioen inguruan (Austria, Herbehereak, Danimarka, Zipre, Hungaria, Letonia, Lituania, Grezia eta Eslovenia).

Erakundeetako batzuek diskriminazioaren gaineko erreklamazioak iker ditzakete, eta, normalean, inplikaturako alderdi guztiak ikerketa horren emaitzekin ados egotera behartu ahal dituzte (Austria, Zipre, Frantzia, Hungaria, Irlanda, Lituania eta Suedia).

Ikus daitekeenez, hainbat eredu daude. Batzuek baimena dute zehapenak ezartzeko diskriminazioa dagoela hautemanaz gero. Beste kasu batzuetan, erakundearen erabakia auzitegi batean erabil daiteke kalte-ordaina eskatzeko. Britainia Handiko berdintasun-erakundeak jarduera diskriminatzailea berehala, prebentzioz edo kautelaz bertan behera uzteko eska diezaioke edozein erakunderi, eta agindu hori loteslea da. Belgikan ere antzeko mekanismo bat dago, diskriminazioa geldiarazteko prebentzio-ekintza bat.

Arlo honetan, interesa du Holmaat txostenak²⁵¹, zeinak aztertzen baitu nola txertatu den estatu kideetan 2000/43/EE Zuzentarauaren 13. artikuluan xedatutakoa. Horretarako, halako erakunderik dagoen, zer eskumen eta egitura dituen, eta haren independentzia eta eraginkortasuna aztertzen ditu. Horretarako, ECRIren Politika Orokorri buruzko 2. Gomendioa eta Parisko printzipioak hartu zituen oinarritzat. Txostenak interesgarriak iruditzen zaizkigun ondorioak eta gomendioak ditu. Txosten hori aintzat hartuta, ikuspegi ugari daude: erakunde batzuek diskriminazioaren

²⁵⁰ FRA, *Informe sobre los derechos fundamentales 2017, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2017, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/17329>.

²⁵¹ HOLMAAT, R., *Catalysts for change?: equality bodies according to Directive 2000/43/EC: existence, independence and effectiveness*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2007, eskuragarri hemen: <https://op.europa.eu/es/publication-detail/-/publication/afd6e2fd-7893-4cd0-9fa7-1a7e678d8a2d/language-en/format-PDF/source-267190869>.

Beste azterlan bat: CHOPIN eta GERMAINE, op. cit., 105-121 or.

aurkako zuzenbidearen arloan baino ez dute lan egiten; beste batzuek, aldiz, giza eskubide guztiak hartzen dituzte; herrialde batzuetan erakunde bakarra dago, eta beste batzuetan, bat baino gehiago; kasu batzuetan diskriminazio-arrazoi baten arloan baino ez dute lan egiten, Espainiak orain arte, adibidez (arrazo- edo etnia-jatorria), baina, orokorrean, haien lana arrazoi gehiagotara iristen da; ezberdintasunak daude funts ekonomikoari eta langile-kopuruari dagokienez ere.

Aniztasuna dago finantzaketaren arloan ere. Kasu batzuetan ez dute aurrekontu-autonomiarik. Egiturari begiratuta, batzuk ez dira gardenak funtzionamenduari eta antolaketari dagokienez.

Zuzentzauek duten mandatuaren ikuspegitik, ikusi da erakunde batzuetan ez direla betetzen ezarritako hiru eginkizunak: laguntza ematea, ikertzea eta txostenak egitea. Beste kasu batzuetan, berriz, eginkizun gehiago betetzen dituzte. Eta erakundeetako batzuek ez dute betetzen diskriminazioaren biktimei laguntza emateko mandatuak. Halaber, guztiek ez dute ikertzeko eta kexak ebazteko ahala, eta batzuek eginkizun kuasijudizialak dituzte, baina beste batzuek, ez.

Labur esanda, beraz, Europan bi eredu estrategiko ezberdin daude. Batetik, ia eskusiboki biktimei laguntza emateko lanetan zentratzen diren berdintasun-erakundeak daude, eta beste erakunde batzuen eginkizun nagusia da etorkizuneko diskriminazioen prebentzioa, eta, hortaz, ikerketaren, proposamenen, jardunbide onen detekzioaren edo ekintza positiboen ikuskapenaren arloko jarduerak lehenesten dituzte.

Txostenak ondorioztatzen du oraindik ez dagoela adostasunik 2000/43/EE Zuzentzauek 13. artikulua esanahiari eta irismenari buruz.

2018ko Crowley txostena²⁵² ere aipatu nahi dugu. Txostenak Europan berdintasun-erakundeen eraketak duen aniztasuna aztertzen du, hau da, zuzentzauek babestutako ezaugarrietako bat edo guztiak (arrazo/etnia, generoa, sexu-orientazioa eta -identitatea, erlijioa eta sinesmenak, desgaitasuna eta adina) hartzen dituzten, edo gehiago ere hartzen dituzten aztertzen du. Agerian jartzen du eztabaida hau: genero-berdintasuna orokorraz bestelako berdintasun-erakunde baten bidez babestu behar da? Kontuan hartu behar da emakumeak biztanleriaren erdia edo gehiengoa direla. Txostenak Europako 43 berdintasun-erakunde aztertu ditu. Txostenaren ondorioetatik, hauek nabarmendu nahi ditugu:

---

²⁵² CROWLEY, op. cit.

Hiru egoera bereizten ditu, botere politikoarekin duten harremanaren arabera:

1. Liskar politikoa: Belgika, Kroazia, Zipre, Italia, Polonia, Errumania, Suedia eta Erresuma Batua²⁵³.

2. Axolagabekeria politikoa: Austria, Belgika, Estonia, Finlandia, Grezia, Hungaria, Liechtenstein, Luxenburgo, Lituania, Eslovakia, Eslovenia, Espainia. Hori dela eta, berdintasun-erakundeek finantzaketa urria dute, eta ez dute trakzio politikorik beren eginkizunak betetzeko.

3. Laguntza politiko nabarmena: Frantzia, Alemania, Irlanda, Islandia, Letonia, Holanda eta Portugal.

Hauek lirateke berdintasun-erakundeen estandar idealak: independentzia, eraginkortasuna, irigarritasuna eta gizartean inpaktua izatea.

Independentziari dagokionez²⁵⁴, estandar hauek ezartzen ditu: estatutu juridikoa, karguak hautatzeko moduak, erantzukizunerako formak eta jardun operatiboa. Bere analisian nabarmentzen du, ikertutako 43 erakundeetatik, 31k berezko nortasun juridikoa dutela, 10 gobernuko ministerio baten barruan daudela eta 2, hirugarren sektoreko erakundeetan. Hautatzeko moduari dagokionez, 43 berdintasun-erakundeetatik 20 haien gobernuak hautatzen ditu, eta 13 baino ez ditu hautatzen parlamentuak, zeini txostena aurkeztu behar baitiote urtero. 18k gobernuari aurkeztu behar diote.

Eraginkortasuna ere aztertu du²⁵⁵, eta estandarrak ezarri ditu baliabideei, eskumenei, plan estrategikoei eta bazkide adierazgarrien sare egonkorrei dagokienez. Txostenak ondorioztatu du berdintasun-erakunde gutxik dutela benetako inpaktua izateko aukera ematen duen aurrekontua.

Eskumenei dagokienez, 19 erakundek ezin dute erabaki loteslerik hartu, ezta zehapenik ezarri eta diskriminazioaren biktimei auzitegien aurrean laguntza eman ere. Gehienek diskriminazioaren arloko erreklamazioak entzuteko eta ikertzeko ahala dute. Ikertzeko ahalaren irismena aldatu egiten da herrialde batetik bestera. Frantzia, fiskal baten edo instrukzio-epaile baten zereginaren antzekoa du; Hungarian, eskatutako informazioa emateari uko egiten diotenei zehapena ezartzeko ahala du. Horrez gainera, 10 erakundek baino ez dituzte plan estrategikoak, eta ebaluatuak

²⁵³ Eredua ingelesa oso ezberdina da.

²⁵⁴ *Idem*, 8. or.

²⁵⁵ *Idem*, 11. or.

dira, eta beste 10 erakundek eskumena dute herrialdean ekintza positiboak abiarazteko laguntza emateko.

Bazkideen sareei dagokionez, era askotakoak dira, baina gehienak informalak dira.

Analisian aztertutako ezaugarrietako bat irisgarritasuna da. Horri dagokionez nabarmentzen du soilik 10 herrialdek dituztela eskualdeko eta tokiko bulegoak.

Inpaktuari dagokionez, zenbait ikuspegitatik aztertzeak duen garrantzia planteatzen du: ikuspegi indibidualetik, hau da, diskriminazioaren biktimaren ikuspegitik; ikuspegi politikotik, erakundeak egindako gomendioetatik, eragile politikoen azkenean onetsi dituztenak kontuan hartuta, eta ikuspegi sozialetik, berdintasunari buruzko informazioari, orientazioari, sentsibilizazioari eta prestakuntzari dagokienez. Ondorioztatzen du berdintasun-erakundearen benetako inpaktua neurtzea zaila dela, ez dagoelako datuak eta berdintasun-erakundeek eurek ere ez dutelako normalean ebaluaziorik egiten.

Aipatutako txostenek berdintasun-erakunde bat sortzean kontuan hartu beharreko gai oso garrantzitsuak planteatzen dituzte; hortaz, interesgarritzat jo da haien alderdi nabarmenenak aipatzea.

II.7.3. 2000/43/EE Zuzentaraua aplikatuta, Espainian dagoen berdintasun-erakundeak

Azterlan honetan jasotako arrazoiak direla eta, Espainian izan den erakundeak [CEDRE](#) izan da, lege berria onetsi arte. Kontseiluak ahalmen mugatuak izan ditu, kasu batzuetan ezin baitzuen ikertu, ez baitzen independentea, eta ezin baitzuen prozesu judicial bat abiarazi edo biktimei halakoetan lagundu. Ez dauka aurrekontu nahikorik ere, eta haren eginkizun bakarra da arrazan eta etnien oinarritutako diskriminaziotik babestea, eta ez babestutako gainerako arrazoiengan (desgaitasuna, adina...) oinarritutakotik babestea²⁵⁶.

²⁵⁶ REY MARTINEZ, op. cit., 137. or. Espainiako gaur egungo erakunde berrikusteko premiaren aurrean, planteatu zuen oztupo bat dela erakunde horrek Herriaren Defendatzailearen (eta haren baliokide autonomikoenak, halakoak dauden lekuetan) eginkizunetan sartu ahal izatea, eta zuzenena, errazena, zentzuzkoena eta jasagarriena zela organo espezifiko bat sartzeko herriaren defendatzailearen erakundearen, arlo horretaz arduratzeko. Hala da Frantziako eredua: hasieran erakunde berezi bat sortu zuen (HALDE, diskriminazioaren aurka borroka egiteko goi-agintaria), eta, orain, Eskubiaren Defendatzailearen barruan betetzen ditu eginkizun horiek. Amaitzeko, esaten du Europako beste estatu batzuek aukera horri heldu diotela duela gutxi. Hala ere, hala eginez gero, aldatu egin beharko litzateke Herriaren Defendatzaileari eta haren parekoei dagokien araudia, ez baitute

ECRIren 2018ko txostenak honetaz ohartarazi zuen: “España carece de un organismo independiente de promoción de la igualdad capaz de introducir un cambio social real y de lograr una mayor igualdad”²⁵⁷.

Lege berrian erakunde berri bat sortzea proposatu da: Tratu-berdintasunerako eta Diskriminaziorik ez izateko Agintaritza Independentea, zeinak eginkizun babeslea izango baitu. Legean ezarritako baino kausa eta eremu gehiago hartuko ditu, bai sektore pribatuan, bai publikoan.

Agintaritza hori izango da Kontseiluaren 2000ko ekainaren 29ko 2000/43/EE Zuzentaraua (pertsoneen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeari buruzkoa, haien arrazaren edo etniaren jatorria edozein dela ere) 13. artikuluan xedatutakoa dela-eta erakunde eskuduna. Halaber, Estatuko Administrazio Orokorrari atxikitako eta gerora zehaztuko diren eginkizunak, entitateak, erakundeak eta administrazio-zerbitzuak Tratu-berdintasunerako eta Diskriminaziorik ez izateko Agintaritza Independentean integratuko direla xedatzen du (lehen xedapen gehigarria). Halaber, diskriminazioari, gorrotoari eta intolerantziari buruzko dokumentazio- eta oroimen-zentro bat sortuko dela ezartzen du.

15/2022 Legeak eginkizun hauek eman dizkio:

- a) Diskriminazioa jasan ahal izan duten pertsonen laguntza- eta orientazio-zerbitzuak ematea. Zerbitzu horien barruan sartuko dira biktimen kekek edo erreklamazioak hartu eta izapidetzea, bitartekaritza- eta adiskidetze-jarduerak egitea, eta zenbait ekintza judizial egikaritzea. Horretarako, tratu-berdintasunaren sustapenean espezializatutako erakundeen laguntza izango du, eta tradizioz diskriminazioaren eraginpean izan diren biztanle-taldeekin lan egingo du.
- b) Bitartekaritza- edo adiskidetze-organoa izatea, alderdien baimen espresuarekin, zigor- edo lan-arloko edukia duten tratu-berdintasunerako eskubidearen urraketen kasuan izan ezik.
- c) Ofizios edo hirugarren batzuek eskatuta, ustezko diskriminazio-egoeren inguruko ikerketak abiaraztea, larritasun edo garrantzi berezia dutenean, arauhauste penala direnean izan ezik. Kasu horretan, Tratu-Berdintasunerako eta

---

eskumenik pertsona eta harreman pribatuetatik eratorritako jarduketaz arduratzeko, eta halakoak dira, gehienbat, jokabide diskriminatzaileek eragindakoak. Ez daukate zehatzeko ahalmenik ezta bitartekaritza/arbitraje-eginkizunak edo biktimei laguntza emateko eginkizunik ere.

²⁵⁷ ECRI, *Informe de la ECRI sobre España (quinto ciclo de supervisión)*; 2018ko otsailaren 27an argitaratu zen, 26. apartatua, (aurrerantzean, batzorde horren **2018ko txostena**), eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-spain-spanish-translation-/16808b56cbse-xual%20en%20Espa%C3%B1a:%20la%20esclavitud%20de%20mujeres>.

- Diskriminaziorik ez izateko Agintaritza Independentek bertan behera utzi beharko du ikerketa eta Fiskaltzari edo agintari judizialari helarazi beharko dio erruduntasun-testigantza, eta, hala badagokio, jurisdikzio militarreko organo eskudunei.
- d) Tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren ondoriozko eskubideak defendatzeko ekintza judizialak egikaritzea, legean bertan eta prozesu-legeetan ezarritakoarekin bat.
  - e) Estatuko Administrazioaren esku-hartzea eskatzea tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan arau-hauste administratibo izan daitezkeen egiteak edo ez-egiteak zehatzeko.
  - f) Arau-hauste penal izan daitezkeen gertakarien berri ematea Fiskaltzari.
  - g) Diskriminazioaren aurka egiteko jardunbide egokien kodeak hartzea sustatzea.
  - h) Herriaren Defendatzailearekin eta autonomia-erkidegoetako eta nazioarteko erakunde eta organismo publiko baliokideekin lankidetzan aritzea.
  - i) Legea garatzeko egiten diren xedapen orokorren proiektuei buruzko irizpena ematea, baita tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubide konstituzionalari eragiten dion beste edozein proiektuari buruzkoa ere.
  - j) Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko estatuko estrategiari buruzko nahitaezko txostena egitea, baita arlo horretan garrantzi berezia duten estatuko plan eta programei buruzkoa ere.
  - k) Estatuko Administrazio Orokorrean estatistikaren arloko eskumenak dituzten organoekin koordinatuta, aldizkako txostenak eta estatistikak egitea; tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko azterlanak sustatzea, baita legeak babestu nahi dituen taldeei eragin dien egiturazko diskriminazioaren forma historikoei buruzkoak ere; tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko barometro bat diseinatu eta mantentzea, adierazle-sistema batetik abiatuta, eta egiten dituen jarduerak, azterlanak eta txostenak ezagutzera ematea.
  - l) Tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko araudia betetzen dela zaintzea, bere eskumenen barruan, eta araudi hori aldatzeko proposamenak egitea.
  - m) Organo judizialek edo Fiskaltzak eskatuta, hurrenez hurren, jurisdikzio-prozesuetan eta aurretiazko eginbideetan txostenak egitean, prozesuak eta eginbideak tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ez izateko eskubideei buruzkoak direnean.
  - n) Agintaritza Independentearen Estatutua eta izan ditzakeen aldaketak prestatzea eta Gobernuari aurkeztea, onets ditzan.

- o) Bere jardueren urteko txostena onestea. Diputatuen Kongresuari, Gobernuari eta Herriaren Defendatzaileari bidaliko die.
- p) Etorkinak gizarteratzeko foroan parte hartzea.
- q) Immigrazioaren Hiruko Batzorde Laboralean parte hartzea, legerian ezarritakoaren arabera.
- r) Tratu-berdintasuna sustatzeko eta pertsonak arrazagatik edo etniagatik ez diskriminatzeko Kontseiluan parte hartzea.

15/2022 Legeak agintaritzaren horren esku-hartzea aurreikusten du zigor-prozedura judicial bat artxibatzen denean edo pertsona absolbitzen dutenean egitateak ez direlako arau-hauste penala, baina arau-hauste administratiboa izan badaitezke. Kasu horretan, epaile edo auzitegi eskudunak horren berri emango dio, ofizioz edo fiskaltzak, akusazio partikularrak edo eskatuta, Tratu-berdintasunerako eta Diskriminaziorik ez izateko Agintaritzaren Independenteari, lekukotzaren bidez, agintaritzaren horri baitagokio zehapen-espeditante administratibo zabaltzeko eskumena, halako espeditanterik zabaldu behar bada²⁵⁸.

Datu garrantzitsu bat da bere eginkizunak betetzean ez diotela eragingo Herriaren Defendatzailearen edo autonomia-erkidegoetako antzeko organoen eskumenei. Ondorioz, lankidetzaren hitzarmenak egin ahal izango ditu Herriaren Defendatzailearekin edo autonomia-erkidegoetako antzeko organoekin, egokitzat jotzen diren kooperazio-mekanismoak ezartzeko.

Agintaritzaren izaera, araubide juridikoa, antolaketa eta funtzionamendua, langileak eta baliabide ekonomikoak 15/2022 Legearen 41. artikulutik 44.era daude araututa.

Kataluniako Autonomia Erkidegoak dagoeneko egin duen bezala, EAEk berdintasun-organismo bat sor dezake, diskriminazioaren aurkako egitura edo instituzioa izango dena. Organismo hori sortu berri den erakunde publikoa izan daiteke, nortasun juridiko propioa duena. Eginkizun horiek Arartekoarekin lotzea komenigarritzat joko baltz, hausnarketa sakona egin beharko litzateke Arartekoa erakundea sortu eta arautzeko otsailaren 27ko 3/1985 Legean²⁵⁹ erakundeari esleitutako izaerari eta eginkizunei buruz eta horretarako egin beharreko aldaketei buruz. Horrenbestez, lege-aldaketa bat beharko litzateke, ezinbestean. Hori egitea erabakiz gero, esku-hartzearen eremua partikularren arteko harremanetara zabaldu beharko litzateke, bai eta esku-hartzeko moduak aldatu ere. Beraz, argi bereizi beharko litzateke eremu

²⁵⁸ 15/2022 Legea, 46. artikulua.

²⁵⁹ 3/1985 Legea, otsailaren 27koa, Arartekoa erakundea sortu eta arautzekoa (EHAA, 1985eko martxoaren 22koa, 63. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/eu/bopv2/datos/1985/03/8500660e.shtml>.

publikoa eta pribatua, bai eginkizun eta eskumenei dagokienez, bai araubide juridikoari dagokionez. Izan ere, beharrezkoa litzateke egitura organikoa aldatzea eta erakundearen barruan autonomia propioa esleitzea, jatorrizko zereginak eta berdintasun-organismo gisa eratzearen ziozkoak bereiziz. Gainera, hala eginez gero, berdintasuna sustatzeari buruzko eginkizunak berariaz egon beharko lirateke aipatuta hura sortzen duen arauan. Era berean, berdintasunaren gaineko zuzendaritza aski bereizita egon beharko litzateke.

II.8. EBren eta 15/2022 Lege berriaren jardun-estrategiak eta -proposamenak

Europako Batzordeak zenbait estrategia eta dokumentu politiko taxutu ditu, beste helburu batzuen artean, praktikan aplika dadin tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko printzipioa.

Eremu horri eragin zion lehen erabakia Europako Kontseiluaren Esparru Erabakia izan zen, arrazakeriaren eta xenofobiaren aurkako borrokari buruzkoa²⁶⁰, zeinaren xedea baita EBko herrialdeetako lege- eta arau-xedapenak, delitu arrazista edo xenofoboiei buruzkoak, berdintzea. Halaber, Europako Batzordearen Gomendioa²⁶¹ aipatu dugu, gomendio horren helburua delako lineako eduki bidegabeak eraginkortasunez desagerrarazteko neurriak hartzea, eduki bidegabeetarako sarbidea kendu edo blokeatzeari begira.

EBko Arrazakeriaren aurkako Ekintza Planak, halaber, eremu horren arloko betebeharrak ezartzen dizkie estatuei. Hala, arrazakeriaren aurka borrokatzeko zenbait neurri jasotzen ditu, eta helburua gauzatzeko hainbat tresna proposatzen: EBko araudia betetzea, nazio-mailako ekintza-plana egitea, komunikabideen, hezkuntzaren, kulturaren eta kirolaren bidez arrazan eta etnien oinarritutako estereotipoen kontra sensibilizatu eta borrokatzea, datu-bilketa hobetzea (datuak etnia- edo arraza-jatorriaren arabera banakatuta), EBren eta estatu kideetako etnia nahiz arraza gutxituen, gizarte zibilaren eta unibertsitateen arteko koordinazioa hobetzea eta, besteak beste, polizia-kidegoen jarrera diskriminatzaileak prebenitzeko neurriak hartzea edota gorroto-delituaren aurkako polizia-lanaren sinesgarritasuna indartzea. Plana garatzean, azpitalde bat sortu da Diskriminaziorik ezaren, Berdintasunaren eta Aniztasunaren arloko Goi-mailako Taldearen barruan, Planari jarraipena egin diezaion; bestetik, arrazakeriaren

²⁶⁰ 2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluarena.

²⁶¹ 2018/334 Gomendioa (EB), Europako Batzordearena.

aurkako nazio-mailako planak egiten, garatzen eta ebaluatzen laguntzeko printzipioak jasotzen dituen gida²⁶² bat onetsi da.

Era berean, Desgaitasunen bat duten Pertsonen Eskubideei buruzko Europako 2021-2030eko Estrategia²⁶³ gogoratu behar dugu, estrategia horren helburua baita Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Nazioarteko Konbentzioa garatzea, desgaitasunen bat duen pertsona orok, sexua, arraza- edo etnia-jatorria, erlijioa, sinemen, adina edo sexu-joera edozein izanik ere, eskubideak baliatu ahal izan ditzan, aukera-berdintasuna izan dezan, gizartean eta ekonomian parte hartzeko aukera berbera izan dezan, non, nola eta norekin bizi erabaki ahal izan dezan, Europatik aske mugitu ahal izan dadin, laguntza-premiak izan zein ez gorabehera, eta diskriminaziorik jaso ez dezan. Aintzat hartzen du desgaitasunen aniztasuna, eta, horien artean, epe luzerako desgaitasun fisikoak, mentalak, intelektualak edo sentsorialak aipa ditzakegu; halere, aintzat hartzen ditu, baita ere, desgaitasunen bat duten emakumeek, haurrek, adinekoek eta errefuxiatuek eta zailtasun sozioekonomikoak dauzkatenek aurrez aurre dauzkaten desabantaila eta arrisku ugariak ere.

LGTBIQ pertsonen berdintasunaren arloan, LGTBIQ pertsonen Berdintasunerako Estrategia izan da Batzordearen lehen estrategia. Diskriminazioaren kontrako babes juridikoa hobetzea du helburu, eta, horretarako, besteren artean, honako hauek proposatzen ditu: berdintasunerako erakundeen zeregina indartzea, adimen artifizialeko sistemek berezkoa duten diskriminazio- eta bazterketa-arriskua berariaz arautuko duen esparru arautzaile bat sortzea eta LGTBIQ pertsonen kontrako gorroto-delituen edota gorroto-zirikaden aurrean segurtasuna bermatzeko neurriak hartzea. Legegitza-egitasmo bat barnebiltzen du, estatu kideek gurasotasuna elkarri aitortzeari, berdintasunaren aldeko ekintzak babesteari eta diskriminazioaren aurrean babesteko eta berdintasuna sustatzeko ekintza-planak garatzeari buruzkoa. Diskriminaziorik ezaren, Berdintasunaren eta Aniztasunaren arloko Goi-mailako Taldearen barruan, Estrategiari jarraipena egiteko azpitalde bat sortu da.

ljito-herriaren inguruko estrategia, oso zehatza denez, kapitulu honen epigrafe autonomo batean aztertu dugu; zehazki, 9.enean: "ljito-herria, diskriminazioaren eta

²⁶² SUBGROUP ON THE NATIONAL IMPLEMENTATION OF THE EU ANTI-RACISM ACTION PLAN 2020-2025, *Common guiding principles for national action plans against racism and racial discrimination*, eskuragarri hemen: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-anti-racism-action-plan-2020-2025_en

²⁶³ EUROPAKO BATZORDEA, *Una Unión de la Igualdad: Estrategia sobre los derechos de las personas con discapacidad para 2021-2030*, COM(2021) 101 final, Brusela, 2021-03-03, (aurrerantzean, **Desgaitasunen bat duten Pertsonen Eskubideei buruzko Europako Estrategia**), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>.

gizarte-bazterketaren aurrean babesari behar duen gutxiengo kulturala; bereziki, COVID-19aren ondoren”.

Nabarmentzekoak diren estrategien artean, eremuan duen garrantziagatik, Biktimen Eskubideei buruzko EBren Estrategia (2020-2025) ekarri behar dugu hona, Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren 2012ko urriaren 25eko 2012/29/EB Zuzentaraua osatzen baitu. Zuzentaru horren bidez, delituen biktimen eskubideei, laguntzari eta babesari buruzko gutxiengoko arauak ezartzen dira, eta aitortu egiten da arreta berezia eman behar zaiela aurreiritzietan edo diskriminazio-motiboetan (batez ere, ezaugarri pertsonalekin lotutakoetan) oinarritutako delituen biktimei.

15/2022 Legeak, besteak beste, Tratu-berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ez izateko Espainiako Estrategia egitea aurreikusten du, zeinak, ez diskriminatzeko arloan jarduteko oinarritzko printzipioez gainera, lege horretan ezarritako kausen ondoriozko diskriminazio mota oro prebenitu, deuseztatu eta zuzentzeari zuzendutako neurriak jasoko baititu, autonomia-erkidegoen eskumenei kalterik egin gabe.

Halaber, Estatuko Administrazio Orokorrek, autonomia-erkidegoetako administrazioek eta autonomia-estatutua duten hiriek eta toki-erakundeek elkarlanean jardungo dutela jasotzen du, helburua izanik beren eskumenen erabileran eta, bereziki, plangintza- eta kudeaketa-tresnetan txertatzea tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko printzipioa. Bada, Berdintasunerako Biltzar Sektoriala izango litzateke helburu horrekin jarduteko planak eta programak egiteko organoa.

EAEan, hainbat plan eta estrategia garatu dira; batez ere, aniztasuna eta irisgarritasuna kudeatzearekin lotutakoak. Azterlan honen IV. kapituluan, plan eta estrategia horien berri eman dugu.

II.9. Ijito-herria, diskriminazioaren eta gizarte-bazterketaren aurrean babesari behar duen gutxiengo kulturala; bereziki, COVID-19aren ondoren.

Historikoki diskriminatu izan den gutxiengo kultural bat egoteak eta gutxiengo horretako kide ugari gizarte-zaurgarritasuneko egoeran egoteak, kontuan izanik COVID-19aren krisiak are gehiago okertu dituela egoera horiek, azterlan honetan atal espezifiko bat sartzeko premia sortu digu, bai ijitoen egoera eta hitzartutako plangintza-tresnetan hartutako konpromisoak jorratzeko, bai konpromiso horiek benetan beteazeari begirako gomendioak proposatzeko.

EAEn, Ijito-herriarekiko Euskal Estrategia²⁶⁴ onetsi berri da, hiru ardatz estrategikotan (errespetua, gizarte-sustapena eta aitortza) eta zeharkako bi ardatzetan (genero-ikuspegia eta ikuspegi intersektionala/belaunaldiartekoa) egituratzen dena. Estrategian, hainbat neurri jasotzen dira, ijito-herriak aurrera egin dezan EAEn parte hartzeko eta erabat sustatzeko orduan, honako eremu hauei dagokienez: hezkuntza, osasuna, etxebizitza, gizarte- eta lan-inklusioa, benetako berdintasuna, praktika kulturalak eta identitate propioa eta emakumeen eta gizonen berdintasuna.

Proposamenen plangintzan eta ijito-herriak historian zehar jasan izan dituen jazarpenaren²⁶⁵ eta diskriminazio sistematikoaren aitortzan aurrera egin bada ere, gizarte-bazterketako egoeran dauden ijitoen ehunekoak oso altua izaten jarraitzen du.

Ijitoen arazo espezifikoek oso gutxitan izaten dute jatorria legedian, pertsona guztien berdintasun formala aitortzen baitu etnia- edo arraza-jatorria edozein izanda ere; beraz, legedia aplikatzeko moduak edo zeharkako diskriminazioa egotearen inpaktuak ekartzen dituzte arazok (are gehiago, kontuan hartzen badugu zeharkako diskriminazioak izugarri eragiten diola ijito-herriari).

2000/43/EE Zuzentarauak oso pisu handia izan du ijitoen babesean, zabal-zabal jasotzen baititu arraza- edo etnia-jatorrian oinarritutako diskriminazio mota guztiak²⁶⁶. Erromaniak²⁶⁷, talde bereziki ugari eta zaugarria izanik, bete-betean sartzen dira zuzentzarau horren aplikazio-eremuan. Adibidez, arauzko aurreikuspen horri esker, Europako Batzordeak arau-hausteen prozedura bat abiatu die Hungaria, Txekiar Errepublikak eta Esloveniari, hezkuntzan haur ijitoak diskriminatzeagatik²⁶⁸.

²⁶⁴ Eremu honetako hirugarren estrategia da. EUSKO JAURLARITZAREN BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE-POLITIKETAKO SAILA, *Ijito-herriarekiko 2022-2026ko Euskal Estrategia: 3as anglé = Aurreratu = Avanzar*, Eusko Jaurlaritza, Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Saila, Vitoria-Gasteiz, 2022, eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/pueblo_gitano/eu_7946/adjuntos/estrategia-gitana-EUSK-web.pdf.

²⁶⁵ EUROPAKO PARLAMENTUA, Ebazpena, Europako Parlamentuarena, 2015eko apirilaren 15ekoa, Ijito-herriaren Nazioarteko Egunaren harira: Antigitanismoa Europan, eta ijitoen herriak Bigarren Mundu Gerran jasandako genozidioa omentzeko egunaren aitortza EBren aldetik, (2015/2615(RSP)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0095_ES.html.

²⁶⁶ Eremu honetan, garrantzitsua da honako hau aipatzea: Gutxiengo Nazionalak Babesteko Esparru Hitzarmena. Berrespen-agiria, Gutxiengo Nazionalak Babesteko Esparru Hitzarmenarena (Europako Kontseiluaren 157. zk.), Strasburgon 1995eko otsailaren 1ean egina (BOE, 1998ko urtarrilaren 23koa, 20. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1998-1369>.

²⁶⁷ Espainiako Estatuaren termino ohikoena ijitoa edo motxaila den arren, Europan ohikoa da erromania edo roma esatea. Europan, halaber, honako izendapen hauek erabiltzen dira: buhamea eta tziganoa. Beste etnonimo batzuk ere badaude, baina aipatutakoak dira nagusiak. Ikusi: https://es.wikipedia.org/wiki/Pueblo_gitano.

²⁶⁸ Batzordeak argi utzi zuen arraza-berdintasunari buruzko Zuzentzaraua urratzen dela ijitoak eskola berezietara edo ijitoak besterik ez dauden ikasgeletara eraman, irakaskuntza-programa eskasak ezarri eta, gainera, urritasun psikologiko arinak kopuru neurrigabeetan diagnostikatzen badira, estatus sozial okerragoa izateagatik. Hemen aipatzen da: EUROPAKO BATZORDEA, *Revisión intermedia del*

Txostenean ikusi den moduan, 2000/43/EE Zuzentarauak esparru bat ezartzen du Batasun osoan borrokatu dadin arraza- edo etnia-jatorrian oinarritutako diskriminazioaren aurka, enpleguaren, hezkuntzaren, gizarte-babesaren, gizarte-segurantzaren eta osasun-laguntzaren, gizarte-abantailen, ondasunetarako nahiz zerbitzuetarako sarbidearen edota horien eskaintzaren eta etxebizitzaren eremuetan; hortaz, ijitoak babesteko funtsezko esparrua da, zeinek Europako herrialde guztietan bizi den guxtiengo kulturala osatzen baitute. Zuzentzaraua onetsi zenetik, EBk ijitoen egoera hobetzeko asmoa agertu du, eta, horri begira, Batzordeak lantaldeak, diagnostikoak, azterlanak eta hainbat esparru estrategiko sustatu ditu, eta Europako Parlamentuak hainbat ebazpen eman²⁶⁹.

15/2022 Lege onetsi berriak aurrerapen handia ekarri du barne-mailan, esan bezala, oso xehe jasotzen baititu diskriminatzeko modalitate desberdinak (hala nola, diskriminazio interseksionala) eta tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearen babesa eta, bestetik, Zigor Kodera sartu baitu antigitanismoaren kontzeptua. Gainera, hainbat eremutara zabaldu du babes-eremua (adibidez, hezkuntza-, lan- eta etxebizitza-eremuetara edota jendeari irekitako establezimenduetara sartzeko eremura), eta, beraz, babes-eremu handiagoa hartzen du. Hitzaurrean, berariaz adierazten du honako hau: “De esta manera se pretende hacer frente de manera omnicompreensiva a todas las formas de discriminación, atendiendo de manera particular a formas históricas de discriminación como el antigitanismo objeto de preocupación en los últimos años de distintos organismos internacionales (...)” (Horrela, diskriminazio-modu guztiei egin nahi zaie aurre, askotariko kasuak hartuz kontuan eta arreta berezia jarriz diskriminazio historikoei; hala nola, modu berezian heldu zaio ijitoen aurkako diskriminazioari, azken urteetan nazioarteko hainbat erakunderen kezka-iturria izan baita).

Aurrerapen garrantzitsuak badira ere, ijitoen zati handi bat diskriminazio- eta bazterketa-egoeran dagoenez, esan dugun bezala, giza baliabideez eta aurrekontu publikoaz egokiro hornitutako politika publikoak behar dira.

Marco europeo de estrategias nacionales de integración de los Gitanos {SWD(2017) 286 final}, COM(2017) 458 final, Brusela, 30.8.2017; eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0458&from=LV>.

²⁶⁹ Besteak beste, honako hau: EUROPAKO PARLAMENTUA, Ebazpena, Europako Parlamentuarena, 2017ko urriaren 25ekoa, ijitoak Batasunean integratzeko alderdiei buruzkoa, oinarritzko eskubideei dagokienez: antigitanismoari aurre egitea [2017/2038 (INI)], eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0413_ES.html.

Are, EBk aitortu egin du²⁷⁰ legeria bera ez dela nahikoa erromanien gizarte-bazterketa errotua edo oraindik orain aurrez aurre dauzkaten aurreiritziak desagerrarazteko. Legeria neurri politiko eta finantzarioekin uztartu behar da.

2019ko irailean, “Discriminación en la Unión Europea”²⁷¹ izeneko Eurobarometro be-
rezia argitaratu zen, eta bertan ondorioztatzen da europarren erdiek oraindik uste
dutela ijitoen aurkako diskriminazioa orokorra dela haien herrialdean eta ijitoak ho-
beto gizarteratzea mesedegarria litzatekeela gizarterako.

Datu interesgarri gisara, nabarmendu beharra daukagu gutxiengo batek bakarrik uste
duela haien herrialdeetan ijitoak gizarteratzeko egiten diren ahaleginak eraginkorrak
direla. Azterlanean, deigarria da ijitoek iritzi hobea dutela neurrien eraginkortasunari
buruz, ijitoak ez direnek baino. Bestalde, inkestaren arabera, bizitzako hainbat arlotan
ijitoekin batera bizitzearen onarpenak hobera egin du 2015etik hona, eta itxaropen-
elementua da hori.

Valeriu Nicolae²⁷² lider sozial ijitoak “antigitanismo”²⁷³ esapidea erabili zuen, herri
horrek jasaten duen diskriminazioa justifikatzen duen ideologiaz –hau da, ijitoen
kontrako gorrotoa sorrarazten duen ideologiaz– aritzeko. Valeriu Nicolaeren hitzetan:
“los discursos y representaciones del mundo de la política, la academia y la sociedad
civil, la segregación, la deshumanización, la estigmatización, así como la agresión
social y la exclusión socio-económica son otras formas de propagación del antigita-
nismo” (politikaren, akademiaren eta gizarte zibilaren diskurtsoak eta irudikapenak,
segregazioa, deshumanizazioa, estigmatizazioa, gizarte-erasoa eta bazterketa sozio-
ekonomikoa ere antigitanismoa hedatzeko moduak dira). Azken batean, diskrimina-
zioaren kontzeptu juridikotik harago doala ikus dezakegu.

ECRIk basakeria horri buruzko zenbait gomendio²⁷⁴ interesgarri eman ditu, eta ho-
nako hau adierazi: “el antigitanismo es una forma específica de racismo, una

²⁷⁰ Europako Batzordearen 2021eko txostena, 2000/43/CE Zuzentarauaren eta 2000/78/CE Zuzenta-
rauaren aplikazioari buruzkoa.

²⁷¹ EUROPAKO BATZORDEAREN JUSTIZIA ETA KONTSUMITZAILEEN ZUZENDARITZA NAGUSIA, op.
cit.

²⁷² Valeriu Nicolae Ijito-herriaren Gaietarako Europako Kontseiluaren Idazkaritzako ordezkari nagusia da,
baita aktibista ijitoa ere.

²⁷³ Ikusi antigitanismoari buruzko esparru-dokumentua, ijitoen eskubideen aldeko gizarte zibil ijitoak
egindakoa. ALLIANCE AGAINST ANTIGYPSYISM, *Antigypsyism reference paper*, 2017ko uztaileko
bertsioa, eskuragarri hemen: <http://antigypsyism.eu/reference-paper-on-antigypsyism/>.

²⁷⁴ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 13. Gomendia, ECRIrena, antigitanismoaren eta erromanien/iji-
toen aurkako diskriminazioen aurkako borrokari buruzkoa, 2011ko ekainaren 24koa, CRI(2011)37,
eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.13>.

ideología basada en la superioridad racial, una forma de deshumanización y de racismo institucional alimentado por una discriminación histórica, que se manifiesta, entre otras cosas, por la violencia, el discurso del miedo, la explotación y la discriminación en su forma más flagrante”, eta honako hau azpimarratu: “el hecho de que el antigitanismo es una forma de racismo particularmente persistente, violenta, recurrente y banalizada, y convencida de la necesidad de combatir este fenómeno a todos los niveles y por todos los medios”. Gomendio horietan, diskriminazioaren kontra borrokatzeko eta berdintasuna sustatzeko neurri eta ekintza ugari proposatzen dira. Era berean, arrazakeriari, xenofobiari eta bestelako intolerantziei aurre egiteko EBren goi-mailako taldearen iritziz, “el antigitanismo en una forma de racismo llamativamente extendida y que tiene su origen en la visión que la sociedad en general tiene de las personas consideradas ‘gitanas’ y el trato que les da, en un proceso de ‘alterización’ histórico basado en estereotipos y actitudes negativas que a veces pueden ser involuntarios o inconscientes”²⁷⁵.

2021ean, EBk neurri berriak bultzatu zituen (aurrerago jasoko ditugu), eta onartu egin zuen pandemiak neurritz kanpo eragin ziela ijitoen eta nomaden komunitateei, desberdinkeriak areagotu zituelako eta, herrialde batzuetan, antigitanismoa eta erromaniaren aurkako aurreiritziak elikatu zituelako. COVID-19aren pandemian, baztertutako ijito-komunitate behartsuak inpaktu sanitario²⁷⁶ eta sozioekonomiko larrien eraginpean geratu ziren; ondorioz, aurretiko desberdinkeriak eta pobreziarako nahiz gizarte-bazterketarako arriskua are gehiago okerragotzeko arriskua dago. FRAk²⁷⁷ adierazi zuen pandemiak ijitoei neurrigabe eragin ziela eta horrek are gehiago larriagotu zuela desberdinkeria; bereziki, hezkuntzan, osasunean eta enpleguan.

ECRI, Política Orokorrari buruzko 3. Gomendia, ECRIrena, arrazakeriaren eta erromanienganako/ijitoenganako intolerantziaren aurkako borrokarari buruzkoa, 1998ko martxoaren 6koa, CRI(98)29, (eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.3>).

²⁷⁵ ARRAZAKERIARI, XENOFIARI ETA BESTELAKO INTOLERANTZIEI AURRE EGITEKO EUROPAR BATASUNAREN GOI-MAILAKO TALDEA, *Antigypsyism: Increasing Its Recognition to Better Understand and Address Its Manifestations*, Europako Batzordea, Brusela, 2018ko azaroa, eskuragarri hemen: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/51025/en>.

²⁷⁶ Ikusi ERABEREAN, COVID-19aren pandemiaren testuinguruan pertsona migratuen, ijito-herriko pertsonen eta LGBTI kolektibokoen aurkako berdintasun faltari eta diskriminazioari buruzko oharra, IN: *Eraberean Sarearen jarduera 2020an*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Vitoria-Gasteiz, 2021, 91. or., eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/eraberean_materiales/eu_observat/adjuntos/eraberean2020_eu.pdf.

²⁷⁷ FRA, *Coronavirus Pandemic in the EU: Impact on Roma and Travellers. Bulletin #5, 1 March - 30 June 2020*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2020, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/06170>.

ERABEREAN sarearen 2020ko txostenak²⁷⁸ analisi bat jasotzen du, non argi ikus baitaiteke pandemiak desberdinkeriaz eragin duela eta, are, eremu batzuetan zeharkako diskriminazio-egoera potentzialen zantzuak hauteman daitezkeela; beste kasu batzuetan, gainera, gorroto-diskurtsoetan adibidez, arrazializatuek zuzeneko diskriminazio-egoerak pairatu dituzte, migratzaileak nahiz ijitoak izan. Oro har, zuzeneko diskriminazio-kasuak kenduta, pandemiarekiko lotura testuinguruaren arabera izan da; hau da, lotura horrek ez du zertan kausala izan. Halere, pandemiak badu diskriminazioarekiko lotura, aitzakia, arrazoiketa edo aukera gisara, desberdinkeria eta diskriminazio handiagoak jasan baitituzte zaugarritasun handiagoko egoeretatik zetozen kolektiboek, eta ijito-herria da estigma handiena dutenetako bat. Kontu interesgarrien artean, azpimarratu egin du nazio- edo etnia-jatorri anitzekoek gero eta kontzientzia handiagoa dutela diskriminazio-jarreraren aurrean, eta adierazle batzuek diote salaketan kopuruak gora egin duela²⁷⁹; aldi berean, ordea, behar baino salaketa gutxiago jartzen dituzte, bai administrazioarekiko harremana zailagoa dutelako, bai bereziki zaugarriak diren kolektiboek lehentasuna ematen diotelako bizirauteari, eskubideak baliatzeari baino, bai diskriminazioa biktima isolatuta egon ohi den eremu batean (etxean) gertatzen delako. Analisi horretan, halaber, diskriminazio-tokiak aldatu egin direla adierazten da; hala, honako arrazoi hauek aipa ditzakegu: LGBTI pertsonak onartzen ez dituzten familiekin etxean konfinatu behar izatea, eremu publikoan elkarreaginean ezin aritzea, sare sozialetan eta komunikabideetan gorroto-diskurtsoek eta ijitoen kontrako diskurtsoek gora egitea eta administrazioarekin izapideak telematikoki egin behar izatea.

Pandemiak, bestalde, izugarri eragin die haur ijitoei. Ekipo informatikorik edo elektritziterik gabe bizi diren haur ijito gehiegik ezin izan dute urrutitik ikasi²⁸⁰.

Azken urteetan, bestetik, ijitoek Europan duten egoerari buruzko azterlanen kopuruak gora egin du. FRAk²⁸¹ hainbat ikerketa egin ditu, eta 2024an eta 2028an ijitoei aldizkako inkestak egitea aurreikusi, ijitoen egoeran izandako aldaketak ezagutzeko.

²⁷⁸ ERABEREAN, op. cit., 93. or.

²⁷⁹ EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEKO GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN KATEDRA, *Euskadiko gorroto-gertakariei buruzko 2021eko txostena*, op. cit., 123. or.

²⁸⁰ EUROPAR BATASUNAREN KONTSEILUA, Kontseiluaren gomendio-proposamena, ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzkoa {SWD(2020) 530}, COM/2020/621 final, Brusela, 2020-10-07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=COM:2020:621:FIN>.

²⁸¹ FRAk 2020an sei herrialdetan egindako inkesta batek erakusten duenez, aurreko bost urteetan, ijitoen eta nomaden % 60 bakarrik sentitu izan dira diskriminatuta ijitoak edo nomadak izateagatik, FRA, *Roma and Travellers in Six Countries: Roma and Travellers Survey*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2020, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/30472>.

Inkestek estatuen arabera banakatzen dituzte datuak. Euskal Estrategia berrian ere, diagnostikoak egitea aurreikusten da.

Gero eta azterlan gehiago badaude ere, ez dago ijitoen egoerari buruzko azterlan enpiriko askorik. Espainian, *Ijitoek enpleguari eta pobrezari dagokienez Espainian duten egoerari buruzko azterlan konparatua*²⁸² aipatu behar dugu, azterlan horren emaitzak EAera estrapola baititzakegu, nahiz eta ñabardurekin izan, biztanle ijito gutxiago daudelako. Azterlan horretan, oso ondorio eta gomendio interesgarriak jasotzen dira, ijitoei gizarteratzen eta laneratzen laguntzeko neurriak proposatzeari begira. Azterlanak esaten duenez, familiako erantzukizunak emakumeei egokitzen zaizkie, eta horrek lan-merkatura sartzea eragozten die. Hezkuntza-maila baxuko kolektiboa da: nahiz eta azken urteetan aurrera egin, 16 urtetik gorako ijitoen % 17k bakarrik dauzkate DBHko ikasketak edo goi-mailako ikasketak, eta enplegu-maila baxuagoa dute, % 52ko langabezia-tasa baitute (biztanleriak oro har baino hiru aldiz handiagoa). Norberaren konturako enpleguaren intzidentzia handiagoa da, eta lan egiten dutenek, normalean, prekarietate-tasa handiko lanbide eta sektoreetan egiten dute. Datu interesgarri gisara adierazten duenez, gizon ijitoak azken urtean lan-eremuan sentitu dira diskriminatuta; emakume ijitoek, berriz, zerbitzu publikoen eremuan hauteman dute diskriminazioa. Ijito langabetuek lanik ez aurkitzeko eman dituzten arrazoiei dagokienez, gizon langabetuek batez ere kanpo-arrazoiei egozten diote errua (adibidez, diskriminazioari); emakumeek, berriz, batez ere kontu pertsonalak aipatzen dituzte (esaterako, prestakuntza falta). EAEn, Ikuspegi - Immigrazioaren Euskal Behatokiak egindako azterlanak²⁸³ testuinguru desberdinetako diskriminazioaren pertzepzioa jasotzen du, zenbait ezaugarri dagokienez. Ijitoa izateagatik diskriminazioaren pertzepzioa altua da hainbat itemetan: enplegurako sarbidean (% 42,4), erantzukizuneko postu baterako sarbidean (% 42,9), etxebizitzarako sarbidean (% 46) edo araudiaren ezarpenean (% 15,6), eta EAeko biztanleek adierazi dute ijitoena dela bizikidetzarako enbarazu gehien egiten dien kolektiboa: elkarrizketatuen % 25,7ri enbarazu egingo lieke ijitoen auzo berean bizitzeak. Horretaz gainera, EAeko biztanleek baieztatu dutenez, ijitoen kolektiboarekin dute harreman gutxien (% 38,3k bakarrik dauka harremanen bat). Datuok, beraz, argi erakusten dute premiazkoa dela ekintza positiboko neurriak hartu eta Europa-mailan hartutako konpromisoak betetzea. Azterlanean, era berean, agerian jartzen da ijito-herrikoa izateak berekin dakarrela bizitzako dimentsio garrantzitsuenetan diskriminatua izatea (hala nola, lanean edo etxebizitzan) eta, bestetik, harremanen eremuan neurriak hartu behar direla. Ikuspegiaren azterlanean, ijitoek Euskadin bizi duten diskriminazioari

²⁸² ISEAK FUNDAZIOA, *Estudio comparado sobre la situación de la población gitana en España en relación al empleo y la pobreza 2018*, Fundación Secretariado Gitano, Madril, 2019, eskuragarri hemen: https://www.gitanos.org/centro_documentacion/publicaciones/fichas/129378.html.es.

²⁸³ EPAE 2020.

buruzko pertzepzioei eta jarrerei buruzko 2020ko inkestaren emaitzak aztertzen dira, eta, azterlan horren arabera, premiazkoa da Euskal Estrategian jasotzen diren neurriak ezarri, jarraipena egin eta, hala badagokio, neurriok berrikustea, datuok errepika ez daitezen²⁸⁴.

FRAren oinarrizko eskubideei buruzko txostenek eremu handiago bati egiten diote erreferentzia, baina txostenetako ondorioak ez daude EAEko ijitoen egoeratik oso urrun. Hala, 2020ko txostenean²⁸⁵, FRAk argi adierazi zuen 2019an hamar urte bete zirela EBren Kontseiluak ijitoen gizarteratze-mailari buruzko ondorioak atera zituene-tik²⁸⁶. FRAren esanetan, nazioarteko mailan, EBren mailan, nazio-mailan eta toki-mailan hamar urtez ahaleginak egin baziren ere, begien bistako aldaketa gutxi gertatu ziren aldi hartan, horixe adierazten baitzuten FRAren inkestek eta txostenek eta Europako Batzordearen 2019ko txostenak, ijitoak gizarteratzeko nazio-mailako estrate-giak aplikatzeari buruzkoak. FRAk txosten horretan adierazten zuenez, ijito askok eta askok segregazio-egoerak bizitzen jarraitzen dute, ijitoak ez diren auzokideengandik etsaitasuna jasotzen dute, eta ez dira tokiko nahiz nazio-mailako politikez fio, ez dutelako lortzen ijito-herriaren kontrako etsaitasuna desagerrarazteko neurri eragin-korrik hartzea.

Oinarrizko eskubideei buruzko hurrengo urteko (2021) txostenean²⁸⁷, FRAk jarrera berbera agertu zuen, eta adierazi Ijitoak Gizarteratzeko Nazio Estrategien Europako Esparruak (lehenengoak, 2020an amaitu zenak), oro har, ez zuela aurrerapauso

²⁸⁴ Oraintsu, gazteen pertzepzio eta jarrera arrazista eta xenofoboei buruzko beste azterlan baten berri izan da. Azterlan horren arabera, ijitoak baztertu egiten dira (beste batzuen artean), auzokide iza-teko, lanean eta irakaskuntzan erantzukizuneko lanpostuak edukitzeko, poliziako postuak betetzeko, eta alkatetzako lanpostua betetzeko. Ijitoak dira balorazio txarrena dutenak lagun edo harreman intimo berri bat egiteko orduan. Txostenak ondorio hori nabarmentzen du, ez baita integratzeko zailtasun gehien duen taldea. ANDUJAR LLOSA, Andrea eta beste batzuk, *Jóvenes y racismo. Estudio sobre las percepciones y actitudes racistas y xenófobas entre la población joven de España*, Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fad Juventud Fundazioa Madril, 2022, DOI 10.5281/zenodo.7268038, eskuragarri hemen: <https://www.adolescenciayjuventud.org/publicacion/jovenes-y-racismo/>.

²⁸⁵ FRA, *Informe sobre los derechos fundamentales 2020, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgoko, 2020, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/609538>.

²⁸⁶ 2009ko ekainaren 8an, gizarte-gaiez arduratzen den Ministro Kontseiluak ijitoak gizarteratzeko oi-narrizko printzipio komunak erantsi zizkion bere ondorioei, eta kontuan har zitzatela eskatu zien estatu kideei eta Batzordeari. Printzipio horiek Ijitoak Gizarteratzeko Europako Plataforman aurkeztu ziren lehen aldiz, Pragan, 2009ko apirilaren 24an. Printzipiook ijitoak gizarteratzea sustatuko duten ekintzak diseinatu eta aplikatzeko lan-esparru bat eskaintzen dute. Vademecumean, printzipio ba-koitza nola aplikatu jakiteko kontrol-zerrenda bat jasotzen da. EUROPAR BATASUNAREN KONTSEI-LUA, *Los 10 principios básicos comunes para la inclusión de los gitanos*: adamacum, Europako Batzordea, Argitalpen Bulegoa, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/23230>.

²⁸⁷ FRA, *Informe sobre los derechos fundamentales 2021*, op. cit., 5. apartatua, Igualdad e Inclusión de los Gitanos.

handirik ekarri. Ebaluazioek²⁸⁸ erakutsi dutenez, nolabaiteko hobekuntzak egin dira hezkuntzan eta pobreziaren murrizketan, baina funtsezko eremu batzuek (adibidez, enpleguak, osasun-laguntzak eta etxebizitzak) ez dute inola ere hobera egin, eta, are, okerrera egin dute. FRAk onartu arren herrialdeen artean desberdintasunak daukela²⁸⁹, hezkuntzan egin dira aurrerapen gehienak (eskola goiz uzten dutenen kopuruak behera egin du, eta hezkuntzan parte hartzeko tasak, arreta-tasak eta lehen haurtzaroko eskolatzeko-tasak hobera egin dute); halere, baina, segregazioak gora egin du. Pobreziarako arriskuak behera egin badu ere eta ijitoek osasun-egoeraren gainean duten pertzepzio subjektiboak hobera egin badu ere, estaldura medikoak mugatua izaten jarraitzen du (diagnostiko hori ezin daiteke EAera estrapolatu, ijitoek berdintasun-baldintzetan jasotzen dutelako osasun-laguntza). FRAk adierazi du enplegurako sarbidean ez dela ikusi estatistikoki adierazgarria den hobekuntzarik, eta, FRAren esanetan, lanik egiten ez duten eta ikasten ez duten edo prestakuntzarik jasotzen ez duten gazte ijitoen ehunekoa igo egin da. Etxebizitzaren egoerak zaila izaten jarraitzen du, eta, hain zuzen ere, horixe da ijitoen komunitateak EBren barruan nahiz kanpoan aurrez aurre duen erronka nagusietako bat. Horri, antigitanismoak²⁹⁰ kezka-iturri handia izaten jarraitzen duela gaineratu behar zaio.

Arazo horri dagokionez, *Oinarrizko eskubideei buruzko 2019ko txostenean*²⁹¹, FRAk nabarmendu zuen oraindik ez direla sistematikoki hartzen ijitoen kontrako etsaitasuna eta diskriminazio orokortua jorratzeko neurri zehatzak, eta gaineratu zuen neurrioi ez zaiela lehentasunik ematen ez erromaniak gizarteratzeko nazio-estrategietan, ez Europako, nazio-mailako, eskualde-mailako eta toki-mailako politiketan. Hala, erromaniak gizarteratzeko estrategia gutxik jotzen dute diskriminazioa lehentasun argizat, eta gutxik aipatzen dute berriaz ijitoen kontrako etsaitasuna. Bere ustean, bikoiztu egin behar dira erromaniak kontrako diskriminazioa eta arraza-gorrotoa modu zehatz eta sistematikoagoan gainditzeko ahaleginak, gizarteratzeko prozesuak

²⁸⁸ Honako web-orri honetan aurki daitezke ijitoak gizarteratzeko nazio-estrategien ebaluazioari buruzko dokumentuak: <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu/eu-roma-national-integration-strategies-2020>.

²⁸⁹ Ikusi: EUROPAR BATASUNAREN KONTSEILUA, Kontseiluaren gomendio-proposamena, ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzkoa.

²⁹⁰ Arrazakeriari, xenofobiari eta bestelako intolerantziei aurre egiteko EBren goi-mailako taldearen iritziz, "el antigitanismo en una forma de racismo llamativamente extendida y que tiene su origen en la visión que la sociedad en general tiene de las personas consideradas "gitanas" y el trato que les da, en un proceso de "alterización" histórico basado en estereotipos y actitudes negativas que a veces pueden ser involuntarios o inconscientes", EUROPAKO BATZORDEKO ARRAZAKERIARI, XENOFOBIAI ETA BESTELAKO INTOLERANTZIEI AURRE EGITEKO GOI-MAILAKO TALDEA, *Antigypsyism...*, op. cit.

²⁹¹ FRA, *Informe sobre los derechos fundamentales 2019, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxemburgo, 2020, 5. apartatua, Integración de la Población Romani, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/84358>.

indartu eta gizarteratze horren emaitzak hobetu nahi badira. Hori dela-eta, “las estrategias nacionales de integración de los romaníes deberían especificar cuáles de sus medidas generales contra la discriminación abordan expresamente la hostilidad hacia los gitanos y de qué manera. Las medidas específicas deberían dirigirse tanto a los romaníes, por ejemplo a través de campañas de concienciación o facilitando el acceso a recursos jurídicos, como a los ciudadanos en general, por ejemplo para concienciarles acerca de la discriminación, segregación y persecución que ha sufrido históricamente la población romaní” (erromaniak gizarteratzeko nazio-estrategiek zehaztu egin beharko lukete diskriminazioaren kontrako zer neurrik jorratzen duten berriaz ijitoen kontrako etsaitasuna, eta nola. Neurri espezifikoak erromaniei (adibidez, kontzientziazio-kanpainen bidez edo baliabide juridikoetarako sarbidea erraztuz) nahiz herritarrei oro har (esaterako, ijito-herriak historikoki jasan izan duen diskriminazioaren, segregazioaren eta jazarpenaren inguruan kontzientziatzeko) zuzendu beharko litzaizkieke).

Bestalde, FRAren 2018ko txostenean²⁹² adierazten zenez, gorrotoan oinarritutako jazarpena eta indarkeria jasaten duten ijito oso gutxi salatzen dituzte gertakariok instantziaren batean, polizia barne hartuta. Europak talde horren diskriminazioaren kontra duen legeria ezartzeko neurriak, oraindik ere, ez dira nahikoak. Bere iritziz, zailtasun handiak daude ijito-herria diskriminatzea debekatzen duten legeak hobetu eta aplikatzeko. Lehenik eta behin, ez dira erakundeez fio, eta erakundeek ez dute haien problematika ondo ulertzen. Bestetik, nazio-mailan, diskriminazioa eta gorroto-delituen salaketak ez dira ohikotasunez zaintzen, daturik edo frogarik gabe zaila baita ijitoen kontrako diskriminazioaren eta etsaitasunaren irismena ikustea. Estatu kideetan, gertakarien salaketa gutxi aurkitu dira, eta ijitoen kontrako etsaitasunari buruzko datu-bilketa ere eskasa da: “los Estados miembros deberían garantizar la cooperación entre los cuerpos policiales y los organismos de igualdad, así como los defensores del pueblo y las instituciones nacionales de derechos humanos. Esto sería útil para impulsar medidas que favorezcan un ambiente en el que los romaníes, como el resto de los ciudadanos, tengan la confianza necesaria para denunciar incidentes de trato discriminatorio, incluida la elaboración de perfiles étnicos discriminatorios, en la seguridad de que las autoridades competentes se tomarán dichas denuncias en serio y las investigarán. Este tipo de medidas podrían ser, por ejemplo, procedimientos de denuncia para terceros, que impulsen la colaboración entre las organizaciones de la sociedad civil y los cuerpos policiales para facilitar la presentación de denuncias por delitos de odio y discriminación” (Estatu kideek bermatu egin beharko lukete

---

²⁹² FRA, *Informe sobre los derechos fundamentales 2018, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxemburgo, 2019, 5. apartatua, Integración de la Población Romaní, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/833591>.

polizia-kidegoak, berdintasunerako erakundeak, herrien defendatzaileak eta giza eskubideen nazio-erakundeak elkarlanean aritzea. Lankidetzaz hori baliagarria izango litzateke erromaniek eta gainerako herritarrek konfiantza nahikoa izan dezaten diskriminaziozko tratua jasan izana salatzen, profil etniko diskriminatzaileak barne hartuta, eskudun agintariek salaketak benetan hartuko dituztela eta ikertuko dituztela jakingo bailukete. Neurri horien artean egon liteke, adibidez, hirugarrenentzako salaketa-prozedurak abiatzea, gizarte zibileko erakundeak eta polizia-kidegoak elkarlanean aritu ahal izan daitezen, gorroto-delituengatik eta diskriminazioagatik salaketak jartzen laguntzeari begira”.

Ijitoak Gizarteratzeko Nazio Estrategien Europako Esparruaren Ebaluazioak, 2020a artekoak²⁹³, agerian jarri zuen diskriminaziorik ez izateko helburu zehatzak planteamendu inklusibo batean oinarritu behar duela eta antigitanismoari arretoa handia jarriz egin behar zaiola jarraipena helburu horri, diskriminazioa prebenitu eta gainditzea nahi bada. Halaber, ondorioztatu zuenez, esparruak balio erantsia ekarri dio EBri, nazioetako eta Batasuneko agendara sartu duelako ijitoen inklusioa, EBren politiken eta tresna finantzario eta juridikoen arteko egiturak garatu dituelako eta politika eta tresna horien arteko koherentzia hobetu duelako, ijitoak gizarteratzeko mugitu eta orientatu baitira.

Ebaluazio hori eta hainbat manu (hala nola, hauek: Ebazpena, Europako Parlamentuarena, 2019ko otsailaren 12koa, Ijitoak Gizarteratzeko Nazio Estrategien Europako Esparrua 2020tik aurrera indartzeari eta antigitanismoaren kontrako borroka areagotzeari buruzkoa²⁹⁴; Gomendio Proposamena, Kontseiluarena, ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzkoa²⁹⁵; Komunikazioa, 2020ko urriaren 7koa: “Ijitoen berdintasun, inklusio eta parte-hartzerako EBren esparru estrategikoa”²⁹⁶ ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzko Kontseiluaren 2021eko martxoaren 12ko Gomendioaren aurretiko egitasmoak izan ziren. Dokumentuok EBren mailako helburuak ezartzen dituzte, baita estatu kide guztietarako gutxieneko konpromisoak ere. Helburu eta konpromiso horiek nazio-mailan osa daitezke, ahalegin gehigarriak eginez; esaterako, jarraipena eginez, txostenak aurkeztuz, sektoreak

²⁹³ EUROPAKO BATZORDEA, *Informe sobre la evaluación del marco de la UE para las estrategias nacionales de integración de los gitanos hasta 2020*, COM/2018/785 final, Brusela, 2018-12-04, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0785>.

²⁹⁴ EUROPAKO PARLAMENTUA, Ebazpena, Europako Parlamentuarena, 2019ko otsailaren 12koa, Ijitoak Gizarteratzeko Estrategia Nazionalen Europako Esparrua 2020tik aurrera indartzeko eta antigitanismoari aurre egiteko beharrari buruzkoa (2019/2509 (RSP)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0075_ES.html.

²⁹⁵ Kontseiluaren 2013ko abenduaren 9ko Gomendioa ordezkatu du, ijitoak gizarteratzeko neurri eraginkorrak hartzeari buruzkoa.

²⁹⁶ EBren ijitoen berdintasun, inklusio eta parte-hartzerako Esparru Estrategikoa.

elkarrekin koordinatuz eta alde interesdunek finantzazioa jarriz eta parte hartuz. 2021ean, aurretiko lan horretan oinarrituta, 2021eko martxoaren 12ko Gomendioa eman zuen Kontseiluak. Bada, gomendio horren helburua da 2000/43/EE Zuzentzara eraginkortasunez ezar dadin laguntzea eta ijitoen kontrako gorroto-delituei, gorroto-zirikadei eta indarkeriari aurka egiteko neurriak, [Kontseiluaren 2008/913/JAI Esparru Erabakiaren](#)²⁹⁷ bidez harturikoak, indartzea. Bertan, EBk biktimen eskubideen inguruan duen estrategia aipatzen da (2020-2025), ijitoen premia espezifikoak jasotzen baititu eta gorroto-delituek ijitoei neurrigabe eragiten dietela aitortzen baita.

Gomendioak aintzat hartzen du garrantzitsua dela diskriminazio anizkoitza jorratzea eta biztanleria horren barruko talde jakin batzuen (berezi, emakumeen, gazteen, haurren, LGBTI pertsonen, adinekoen, desgaitasunen bat dutenen, beste herrialde batzuetako nazionalen edo herrigabeen eta EBren barruan lekualdatzen diren ijitoen) premia edo zaurgarritasun zehatzak aitortzea.

Gomendioan, azpimarratu egiten da datuak bildu behar direla ijitoen egoera benetan hobetuko duten neurriak har daitezela, bat etorrita Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren 2016/679 Erregelamenduarekin (EB) eta berdintasunari buruzko datuen bilketa eta erabilera hobetzeari begirako 2018ko jarraibideekin²⁹⁸ (diskriminaziorik ezaren, berdintasunaren eta aniztasunaren arloko goi-mailako taldearen datuen azpitaldeak argitaratu zituen jarraibideok). Halaber, adierazleak jarraipena egiteko metodo ona direla aitortzen du²⁹⁹, eta nazio- zein toki-mailako politikak koordinatzeko eta gainbegiratzeko puntu nazionalak jasotzen ditu, adieraztearekin batera politika horiek ijito-gizarte zibilari bide eman diotela parte hartzeko eta inplikatzeko ijitoak gizarteratzeko esparru estrategiko nazionalen eta tokiko ekintza-planen diseinuan, aplikazioan, jarraipenean eta berrikusketan. Estatu kide bakoitzak esparru estrategikoaren ezarpenaren jarraipena eta ebaluazioa egin behar ditu, adierazleei buruzko lantaldearen testuinguruan, eta ijitoei buruzko txostenak aurkeztu, FRAREN koordinazioaren pean³⁰⁰, edota ebaluazio propioak egin. Proposamenak estatu kideei eskatzen

²⁹⁷ Esparru Erabakiak estatu kideak behartzen ditu delitutzat jotzera arrazan, kolorean, erlijioan, jatorrian edo nazio- nahiz etnia-jatorrian oinarritutako indarkeriarako edo gorrotoarako zirikada publikoa, bai eta bermatzera ere motibazio arrazista eta xenofobia inguruabar larrigarritzat jotzen dela edo, bestela, nazio-mailako auzitegiek motibazio hori kontuan hartzen dutela zehapenak zehazteko orduan.

²⁹⁸ DISKRIMINAZIOARIK EZAREN, BERDINTASUNAREN ETA ANIZTASUNAREN ARLOKO GOI-MAILAKO TALDEA, op. cit.

²⁹⁹ 2020ko urriaren 7ko Komunikazioak azaltzen duenaren arabera, estatu kideek adierazleak aukeratu ahalko dituzte FRAK, Batzordeak eta estatuak elkarrekin egindako zorro batetik, ijitoen berdintasunaren, inklusioaren eta parte-hartzearen mailak neurtzeko, herrialde bakoitzaren egoera espezifikoak erabat errespetatuta garatu baitira adierazleok. Estatu kideek txostenak aurkeztu beharko dizkiote Batzordeari, hura arduratzen baita jarraipena egiteaz.

³⁰⁰ Agentziak berdintasunari buruzko datu egokiak biltzen laguntzen die estatu-kideei; Batzordeari, berriz, jarraipena eta analisisa egiten laguntzen dio. Halaber, ijitoak gizarteratzeko kontaktu-puntu

die ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzko adierazle komun en esparrua erabil dezatela, esparru horrek aintzat hartzen baititu nazioen inguruabarrak eta eskuragarri dagoen informazio-oinarria. Horretaz gain, txostenak eta ebaluazioak egin eta horien jarraipena egiteko zikloa jasotzen duen taula bat dakar. Esparru estrategikoak ijitoentzat finkatzen dituen helburuak lortzeari begira egindako aurrerapausoak gainbegiratzeko, EBren adierazle-aula komun bat erabiltzea proposatzen du, baina taula horrek kontuan izan behar ditu herrialde bakoitzaren berezitasunak³⁰¹.

Nazio Batuetako gutxiengo en kontuei buruzko errelatore bereziak ere, ondorioetan, datu-bilketa hobetzea gomendatu zuen³⁰².

EBren Esparru Estrategiko berriak asmo handiko helburuak ezartzen ditu, honako zazpi eremu hauetan: diskriminaziorik eza³⁰³, inklusioa, parte-hartzea, hezkuntza, enplegua, osasuna eta etxebizitza.

Gainera, aurreikusi denez, berdintasunerako erakundeek modu aktiboan hartuko dute parte ijitoen berdintasunerako, inklusiorako eta parte-hartzerako esparru estrategiko

---

nazionalei txostenak aurkezten laguntzen die, adierazleen lantaldearen laguntzarekin, eta txostenak egiten.

³⁰¹ Adierazleen multzoa begiratzeko, ikusi: FRA, *Monitoring framework for an EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation: Objectives and indicators*, eskuragarri hemen: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2020-portfolio_of_indicators_working_paper_en.pdf.

³⁰² NAZIO BATUETAKO GUTXIENGOEN KONTUEI BURUZKO ERRELATORE BEREZIA, Declaración del Relator Especial de las Naciones Unidas sobre cuestiones de las minorías, Fernand de Varennés, sobre la conclusión de su visita oficial a España, 14-25 de enero de 2019, EN: Naciones Unidas, Oficina del Alto Comisionado, Centro de prensa [online], 2019ko urtarrilaren 25a, eskuragarri hemen: <https://www.ohchr.org/es/2019/01/statement-United-Nations-special-rapporteur-minority-issues-fernand-de-varennés-conclusion>.

³⁰³ Proposamen ugari ematen ditu, honako helburu hauekin: zeharkako eta zuzeneko diskriminazioari benetan aurre egiteko; biktimei laguntzeko sistema orokor bat garatu eta sustatzeko eta gorroto-delituen eta diskriminazioaren biktime diren ijitoei laguntza eskaintzeko; ijitoen (batez ere, emakumeen, gazteen, haurren, LGBTI pertsonen, adinekoen, desgaitasunen bat dutenen, herrigabeen eta EBren barruan lekualdatzen diren ijitoen) kontrako diskriminazio anizkoitz eta egiturazkoari aurre egiteko; jarrera diskriminatzaileei aurre egiteko ahaleginen eta antigitanismoari aurre egiteko ahaleginen eta bazterketa sozioekonomikoaren arteko harremanaren inguruan kontzientziatzeko; antigitanismoa eta ijitoen kontrako diskriminazioa aztertzeke eta biak ala biak badaudela aitortzeke eta fenomeno horien gainean, fenomenook hartzen dituzten formen gainean eta fenomenoon ondorio kaltegarrien gainean sentzibilizatzeko, komunikabideen, ikasketa-planen eta beste bitarteko batzuen bidez eta, adibidez, funtzionario publikoak eta beste interesdun batzuk kontzientziatuz fenomeno horiek detektatu eta gaitzetzeko behararen inguruan; kulturantzatasunaren inguruan sentzibilizatzeko kanpainak eta eskola-jarduerak sustatzeko; ijito-herriaren kulturak, hizkuntza eta historia ezagutzea sustatzeko, ijitoen holokaustoaren oroitzapena eta gizartean adiskidetzeko prozesuen dibulgazioa barne hartuta, besteak beste irakasleak behar bezala trebatuko dituzten jarduerak eginez eta ikasketa-planak egoki diseinatuz, ijitoei buruzko narratiba positiboak eta erreferentziatzeko ijito-ereduak sor daitezzen eta ijitoek aurrez aurre dauzkaten zailtasunak hobeto uler daitezzen, baita komunitate-arteke topaketei eta kulturarteke ikaskuntzari lagunduz ere.

nazionalen eta Batasunaren funtsetako programen diseinuan, ezarpenean, jarraipenean eta berrikusketan. Bada, estrategia eta programa horiek helburuetan lagundu ahalko dute; besteak beste, honela:

a) Diseinatzen eta ezartzen direnean berdintasunerako erakundeen gomendioei helduz, esparru estrategiko nazionalak aplikatzeko arauei dagokienez, diskriminazioaren prebentzioari eta diskriminazioaren kontrako borrokari arreta handiagoa ematen dakien eta egiturazko diskriminazioa desagerrarazteko ahaleginak egin daitezen,

b) ijitoak gizarteratzeko esparru estrategikoen ezarpena, jarraipena eta berrikusketak gainbegiratzeko diseinatzen diren egituretan edota Batasunaren delako funtsen jarraipen-batzordeetan berdintasunerako erakundeak sartuz.

Espainiako Gobernuak Ijitoen Berdintasunerako, Inklusiorako eta Partaidetzarako 2021-2022ko Estrategia onetsi du³⁰⁴. Gainera, 2021eko apirilaren 28an, Diputatuen Kongresuan, aho batez onartu zuten azpibatzorde³⁰⁵ bat sortzea, antigitanismoari aurre egiteko eta ijito-herria gizarteratzeko estatu-itun bat abian jartzeko modua azter dezan. Era berean, Hezkuntzaren Legearen³⁰⁶ testu berriak ijitoen historia eta kultura sartu ditu hezkuntza-zentroetara, baita arrazakeriaren aurkako hezkuntza ere.

EAEEn, esan bezala, Ijito-herriarekiko Euskal Estrategia berria onetsi berri da, eta Europako 2020-2030eko Esparrua kontuan hartu duela adierazten da bertan. Eranskinen artean, Estatuko I. Plan Eragilearekiko eta Europako Esparruarekiko bateragarritasuna jasotzen du. Azterlan honi dagokionerako adierazten du esku hartzeko ikuspegiaren artean proposatzen duela tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izatekoa, ijitoen eskubideen defentsan hobekuntza argia egin dadin. Halaber, Batasunaren ikuspegia, eskubideen ikuspegia, parte-hartzearen eta elkarriketa zibilaren ikuspegia, kulturarteko ikuspegia, genero-ikuspegia eta ikuspegi interseksionala eta belaunaldiartekoa jasotzen ditu.

³⁰⁴ ESKUBIDE SOZIALEN ETA 2030EKO AGENDAREN MINISTERIOA, *Estrategia Nacional para la Igualdad, Inclusión y Participación del Pueblo Gitano 2021-2030*, eskuragarri hemen: https://www.mdsocialesa2030.gob.es/derechos-sociales/poblacion-gitana/docs/estrategia_nacional/Estrategia_nacional_21_30/estrategia_aprobada_com.pdf.

³⁰⁵ FUNDACIÓN SECRETARIADO GITANO, Comparecencias en el Congreso de los Diputados para el Pacto de Estado contra el antigitanismo y la inclusión del pueblo gitano, IN: *Fundación Secretariado Gitano, Actualidad* [online], 2022ko ekainaren 30a, eskuragarri hemen: <https://www.gitanos.org/actualidad/archivo/135227.html.es>.

³⁰⁶ 3/2020 Lege Organikoa, abenduaren 29koa, Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoa aldatzen duena (BOE, 2020ko abenduaren 30koa, 340. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2020-17264>.

Berdintasun eraginkorrari dagokionez, hainbat jarduera-ildo aurreikusi dira ijitoen kontrako jarrerak ikertzeko: diskriminazioaren aurkako sareko lana egitea, ijito-erakundeen eta Ertzaintzaren artean lankidetzan aritzea, egiazko berdintasunerako lege-esparru bat eta gizarte-testuinguru bat sustatzea (horretarako, ijito-herriak euskal gizartean nozitzen duen diskriminazioa aztertu nahi da), sentsibilizazio-kanpainak egitea, hedabideekin lan-jardunaldiak egitea, ijitoen kontrako jarrerei aurre egiteko gizarte-itunaren oinarriak adostea edo, bestela, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminazio Ezerako Legean, ijitoen aurkako jarrerak berariaz aletzen dituen titulu bat txertatzea. Etxebizitzaren eremuan, era berean, etxebizitza-politiken eremuan kulturarteko bitartekaritza gauzatzeko baliabideak sortzea komeni den baloratuko da, eta, besteren artean, ijitoek merkatu libreko etxebizitzak eskuratzean jasaten duten diskriminazioaren inguruan sentsibilizatzeko kanpainak sustatuko dira. Azkenik, Euskal Estrategia berriak generoko antigitanismoaren kontzeptua sartu du, ikuspegi interseksional batetik uler daitezten emakume ijitoen bizipenak eta premia espezifikoak eta emakume ijitoen kontrako diskriminazio espezifikoa aitortu dadin.

Euskal Estrategia berriak, beraz, azterlan honetarako interesgarriak diren neurri ugari jasotzen ditu, benetako berdintasuna eta diskriminaziorik eza lortzeko, ijitoak gizarteratzeko eta ijitoek ekonomian eta kulturaren parte hartzeko. Bestalde, EAEn bizi diren ijitoen bizitzan eragin beharko luketen esparru juridiko bat eta plangintza espezifiko bat jasotzen dira. Era berean, ijitoek hainbat eremutan (adibidez, gizarte-inklusioan, etxebizitzan, diskriminazioan, osasunean erabakigarriak diren arlo sozialetan edo genero-indarkerian) dituzten bizi-baldintzei buruzko adierazleak, adierazle on ebaluazio jarraitua eta diagnostikoak egitea aurreikusi da, estrategiaren betetze-maila eta irismena ezagutzeko.

Halaber, giltzarritzat jotzen da ijitoen, beren kulturaren eta aniztasunaren errealitateari edota ijitoek euskal gizartean kulturaren, gizartearen eta lanaren edota ekonomia-aren arloan parte hartzeko duten nahiari irudi erreal eta egokiago bat eskaintzeko neurriak hartzea, antigitanismoaren kontra eta ijitoek nozitzen duten edozein diskriminazioaren kontra borrokatzeko eta behar baino salaketa gutxiago egotea saihesteko aurreikusten diren lege-neurriak hartzearekin batera³⁰⁷. Diskriminazioa, gizarte-

---

³⁰⁷ 2022ko apirilaren 8an, Ijitoen Eskubideak Babesteko Sarea inauguratu zen, zeinaren helburua baita giza eskubideetan eta ijitoen aktibismoan oinarritutako ikuspegia sustatzea. Ijitoen komunitateek oinarritzko eskubideak hobeto baliatu ditzaten lan egiten duten erakundeak dira sareko kideak. Bada, 15 herrialdeetako 18 erakunde daude sarean, giza eskubideen bueltakoak guztiak, eta Europar bizi diren ijitoen giza eskubideak babesteko borrokatzen diren aktibistak (ijitoak izan zein ez) elkartzeko da helburua. Informazio gehiago izateko, ikusi: FUNDACIÓN SECRETARIADO GITANO, Lanzamiento de la Red Europea para la Defensa de Derechos de las Personas Gitanas, IN: *Fundación Secretariado Gitano, Actualidad* [online], 2022ko apirilaren 11, eskuragarri hemen:

desberdinkeria eta antigitanismoa, lapurtutako duintasuna lehengoratzeko konpromiso irmorik gabe, ijito-herriarenganako injustizia soziala betiketzen ari dira; hortaz, oso beharrezkoa da Euskal Estrategia eta azterlan honetan jasotzen diren gomendioak betetzea.

---

https://www.gitanos.org/actualidad/archivo/135630.html?utm_source=boletin_gitanos_org&utm_medium=email&utm_campaign=boletin323&utm_source=Newsletter%20Gitanos.org&utm_medium=Bolet%EDn&utm_campaign=Newsletter%20GITANOS.ORG.%20N%BA%20323&uid=140038.

III.KAPITULUA. Nazioarteko erakundeen txosten esanguratsuenak

III.1. Sarrera eta metodologia

Estatu Espainoleko Zuzenbidean eta diskriminazioaren aurkako politiketan dauden arazo larrienak zehazten saiatuko gara azterlanaren zati honetan. Bai Estatuan, bai Euskal Autonomia Erkidegoan, maila guztietako arauak, planak, programak eta estrategiak diseinatu dira diskriminazioa baztertzeko eta berdintasuna sustatzeko. Hala eta guztiz ere, pertsonen etnia, jatorria, larruazalaren kolorea, erlijioa, hizkuntza, desgaitasunak, sexu-orientazioa edo genero-identitatea oraindik ere pertsonak baztertzeko irizpidetzat hartzen dira. Azterlan honen bidez, diskriminazioaren (bereizkeriaren) aurka eta benetako berdintasun eraginkorraren alde borrokatzen lagundu nahi dugu. Horretarako, ezinbestekoa da jakitea arau eta politika horietako zeintzuk edo zein alderdi ez ari diren behar bezala funtzionatzen, eta, hartara, hobetu behar diren. Behin azterketa hori eginda, araudiaren, jurisprudentiaren eta politiken alderdi zailenei heldu ahal izango zaizkie, eta arazoak konpontzeko gomendio egokiak eman ahalko dira.

Horretarako, giza eskubideak gainbegiratzeko nazioarteko erakunde erantzuleek Espainiari buruz igorri dituzten txostenak aztertzea erabaki dugu, diskriminazioaren aurkako araudiaren eta politiken alderdi zailak identifikatzeko eta nola hobetu zehatzago jakiteko. Erakunde horiek aldizkako txostenak igortzen dituzte, Estatuko, gizarte zibileko erakundeetako eta erakunde independenteetako arduradunek emandako informazioa erabilita. Horiek horrela, aldizka ebaluatzen dute Estatuak betetzen ote dituen giza eskubideei buruzko nazioarteko itun guztietan ezarritako betebeharrak. Berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko betebeharrak ere betetzen dituzten aztertzen dute ebaluazio horietan; are gehiago, egoera zailagoan dauden kolektiboak babesteko tratatuak direnean. Txosten horietan nabarmentzen dira giza eskubideak gainbegiratzeko erakundeei gehien kezkatzen zaizkien alderdiak. Horrela, legeriaren kanpoko azterketa, aurreiritzirik gabekoa eta objektiboa egiten dute, nazioarteko arauak betetzen diren gainbegiratzearekin batera. Gainera, erakunde horiek gomendio orokorrak egiten dizkiete tratatuetan kide diren Estatu guztiei. Gomendio horietan zehazten, argitzen eta interpretatzen dituzte tratatu orokorretatik eratorritako betebeharrak. Horrela, era zehatzagoan azaltzen dute betebeharrak nola ulertu eta nola bete behar diren. Gomendio horiek, beraz, oso baliagarriak dira diskriminazioaren aurkako politika egokiak gauzatzen ari diren ala ez jakiteko.

Azterlan honi dagokionez, Nazio Batuen (NBE) eta Europako Kontseiluaren eremuan inskribatutako erakundeen ebaluazioak eta gomendioak hautatu ditugu. Zehazki, NBE-ren eremuko batzorde hauek hautatu ditugu: Giza Eskubideen Batzordea (GEB) Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturalen Batzordea (EESKB), Arraza-bereizkeria Mota Guztiak Ezabatzeko Batzordea (ABEB) eta Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Batzordea (DPB). Emakumeen, haurren, desagertze behartuen edota torturaren biktimen eskubideak babesteko batzordeak ez ditugu kontuan hartu, oso espezifikoak direlako. Era berean, Langile Migratzaileen eta haien Familien Eskubideen Batzordea ere ez dugu kontuan hartu, Estatu Espainolak ez baitu oraindik berretsi dagokion konbentzioa. Europako Kontseiluaren eremuari dagokionez, honako hauek hautatu ditugu: Arrazakeriaren eta Intolerantziaren aurkako Europako Batzordea (ECRI) eta Gutxiengo Nazionalak Babesteko Esparru Hitzarmenaren Aholku Batzordea (GNBEHAB). Sei erakunde horiek egindako azterlanetatik aukeratu dugu Espainiari buruz egin duten azken aldizkako txostena³⁰⁸. Bestalde, gomendio edo ohar orokorrak egiten dituzten erakundeei dagokienez, berdintasunari eta diskriminaziorik ezari zuzenen lotutako gomendioak hautatu ditugu. Horiek horrela, ebaluazio berrienak eta gaur egungo egoeratik hurbilen daudenak erabili ditugu (haietako zaharrena 2015koa da, eta, berriena, 2020koa). Ohar orokorretatik hautatu ditugu taldeak diskriminatzeko irizpideen eta diskriminazio moduen edo arrazioen alderdi ohikoenak edo zeharkakoak jorratzen dituztenak. Talde zehatz batzuei buruzko ohar orokor batzuk zenbait gomendio praktikan jartzeko adibide gisa adierazi dira. Azkenik, herrialdeko diskriminaziorik ezari buruzko bi urtez behingo txostena, hau da, Espainiari buruzko 2020ko txostena ere kontuan hartu dugu. Zehazki, Europako Batzordeak eskatzen du txosten hori egitea. Aldizkako txosten horietan 2000/43/EE eta 2000/78/EE zuzentarauen transposizioa eta aplikazioa aztertu dira. Berdintasunari buruzko datuen gaineko azterketan Europar Batasunaren (EB) eta Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen Goi Komisarioaren Bulegoaren dokumentuak ere baloratu dira, lanketa tekniko handiagoz egiten direlako. Horrez gain, Europako Batzordeak berdintasun-erakundeei buruz emandako gomendioa ere aztertu dugu.

Ebaluazioa egiteko eta gomendio orokorrak emateko txosten horietan informazio ugari biltzen da, beraz, azterlan honen helburuetarako esanguratsuena eta garrantzitsuena bereizi behar izan dugu. Horren arabera, diskriminazioaren aurkako informazio osotik informazio metodologikoa hautatu dugu, hau da, talde diskriminatuen aurkako

³⁰⁸ Horiekin batera, GNBEHABren azken bi txostenak ere aztertu ditugu: 2014koa eta 2020koa. Biak hautatu ditugu 2020koak modu espezifikoagoan heltzen baitio ijitoen komunitateari, eta, hartara, zailagoa baita txosten horretako adierazpenak beste eremu batzuetara hedatzea. 2014ko txostena, ordea, orokorragoa da. Dena den, bietan argi dago Estatu Espainolak pentsatzen duela Hitzarmena ijitoen komunitateari baino ezin zaiola aplikatu; hortaz, Aholku Batzordearen txostenak hari buruzkoak izaten dira beti.

diskriminazio moduen kontra borrokatzeko baliagarriak izan litezkeen diagnostikoak eta gomendioak hautatu ditugu, eta kontuan hartu ditugu erakunde hautatuen txostenetan gehien errepikatzen diren diskriminazio moduak. Horren harira argitu nahi dugu gure asmoa ez dela izan nazioarteko erakundeen txostenetan biltzen diren gomendio espezifikoagoak —adibidez, talde edo arazo oso espezifikoei buruzkoak— gutxiestea³⁰⁹, baizik eta diskriminazioaren aurkako araudiaren eta politiken egiturazko alderdiak azpimarratzea. Alderdi horiek lagungarriak izan daitezke armazoi bat eraikitzeko, eta armazoi hori oinarrizko egitura eta abiapuntu gisa erabili ahalko da, edozein talde diskriminaturen aurkako diskriminazio-arazo guztiei heldu ahal izateko.

Azkenik, azpimarratzekoa da azterketa honetan heldu diegula txosten horietan biltzen diren legeriaren arazoei eta politikiei, baina ez ditugula jorratu txosten horietan azaltzen diren egoerak (adibidez, zenbat gorroto-delitu gertatu diren). Egoera horiek adierazten dute oraindik ere diskriminazioa dagoela, baina ez dute azaltzen arazoen jatorria. Ebaluazioetan alderdi negatiboak aipatzeaz gain, alderdi positiboak ere aipatzen dira, baina azterlan honetan ez ditugu jaso, azterlana gehiegi ez luzatzeko. Hala ere, honen bitartez jasota utzi nahi dugu alderdi positiboak ere aipatzen eta gorai-patzen direla ebaluazioetan. Era berean, azterlan honen irakurleek interesgarritzat joko dute alderdi positibo horietaz jabetzea, alderdi horietan eta alderdion aplikazioan sakondu ahal izateko.

Azterketan arazoak eta gomendioak bereizita jaso ditugu. Horren arabera, 2. atalean nazioarteko erakunde hautatuek aipatutako arazoak laburbildu ditugu, eta, batez ere, Estatu Espainolaren aldizkako ebaluazioetatik ondorioztatu dira. Hurrengo atalean

---

³⁰⁹ Esan bezala, ez dugu egin diskriminazio kategorietan edo talde diskriminatuetan oinarritutako azterketarik. Horren orde, diskriminazio guztietarako baliagarria izan daitekeen azterlana egin nahi izan dugu, talde bakoitzari buruz geroago egin daitezkeen ikerlanetan ere erabilgarria izan dadin. Dena den, talde zehatz batzuk (adibidez, ijitoak edo desgaitasunen bat duten pertsonak) aztertzen dituzten erakundeen dokumentuen bidez ezagutu dira talde horien aurkako diskriminazioan dauden espezifikotasun batzuk. Espezifikotasun horiek kontuan hartzeko, azterlan honetan analisi-parametro gisa jasoko dira diskriminazioaren aurkako nazioarteko zuzenbidean talde horiei buruz sortu diren kontzeptuak —hala nola asoziazio bidezko diskriminazioa edo arrazoizko egokitzapenen kategoria—, beste talde batzuei eragiten dieten diskriminazio-egoeretan ere aplikatu daitezkeelakoan. Horrez gain, azterlan honetan jorratuko ditugun arazoen eta gomendioen artean sartu egin ditugu talde espezifikoei buruzko lan zehatza egiten duten batzordeen gomendioak. Gomendio horiek talde horiei buruzko politiken gaineak dira, eta hainbat eremutan errepikatzen dira (adibidez, datu bereziak biltzeko beharra, talde horiek politika publikoen diseinuan sartu beharra edo haien ordezkari-organismoak indartu beharra). Horiek horrela, diskriminazio mota espezifikoetarako eskumena duten nazioarteko erakundeen informazioa eta horien ikuspegi berezia ere gehitu dugu, baina saiatu egin gara talde bakoitzaren gai oso espezifikoak ez lantzen, azterlan zabalegia ez egiteko.

(3.ean) aztertuko ditugu arazo horiei buruz eman diren gomendioak. Gomendio eta ohar horiek orokorrak dira, Espainiari egin zaizkion gomendio zehatzez gain.

III.2. Nazioarteko erakundeek Estatu Espainolaren diskriminazioaren aurkako politikan aurkitu dituzten arazoak

III.2.1. Diskriminazioaren aurkako legeria globalik eza eta sektoreko legerian aurkitutako gabeziak

Azterlan honetan kontuan hartu ditugun nazioarteko erakunde batzuek kritikatu egin dute diskriminazioaren aurkako estatu-legeriaren egoera. Duela gutxi onartu da tratu berdintasunerako eta diskriminaziorik ezarako lege integrala (15/2022 Legea, uztailaren 12koa). Hori dela eta, argitu behar dugu atal honetan aurreko esparru juridikoa baino ez dugula kontuan hartu, nazioarteko erakundeek oraindik ez baitute egin lege berriari buruzko adierazpenik.

EESKBk 2018ko azken oharretan adierazi zuen Zerga-, administrazio- eta gizarte-erloto neurriei buruzko abenduaren 30eko 62/2003 Legea eskasa zela diskriminazioaren aurkako itunetatik eratorritako ziren betebeharrak betetzeko. Batzordearen ustez, lege hori osatu gabe zegoen, bertan ez baitzen bildu diskriminazio anitzeko moduen aurka babesteko mekanismorik, ezta prozesu- edo zehapen-mekanismorik ere.³¹⁰

ECRIk 2018ko aldizkako txostenean ohartarazi zuen diskriminazioaren aurkako legeria integrala falta zela. ECRIk hainbat arazo aipatu zituen, Estatuako diskriminazioaren aurkako aurreko legeriari buruz, hau da, 62/2003 Legeari buruz. Haien ustez, ez da ia egon lege horri buruzko auzirik, legea bera "iluna" delako. Batzordeak kritikatu zuen arraza, kolorea, hizkuntza, herritartasuna, jatorri nazionala eta genero-identitatea ez zeudela bildurik diskriminazio-arrazoi gisa (28.1 artikuluan), eta halaber kritikatu zuen legean ez zirela debekatzen segregazioa, elkartzeagatiko diskriminazioa, diskriminatzeko iragarritako asmoa edo diskriminazioa bultzatzea. Gainera, 62/2003 Legearen aplikazio-esparruan ez zen kontuan hartzen sektore publikoko eta sektore pribatuko eremu oro, eta ECRIk kontrakoa gomendatzen du, hain zuzen ere. Besteak beste, segurtasun-indarrak, arraza-profilak edo zerga-zuzenbidea kanpo uzten ziren. ECRIren ustez, Estatuako legeriak diskriminazio-biktimei ez zien ematen baliabide

³¹⁰ EESKB, *Observaciones finales sobre el sexto informe periódico de España*, E/C.12/ESP/CO/6, 2018ko apirilaren 25ekoa (aurrerantzean, batzorde horren 2018ko azken oharra), 17. paragrafoa, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/1637575?ln=es>.

judizialerako, administratiboerako edo kontziliazio-prozedurerako irispide arinik. Horrez gain, batzordeak prozedura judizialen atzerapena eta konplexutasuna kritikatu zituen, eta nabarmendu zuen diskriminazioaren aurkako prozesu judizial gutxi egin izana eta partikularren arteko diskriminazio-kasuetan esku hartzeko auzialdi estrajudizialik ez izatea (berez, Herriaren Defendatzaileek administrazio publikoen aurkako keak kudeatzeko eskumena baino ez daukate). ECRIk kritikatu zuen 62/2003 Legean bildu ez izana zehapen efektiborik, disuasiozkorik edo proportzionaturik eta biktimei orokorrean eta diskriminazio kasu guztietan kalte materialen eta moralen ondoriozko konpentsaziorik ez aurreikustea. Halaber, kritikatu zuen laneko esparrua baino esparru gehiago kontuan hartu ez izana. Eremu horri dagokionez, ECRIk beste xedapen bat gehitzea proposatu zuen, hitzarmen edo akordio baten xedapen diskriminatzaile guztiak aldatzeko edo hitzarmena zein akordioa deuseztatzeko betebeharrak ezartzeko, Langileen Estatutuaren 17.1 artikuluan ezarritakoaz gain³¹¹. Kontratazio publikoari edo diruz laguntzeko jardunari buruz, ECRIk aipatzen zuen 3/2011 Legegintzako Errege Dekretuak³¹² modu partzalean baino ez zuela betetzen Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendio Orokorra, administrazio publikoekin kontratatzeko aukera kasu batean baino ez baitu baztertzen: zehazki, lan-arloan, aukera berdinen arloan edota desgaitasunen bat duten pertsonen edo atzerritarren diskriminaziorik ezaren arloan arau-hauste larria egiteagatik zigortua izan denean³¹³. Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendio Orokorra, aldiz, baztertze-irizpide zabalagoak eskatzen zituen. Azkenik, ECRIk uste du Zigor Kodearen 520. artikulua eta Elkartzeko Eskubidea arautzen duen Lege Organikoaren 38.2 a) artikulua modu partzalean baino ez dutela betetzen Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendio Orokorra, artikulua

³¹¹ 2/2015 Legegintzako Errege Dekretua, urriaren 23koa, Langileen Estatutuari buruzko Legearen testu bategina onartzen duena, 17. artikulua. Bereizkeriarik ez, lan-harremanetan: 1. Deusez eta eraginik gabe geldituko dira bai erregelamendu bidezko aginduak bai hitzarmen kolektiboetako klausulak, bai banakako itunak, zein enpresaburuak bere kabuz hartutako erabakiak, baldin eta, adina edo ezintasunak arrazoi direla, langilearen kalterako, zuzenean edo zeharka, bereizkeriarik eragiten badute enpleguan eta ordainketetan, jardunaldian eta laneko gainerako baldintzetan, edo zuzeneko nahiz zeharkako bereizkeriarik eragiten badute, betiere sexua, jatorria, arraza edo etnia, egoera zibila, egoera soziala, erlijioa edo sineskerak, iritzi politikoak, joera edo izaera sexuala, sindikatuetara eta sindikatuen akordioetara atxikita egon edo ez egotea aitzakia hartuta, edo enpresako beste langile batzuen ahaidetasuna eta hizkuntza oinarri direla, Estatu barruan. Era berean, deusezak izango dira, bereizkeria eragiten duten aginduak eta enpresaburuaren erabakiak, baldin eta erabaki horiek langilearentzat mesedegarri ez badira, langileak enpresan egindako erreklamazioarengatik edo egikaritutako administrazio-akzio edo akzio judizialarengatik, tratu-berdintasunaren eta bereizkeriarik ezaren printzipioa betetzeko. Eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-11430>.

³¹² ECRI aurreko araudiari buruz ari zen. Gaur egun, Sektore Publikoko Kontratuen 9/2017 Legean, azaroaren 8koan, arautzen da (BOE, 2017ko azaroaren 9koa, 272. zk.). Horren bidez, Espainiako ordenamendu juridikoan 2014ko otsailaren 26ko Europako Parlamentu eta Kontseiluko 2014/23/UE eta 2014/24/UE zuzentarauak sartu dira. Berrito dirudi araudi horren bidez ez dela betetzen ECRIren gomendioa. Eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2017-12902>.

³¹³ ECRI, 2018ko txostena, 12-20 paragrafoak.

horietan legez kontrako gertakari penalak gertatzen direnean baino ez baitzen aurreikusten elkarteen desegitea. ECRIk ez du lege-xedapenik aurkitu, non ahalbidetzen baita alderdi politikoak ez diren erakunde arrazistei finantzaketa publikoa kentzea³¹⁴.

DPBen 2019ko aldizkako txostenean ez da kritikatzeko diskriminazioaren aurkako legeria globalik ez izatea, baina aipatu egiten da lege-aldaketa kontzeptualak egin behar direla. Horiek horrela, batzorde horri kezkatzen zaizkio, batetik, diskriminazio anizkoitza eta intersektionalik ez aitortzea; eta, bestetik, bizitzaren arlo guztietan diskriminazioa eragiteko ziotzat ez hartzea arrazoizko egokitzapenen ukapena.³¹⁵ Lege berrian planteamendu kontzeptual berria egiten da, eta antzemandako gabeziei eragiten die.

2020an, GNBEHABk deitoratu zuen diskriminazioaren aurkako legeria globala —adibidez, Gorteetan 2011n ezarritakoa bezalako— oraindik ere onartu ez izana. Izan ere, legeria horren izapideak urte horretako hauteskunde orokorretan eten ziren. 2019an berriro gertatu zen gauza bera³¹⁶. Batzordeak 2014an jada eman zuen horrelako legeria egiteko gomendioa³¹⁷. 2020an presaz gomendatu zuen berriro³¹⁸. Aholku Batzordeak adierazi zuen 62/2003 Legeak hainbat alderditan ECRIren Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendio Orokorra betetzen zuela³¹⁹, baina beste batzorde horrek adierazitako hutsuneak bezalakoak ere topatu zituen: diskriminazio arrazoi batzuk (hezkuntza, nazionalitatea, jatorri nazionala edo etnikoa) jaso ez izana; lan-eta gizarte-zuzenbideaz haragoko kalte-ordainei eta zehapenei buruzko aurreikuspenik eza; legea ez ezagutzea; auzitegietan aurkeztutako auzi kopuru txikia; eta diskriminazioaren aurkako zuzenbidearen zatiketa³²⁰. ABEBk ere 2016an kritikatu zuen

³¹⁴ *Idem*, 21. paragrafoa.

³¹⁵ DPB, *Observaciones finales sobre los informes periódicos segundo y tercero combinados de España*, CRPD/C/ESP/CO/2-3, 2019ko maiatzaren 13a (aurrerantzean, batzorde horren **2019ko azken oharra**), 8. eta 9. paragrafoak. <https://digitallibrary.un.org/record/3848691?ln=es>.

³¹⁶ GNBEHAB, *Fifth Opinion on Spain*, 2020ko maiatzaren 27koa (aurrerantzean, batzorde horren **Bosgarren txostena**), 50. eta 55. paragrafoak, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/5th-op-spain-en/16809fdd58>. Laburpena eta gomendio nagusiak hemen daude gaztelaniaz eskuragarri: <https://rm.coe.int/5th-op-spain-es/16809ed0b8>.

³¹⁷ GNBEHAB, *Fourth Opinion on Spain*, 2014ko abenduaren 3koa (aurrerantzean, batzorde horren **Laugarren txostena**), 7., 16., 22. paragrafoak eta gomendioak. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680307ecc>.

³¹⁸ GNBEHAB, *Bosgarren txostena*, 10., 56. paragrafoak.

³¹⁹ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioa, arrazismoari eta arraza-diskriminazioari aurre egiteko legedi nazionalari buruzkoa, 2002ko abenduaren 13an onartua eta 2017ko abenduaren 7an berrikusia, CRI(2003)8REV, paragrafoak 1 b), 4-17 eta 24-28, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.7>.

³²⁰ *Idem*, 51-54 paragrafoak.

tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezarako lege integrala egiteko proiektua 2011n Gorteetan aurkeztu eta bost urte geroago onartu ez izana.³²¹

Europako Batzordeko diskriminaziorik ezaren gaineko zuzentarauen transposizioari eta aplikazioari buruzko txostenean³²² berriro azpimarratzen dira nazioarteko erakundeek aipatutako hutsune batzuk. Txosten hori Europako Batzordeak eskatu zuen. Bertan aipatzen dute lege ez dela debekatzen diskriminazio anizkoitza, ezta ustezko ezaugarriengatik diskriminazioa ere. Asoziazio bidezko diskriminazioa onartzen da tartean desgaitasunak daudenean baino ez.³²³ 62/2003 Legean diskriminazio zuzena definitzen zen, baina jo da definizio hori 2000/43/EE zuzentarauaren aurkakoa dela, ez baita konparaziorik egiten aurreko egoerekin edo egoera hipotetikoekin³²⁴. 62/2003 Legean (gaur egun indarrean ez dagoena) eta Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Lege Orokorrean (1/2013 Legegintzako Errege Dekretuan) (DPELO) egiten den zeharkako diskriminazioaren definizioa ere zuzentarauaren kontratatzat jotzen da, "irizpide edo jardunbide" elementu diskriminatzaileak ez baitira sartzen. Hala eta guztiz ere, aipatu egiten da omisio horrek ez duela ondorio praktikorik³²⁵. Gainera, bi arau horietako batean ere ez da ezartzen zeharkako diskriminazioa justifikatzeko parametrorik³²⁶. Halaber, iradokitzen da baliteke 2000/78/EE zuzentaraua urratu izana, prestazio eta eskubide jakin batzuk —adibidez, arrazoizko egokitzapenak egiteko eskubidea— lortzeko % 33ko ezintasuna frogatzeko lege-eskakizunagatik. Zuzenturuan, ordea, ez da ezartzen inolako mugarik pertsona batek desgaitasunen bat duela aitortzeko³²⁷. Azkenik, balizko beste urratze bat aipatzen da, zehazki, erreklamazioak aurkezten dituzten edo tratu-berdintasunaren printzipioa bete dadila eskatzeko jarduten duten pertsonen aurkako errepresalien debekuari lotuta. Errepresalien aurkako babesa lan-arloan baino ez da kontuan hartzen, beraz, horrek 2000/43/EE zuzentarauaren 9. artikulua urratzea eragin dezake³²⁸.

³²¹ ABEB, *Observaciones finales sobre los informes periódicos 21º a 23º de España*, CERD/C/ESP/CO/21-23, 2016ko ekainaren 21a (aurrerantzean, batzorde horren **2016ko azken oharrrak**), 7. a) eta 8.a) paragrafoak. Eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/833415?ln=es>.

³²² EUROPAKO BATZORDEA, *Country report non-discrimination Spain 2020*, Lorenzo Cachón, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2021 (aurrerantzean, **Europako Batzordearen txostena**), eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/35422>.

³²³ *Idem*, 19. eta 20. orr.

³²⁴ *Idem*, 20. orr.

³²⁵ *Idem*, 21. orr.

³²⁶ *Idem*, 23. orr.

³²⁷ *Idem*, 16. orr.

³²⁸ *Idem*, 72. eta 93. paragrafoak.

Zehapenei dagokienez, Europako Batzordearen txostenean iradokitzen da ez direla partzialki betetzen zuzentzaruetan ezarritako betebeharrak (zehazki, ez direla betetzen 2000/43/EE zuzentzarua 15. artikulua eta 2000/78/EE zuzentzarua 17. artikulua), lan-arloan baino ez baitira ezartzen zuzentzaruetan aipatutako zioen aurkako zehapenak, eta bizitzaren arlo guztietako zehapenak desgaitasunari baino ez baitaude loturik. Bestalde, ezartzen diren zehapen bakarrak zigor-arlokoak dira. Desgaitasunen³²⁹ eta lanaren arloetan baino ez da aurreikusten arau-hausteen biktimen-tzako konpentsazioa³³⁰. Txostenean aipatzen da ez dagoela informaziorik egitez airtortzen den konpentsazioaren batez besteko zenbatekoari buruz, ezta zehapenen eraginkortasunari, proportzionaltasunari eta disuasio-eraginari buruz ere³³¹.

Azkenik, Europako Batzordearen txostenean berriro aipatzen da 2000/43/EE eta 2000/78/EE zuzentzarua barne-ordenamendu juridikora ekarri zirela gizarte-eragileekin eta gizarte zibilarekin hitz egin gabe, eta, horren ondorioz, "transposizio formala egin zela, baina hutsuneak eta aplikazio-zailtasunak zituen kasu batzuetan zehapenak falta zirela"» Prozesu horren ondoriozko legeria ez da ondo ezagutzen, eta parte hartzen duten eragileek ez dute behar bezala ulertzen³³².

III.2.2. Diskriminazioaren aurkako gaian falta da erakunde independente bat izatea, behar bezala hornitua

Diskriminazioaren aurkako legeria globalari buruz gertatzen den bezala, nazioarteko erakundeek —kontsultatu ditugun oharrak eta txostenak egin dituztenek, behintzat— neurri handi batean bat egiten dute diskriminazioari aurre egiteko baliabide eta ahalmen egokiak dituen erakunde publiko independente bat izateko premiarekin. Erakunde horiek guztiek badakite Arraza edo Etnia oinarri duen Diskriminazioa Desagerarazteko Kontseilua (CEDRE) dagoela, baina halaber aipatzen dituzte kontseiluaren gabeziak eta jardunik eza, behintzat, gainbegiratutako urteetan. Hori dela eta, horri buruzko oharrak eta gomendioak egin dira.

Politika Orokorrari buruzko 2. eta 7. Gomendio Orokorrak erreferentziatzen hartuta, ECRik 2011tik adierazi du ez dagoela pozik Kontseiluaren jardunarekin, eta, bereziki, haren independentziarekin. 2018ko txostenean, ECRik aintzat hartu du diskriminazioaren biktimei laguntzeko zerbitzuaren bidez egindako lana, baina kezkatuta dago

³²⁹ *Idem*, 73. eta 76. paragrafoak.

³³⁰ *Idem*, 74. orr.

³³¹ *Idem*, 76. orr.

³³² *Idem*, 93. orr Itzulpen propioa.

Kontseiluak hainbat urtetan jardun ez duelako, eta presidentetza hutsik egon delako. ECRIk, besteak beste, berezko baliabiderik eza, aurrekontu-murrizketak eta kideen lan ez-ordaindua aipatzen zituen. ECRIren diagnostikoaren arabera, garai hartan Kontseilua ia desegin zen³³³. Diagnostiko hori 2017ko azken oharretan oinarritu zuen ECRIk. 2018ko gomendioen jarraipenari buruzko txostena 2021. urtearen hasieran argitaratu zen, eta, denboraldi horretan ez zen hobetu Kontseiluaren estatusa, ezta Kontseiluaren ahalmenak edo baliabideak ere. ECRIk bazekien Gobernu lege-ekimen batzuk prestatzen ari zela, erakunde independente bat sortzeko. Era berean, onartu egiten da ekimena atzeratu zela 2019ko hauteskundeak errepikatu beharraren eta 2020ko pandemiaren ondorioz, baina, aldi berean, deitoratzen du ekimen horiek aurrera eramateko egutegirik prestatu ez izana³³⁴.

GNBEHABk 2020ko txostenean aipatzen zuen CEDRE berraktibazioa, eta azkenean 2018ko urrian berriz jarri zen martxan. Kontseiluak presidente berria dauka, eta lan-plana ere bai³³⁵. Hala eta guztiz ere, Aholku Batzordeak hainbat arazo ikusten ditu. Lehenik eta behin independentziarik eza aipatzen du, ministerio baten zati izaten jarraitzen duelako. Batzorde horren ustez, nortasun juridikoa duen erakundea izan beharko luke, edozein ministeriotatik bereizita. Gainera, batzordeak aipatzen du ki-deak hautatzeko irizpideak ez direla behar bezain argiak edo gardenak, eta hobe izango litzatekeela Gobernuak hautespen horretan inolako eraginik edukiko ez balu. Halaber, gaineratu du Kontseiluak bere aurrekontua eduki beharko lukeela, egitura propioak eta langileak kontratatzeke ahalmena edukitzeaz gain. Ahalmenei dagokierenez, batzordeak pentsatzen du Kontseiluari falta zaizkiola ikerketa-ahalak eta auzi judizialeetan esku hartzeko eta hasteko legitimazioa³³⁶. Bestalde, Batzordeak aintzat hartzen du diskriminazioaren biktimei laguntzeko zerbitzuaren lana (lan hori bulego-sarearen bidez egiten du), eta Kontseiluaren jarduerarekiko interesa ere bai. Baina, horrekin batera, batzordeak adierazi du Kontseiluak ezin duela biktimen izenean jardun auzitegien aurrean, eta ezin duela jarduketa estrategikorik gauzatu, giza eta finantza-baliabideak falta zaizkiolako. Azkenik, aipatu egiten du banakako kexak aurkezteko prozedura sortu behar dela. Prozedura horrek, hain formala eta kostu bidezkoa izan beharrean, prozesu judiziala baino eskuragarriagoa eta erabilgarriagoa izan beharko luke³³⁷.

³³³ ECRI, 2018ko txostena, 23. eta 25. paragrafoak.

³³⁴ ECRI, *Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Spain subject to interim follow-up*, 2020ko abenduaren 1ekoa, ECRI(2021)3, (aurrerantzean, batzorde horren **2021eko txostena**), p. 5. Eskuragarri hemen: <https://www.ecoi.net/en/file/local/2045949/ESP-IFU-V-2021-003-ENG+.pdf>.

³³⁵ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 57. paragrafoa.

³³⁶ *Idem*, 58. eta 59. paragrafoak.

³³⁷ *Idem*, 61. eta 62. paragrafoak.

NBEren aldetik, antzeko kezkek eta gomendioak adierazi dira. 2016ko azken oharretan, ABEBk errepikatu zituen aurreko azken oharretan aipatutako kritikak, besteak beste, CEDRE independentziarik ez izatea, eta gomendatu egin zuen ECRIren Politika Orokorrari buruzko 2. eta 7. Gomendioei jarraitzea³³⁸. Aurreko urtean, NBEko GEBk antzeko kezkek adierazi zituen Espainiari buruzko azken oharretan: Kontseiluaren independentziarik eta baliabiderik eza, bere eginkizuna gauzatzeko³³⁹.

Europako Batzordearen 2020ko txostenean ondorioztatu dute CEDREk ez dituela betetzen ECRIren arauak: Administrazio Publikoaren aurrekontu orokorren bitartez finantzatzen da, eskusiboki, baina ezin du langilerik hautatu edo kudeatu, eta kontuak ematen ditu Berdintasun Ministerioan.³⁴⁰ Txostenean adierazi dute lehen *de iure* independentetzat hartzen zela, horrela ezartzen baitzen 15/2014 Legearen 18. artikuluan (lege horrek 62/2003 Legearen 33. artikulua aldatu zuen), baina ezin da *de facto* independentetzat hartu, kontseilarien erdiak gobernu-eragileak baitira, eta Kontseiluak ez baitu berezko egitura. Horrenbestez, ezin da jo giza eskubideen nazioko erakundeei buruzko Parisko Printzipioak betetzen dituenik³⁴¹, ezta Europako Batzordeak berdintasun-erakundeei buruz eman duen Gomendia ere (ikus behean)³⁴².

Bestalde, batzordearen txostenean zenbait zalantza adierazten dira Kontseiluak laguntza-sarearen bidez biktimei ematen dien laguntzaren eraginkortasunari buruz. Horren harira azaltzen dute biktimei laguntzen dieten erakundeek, ez biktimek, jakinarazi zituztela Kontseiluaren esku-hartzea jaso duten kasu gehienak. Gainera, adierazi dute sarearen jardunari buruzko txostenean ez dagoela argi zer esan nahi duten, zehazki, "aldeko ebazpena" aipatzen dutenean.³⁴³ Txostenean azaldu da Kontseiluak ez duela txosten independenterik egin 2016tik 2019ra³⁴⁴, gomendio gutxi eman duela³⁴⁵, eta biztanle gutxi dutela Kontseiluaren berri, are gehiago, EBko berdintasun-mekanismoak ezezagunena da³⁴⁶. 15/2022 Lege berrian aurreikusitako beste organo bat sortzea, zehazki, III. tituluaren 40. artikulutik 46.era. Nazioarteko erakundeen hurrengo txostenetan organo berriaren edota Kontseiluaren ebaluazioa egingo dute jarraipen-txostenetan.

³³⁸ ABEB, 2016ko azken oharra, 7.c) eta 8.c) paragrafoak.

³³⁹ GEB, *Observaciones finales sobre el sexto informe periódico de España*, CCPR/C/ESP/CO/6, 2015eko abuztuaren 14a (aurrerantzean, batzorde horren **2015eko azken oharra**), 7. Paragrafoa, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/804709?ln=es>.

³⁴⁰ Europako Batzordearen txostena, 80. or.

³⁴¹ NBE, Batzar Nagusiaren 48/134 Ebazpena, 1993ko abenduaren 20koa.

³⁴² Europako Batzordearen txostena, 81. or.

³⁴³ *Idem*, 82. orr.

³⁴⁴ *Idem*.

³⁴⁵ *Idem*, 83. orr.

³⁴⁶ *Idem*.

III.2.3. Gutxiengoak ordezkatzeko dituzten aholku-organoen diseinuaren eta funtzionamenduaren hutsuneak

Kolektibo espezifikoaren egoera gainbegiratzeaz arduratzen diren erakundeek kritikak eta gomendioak adierazi dituzte beren eskumeneko gutxiengoak ordezkatzeko dituzten aholku-organoei buruz. Orokorrean uste da alderdi jakin batzuetan indartu behar direla, beraz, horrek pentsarazten du kritika eta gomendio horiek orokortzeko ahalmena izan dezaketela, eta edozein talde diskriminaturen aholku-batzorde eta ordezkari-taldea orori mesede egingo litzaiokeela halakorik jasotzea. Hori dela eta, hemen ere bildu ditugu.

ECRIk 2018an gomendatu zuen Ijito Herriaren Estatu Kontseilua indartzea, eta nabarmendu zuen erakunde horrek eta gizarte zibileko erakundeek gehiago inplikatu behar zutela ijitoei buruzko plan eta estrategia publikoen garapenean, praktikan jaritzean eta ebaluazioan³⁴⁷. ECRI espezifikagoa izan zen, baina ez zuen adierazi zer alderdi hobetu zitezkeen, eta ez zuen adierazi Kontseilua indartzeko modurik.

GNBEHABk 2014ko txostenean gogor kritikatu zituen Ijito Herriaren Estatu Kontseilua alderdi batzuk³⁴⁸. 2020ko txostenean adierazi dute konpontzeke daudela 2014an jakinarazi zituzten ahuleziak.³⁴⁹ Hala eta guztiz ere, xehetasunean, ez du hain gogor kritikatu, nahiz eta oinarri orokor batzuk azpimarratu dituen (adibidez, osadera eratuaren beharra, Estatuko ordezkari organoaren agenda menderatu ez dezaten). Horrez gain, berriro aipatu dute eratzeko eta funtzionamendu-arau argiak eta baliabide eraginkorrak behar direla. Halaber, batzordeak aipatu dituzte gizarte zibilak Estatuko Kontseiluko autonomia-erkidegoen absentiari buruz adierazitako kritikak³⁵⁰.

Desgaitasunaren arloan, Europako Batzordearen txostenean jo zuten Desgaitasunari buruzko Kontseilu Nazionalak 2000/78/EE Zuzentarauaren 13. eta 14. artikuluen agindua betetzen zuela, baina, aldi berean, ezin zela mekanismo independentetzat hartu Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Konbentzioaren (DPEB) 33. artikuluari jarraituta³⁵¹. Hala ere, Jardunbide Egokien txostenean Kontseilua aipatu dute³⁵².

³⁴⁷ ECRI, 2018ko txostena, 90. eta 91. orr.

³⁴⁸ Ikus GNBEHAB, Laugarren txostena, 95. eta 96. paragrafoak.

³⁴⁹ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 6. paragrafoa.

³⁵⁰ *Idem*, 183. eta 184. paragrafoak.

³⁵¹ Europako Batzordearen txostena, 86. orr.

³⁵² *Idem*, 92. orr.

Azaldu bezala, bai ijitoen kasuan, bai desgaitasuna duten pertsonen kasuan, azpimarratzen da ordezkari-tza-kontseiluen eta aholku-kontseiluen independentzia, eraginkortasuna eta jarduteko gaitasuna bermatu beharra, gutxiengo interesdunen parte-hartzea eta gainbegiratzea eraginkorrak izan daitezkeen. Erraz pentsa daiteke, beraz, kritika eta gomendio horiek estrapola daitezkeela beste gutxiengo batzuen alde jarduten duten edo oro har diskriminazioaren aurka jarduten duten beste organo eskudun batzuetara.

III.2.4. Diskriminazioa, aurreiritziak eta estereotipoak komunikabideetan

Komunikabideei dagokienez, ABEBk 2016ko azken oharretan ohartarazi zuen komunikabideetan eta sare sozialetan gutxiengoei buruzko estereotipo kaltegarriak zabal-tzen zirela, eta delitu batzuei buruzko ustezko egileen etnia edo arraza esateko joera zegoela³⁵³.

Bestalde, ECRIk 2018ko txostenean honako hauek jaso zituen: komunikabideetako arrazakeria- eta xenofobia-adierazpenak; aurreiritziak eta estereotipoak elikatze-ko moduak, baita mezu arrazistak eta xenofoboak hedatzeko sare sozialen erabilera ere³⁵⁴. Zehaztu zuen komunikabideen autoerregulazio-mekanismoek gutxi egiten zutela eduki xenofoborik edo arrazistarik ez argitaratzeko³⁵⁵. Besteak beste, Espainiako Prentsa Federazioaren Arbitraje, Kexa eta Deontologia Batzordea, Merkatuen eta Lehiaren Batzorde Nazionala eta Interneteko konpainia batzuen kode etikoak aipatu zituen. ECRIren ustez, mekanismo horiek ez dute behar bezala funtzionatzen, eta ez dira behar bezala ezagutzen, eta, horren ondorioz, oso txikia da arrazakeriaren edo diskriminazioaren ziozko kexa kopurua³⁵⁶.

2020an GNBEHABk kezkarritzat jo zituen hedabideetako irudikapen estereotipatuak, albiste jakin batzuetan jatorri etnikoa beharrik gabe aipatzea eta, telebistatik kendu arren, eduki horietako batzuek oraindik ere Internet bidez eskuragarri jarraitzea. Hori dela eta, kaltegarritzat jo zuen hedabideak erregulatzeko agintaritzaren independenterik ez izatea³⁵⁷.

---

³⁵³ ABEB, 2016ko azken oharra, 25. eta 26. paragrafoak.

³⁵⁴ ECRI, 2018ko txostena, 36-38 paragrafoak.

³⁵⁵ *Idem*, 9. or.

³⁵⁶ *Idem*, 43. eta 44. paragrafoak.

³⁵⁷ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 142. eta 145. paragrafoak.

III.2.5. Berdintasunari eta diskriminazioari buruzko datuen bilketa eta azterketan topatutako hutsuneak

2016ko txostenean, ABEBk egiaztatu zuen Espainiak aurkeztutako txostenean ez zegoela adierazle ekonomikoei eta sozialei buruzko datu eguneraturik edo fidagarririk, ezta talde minoritarioetako kideen zein etorkinen eta gehiengoa osatzen duten biztanleen adierazleen arteko konparaziorik ere. Horrelako konparazioaren bitartez, hobeto ebaluatuko litzateke biztanle horiek nola baliatzen dituzten beren eskubide ekonomiko, sozialak eta kulturalak. Hori dela eta, batzorde horrek gomendatu zuen biztanleriaren osaerari buruzko datu demografikoak biltzeko eta argitaratzeko tresnak hobetzea, lurralde-erkidegoen arabera banakatuta eta identitate-autoatxikipena bermatuta³⁵⁸.

Bosgarren txostenean, GNBEHABk azpimarratu zuen garrantzitsua zela gutxiengoe-tako pertsonen egoerari buruzko datu banakatuak eta aldizka bilduak eskuragarri izatea, datu horien bitartez, pertsona horiei zuzendutako neurriak diseinatzeko eta haien ondorioak ebaluatzeko³⁵⁹. Zenbait eremu espezifikoetan, batzordeak adierazi zuen azterlanak eta datuak falta zirela: esaterako, ijitoek eskola bertan behar uzteko arazoiei buruz³⁶⁰ edo drogak bidegabe kontsumitzeari buruz.³⁶¹ Estatistikako Institutu Nazionalaren daturik ezean,³⁶² Batzordeak adierazi du Espainiako agintariak inkesten eta azterlanen bidez saiatu direla datuak lortzen, eta haietako batzuk aldizka-koak izan direla. Hortaz, berak proposatzen du inkestak eta azterlanak egiten jarraitzea eta azterlan horietatik lortzen diren datu banakatuak hobeto erabiltzea³⁶³.

2019an, DPBk adierazi zuen kezagarria zela desgaitasuna duten pertsonen, gizartean dauden oztopoei eta haien eskubideen urraketari buruzko informazio estatistikoren eta datu xehatuen eskuragarritasunaren aurrerapen eskasa³⁶⁴. DPBren oharrak eta gomendioak desgaitasunaren gaineko politikari buruzkoak dira, modu espezifikoan, baina, orokorrean, argi dago datu banakatuak behar direla, ondo oinarritutako politika publikoak egin ahal izateko. Diskriminazioa ezabatzeko jarduten duten nazioarteko beste erakunde batzuek ere iritzi bera dute, eta norabide bereko konponbideak proposatzen dituzte.

³⁵⁸ ABEB, 2016ko azken oharrak, 5. eta 6. paragrafoak.

³⁵⁹ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 47. eta 77. paragrafoak.

³⁶⁰ *Idem*, 178. paragrafoa.

³⁶¹ *Idem*, 205. paragrafoa.

³⁶² *Idem*, 43. paragrafoa.

³⁶³ *Idem*, 78. eta 80. paragrafoak.

³⁶⁴ DPB, 2019ko azken oharrak, 59. paragrafoa.

Nazioarteko erakunde batzuek beste eremu espezifiko batean ere eskatu dute datuen bilketa eta analisia hobetzea, hots, gorroto-delituen eremuan. ABEBk adierazi zuen gorroto-delituei buruz bildutako datuen jarraipena hobetu behar zela, haien judizializazioari, ezarritako zigorreki eta emandako konponketei dagokienez. Halaber, zigor-erlotik kanpoko gorabehera arrazistei buruzko informazioa biltzea gomendatu zuen³⁶⁵. Bestalde, ECRIk gabeziak topatu zituen datuen bilketan eta gorroto-delituei buruzko estatistiketan. ECRIk adierazi zuen gorroto-delituen ibilbide judizialari buruzko daturik ezak zaildu egiten zuela gorroto-diskurtsoengatik kondenen kopuruak txikia izaten jarraitzeko arrazoiak diagnostikoa egitea³⁶⁶. Aipatu egin zuen gorroto-kriminaltasunari buruzko datu ofizialak eta gizarte zibileko erakundeen datuak ez zirela bat etortzen³⁶⁷.

Berdintasun-datuen bilketari eta azterketari buruz, Europako Batzordearen lana ere aipatu behar da hemen, eta, zehazki, diskriminaziorik ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruzko goi-mailako taldeko berdintasun-datuen azpitaldearena. Azpitalde horrek 2018an hainbat gidalerro egin zituen berdintasunari buruzko datuen bilketa eta erabilera hobetzeko. Aztertu ditugun nazioarteko erakundeek egin duten bezala, horietan nabarmentzen da garrantzitsua dela berdintasun-datuak biltzea ebidentzian oinarritutako diskriminazioaren aurkako neurriak diseinatzeko eta giza eskubideen arloko nazioarteko betebeharrak betetzen diren ebaluatzeko³⁶⁸. Besteak beste, berdintasun-datuen bitartez, bizitzaren hainbat eremutako berdintasunarekin eta diskriminazioarekin zer-ikusia duten joerak behatu daitezke; diskriminazioaren zifra ilunak ikusarazi daitezke, eta diskriminazioari buruzko prozedura judizialeetan edo administrazioetan ebidentzia enpiriko fidagarriak eman daitezke.³⁶⁹

Gidalerroetan bi zati bereiz daitezke. Lehen zatian laburbiltzen dira azpitaldeak Estatu kideetan berdintasun-datuak biltzean eta erabiltzean identifikatu dituen gabeziak. Bigarren zatian hainbat gomendio egiten dira jardunbide hori hobetzeko. Gure azterlaneko kapitulu honen egiturari jarraituz, hutsuneen azalpen laburtua emango dugu, eta gomendioak, berriz, dagokion epigrafean azalduko ditugu. Horren arabera, honako hauek dira azpitaldeak Estatu kideen jardunean behatu dituen hutsunak:³⁷⁰

³⁶⁵ ABEB, 2016ko azken oharak, 9. eta 10. paragrafoak.

³⁶⁶ ECRI, 2018ko txostena, 49-51 paragrafoak.

³⁶⁷ *Idem*, 29-32 paragrafoak.

³⁶⁸ *Idem*, 3. or.

³⁶⁹ *Idem*, 4. eta 5. orr.

³⁷⁰ *Idem*, ikus 5-8 orr.

1. Ez dago koordinaziorik, berdintasun-datuak biltzen edota erabiltzen direnean: datuak hainbat iturritan biltzen dira, baina biltzen dituzten erakundeak ez daude haien artean koordinaturik edo konektaturik.
2. Ez dago berdintasunari buruzko datuak biltzeko baliabiderik, eta haien garrantziaz jabetu beharra dago: diskriminazioaren aurkako politikak berdintasun-datu sendoetan eta fidagarrietan oinarritu beharra gutxiesten da. Baliabide gehiagotan inbertitu behar da.
3. Datuen bilketa desorekatua da, diskriminazio arrazoia zein den: biltzen diren datu gehienak adinari eta generoari buruzkoak dira. DPEBren 31. artikuluan Estatuei ezartzen zaizkien betebeharren arabera, datuen bilketa hobetzen ari da, alderdi horri dagokionez. Hala eta guztiz ere, diskriminazioa eragiteko beste arrazoi batzuei buruzko datuak ez daude hain garaturik. Horrek eragozten du diskriminazio anitzeko eta sektore arteko diskriminazioari buruzko datuak eskuragarri izatea.
4. Datuen bilketaren desoreka, bizitzaren eremuen arabera: Diskriminazioa gertatzen den bizitzaren arlo eta eremu guztiei buruz ez dago informazio bera.
5. Hainbat iturritatik lortutako datuak ezin dira beti konparatu, azpian dauden kontzeptuen definizioak desberdinak direlako.
6. Diskriminazio-arriskuan dauden biztanleria-taldeak behar bezala ez identifikatzea, ordezkotza adierazlearen *proxy*-en gehiegizko erabileraren ondorioz). Ordezko adierazleak behar direla aintzat hartu arren, azpitaldeak adierazi du auto-identifikazioa ere erabili behar dela.
7. Kontsulta gehiago egin behar zaie eragile egokiei: Datuak biltzeko definizioak edo kategoriak ezartzen direnean, ez dira diskriminazio-arriskuan dauden pertsonak, taldeak edo komunitateak kontsultatzen edo inplikatzeko. Kontsulta edo parte-hartzea lagungarriak izan daitezke konfiantza eta erantzun maila hobetzeko.
8. Datuak babesteko lege-esparrua oker interpretatzen da. Horren ondorioz, berdintasun-datuaren bilketa murrizten da, nahiz eta, DBEOn ezartzen diren baldintzen arabera, berdintasunerako garrantzitsuak diren datu pertsonalak biltzea eta prozesatzea onartuta egon.

Europako Batzordearen txostenean ohartarazten den bezala, legezko mugak daude etnia- edo arraza-jatorriari, erlijioari edo sinesmenari, ideologiari, afiliazio sindikalari eta sexu-orientazioari buruzko datuak prozesatzeko. Prozesatzearen helburua ezagutzea horiek identifikatzea denean, interesdunen baimena ez da nahikoa izango tratamenduaren debekua kentzeko (Datu Pertsonalak Babesteko 3/2018 Lege Organikoaren 9. Artikulua) (DPBEDBLO). Hala eta guztiz ere, adinari eta desgaitasunari buruzko datuak biltzeko ez dago lege-oztoporik³⁷¹.

³⁷¹ Europako Batzordearen txostena, 23. eta 24. orr.

III.2.6. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategietan eta planetan topatutako gabeziak

ECRI³⁷² 2018an kritikak adierazi zituen adierazleak falta baitziren Arrazismoaren, arraza-diskriminazioaren, xenofobiaren eta horiekin lotuta dauden intolerantzia moduen aurkako estrategia integralaren gauzatzea ebaluatzeko³⁷³.

GNBEHABk 2014ko txostenean goraiatu zituen ijito herriaren integratzearako estrategia nazionalaren eta 2014-2016 aldiko plan operatiboaren alderdi batzuk. Hala ere, zenbait erreserba adierazi zituen zenbait plan abian jartzearen jarraipen eskasari, parte-hartzerik ez izateari eta plan operatiboan aipatutako programa batzuen abstrakzioari buruz. Planean neurri batzuk jaso ziren, baina ez zegoen adierazlerik³⁷⁴. Finantzaketari dagokionez, Aholku Batzordeak nabarmendu zuen plan operatiboaren ildoak abian jartzeko funtsak ez zeudela argi eta garbi esleiturik plan horri, eta hori oztopoa izan zitekeela plana praktikan jartzeko eta aurrekontu-egokitzapenaren ebaluazioa eragozteko³⁷⁵. Badirudi arazo horiek denbora igaro ahala konpondu direla, behintzat, hein batean. GNBEHABren 2020ko aldizkako txostenean aipatu dute ijito herria integratzeko estrategia nazionalaren jarraipen-txostena, zeina 2017an egin baitzen. 2012-2016 aldia aztertzen du. Txosten horretan aztertzen da ezarritako helburuen eta lorpenen betetze-maila. Ariketa horren ondorioz, 2018-2020 aldian erronka eta lehentasun berriak zehaztu ziren. Horrez gain, 2017ko ebaluazioan estrategian adierazitako helburuak eta jarduera-ildoak zuzenean lotzen zaizkie abian jarritako neurriei³⁷⁶.

III.2.7. Falta da politika publikoek talde minoritarioetan edo talde diskriminatuetan izaten dituzten neurriz kanpoko ondorio kaltegarriak aztertzea

Neurri ekonomikoek eta sozialek edo bestelakoek biztanleria-talde jakin batzuetan duten eragina aipatu da nazioarteko erakundeen ebaluazioetan, defizitaren eta zorrraren krisiari aurre egiteko 2010etik aurrera hartutako austeritate-neurrien ondorioz. Ez da azterlan honen helburua politika ekonomikoa edo zerga-politikak aztertzea, beraz, saiatuko gara gai horiei gehiegi ez heltzen, baina, behin hori esanda, segidan

³⁷² ECRI, 2018ko txostena, 40. paragrafoa.

³⁷³ LAN ETA IMMIGRAZIO MINISTERIOA, *Estrategia integral contra el racismo, la discriminación racial, la xenofobia y otras formas conexas de intolerancia*, Lan eta Immigrazio Ministerioa, Administrazio Informazioaren eta Argitalpenen Zuzendariordetza Nagusia, 2011, eskuragarri hemen: <https://inclusion.seg-social.es/oberaxe/ficheros/documentos/EstrategiaIntegralContraRacismo.pdf>.

³⁷⁴ GNBEHAB, Laugarren txostena, 30. paragrafoa.

³⁷⁵ *Idem*, 31. paragrafoa.

³⁷⁶ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 81. eta 82. paragrafoak.

diskriminazioari eta aukera-berdintasunari gehien lotzen zaizkien alderdiak jorratuko ditugu.

GNBEHABk egin zuen laugarren txostenean —2014an egin zuen, artean krisi ekonomikoaren urte gogorrenen garaian— lehentasunezko gaitzat hartu zuen austeritateak talde ahuletan eta behartsuetan (kasu honetan, ijitoetan) zuen neurritz kanpoko inpaktua³⁷⁷ Aholku Batzordeak egiaztatu zuen krisi ekonomikoaren ondorioz gizarte-babesaren arloan hartu ziren aurrekontu-murrizketek neurritz kanpoko eragina izan zutela ijitoengan.³⁷⁸ Urte haietan Estatuak izan zituen finantza-zailtasunak onartuta ere, batzordeak azpimarratu zuen beharrezkoa zela gizarteko talde ahulenek aurrekontu-neurri murriztaileen neurritz kanpoko ondorioz ez jasatea. Neurri horiek, berez, ez zeuden berariaz haientzat ezarririk, baina eragin negatibo handiagoa zuten beraiengan, marjinazio-egoeran zeudelako³⁷⁹. GNBEHABren hurrengo aldizkako txostenean, 2020koan, ez dituzte berriro aipatu aurrekontu-murrizketen ondorioak, baina datuek erakusten dute ijitoen egoerak, biztanleria orokorraren egoeraren aldean, okerrera egin duela (adibidez, hezkuntzaren³⁸⁰ edo enpleguaren³⁸¹ arloetan). Datu horiek egoera ahulagoa erakusten dute, eta neurritz kanpoko eragina jasan dezakete, laguntza-politikak murrizten badira.

2015ean GEBk kritikatu egin zituen etorkinek, atzerritarrek eta gutxiengo etnikoek (adibidez, ijitoek) eskubide sozialak (adibidez, etxebizitza, hezkuntza, enplegua edo osasuna) baliatzeko zituzten zailtasunak. Hortaz, Estatuari eskatu zion neurri egokiak hartzea etxebizitza eskuratzeko zailtasun horiek ezabatzeko³⁸². Batzordeak ez zuen austeritate-neurririk aipatu, eta ez zuen gomendatu aztertzea politika jakin batzuek tradizionalki egoera ahulean bizi diren biztanleengan izaten dituzten neurritz kanpoko inpaktuak, baina bere oharretan ikus daiteke kezkarritzat hartzen zuela zenbait taldek eskubide ekonomikoez, sozialez eta kulturez baliatzeko zituzten desabantaila.

Austeritate-neurri gogorreneko urteak igarota, EESKBk 2018an adierazi zuen neurri horietako batzuen etengabeko aplikazioak neurritz kanpo eragin ahal ziela egoera ahulenean eta baztertuan zeuden taldeei eta pertsoneri. Era berean, kezkatuta zegoen neurri horien eraginari eta proportzionaltasunari buruzko ebaluaziorik egin ez zelako,

³⁷⁷ Ikus GNBEHAB, Laugarren txostena, berehalako ekintza behar duten gomendioak, (2. eta 35. orriak).

³⁷⁸ *Idem*, 5. eta 32. Paragrafoak.

³⁷⁹ *Idem*, 32., 34.; eta 81 (hezkuntzari buruzkoa, espezifikoki) eta 112. paragrafoa (osasunari buruzkoa, espezifikoki).

³⁸⁰ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 174. paragrafoa.

³⁸¹ *Idem*, 194. eta 195. paragrafoak.

³⁸² GEB, 2015eko azken oharra, 9. paragrafoa.

eta kaltetuekin kontsultarik egin ez zelako. Batzordearen ustez, zerga-politikak ezin du konpentsatu austeritate-neurriak aplikatzearen ondoriozko desberdintasun-igoe-rarik, zeharkako zergek bilketan duten gehiegizko pisuagatik eta transferentzia jakin batzuen eskasiagatik³⁸³.

Ilido beretik, ECRIk 2018an kritikatu zuen integrazio-adierazleen sistemarik ez egotea etorkinen bizi-baldintzak —batez ere funtsezko eremuetan, hala nola hezkuntzan, enpleguan, etxebizitzan edo osasunean— ebaluatzeko eta hobetzeko, eta botere publikoek abian jarritako integrazio-politiken ebaluazioan ere erabiltzeko.³⁸⁴ Ohar horretan adierazten da, halaber, arreta bereziz aztertu behar dela tradizionalki egoera ahulean egoten diren biztanle-taldeen eskubide ekonomikoen, sozialen eta kulturalen gauzatzea, bai eta haiei berariaz zuzendutako politiken eragina ere. Asmo hori agerikoa da ECRIk gomendatzen duenean 2012ko osasun-erreformak atzerritarrengan izan duen eragina aztertzeko³⁸⁵.

III.2.8. Profil etnikoak erabiltzea segurtasun-indarren eta kidegoen jarduketetan

ABEBk 2016an salatu zuen etnia- eta arraza-profiletan oinarritutako identifikazio-kontrolak etengabe erabiltzea, nahiz eta proportzionaltasuna, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza legez aginduta egon. Horiek horrela, Estatuari eskatu zion neurriak har zitzala jardunbide horiek behin betiko ezabatzeko. Horrez gain, jardunbide horiek ikertzea eta zehatzea gomendatu zuen³⁸⁶. Urte bat lehenago, GEBk antzeko iritzia adierazi zuen, eta, errepresio-neurriez gain, eragileen gaikuntza eta sentsibilizazio kulturala ere gomendatu zituen³⁸⁷. 2014an, GNBEHABk aipatu zituen Herriaren Defendatzaileak jaso zituen kekek, profil etnikoak eta gehiegizko galdeketa eta erregistroak gutxiengo etnikoen kasuetan erabiltzeagatik³⁸⁸. Batzordeak gabeziatatz hartu zuen Herriaren Defendatzailearen gomendioak praktikan jarri ez izana, hau da, galdeketa guztien erregistroa ez egitea eta interesdunek profil etnikoen erabilera salatzeke aurkeztutako kexa guztiak sistematikoki ez berrikustea³⁸⁹. Estatuari eskatu zion jardunbide hori bertan behera uztea³⁹⁰. 2020ko txostenean, Espainiara egindako bisitan solaskideek batzordeari emandako informazioa aipatu zuen, eta informazio

³⁸³ EESKB, 2018ko azken oharrak, 13. eta 15. paragrafoak.

³⁸⁴ ECRI, 2018ko txostena, 69. eta 70. paragrafoak.

³⁸⁵ Ikus *idem*, 80. paragrafoa.

³⁸⁶ ABEB, 2016ko azken oharrak, 27. eta 28. paragrafoak.

³⁸⁷ GEB, 2015eko azken oharrak, 8. paragrafoa.

³⁸⁸ Ikus GNBEHAB, Laugarren txostena, 6. eta 42. paragrafoak.

³⁸⁹ *Idem*, 64. paragrafoa.

³⁹⁰ *Idem*, 67. paragrafoa.

horren arabera, artean ere profil etnikoak erabiltzen ziren, kontrolak egiteko aukerari buruz erabakitze³⁹¹.

Hiru erakunde horiek azaldu dituzten profil etnikoen erabilerari aurre egiteko lege-neurriak eta neurri operatiboak gorabehera, ECRIk 2018an aipatu zuen segurtasun-ondarrek eta -kidegoek arraza-profilak erabiltzen zituztela, eta hori etengabeko arazoa zela³⁹².

III.2.9. Eskola-segregazioa

Eskola-segregazioa arazo zehatzagoa bada ere, eta biztanleriaren segmentu jakin bati (haurrei) eragiten badio, eta talde minoritario edo diskriminatu guztiei eragiten ez badie, egiturazkotzat jotzen da, horrek diskriminazioa betikotu dezakeelako. Hortaz, diskriminazio mota hori azterlan honetan ere jorratuko dugu. Hautatu ditugun txostenetan, berrienean eta zaharrenean, diskriminazio-jardunbide hori aipatzen da.

GNBEHAB 2014an oso kezkatuta zegoen Espainiako ikasle ijitoen eskola-segregazioagatik, batzordeak antzeman baitzuen segregazioak jarraitu egiten zuela. Batzordeak azpimarratu zuen eskola-segregazioa sarritan absentismoari eta emaitza akademikoko txarrei lotzen zaiela³⁹³. 2020ko txostenean, ECRIk adierazi zuen agintariak onartzen dutela nolabaiteko eskola-segregazioak gertatzen jarraitzen duela³⁹⁴. Gizarte zibilaren iturriek ere adierazi dute segregazio horrek bere horretan jarraitzen duela. Batzordeak azaldu du fenomeno hori, askotan, bi arrazoirengatik gertatzen dela: ijito-biztanleria biltzen den auzoen eta ikastetxeen arteko distantziagatik eta ijito ez diren gurasoek beren seme-alabak haur ijitoak joaten diren eskoletatik ateratzen dituztelako³⁹⁵.

ABEBk 2016an kritikatu zituen hezkuntzaren kalitate-desberdintasunak eta gutxiengoetan duten eragin negatiboa, eta berariaz aipatu zituen haur migratzaile eta ijito asko biltzen dituzten "eskola ghetto"ak. Hori dela eta, batzordeak gomendatu zuen ikastetxeen artean ikasleen banaketa ekitatiboa bermatzeko hezkuntza-politikak egitea.³⁹⁶

---

³⁹¹ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 4. eta 123. paragrafoak.

³⁹² Ikus ECRI, 2018ko txostena, 81. paragrafoa.

³⁹³ GNBEHAB, Laugarren txostena, 75. paragrafoa.

³⁹⁴ Ikus GNBEHAB, Bosgarren txostena, 174. paragrafoa.

³⁹⁵ Idem, 177. paragrafoa.

³⁹⁶ ABEB, 2016ko azken oharrak, 31. eta 32. paragrafoak.

2018an, EESKBk ere aipatu zuen eskola-segregazioak “jarraitu” egiten zuela, eta bereziki eragiten ziela talde behartsuenei, hala nola ijitoen edo migratzaileen taldeei. Aurreko erakundeek bezala, EESKBk gomendatu zuen segregazio horren aurkako lana indartzeko, eta bizitokien segregazioarekiko lotura iradoki zuen³⁹⁷.

lido horretatik, 2018an, ECRIk —nahiz eta aurreko txostenetan ere eskola-segregazioari buruzko gomendioak Espainiari eman— ondorioztatu zuen gomendio horiek era partzialan soilik bete zituztela, eta Espainiako agintariek eskola-segregazioa eta haren eragin negatiboak murrizteko lana egiten jarraitu behar zutela³⁹⁸. 2021eko jarraipen-txostenean, ECRIk Gobernu zentralaren koalizio-akordioa ezagutu zuen. Akordio horretan, ikasle ijitoen eskola-segregazioa ezabatzea eta eskola-uztearen tasa murrizteko konpromisoa jasotzen da. Hala ere, ECRIk egiaztatu zuen ez zegoela helburu horiek lortzeko proposamen zehatzik edo aurrekontu-aurreikuspenik. Hori dela eta, uste du horri buruzko gomendioak ez zirela bete 2018tik 2020ra.³⁹⁹ Horren harira aipatu behar da ECRIk txosten hori egiteko erabili zuen informazioa 2020ko irailaren 16 artekoa zela.

Azkenik, DPBk 2019an agerian utzi zuen dibertsitate funtzionalaren araberako segregazioa ere bai. Batzordeak adierazi zuen kezagarria zela zenbat umek oraindik ere “hezkuntza berezi segregatua” jasotzen duten, batzordearen ustez hezkuntza inklusiboan ia ez baita aurrerapenik egin⁴⁰⁰.

Etniaren edo jatorriaren araberako eskola-segregazioak desgaitasunean oinarritutako segregazioaren kausa eta irismen oso desberdinak baditu ere, bi kasuetan agerikoa da hezkuntza-aukera berdinarik bermatzeko beharra, diskriminazioari eta gizarte-marginalizazioari aurre egiteko baliabidetzat hartuta.

III.2.10. Intzidente arrazisten aurkako jardunaren hutsuneak

Talde jakin batzuen aurkako arrazakeriak edo diskriminazioak eragindako delituak ikertzeari eta jazartzeari dagokienez, nazioarteko erakundeek oinarritzko gai bat azpimarratu dute: haien maiztasuna eta ezaugarriak ezagutzea.

³⁹⁷ EESKB, 2018ko azken oharra, 46.c) eta 47.c) paragrafoak.

³⁹⁸ ECRI, 2018ko txostena, 93. paragrafoa.

³⁹⁹ ECRI, 2021eko txostena, 6. or.

⁴⁰⁰ DPB, 2019ko azken oharra, 45. paragrafoa.

Illo horretatik, 2016an ABEBk arraza-diskriminazioarekin eta etniarekin lotutako delituei buruzko datuen jarraipena indartzeko beharra adierazi zuen, behin datuak bilduta⁴⁰¹.

ECRIk Espainiari buruzko 2018ko txostenean adierazi zuenez, infrasalaketa-maila handia dela eta, zaila da ziurtasunez jakitea talde jakin batzuekiko gorrotoak eragindako delituen dimentsioa eta agintaritza eskudunek hasitako ikerketen eraginkortasuna⁴⁰². Gizarte zibilak emandako informazioaren arabera, infrasalaketaren balizko kausatzat hartu zen talde ahuletako kideek polizia-agintariengana eta fiskaltzara jozteko zailtasuna, salaketa jarri nahi dutenean⁴⁰³.

2020an GNBEHABk adierazi zuen Espainian intzidente arrazistak edo diskriminazioak eragindako delitu gutxiegi salatzen zirela, eta horrek bereziki judutarrei⁴⁰⁴ eta ijitoei⁴⁰⁵ eragiten ziela.

III.2.11. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokaren hutsuneak

2018ko aldizkako txostenean, ECRIk aztertu zituen Espainiako gorroto-delituei buruzko datu eskuragarriak. Batzordeak ondorioztatu zuen aurrerapenak egin direla, baina ezin dela zehaztu zenbat kasu gorroto-diskurtsoari buruzkoak diren, eta estatistiketan ez dela biltzen gorrotoa pizteko krimenei buruzko daturik (Zigor Kodearen 510. artikulua)⁴⁰⁶. ECRIk egiaztatu zuen polizia-eragileek erregistratu dituzten gorroto-diskurtsoari buruzko datuak baino askoz ere ugariagoak direla gizarte zibileko eragileek jaso dituztenak. Horrez gain, gizarte zibileko eragileen datuekin batera, inkesta batzuen arabera —adibidez, Eurobarometroaren arabera—, aurreiritzi- edo diskriminazio-kasuek erakusten dute gorroto-diskurtsoari buruzko kasu asko oraindik ere ez direla agintarien aurrean salatzen⁴⁰⁷. 2020ko txostenean, aldiz, GNBEHABk eman zuen gorrotoak eragindako arau-hausteei lotutako egintzen bilakaerari buruzko urteko txostenen aldeko iritzia⁴⁰⁸.

⁴⁰¹ ABEB, 2016ko txostena, 9. paragrafoa.

⁴⁰² ECRI, 2018ko txostena, 60. paragrafoa.

⁴⁰³ *Idem*, 52. paragrafoa.

⁴⁰⁴ Ikus GNBEHAB, Bosgarren txostena, 132. paragrafoa.

⁴⁰⁵ *Idem*, 139. Paragrafoa.

⁴⁰⁶ ECRI, 2018ko txostena, 29. paragrafoa.

⁴⁰⁷ *Idem*, ikus 30-32 paragrafoak.

⁴⁰⁸ GNBEHAB, 2020ko bosgarren txostena, 139. paragrafoa.

ECRIk ere ondorioztatu zuen gorroto-diskurtsoaren ondoriozko kondena kopurua oso txikia zela, eta gorroto-krimenaren gaineko datuak hain eskasak izanik, ezin zutela azterketa sakonik egin. Aurreko epigrafean aipatu diren poliziaren eta fiskaltzaren prestasunari buruzko oharrek kasu honetan ere baliodunak dira. Internet bidezko gorroto-diskurtsoari dagokionez, ECRIk adierazi zuen poliziak zailtasunak zituela sare sozialen bidez jakiteko gorroto-diskurtsoaren egileak nor ziren. Horrez gain, ohartarazi zuten ez dagoela gorroto-diskurtsoa berehala ezabatzeko eta, aldi berean, geroko prozesu penalerako beharrezkoak diren froga-elementuak gordetzeko prozedurarik, eta oso txikia dela Internetetik kentzen diren gorroto-mezuen kopurua⁴⁰⁹. Azkenean, ECRIk azaldu zuen informazio eskasa dagoela gorroto-diskurtsoari eman zaizkion zuzenbide zibilean eta administratiboan oinarritutako erantzunei buruz⁴¹⁰.

III.3. Nazioarteko erakundeen gomendioak

Aurreko atalean azaldu ditugu nazioarteko mekanismoen gainbegiratzetik ondorioztatzen diren arazo nagusiak, eta atal honetan sistematikoki azalduko ditugu nazioarteko erakunde horiek eman dituzten gomendioak, diskriminazioaren aurkako politiketik Estatuan sortzen dituzten arazoei aurre egiteko. Aldizkako txostenak sarritan azaltzen dute zer egin behar den, baina ez dute zehazten nola egin daitekeen. Alderdi hori argitzeko edo osatzeko, erakunde horien ohar edo gomendio orokorrak baliatu ditugu.

III.3.1. Diskriminazioaren aurkako lege globalak ematea

Duela hainbat hamarkadatik, nazioarteko erakunde eskudunek diskriminazioaren aurkako legeak egiten dituzte, nazioarteko tratatuak oinarri hartuta. 1965eko Arraza-diskriminazio Mota Guztiak Ezabatzeko Konbentzioaren 4. artikulua arabera, Estatuak behartuta daude errepresio-arauak hartzera, adierazpen eta egintza arrazistei dagokienez, eta adierazpen eta egintza arrazistak sustatzen, finantzatzen edo bultzatzen dituzten erakundeei dagokienez. ABEBen 1.⁴¹¹ eta 7.⁴¹² Gomendio Orokorrak

⁴⁰⁹ ECRI, 2018ko txostena, 54. paragrafoa. Ikus 38. paragrafoa, Internetetik kendu diren gorroto-paragrafoei buruzkoa.

⁴¹⁰ *Idem*, 47. paragrafoa.

⁴¹¹ ABEB, 1. Gomendio Orokorra, estatu-kideen betebeharreri buruzkoa (Konbentzioaren 4. artikulua), bosgarren saioaldia (1972), A/87/18, eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.

⁴¹² ABEB, 7. Gomendio Orokorra, Konbentzioko 4. artikulua aplikazioari buruzkoa, 32. saioaldia (1985), A/40/18, eskuragarri hemen:

bitartez, Estatu kideei gogoratu zitzairen legeak konbentzioaren artikulua horren arabera moldatu behar zituztela. Urte batzuk geroago, 31. zk.ko Gomendio Orokorrean, ABEBek adierazi zuen arraza-diskriminazioari buruzko lege-hutsuneak (Konbentzioaren 4. artikulua) hartu behar zirela arraza-diskriminazioaren balizko adierazletzat⁴¹³. Lehenago adierazi bezala, ECRIk uste du Estatu Espainolaren zigor arloko legeak, zehazki, errepresioaren arlokoak, bat etortzen direla batzordeak ezarri dituen arauekin. Arau horiek, halaber, bat datoz NBEBek arraza-bereizkeria mota guztiak ezabatzeke eman zuen Konbentzioko 4. artikuluekin.

Segidan, errepresio-ikuspegitik kontzeptu-ikuspegira aldatuko gara. Ildo horretatik aipatu behar da ABEBek 8. Gomendio Orokorrean⁴¹⁴ eskatu zuela autoidentifikazioaren irizpidea aplikatzea, pertsona bat arraza-talde edo talde etniko jakin bateko kidea den ala ez zehazteko. 62/2003 Legean ez zen aipatzen alderdi hori, baina gaur egungo 15/2022 Legearen 36. artikuluan jaso da.

EESKBk 2009an egin zuen diskriminaziorik ez izateari eta eskubide ekonomiko, sozialei eta kulturei buruzko ohar orokorra⁴¹⁵. Ohar horretan gidalerroak ematen dira diskriminaziorik eza lege bidez bermatzeko. Diskriminazio formalari eta substantiboari buruzko definizio batzuk daude —⁴¹⁶zeharkako eta zuzeneko⁴¹⁷ diskriminazioa eta diskriminazio anizkoitza⁴¹⁸ kontuan hartuta—. Batzordeak adierazi zuen Espainiaren legeetan falta zirela definizio horiek, gabeziak zehaztean aipatu zuten bezala. Autoidentifikazioaren irizpidea bereziki aipatu behar da —izan ere, EESKBk, ABEBen

https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.

⁴¹³ ABEB, 31. Gomendio Orokorra, Zigor-justiziaren administrazioan eta funtzionamenduan arraza-diskriminazioa prebenitzeari buruzkoa, 65. saioaldia (2005), 4. a) paragrafoa. eskuragarri hemen: https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.

⁴¹⁴ ABEB, 8. Gomendio Orokorra, Konbentzioko 1. artikuluko 1. eta 4. paragrafoen interpretazioari eta aplikazioari buruzkoa, 38. saioaldia (1990), A/45/18, eskuragarri hemen: https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.

⁴¹⁵ EESKB, 20. Ohar Orokorra.

⁴¹⁶ Diskriminazio formala legeriaren eremuan gertatzen da; eta substantiboa, berriz, legeek diskriminazioa debekatzen badute ere, *de facto* gertatzen da bidegabekeria historikoaren, errealitatean gertatzen diren baldintzen eta jarreraren ondorioz (ikus 8. paragrafoa).

⁴¹⁷ Zuzeneko diskriminazioa da pertsona batek, beste baten antzeko egoeran egon arren, jasotzen duen tratu okerragoa, diskriminazio-irizpide bati lotutako kausa batengatik, bai eta, irizpide horien ondorioz, pertsona horrek jaso ditzakeen egintza edo ez-egite kaltegarriak ere, nahiz eta antzeko egoera ez egon. Zeharkako diskriminazioa gertatzen da itxuraz neutroak diren erregulazioek neurritz kanpoko eragina izaten dutenean diskriminazio-arrazoi debekatuek eragindako **EESKNI**ren eskubideetan (ikus 10. paragrafoa).

⁴¹⁸ Diskriminazio anizkoitza osatzen da hainbat arrazoi debekatu metatzen direnean (17. paragrafoa).

ildotik, uste du erabakigarria dela zehaztea pertsona bat diskriminazio-arrazoi debekaturen bat edo gehiago duen kategoria batean dagoen (Itunaren 2.2 artikuluan zehaztatutako arrazoiei dagokienez). Horrenbestez, nor bere burua talde horrekin identifikatzen duen ala ez erabakigarria izango da talde horretako kidea den ala ez zehazteko. Gainera, batzordeak adierazi du kide izateak barne hartzen duela diskriminazio-arrazoi batek eragindako talde batekin elkartzea edo beste pertsona batzuek kide izateari buruz duten pertzepzioa⁴¹⁹. Ohar orokor horrekin bat, diskriminazioaren aurkako legeek berriaz debekatu behar dute eskubide ekonomikoen, sozialen eta kulturalen eremuko diskriminazioa. Horren xedeak diskriminazio formala eta substantiboa izan beharko du, eta diskriminazio-arrazoi guztiak barne hartu beharko ditu. Gainerako legeak ere berrikusi behar dira, eta, hala dagokionean, zuzendu egin beharko dira, diskriminatzaileak izan ez daitezen⁴²⁰. Diskriminazioaren aurkako legeek debekatu beharko dute eremu pribatuan diskriminazio-arrazoi debekatuen aplikazioa.⁴²¹

DPBren 6. Ohar Orokorrak ere —aurrerago, “arrazoizko egokitzapenak” aipatzean, berriro helduko diogu ohar horri— diskriminazio zuzenaren, zeharkakoaren, anizkoi-tzaren eta interseksionalaren definizioak jasotzen ditu⁴²². Horrez gain, Konbentzioaren 5.1 artikuluan erabiltzen den “legearen arabera berdintasunaren kontzeptua” azaltzen du. Kontzeptu eksklusiboa da, “desgaitasuna duten pertsonen lege beren onurarako erabiltzeko eskubidea”ri buruzkoa. Horren arabera, ezin da egon desgaitasuna duten pertsonen eskubideak espezifikoki ukatzen, murrizten edo mugatzen dituen legerik. Aldiz, lege eta politika guztietan sartu behar dira desgaitasunari buruzko gogoetak⁴²³. Desgaitasunari lotutako diskriminazioaren aurka eratu den zuzenbidetik egindako beste ekarpen bat, beste eremu batzuetan erabilgarria izan daitekeena, jazarpena diskriminazio-modu gisa kontzeptualizatzea da. Horren arabera, portaera ez desiragarria da, desgaitasunarekin edo debekatutako beste arrazoiren batekin zerikusia duena, eta haren helburua edo ondorioa pertsonaren duintasunaren aurka egitea da, eta larderiako ingurunea, mehatxatzailea, apalesgarria, umiliagarria edota iraingarria sortzea. Eta hori gerta daiteke “desgaitasuna duten pertsonen ezberdintasuna eta zapalkuntza betikotzea dakarten ekintzen edo hitzen bidez”⁴²⁴.

⁴¹⁹ EESKB, 20. Ohar Orokorra, 16. paragrafoa.

⁴²⁰ *Idem*, 37. paragrafoa.

⁴²¹ *Idem*, 11. paragrafoa.

⁴²² DPB, 6 (2018) Ohar Orokorra, berdintasunari eta diskriminazio-ezari buruzkoa, CRPD/C/GC/6, 2018ko apirilaren 26koa, (aurrerantzean, batzorde horren **6. Ohar Orokorra**), 18. eta 19. paragrafoak, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/1626976>.

⁴²³ *Idem*, 14. paragrafoa. Desgaitasunari buruzko lege espezifikoen gainean batzordeak egin dituen gomendioak ezagutzeko, ikus 73. a) apartatutik c) apartatura.

⁴²⁴ *Idem*, 18 d) paragrafoa.

ECRIk Estatuko legedia aztertu zuen 2018ko txostenean, Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioaren argitan, zeinak ezartzen baitu bereizkeriaren aurkako legedian bete behar diren jarraibideak. Horretan berriro azpimarratu zituen definizioaren eta aplikazioaren arloetako alderdiak. Ez da beharrezkoa Politika Orokorrari buruzko Gomendio horren eduki osoa hemen laburtzea, baina ECRIk Espainiari buruzko 2018ko txostenean egindako kritikekin bat datozen alderdiak nabarmenduko ditugu⁴²⁵.

Diskriminazioaren aurkako legeriak honela definitu behar du arraza-diskriminazioa: arrazaren, azalaren kolorearen, hizkuntzaren, erlijioaren, nazionalitatearen edo jatorri etnikoaren ondorioz gertatzen dena. Legeek tipifikatu behar dute diskriminazioa zer modutan ager daitekeen. Gomendio Orokorraren arabera, legeetan honako hauek zerrendatu behar dira diskriminazio-ekintza gisa: segregazioa, asoziazio bidezko diskriminazioa, iragarritako diskriminatzeko asmoa eta beste bati adre ematea, laguntza eskaintzea edo argibideak ematea, beste pertsona bat diskriminatu dezan.

Diskriminazioa zein eremutan debekatu argitzeari buruz, Gomendio Orokorraren arabera, sektore publikoko eta sektore pribatuko eremu guztietan debekatu behar da. Honako hauek zerrendatu dira, gehiago egon daitezkeen arren: enplegua, erakunde profesionaletako kideztza, hezkuntza, lanbide-heziketa, etxebizitza, osasuna, gizarte-babesa, herritarrei eskainitako ondasunak eta zerbitzuak, espazio publikoak, jarduera ekonomikoak gauzatzea eta zerbitzu publikoak. Diskriminazioaren debekuak, gainera, botere publiko guztiak eta pertsona fisiko eta juridiko guztiak barne hartu behar ditu.

Lege-eremuari buruzko gomendioetan ere azpimarratu da ekintza positiboko gaia. GEBk neurri horien legitimazioa berariaz onartu zuen diskriminaziorik ezari buruzko 18. Ohar Orokorrean. Batzordearen arabera, "berdintasun-printzipioak, zenbaitetan, xedapen positiboak eskatzen ditu, Itunaren bidez debekatutako diskriminazioa irauraraztea eragiten edo errazten duten baldintzak murrizteko edo ezabatzeke". Neurri positiboek denboraldi batez eragin dezakete talde baten lehentasunezko tratua, gai zehatz batzuei buruz. Egitatezko diskriminazioari aurre egiteko behar badira, GEBk legekotzat jotzen ditu horrelako neurriak⁴²⁶. ABEBek neurri bereziak jorratu zituen 32. Gomendio Orokorrean. Definizioak ezartzeaz eta Konbentzioaren artikuluko egokien exegesia egiteaz gain, gomendio horretan neurri bereziak diseinatzeari eta aplikatzeari buruzko argibideak ematen dira. Zehazki, adierazi du neurri bereziek honelakoak izan behar dutela: konpondu nahi duten egoeraren arabekoak, legítimoak, gizarte

⁴²⁵ Gogoeta horiei dagokienez, ikus, Politikari Orokorrari buruzko 7. Gomendia.

⁴²⁶ GEB, 18. Ohar Orokorra: Diskriminazio-eza, 37. saioaldia (1989), eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CCPR/00_2_obs_grales_Cte%20Der-Hum%20%5BCCPR%5D.html#GEN18.

demokratiko batean beharrezkoak, bidezkoak, proportzionatuak eta aldi baterakoak. Beharren arabera izan behar dute, beraz, eragindako pertsonen eguneko egoeraren ebaluazioa oinarri hartu behar dute. Ebaluazioetan biztanleria-taldeen baldintza sozioekonomikoei eta kulturei buruzko datu banakatuak hartu behar dira abiapuntutzat. Diseinuan, bestalde, neurrien onuradunak diren komunitateek parte hartu behar dute⁴²⁷.

Eskubideak baliatzen laguntzen duten ekintza positiboko neurrien ildotik⁴²⁸, DPBk azpimarratu du arrazoizko egokitzapenak egin behar direla, desgaitasuna duten pertsonen zuzenduta. Lehenago ikusi dugun bezala, Espainiari buruzko txostenean gomendatu zuen arrazoizko egokitzapenik eza diskriminazio-bidetzat hartzea, DPEBren 2. artikuluan ezarri den bezala. 2018ko 6. Ohar Orokorrean egokitzapenik eza interpretatzeko modu hori jada aipatzen zen, laneko eremuan arrazoizko egokitzapenen aplikazioa bermatzeko baliabide gisa.⁴²⁹ Egokitzapen horiek egitea gomendatzen da desgaitasuna duten pertsonen bizitzaren arloetan parte hartzea eta beren eskubideez baliatu ahal izatea bermatzeko.⁴³⁰ Ohar Orokor horretan, honela definitzen dira arrazoizko egokitzapenak: “beharrezkoak diren aldaketak eta egokitzapenak” (“karga neurrigabea edo bidegabea” ezartzen ez badute), giza eskubideak edo oinarriko askatasunak baldintza berdinetan baliatzeko edo egikaritzeko beharrezkoak direnean⁴³¹. Gainera, Ohar Orokorrean gidalerroak ematen dira hori praktikan jartzeko. Egokitzapen horiek egin behar dira desgaitasuna duen pertsona batek zerbitzu bat edo eskubide bat baliatu behar duenean, eta, horren ondorioz, egokitzapena eskatu behar eta interesdunarekin negoziatu behar duenean. Nahiz eta, hasiera batean, betebeharrak erreaktiboa izan, zerbitzua ematen duen edo eskubidea baliatzeko aukera ematen duen erakundeak edo pertsonak (Ohar Orokorrean “eskubideen bermatzailea” deitzen zaio) arrazoizko egokitzapenak egin behar ditu modu proaktiboan, “baldin eta konturatu behar izan badu pertsona horrek desgaitasun bat duela, eta desgaitasun horrek agian egokitzapenak egitera behartzen duela, pertsona horrek beren eskubideak oztoporik gabe baliatu ditzan”⁴³². Ohar Orokorrean argitzen da “egokitzapena” zehazteko kontuan hartu behar dela desgaitasuna duen pertsonarentzat egokia, ona edo eraginkorra den neurrian. Proportzionaltasuna ebaluatzen da egokitzapena eskubideen bermatzailearentzat neurrigabea edo bidegabea den zehazten

⁴²⁷ ABEB, 32. Gomendio Orokorra.

⁴²⁸ Kategoría bien arteko diferentzietan buruz, ikus DPBren 6. Ohar Orokorren 25. c) paragrafoa.

⁴²⁹ *Idem*, 67. d) paragrafoa.

⁴³⁰ Ikus *Idem*, 70. c) paragrafoa, bizitza publikoan eta pribatuan parte hartzeari buruzkoa.

⁴³¹ Ikus *Idem*, 18. c) paragrafoa.

⁴³² Ikus *Idem*, 24. b) paragrafoa.

denean⁴³³. Azkenik, Ohar Orokorrean aipatzen dira arrazoizko egokitzapenak aplikatzeko behar diren funtsezko elementuak⁴³⁴.

Segidan, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko betebeharren eremua zehazteari eta mugatzeari buruzko gaietatik diskriminazioaren aurkako legeria baten fakturari buruzko gomendio zehatzagoetara aldatuko gara, Espainiari buruzko 2018ko azken oharretan, zenbait neurri aipatu zituen, zeinak beharrezkoak izan litezkeen diskriminazioaren aurkako legeria integral baten helburua betetzeko. Batzordearen ustez, lege horietan, besteak beste, honako hauek bildu behar dira:

- Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturen Nazioarteko Itunaren (EESKN) 2.2 artikuluan biltzen diren diskriminazio-arrazoi guztiak (arrazoia, kolorea, sexua, hizkuntza, erlijioa, politikako edo bestelako iritzia, jatorri nazionala edo soziala, maila ekonomikoa, jaiotza edo beste edozein gizarte-egoera)⁴³⁵.
- Diskriminazio anizkoitzaren, zuzeneko diskriminazioaren eta zeharkako diskriminazioaren definizioa.
- Eremu publikoan eta eremu pribatuan diskriminazioa eragiteko debekua.
- Diskriminazioaren ondoriozko erreparazioak lortzeari buruzko xedapenak, eremu judizialean eta administratiboan⁴³⁶.

ECRIren 7. Gomendio Orokorrean diskriminazioaren aurkako legeei buruzko alderdi praktikoen gaineko gogoetak ere bildu dira. Gogoeta horien bidez eskatzen da prozesu eta prozedura judizialak eta administratiboak eskuragarriagoak izatea diskriminazioaren biktima guztientzat⁴³⁷. Tartean sartzen dira kontziliazio-prozedurak, bai eta prozedura azeleratuak eta kautelazko tutoretzako prozedurak ere. Diskriminazio-egintzak zehapen proportzionatuen eta disuasiozkoen bidez zehatu behar dira, kalte material eta moralengatiko konpentsazioa barne⁴³⁸. Gomendioan preskribatzen da frogaren karga iraultzea, diskriminazioa alegatu duen pertsonaren alde⁴³⁹.

⁴³³ *Idem*, 25. a) eta b) paragrafoak.

⁴³⁴ *Idem*, 26. eta 27. paragrafoak.

⁴³⁵ EESKBren 20. Ohar Orokorrean zehatzago garatzen dira irizpide horiek. Ohar horretan, EESKBk zerrendatzen ditu "beste edozein gizarte-egoeratan" izeneko arrazoian sartzen diren diskriminazio-arrazoi batzuk (27.etik 35.era bitarteko paragrafoak). DPBren 6. Ohar Orokorrean ere diskriminazio-arrazoi zerrenda luzea bildu da (ikus 21. paragrafoa).

⁴³⁶ EESKB, 2018ko azken oharra, 18. paragrafoa.

⁴³⁷ ECRI, Politika Orokorren buruzko 7. Gomendia, 10. paragrafoa.

⁴³⁸ *Idem*, 12. paragrafoa.

⁴³⁹ *Idem*, 11. paragrafoa.

Hauxe da gomendioan azaltzen den beste alderdi orokor garrantzitsu bat: legerian bertan ezartzea arau guztiak —lege-, erregelamendu- edota administrazio-mailako arau guztiak— berrikusteko betebeharra, diskriminazioaren debekuarekin bat datozen ziurtatzeko, eta debeku horrekin bat ez datozenak zuzentzeko edo indargabetzeko⁴⁴⁰. 2018ko txostenean, ECRIk ondorioztatu zuen funtzio hori ezin zela Arartekoren bidez bete.

Gomendioan aipatzen diren alderdi zehatzen edo sektorialen artean, ECRIk 2018ko txostenean bi alderdi kritikatu zituen Espainiari buruz. Honako hauek dira: Kontratazio publikoaren eta dirulaguntzen esparruan, agintari publikoek ziurtatu behar dute kontratuen, maileguen edo dirulaguntzen erakunde edo pertsona esleipendunek diskriminazioaren aurkako politika dutela, eta betetzen dutela; beraz, esleipena, eskakizun horren arabera baldintzatu beharko dute⁴⁴¹. Baldintza hori bete ezean, ez da esleipenik egingo, eta, eginda bazegoen, amaitutzat jo beharko da. Lan-arloan edozein diskriminazio-xedapen zuzendu beharko da, edo erabat deuseza deklaratu beharko da, baldin eta kontratu, hitzarmen kolektibo, enpresaren barne-araudi, irabazi-asmorik gabeko erakundearen araudi, lanbide independenteen edo enpresa- edo sindikatatu-erakundearen araudi batean jasota badago.⁴⁴²

III.3.2. Diskriminazioaren aurkako borrokan espezializatu den erakundea sortzea

Horri buruzko gomendiorik zaharrena ABEBen 17. Gomendio Orokorrean jasota dago. Gomendio horretan honako gomendio hauek egiten zaizkie Estatuei: giza eskubideez diskriminaziorik gabe baliatzea sustatzeko batzorde nazionalak sortzea; arraza-diskriminazioaren aurkako estatu-politikak aztertzea; legeria nazionala 1965eko Konbentzioarekin bat datorren ikuskatzea; eta pedagogia- eta informazio-eginkizuna betetzea⁴⁴³. Gomendio oso orokorra da, eta ez da aipatzen alderdi instituzionalik edo diseinuari buruzko gairik. Ondoko hamarkadetan nazioarteko organo eskudunek eskakizun konplexuagoak aipatu dituzte horri buruz.

2018ko txostenean, CEDREren arazoak ikusita (lehenago azaldu ditugu), ECRIk gomendatu du Espainian berdintasunaren aldeko eta diskriminazioaren aurkako erakunde

⁴⁴⁰ *Idem*, 13. paragrafoa. DPBren 6. Gomendio Orokorrean eskatzen da araudi diskriminatzaileak indargabetzea (30. paragrafoa).

⁴⁴¹ ECRI, Politika Orokorri buruzko 7. Gomendioa, 9. paragrafoa.

⁴⁴² *Idem*, 14. paragrafoa.

⁴⁴³ Ikus ABEB, 17. Gomendio Orokorra, Konbentzioaren aplikazioa errazteko institutu nazionalen ezarpenari buruzkoa, 42. saioaldia (1993), A/48/18, eskuragarri hemen: <https://www.mre.gov.py/si-moreplus/Adjuntos/Informes/CERD%20N%C2%BA%2017.pdf>.

sendoa izatea. Eta lehentasunez gauzatu behar den gomendioa da. Politika Orokorrari buruzko 2. eta 7. Gomendioen arabera, ECRIk eskatzen du erakundeak nortasun juridiko propioa izatea; zuzendaritza-karguak beteko dituzten pertsonen hautaketan gobernu-eraginik ez egotea; eta erakundeak bere aurrekontua, instalazioak eta langileak izendatzeko gaitasuna izatea. Eskudantziei dagokienez, diskriminazio-ekintzen biktimen kexak jaso behar ditu, laguntza eman behar die, eta ikerketa-ahalmenak eta legitimazio aktiboa izan behar ditu prozesu judizialak abiarazi eta horietan parte hartu ahal izateko⁴⁴⁴. GNBEHAB 2020an ildo beretik joan zen, eta zera gomendatu zuen: berdintasuna sustatzeko erakunde independente bat sortzeko behar diren neurriak lehenbailehen hartzea, edo erabateko independentzia ematea CEDREri, bai eta baliabide nahikoak eta langileak izendatzeko askatasuna ere⁴⁴⁵.

ECRIren Politika Orokorrari buruzko 2. Gomendioaren oinarritzko dokumentua da⁴⁴⁶, eta bertan zehazten dira berdintasun-erakundearen ezaugarriak. Gomendioak nola-baiteko malgutasuna ematen du diseinuari dagokionez. Bi aukera ematen ditu: aukera bat da ECRIren eskumeneko diskriminazio-arrazoi guztietarako erakunde eskudun bakarra egotea (honako hauek dira, besteak beste, ECRIren eskumeneko gaiak: arraza, kolorea, hizkuntza, erlijioa, nazionalitatea, jatorri nazionala edo etnikoa, sexu-orientazioa eta genero-identitatea, bai eta horien elkarguneak ere, eta Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren (GEEH) 14. artikuluan jasotako diskriminazio-arrazoiak); eta beste aukera bat da erakunde batzuk egotea, eta erakunde bakoitzak diskriminazio-arrazoi espezifiko batzuk jorratuko ditu. Halaber, Gomendioan ez da agintzen berdintasunean soilik jardungo duen erakunderik sortzea, baizik eta bete behar dituzten eginkizunak beste erakunde batzuen esku uztea, hala nola herriaren defendatzaileen esku. Kasu horretan, berdintasuna sustatzearekin lotutako funtzioak berriaz aipatu behar dira sortze-arauan, eta giza baliabide eta finantza-baliabide propioak eta nahikoak izan behar dituzte. Zuzendaritzari dagokionez, berdintasun arloko zuzendaritza behar bezala bereizi behar da⁴⁴⁷.

Edozein eredutan, ordea, honako hauek bermatu behar dira: nortasun juridiko propioa, botere legegilearen eta botere betearazlearen independentzia organikoa eta funtzionala eta erakundearen funtsezko ezaugarriak legez administratzea eta ezartzea. Izan ere, erakundea bera lege formal baten bidez sortu behar da, eta parlamentuak

⁴⁴⁴ ECRI, 2018ko txostena, 26. eta 27. paragrafoak.

⁴⁴⁵ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 16. eta 72. paragrafoak. Era berean, Arartekoren giza baliabideak eta finantza-baliabideak indartzea gomendatu zuen, hark behar bezala bete ahal izan zitzan berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko eginkizunak, (11. eta 71. paragrafoak).

⁴⁴⁶ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 2. Gomendioa.

⁴⁴⁷ *Idem*, 5-9 paragrafoak. Diskriminazio-arrazoiak 4.b) paragrafoan zerrendatu dira.

onartu beharko du⁴⁴⁸. Independentzia hainbat alderditan kuantifikatzen da: Estatuaren edo beste eragile batzuen jarraibiderik eta interferentziarik eza, zuzendaritzaren hautaketaren gardentasuna eta lehiakortasuna, bateraezintasunak, ordainsari egokia eta denbora-agindu zehatza⁴⁴⁹. Baliabideei dagokienez, aurrekontuak linea independente bat izan behar du, eta Parlamentuak onartu behar du. Nahikoa izan behar du jarduera eta langile guztiak barne hartzeko, eta erakundeak autonomia eduki behar du dirua gastatzeko eta langileak kontratatzeko. Berdintasun-erakundeak beste iturri batzuetatik funtsak lortzeko aukera izan behar du, beste agintaritzak batzuei aplikatzen dakizkiekeen kontabilitate-arauei jarraituta⁴⁵⁰.

Honako hauek dira Gomendioak berdintasunerako erakunde independenteei esleitzen dizkien funtsezko bi eginkizunak. Batetik, berdintasuna sustatzea eta diskriminazioa prebenitzea; eta, bestetik, diskriminazioaren biktimei laguntzea, honela banatuta: kexak jasotzea, biktimei aholkularitza eta laguntza juridikoa ematea, kontziliazio-prozedurak antolatzea, legitimazio aktiboa egitea norberaren izenean edo biktimen ordekaritzan gatazkak ebazteko organo judizialen edo estrajudizialen aurrean, bai eta *amicus curiae* gisa jarduteko ere prozedura horietan⁴⁵¹. Aukerako funtzio gisa proposatzen da kexak izapidetzea eta erabaki lotesleak (bide judizialean errekurritu ahal izango direnak) edota gomendio ez lotesleak hartzea. Kasu bietan agintari publikoari edo eragile pribatuari eskatuko diote beharrezko jarduketak egitea⁴⁵², kasu zehatz bakoitzean diskriminazioa amaitzeko eta etorkizunean diskriminazioari aurrea hartzeko. Ebazpen lotesleak, gainera, zehapenak ezarri ahal izango dituzte, hala nola konpentsazio ekonomikoak eta isunak ordaintzea, edo ebazpena argitaratzea, arau-hauslea ere identifikatuta⁴⁵³.

Eskumenari dagokionez, gomendioak sektore publikoko eta pribatuko arlo guztiei egiten die erreferentzia, hala nola enpleguari, erakunde profesionaletako kide izateari, hezkuntzari, prestakuntzari, etxebizitzari, gizarte-babesari, jarduera sozialei eta kulturei, sarbide publikoko ondasunei eta zerbitzuei (kontraprestazio bidez edo kontraprestaziorik gabe), leku publikoei, jarduera ekonomikoetan aritzeari, zerbitzu eta funtzio publikoei, legearen aplikazioa barne. Lurraldearen ikuspegitik, ECRIren 2.

⁴⁴⁸ Ikus *idem*, 1-3 paragrafoak.

⁴⁴⁹ Ikus *idem*, 22-26 paragrafoak.

⁴⁵⁰ Ikus *idem*, 27-29 paragrafoak eta 32.a.

⁴⁵¹ Ikus *idem*, 10-16 paragrafoak.

⁴⁵² Gomendioak erreferentzia egiten dio diskriminazioaren aurkako legeria zibilarren edo administratiboren arloko arau-hausteak zehazteari (17.b) paragrafoa), eta handik ondorioztatzen da eragile pribatuen aurkako kexak izapidetzeko ahala.

⁴⁵³ Ikus ECRI, Politika Orokorrari buruzko 2. Gomendioa, 17-20 paragrafoak.

Gomendio Orokorrean aipatzen diren erakundeek eskudunak izan behar dute Estatuko lurralde osorako⁴⁵⁴.

Jarduteko tresna gisa, gomendioan honako hauek aipatzen dira: urteko txostenak eta ikerketa-txostenak, beste agintaritzza publiko batzuekiko lankidetzak, gizarte zibilaren inplikazioa eta komunikazio-estrategia baten bidezko kontzientziakzioa. Gomendioan berdintasun-erakundeei eskatzen zaie beren jardueraren plangintza estrategikoa egitea eta ebaluatzea⁴⁵⁵. Halaber, gomendioan zerrendatzen dira berdintasun-erakundeek beren ikerketetan eta kexen izapidetzean izan beharko lituzketen botere kezkarriak: espedienteak eta dokumentuak eskuragarri izatea, ikuskapen-bisitak egitea eta pertsonen galdeketa eta laguntzen ez duten pertsona edo erakundeen aurka isunak jartzeko edo agindu judizial bat lortzeko aukera izatea⁴⁵⁶.

Azkenik, berdintasun-erakundeen irisgarritasuna bermatzeko kontuan hartu beharreko alderdiak zehazten dira, bai haiekin harremanetan jartzeko moduari dagokionez (hau da, instalazioak, urruneko sarbideak, irekitzeko ordutegiak, eskualdeko bulegoak eta herritarrengana hurbiltzeko jarduerak egotea), kexak aurkezteko moduari dagokionez (ahoz edo idatziz aurkezteko aukera, salatzailleak menderatzen duen hizkuntzan eta modu konfidentzian), eta desgaitasuna duten pertsonen beharrei dagokienez. Berdintasun-erakundeen funtzioek eta zerbitzuek doakoak izan behar dute⁴⁵⁷.

20. Ohar Orokorrean EESKBk zenbait gogoeta bildu zituen berdintasuna zaindu behar duten erakundeen funtzio erreparatzaileari buruz, baina ez zuen alderdi instituzionalik azpimarratu⁴⁵⁸. Gomendio horren arabera, erakunde horiek erabiltzeko errazak izan behar dute salatzailleentzako, modu independentean jardun behar dute, eta diskriminazioari buruz egokitzen jotzen diren salaketak ikertu edo epaitu behar dituzte (EESK-NIren 2.2 artikulua), sektore pribatuaren eremuko salaketak barne. Erakunde horiek erreparazio-bide eraginkorrak eskaini behar dituzte, hala nola kalte-ordaina, lehengoratzeara, birgaitzea, berriz ez gertatzeko bermeak edo desenkusa publikoak⁴⁵⁹.

⁴⁵⁴ *Idem*, 4. c) eta 4. d) paragrafoak.

⁴⁵⁵ Ikus *idem*, 30. paragrafoa eta 33-37 paragrafoak.

⁴⁵⁶ Ikus *idem*, 21. paragrafoa.

⁴⁵⁷ Ikus *idem*, 40. paragrafoa.

⁴⁵⁸ Batzordeak auzitegiak, administrazio-agintariak, giza eskubideen erakunde nazionalak eta herriaren defentsa-erakundeak izendatzen ditu, berdintasuna sustatzeaz eta defendatzeaz berriaz arduratzen diren organoak aipatu gabe.

⁴⁵⁹ EESKB, 20. Ohar Orokorra

EBan berdintasunaren arloan onartu diren zuzentarauek, eta, esku artean dugun gairi dagokionez, 2000/43/EE Zuzentarauak, Estatu kideei ezartzen dizkiete eskumen jakin batzuk dituzten berdintasun-erakundeak sortzeko betebeharra. Hona hemen eskumenok: biktimei laguntzea, inkesta eta txosten independenteak egitea eta diskriminazioarekin zerikusia duen edozein gairi buruzko gomendioak ematea. Estatu kideetan dauden berdintasun-erakundeen funtzionamendu egokia eta baliokidea lortzen laguntzeko, Europako Batzordeak gomendio-estandar batzuk ere prestatu zituen⁴⁶⁰. Estandar horiek, zenbait alderditan, zuzentarauen ondoriozko legezko betebeharretatik harago doaz, eta diskriminazio-arrazoi jakin batzuetara eta bizitzaren esparru jakin batzuetara mugatzen dira. Batzordeak gomendatzen du berdintasun-erakundeen eskumenak zabaltzea eta zuzentarauak barne hartzen ez dituen arrazoi eta eremuetara ere iristea⁴⁶¹.

Batzordeak gomendatzen du berdintasun-erakundeen barne-egiturak behar adinako arreta ematea erakunderen eskumeneko edozein diskriminazio-arrazoiri, diskriminazio-arrazoiaren inpaktuaren proportzioan⁴⁶².

Diskriminazioaren biktimei laguntzeari dagokionez, batzordeak gomendatzen du erakundeak kexa indibidual edo kolektiboak izapidetzea, ebazpenen edo gomendioen bidez amaituak, eta, hala badagokio, zehapenak ezartzea; aholkularitza juridikoa; birtartekaritza- eta adiskidetze-jarduerak egitea; eta prozedura judizialetan jardutea, bai biktimen ordezkartzan, bai *amicus curiae* rolean. Halaber, iradoki egiten da berdintasun-erakundeek beren izenean eta modu estrategikoan esku har dezatela diskriminazio-gai estrukturaleri eta sistematikoeri buruzko prozesu judizialetan⁴⁶³. Gertaerak ikertzeko tresnak izan behar dituzte, eta haien jardunak lege-bermeen mende egon behar du, juridikoki lotesleak diren ebazpen eta zehapenen aurkako errekurtsu judizialak barne⁴⁶⁴.

Diskriminazioari buruzko legeen, politika publikoen edo programen arloan agintari publikoeri zuzendutako gomendioei dagokienez, bermatu behar da eragileok gomendio horiek kontuan hartzea, ahal den neurrian; eta, nolana ere, hartzaile diren agintari publikoek berdintasun-erakundeeri jakinarazi behar diete nola bete dituzten gomendiook. Informazio hori jendaurrean jakinarazi behar da⁴⁶⁵.

---

⁴⁶⁰ Europako Batzordearen 2018/951 (EB) Gomendioa.

⁴⁶¹ *Idem*, 6. or.

⁴⁶² *Idem*.

⁴⁶³ *Idem*.

⁴⁶⁴ *Idem*, 7. or.

⁴⁶⁵ *Idem*.

Berdintasun-erakundeek benetako aukera izan behar dute diskriminazioaren arloko inkestak eta txosten independenteak egiteko. Horretarako, beren ikerketak egiteko aukera eduki behar dute⁴⁶⁶.

Berdintasuna sustatzeari dagokionez, erakundeek diskriminazioaren prebentzioan parte hartu behar dute, prestakuntzaren, aholkularitzaren eta laguntzaren bidez, eta diskriminazioaren aurkako araudiaren eta dauden baliabideen ezagutza publikoa zabaltzen lagundu behar dute. Gainera, eztabaida publikoan parte hartzeko gai izan behar dute, bai eta agintari publikoekin eta talde diskriminatuekin edo interesdunekin aldiari behin hitz egiteko ere⁴⁶⁷.

Batzordearen gomendioa ez da oso zehatza independentzia-bermeei dagokienez, kontuan hartu behar diren faktoreak baino ez baitira aipatzen, baina, behintzat, aipatzen du langileek eta zuzendariak bateraezintasunen mende egon behar dutela⁴⁶⁸. Horrez gain, honako behar hauek ere azpimarratzen dira: behar beste baliabide eskuragarri edukitzea, esleitutako funtzioak eraginkortasunez eta arrazoizko denboran garatzea eta bere eginkizunetan hartzen dituzten erabakiak gainbegiratzea. Behar beste langile eduki behar ditu, eta langileen prestakuntzak eta gaitasunak behar bezalakoak izan behar dute⁴⁶⁹.

Azkenik, kexa-prozedurek doakoak, errazak, ahozkoak izan behar dute, idatziz edo bide telematikoz, eta salatzailak aukeratu duen hizkuntzan. Behar beste baliabide eman behar dira herritarrek prozedurak ezagut ditzaten. Konfidentzialtasuna eskaini behar zaie lekukoei, informatzaileei eta salatzailaiei, ahal den neurrian. Desgaitasuna duten pertsonentzako lokalen, zerbitzuen, informazioaren eta materialen irisgarritasuna azpimarratzen da⁴⁷⁰.

III.3.3. Gizarte zibilarekin kolaboratzea eta lan bateratua berrindartzea

Arazoei buruzko atalean (2.3), zenbait erakundeek Espainiako gutxiengo horiei buruzko politika publikoetan parte hartzen duten gutxiengo batzuen aholku-batzordeen diseinuari eta funtzionamenduari buruz egindako kritikak azaldu ziren. Horien ondorioz, GNBEHABk 2020an gomendatu zuen Ijito Herriaren Estatuko Kontseiluaren funtzionamendua hobetzeko, haren funtzioen eta baliabideen definizioa barne. Era

⁴⁶⁶ *Idem.*

⁴⁶⁷ *Idem*, 7-8 orr.

⁴⁶⁸ *Idem*, 8. or.

⁴⁶⁹ *Idem*, ikus 8. or.

⁴⁷⁰ *Idem*, ikus 8-9 orr.

berean, Autonomia Erkidegoekiko lankidetzaren indartzea gomendatu zuen, eta Estatuaren eta Autonomia Erkidegoen arteko lankidetzarako talde teknikoaren bileretara ijitoen ordezkariak gonbidatzea iradoki zuen⁴⁷¹.

Bestalde, DPBk argibide labur batzuk eman zituen Desgaitasuna duten Pertsonen Ordezkarien Espainiako Batzordearen posizioa hobetzeko moduari buruz. Besteak beste, gomendatu zituen, konbentzioaren aplikazioa gainbegiratzeko mekanismo independentea den aldetik, bere gaitasuna eta zeregina indartzea, bere eginkizunak betetzeko behar adina baliabide eta finantzaketa bidez⁴⁷².

Ordezkaritza- eta kontsulta-organoetan formalizatutako lankidetzaz eta kooperazioaz gain, nazioarteko erakundeek ikusi dute beste bide batzuetatik ere talde diskriminatuekin eta gutxiengoekin sustatu behar dela lankidetzaren.

2016ko azken oharretan, ABEBk Espainiari gomendatu zion gizarte zibilarekin lan egiten jarraitzea eta giza eskubideen babesean eta arraza-diskriminazioaren aurkako borrokan diharduten erakundeekin ere hitz egitea (hurrengo aldizkako txostena prestatzeari eta horren gomendioak aplikatzeari dagokionez)⁴⁷³. GNBEHABk, halaber, 2014an gomendatu zuen musulmanen komunitateko ordezkarietako elkarrizketa indartzea, komunitate horrek praktikan dituen arazoei buruz⁴⁷⁴. 2020ko txostenean, erakunde berak ijitoen parte-hartze politikoa sustatzeko eta indartzeko beharra aipatu zuen, baita ijitoei dagozkien gaietatik haratago doazen gaietan ijitoen inplikazio publikoa sustatu eta indartu beharra ere. Era berean, azpimarratu zuen ijitoen antolakuntzen ahalduztzea eta lidergoa behar zirela⁴⁷⁵.

III.3.4. Diskriminazioaren aurkako organo eskudun bat sortzea hedabideen arloan

2016an, ABEBk gomendatu zuen organo independente eta inpartziala sortzea. Organo horrek behar bezalako baliabideak eduki beharko ditu, hedabideetako estereotipoak gainditzeko neurrien ezarpena gainbegiratzeko. Horrez gain, ABEBk gomendatu zuen komunikabideen erabilera arduratsuen eta aniztasunaren aldeko sentsibilizazioaren sustapen orokorra⁴⁷⁶.

---

⁴⁷¹ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 22. eta 198. paragrafoak.

⁴⁷² DPB, 2019ko azken oharra, 63. paragrafoa.

⁴⁷³ ABEB, 2016ko azken oharra, 40. paragrafoa.

⁴⁷⁴ GNBEHAB, Laugarren txostena, 50. paragrafoa.

⁴⁷⁵ Ikus GNBEHAB, Bosgarren txostena, 186-188 paragrafoak.

⁴⁷⁶ ABEB, 2016ko azken oharra, 25. eta 26. paragrafoak.

ECRIk, aldiz, honako hauek gomendatu zizkion Estatuari: komunikabideen mekanismo autoerregulatzailerik eskatzea eduki xenofoboerik edo intoleranterik aurre egiteko dauden mekanismoen eraginkortasuna hobetzeko; haien kontzientziarazioa lantzea; eta komunikabideen horri buruzko ikerketa, prestakuntza eta gogoeta sustatzea⁴⁷⁷. Bestalde, GNBEHABk, 2020an, ikuspegi instituzionalaren alde egin zuen, eta komunikabideak arautzeko agintaritzaren independente bat sortzea gomendatu zuen⁴⁷⁸.

III.3.5. Datuen bilketa eta azterketa hobetzea

Diskriminaziorik ezaren arloko eskumena duten nazioarteko erakundearen artean, etengabe eskatu da diskriminatutako pertsonen taldeei buruzko datuak hobeto biltzea eta xehatzea, haien egoera hobeto ezagutzeko, biztanleria orokorraren egoerarekin alderatzeko eta datuetan oinarritutako politika eraginkorrak diseinatzeko. Lehenago azaldu ditugu erakunde horiek Estatu Espainolari arlo horren gainean egindako kritikak. Segidan, gomendioei helduko diegu.

ABEBen 25. Gomendio Orokorra modu eredugarrian adierazten ditu datu zorrotzak biltzeko eta aztertzeko asmoa eta erabilgarritasuna. Gomendio horretan, ABEBk bere buruari proposatu zion genero-ikuspegia hobeto txertatzea batzordeak egiten dituen arraza-diskriminaziorik buruzko azterketetan. Horretarako, Estatuari eskatu zien emakumei arraza-diskriminaziorik gabe Konbentzioaren eskubideez gozatzea bermatzeko aurkitutako zailtasunen deskribapen kuantitatiboak eta kualitatiboak identifikatzea. Horrez gain, hauxe gaineratu zuen: "datuak arrazaren edo jatorri etnikoaren arabera sailkatzen badira, eta arraza edo etnia talde horien barruan generoaren arabera bereizten badira, Estatu kideek eta Batzordeak emakumearen aurkako arraza-diskriminazioaren moduak zehazteko, alderatzeko eta konpontzeko neurriak hartu ahal izango dituzte; bestela, baliteke modu horiek ezkutuan eta zigorrik gabe gertatzea"⁴⁷⁹.

Arrazoi espezifikoen diskriminazioaren aurkako borrokan diharduten erakundeek egindako gomendioak bat datozen alderdi batzuei buruz. Horrek pentsarazten digu aplikatu daitezkeen diskriminazio orokorraren aurkako politika publikoak egiteko esparruan, edozein arrazoiengatik eta edozein modutan.

⁴⁷⁷ ECRI, 2018ko txostena, 45. eta 46. paragrafoak.

⁴⁷⁸ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 147. paragrafoa.

⁴⁷⁹ ABEB, 25. Gomendio Orokorra, generoarekin lotutako arraza-diskriminazioaren dimentsioei buruzkoa, 56. saioaldia (2000), 6. paragrafoa, eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.

Desgaitasuna duten pertsonen esparruari buruz, DPBk, 2019an, gomendatu zuen datuak biltzeko eta informazioa aurkezteko prozedura sistematikoak egitea, desgaitasuna duten pertsonen eta haiek dituzten oztopoei dagokienez, datuak banakatzeko eta zenbait jarduerari buruzko erregistroak sortzeko, hala nola tratamendu behartuei, nahi gabeko barneratzei edo euste-bitartekoen erabilerari buruzkoak. Azkenik, batzordeak adierazi zuen desgaitasuna duten pertsonen erakundeek parte hartu behar zutela datuak biltzeko eta aztertzeko prozeduren diseinuan⁴⁸⁰. 6. Ohar Orokorrean, DPBk, Konbentzioko Estatu kideen betebeharrak orokorren artean, honako hau garatu zuen: “desberdintasunak, praktika diskriminatzaileak eta desabantaila-koadroak detektatzeko eta berdintasuna sustatzera bideratutako neurrien eraginkortasuna aztertzeko beharrezkoak diren datuak eta ikerketa-informazioa biltzea eta aztertzea”. Batzordeak behatu zuen Estatu askok ez zutela datu eguneraturik edo bereizirik, nahiz eta datu horiek eta haien analisiak “funtsezkoak izan diskriminazioaren aurka eta berdintasunaren alde borrokatzeko neurri eraginkorrak formulatzeko”⁴⁸¹. Zehazki, Batzordeak azpimarratu zien Estatuak datuak bildu, aztertu eta banakatu behar zituztela, “desgaitasunaren eta kategoriazko intersektionalaren arabera, eta adierazleak egin behar zituztela, desgaitasuna kontuan hartuta, aurrerapenen aplikazioa eta jarraipena ebaluatzeko, bai eta ekimen eta politika berrien edo abian direnen eraginkortasuna ebaluatzeko ere”⁴⁸². Ohar Orokor horretan aipatzen da desgaitasuna duten pertsonen —erakunde itxietan bizi diren ere bai— eta haien ordezkariak erakundeek ikerketa-prozesuetan inplikatu behar dutela. Horiek horrela, desgaitasuna duten pertsonen bizi dituzten “esperientziak eta haien eskakizunak ikerketen ardatz nagusiak izan behar dute”⁴⁸³.

Gorrito-delituen eremuan, ECRIk gomendatu zuen polizia-estatistikak eta arlo horretako estatistika judizialak elkarri lotzea, salatutako delituetatik zenbat iristen diren fase judizialek eta zenbat hartzen diren gorrito-delituetatik ebazpen judizialek⁴⁸⁴. 15. Gomendio Orokorrean, ECRIk jada detektatu zuen gabeziak zeudela datuen bilketan⁴⁸⁵ eta gomendatu zuen gorrito-diskurtsoari buruzko datuak biltzea, arlo penalerara mugatu gabe, baita agintari eskudunek erabiltzea, bereiztea eta barreiatzea ere. Datu horiek baliagarriak izan behar zuten gorrito-diskurtsoaren aurkako estrategiak garatzeko. ECRIk gomendatu zuen inkestak eta landa-azterketak egitea, gorrito-diskurtsoa hedatzeko baldintza egokiak hobeto ulertu ahal izateko⁴⁸⁶. ECRIren ustez,

⁴⁸⁰ DPB, 2019ko azken oharra, 59. paragrafoa.

⁴⁸¹ DPB, 6. Ohar Orokorra, 34. paragrafoa.

⁴⁸² *Idem*, 71. paragrafoa.

⁴⁸³ *Idem*, 35. eta 71. paragrafoak.

⁴⁸⁴ ECRI, 2018ko txostena, 49. eta 50. paragrafoak.

⁴⁸⁵ Ikus ECRI, Politika Orokorren buruzko 15. Gomendoa, 76. eta 77. paragrafoak.

⁴⁸⁶ *Idem*, 74. eta 75. paragrafoak.

gorroto-diskurtsoari buruzko datuak biltzeko eta aztertzeko moduek koherenteagoak, sistematikoak eta osatuagoak izan behar dute⁴⁸⁷. Gainera, agintari batek arduratu behar du erakunde eta organismo publikoek ikuspegi hori benetan aplikatzen dutela bermatzeaz⁴⁸⁸. ECRIk horri buruz egin dituen gomendio batzuk —sakonago jorratuko ditugu gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari buruzko atalean— interesgarriak dira azterlan honen xedeetarako ere bai, bereziki, datuak biltzeari buruzkoak, diskriminazioaren aurkako politiken zati gisa. Adibidez, ECRIk garrantzitsutzat jo du bilketa- eta azterketa-teknikoak eta datuak prozesatzeko teknologia modernoak erabiltzea. Datuak gehitzea eta anonimizatzea ezin da oztopo izan datuak informazio-unitateen arabera (adibidez, desgaitasunaren, generoaren edo erlijio-sinesmenen arabera) desagregatzeko, talde partikularren egoera ezagutzeko edota gorroto-diskurtsoaren erabileraren ezaugarriak identifikatzeko (adibidez, erabiltzaile mota edo lekua). Horrela, joerak eta ahuleziak zehaztu daitezke⁴⁸⁹. Halaber, datuak eta analisiak zabaltzea gomendatzen da, bai formalki gorroto-diskurtsoari aurre egiteko erantzule diren erakunde edo pertsonen artean, baita politikari eta lider erlijioso edo komunitarioen artean ere. ECRIk garrantzitsutzat jo du datuak euskarri egokian zabaltzea, eta he-dabideen esku ere egotea⁴⁹⁰.

Lehenago, ECRIren beste politika-gomendio orokor bat diskriminazioaren eta arrazakeriaren esperientziei eta pertzepzioei buruzko inkestei buruzkoa izan zen, biktima potentzialen ikuspegitik egina⁴⁹¹. Gomendio horretan gidalerro batzuk bildu ziren hainbat alderdiri buruz:

- Hauxe da inkesta mota horren helburu orokorra: egoera ahulean dauden taldeetako kideen pertzepzioari eta esperientziei buruzko datuak lortzea, arrazakeria-gertakariei eta herritar gehienek iritziei eta jarrerari buruzko informazio kuantitatiboa osatzeko eta aberasteko⁴⁹². Inkesta horien emaitzak erabil daitezke bereziki jarduerak behar dituzten arloak identifikatzeko, politikak ebaluatzeko eta lantzeko, biktimek ikusitako diskriminazio-arazoei buruz kontzientziatzeko eta erakunde edo zerbitzu jakin batzuei buruz duten pertzepzioaz jabetzeko⁴⁹³.

⁴⁸⁷ *Idem*, 78. paragrafoa.

⁴⁸⁸ *Idem*, 87. paragrafoa.

⁴⁸⁹ *Idem*, 85. paragrafoa.

⁴⁹⁰ 86. paragrafoa.

⁴⁹¹ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 4. Gomendio Orokorra: Balizko biktimek diskriminazioan eta arrazismoan duten esperientziaren eta pertzepzioaren gaineko inkesta nazionalak, 1998ko martxoaren 6an onartua, CRI(98)30 eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-4-on-national-surveys-on-the-exp/16808b5a5a>.

⁴⁹² *Idem*, 1. paragrafoa.

⁴⁹³ *Idem*, 11. paragrafoa.

- Inkesten antolaketa praktikoa: Zer faktore hartuko dira kontuan inkestatuko diren taldeak eta haien kategorizazioa aukeratzeko (adibidez, talde horren tamaina edo hari buruzko informazioa), kontrol-taldeak erabiltzeko, biztanleria-erroldetan jasotako informazio banakatua aprobetxatzeko, edo talde jakin batzuek inkesta horiek estaltzeko dituzten zailtasunei aurre egiteko⁴⁹⁴.
- Inkesten diseinua:⁴⁹⁵ Besteak beste, ECRIk honako hiru talde hauek aipatu ditu: 1) Agintariekiko eta sektore pribatuarekiko harreman-esperientziak eta balizko tratu bidegabea. 2) Gutxiengoen pertzepzioa, gizartean termino berdinetan parte hartzeko dituzten aukerei buruz; aukera horiek zenbateraino gauzatu diren jakitea eta gutxiengoen egoera hobetzeko hartu diren neurriak ezagutzea. 3) Gizartean eta erakundeetan arrazakeriak duen presentziaren pertzepzioa, eta gutxiengoe-tako pertsonen nolako pertzepzioak eta jarrerak dituzten, bizitokitizat hartu duten herrialdeari buruz.
- Jarraipen-inkestak, besteak beste, denboran zehar diskriminazio- eta arrazakeria-ereduetan izandako aldaketak ezagutzeko eta talde berriak sartzeko⁴⁹⁶.

Gomendio horietako batzuk kolektiboen edo eremu espezifikoaren diskriminazioaren aurkako borrokara bideratuta daude, baina, hala ere, izaera orokorreko ideiak identifikatu daitezke haietan. Lehenik eta behin, datuak eduki behar dira, diskriminazioaren aurkako politikak eta planak behar bezala landu eta ebaluatu ahal izateko. Datu horiek bereizita egon behar dute, batez bestekoetatik eta biztanleria orokorrari buruzko datuetatik harago, talde zehatzen egoerari buruzko informazioa emateko. Talde minoritarioen ikuspegia, haien esperientziak eta jasaten dituzten eskubide espezifikoaren urraketak datuak biltzeko eta aztertzeko jardueretan sartu behar dira, diseinutik bertatik. Horretarako, jarduera horietan duten parte-hartzea instrumentatu behar da. Baliabide material eta teknologiko egokiek eskuragarri egon behar dute. Lortutako datuek publikoak izan behar dute, eta, batez ere, pertsonen eta erakundearen artean hedatu behar dira, bereziki, erakunde horiek diskriminazioaren aurkako borrokaren erantzukizuna badute, edota diskriminazioan eragin positiboa izan badute.

Giza eskubideen eremuan, Giza Eskubideen Aldeko Nazio Batuen Goi-Komisarioaren Bulegoak 2018an gida bat argitaratu zuen giza eskubideen ikuspegia datuen bilketan

---

⁴⁹⁴ *Idem*, 2-7 paragrafoak.

⁴⁹⁵ *Idem*, 8. paragrafoa.

⁴⁹⁶ *Idem*, 10. paragrafoa.

aplikatzeari buruzkoa⁴⁹⁷. Gida horrek gogora ekartzen du NBEko Estatu kideek konpromisoa hartu zutela datuak sistematikoki bereizteko, 2030 Agendaren helburuen irismenean eta neurketan hobeto laguntzeko metodo gisa. Giza eskubideen ikuspegia justifikatzen da datuak diskriminazio-arrazoien arabera bereiztea ez baita neutrala, gida horren arabera, eta horrek arrisku larriak eragiten dituelako. Horretarako, hartu egiten da giza eskubideen ikuspegiak ekarpen esanguratsua egin dezakeela⁴⁹⁸. Premia horietatik abiatuta, gidan oinarritzko sei printzipio biltzen dira, baina hemen azalpen laburrekin batera jasoko ditugu. Horiek sakonago ezagutzeko, gidan oinarrituko gara.

1. Datuak biltzeko prozesuetan kasuan kasuko biztanle-taldeek parte hartzea, plangintza, bilketa, analisia eta zabalkundea barne. Parte-hartzeari buruzko erabakiak hartzeko moduak gardena eta zuzena izan behar du. Datuak biltzen dituzten erakundeek modu proaktiboan jardun behar dute, alderdi horri dagokionez.
2. Datuen segregazioa: Desagregazioak aukera ematen die datuen erabiltzaileei biztanleria-taldeak alderatzeko eta talde espezifikoaren egoerak ulertzeko. Hori egiteko, ezaugarri garrantzitsuei buruzko datuak bildu behar dira, giza eskubideen nazioarteko zuzenbideak aitortutako ezaugarrien arabera (sexua, adina, etnia, migrazio-estatusa, desgaitasuna, erlijioa, egoera zibila, diru-sarrerak, sexu-orientazioa eta genero-identitatea).
3. Autoidentifikazioa (*self-identification*): Datuak biltzeari dagokionez, lagindutako populazioek aukera izan behar dute komunitate edo talde horiekin identifikatzen diren adierazteko. Pertsonak aukera izan behar dute talde horietako kide izatea zehazten duten ezaugarri pertsonalei buruzko informazioa ematea ala ez erabakitzeko. Gainera, *do no harm* printzipioari jarraitzen zaio. Datuak biltzeko jarduerak ezin dute eragin kaltegarririk izan pertsonengan. Diskriminazio-arrazoiei buruzko datuak, aurreko puntuan zerrendatu ditugunak, segurtasunez zaindu behar dira, eta hizpide dituzten pertsonen eta gizarte osoaren onurarako baino ez dira erabili behar.
4. Gardentasuna: Datuak biltzen dituzten erakundeek beren eragiketei buruzko informazio eskuragarria eman behar dute, ikerketen diseinua eta datuak biltzeko

---

⁴⁹⁷ GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO NAZIO BATUEN GOI KOMISARIOAREN BULEGOA, *A human rights-based approach to data. Leaving no one behind in the 2030 Agenda for sustainable development*, Nazio Batuak, Geneva, 2018, eskuragarri hemen: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData.pdf>.

⁴⁹⁸ *Idem*, 2. or.

metodologia barne. Erakunde publikoek bildutako datuek herritarren esku egon behar dute.

5. Pribatutasuna: Biltzaileek lortutako datuak behar bezala babestu behar dira, eta konfidentzialtasuna gorde. Datuak babesteko bermeak eman behar dira. Pertsonen datu pertsonalen eta erantzunen konfidentzialtasunari eutsi behar zaio. Datuak argitaratzen direnean, ezinezkoa izan behar du datuen bidez pertsonak identifikatzeak.
6. Erantzukizuna eta kontuak ematea (*accountability*): Datuak biltzen dituztenak erantzuleak izango dira giza eskubideak beren jardueretan errespetatzeaz. Kontuan hartu behar da datuen ardura duten erakunde publikoak giza eskubideen mende daudela. Bestalde, datuak estatuei eta giza eskubideen arloko beste eragile batzuei erantzukizunak eskatzeko erabili behar dira, eta funtzio hori betetzen duten gizarteko eragileen eskura jarri behar dira.

Nazioarteko erakundeek hautemandako gabeziei buruzko epigrafean adierazi bezala, hemen oso labur azalduko ditugu azpitaldeak Europako Batzordearen goi-mailako taldearen berdintasun-datuei buruz egindako gomendioak, diskriminaziorik ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruz. Alderdi hori amaieran jaso dugu, gidalerro eta gomendio horiek teknikoagoak eta praktikoagoak direlako. Lehen bezala, azpitaldeak ezagutza sakonagoa izateko egindako dokumentuan oinarrituko gara⁴⁹⁹.

Gidalerro instituzionalak eta egiturazkoak

- Berdintasun-datuen iturrien eta hutsuneen ikuspegia lantzea, ikuspegi sistemati-koagoa izateko eta bikoiztasunik ez gertatzeko oinarri bat ezartzeko, eta dauden premiak berdintasun-datuei dagokienez identifikatzeko.
- Erakundeen arteko lankidetzaren sustatzea berdintasun-datuak biltzeko eta erabiltzeko, hau da, erakundeek lan-talde gisa jardutea panoraman antzemandako gabeziei eta beharrei buruz egindako aurrerapenak koordinatzeko eta haien jarraipena egiteko.
- Berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko datuen zentral bat sortzea, hainbat eragilek datuak eskuratzeko eta erabiltzeko aukera izan dezaten.
- Erakundeek berdintasun-datu sendoak eta fidagarriak biltzeko dituzten gaitasunak handitzea, finantzaketaren eta prestakuntzaren bidez.

⁴⁹⁹ DISKRIMINAZIORIK EZAREN, BERDINTASUNAREN ETA ANIZTASUNAREN EUROPAKO BATZORDEKO GOI-MAILAKO TALDEA., op. cit.

- Berdintasun-datuen erabilera erraztea eta sustatzea eta formatu eta hizkuntza eskuragarrien bidez azkar barreiatzea. Azken helburua politika publikoak egiteko zikloan berdintasun-datuak sartzea da. Honako faktore hauen mende egongo da: 1) Borondatea, datuetan eta ebidentzietan oinarritutako politikak lantzeko. 2) Berdintasun-datuak une egokian eskuragarriak egotea. 3) Berdintasun-datuak komunikabideen eta herritarren esku egotea.

Gidalerro operatiboak

- Datuek osatuta egon behar dute. Horretarako, honako hauek gomendatzen ditugu: hainbat iturritara jotzea, diskriminazioa gerta daitekeen bizitzaren funtsezko arlo guztiak kontuan hartu direla bermatzea, datu zehatzak ustiatzea, diskriminazio-kasuei eta horien bilakaera judizial edo administratiboari buruzko datu estatistikoak biltzeko eta argitaratzeko sistemak garatzea; diskriminazio intersektionala eta anitza zeharkakotasunez erabiltzea, datuak biltzeko eta aztertzeko; datu-iturrien arteko lotura sustatzea eta analisisian eskualde mailako eskala indartzea.
- Berdintasun-datuak makroinkestetan zeharkatzea: makroinkestean bidez, berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko informazioa biltzea, aldagai eta galdera egokien bidez, eta lortutako datuak bereiztea, diskriminazio-arrazoien arabera, ahal heinean.
- Datuen bilketa egokia bermatzea, proiektatutako eta aldi behingo erabilerarako: datuak zentzuzko epe batean eskuratu behar dira, jaso diren helbururako garrantzitsuak direla bermatzeko. Horretarako, besteak beste, datuak sistematikoki eta aldizka bildu behar dira, eta ondoriozko joerak sistematikoki identifikatu eta behatu behar dira, eta datuak biltzen dituzten eragileek metodologia bera garatu edo erabili beharko lukete.
- Berdintasun-datuen baliozkotasuna eta fidagarritasuna berrindartzea. Horretarako, NBEren Goi Komisarioaren Bulegoak proposatutako giza eskubideen ikuspegiari jarraitzea gomendatzen da. Halaber, datuen bilketaren xede diren komunitateekin eta taldeekin indartu behar dira parte-hartzea, kontsulta eta lankidetzak. Halaber, gomendatu egiten da galde-sortetatik anbiguotasunak kentzea, ordezkari adierazleak erabilera fintzea eta adierazleak kalitate-irizpideak garatzea (adibidez, koherentzia, argitasuna, egokitasuna, puntualtasuna, zehaztasuna, jarraitutasuna, objektibotasuna, garrantzia, alderagarritasuna eta gardentasuna).
- Berdintasunari buruzko datuen adierazgarritasuna bermatzea, hartutako laginek behar bezala adieraz ditzaten azterketaren xedea den gizarte-taldearen funtsezko ezaugarriak. Laginen tamainak nahikoa izan behar du, eta saiatu egin behar da zenbait pertsona-talderen parte-hartzea bultzatzen edo moteltzen duten

alborapenik ez egoten. Horretarako, beharrezkoa da ordezkari txikia duten taldeengana iristea eta haiei espezifikoki zuzendutako inkestak egitea, baina baita dauden inkestetan sartzea ere, eta lagin batzuen tamaina txikia konpentsatzea eta adierazgarritasuna eta baliozkotasuna indartu dezaketen metodo kualitatiboak sustatzea.

- Berdintasun-datuen alderagarritasuna hobetzea: Horretarako, beharrezkoa da definizioetan eta sailkapen- eta kategorizazio-sistemetan egon daitezkeen desberdintasunak aurkitzea, eta ahal den neurrian harmonizatzea. Era berean, datu-bilketaren diseinua harmonizatzea gomendatzen da, eta, alderagarritasuna lortu ezin den lekuetan, behintzat, datu-iturrien, definizioen eta diseinuen arteko aldeak interpretatzeko jarraibideak ematea. Azkenik, datuen nazioarteko alderagarritasuna indartzea gomendatzen da.

III.3.6. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak eta estrategiak egitea eta ebaluatzea

Azterlan hau egiteko aztertu ditugun nazioarteko erakunde guztiek argi adierazi dute diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak, programak eta estrategiak behar direla. Arauak baino gehiago egin behar da: jarduera-plan zehatzak behar dira, arauen edukia errealitate praktikako ekintza espezifikoak bihurtzeko. Nazioarteko erakundeek, hori adierazteaz gain, plan horien ezaugarriei, lanketari eta ebaluazioari buruzko jarraibideak eman dituzte, plana eraginkorra izaten laguntzeko.

Nazioarteko erakundeek aipatu dituzten Espainiako diskriminazioaren aurkako politiken arazoei buruzko epigrafean jaso ditugu azterlan hau egiteko kontuan hartu ditugun Europako Kontseiluko bi erakundeen oharra. Hemen bildu ditugu alderdi horri buruz egin dituzten oharra:

Espainiari buruzko 2014ko txostenean, GNBEHABk jo zuen honako gomendio honek Estatuaren berehalako jarduketa behar zuela: "zaindu egitea ijitoen erabateko berdintasun eraginkorra sustatzera bideratutako programek helburu argiak eta ondo definitutako jarduerak barne hartzea, beren helburuetara berriaz esleitutako funts egoiak izatea, eta programa horien eraginaren jarraipen eraginkorra egitea, ijitoen ordezkariekin adostuta"⁵⁰⁰. Esan bezala, 2020ko geroko txostenean jaso da 2014an adierazitako arazoei heldu zaiela. Hala eta guztiz ere, batzordeak berriro adierazi zuen: "egoera sozioekonomiko ahulean dauden talde txikietako pertsonen integrazio eraginkorra sustatzeko, epe luzerako estrategia globalak landu eta abian jarri behar

⁵⁰⁰ GNBEHAB, Laugarren txostena, 2. paragrafoa.

direla. Behar adina baliabide esleitu behar zaizkie maila operatibo guztiei, eta, bereziki, tokiko mailei. Gainera, politika horien jarraipen zorrotza eta eraginaren ebaluazioa egin behar dira, eragindako gutxiengoaren ordezkariekin lankidetzan estuan, politika horiek denboran zehar egokitzeko eta indartzeko”.⁵⁰¹

Bere aldetik, ECRIk gomendatu zuen Arrazismoaren, arraza-diskriminazioaren, xenofobiaren eta horiekin lotuta dauden intolerantzia moduen aurkako estrategia integrala eguneratzea; strategiak berak proposatutako helburuak lortzeko egindako aurrerapenak neurtu ahal izateko adierazleak sartzea eta finantzaketa hobetzea.⁵⁰²

Urte bereko azken oharretan, EESKBk Espainiari gomendatu zion eskubide ekonomiko, sozialen eta kulturalen erabilerari buruzko adierazleak egitea eta erabiltzea, EESKNIrekiko betebeharrak betetzean egindako aurrerapenen ebaluazioa errazago egin ahal izateko. Horrez gain, Giza Eskubideen Aldeko Nazio Batuen Goi-Komisarioaren Bulegoak egindako giza eskubideen adierazleak kontsultatzea gomendatu zuen.⁵⁰³

Gomendio orokorren esparruan, EESKBk 20. Gomendio Orokorrean aipatzen du diskriminazioari aurre egiteko ekintza-planak, politikak eta strategiak, legediaz harago, garrantzitsuak direla. Are gehiago, gomendio horretan azaltzen du legeak, politikak eta programak barne hartzen dituen ikuspegi integrala behar dela diskriminazioaren aurka borrokatzeko. Batzordearen ustez, plan horien bidez heldu behar zaie diskriminazio-arrazoi debekatuen mende dauden talde guztiei. Azkenik, azpimarratu egin du “neurriak eta horien emaitzak gainbegiratu eta ebaluatu behar direla, konparazio-adierazle eta -elementu egokien bidez, diskriminazio-arrazoi debekatuen arabera banakatuta”⁵⁰⁴. Antzeko ildo batetik doa ABEBen 31. Gomendio Orokorra, zigor arloko justiziar buruzkoa. Bertan gomendatzen da arraza-diskriminazioa modu estrukturalan ezabatzeko estrategia edo ekintza-plan nazionalak praktikan jartzea. Estrategia horietan bildu behar dira helburu definituak, ekintza espezifikoak eta aurrerapenak neurtzeko adierazleak.⁵⁰⁵

⁵⁰¹ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 198. paragrafoa.

⁵⁰² ECRI, 2018ko txostena, 41. eta 42. paragrafoak.

⁵⁰³ EESKB, 2018ko azken oharra, 53. paragrafoa.

GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO NAZIO BATUEN GOI-KOMISARIOAREN BULEGOA, *Informe sobre los indicadores para promover y vigilar el ejercicio de los derechos humanos*, 2008ko maiatzaren 15ekoa, HRI/MC/2008/3.

⁵⁰⁴ Ikus EESKB, 20. Ohar Orokorra, 38., 39. eta 41. paragrafoak.

⁵⁰⁵ ABEB, 31. Ohar Orokorra, zigor-justiziaren administrazioan eta funtzionamenduan arraza-diskriminazioa prebenitzeari buruzkoa, 65. saioaldia (2005), 5.i) paragrafoa, eskuragarri hemen: [https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs grales CERD.html#GEN31](https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20grales%20CERD.html#GEN31).

III.3.7. Politika publikoek talde minoritarioetan edo diskriminatuetan neurri gabe izan dezaketen inpaktu kaltegarriari heltzea

Aurreko bi ataletan jasotako gomendioei zuzenean lotuta, kontuan har daitezke segidan jorratuko ditugunak, politika jakin batzuek diskriminatutako biztanleria-taldeetan izaten duten eragina aztertzeari buruzkoak. Hain zuzen ere, politiken eta planen inpaktu diferentzialak ezagutu ahal izateko, lehenik eta behin, plan horiek eskuragarri egon behar dute; bigarrenik, plan horiek ebaluatu behar dira; eta, hirugarrenik, ebaluazioak modu koherentean jasotako datuetan oinarritu behar dira, taldeetan sortzen duten bestelako eragina identifikatzeko. Horretarako, datuak behar bezala banakatu beharko dira.

Lege-esparruari dagokionez, ABEBen 31. Ohar Orokorrean adierazi dute honako hauek arraza-diskriminazioaren balizko kausatzat jo beharko liratekeela: “zenbait legedi nazionalak izan ditzaketen zeharkako diskriminazio-ondorioak, bereziki, legetan honako hauek jorratzen direnean: terrorismoa, immigrazioa eta nazionalitatea; herritar ez-nazionalak nazioko lurraldean sartzea debekatzea edo nazioko lurraldetik kanporatzea agintzen duten zigorrak, zenbait talderi ezarritako zigorrak edo bidezko arrazoirik ez duten komunitate batzuetako kidea izateagatik zigorrak”. Batzordeak gomendatzen du Estatuak lege horien ondorio diskriminatzaileak ezabatzea, eta proportzionaltasun-printzipioa errespetatzea, arraza- eta etnia-taldeetako kideei, herritartasun-baimenik ez dutenei, ijitoei, herri autoktonoei, lekualdatutako herriei, bereziki marjinazioaren eraginpean dauden taldeei, emakumei eta haurrei aplikatzen zaizkienean⁵⁰⁶.

Austeritate-neurrien diskriminazio-ondoriorik izan ez dadin, eta eragindako eskubide ekonomikoen, sozialen eta kulturalen funtsezko edukiarekiko errespetua bermatze aldera, EESKBk 2018an Espainiari gomendatu zion austeritate-neurriek zer ondorio izan duten eskubideez baliatzeko aukeretan, batez ere, pertsona eta talde behartsuen eta baztertuen artean (hala nola gizonak ez diren pertsonen, neska-mutil txikien, desgaitasunen bat duten pertsonen, ijitoen eta erromanien, errefuxiatuen, asilo-eskatzaileen eta migratzaileen artean). Halaber, eragindako taldeei kontsultatu ondoren, Estatuari gomendatu zion austeritate-neurriak amaitutzat jotzea. Era berean, gomendatu zuen zerga-politikaren banaketa-ondorioak eta biztanleriaren sektoreek, talde baztertuak eta behartsuak barne, jasaten duten zerga-karga aztertzea⁵⁰⁷.

⁵⁰⁶ *Idem*, 4. paragrafoa.

⁵⁰⁷ Ikus EESKB, 2018ko azken oharra, 14. eta 16. paragrafoak.

Hezkuntzari edo lan-merkatuari buruzko gomendio espezifikoagoetan, ECRIk gomendatu zuen merkatuan sartzeko edo hezkuntza jasotzeko zailtasun handienak dituzten taldeak identifikatzea, eta helburuak, adierazleak, gutxieneko adierazleak eta balio zehatzak garatzea⁵⁰⁸.

III.3.8. Profil etnikoen erabilera ezabatzea

Gabeziei buruzko atalean nazioarteko erakundeek Estatu Espainolari eman dizkioten zenbait jarraibide edo gidalerro aipatu genituen, batez ere, segurtasun-indarrek eta -kidegoek egiten dituzten jardueretatik profil etnikoren erabilera guztiz kentzeari buruz. Gai horri buruz, ECRIk gomendio orokor bat egin du, poliziaren jardunetik arrazakeria ezabatzeko. Segidan, gomendio horri helduko diogu⁵⁰⁹.

Gomendio Orokor horretan, lehenik eta behin, *racial profiling* zer den definitzen da: “Poliziak, justifikazio objektiborik eta zentzuzkorik gabe, hainbat arrazoi erabiltzea — hala nola arraza, kolorea, hizkuntza, erlijioa, nazionalitatea eta jatorri nazionala edo etnikoa— bere kontrol-, zaintza- edo ikerketa-jardueretan”. Gomendatu egiten du arraza-profilen erabilera legez argi zehaztuta eta debekatuta egotea⁵¹⁰. Gainera, gomendioan adierazi du kontrol-, zaintza- edo ikerketa-ahalmen horiek ezin direla baliatu, irizpide objektiboetan oinarritutako susmoak daudenean baino ez, eta polizia-agenteei behar bezalako prestakuntza eman behar zaiela alderdi horiei buruz.⁵¹¹ Berriro, hartu egiten da polizia-jardunaren azterketa beharrezkoa dela praktika arrazistak desagerrarazteko, eta azterlan horretan datuak banakatu behar direla, diskriminazio-arrazoen arabera.⁵¹² Prebentzioari eta errepresioari dagokienez, gomendatu egiten da polizia-agenteei irakastea jarduera diskriminatzaileen eta arrazoei lotutako jokabideen aurrean zero tolerantzia edukitzen⁵¹³. Halaber, gomendatu egiten da polizia-zerbitzuetatik eta fiskaltza-zerbitzuetatik independentea den instantzia bat sortzea, eta jarduketa horien alegazioak ikertzeko eskumena ematea⁵¹⁴.

⁵⁰⁸ ECRI, 2018ko txostena, 74. eta 77. paragrafoak.

⁵⁰⁹ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendioa, poliziaren eremuko arrazismoaren eta arraza-diskriminazioaren aurkako borrokari buruzkoa, 2007ko ekainaren 29an hartua, CRI(2007)39, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11>.

⁵¹⁰ *Idem*, 1. paragrafoa. Itzulpen propioa.

⁵¹¹ *Idem*, 3. eta 4. paragrafoak.

⁵¹² *Idem*, 2. paragrafoa.

⁵¹³ *Idem*, 7. paragrafoa.

⁵¹⁴ *Idem*, 10. paragrafoa.

III.3.9. Eskola-segregazioa ezabatzea

Zenbait erakundek gai horri buruzko kezka adierazi duten arren, aurreko epigrafean laburbildu zen bezala, haien gomendioak laburrak izan dira, ez oso espezifikoak. Hai-etako batzuk jada aipatu genituen gabeziei buruzko apartatuan. Segidan, nazioarteko erakundeek gehiago landu dituzten beste gomendio batzuk sakonago aztertuko ditugu.

Ijitoen eskola-segregazioa amaitzeko, GNBEHABk 2014an gomendatu zuen ikertzea zergatik osatzen den ikasle ijitoen kontzentrazio handia eskola jakin batzuetan, eta zaintzea onarpen-irizpideren edota emaitzen ebaluazioen bitartez ikasle ijitoen diskriminaziorik ez egitea edo ikasle horiek ikastetxe edo gela jakin batzuetan ez kontzentratzea⁵¹⁵.

ECRIren 10. Gomendio Orokorrean —gomendio hori arrazakeriaren eta arraza-diskriminazioaren aurka eskolan eta eskola bidez⁵¹⁶ borrokatzeari buruzkoa da— zenbait alderdi garrantzitsu biltzen dira, eskola-segregazioa ezabatzeko. Lehenik eta behin, Gomendioan eskatzen da hezkuntza nahitaezkoa, doakoa eta kalitatezkoa izatea pertsona guztientzat. Horretarako, zenbait gidalerro ematen dute: hezkuntza-sisteman gutxiengoa duten taldeetako haurren egoerari buruzko azterlanak egitea (bertaratzea, zikloak uztea eta amaitzea, emaitzak eta aurrerapenak); eskola-ingurunean dituzten arazoak identifikatzea eta hezkuntza-sisteman laguntza eta parte-hartzea sustatzeko politikak diseinatzea, eraginpeko talde minoritarioekin lankidetzan. Horretan zenbait jarduketa sar daitezke, besteak beste, honako hauek: eskolek berdintasuna sustatzeko duten betebeharra; kontuan hartzea dimentsio sozioekonomikoa (batez ere, enplegua eta etxebizitza), ikastetxe jakin batzuetan talde minoritarioen gehiegizko ordezkaritzarik osatu ez dadin; eskolen araberako banaketarik ez egitea, baina, aldi berean, gutxiengoen taldeetako haurrei zuzendutako prestakuntza-eskolak antolatzea, denbora mugatu batez (esate baterako, komunikazio-hizkuntza ikasteko); talde minoritarioetako irakasleak sartzeko; eta gutxiengoen gurasoek eta haurrek eskolako erabakietan eta jardueretan parte hartzen dutela ziurtatzea⁵¹⁷. Horiekin batera, arraza-diskriminazioaren aurkako borrokari buruzko neurrien zerrenda luzea dago eskolan. Neurri horiek, zeharka, segregazioa prebenitzen lagun dezakete⁵¹⁸.

⁵¹⁵ GNBEHAB, Laugarren txostena, 83. paragrafoa.

⁵¹⁶ ECRI, Politika Orokorriari buruzko 10. Gomendioa: Arrazismoaren eta arraza-diskriminazioaren aurkako borroka eskola-hezkuntzan eta haren bidez, 2006ko abenduaren 15ean hartua, CRI(2007)6, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.10>.

⁵¹⁷ Ikus *Idem*, I.1.etik I.3.era bitarteko paragrafoak.

⁵¹⁸ Ikus *Idem*, II.1 eta II.2. paragrafoak.

Desgaitasuna duten ikasleak segregatzeari dagokionez, DPBk Estatu Espainolari eskatu zion lege-erreforma bizkortzea, irakaskuntza-maila bakoitzean inklusioa eta helburu espezifikoak argi eta garbi zehazteko. Halaber, gomendatu zuen hezkuntza inklusiboa hartzea irakaskuntza orokorreko sisteman ematen diren ikasteko aukerak eskuratzeko eskubidetzat. Horrekin batera, hezkuntza inklusiboko politika integrala eta hezkuntza orokorrean inklusio-kultura sustatzeko estrategiak ere gomendatu ziren⁵¹⁹.

III.3.10. Arrazakeriari edo diskriminazioari lotutako intzidentek ikertzea eta zehapenak ezartzea

Nazioarteko gainbegiratze-erakundeek garrantzi handia eman diete gertakari arrazistak edo diskriminatzaileak, zigor-arloan sartu edo ez, behar bezala ikertzeari, jazarzteari eta, hala badagokio, biktimei dagozkien erreparazioez zehatzeari. Espainian horri buruz aurkitu dituzten gabeziak aztertu eta gero, gomendioak aztertuko ditugu.

Orokorrean, GNBEHABk 2014an Espainiako agintariei biziki eskatu zien gorroto-delituen salaketa, erregistroa, instrukzioa, jazarpena eta zehapena hobetzeko ahalegiak egiten jarraitzea⁵²⁰.

Zehaztasun handiagoz, ECRIk, 2018ko txostenean, gorroto-delituei buruzko estatistika polizialak eta judizialak elkarri lotzea gomendatu zuen. Helburua zen hauxe eza gutzea: delitu horietako zenbat eramaten diren fiskaltzetara eta auzitegietara, eta benetan delitu arrazista, transfobiko edo homofobiko gisa kalifikatzen eta zigortzen diren⁵²¹.

Arlo horretako gomendio gehienak dokumentu orokorragoetan aurkituko ditugu, hala nola errepasso honetan sartutako erakundeen ohar eta gomendio orokorretan.

ECRIren Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendioan bildu dira zenbait gidalerro, polizia-eragileek gertakari arrazisten borrokan duten eginkizunari buruzkoak. Horiek horrela, "intzidente arrazista"ren definizio zabal bat hartu behar da abiapuntutzat. Gomendio Orokorraren arabera, biktimak edo beste pertsona batzuek arrazistatzat jotzen duten edozein intzidente intzidente arrazista izango da. Biktimei eta lekukoei amore emango zaie salatzeke. Delitu arrazistei buruzko ikerketek sakonak eta

⁵¹⁹ DPB, 2019ko azken oharak, 45.-47 paragrafoak.

⁵²⁰ GNBEHAB, Laugarren txostena, 62. paragrafoa.

⁵²¹ ECRI, 2018ko txostena, 49. eta 50. paragrafoak.

zehatzak izan behar dute, eta kontuan hartu behar dituzte zio arrazistak. Azkenik, intzidenteen erregistro- eta jarraipen-sistema egin behar da, eta, geroago, auzitegie-tan edo epaitegietan duten ibilbidearen jarraipena egin beharko da. Halaber, behatu egin beharko da intzidentek juridikoki arrazistatzat hartzen diren ala ez⁵²².

Polizia-jardueretan arrazismoaren eta arraza-diskriminazioaren aurka borrokatzeari buruzko gomendio orokor horrek orientabideak ematen ditu polizia-indarren eta gutxiengoetako pertsonen arteko harremanak hobetzeko, eta horrek eragin onuragarria izan dezake salaketa-tasan. Besteak beste, honako hauek gomendatzen dira: batzuen eta besteen artean elkarriketarako eta lankidetzarako esparruak ezartzea, gutxiengoetako pertsonak polizia-indarretan sartzeko, interpretazio-zerbitzuak eskaintzea eta polizia-indarrei betebeharra ezartzea berdintasuna susta dezaten eta beren jardunean arraza-diskriminazioari aurrea har diezaioten⁵²³. Espainiari buruzko 2018ko txostenean, ECRIk espezifikoki gomendatu zuen gorroto-diskurtsoan espezializatutako polizia-agintariak eta fiskaltzek gizarte zibilarekiko harremanak sendotzea, eta haiek elkarriketa erregularra ezartzea tokiko, eskualdeko eta estatuko mailan, elkarrekiko konfiantza indartzeko eta biktimak ahalduentzeko⁵²⁴.

ABEBen 31. Ohar Orokorra justizia-sistemi buruzkoa da, eta bertan gomendatzen da Estatuak informazio osoa izan behar dutela arrazakeria- eta xenofobia-egintzei buruzko salaketen, epaiketen eta epaien gainean eta biktimei emandako erreparazioen gainean ere bai⁵²⁵.

Arraza-diskriminazio Mota Guztiak Ezabatzeko Konbentzioaren 6. artikuluan ezartzen denez, eskubidea dago arraza-diskriminazioari lotutako egintza ororen aurkako erre-kurtso eraginkorra jartzeko eta bidezko erreparazioa eskatzeko. Horrenbestez, Ohar Orokorrean zenbait neurri eta jarduketa gomendatzen dira justizia erabiltzea erraza-goia izan dadin. Lehenik, talde ahulei informazioa eman behar zaie bizi diren lekuetan kontsulta-, informazio- eta arreata-zerbitzuen bidez, eta abokatutzarekin, unibertsita-teekin edo GKE espezializatuekin lankidetzan⁵²⁶.

Agintari eskudunen aurrean gorroto- edo diskriminazio-intzidenteen eta -delituen salaketa sustatzeko eta errazteko, ABEBek gomendatzen du polizia-zerbitzuak antolatzeko eta eskuragarri egotea marjinazioaren biktima diren kolektiboetako pertsonak bizi diren lekuetan. Arrazakeriaren biktimak diren pertsonen salaketak atzerapenik

⁵²² ECRI, Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendioa, 11-14 paragrafoak.

⁵²³ *Idem*, 15-20 paragrafoak.

⁵²⁴ ECRI, 2018ko txostena, 52. eta 53. paragrafoak.

⁵²⁵ ABEB, 31. Ohar Orokorra, 3. paragrafoa.

⁵²⁶ *Idem*, 7-9 paragrafoak.

gabe izapidetu eta erregistratu behar dira. Horiei buruzko ikerketek eraginkorrak, independenteak eta inpartzialak izan behar dute, eta espedienteak datu-baseetan gorde behar dira. Agente batek arrazakeriagatiko salaketa bat jasotzeari uko egiten baldin badio, zigor edo diziiplina arloko zehapen bat jaso beharko du⁵²⁷.

Bide judizialaren aurreko urrats gisa, gatazkak konpontzeko mekanismo alternatibotara jotzea iradokitzen da, hala nola bitartekaritza- eta adiskidetze-prozesuetara. Prozesu judizialen hasierari dagokionez, ABEBek adierazi du egokia dela fiskaltzak ekintza arrazistak epaitzearen interesari buruzko sentsibilizazioa hartzea. Bide judizialeko arrazakeria-salaketen tratamenduari dagokionez, hauxe gomendatzen da: biktimei eta defentsa-elkarteei estatus prozesala aitortzea, doako laguntza juridikoa eta interpretazioa ematea, prozesuaren garapenari buruzko informazioa ematea, biktimak eta haien senideak larderiatik eta errepresalietatik babestea, eta, hala badagokio, salaketen xedea izan diren Estatuko agenteen jarduna ikerketa egin bitartean eteteko aukera ere baloratzea. Biktimei laguntzeko eta kalte-ordainak emateko planak egin behar dira⁵²⁸.

Biktimak rol garrantzitsua izan behar du prozesu judizialean, eta honako hauek ere bete behar dira: instrukzioan eta epaiketan entzun behar zaio, informazioa eskuratu behar du, frogak aurkaratzeko aukera izan behar du, eta aurkako lekukoekin aurrez aurre egon behar du. Epaiketa osoa, eta, bereziki, arrazakeriaren arloko galdeketak eta aurrez aurrekoak behar bezalako sentsibilitatez egin behar dira. Prozesua arrazoizko epean garatu behar da, eta arraza-diskriminazioak eragindako kalte materialengatik eta moralengatik ordain egokia bermatu behar da⁵²⁹.

ECRIren gomendio orokorretan berariaz jorratu dituzte Estatuko agenteek egindako arrazakeria-ekintzen salaketa eta ikerketa. Hala, batzorde horrek Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioan gomendatzen du polizia-agenteek, muga-kontrolako agenteek, armadako agenteek edo espetxeetako langileek egindako diskriminazio-ekintzetarako agintari independenteak ezartzea, halakoak ikertzeaz arduratzeko⁵³⁰. Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendioan jarduketa gehiago zehaztu dute: ziurtatzea diskriminazioa debekatzen duen legeriak barne hartzen dituela polizia-jarduerak; giza eskubideei, arrazakeriari eta arraza-bereizkeriaren aurkako zero tolerantziari buruzko agenteen prestakuntza; biktimei laguntzeko eta aholku emateko baliabideak; ikerketa

⁵²⁷ *Idem*, 10-12 paragrafoak.

⁵²⁸ *Idem*, 15-18 paragrafoak.

⁵²⁹ *Idem*, 19. paragrafoa.

⁵³⁰ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioa, 28. paragrafoa.

eraginkorrak eta zehapen egokiak; eta, berriz ere, horiek guztiak muturretara eramateaz arduratuko den erakunde independente bat izendatzea⁵³¹.

Desgaitasuna duten pertsonen ere diskriminazio-egintzak jasaten dituzte, eta horiek behar bezala ikertu, zigortu eta konpondu behar dira, hala badagokio. DPBk, antzeko moduan, beste erakunde batzuei gomendatu die desgaitasunak eragindako diskriminazio-salaketen jarraipena egitea, sexuaren, adinaren, atzemandako oztopoen eta diskriminazioa gertatu zen sektorearen arabera banakatuta. Era berean, gomendatzen da informazioa ematea judizioz kanpo ebatzitako kasuei, judizializatu diren kasuei, prozesu judizialen emaitzei eta horiek eragin zituzten kalte-ordainei eta zehapenei buruz.⁵³² Desgaitasuna duten pertsonen justizia baldintza berdinetan erabiltzeko aukera eduki behar dute. Salaketa-mekanismoek irisgarriak eta eraginkorrak izan behar dute, eta laguntza juridiko eskuragarria eman behar da. Batzordeak baliabide judizial kolektiboak ezartzea iradoki du⁵³³, eta aholkatu du diskriminazioa aurkeztu duen demandatzailearen frogak-karga demandatuari eskualdatzea. Halaber, gomendatu egiten da salatzailea babestea kontrako ondorioetatik⁵³⁴.

III.3.11. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borroka

Arrazista-intzidenteen eta intzidente diskriminatzaileen aurkako borrokari buruz aurreko atalean jasotako gomendioetako batzuk, oro har, gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari ere aplikatu dakizkioke: adibidez, ECRIk Espainiari emandako gomendioak, estatistika polizialen eta judizialen arteko loturari buruzkoak, datuen eta kasuen jarraipenari buruzkoak edota agintari eta talde kalteberen arteko harremanei buruzkoak.

Internet bidezko gorrotoari buruz, ECRIk Espainiari aholkatu zion Europako Kontseiluko beste estatu kide batzuek gorroto-mezuak ezabatzeari buruz egin dituzten legeak inspirazio iturritzat hartzea. Halaber, gomendatu zuten zuzenbide zibila eta administratiboa erabiltzea, baita erregulazio- eta autoerregulazio-mekanismoak ere, Internetetik eta sare sozialetatik gorroto-mezuak azkar ezabatzeko, eta egileen jazarpena eta gaitzespena errazteko⁵³⁵. GNBEHABk 2014ko aldizkako txostenean aipatu zituen berehalako esku-hartzea behar zuten hiru gomendio, eta hiru gomendio

⁵³¹ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendia, 5-10 paragrafoak.

⁵³² DPB, 6. Ohar Orokorra, 73. g) paragrafoa.

⁵³³ *Idem*, 73. h) paragrafoa.

⁵³⁴ *Idem*, 73. i) paragrafoa.

⁵³⁵ ECRI, 2018ko txostena, 54. eta 55. paragrafoak.

horietako bat izan zen gorroto-diskurtsoaren jazarpen eta zehapen eraginkorrak lortzea Interneten eta ikus-entzunezko komunikabideetan⁵³⁶. 2020an, batzorde berak agintariei eskatu zien biktimei salaketak jartzera animatzea; zehazki, ijitoen aurkako jokabideen, gorroto-diskurtsoaren edo gorrotoak eragindako beste arau-hauste batzuen biktimak direnean⁵³⁷,

ECRIk bi gomendio orokor egin ditu, Internet bidezko gorrotoaren gaineko diskurtsoari buruzkoak. Batzordearen 6. gomendio orokor goiztiarrean, nazioarteko lankidetzaren eta harremanen arloko tresnetara jotzeaz gain, honako hauek ere eskatu zituen: egungo legedi nazionala Internet bidez egindako arrazakeria-, xenofobia- edo antisemitismo-delituetan ere aplikatu ahal izatea, horri aurre egiteko agintari eskudunei prestakuntza egokia ematea eta behatoki edo bitartekaritza- zein laguntza-zentro moduan aritzeko agintariren bat izendatzea. Era berean, hauexek ere aholkatu zituen: gizarte zibileko ekimenei laguntzea; edukiak gordetzen dituzten pertsonen (*host*) erantzukizuna eta edukiak sortzen eta argitaratzen dituztenena ere juridikoki eta zehatz-mehatz mugatzea; Interneteko industriaren autoerregulazio-tresnak babestea; eta kontzientziazio publikoan lan egitea, batez ere adingabeen kontzientziazioan⁵³⁸.

Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendia, berriagoa, gorroto-diskurtsoaren aurka borrokatzeari buruzkoa da, berriaz. Gomendio luzea da, eta zenbait alderdiri heltzen zaizkio, baina azterlan honetan labur baino ezin ditugu jorratu. 6. Gomendioan bezala, hasieran Estatauei gogoratu die zeintzuk diren nazioarteko esparruan eskuragarri dauden tresnak⁵³⁹. Segidan, gomendatu egiten du gorroto-diskurtsoaren erabilera sustatzen duten baldintzak eta diskurtso horrek hartzen dituen moduak identifikatzea, bai eta diskurtsoaren dimentsioa eta eragiten duen kaltea neurtzen saiatzea ere. Horretarako, aurretik aipatu diren datuak biltzeko eta aztertzeko jarduerak proposatzen ditu⁵⁴⁰. Fenomenoaren kausak ezagutzeko lan horrekin bat etorrira, gomendatu egiten du diskurtsoari lotutako jarduketak ere egitea, herritarrak aniztasunaren garrantziaz eta gorroto-diskurtsoak sortzen duen arriskuaz kontzientziatzeko. Gainera, azpimarratu egin du gorroto-diskurtsoaren premisak faltsuak direla argitzeko garrantzia, premisa horien erabileraren indarra bertan behera uzteko xedez⁵⁴¹.

⁵³⁶ Ikus GNBEHAB, Laugarren txostena, 2. paragrafoa.

⁵³⁷ GNBEHAB, Bosgarren txostena, 141. paragrafoa.

⁵³⁸ Ikus ECRI, Politika Orokorrari buruzko 6. Gomendia, internetez material arrazista, xenofobia eta antisemita hedatzearen kontrako borrokari buruzkoa, 2006ko abenduaren 15ean hartua, CRI(2001)1, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.6>.

⁵³⁹ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendia, 1. eta 2. gomendioak.

⁵⁴⁰ *Idem*, 3. gomendia.

⁵⁴¹ *Idem*, 4. gomendia.

Prebentzio-mailatik maila arautzailera igarota, Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendioan zehazten dira ECRik Espainiari 2018ko txostenean aplikatu zizkion gomendioetako batzuk. Erakunde publikoen eta pribatuen autoerregulazioa babesteaz arida, hala nola ordezkari-organoen, alderdi politikoena, hezkuntza-erakundeena edo kirol- eta kultura-erakundeena, adibidez, jokabide-kodeak har ditzaten edo kexa-mekanismoak ezar ditzaten⁵⁴². Komunikabideei dagokienez, Estatuei gomendatzen zaie beren arautzeko ahalmenak erabiltzea, jokabide-kodeak, kexa-mekanismoak edo kontrolak eta edukiak iragazteko baliabideak sustatzeko⁵⁴³.

Errepresioaren aldetik, dei egiten zaie Estatuei argi eta garbi muga ditzatela indarkeria, larderia, etsaitasuna eta diskriminazioa beste pertsona batzuen kontra gorroto-diskurtsoaren bidez pizten direnean, edo ondorio hori izan daitekeenean. Interneten edo komunikabideetan gorroto-mezuaren argitaratzean parte hartzen duten eragileen erantzukizunak mugatu behar dira. Halaber, legezko mekanismoak zehaztu behar dira gorroto-mezuak ezabatzeko, argitaratzeko debekua ezartzeko eta gorroto-diskurtsoa zabaltzen duten webguneak blokeatzeko, betiere berme judizialekin⁵⁴⁴. Azken ratio gisa gomendatzen da zigor arloko zuzenbidea erabiltzea gorroto-diskurtsoari aurre egiteko, betiere adierazpen-askatasunerako eskubidea errespetatuta. Arau-hausteei argi eta garbi zehaztuta egon behar dute, eta zehapenek proportzionatuak izan behar dute. Eragindako pertsonen prozesuetan parte hartzea ahalbidetu behar da, eta ikerketen eraginkortasuna gainbegiratu behar da⁵⁴⁵. Gomendatutako beste errepresio-mekanismo bat da alderdi politikoei edo gorroto-diskurtsoa erabiltzen duten edo hura erabiltzeagatik kideak zigortzen ez dituzten beste erakunde batzuei laguntza ekonomiko publiko oro kentzea eta desegiteko edo debekatzeko aukera legez jasotzea⁵⁴⁶.

Azkenik, gomendatzen da gorroto-diskurtsoaren biktimei aholkularitza juridikoaren eta psikologikoaren bidez laguntzea, bai eta salatzen laguntzea ere⁵⁴⁷.

Gomendio horiek guztiak zehatzago garatu dira gomendioari erantsi zaion azalpen-txostena.

---

⁵⁴² *Idem*, 6. gomendia.

⁵⁴³ *Idem*, 7. gomendia.

⁵⁴⁴ *Idem*, 8. gomendia.

⁵⁴⁵ *Idem*, 10. gomendia.

⁵⁴⁶ *Idem*, 9. gomendia.

⁵⁴⁷ *Idem*, 5. gomendia.

ABEBk gomendio orokorra egin du gorroto-diskurtsoari buruz⁵⁴⁸. Gomendio hori ECRIren gomendioak baino exegetikoagoa da, eta ez hain praktikoa. Izan ere, gomendio praktikoa zehatzak eman baino gehiago Konbentzioko estatu kideentzat sortu diren artikuluetatik eratorritako betebeharrak interpretatzen, zehazten eta xehatzen saiatzen da. Arraza-diskriminazio Mota Guztiak Ezabatzeko Konbentzioko artikulua nagusia laugarrena da. Artikulu horretan propaganda eta erakundeak kondenatzen dira, baldin eta arraza bateko edo kolore edo jatorri etniko jakin bateko pertsonaltalde baten nagusitasunean oinarritzen badira, edo ideia horietan oinarrituta, arraza batzuen aurkako gorrotoa eta arraza-diskriminazioa justifikatu edo sustatu nahi badute». Estatu kideek konpromisoa hartzen dute diskriminazioa pizteko eta diskriminazio-egintzak ezabatzeko neurriak hartzeko. Halaber, zigorgarritzat joko dute nagusitasunean edo gorrotoan, indarkerian, arraza-bereizkerian eta horiek bultzatzean oinarritutako ideien hedapena.

4. artikuluekin bat etorrira, gomendio orokorrak gomendatzen du bertan jasotako hainbat jokabide delitu gisa tipifikatzea, besteak beste, pertsoneri edo taldeei egindako irainak eta kalumniak, gorrotoa edo diskriminazioa justifikatzea edo arraza-diskriminazioa sustatzen eta bultzatzen duten erakundeetan eta jardueretan parte hartzea. Era berean, gomendatu egiten da genozidio-delituen eta gizateriaren aurkako krimenen ukapena eta justifikazioa tipifikatzea, betiere indarkeria edo arraza-gorrotoa argi eta garbi bultzatzen badute⁵⁴⁹.

Gomendio horretan, ECRIren gomendioan bezala, gomendatzen da kasu larrienenetan baino ez jotzea zigor arloko zuzenbidera⁵⁵⁰. Halaber, honako faktore hauek aipatzen dira, Estatuei tipifikazio-lana egiten laguntzeko: diskurtsoaren edukia eta forma; diskurtsoaren giro ekonomiko, sozial eta politikoa; egileak gizartean eta xede duen publikoan duen posizioa; diskurtsoaren irismena, entzuleria mota eta transmisio-bitartekoak barne; eta diskurtsoaren helburuak⁵⁵¹. Gomendioan azpimarratzen da gorrotoaren eta diskriminazioaren sustapena ezabatzeko neurri guztietan giza eskubideak errespetatu behar direla —Adierazpen Unibertsalean eta Arraza-diskriminazio mota guztiak ezabatzeko Konbentziokoaren beraren 5. artikuluan ezartzen diren bezala—, eta, bereziki, baina ez soilik, adierazpen-askatasuna⁵⁵². Gomendioan beste

⁵⁴⁸ ABEB, 35. Gomendio Orokorra: Gorroto-diskurtso arrazistaren aurkako borroka, 83. saioaldian hartua (2013ko abuztuaren 12tik 30era), CERD/C/GC/35, eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.

⁵⁴⁹ *Idem*, 13. eta 14. orrialdeak.

⁵⁵⁰ *Idem*, 12. paragrafoa.

⁵⁵¹ *Idem*, 15. paragrafoa.

⁵⁵² *Idem*, 19. eta 20. paragrafoak. 24.etik 29.era bitarteko paragrafoetan gogoeta zehatzagoak egiten dira adierazpen-askatasunari eta askatasun hori zaintzeari buruz.

neurri batzuk ere biltzen dira, ECRIk ere kontuan hartu dituenak: esaterako, adierazpen arrazistak defendatzen dituzten propaganda-erakundeak eta jarduerak debekatzeari, baita eta adierazpen horiek defendatzen dituzten funtzionarioen eta kargu publikoen aurkako diziiplina-neurriak hartzea⁵⁵³.

Prebentzioaren alderdia ere gomendio horren barruan dago. Gomendio horren arabera, garrantzitsua da ideia arrazisten fluxua jatorrian ahultzea, eta hezkuntzaren eragina aipatzen du xede hori lortzeko⁵⁵⁴. Jarraian, aniztasunari buruzko irakaskuntzari eta ikaskuntzari, elkarrekiko errespetuari eta elkar ulertzeari edo etnien arteko ulermenari buruzko hainbat gomendio ematen dira⁵⁵⁵. Era berean, gomendatu egiten da gizarte zibilak, erakunde erlijiosoek, parlamentariak eta beste politikari batzuek, hezkuntzako profesionalek, funtzionarioek eta poliziako eta lanbide juridikoetako ki-deek informazio-kanpainetan eta hezkuntza-politikan parte hartzea⁵⁵⁶. Hezkuntza-, kultura- eta informazio-estrategiek datuen azterketan oinarrituta egon behar dute, ezabatu nahi den diskurtsoaren ezaugarriak ezagutzeko⁵⁵⁷. Komunikabideei dagokionez, gomendatu egiten da lege-esparru egokiak, kode deontologikoak eta gidalerroak ezartzea, gutxiengoen taldeak errespetuz eta estereotiporik gabe irudikatze eta talde horiei komunikabideetara eta jabetzetara iristen laguntzeko⁵⁵⁸.

III.3.12. Diskriminazioaren aurkako borrokan prestatuta dauden langile gaituak izatea

Nazioarteko erakundeek hainbat testuingurutan nabarmendu dute garrantzitsua dela agintari publikoek eta langileek diskriminazioaren aurkako prestakuntza egokia edukitzea segurtasunaren zein hezkuntzaren arloetan. Hori dela eta, esan daiteke diskriminazioa jasan dezaketen pertsonen bizitzako egoera jakin batzuetan esku hartzen duten agintarien eta langileen prestakuntza tresna baliotsua dela diskriminazio mota guztien aurka borrokatzeko, edozein arrazoitan oinarrituta. Espainiari buruz emandako berariazko gomendioetan ez da hutsunerik identifikatu gai horri buruz; horren ordez, abian dauden ekimenak goraiatu dira, eta horiek indartzera edo zabaltzera animatu da, baina erakundeek gai horri buruz behin eta berriz hitz egin dutenez, atal bat eskaini behar izan diogu hemen.

⁵⁵³ *Idem*, 21. eta 22. paragrafoak.

⁵⁵⁴ *Idem*, 30. paragrafoa.

⁵⁵⁵ *Idem*, ikus 32-35 paragrafoak.

⁵⁵⁶ *Idem*, 36. paragrafoa.

⁵⁵⁷ *Idem*, 38. paragrafoa.

⁵⁵⁸ *Idem*, 39-41 paragrafoak.

Segurtasun-indarrei eta -kidegoei dagokienez, ABEBek 13. Gomendio Orokorrean adierazi zuen legea aplikatzeko ardura duten funtzionarioei informazio osoa eman behar zaiela, eta bermatu egin behar dela pertsona guztien giza eskubideen defentsa, kasu guztietan arraza, kolorea edota jatorri nazionala edo etnikoa kontuan hartu gabe. Ildo horretatik, batzordeak Estatuei eskatu zien Estatu bakoitzeko funtzionarioen prestakuntza hobetzeko, Konbentzioaren aplikazio osoa bermatzeko eta batzordeari prestakuntza horren berri emateko aldizkako txostenetan⁵⁵⁹. Halaber, 31. Gomendio Orokorrean, ABEBek aipatu zuen ordena publikoko indarrei (besteak beste, polizia, poliziari, polizia judizialari, espetxeetako eta establezimendu psikiatrikoetako langileei, gizarte-zerbitzuei, medikuei) prestakuntza eman behar zaiela giza eskubideetan, tolerantzian eta arrazen arteko ulermenean⁵⁶⁰. GNBEHABk 2014an Estatu Espainolari gomendatu zion segurtasun-indarren eta -kidegoen prestakuntza-jarduerak egiten jarraitzea, gorroto-delituen arrisku handiena duten gizarte-taldeekin dituzten harremanak hobetzeko. Horrez gain, egun dauden hainbat ekimen ere goraiatu zituen⁵⁶¹. 2020an, erakunde hori berriz ere pozik agertu zen giza eskubideen eta diskriminaziorik ezaren inguruko prestakuntza-programekin; batez ere, ijito-erakundeek prestatzaile eta antolatzaile gisa parte hartzeari dagokionez⁵⁶². Hala ere, adierazi egin zuen programa gehiago egin behar direla, batez ere, epaileentzat, fiskalentzat, abokatu-entzat, funtzionarioentzat eta gizarte-langileentzat. Erakundearen ustez, sektore arteko diskriminazioa ere txertatu behar da prestakuntzan⁵⁶³. Gainera, adierazi egin zuen epe luzerako eraginkortasuna aztertu behar dela, trebatutako eragileen jarduren ebaluazioen bitartez⁵⁶⁴.

Hezkuntzaren arloan, ECRIk 10. Gomendio Orokorrean nabarmendu zuen beharrezkoa zela irakasleei prestakuntza ematea, kultura anitzeko inguruneetan lan egin dezaten, eta eskolan arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari aurre egin diezaieten. Gomendioan zenbait gidalerro eman dituzte prestakuntzaren ezaugarriei buruz. Prestakuntza hasieratik egin behar da, eta jarraitua izan behar du. Prestakuntza horretan egungo legeria eta giza eskubideak txertatu behar dira. Irakasleek prestakuntza jaso behar dute hainbat ingurunetatik datozen ikasleen beharrei erantzuteko.

⁵⁵⁹ ABEB, 13. Gomendio Orokorra, legea aplikatzeaz arduratzen diren funtzionarioei giza eskubideen babesaren gaineko prestakuntza emateari buruzkoa, 42. saioaldia (1993), A/48/18, eskuragarri hemen:

https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.

⁵⁶⁰ ABEB, 31. Gomendio Orokorra, 5. b) paragrafoa.

⁵⁶¹ Ikus GNBEHAB, Laugarren txostena, 66. eta 67. paragrafoak.

⁵⁶² GNBEHAB, Bosgarren txostena, 120., 123. eta 124. paragrafoak.

⁵⁶³ *Idem*, 79. paragrafoa.

⁵⁶⁴ *Idem*, 124. eta 125. paragrafoak.

Prestakuntzak, halaber, irakasleak sentsibilizatu behar ditu arrazakeriak eta diskriminazioak ikasleengan izan dezaketen ondorio kaltegarriez, ikasleek eskola-helburuak bete bitartean jasaten baitituzte. Horrez gain, arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari lotutako gatazkak prebenitzen ikasi behar dute, eta haien aurrean behar bezala erantzuten jakin behar dute. Gainera, gune bat eratu behar da irakasleek bertan esperientziak trukatu ahal izateko eta giza eskubideak ikasteko eta irakasteko metodoak eguneratzeko⁵⁶⁵.

Desgaitasunaren eremuan, DPBk bere kezka adierazi zuen 2019an, profesionalak ez baitute behar bezalako prestakuntzarik hezkuntzan, osasunean, justizian eta asilo-eskatzailen harreran, zehazki, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta Konbentzioari buruz⁵⁶⁶. Prestakuntza hori ematea gomendatu zen⁵⁶⁷. Berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko 6. Ohar Orokorrean, urtebete lehenagokoan, batzorde berak nabarmendu zuen gaikuntzaren garrantzia, Konbentzioa estatu bakoitzean behar bezala aplikatzeko⁵⁶⁸. Zehatzago esanda, ohar hori legea betearazteko ardura duten funtzionarioei eta eskubideen bermatzaileei buruzkoa da, eta gaikuntza egokiaren ezaugarriak eta edukiak zerrendatzen ditu, honako hauek barne hartuta: diskriminazio-arrazoen eta horien konplexutasunen interseksionalitateari buruzko kontzientzia, desgaitasunen bat duten pertsonen aniztasuna, pertsona horiek zerbitzuak eskuratzeko dituzten premiak, pertsona horien autonomia eta komunikazioa. Legea betearazteko ardura duten funtzionarioak eta eskubideen bermatzaileak aipatzen dituenean, batzordeak erreferentzia berezia egiten die abokatuei, magistratuei, epailei, espetxeetako funtzionarioei, keinu-hizkuntzako interpreteei eta polizia- eta espetxe-langileei.⁵⁶⁹ Halaber, Ohar Orokor horretan, gomendatu egiten da desgaitasuna duten pertsonak enpleguan gaitzea eta enplegu-emaleei, erakunde enplegatzaileei eta langile eta agintari eskudunei zuzendutako arrazoizko egokitzapenak egitea⁵⁷⁰.

Atal honen amaieran gomendio orokor batzuk aipatuko ditugu. Gomendio horietan adibide asko kontsulta daitezke, talde edo arlo jakin bati aplikatuta. Honako hauek dira: ABEBen 27.⁵⁷¹ eta 34.⁵⁷² Gomendio Orokorrak; ECRIren 5. Gomendio Orokorra

⁵⁶⁵ ECRI, Politika Orokorri buruzko 10. Gomendia, III. epigrafea.

⁵⁶⁶ DPB, 2019ko azken oharra, 6.d) eta 35. paragrafoak.

⁵⁶⁷ *Idem*, 7.d) eta 36. paragrafoak.

⁵⁶⁸ DPB, 6. Ohar Orokorra, 73.f) paragrafoa.

⁵⁶⁹ *Idem*, 55. paragrafoa.

⁵⁷⁰ *Idem*, 67.h) paragrafoa.

⁵⁷¹ ABEB, 27. Gomendio Orokorra, erromanien diskriminaziorik buruzkoa, 57. saioaldia (2000), eskuragarri hemen:

[https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs grales CERD.html](https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20grales%20CERD.html).

⁵⁷² ABEB, 34. Gomendio Orokorra

(ECRIren gomendia, arrazakeriaren eta musulmanen kontrako⁵⁷³ diskriminazioaren aurka borrokatzeari eta arazo horiek prebenitzeari buruzkoa); eta ECRIren 14. Gomendia, laneko arrazakeriaren eta arraza-diskriminazioaren aurka borrokatzeari buruzkoa⁵⁷⁴.

---

⁵⁷³ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 5. Gomendia, musulmanen arrazismoaren eta diskriminazioaren aurkako prebentzioari eta borrokari buruzkoa, 2000ko martxoaren 16an hartua eta 2021eko abenduaren 8an berrikusia, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.5>.

⁵⁷⁴ ECRI, Politika Orokorrari buruzko 14. Gomendia: Enpleguko arrazismoaren eta diskriminazioaren aurkako borroka, 2012ko ekainaren 22an hartua, eskuragarri hemen. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.14>.

IV.KAPITULUA. Euskal administrazio publikoen jarduketak diskriminazioaren aurkako borrokaren esparruan

IV.1. Sarrera

Arartekoak informazioa eskatu die hainbat administrazio publikori, etnia, jatorria, larruazalaren kolorea, erlijioa, hizkuntza, desgaitasuna, sexu-orientazioa edo genero-identitatea dela-eta diskriminazioaren aurka egiten ari diren jardueri buruz, bai eta, hala badagokio, egin dituzten balioespenei, ebaluazioei edo eragin-azterketei buruz ere.

Zehatzago esanda, erakunde honek informazioa eskatu die gurean diren hiru erakunde-mailei: Eusko Jaurlaritzari, foru-aldundiei eta honako toki-erakunde hauei: Bilbo, Donostia, Gasteiz, Barakaldo, Getxo, Ermua, Durango, Portugalete, Basauri, Irun, Errenteria, Ordizia, Eibar, Pasaia, Hernani eta Busturialdeko Mankomunitatea⁵⁷⁵.

Lankidetzeta-eskaera horren helburua izan da al bait ezagutza osoena eskuratzea esparru horretan egiten ari denari buruz, ondorioak atera edo, bestela, diskriminazioaren aurkako borrokaren arloan, politika publikoek duten garrantziari buruzko beharrezko hausnarketa bultzatzeko urratsak ematea.

Jasotako informazioa aztertuta, garrantzitsutzat jotzen ditugun ondorio batzuk atera ditugu.

Erantzunak jasota, ondorio nagusia izan da administrazio publiko bakoitzak era askotan ulertzen duela diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduera bat zer den eta askotariko ikuspegiak erabiltzen direla.

Oraingo legegintzaldian (2020-2024), aniztasuna kudeatzeko eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko eskumena Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubide, Biktima eta Aniztasun Zuzendaritzari dagokio, eta organo horrek diskriminazioaren eta giza eskubideen ikuskera berria eta ikuspegi integralagoa dauka.

---

⁵⁷⁵ Hernaniko Udalak, Basauriko Udalak eta Portugaleteko Udalak ez diote erantzun Arartekoak egingako eskaerari.

Jasotako erantzun gehienetan, aniztasunaren kudeaketaren eta etorkinen gizarteratearen arloko jarduerak ageri dira.

Gainerako ezaugarriei dagokienez, erantzunak jaso ditugu desgaitasunari, sexu-orientazioari eta genero-identitateari dagokienez, bai eta hizkuntza-aniztasunari eta adinari dagokienez ere, baina azken kasu horietan, emaitzak nahikoa hondarrekoak dira.

Desgaitasunagatiko diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduketari dagokienez, informazioa foru-aldundietatik besterik ez dator, arreta eskaintzen duten bigarren mailako gizarte-zerbitzuek baitute desgaitasun- eta mendetasun-egoeran dauden pertsonen premiei erantzuteko eskumena.

Egitan, Europako Batzordeak Erkidegoko erakundeek ekintza garatzeko helburuek ezartzen dituzten estrategiak diren arren, ez estatuenak, deigarria da, hala eta guztiz ere, Europako Batzordeak lesbiana, gay, bisexual, transexual, ez-bitar, intersexual eta *queer* (LGBTIQ) direlakoan berdintasuna 2020-2025 aldira sustatzeko aurkeztu duen lehenengo estrategia⁵⁷⁶, ez aipatzea emandako erantzunetan, eta EBren Arrazismoaren aurkako 2020-2025 aldiko Ekintza Plana, behin baino ez da aipatu Arartekoak administrazio publikoei egindako informazio-eskaerari emandako erantzunetan. Autonomia-erkidegoko eta tokiko ekimena arestian aipatu dugun LGTBIQ pertsonen berdintasuna sustatzeko EBren estrategian eta Arrazakeriaren aurkako EBren Ekintza Planean ezarritako helburuekin lerrotuz gero, erakundeek ekintzak kohezio handiagoa izango luke, maila anitzeko gobernuaren ikuspegitik.

Jasotako erantzunen argitan, lehen aurreratu dugun bezala, igar daiteke Arartekoak xede izan dituen administrazio guztiek ez dutela interpretazio bera egin eskatutako informazioaren norainokoari buruz, eta, beraz, zuhurtziaz pentsatu behar da litekeena dela bidalitako erantzun horietan guztietan ez direla jaso benetan egiten ari diren jarduerak guztiak.

Jasotako erantzunen edukia, funtsean, aniztasuna kudeatzea helburu duten planak, programak eta zerbitzuak dira, batez ere, hartzaileen jatorriaren arabera, bai eta prestakuntza eta sentsibilizazioa edo gizarteratearen sustapena ere, hainbat eremutan: prestakuntza, enplegua, hezkuntza, osasuna eta gizarte-harreman komunitarioak, baina **gai horiek ez dira, zentzu hertsian, azterlan honen xedea**. Berdintasunari eta gizarte-kohezioari eragiten dieten jarduerak dira, eta diskriminazioa jasaten duten pertsonen eta kolektiboek egoera hobetzen laguntzen dute, baina ez dira, hertsiro hartuta, diskriminazioaren aurka borrokatzeko neurriak. Ondorio hori Arrazakeriaren

⁵⁷⁶ LGBTIQ pertsonen berdintasuna sustatzeko Estrategia

eta Xenofobiaren Estatuko Behatokiak (OBERAXE) egindako azterlanak⁵⁷⁷ dakarrenaren antzekoa da: gertakari arrazistak eta xenofoboak konpontzea dugu tokiko gobernuak adierazitako lehentasunetan txikiena. Arrazismoa eta xenofobia prebenitzeko eskumen espezifikoak dituzten gobernantza-egiturez hornituriko udalerrien ehunekoa oraindik ere etorkinen gizarteratze-egiturez hornituriko udalerriena baino txikiagoa da: udalerrien bi herenek ez dute gertakari arrazistak edo xenofoboak gertatzen direnetarako jardute-protokolorik.

Zalantzarik gabe, administrazioek abian jarritako neurrietako batzuk bete-betean lotzen zaizkio azterlan honen xedeari, hala nola diskriminaziorik ez izateko baliabide-gidak, Zurrumurruen aurkako estrategiak, Berdinu zerbitzua, Eraberean sarea, erakundearen adierazpenak, sentsibilizazio- eta salaketa-ekintzak edo gai horri buruzko prestakuntza-ekintza berariazkoak. Horrela, 2024ko Udaberri Planak, zehazki, Aniztasunerako Euskal Agendak, erronkatzat txertatu du diskriminazioaren eta desberdintasunaren aurka borrokatzea, eta Euskadin tratu-berdintasuna areagotzeko eta diskriminazioari aurre egiteko proposamenak taxutu ditu. Hori dela eta, argi dago datozen urteotan jarduera-ildo horretan aurrera egiteko interesa badagoela.

Hala eta guztiz ere, erakunde honek informazioa biltzeko egin duen ahaleginak eta jasotako erantzun guztiak dokumentu bakarrera ekartzeko aukerak interes nahikoa dute, atal honetan, hainbat administrazio publikotatik helarazi dizkiguten jarduera nagusiak labur-zurrean aipatzeko. Aipamen hori lagungarria izan daiteke etorkizunean ikerketak sistematizatzeko edo ebaluatzeko edo etorkizuneko plangintza lantzeko.

Hasieratik bertatik, duten garrantziagatik aipatu behar diren gogoeten artean, azpimarratzekoa da politika publikoen eta gauzatzen diren ekintzen artean, diskriminazioaren aurkako borroka pisu handiagoa izan lezakeen balioestea. Halaber, jakingarria dirudi administrazio bakoitzean politika horien garapenaren arduraduna izan behar duen organoari buruzko hausnarketa egiteak, zeharkakotasunak diskriminazioaren aurkako borrokan duen garrantziagatik. Gainera, badirudi kontuan hartu beharreko oso elementu garrantzitsua dela gizataldeen defentsaren eta sustapenaren ikuspegia (arloko ikuspegi) edo aniztasunaren, bizikidetzaren eta giza eskubideen ikuspegia (zeharkako ikuspegia) eraginkorragoa ote den erabakitzea. Azkenik, ondoko analisietan erabil dadin, adierazi behar dugu jarduketak ebaluatzeko irizpide adostuak garatzeko beharra dagoela.

---

⁵⁷⁷ CIDALIA, *Inclusión, gestión de la diversidad y lucha contra el racismo y la xenofobia: actuaciones de las Comunidades Autónomas y las Administraciones Locales*, Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Estatuko Behatokia, Madril, [2020], eskuragarri hemen: https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/ficheros/documentos/PDF-1-INFORME-LARGO-CCAA-AC-03112020_OK.pdf.

Nolanahi ere den, oraingoz, ikuspegi ugari dagoela egiaztatu dugu: zenbait administraziook hainbat esparrutatik heltzen diote aniztasunari eta diskriminazioaren aurkako borrokari, eta beste administrazio batzuek, berriz, gizatalde edo kolektiboetan oinarritutako jarduerak egiten dituzte. Bestalde, jarduera asko oso antzekoak dira hainbat lurraldetan.

Hain zuzen ere, sarean egindako lanagatik, ondoko ekimenak nabarmendu behar ditugu: Zurrumurruen aurkako estrategia eta Zasi sarea, bai eta Eraberean sarea ere⁵⁷⁸. Ekimen horien eta egiten duten lanaren helburua da aurreiritziei eta estereotipoei aurre egitea, biktimei aholkuak ematea eta jokabide diskriminatzaileen irismenari buruz sentsibilizatzea. Jarduera horiek guztiak bat datoz azterlan honen xedearekin.

Datu interesgarri gisa, komeni da adieraztea Eusko Jaurlaritzak eta Arabako zein Gipuzkoako foru-aldundiek soilik aipatu dituztela ijitoei berariaz doazkien jarduerak. Ez dakigu gainerako administrazioek halako programarik ez duten edo, bidalitako erantzunean, adierazi ez duten.

Arartekoak egindako bilketa-lan honetan, jasotako informazioa aletzen da, 2022ko lehen hiruhilekoan eguneratu delarik. Lanaren zirriborroa aurretiaz igorri zitzaien administrazioei, bertan ageri diren jarduerak behar bezala jaso ote diren galdetzeko. Eta jasotako erantzunek, administrazio publikoek berrikusi eta gero, honako atal hau osatzeko aukera eman digute. Litekeena da hilabete hauetan programa berriak garatu izana edo esku-hartzeen modalitate berriei buruzko hausnarketak egin izana. Aniztasunerako Euskal Agendak jarduera-ildo berria dakar, hauxe hain zuzen ere: adinean oinarrituriko aniztasuna egoki kudeatzea eta adinekoen⁵⁷⁹, haurren eta nerabeen aurkako diskriminazioaren edo dibertsitate funtzionalaren aurka borrokatzea; hori horrela, argiro esan dezakegu jarduera berriak egiteko aurreikuspena badagoela.

Beste alde batetik, jasotako erantzunetan ohartu gara kontzeptu eta berba ugari erabiltzen direla gizatalde eta ezaugarri babestuen inguruan, eta terminologia joria dela ekintzen deskribapenari doakionez⁵⁸⁰, nahiz eta kontzeptuzko oinarria antzekoa izan

⁵⁷⁸ Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. Planak, antolaketa-neurrien artean, herritartasunaren, kulturartekotasunaren eta immigrazioaren arloan lan egiten duten eragileen koordinazioa eta errenkatzea indartzea ere proposatzen du. EUSKO JAURLARITZAKO BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA, *Herritartasunaren, Immigrazioaren...*, op. cit.

⁵⁷⁹ 2022ko Nagusi Agendaren aurkezpenean, Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako sailburuak iragarri du estrategia propioa prestatzen ari direla adinean oinarrituriko diskriminazioa prebenitzeko eta horri aurre egiteko.

⁵⁸⁰ Horren adibide argia LGTBQI+ kolektiboari egiten zaion aipamena da, izan ere, administrazio publikoek modu desberdinetan egiten baitiote erreferentzia beren erantzunetan. Atal honetan aipamen hori mantendu da, administrazio publiko desberdinek adierazten duten bezala; dena den, alderdi guztiak biltzen dituen aukerarik onena LGTBQI+ izango litzateke.

eta horien guztien euskarri izan historikoki babesik izan ez duten gizatalde jakin batzuen eskubideak aldezte eta aniztasunari eta kulturartekotasunari balioa ematea metodologia eta helburu gisa.

Sarrera hau amaitu baino lehen, interesgarria iruditu zaigu jasotako informazioa aztertu ondoren sortu diren galdera batzuk agerraraztea: Diskriminazioaren aurkako borrokak berezko garrantzia izan beharko luke, edo aniztasuna kudeatzeko eta berdintasuna sustatzeko egiten diren ekintzen artean egon beharko luke? Gizarte-erakundeek, udalerrien eta maila guztietako erakundeek artean lehendik dauden lankidetzak eta sinergiak ezartzeko aukera gehiago dago ala egon daudenak nahikoak dira? Erakundeek egiturak, non gertatuko litzateke babesa eraginkorren? Sail jakin batean edo sail guztietan eta zeharkakotasunez? Berdintasunerako eta diskriminaziorik ez pairatzeko eskubidea babestea gizatalde kalteberak gizarteratzeko esku-hartzearen lehentasunezko ardatza izango litzateke, egiatan, egitura-aldaketa ekarriko lukeena?

Hizpide darabilgun esku-hartzearen eremua berria denez, arlo horretako babesa azken hamarkadetan ehuntzen ari dela eta oraingoz jorratu beharreko bidea daukala, galdera horiei eta egin daitezkeen beste batzuei emandako erantzunek modua emango digute etorkizunean jarduerak doitzeko, eta, ageri denez, horren emaitzek ondorio garrantzitsuak izango dituzte pertsona eta gizatalde ahulenen eskubideetan.

Jarraian, Arartekoak aipatutako administrazio publikoei bidalitako lankidetzak eskarri emandako erantzunen edukia jasota dago.

Epigrafe honetan, lehenik eta behin, diagnostikoa ageri da, eta bertan, administrazio publikoek eskubideen egoerari buruz duten iritzia eta lortu beharreko helmuga adierazten da; bigarren zatian, administrazioak egiten ari diren jarduerak zehatzen berri ematen da. Azken horretan, era berean, diskriminazioaren aurkako jarduerak orokorrak ematen dira, gizataldeen edo diskriminazio-arrazoen arabera bereizi gabe, bai eta babestu beharreko ezaugarri bakoitzaren inguruan garatzen diren jarduerak ere.

IV.2. Zerbitzu publikoek egindako gogoetak eta mahairatutako gai jakingarriak, diagnostiko gisa

Arestian esan bezala, atal honetan administrazio publikoek bidalitako erantzunen txostenean agertzen diren gogoetetako batzuk aletuko ditugu.

Desgaitasuna dela eta:

Foru-aldundietako batek emandako erantzun batean, diskriminazioaren aurka borrokatzeko esparru juridikoak duen garrantzia azpimarratu da, egungoa nahikoa ez delakoan. Beste erantzun batean, interseksionalitatea aintzat hartzeko beharra proposatu da. Desgaitasunaren ziozko ezaugarri babestuari dagokionez, desgaitasunen bat duten pertsonen eskubideei buruzko Konbentzioaren (DPEB) ikuspegi sozialaren eta giza eskubideen ikuspegiaren garrantzia nabarmendu da, bai eta Konbentzioaren 2. artikulua dakarren definizioaren garrantzia ere: “ ‘Desgaitasun-arrazoien ondoriozko bereizkeriagatik’ ulertuko da edozein bereizketa, bazterketa edo murrizketa, desgaitasun-arrazoiengatik egiten dena, asmo edo ondore izanik giza eskubide eta oinarriko askatasun guztien aitortpena, gozamina eta egikaritzea oztopatzea edo ondorerik gabe uztea, esparru politikoan, ekonomikoan, sozialean, kulturean, zibilean edo beste mota bateko esparruren batean. Bere baitara biltzen ditu bereizkeria-mota guztiak, horien artean dela zentzuzko egokitzapenei ezezkota ematea”. Halaber, aipatzekoa da Konbentzioaren 5.4 artikulua xedatzen duena, desgaitasuna duen pertsona baten aldeko neurri bereziak tratatu bereiziko neurri justifikatuak direla ezartzen baitu. Horrez gain, arrazoi horri dagokionez, giza eskubideen eta desgaitasunaren arloan CERMI erakundeak (Elbarrien Ordezkariei Espainiako Batzordeak) urtero egiten dituen txostenak gogora ekarri nahi ditugu. Horietan salatzen da urratze sistematiko eta egiturazkoa dagoela desgaitasuna duten pertsonen gizarteratzea eta ongizatea lantzeko eremu kritikoetan, eskubide politikoetan, autonomia ekonomikoan, hezkuntzan, irisgarritasun unibertsalean, gizarte-babes egokiaren mailan edo bizitza independenterako baliabideetan, besteak beste. Txosten horietan nabarmentzen denez, desgaitasuna duten emakumeak eta neskak egoera okerragoan daude sistematikoki desgaitasuna duten gizonak eta mutilak baino, eta azpimarratzen dute desgaitasuna duten eta genero-indarkeriaren biktima izan diren emakumezkoen egoera oso gaitza dela. Era berean, nabarmendu dute Konbentzioak ez duela eraginik autonomia-erkidegoetako legerietan, eta Espainiak ez diela jaramonik egiten Nazio Batuen Erakundeko (NBE) desgaitasunen bat duten pertsonen eskubideei buruzko Batzordearen (DPB) gomendioei (NBEren batzordeak arduratzen dira konbentzioak betetzen direla zaintzeaz).

Nabarmendu beharreko beste alderdi bat da salatzeko kulturarik ez dagoela; ildo horretan, desgaitasunari dagokionez, badirudi salaketarik ez egiteko arrazoi nagusia dela pertsonak diskriminazioa pairatu duela gogorarazteak sorrarazten duen atseka-beak, sinesgarritasunik ezak eta, batez ere, justiziara erreparazio bila jotzeak dakartzan oztopoak.

Azkenik, Adimen Urriko Pertsonen aldeko Federazio eta Elkarteen Espainiako Konfederazioaren (Plena Inclusión) [Ekintza-planaren](#) eta bertako gomendioen berri eman dute. Gomendio horiek bat datoz NBEren txostenaren ondorioekin.

Arrazoi etnikoak direla eta:

Arrazoi etnikoengatiko diskriminazioari dagokionez, zehazki, ijitoekiko diskriminazioari dagokionez, foru-aldundi batek honako hauek gogorarazi ditu erantzun-idazkian: Europako Batzordearen Ijitoak Gizarteratzeko Estrategia Nazionalen Europako Esparrua, Ijito Herriarekiko Europako, estatuko eta autonomia-erkidegoko araudi eta estrategiak, eta Europako Parlamentuak egindako ebazpen-proposamena, Ijitoak Gizarteratzeko Estrategia Nazionalen Europako Esparrua 2020tik aurrera indartzeko beharrari buruzkoa, eta ijitoen aurkako jarrerei aurre egiteko ekimena indartzekoa⁵⁸¹. Batzordearen proposamen horiek aintzat hartu beharko lirateke, ijitoek jasaten duten desberdintasun historikoari erantzuteko ekintzak abian jartzeko beharra azpimarratzen baitute.

Migratzaileei doakienez, tokiko erakunde batek Migrazioari buruzko Munduko Itunaren [Gobernuen arteko Biltzarra](#) aipatu du erantzunean. Marrakexen onartu zen itun hori, 2018ko abenduaren 11n eta 12an, eta migrazio seguru, antolatu eta erregularra bideratzeko hogoita hiru helburu ditu. Garapen Jasangarriko Helburuen 2030 Agendaren edukia ere nabarmendu du. Agenda horretan, halaber, antolatutako migrazioa eta mugikortasuna errazteari lotutako helburuak ezarri dira, bai eta langile migratzaileen lan-eskubideak babesteari lotutakoak ere, bereziki, emakume migratzaileenak eta enplegu eskasak dituzten pertsonenak.

Tokiko beste erakunde batek adierazi du Arrazakeriaren aurkako EBren 2020-2025 Aldiko Ekintza Plana kontuan hartu duela tokiko eremuari dagozkion ekintzetan.

---

⁵⁸¹ EUROPAKO PARLAMENTUA, Europako Parlamentuaren Ebazpen Proposamena, 2020 osteko aldirian Ijitoak Gizarteratzeko Estrategia Nazionalen Esparru Europarra indartzeko eta antigitanismoaren aurkako borroka areagotzeko beharrari buruzkoa, 2019ko otsailaren 12koa (2019/2509(RSP)), eskuragarri hemen:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2019-0098_ES.html.

Geroago, hauxe argitaratu da:

EUROPAKO PARLAMENTUA, Europako Parlamentuaren 2020ko irailaren 17ko Ebazpena, ijitoak gizarteratzeko estrategia nazionalen aplikazioari buruzkoa: ijito jatorriko pertsonenganako jarrera negatiboen kontrako borroka Europar (2020/2011 (INI)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0229_ES.pdf.

EBren ijitoen berdintasun, inklusio eta parte-hartzerako Esparru Estrategikoa

Argi eta garbi ikusten da administrazio publiko gehienek politika publikoaren ikuspegi partekatzen dutela, eta honako kontzeptu eta printzipio hauek aplikatzen dituztela: herritartasuna, gizarte-kohesioa, bizikidetza, kultura-aniztasuna, kulturartekotasuna, gizarteratzea, tolerantzia, berdintasuna, zeharkakotasuna, parte-hartzea, normalizazioa, erantzukizun publikoa, ezagutza eta informazioa, prebentzioa eta ebaluazioa. Giza eskubideen inguruko ikuspegi inklusiboari heltzen diote, eta kulturen arteko bizikidetza, garapena, berrikuntza eta bizi-kalitatea ahalbidetzeko baldintzak sortzearen alde daude, bai eta estereotipoei, zurrumurruei eta jarrera xenofoboei aurre egitearen alde ere. Oro har, kulturarteko gizartea eraikitzeke helburua aipatzen da, non desberdintasunak aukera berdintasuneko esparru baten barruan ager daitezkeen eta herritar bakoitzaren baliabide aniztasuna bultzatzen den, guztien artean bat egin eta hiriaren garapenean lagundu dezaten.

Azpimarratzekoa da, bereziki, politikariek eta teknikariek kulturarteko ikuspegiari buruzko prestakuntza jasotzeko beharra, prestakuntza funtsezko elementua baita kulturarteko tokiko politika eraikitzeke eta arrazakeria egiturazkoenaren aurka borrokatzeke. Zeharkako prestakuntza-ekintza kulturarteko politikaren aldeko eta arrazakeriaren aurkako politikaren atal izango litzateke, eta hiriko proiektutzat hartuko litzateke, berariazko sail baten politika zehatza baino gehiago.

Udal batzuek estatuko, Europako eta nazioarteko beste hiri batzuekin batera sortutako sareen berri eman dute, eta horrek beste jarduera eta esperientzia batzuetatik ikasteko aukera eman du. Sareko lanak aniztasunaren abantailak aprobetxatzea eta gizarte-kohesioa nahiz tokiko garapena indartzea errazten du.

Hala berean, erantzunetan iradoki da ekonomia- eta gizarte-krisi larriko une hauetan areagotzen direla gehien jarrera diskriminatzaile eta xenofoboak, eta inoiz baino beharrezkoagoa dela horiei aurre egiteke mezuak zabaldu eta ekintzak egitea. Izan ere, egiturazko arrazakeria dagoela adierazi da, eta horrek oztopoak sortzen dituela, besteak beste, enpleguari, osasun-arretari, etxebizitzari eta hezkuntzari heltzeko.

Jarraian, Arartekoak igorritako informazio-eskaerari erantzunez, administrazio publikoek Herriaren Defendatzaileari jakinarazi dizkioten jarduera zehatzak jasoko dira.

IV.3. Administrazio publikoek garatutako jarduerak

Hasteko, ezaugarri bati baino gehiagori eragiten dietenak adieraziko dira. Geroago, babestutako ezaugarri zehatzei buruzko jarduerak nabarmenduko ditugu.

IV.3.1. Babestutako ezaugarri bati baino gehiagori eragiten dioten jarduerak

IV.3.1.1. Diskriminazio-egoerei buruzko aholkularitza eta salaketa

Eusko Jaurlaritzak [Eraberean](#) sarea bultzatu du, arraza-, etnia- edo nazio-jatorriagatiko eta sexu-orientazio nahiz -identitateagatiko eta genero-identitateagatiko diskriminazioaren aurka borrokatzeko.

Eusko Jaurlaritzak (Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Saileko Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritza) eta immigrazioaren, ijito-herriaren eta LGTBI kolektiboen esparruan lan egiten duten hainbat gizarte-erakundek osatzen dute Eraberean sarea. Hauexek dira Eraberean sarea osatzen duten elkarteak: Aldarte, CEAR Euskadi, Gurutze Gorria, Gao Lacho Drom, CITE-CC.OO Bizkaia, Errespetuz, Kale Dor Kayiko, Nevipen, AGIFUGI, Gehitu eta SOS Arrazakeria Gipuzkoa.

Eraberean sareak arreta espezializatuko zerbitzua eskaintzen die arrazagatik, etniagatik edo jatorri nazionalagatik, sexu-orientazioagatik, sexu-identitateagatik edo genero-identitateagatik gerta daitezkeen diskriminazioen biktimei eta mota horretako diskriminazio-egoerak ezagutzen dituztenei, laguntza eta aholkularitza emateko. Arreta aurrez aurrekoa, telefono bidezkoa edo posta elektronikoaren bidezkoa izan daiteke.

Sareak Euskal Autonomia Erkidego (EAE) osoan jarduten du, eta, batez ere, arlo pribatuan jartzen du arreta. Elkarteak Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan hedatuta daude, eta antena gisa jarduten dute diskriminazio-egoerak hautemateko eta pertsonen eta taldeen arreta emateko.

Egoera zehatzetan, pertsonen laguntza eskaintzeaz gain, Eraberean sareak prebentzioa, kontzientziazioa eta gizarte-sentsibilizazioa lantzen ditu. Horretarako, sentsibilizazio-jarduerak egiten ditu, eragileei prestakuntza ematen die, zabalkunde-materialak sortzen ditu, erakundeei, gizarte-antolakundeei eta abarri aholkularitza ematen. Antenek sentsibilizazio- eta prestakuntza-lan hori osatzen dute, eta ekimen horiek elkartekideengana eta hurbileko beste eragile giltzarri batzuegana hurbiltzen dituzte.

2022ko uztailean, Eusko Jaurlaritzako Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailak [Gorrotu arrazista, xenofobo, antigitano eta LGTBIfobikoko gertakarien aurrean tokian-tokian jarduteko Gida](#) bat argitaratu zuela jakin zen. Gida horren xedea honako hau da: Toki-erakundeen (batez ere udalen) jarduera instituzionala bideratzea gertakari arrazista, xenofobo, antigitano eta LGTBIfobikoen aurrean, baldin eta gertakari

horiek zuzenean jakinarazten bazaizkie, eragile pribatuen edo partikularren artean ematen badira eta udal-mugaratean gertatu badira, bai eremu publikoan bai pribatuan, ekintza horrek biktimarengan eta bizikidetza komunitarioan izan dituen ondorioei erantzun egokia eta proportzionatua emateko helburuarekin.

Gidak, esparru kontzeptual bat jasotzeaz gain, toki-erakundeek gauzatu beharreko zenbait jarduketa proposatzen ditu: arreta, informazioa eta orientazioa; bideratzea premiaren arabera; sentsibilizazioa eta salaketa soziala larritasunaren arabera; komunikabideen bidezko informazioa eta sentsibilizazio publikoa; eta intzidentearen erre-gistro estatistikoa. Azkenik, Gidan eragile eta zerbitzu desberdinen baliabideen eta kontaktuen zerrenda bat jasotzen da.

IV.3.1.2. Jarduketan plangintza

[Udaberri 2021](#) planaren barruan, Eusko Jaurlaritzak Aniztasunerako Euskal Agenda onartu du. Agenda horren helburu nagusiak hauexek dira: gizarte kohesionatua erai-Kitzea, aniztasunaren balioespen eta kudeaketa egokitik abiatuta; diskriminazioaren aurka borrokatzea; eta bizikidetza eta giza eskubideak sustatzea. Gainera, sei ildo estrategiko ditu Euskadin tratu-berdintasuna areagotzeko eta diskriminazioari aurre egiteko, sexu- eta genero-orientazioaren araberako aniztasuna kudeatzeko, kultura-aniztasuna kudeatzeko, arraza-jatorriaren, jatorri etnikoaren, erlijio-aniztasunaren, adinagatiko aniztasunaren eta dibertsitate funtzionalaren arabera, eta eremu horie-tako diskriminazioaren aurka borrokatzeko.

Zehatzago esanda, legeriaren arloari dagokionez, aurreikusita dago tratu-berdinta-sunari eta diskriminaziorik ezari buruzko euskal lege integral bat onartuko dela. Iker-ketaren eta ezagutzaren esparruan, lankidetza-ildo bat ezarri da Ikuspegi behatokia-rekin, Euskadiko aniztasunari eta diskriminazioari buruzko informazioa eskuratzeko, bai bereziki ahulak diren gizataldeen pertzepziotik eta ezagutzatik, bai euskal gizarte osotik. Hala berean, Biltzen elkarteak eta Eraberean sareak hainbat prestakuntza-eta sentsibilizazio-ikastaro emango dituzte, eta hainbat biltzar egin dira tratu-berdin-tasunari eta diskriminaziorik ezari buruz, pedagogia- eta zabalkunde-baliabideak ar-gitaratu dira, eta lankidetza-hitzarmena sinatu da Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritzaren eta UPV/EHUko Giza Eskubideen eta Botere Publi-koen UNESCO Katedraren artean.

LGTBI esparruari dagokionez, [2020-2024 Gobernu Programa](#) (XII. Legegintzaldia⁵⁸²) deritzonak honako ekimenak jasotzen ditu 96. konpromisoan, genero-identitateagatiko edo sexu-identitateagatiko diskriminazioaren aurkako politikak sustatzeko helburuz:

- Dibertsitate-berdintasunari eta sexu-orientazioaren ondoriozko bereizkeriaren aurka borrokatzeari buruzko lege integral bat onestea.
- Transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzko ekainaren 28ko 14/2012 Legearen aldaketa sustatzea, transexualen eta transgeneroen elkarrekin eta adingabe transexualen familien elkarrekin adostutako akordioei jarraiki.
- Hezkuntzaren esparruan, eta Hezkuntza sailarekin lankidetzan, sexu- eta familia-aniztasuna onartzea sustatzea, haurrek beren nortasuna eta sexu-orientazioa askatasunez eta bereizkeriarik gabe gara dezaten.
- Diskriminazio-egoerak jasaten dituzten LGTBI pertsonak babesteko “Berdindu Programa” indartzea.
- Programak garatzea, bere sexu-orientazioagatik, pertsonen osasuna gutxitzen duten kalteak eta bestelako gizarte-faktoreak murrizteko.

Lehen aipatu dugun 14/2012 Legea oraindik ere aldatzeko dago, bai eta “Aniztasunaren berdintasunari eta sexu-orientazioagatiko diskriminazioaren aurkako borrokari buruzko Lege Integralaren” proiektua [Eusko Jaurlaritzaren](#) Kontseiluak onartzeko eta [Eusko Legebiltzarrera](#) bidaltzeko ere. Proiektu horren xedea da LGBTI pertsonen berdintasun egiazkoa eta eraginkorra oso-osorik bermatzeko abiaburuak, neurriak eta bitartekoak arautzea, sexu-orientazioagatiko, -adierazpideagatiko, genero-identitateagatiko eta sexu-ezaugarriengatiko arrazoi ziozko diskriminazioa prebenituz, zuzenduz eta desagerraraziz, esparru publiko eta pribatuetan, bizitzaren zeinahi alditan eta zeinahi eremutan, batik bat, arlo zibilean, lan-, osasun-, gizarte-, hezkuntza-, ekonomia- eta kultura-arloan. Ekimen horiek guztiek aukera bikaina ekar diezaiokete euskal legegintza-sistemari kolektibo horren eskaeren zeharkako ikuspegi eguneratua txertatzeko eta Europako zein nazioarteko erakundeetatik datozen gomendioak jasotzeko.

---

⁵⁸² Informazio hori 2020-2024 Legegintzaldiko Gobernu Programatik atera da, eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/lxii_coordinacion_programacion/eu_def/adjuntos/Programa2020-2024eusk.pdf.

Bizkaiko Foru Aldundiak informazioa eman du 2021-2023 aldian indarrean dagoen [Aniztasun eta Inklusioaren aldeko I. Planari](#) buruz. Plan horren xedea da politika publiko inklusiboagoak egitea, herritarrak ukitzen dituzten aniztasun-ardatzak (kultura, jatorria, generoa, sexu-orientazioa, sexu- edo genero-identitatea, adina eta abar) aintzat hartuta, eta horien arteko elkarrekintzak desberdintasun-egoerak sorrarazten dituztela kontuan hartuta. Planean, kalteberatasun-egoeran dauden pertsonen eta gizataldeen eskubideak aldeztu dituzten gizarte-erakundeei laguntzeko beharra ageri da, baita aniztasuna aberastasuna ematen eta aukerak sortzen dituen gizarte-ondare gisa sustatzeko beharra ere. Planak zenbait ekintza finkatu ditu gaikuntzaren eta prestakuntzaren esparruan, politika eta tresna publikoetan ikuspegi interseksionala eta aniztasunen gakoa txertatu ditu, eta ezagutzaren kudeaketa errespetatzeko erronka darabil, diskriminazio-egoerak sor ditzaketen aldagaien eraginaz jakiteko adierazleak eta tresnak diseinatu eta azterlan eta estatistiketan txertatu⁵⁸³.

Era berean, hainbat ekintza aurreikusi dira ikusgarritasunaren eta presentzia publikoaren eremuan (esate baterako, Zurrumurruren aurkako sarean parte hartzea), gizarte-erakundeei laguntza emateko kultura-, jatorri-, sexu-orientazio-, genero-identitate eta abarren ziozko diskriminazioaren aurka borrokatzeko ekimenetan, bai eta kulturarteko sentsibilizazioan edo aniztasunari lotutako jardueretan ere. Beste alde batek, gizarte-erakundeei parte-hartzea eta solaskidetza bultzatzeko eta interseksionalitatearen arloko ezagutza kudeatzeko ekintzak ere proposatu dira.

Gipuzkoako Foru Aldundiak Aniztasuneko Foru Planaren berri eman du. Halaber, diskriminazioa desagerraraztea helburu duten ekintzen eta I. Aniztasuneko Foru Planaren emaitzen sistematizazioaren berri eman du. Planaren ezaugarri behinena eta ardatz nagusia dugu tresna bera erabiltzea aniztasun guztiekiko diskriminaziorik eza sustatzeko Gipuzkoako Foru Aldundiaren barruan eta Gipuzkoa osoan. Gipuzkoako Foru Aldundiaren Sailen arteko Batzordeari atxikita dago eta, hortaz, zeharkako ezarpena bermatzen du.

Plan horren helburuak hauexek dira: gizarte-kohesioa lantzeko, diskriminaziorik ezak duen garrantzia ikusaraztea; diskriminazioaren aurkako borrokan, lan koordinatua bermatzen duen zeharkako lana garatzea Gipuzkoako Foru Aldundian; diskriminaziorik ezaren aldeko topaguneak sortu eta partaidetza bultzatzea herritarren eta

---

⁵⁸³ 24.3 c) artikulua. Beharrezkoak diren adierazleak eta mekanismoak diseinatu eta sartzea, jakin dadin askotariko diskriminazioa sortzen duten beste aldagai batzuek zer eragin duten esku-hartzearen arloan. Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako 4/2018 Foru Agindua, ekainaren 20koa (Bizkaiko Aldizkari Ofiziala, 2018ko uztailaren 13koa, 135. zk.), eskuragarri hemen: https://www.bizkaia.eus/lehendakaritza/Bao_bob/2018/07/13/I-695_eus.pdf?hash=e44780077d4acf0d370e69129fbd5fa9.

lurraldeko eragileen artean; lurraldeko aniztasunaren egoera argi eta garbi identifikatzen duten eta etorkizuneko politika eraginkorragoak ezartzen laguntzen duten azterlanak eskura izatea. Horretarako, hainbat ekintza antolatzen dira hainbat jardueraremutan, kasurako, ikerketaren eremuan, aniztasunari, pertzepzioei, babestutako ezaugarri desberdinengatik diskriminazioari eta jardunbide arrakastatsuak hautemateko hainbat ikerlan eta diagnostikoren emanda (lan horren ondorioz azterlan hau prestatu da: *Aniztasunaren kudeaketaren arloko jardunbide egokiak-Nazioarteko azterketa-kasuak* (I. liburukia eta II. liburukia)⁵⁸⁴), eta *Gipuzkoako gorroto-gertakariei buruzko txostena* (2016-2019)⁵⁸⁵. Prebentzioaren eta sentsibilizazioaren esparruan, berriazko kanpainak egin dira bizikidetzaren eta giza eskubideak sustatzeko eta aurreiritzien aurka borrokatzeko⁵⁸⁶; prestakuntzan, berriz, aniztasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko funtsezko eragileak gaitzeko ekintzak egin dira, eta ondutako azterlanak aurkezteko jardunaldiak antolatu dira, bai eta topaketa- eta partaidetzaguneak sustatu ere, funtsezko eragileekiko solaskidetzaren bidez zabaltzeko⁵⁸⁷. Era berean, aniztasunei buruzko lana bultzatzea proposatu da udalerrian eta hainbat programatan, hala nola aisialdi eta kirol arlokoetan, eta barruko esparruan, Gipuzkoako Foru Aldundiaren baitako koordinazioa baliatuz, diru-laguntzen deialdietan, langileak trebatzean edo Gipuzkoako Foru Aldundiak diskriminazioaren aurkako lan-bilguneetako parte hartzearen bidez, bai eta Sailen arteko batzordeen funtsezkoak diren programetan ere⁵⁸⁸. Gainera, lortutako emaitzak eta zuzendaritzak garatutako lan-ildo eta ekimenetan ateratako emaitzak ikerketa aplikatu baten bidez sistematizatu dira eta, horri esker, gauzatutakoa aztertzea izan da, eta sakondu beharreko alderdiak antzeman dira, bai eta egungo eragin-arloei buruzko funtsezko informazioa eskaini ere, besteak beste, bigarren planari buruzko erabakiak hartzeko eta gogoeta egiteko.

Gasteizko Udalaren 2023-2030 aldirako [Bizikidetzaren eta Aniztasun Planak](#)⁵⁸⁹, ere ikuspegi globala du. Honako lan-eremu hauek jorratzen ditu: bakea, giza eskubideak,

⁵⁸⁴ Adelante K&D aholkularitza-etxeak prestatutakoa. Ikus SISTEMATIZACIÓN de resultados del I Plan de Convivencia en la Diversidad: investigación aplicada para la diputación Foral de Gipuzkoa, Dirección de derechos humanos y cultura democrática, [2021], p. 11, eskuragarri hemen: <https://www.gipuzkoa.eus/documents/2456908/2f9414f5-0c8a-a012-1f9c-dca9c61f9447>.

⁵⁸⁵ EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA, GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN UNESCO KATEDRA, *Gipuzkoako gorroto-gertakariei buruzko txostena* (2016-2019), eskuragarri hemen: <https://www.gipuzkoa.eus/documents/2456908/1758db5f-7eab-1d55-3ae0-a30cc38c6a74>.

⁵⁸⁶ *Elkarlekuak* kanpaina eta *Aniztasunetik Eraikiz* hezkuntza-programa.

⁵⁸⁷ Kasurako, Europako Udalerri eta Eskualdeen Kontseilua (CEMR), Bilbo 2018; Hiriko Indarkerien Bilgunea, Madrilen; edo tokiko gobernuek giza eskubideen arloan izan behar duten eginkizunari buruzko mintegia.

⁵⁸⁸ Elkar-Ekin programa, Aburre plana, Gaztematika plana, Etorkizuna Eraikiz..., besteak beste.

⁵⁸⁹ GASTEIZKO UDALA, *Bizikidetzaren eta Aniztasunerako II. Plana 2023-2030: Hirirako eskubiderantz: diskriminaziorik gabeko hiritartasun inklusiboa helburu*, Gasteizko Udala, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.vitoria-gasteiz.org/docs/wb021/contenidosEstaticos/adjuntos/eu/81/99/98199.pdf>.

memoria eta deslegitimazioa, aniztasun funtzionala eta kulturartekotasuna. Arraza-diskriminazioaren aurkako Egunaren kariatz, [2016ko martxoaren 21eko Adierazpe-nean](#)⁵⁹⁰ du jatorria. Adierazpen horren bidez, Nazio Batuen Erakundearen ekimenarekin bat egiteaz gain, konpromiso jakin batzuk adostu ziren, eta horien artean, ibilbide-orri gisa, plana prestatzea erabaki zen.

Planak hainbat ildo estrategiko ditu, eta helburu eta ekintza jakin batzuk jasotzen ditu:

1. Elkarbizitzaren oinarriak ezartzea, parte hartzeko, hitz egiteko, hausnartzeko eta elkarte-sarea indartzeko kanalak erabiliz, besteak beste, hezkuntza inklusibo sustatzea edo hizkuntza ofizialak ikertzea eta sustatzea helburu duten jardueren, udal-langileentzako prestakuntza-programa baten edo komunikazio-plan baten bidez.
2. Elkarrekintza, komunikazioa eta hainbat kontakizun ezagutzeko guneak eta baliabideak sustatzea, xede horretarako, honako baliabide hauek sortuta: Zurrumurruen aurkako estrategia, itzulpen- eta interpretazio-zerbitzua eta bizikidetzarako baliabideen mapa-gida, eta sentsibilizazioa nahiz elkarrekintza sustatzeko guneak sortzea, hala nola zenbait sentsibilizazio-ekintza garatuz eskolan, komunikabideek bizikidetzan duten zereginari buruzko jardunaldiak antolatuz edo kulturartekotasunaren ezagutza txertatuz.
3. Indarkeria terroristaren erabilera edo giza eskubideen beste edozein urraketa deslegitimatzea. Horretarako, honako hauek gauzatzea aurreikusita dago: Bizikidetzaren behatokia sortzea, udal-jarduera giza eskubideen ikuspegia aintzat hartuta berrikustea, Gasteizko hirian, giza eskubideen urraketari buruzko azterlan-diagnostikoa egitea eta bakeari zein memoria historikoari lotutako beste jarduera batzuk bururatzea. Behatokiaren helburua da bizikidetzaren egoerari buruzko ezagutza eguneratua eta etengabea sortzea, bai eta Gasteizen gertatzen diren diskriminazio-egoerak salatze eta horietan esku hartzeko baliabideei buruzkoa ere. Era berean, esku-hartze estrategia prebentziozkoak eta errestitutiboak diseinatu eta kudeatzea du helburu, gizarte-kohesioa bermatzeko.

Behatokiak lau jardute-ildori jarraiki garatzen du jardunbidea. Lehenengoak honako gai hauek jorratzen ditu: giza eskubideen inguruko prestakuntza eta sentsibilizazioa, gatazkak modu onean konpontzeko ereduak, bakearen kultura, aniztasunaren kultura, eta herritarren gizartearen eraldatze-gaitasuna areagotzen duen beste zeinahi

⁵⁹⁰ GASTEIZKO UDALA, Gasteizen bizikidetzaren aldeko konpromisorako akordio politikoa: Gasteiz, bizikidetzeta-hiria, IN: *Prentsa oharra*, *Vitoria-gasteiz.org* [online], 21 martxo 2016, eskuragarri hemen: <https://blogs.vitoria-gasteiz.org/medios/2016/03/21/gasteizen-bizikidetzaren-aldeko-konpromisorako-akordio-politiko-gasteiz-bizikidetzeta-hiria/?lang=eu>.

gai. Bigarrenak erkidegoko, elkarteetako, udaleko eta udalez gaindiko baliabideei buruzko informazioa eskaintzen du, bai eta bizikidetzaren sustatzeko eta diskriminazio-egoeretan edo eskubideak urratzen direnetan esku hartzeko informazioa ere. Honako atal hau idazten amaitu orduko, bi material argitaratu dira: [Diskriminazio ezaren baliabideen gida](#) eta [Bizikidetzarako jardunbide egokien gida](#). Hirugarrena gizarte-kohe-sioa sustatzean datza. Behatokiak komunitatean agertzen diren erronkei eta egoerei erantzuten die, prozesu parte-hartzaileak beharrezkoak badira, kulturarteko esku-har-tze komunitarioa, gatazken konponbide positiboa edo bitartekaritza erabiliz. Laugarren eta azken ildoaren helburua bizikidetzaren egoerari buruzko ezagutza lantzea da, diagnostiko zehatz eta orokorren bidez, eta aipatu da Gasteizko erlijio-aniztasunari buruzko azterlan bat eta Gasteizko hizkuntza-harrerari buruzko beste bat abian di-tuztela.

Era berean, aniztasunaren eta bizikidetzaren arloko laguntza-ildoen berri eman du tokiko erakundeak. Laguntza-ildo horien helburua dugu laguntza-sareak eta zaintza-sareak sustatzeko proiektuak babestea eta erresilientzia komunitarioko esperientziak garatzea, desberdintasun-egoeren aurrean, baliabideak sortzeko, elkarrekintza eta komunikazioa sustatzeko eta elkar ezagutzeko guneak eta baliabideak sortze aldera, giza eskubideak sustatu eta Gasteizko memoria historikoa berreskuratu eta zabal-tzeko xedez.

Donostiako Udalak adierazi du kulturarteko hiri-estrategia prestatzen ari dela, eta estrategia horren ardatzetako bat berdintasuna eta diskriminaziorik eza dela; horrela, helburua edozein diskriminazio-moduren aurrean eta edozein arrazoigatiko diskrimi-nazioaren aurrean prebentzioa egitea da. Horretarako, ekintza zehatzak jaso dira sentsibilizazioaren eta prestakuntzaren, zerbitzu publikoen, ekintza politikoaren edo emakumeekiko ekintzaren arloan.

IV.3.1.3. Administrazio-organoak

Nabarmenezkoa da administrazio publiko batzuek zeharkako tratamendua ematen dietela aniztasunari eta diskriminazioari eta organo nagusi batetik kudeatzen dituz-tela. Organo edo sail horrek mota guztietako aniztasunei erantzuten die, aniztasun ugariak kudeatzeko garapen berezietan edo kolektiboen araberako garapenetan au-rrera egin beharrean:

Gasteizko Udalak Alkatetza eta Erakunde Harremanetarako Sailean jarri du Bizikidetzarako eta Aniztasunerako Zerbitzua, bizikidetza lehentasunezkoztat jotzen duelako, interes sektorialen ginetik.

Gipuzkoako Foru Aldundiko Gobernantza Departamentuak egindako jardueren berri eman du foru-erakundeak. Sail horrek zeharka jarduten du eta sail guztiei eragiten dieten jarduerak garatzen ditu. Departamentuak hainbat jarduera egin ditu diskriminaziorik ezaren arloan, Gipuzkoako aniztasuna ikusarazteko, bai migrazio-mugimenduetan jatorria duena, bai sexu- edo genero-identitateagatik, sexu-orientazioagatik, gaitasunen aniztasunagatik eta abarregatik sortzen dena. Beste alde batetik, aukera-berdintasuna sustatzeko eta baldintza berdinetan parte hartzeko politika publikoak bultzatzen ditu.

Donostiako Udalak ere hainbat jarduera egiten ditu Hezkuntza eta Gizarte Sustapeneren Zerbitzuko Berdintasun, Lankidetzeta, Giza Eskubide eta Kultura-Aniztasuneko ataletik, hainbat diskriminazio-arrazoiri erantzuteko; hala, adibidez, emakumeen etxeak emakumeen gizarte-zapalkuntza eragiten duten ezaugarrien interseksionalitateari ekiten dio, eta ildo horretako hainbat proiektu gauzatzen ditu, hala nola “em-palabramiento” izenekoa, edo tituluak homologatzeko zerbitzua eskaintzen du, bai eta sexu-orientazioari lotutako hainbat programa gertatzen edo arrazakeriari eta intolerantziari aurre egitekoak antolatzen ere.

IV.3.2. Babestu beharreko ezaugarri bakoitzaren inguruko jarduerak:

Jasotako erantzunetan, desgaitasunari, sexu-orientazioari eta -identitateari, etniari, jatorri nazionalari, erlijioari eta hizkuntzari eragiten dieten jarduerak aipatu dira.

IV.3.2.1. Desgaitasuna

Eusko Jaurlaritzak Aniztasunerako Euskal Agendan txertatu du aniztasun funtzionala modu onean kudeatzeko eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko helburua.

Horren haritik, Gobernu Kontseiluak, 2020ko otsailaren 4ko bilkuran, [Irisgarritasun Unibertsalaren Euskadiko Euskal Estrategia](#) onartu zuen. Estrategia hori onetsita, erakundeen politiken jarduerak eta ikuspegia EAEko irisgarritasunaren ardatz egituratzaille bihurtu dadin lortu nahi da. Euskadiko Irisgarritasun Unibertsalaren Euskal Estrategiak ekintza positiboko neurri gisa balio behar du, pertsona guztientzako aukera- eta tratu-berdintasunaren, diskriminaziorik ezaren eta irisgarritasun unibertsalaren

oinarrizko printzipioak bermatzeko, haien garapen osoa, autonomia eta askea finkatzeko gizarte- eta komunitate-ingurunean, beren eskubide guztiak baliatuz.

Estrategia hori garatzeko, Gobernu Kontseiluak Ekintza Plan berria onartu zuen 2021eko azaroaren 2an. Planak jasotzen dituen neurrien artekoa da Irisgarritasunaren Euskal Behatokia sortzea legegintzaldi honetan. Era berean, Irisgarritasun Unibertsalaren Euskal Estrategia abian jartzeko neurri zehatzak ezarri ditu. Irisgarritasunaren bestelako kontzeptua garatu du, hiriko eremuetako eta eraikin publikoetako oztopoak kentzeari utzita eta ikusmira produktuen diseinuan, lantokietan, zerbitzuetan, etxebizitzetan eta ingurune ez-fisikoetan (kasurako, komunikazio digitalean) jarrita. Planak ezartzen duenez, erakunde publikoek lau urteko programa bat baliatu beharko dute kanpoko eremuak, eraikinak, azpiegiturak eta zerbitzuak irisgarri bihurtzeko, eta gauza bera egin dezatela gogatzten ditu erakunde pribatuak. Irisgarritasunari buruzko prestakuntza sustatzeko beharra ere identifikatu du.

Neurri guztiek planean ezarritako printzipioak betetzea dute helburu: aukera-berdintasuna sustatzea, bizitza independentea bermatzea, pertsona guztientzako diseinua sustatzea, zeharkakotasuna lantzea, eragile guztien inplikazioa bilatzea, gizarteratzea eta normalizazioa eta elkarrizketa zibila bultzatzea.

Bizkaiko Foru Aldundiko Gizarte Ekintza Sailak [Desgaitasunen bat duten Pertsonen Partaidetza eta Bizi Kalitaterako Plana \(2016-2019\)](#) eta hura garatzeko taxutu diren jarduerak aipatu ditu. Halaber, Bizkaian, 2021-2023 aldian indarra izango duen [Bizkaian Desgaitasuna duten Pertsonen Partaidetzarako eta Bizi Kalitaterako Plan](#) berriaren berri eman du. Plan berri horretan, aukera-berdintasuna, diskriminaziorik eza eta irisgarritasun unibertsala lortzeko funtsezkoak diren eremu eta eragile guztien zeharkako inplikazioa sustatzeko jarduerak areagotu dira. Horren ondorioz, Gizarte Ekintza Sailaren bilguneak, mahaiak edo baterako languneak sustatu dira hainbat arlo edo sailekin, zeharkako ekimenei ekiteko xedez. Era berean, desgaitasunagatiko diskriminazioaren eta estigma sozialaren aurkako ekimenak sustatzea aurreikusi du planak, bai eta desgaitasunari, aukera-berdintasunari eta irisgarritasun unibertsalari buruzko gizarte-sentsibilizazioa lantzeko ekimenak ere, bi kasuetan desgaitasuna duten emakumeak bereziki kontuan hartuta.

Bizkaian Desgaitasuna duten Pertsonen Partaidetzarako eta Bizi Kalitaterako Planaren (2016-2019) ebaluazioak agerian utzi du gizarte-erakundeek ekimen ugari gauzatu dituztela Eusko Jaurlaritzako hainbat sail eta erakunderekin: Osasuna, Hezkuntza, Kultura, Emakunde; Bizkaiko Foru Aldundiko beste sail batzuekin: Euskara, Kultura eta Kirola, Enplegua, Gizarteratzea eta Berdintasuna; udalekin: irisgarritasun-

kontseiluak; boluntarioekin; hirugarren sektore soziosanitarioko batzorde estrategikoarekin; unibertsitate eta gizarte-erakundeen baitako beste sare batzuekin.

Bizkaiko Foru Aldundiko Gizarte Ekintza Sailak, halaber, beste arlo eta sail batzuetan eragiteko hainbat jarduera garatu ditu, irisgarritasun unibertsalean eta aukera-berdintasunean aurrera egin eta desgaitasunen bat duten pertsonen sistema orokorretan eta baliabide komunitarioetan parte har dezaten. Foru-erakundearen iritziz, aurrera-bidea antzeman da azken urteotan. Beste ekimen batzuen artean, honako hauek aipatu ditu: udalekuetan eta BizkaiKOA museoaren sarean, plazak eskuetaratzea desgaitasuna duten haurrentzat; [Mugarik gabeko aniztasuna](#) izeneko gida prestatzen parte-hartzea, desgaitasuna duten pertsonen buruzko baliabide teoriko eta praktikoko batzuk hezitzaileen eskura jartzeko; edo desgaitasun intelektuala duten pertsonentzat gordetako 5 lanposturi buruzko EPEaren deialdi berariazkoa garatzea, bai Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundeari (HAEE-IVAP) emandako laguntza ere, probak egokitzeko xedez; eta emandako laguntza prestakuntza lantzen eta desgaitasun intelektuala duten pertsonentzat gordetako lanpostuak garatzen ere bai. Ekimen horrek oposizio erreserbatua eta egokitua ekarri du desgaitasun intelektuala duten pertsonentzat Bizkaian, eta lehen aldia izan da aukera-berdintasuneko baldintzak bermatzen diren oposizioan (baita euskara egiaztatze proban ere). Era berean, Osabidezko Hezkuntzarako Partzuergoak eskaintzen dituen programen berri ere eman du⁵⁹¹: [“Bideratuz” programa](#), [“Osatuz” programa](#) edo “Adin Txikikoak” programa.

Gizarte-erakundeek gizartea aukera-berdintasunaren eta irisgarritasun unibertsalaren ikuspegiaren inguruan sentibilizatzeko garatu dituzten ekimenei gagozkiela, haietan gogoz parte hartuta lagundu dituen jarduerak aipatu ditu: parte-hartzea jardunaldi-tan, prestakuntza-jarduerak, erakundeetan egindako bisitak, erabiltzaile eta familiarikiko bilerak... bai eta erakundeen jarduerak finantzatzeko laguntzak ere, hala nola dirulaguntza izendunak eta elkarten jardunbidea eta aisialdiko jarduerak garatzen laguntzeko diruzko ekarpenak, sentibilizazioa eta zabalkundea, esku-hartzea eta laguntza espezializatua, erakunde-tutoretza, kultura egokitua eta garraio egokitua. Era berean, aipatu du egoera aldatu egin dela eta gizarteak ezagutza eta sentibilizazio handiagoak dituela.

Gipuzkoako Foru Aldundiko Gizarte Politiketako Departamentuak Gipuzkoako Desgaitasun Fisikoa duten Pertsonen Federazio Koordinatzaileari, Elkartu antolakundeari,

⁵⁹¹ Eusko Jaurlaritzak (Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila) eta Bizkaiko Foru Aldundiak (Gizarte Ekintza Saila) osatutako organoa. Partzuergoaren helburua da zailtasunak dituzten haurrak eta gazteak gizarteratzea eta Bizkaiko Lurralde Historikoan Osabidezko Hezkuntzako Plana garatzea, bai eta osabidezko hezkuntzaren esparruan kolektibo baztertuen eta gutxiengo sozial edo etnikoen inguruan jarduteko bururatzen diren ekimen gutzietan laguntzea ere.

emandako laguntzen berri eman du. Federazio horrek partaidetza-prozesua garatu du, eta [txosten bat](#)⁵⁹² prestatu du desgaitasun fisikoa duten Gipuzkoako pertsonen egoera eta premiak ezagutzeko, COVID-19ak eragindako osasun-krisiaren ingurubarrean. Era berean, aldundiaren laguntzaz Zarauzko Udalak abian jarritako sentsibilizazio-kanpaina, “Aniztasunean bizitzea”, aipatu du. Egunerokoan ohikoak diren egoeretan, aniztasun funtzionala duten pertsonak ikusaraztea du helburu kanpaina horrek. Horrez gain, Atzegi elkartearen laguntzaz garatutako “[Gure Txanda da/Es nuestro turno](#)” proiektuaren berri eman du. Atzegi elkartearen xedea da adimen urritasuna duten pertsonen hainbat gizarte-ekitalditan eta kirol- nahiz kultura-ekitaldi ludikoetan parte har dezaten bultzatzea.

Beste alde batetik, jakitera eman du Uliazpi erakunde autonomoak adimen-desgaitasuna duten eta garapen pertsonalerako laguntza eta baliabide bereziak behar dituzten pertsonen beharrei erantzuten diela. Eskainitako zerbitzuek, besteak beste, honako beharizan hauei erantzuten diete: bizitokia, prestakuntza-jarduerak eta laguntza psikologikoa, arreta medikoa, farmakologikoa, odontologikoa, familia-laguntza, jarduera terapeutikoak, jolas- eta aisialdi-jarduerak, bai eta atsedeen hartzeko aldi baterako egonaldiak eta eguneko zentroa.

Adimen-desgaitasuna duten pertsonen alde lan egiten duen eta haien etxebizitza-premiari, aisialdiari eta parte-hartze sozialari erantzuten dien Atzegi elkarteak ere aipatu du. Gainera, bizitza independentea ahalbidetzeko gizarte- eta familia-laguntzak ematen ditu, eta familiei aholkularitza eta laguntza ematen die, baita interesdunak eskolaratzeko ere. Tutoretza Fundazioak adimen- edo garapen-desgaitasuna duten eta gizarte- edo familia-babesgabetasuneko egoeran dauden pertsona helduen tutoretza gauzatzen du, eta laneratzeko programa ere garatzen da. Gainera, Gureak euskal enpresa-taldea aipatu du, batez ere, industrian, zerbitzuetan eta marketin-arloan diharduena, Gipuzkoan desgaitasuna (batez ere, adimen-desgaitasuna) duten pertsonen behar bezala egokitutako lan-aukera egonkorrak kudeatzen dituen.

Hala berean, Atzegi eta Gureak erakundeek kudeatzen duten “Pauso Berriak” proiektuaren berri eman du. Proiektuaren helburua adimen-desgaitasuna duten pertsonen ingurune natural batean laneratzeta da. Eta Gureak Lanean eta Katea Legaia S.L. erakundeekin batera kudeatzen den lanerako zerbitzua eta “Aukerability” programa aipatu ditu, desgaitasuna duten pertsonen enplegarritasuna sustatzeaz denaz bezainbatean. Azkenik, jakitera eman du osasun mentaleko arazoak dituzten

---

⁵⁹² ELKARTU, *Covid-19: desgaitasuna duten pertsonen egoera eta beharrak*, eskuragarri hemen: <https://elkartu.org/pdf/Partehartze-prozesua.pdf>.

pertsonentzako intentsitate handiko unitate bat duela, gizarte-arretako oinarritzko unitatean sartzeko zerbitzuen sarean, Emaus Gizarte Fundazioarekin elkarlanean.

Gasteizko Udalak, lehen esan dugun bezala, desgaitasunen bat duten pertsonen premiak era batera lantzen ditu [Bizikidetzeta eta Aniztasun Planean](#), eta plan horren eskuhartze eremuen artean, aniztasun funtzionala lantzen da. Planak jasotzen dituen ekin-tzen artean, ondokoak ditugu: aniztasun funtzionala duten pertsonak beren eskubi-deak ekitatez baliatu ahal izateko baldintzak erraztea, irisgarritasunari buruzko sailen arteko mahaia berrabiaraztea, udaletako lanpostuei eta dibertsitate funtzionalari bu-ruzko azterlan-txostena egitea, aniztasun funtzionala duten pertsonentzako ordezepe-netan ehunekoak parekatzea edo dibertsitate funtzionalaren arloko zorrotasun ter-minologiko handiko dokumentu bat egitea.

Zeinu-hizkuntzako interpreteen zerbitzua ere baduela dio, horren helburu nagusia pertsona gorren eta zeinu-hizkuntza erabiltzen ez duten entzuleen arteko hizkuntza-aldeek sorrarazten dituzten komunikazio-oztopoak desagerrarazteko beharrezko tresna ematea delarik. Zeinu-hizkuntzaren interpreteen zerbitzua Gizarte Ongizate-rako Foru Erakundearen, Gasteizko Udalaren eta "Arabako Gorrak" Arabako Pertsona Gorren Elkartearen arteko lankidetzeta-hitzarmen bati esker eskaintzen da. Era berean, aniztasun funtzionaleko gaien inguruko aholkularitza juridikoa eskaintzen du, Gas-teizko Udalaren eta Eginaren Eginez Arabako Desgaitasun Fisikoaren Elkartearen ar-teko lankidetzeta-hitzarmenari esker. Zerbitzuaren helbururik behinena da desgaitasun fisikoa duten pertsonak gaitzea euren eskubideak, banaka zein taldeka, aldarrika-tzeko eta defendatzeko, bai eta laguntza juridikoa ematea ere, kolektiboa osatzen duten pertsonen giza eskubideak babestu eta sustatzeari zein gizarteratzeari buruzko legeriaren ez-betetzeak salatzeko.

Barakaldoko Udalak jakitera eman du laguntza-zerbitzu espezifikoa duela dibertsitate funtzionala duten gazteak gizarteratzeko, familiei aisialdiko programa eta zerbitzu irisgarriari buruzko aholkularitza ematen die eta aniztasun funtzionala duten gazteei banako laguntza ematen die aisialdiko, hezkuntzako, partaidetzako eta elkartasuneko jardueretan parte har dezaten. Zerbitzu horrek egungo egoera eta gizarteratzea bide-ratzeko beharrezko baldintzak aztertu ditu.

IV.3.2.2. Sexu-orientazioa eta -identitatea

Sexu-orientazioagatiko diskriminazioaren aurkako babesari dagokionez, [Berdindu](#), zerbitzua garatu da. Zerbitzu hori **Eusko Jaurlaritzako** Berdintasun, Justizia eta

Gizarte Politiketako Sailari atxikitako Giza Eskubide, Biktima eta Aniztasun Zuzendaritzaren zerbitzu publikoa da, eta sexu- eta genero-aniztasunari lotutako gaien inguruko informazioa eta arreta ematen du. Bertan, andre eta gizon homosexualak, transexualak, bisexualak eta intersexualak artatzen dituzte, baita haien ingurukoak ere. Gainera, hezkuntza-komunitatearekin, gizarte-eragileekin eta profesionalekin, komunikabideekin eta gizarte osoarekin lan egiten dute, hori guztia LGBTIfobia desagerrarazteko eta LGBTI pertsonen eskubideak eta askatasunak gauza daitezen oztopo guztiak kentzeko helburuz.

[Berdinduren](#) webgunean, kontsulta daiteke zerbitzuarekin nola jarri harremanetan eta informazio gehiago eskuratu.

Gainera, [Berdindu Eskola](#) deritzon zerbitzua indartu egingo da, zerbitzuak balorazio ona izan duelako eta ikastetxeen eskariak gora egin duelako. Sexu- eta genero-aniztasunari buruzko prestakuntza eskaintzen du irakasleriarentzat eta hezkuntza-komunitatearentzat, bai eta hezkuntzako beste profesional batzuentzat ere; aholkularitza ere eskaintzen du ikastetxeari egokitutako ordutegian (beharrezkoa bada, ikastetxera joaten dira), eta ikasleentzako nahiz familientzako tailerrak antolatzen dituzte, besteak beste.

Beste alde batetik, emandako erantzunean, pertsona transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta aintzat hartzeari buruzko ekainaren 28ko 14/2012 Legea aldatzeko araudia prestatzeko lana aipatu du sailak, lege hori transexualen egungo beharrezanetara egokitzeko eta sailen eta erakundeen arteko koordinazioa hobetzeko arlo horretan. Era berean, transexualen administrazio-dokumentazioari buruzko abenduaren 22ko 234/2015 Dekretua izan du hizpide, eta adierazi du, Osasun Saila buru dela, *Transexualitate-egoeran dauden pertsonen osoko arreta emateko gida* berregitaratuko dela. Azkenik, [Zinegoak](#), gaylesbotrans Nazioarteko Zinema eta Arte Eszenikoen Jaialdiari emandako laguntza aipatu da, kultura, zinema eta arte eszenikoen bidez sentsibilizatzeko tresna den aldetik.

Arestian aipatu dugun **Bizkaiko Foru Aldundiaren 2021-2023 aldiko I. Aniztasun eta Gizarteratze Plan**ean, ikuspegi interseksionala txertatu da Lankidetzaren eta Aniztasuneko Zuzendaritzaren dirulaguntzen deialdian, bai eta aniztasunen gakoa ere, afektibitate-sexuala aintzat hartuta, gazteei arreta emateko programan. Gainera, diskriminazio-egoerak sorraraz ditzaketen aldagaien eragina ezagutzeko adierazleak eta tresnak diseinatu eta azterlan eta estatistiketan jaso nahi ditu, eta, azkenik, gizarte-erakundeekin elkarriketa lantzeko eta parte hartzeko mahai iraunkorra sortzea aurreikusita dauka.

Ekintza horiez gain, aniztasunari lotutako jardueretarako dirulaguntzen deialdien finantzaketa indartzeko asmoa dago, bai eta gizarte-erakundeetako interseksionalitateari buruzko prestakuntza, esperientzien sistematizazioa eta erakundeen esku-hartzean interseksionalitatea txertatzeari buruzko gomendioen eta jardunbide egokien gida egitea ere.

Era berean, hainbat arrazoi direla-eta (zeharkakoak direlako) diskriminazioaren aurka borrokatzeko ekimenak bultzatzea du jomugan, besteak beste, sexu-orientazioa eta genero-identitatea direla-eta. Bestalde, aniztasun afektibo-sexualari buruzko sentibilizazioa bultzatu eta askotariko pertsonen arteko topaguneak sortu nahi ditu. Azkenik, maiatzaren 17an (transfobia, homofobia eta bifobiaren aurkako egunean) eta ekainaren 28an (LGTBQ+ eskubideak aldarrikatzeko egunean) antolatzen diren kanpainetan, jardunaldietan eta aurkezpenetan parte-hartze publikoa izan dadin proposatu du.

Gipuzkoako Foru Aldundiak jakitera eman du Haurrak eta Nerabeak Babesteko Zerbitzuak Berdinu zerbitzuarekiko lankidetzan jarduten duela transexualitate-egoeran dauden haur eta nerabeei arreta egokia emateko. Gainera, Aniztasuneko Bizikidetzaren Planarekin lotuta egin den sistematizazioaren kariaz, hainbat gairi buruz egindako ikerketen berri eman du. Jakintza-sortze horretan, ikerlanak egiten parte hartu duten gizarte-erakundeekin elkarlanean aritu da, hain zuzen ere, Gehitu elkartearekin.

Foru-erakundeak gaineratu du txosten bat egin duela aniztasuneko bizikidetzari buruz: *LGTBI+ populazioaren errealitateen [diagnostikoa Gipuzkoan](#)*⁵⁹³. Horrez gain, data gogoangarrien ildoan antolatzen diren ekintza batzuen berri eman du, hala nola, 2018. urtean egindako LGTBI+ pertsonen eskubideen aldeko adierazpena, Harrotasun Egunean bertan.

Horrez gain, adierazi du koordinazio-bilerak egiten hasi direla Kultura, Turismo, Gazteria eta Kirol Sailarekin, kirol-arloko sexu-aniztasuna ikusarazteko helburuz.

Azkenik, lau hilean behin argitaratzen den [Gehitu Magazine](#) argitalpenaren berri eman du. Aldizkari horrek hausnarketa pizten, iritzi-trukea zabaltzen eta aniztasun afektibo-sexualak dakartzan aldeko bizipenak zein bidegabeko egoerak agerian jartzen ditu.

---

⁵⁹³ GARCÍA DAFONTE, Zaira eta EXPOSITO ALBERDI, Jone, *Bizikidetzaren aniztasuneko: LGTBI+ populazioaren errealitateen diagnostikoa Gipuzkoan 2018*, Gipuzkoako Foru Aldundia, GEHITU, Donostia, eskuragarri hemen: <https://www.gehitu.org/gipuzkoako-lgtbi-diagnosi-txostena/>.

Bilboko Udalak sentsibilizazio-kanpainak garatu eta babesten ditu, LGTBI kolektiboren gizarte-ikusgaitasuna eta publikoa sustatzeko eta sexu-orientazioagatiko eta genero-identitateagatiko diskriminazioa desagerrarazteko, Bilboko pertsonen eta gizarte-erakundeen lana eta gogozko parte-hartzea aitortu dituela.

Udalak [hainbat kanpaina](#) egin ditu: ekainaren 28an, LGTBIQ+ Harrotasunaren Egunean; maiatzaren 17an, Homolesfobiaren aurkako Egunean; edo apirilaren 29an, Ikusgaitasun Lesbikoaren aldeko Egunean.

Era berean, [Zinegoak](#), Bilboko gaylesbotrans Nazioarteko Zinema eta Arte Eszenikoen Jaialdiaren berri eman du, bai eta "Lesbianismoa eta Generoa" sariarena ere. Bestalde, jakitera eman du urtero egiten dituen [tailerretan](#), sexu-aniztasuna aintzat hartzen duela ikasgela guztietan jorratzen den zeharkako alderdi gisa.

Beste alde batetik, "Generoak, Sexualitateak eta Gorputzak" sexu-aniztasunari buruzko biltzarra aipatu du, bai eta "BIDEAN: ezkutukotik ikusgaitasunera 1977-2007" erakusketaren berri eman ere. Bertan, lesbianen kolektiboek eta mugimendu feminista egindako lana ageri da modu grafikoan.

BERDINDU ekimenetik bultzatzen den Eskola Segurua programan ere parte hartzen du.

Azkenik, Bilboko LGTB planoaren zabalkundearen berri eman du; gomendatutako denda, jatetxe eta hotelak aurkitu daitezke bertan.

Donostiako Udalak adierazi du ekainaren 28an adierazpen politiko bat egiten dela, autobusetan egunaren berri ematen dela eta Kursaal jauregian ortzadarraren bandera jartzen dela. Bestetik, erakundeek eta gizarte-antolakundeek antolatzen duten programako jardueren zabalkundea egiten da. Halaber, bakea, bizikidetzeta edo giza eskubideen hedapena sustatzen eta aldeztzen duten proiektuetarako laguntza-lerro bat dauka, aniztasuna errespetatu eta jokabide intoleranteak, insolidarioak eta antidemokratikoak edo homo-lesbi-transfobikoak, besteak beste, eta arrazistak gainditzeko helburuz. Azkenik, eskolan garatzen den kulturen arteko bizikidetzeta-programa aipatu du, non berdintasuna eta kultura-aniztasuna lantzen diren, giza eskubideak aldeztzen diren eta zeinahi arrazoiengatiko diskriminazioaren aurkako borroka jorratzen den.

Gasteizko Udalak sexu- eta genero-aniztasuna berdintasun-politikan txertatzeko agendaren berri eman du. Agenda horretan ageri dira, besteak beste, udal-

langileentzako prestakuntza-saioak eta tresnak diseinatzea, irakurketa-gidak egitea eta Gasteizko udal liburutegien sarean eskaintzeko sexu- eta genero-aniztasunari buruzko funtsak eskuratzea (eleberriak, saiakerak, komikiak, ipuinak, filmak, serieak, dokumentalak eta abar). Lesbofobiaren eta bifobiaren aurkako sentsibilizazio-materiale ere prestatu du.

Gasteizen, gainera, LGTBIfobiaren aurkako [Ikusgune](#) deritzon behatokia dago, Luma-gorri HATek kudeatuta, LGTBI pertsonen aurkako diskriminazio eta indarkeria matxistako egoeren inguruan sentsibilizatu, horiek hauteman eta jarduteko helburuz, ikerketaren, prebentzioaren eta salaketaren bidez. Hauexek dira Ikusgune delakoaren helburu zehatzak:

- Lesbiana, gay, pertsona transexual eta bisexualei helaraztea LGTBI+ fobia ez dela inolaz ere onargarria eta betiere jokabide horri aurre egin ahal zaiola.
- LGTBI+ kolektiboaren ikusgaitasuna sustatzea.
- Sareak sortzea, bai elkarteekin, bai administrazioekin.
- LGTBI+ pertsonen ahalduntze soziala bultzatzea ikuspegi feminista eta intersektionaletik.

Aurrekoari gehitu behar diogu Gasteizko Udalak Gasteizko Udaltzaingoko kide guztien prestakuntza eta sentsibilizazioa sustatu dituela gorroto-delituen inguruan Gaylespolen (LGTBI+ Polizien Elkarte) bidez⁵⁹⁴.

Maiatzaren 17an, Lesbo-Gay-Transfobiaren aurkako Nazioarteko Egunean, sentsibilizazio- eta salaketa-kanpaina bat egin eta jarduera-programa bat garatu du, bai eta [Gasteizen sexu-orientazioak eta genero-identitateak eragindako gertakariei buruzko txostena](#)⁵⁹⁵ aurkeztu ere, Ikusgune behatokiak prestatutakoa.

Barakaldoko Udalak jakitera eman du prestakuntza-dinamizazioko lan bat gauzatu dela sare sozialak erabiliz, sexu-orientazioa, sexu-identitatea eta genero-identitatea direla-eta, diskriminatzaileak diren jarrerak (LGTBfobia, genero-identitatea, transexualitatea, indarkeria sareetan...) eta usteak zalantzan jartzeko eta desagerrarazteko gazteen artean. Ekainaren 28an, LGTBI Harrotasunaren Nazioarteko Egunean eta maiatzaren 17an, Homofobia, Transfobia eta Bifobiaren aurkako Nazioarteko Egunean, egiten diren sentsibilizazio-kanpainak ere nabarmendu ditu.

⁵⁹⁴ EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO FISKALTZA. *Memoria 2020 (Ejercicio 2019)*, op.cit.

⁵⁹⁵ IKUSGUNE eta GASTEIZKO LGTBI+FOBIAREN AURKAKO BEHATOKIA, *Gasteizen sexu-orientazioaren eta genero identitatearen aurka izandako gertakariei buruzko V. Txostena (2021)*, Gasteizko Udala, [2022], eskuragarri hemen: <https://ikusgune.eus/files/2022/05/informe-2021-euskon-line.pdf>

Era berean, adierazi du ikasturtean transexualitatearen arloko berariazko prestakuntza eman duela, sexu-aniztasuna sortu, horren inguruko prestakuntza eman eta ikusarazteko helburuz, estereotipoak gaindituta eta tresnak eskainita sexualitatea gorputzen eta sentipenen aniztasuna ezagutuz eta errespetatuz, adierazteko eta hartu-emanak edukitzeko moduak ezagutuz eta transexualitatea ikusaraziz, sexu-askatasunaren kontrako diskriminazioa edo erasoak antzemateko eta prebenitzeko.

Bestalde, **Errenteriako Udalak** [ErreferenteEkin](#)⁵⁹⁶ deritzon diagnostikoa egin du Errenteriako LGTBI populazioaren errealitateari buruz, eta hura oinarri duen jarduera-plana abian jarri du.

IV.3.2.3. Etnia edo jatorri nazionala

Etorkinek eta ijitoek egiturazko diskriminazioa nozitzen dute, eta diskriminazio hori islatzen duten norainokoei erantzuteko politika publikoak beharrezkoak dira. Euskal administrazio publikoek esku-hartze eta politika publiko ugari gauzatu dituzte immigrazioaren eta aniztasunaren kudeaketaren arloan. Atal honetan azaltzeko orduan, zaila da diskriminazioaren aurkako borrokaren eta ekintza positiboko neurrien arteko banalerroa ezartzea, administrazioek jarduera ugari garatu dituztelako, hala berdintasuna eta gizarteratzea sustatzearen ingurukoak, nola aniztasuna kudeatzearen eta diskriminazioaren aurkako borrokaren ingurukoak.

Nolanahi ere, Arartekoak administrazio publikoen erantzunak eta jarduerak jasotzen dituen dokumentu bat edukitzeko interesa duenez gero, eta, bide batez, administrazio publikoek eduki horiei buruzko informazioa agertzea jakingarritzat hartu dutela kontuan hartuta, egokitzat jo da argibide horiek guztiak labur aipatzea, edukion baterako argazkia eduki ahal izateko, eta, gainerakoan, arlo horretan egiten ari diren politika publikoei buruzko hausnarketa erraztu edo ondoko ikerketetan lagungarri izan dadin.

Jasotako erantzunen tamaina dela eta, horien edukia hainbat ataletan sistematizatu da, egindako jardueren helburua kontuan hartuta. Hala, (1) dokumentu estrategikoak eta jarduketa-planak aipatu dira, tresna horietan definitzen baita oinarritzko esparru kontzeptuala eta filosofikoa, immigrazioaren, aniztasunaren kudeaketaren eta diskriminazioaren aurkako borrokaren esparruko ekintzak eta programak abian jartzeko;

⁵⁹⁶ ERRENTERIAKO UDALA, *ErreferenteEKIN: Errenteriako LGTBI biztanleriaren errealitateen diagnostikoa*, Errenteriako Udala, 2019ko ekaina, eskuragarri hemen: <https://herribizia.errenteria.eus/app/uploads/sites/16/2019/06/Errenteriako-LGTBI-biztanleriaren-errealitateen-diagnostikoa.pdf>.

(2) partaidetza- eta koordinazio-organoak eta -sareak; (3) migrazio-mugimenduen ezaugarriak eta beharrak ezagutzeari buruzko jarduerak, bai eta immigrazioaren aurreko jarrerak ezagutzekoak ere, (4) egun dauden autonomia-eremuko zerbitzu publikoak; (5) etorkinei informazioa eta harrera emateko ekintzak; (6) gizarteratze-programak; (7) diskurtso publikoari eragiten dioten jarduerak; (8) esparru horretan ematen diren laguntza-ildoak; (9) etorkinen egoerari eta zailtasunei buruzko sentsibilizazioa eta kontzientziazioa helburu duten jarduerak; (10) komunikazio-politika; (11) prestakuntza-jarduerak; (12) azkenik, beste jarduera batzuk jaso dira, saski-naskian.

Atal espezifiko bat garatu da ijitoek pairatzen duten diskriminazioaren aurkako borrokan eragina duten jardunei buruz. Diskriminazio horren ezaugarri zehatzak direla eta, ikuspegi berezia landu dezakegu.

IV.3.2.3.1. Agiri estrategikoak eta jardute-planak

Aipatu beharreko lehen dokumentua **Eusko Jaurlaritzak** sustatutako [Migraziorako Euskal Itun Soziala](#) da, bizikidetzaren aldeko konpromiso erkide batean datzana. Agiri horretan, euskal gizarte-erakunde eta instituzio guztiek migraziorako harrera- eta gizarteratze-esparru jakin bat adostu dute, alderdi guztietan, eta esparru horretan, araugintzako betebeharrak bati erantzun egokia ematen zaio, etika demokratikoaren er-tza eta aurrerapenaren alderdia ahaztu barik. Bertan onartzen da euskal gizarteak immigrazioa behar duela bertoko lan- eta demografia-beharrei erantzuteko. Euskal erakundeek agertutako atxikimenduak indar politikoen arteko eztabaida ekarri du, eta hori interesgarritzat jotzen da. Administrazio publiko ia guztiak atxiki dira, bai eta gizartean eragina duten erakunde eta entitate ugari ere.

Jarraian, administrazio publikoek esandako plangintza-tresnak jaso dira, laburrean emanda. Plan-estategiek herritartasun-ikuspegi zabala dute, bai eta kulturartekotasunaren eta aniztasunaren kudeaketaren inguruko antzeko ikuskera ere, eta, funtsean, antzeko helburuak eta eginkizunak dituzte.

Zalantzarik gabe, Eusko Jaurlaritzak, aldundiek eta udalek jarduera-planak edo -estategiak lantzeak aukera eman die immigrazioaren arloan engaiatuta dauden eragileei elkarrekin hausnartzeko eta sail eta arlo horietako arduradunen eta beste eragile publiko eta pribatu batzuen arteko koordinazioa errazteko. Ekimen pribatuak eta irabazi-asmorik gabeko gizarte-erakundearen parte-hartzeak ere zeregin garrantzitsua bete dute immigrazioaren esparruan egin diren plan eta estategietan.

Eusko Jaurlaritzak hainbat jarduera-plan egin ditu azken bi hamarkadetan. Azkena 2022-2025 aldiko [Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. Plana](#) dugu. Plan horrek, aurreko planaren ebaluazioa eta diagnostikoa egin ostean, kulturartekotasunean funtsatutako Kultura Aniztasuna Kudeatzeko Euskal Ereduan aurrera egiteko helburua dauka, migrazio-mugimenduek eta asiloaren ziozkoek ekarri dituzten aldaketa demografiko, ekonomiko, sozial eta kulturei erantzuna eman nahi baitie. Egungo aldaketen artean, diskurtso xenofoboaren gorakada nabarmendu da. Bestetik, faktore berritzaileen artean, honako hauek adierazi ditu: Eusko Jaurlaritzako Migrazio eta Asilo Zuzendaritza sortzea, espetxeen eskumenaren eskualdaketa eta immigrazio-eskumenaren eskualdaketa, hirurak ontzat emateko modukoak plana indarrean dagoen bitartean, EAEko eskumen-tituluei dagokienez.

Lehentasunezko jarduera-eremu batzuk ezarri ditu: hezkuntza, enplegua, bizikidetzaren eta hizkuntzaren gakoa, azkena gainerako hiruretan zeharkakoa dela. Gainera, hiru esparru osagarri jaso ditu: osasuna, etxebizitza eta esparru juridikoa. Azkenik, bi laguntza-elementu ezarri dira: laguntza ekonomikoa ematea, kalteberatasun-egoera berezian egoteagatik arreta behar duten kolektiboetan esku hartzeko (dirulaguntzen lerroak) eta sektoreari kalitatezko informazioa ematea, erabakiak hartzea hobetuko duen ezagutza sortzeko (ikerketa). Printzipioen artean, tratu-berdintasunarena eta diskriminaziorik ezaren printzipioa aintzat hartzen dira, eta hori arras interesgarria da azterlan honen ondorioetarako. Aurreikusten diren helburuek eta ekintzek gizarteratze-prozesuen harrera hobetuko eta eskubideak baliatzea ahalbidetuko dute, horretarako funtsezko neurriak finkatu baitira. Hala, azterlan honetarako interesgarriak diren neurrien artean, euskal gizartea, elkarteak, segurtasuneko langileak, espetxeetako langileak eta abar sentibilizatzeko ekintzak jaso dira, kulturarteko gaitasunak eskuratzeari dagokionez, arrazakeriaren eta xenofobiaren aurkako borrokari, diskriminazioaren aurkako borrokari, atzeritar jatorriko pertsonen estereotipoen eta aurreiritzien aurkako borrokari eta hizkuntza-aniztasunari loturik (prestakuntza- eta sentibilizazio-ekintzak, ZAS sareari laguntza ekonomikoa ematea, eta abar), bai eta tratu-berdintasunari eta atzerriko pertsonen eratzutako komunitateen arteko diskriminaziorik ezari loturik ere. Era berean, interesgarritzat jo da euskal administrazioak bultzatutako sustapenetan eta/edo gizarte-erakinetan egoitza-kontzentrazioak eta bereizketak saihestea, edo Osasun Sailarekin, elkarte-sarearekin eta unibertsitateekin lankidetzan, ikerketa bat diseinatzea, atzerriko etorkia, jatorria eta/edo nazionalitatea duten pertsonen osasun-arreta jasotzeko aukera berdinak dituztela egiaztatzeko, Osasun Sailaren osasun-arretarako jarraibide orokorretatik harago. Hezkuntzaren eremuan, autonomiako, udaleko eta foru-aldundietako teknikariek osatutako lantalde bat sortzea aurreikusi da, atzerriko jatorria eta/edo etorkia duten pertsonen balizko eskola-kontzentrazioak udal-mailan izan ditzakeen ondorioei buruzko

gogoeta egiteko, edo, azkenik, esparru juridikoan, gizarte-baliabideak eskuratzeko baldintzak eta atzerriko jatorria eta/edo nazionalitatea duten pertsonentzako oztopoak aztertzen dituen txosten bat egiteko aurreikuspena, eskubide horiek benetan eskuratzeko aukera galarazten baitzaie.

Hala berean, nabarmentzekoak dira euskal herritarrek aniztasunaren eta diskriminazioaren inguruan dituzten jarreraren eta jarreraren lau urtean behingo ikerketa eta zabal-kundea, herritarrek mota guztietako gizarte-dibertsitatearen inguruan dituzten pertzepzioak, iritziak eta jarrerak ezagutzeko. Bertan, jatorriagatik, sexuagatik, adinagatik, erlijioagatik, etniagatik (ijito-herria) eta abarregatik eguneroko bizitzan gerta daitezkeen diskriminazioei buruzko informazioa bilduko da, baita Atzerriko Etor-kinen Populazioaren Inkesta ere. Eusko Jaurlaritzako Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailaren Estatistika Organoak garatzen du estatistika-azterketa ofizial hori, EAEn bizi diren atzerriar jatorriko etorkinei eginda, biztanle etorkinen gizarte-errealitatea ezagutzeko, datuak generoaren arabera banakatuta, egin asmo dituzten gainerako azterlan guztietan bezala.

Arabako Foru Aldundiak emandako erantzunean, Arabako Lurralde Historikoko kulturen arteko bizikidetzaren aldeko aniztasuna kudeatzeko estrategia aipatu da. Estrategia hori taxutzen ari da, eta erakundeak gauzatzen dituen jardueretan, eredugarria izan nahi du, aniztasunaren kudeaketaren, Arabako herritar guztien kulturarteko bizikidetzaren, tratu-berdintasunaren eta ezein pertsonaren diskriminazioaren defentsaren esparruan, atzerriko jatorria edo atzerriar aurretikoak dituzten biztanleei arreta berezia eskainita.

Bilboko Udalak etnia, jatorri, larruazalaren kolore, erlijio edo hizkuntzagatiko diskriminazioaren aurkako borrokaren arloan lantzen dituen ekintzen berri ematean, [2017-2019 aldirako Herritartasun eta Aniztasunari buruzko II. Udal Planaren](#) esparruan garatzen dituela adierazi du.

Ostean, ikusi ahal izan denez, [Bilbo Kulturarteko Hiria \(2021-2023\) III. Plana](#) onartu da.

III. Planak kultura-dibertsitatearen aldeko kudeaketa-eredu baten aldeko apustua egin du. Hiria garapen handiagoarekin, gizarte-kohesioarekin eta dibertsitatearen onarpen eta errespetuarekin eraikitzea xede duen kulturartekotasuna, lau printzipiotan oinarritzen dena: berdintasun-printzipioa, dibertsitate-printzipioa, interakzio positiboaren printzipioa, eta herriko kide izatearen printzipioa. Lehentasunezko estrategiak honako hauek dira: harrera egitea, sentsibilizatzea eta gizartean eragitea,

gizarte-zaurgarritasun egoera larrienean dauden migratzaileen kolektiboekin esku hartzea eta elkarreraginaren bitartez parte hartzea.

III. Planean honako hauek bereizten dira: esparru orokorrak (10 proposatzen dira) eta esparru sektorialak (6 proposatzen dira). Esparru orokorren artean, bereizkeriaren aurkakoa eta sentsibilizazioa egongo litzateke. Hor daude, besteak beste, Zurrumurruen aurkako estrategia, Udaltzaingoak bereizkeria-egoerak antzematea eta neurriak ezartzen laguntzea; hala nola Eraberean-ekin koordinatzea.

Gainera, aurreko planeko antzeko neurriak ezartzen ditu hizkuntzei, komunikabideei, hezkuntza-esparruko harrerari, zerbitzu publikoei, auzoetako esku-hartze komunitarioari, kulturari, kirolari eta aisialdiari, gune publikoei eta enpresa-politikari eta lanmerkatuari dagokienez; bai eta Emakumeen Mutilazio Genitala Prebenitzeko Programari, Europako Kontseiluaren Cities Kulturarteko Sarean parte hartzeari edo Immigrazioaren Tokiko Behatokiaren bidez ezagutza edo udal-langileen gaikuntza sustatzeari dagokienez ere (azken neurri horren adibide da *Administrazio Publikoan proiektuak garatzeko behar diren kulturarteko gaitasunen [eskuliburuaren](#) inplementazioa*⁵⁹⁷.

Barakaldoko Udalak Immigrazioari eta Aniztasuna Kudeatzeari buruzko 2010-2014 aldiko II. Planaren berri eman du, Barakaldoko hirian garatzen diren programak arautzen dituen kontzeptuzko esparrua den aldetik.

Errenteriako Udalak [2019-2023 aldirako plan estrategikoa](#) gertatu du herritarren aniztasunean oinarritutako bizikidetzaren sustatzeko, honako printzipio hauetan oinarrituta: giza eskubideak, berdintasuna eta diskriminaziorik eza, genero-ikuspegia, erlijio-aniztasuna, hizkuntzak eta migrazioa.

Ordiziako Udalak aniztasuna eta bizikidetzaren kudeatzeko proiektu baten garapenaren berri eman du.

Irungo Udalak aipatu du, era berean, Immigrazioaren, Kulturartekotasunaren eta Bizikidetzaren arloko Tokiko Plana prestatzen ari dela.

Eibarko Udalak ere hainbat plan taxutu ditu, eta estrategia bat dauka etnia, jatorri, larrazalaren kolore, erlijio edo hizkuntzagatiko diskriminazioa aintzat hartzen duena:

⁵⁹⁷ MATIZ ELKARTEA, *Administrazio publikoan proiektuak garatzeko behar diren kulturarteko gaitasunen eskuliburua*, La Lagunako Unibertsitateko Fundazio Nagusia, La Laguna, 2020, eskuragarri hemen: <http://www.ciudadesinterculturales.com/wp-content/uploads/2020/12/kulturarteko-gaitasunen-eskuliburua.pdf>.

2018-2022 aldiko Eibarko Elkarbizitza eta Aniztasun Plana. Askotariko helburuak dituzten ekintzak bilduta daude planean: erakundeen arteko tratu-berdintasuna, egi-turazko tratu-berdintasuna eta pertsonen arteko tratu-berdintasuna. Lehenengoen xedea da Eibarko Udalak, bere araudi, erregelamendu, barneko edo kanpoko zirkular eta abarretan, udalerrian bizi diren pertsona guztien tratu-berdintasuna bermatu eta susta dezan. Bigarrenek aukera- eta tratu-berdintasuna dute jomugan askotariko auzokideen artean, eta hirugarrenek hainbat ekintza jasota dituzte atzerritar jatorria eta/edo etorkia duten pertsonetikiko aurreiritzi eta estereotipo gaitzesgarri eta faltsuei aurre egiteko.

IV.3.2.3.2. Parte hartzeko eta koordinatzeko organoak eta sareak

Eusko Jaurlaritzak herritar etorkinen gizarteratzea eta gizarte-partaidetza bultzatzeko foroa dauka. 2002. urtean sortu zen eta abuztuaren 20ko 200/2002 Dekretuak⁵⁹⁸ arautzen du; Osoko bilkuren eta lan-batzordeen edo batzorde iraunkorren bidez jarduten du. Kide anitzeko aholkularitza-organoa da, eta immigrazio-politika aktiboa eta integrala garatzen laguntzea du helburu, etorkinen gizarteratzean oinarrituta. Bilgune horretan, euskal administrazio publikoekin batera, gobernuz kanpoko erakundeek, elkarteek, sindikatuek eta Euskal Autonomia Erkidegoko enpresaburuek parte hartzen dute. Une honetan, tresna horren eraginkortasuna eta eragingarritasuna hobetzen duen jardunbide-esparru berria proposatzeko hausnarketa-aldian dago. Era berean, Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren kulturarteko VI. Planean, antolaera-neurri gisa, immigrazioaren, asiloaren, aniztasunaren, kulturartekotasunaren eta bizikidetzaren eremuetan lan egiten duten gizarte-eragileek osaturiko sistema indartzea begiz jo da, bai eta gobernu zentralaren ordezkariordetza eta kontsulatu-eko koordinazio-harremanak ezartzea.

Izan ere, Migrazio eta Asilo Zuzendaritzaren laguntzari esker, immigrazio-teknikari-ek osaturiko sarea eratu da, langile teknikoak dituzten lurraldeen eta udalerrien arteko koordinazioa eta trukea ahalbidetzeko asmoz⁵⁹⁹. EAEko udalek, tokiko erakunde au-tonomoek eta tokiko merkataritza-sozietateek osa dezakete sarea.

Hala berean, **Bilboko Udalak** badu Immigrazioaren Tokiko Kontseilua, hau da, sekto-reko aholku-kontseilua, atzerritarrak eragile kolektibo gisa aitortu eta sustatzeko

⁵⁹⁸ 200/2002 Dekretua, abuztuaren 30ekoa, Euskal Autonomia Erkidegoko Herritar Etorkinen Integrazio eta Partaidetza Sozialerako Foroa sortzen duena (Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria (EHAA), 2002ko irailaren 16a, 175. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/eu/bopv2/datos/2022/12/2205387e.pdf>.

⁵⁹⁹ Arartekoak informazioa eskatu die teknikariak dituzten udalei.

helburua duena, politika publikoak eta herritarren partaidetzako ekintzak garatzeko proposamenak eta ekimenak antolatzen, solas egiteko eta garatzeko gaitasuna baitute. Era berean, kultura-aniztasunarekiko elkartasuna eta errespetua sustatu nahi ditu, kulturen arteko elkartrukerako eta hedapenerako eremua ezarri, eta bilbotarren sentsibilizazioa sustatu, administrazioaren, herritarren eta etorkinen erantzunkidetasuna areagotu dadin gizarteratzean.

Erakundeak azaldutako jardueren artean, ondokoak aipa daitezke: emakume migrazioa aintzatesteko saria, emakume etorkinek Bilbon egiten duten lana ikusarazteko eta balioesteko; Tokiko Kontseiluaren X. urteurrena ospatzeko bideoa; Herritartasunari eta Aniztasunari buruzko II. Udal Planaren ebaluazio-prozesuan parte hartzea, eta hurrengo planaren diseinua; edo gai interesgarriei buruzko tailerrak eta saio informatikoak egitea ere bai.

Arabako Foru Aldundiak ere Arartekoari adierazi dio Gasteizko Udalarekiko koordinazioa landu eta trukea errazteko egitura bat duela immigrazioaren eta aniztasunaren kudeaketaren arloan.

Gipuzkoako Foru Aldundiak honako hauen berri eman du: Gipuzkoako babesaren arloko koordinazio- eta lan-mahaian parte hartu dela; udalerrri txikietako udal ordezkariekin bildu dela Zizurkilan; udal ordezkarien arteko parte-hartzea sustatzen duen [Elkarbizi sarea](#) sortu dela, diskriminazioari, iheslariari eta berdintasunari nahiz zeharkakotasunari lotutako gaiari erantzuteko. Foru-erakundeak emandako erantzunean, SOS Arrazakeria elkartearekin sinatutako hitzarmen bidez sortu den [Berdin sarea](#) ere aipatu du. Hitzarmen horrek helburu dauka jatorri-, etnia- edo kultura-arrazoietan oinarritutako diskriminazioei aurre egitea eta sarearen jardueraren eremua, Donostiaz gain, Oarsoaldea, Debagoiena eta Tolosaldea dira.

Bilboko Udalak [Kultura Arteko Hirien Europako Sarean](#) (RECI)⁶⁰⁰ parte hartzen du. Ekimen horren helburua da kulturarte programak dituzten Europako hainbat hiri harremanetan jartzea, esperientziak trukatzeko eta diseinu- eta ekintza-estrategiak eztabaidatzeko, tresna espezifikoaren bidez, hala nola honako hauen bidez: "[Kulturarte hiria, urratsez urrats](#)" edo "[Kultura arteko Hirien Indizea](#)". Sare hori, gainera, Europako Kontseiluak Europako Batzordearen laguntzaz sustatutako *Cities* Kultura arteko Proiektuaren Esparruan barneratuta dago. Ekimenak jardunbide egokiak bilatzen dituzten kontzeptuzko tresna eta aplikazio praktikoko ugari eskaintzen dizkie hiriei,

---

⁶⁰⁰ Sarean, ondoko hiriek parte hartzen dute: Bartzelona, Bilbo, Cartagena, Castelló, Fuenlabrada, Getafe, Getxo, Xerez, Logroño, Sabadell, Donostia, Santa Coloma de Gramenet, Salt, Tenerife, Parla, Valentzia eta Zaragoza.

eta kulturarteko hiriak eraikitzeak ezaupideak trukatzea ahalbidetzen du, aniztasuna berrikuntzarako, garapenerako eta gizarte-kohesiorako aktibo bihurtzen. Egindako jarduketak aipatu ditu, bai eta informazioa biltzeko prozesuetan izandako parte-hartzea ere, adibidez, diskriminazioaren aurkako neurriei edo harrerari buruzko galdetegi batean, besteak beste. Horren guztiaren ondorioz, honako dokumentu hauek prestatu dira: [*Repensar la acogida desde la perspectiva intercultural*](#)⁶⁰¹, [*Administrazio Publikoan proiektuak garatzeko behar diren kulturarteko gaitasunen eskuliburuaren*](#). Gainera, beste jarduera batzuen artean, adierazi du diskriminazio sistemikoari buruzko prestakuntza-mintegian parte hartu duela, edo [Zurumurraren Aurkako Hirien urteko IV. Topaketan](#).

Beste alde batetik, **Getxoko Udalak** jakitera eman du RECIIn parte hartu duela, kudeatzaile politikoaren eta gizarte zibilaren artean, aniztasunaren kultura sustatzeko, bertako kide diren hirien arteko esperientziak trukatzeko eta [DELI](#) proiektuan, Tokiko Ekonomia eta Integrazioaren Aniztasunari buruzkoan, parte hartuz. Ekimen hori Europako Kontseiluaren ekonomia eta dibertsitatearen arloko proiektu berritzailea da.

Barakaldoko Udalak ere bat egin zuen RECI proiektuarekin 2020ko azaroan, eta bi ordezkari etorri zaizkie bisitan, Ezkerraldeko udalerrak egiten duen harrera-, bizikidetzaren eta sentsibilizazio-lana ezagutzera.

Donostiako Udalak jakitera eman du [Kultura Arteko Hirien Programan](#) parte hartzen duela, estatuko hiri bakarra dela ekimen horretan. Gainera, gogotik parte hartzen du programaren barruan funtsezko lan-ildoak den diskriminazioaren aurkako borrokan. RECI sareko kide ere bada.

Errenteriako Udalak adierazi du Eusko Jaurlaritzak edo Gipuzkoako SOS Arrazakeria elkarteak deitutako koordinazio-bileretara joaten dela. Halaber, jakitera eman du, barne-eremuan, udaltzainekin, gizarte-zerbitzuekin eta liburutegiarekin, besteak beste, koordinatu egiten dela.

IV.3.2.3.3. Migrazio-mugimenduen, ezaugarrien, beharizanen eta immigrazioaren aurreko jarreraren inguruko ezagutza

Lehenik eta behin, baliabideak daukan garrantziagatik, [Ikuspegi](#) Immigrazioaren Euskal Behatokia aipatu behar dugu. Behatokia 2004. urtean sortu zen, migrazioaren

⁶⁰¹ RECI, [Repensar la acogida desde la perspectiva intercultural](https://rm.coe.int/repensar-la-acogida-desde-la-perspectiva-intercultural/1680a179ca), eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/repensar-la-acogida-desde-la-perspectiva-intercultural/1680a179ca>.

nondik norakoak euskal gizartean zabaltzeko eta ezagutarazteko. Behatokiaren jatorria Eusko Jaurlaritzan Immigrazioaren arloko eskumena duen zuzendaritzaren eta Euskal Herriko Unibertsitatearen arteko lankidetzaren hitzarmen bat da. Hala, Ikuspegi Euskal Autonomia Erkidegoko migrazioa osorik ezagutzeko herri-erabilerako tresna eraiki nahi du. Behatokiaren helburu nagusien artean, honako hauek ditugu: migrazioari buruzko informazioa eskaintzea, migrazioa ikertzea EAEko eremuan, gaiari buruz hausnartzea eta materialak argitaratzea eta, azkenik, informazioa eta aholkularitza ematea.

Gaiari buruzko hainbat ezaugarri eta hainbat jakintza-maila dituzten pertsona eta elkarteak ditu hartzaile: immigrazioaren kudeaketan parte hartzen duten eragileak, erakunde publikoak, immigrazioaren arloko teknikariak, elkarteak, hirugarren sektorea, unibertsitateko ikerketa-taldeak, ikasleak, komunikabideak eta, oro har, euskal gizarte osoa.

Behatokiak egiten dituen inkesta eta ikerketetan, nabarmentzekoa da Euskadiko diskriminazioaren aurkako pertzepzio eta jarrerei buruz lantzen duen inkesta. Gai jakin-garriztat, esan behar dugu Arartekoari jakinarazi diotela, legegintzaldi honetan, aniztasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko baterako lan-ildo berria abiatu dela. [IKUSPEGI](#)ren web-orrian, migrazioaren inguruko argitalpenak eta beste material interesgarri batzuk kontsulta daitezke.

Bilboko eta Barakaldoko udalek emandako erantzunean, adierazi dute Immigrazioaren Tokiko Behatokia ere badutela. Azkenak txosten bat egin du berriki, Ikuspegiaren bitartez: *Immigrazioaren Panoramika Barakaldon 2020*⁶⁰². Tokiko Behatokiaren txosten guztiak [webgunean](#) kontsulta daitezke.

Arabako Foru Aldundiak Arabako migrazioari buruzko 2019ko diagnostiko-azterlan⁶⁰³ baten berri eman du. Azterlan horretan ondorioztatu dira gizarteratzea, inklusioa eta elkarbizitza hobetu ditzaketen gakoak eta gomendioak. Halaber, oinarrizko gida bat ere aipatu du, *Arabako bizi diren emakume magrebtarrei buruzko estereotipoen gaiari heltzeko eta genero ikuspegia txertatzeko zurrumurruren aurkako ekintzan*.

⁶⁰² IKUSPEGI, *Immigrazioaren panoramika Barakaldon 2020*, eskuragarri hemen: https://www.barakaldo.eus/portal/c/document_library/get_file?uuid=14080ff6-a06d-4909-9354-692a0dc0710f&groupId=10325.

⁶⁰³ IKUSPEGI, *Estudio diagnóstico sobre el fenómeno migratorio en Álava 2019*, Arabako Foru Aldundia, Vitoria-Gasteiz, 2020, eskuragarri hemen: https://www.ikuspegi.eus/documentos/otras_publicaciones/ESTUDIO_DIAGNOSTICO SOBRE EL FENOMENO MIGRATORIO EN ALAVA.PDF.

Gipuzkoako Foru Aldundiak alor horretan, gizarte-erakundeen laguntzaz, egindako hainbat ikerlan aipatu ditu:

- Testing delakoa: Atzerritar jatorriko biztanleek alokairuko etxebizitza bat eskuratzeko orduan izaten dituzten [oztopoak](#) (**Gipuzkoako SOS Arrazakeria eta Berdin Sarea**)
- Udalerrri txikien errealitateari eta diskriminazio ezari buruzko inkestak eta ikerketa (**Emun**)
- *Trabajadoras del hogar de origen extranjero: situación sociolaboral y discriminación en el ámbito de los cuidados* (**Gipuzkoako SOS Arrazakeria**)
- *Con-trato desigual: la discriminación por motivos raciales y étnicos en el acceso al empleo* (**Sos Arrazakeria Federazioa**)
- *Arrazakeriarik gabeko inurritegiak: Xenofobiaren hedapenean tokiko Facebook-eko foroen eragina* (**Gipuzkoako SOS Arrazakeria y ZEAR-Euskadi**)
- *Diagnóstico y seguimiento durante el confinamiento, resumen técnico en las familias participantes del programa Bizilagunak y Ongi Etorri Eskolara* (**Gipuzkoako SOS Arrazakeria**)
- *Gipuzkoako gorroto-gertakariei buruzko txostena (2016-2019)* (**Giza Eskubideen eta Botere Publikoen Unesco Katedra**)
- “Jatorri-aniztasuna zenbakitan” estatistika digitalaren zerbitzua eguneratzeko [ikerlana](#), jatorri-aniztasunaren mapa osatzeko eta diagnostiko kuantitatiboa egiteko (**Aztiker, Ikerketa Soziologikoen Zentroa**)

Getxoko Udalak jakitera eman du diagnostiko bat egin duela Getxoko udalerriko harrerari buruz, giza harrerari eta mugikortasunari erantzungo dien udal bulegoa ezartzeko xedez. Diagnostikoa metodologia parte-hartzailea erabiliz egiten ari da, eta, horretarako, [material grafikoa](#) erabili da.

Ermuako Udalak etxeko langileei buruzko azterketa-diagnostiko bat prestatu duela aipatu du.

Errenteriako Udalak hezkuntzaren arloan egindako diagnostiko baten berri eman du, lehenetsunak antzeman eta udalaren estrategia garatzeko helburuz.

IV.3.2.3.4. Autonomia-erkidegoko zerbitzu publikoak

Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Saileko Migrazio eta Asilo Zuzendari-tzak [Biltzen](#) Gizarteratzea eta Kulturarteko Bizikidetzaren Euskal zerbitzua dauka.

Zerbitzu horrek helburu behinena euskal gizartean dauden kultura- komunitateen arteko elkarrizketa dinamizatzea da, baita komunitate horien eta administrazioaren artekoa ere. Zerbitzuaren eginkizunen artean, honako hauek daude: zerbitzu publiko eta pribatuei bitartekaritzaren eta kulturarteko hezkuntzaren arloko aholkularitza ematea, arlo horietako gatazkak kudeatzeko eta eraldatzeko prozesuak erraztea, eta pertsona guztiak guztiz gizarteratzen laguntzea, aniztasunarekiko errespetuan gizarteratu ere. Eusko Jaurlaritza. Ondoko zerbitzuak eskaintzen ditu: prestakuntza, informazioa, dokumentazioa eta ezagutza espezializatua; elkarteak indartzea eta gizarte-partaidetza bultzatzea; aniztasuna eta bizikidetzaren sustatzea komunitate-eremuan, eta aholkularitza ematea. Gainera, Erabeream sarea kudeatzen du. Sare horrek zerbitzu juridikoa ematen dio Aholku-Sarea deritzonari, eta [Zurrunbilan](#)⁶⁰⁴ ekimenari atxikita dago, kulturarteko hezkuntzaren arloko Berritzegune Nagusiarekin batera.

Lehen esandako sailak sustatzen du [Aholku Sarea](#). Sare horren helburua atzerritar-tasunaren arloko aholkularitza juridikoa ematea da, bai egoera ahulean dauden etorkinei, bai etorkinekin gizarteratze-prozesuetan lan egiten duten administrazio publikoetako eta hirugarren sektoreko erakundeetako profesionalei. Etorkinen erregularizazioa erraztea du helburu, bai eta gertatzez sortutako legez kanpokotasuna prebenitzea eta familiako bizitza erraztea ere.

IV.3.2.3.5. Migratzaileentzako informazioa eta harrera

Gipuzkoako Foru Aldundiak Haurrak eta Nerabeak Babesteko Zerbitzuaren materialak eta liburuxkak itzuli ditu hainbat hizkuntzatarara (arabiera, errumaniera eta ingelesa). Etorkinei informazioa eta orientazioa emateko eta kultura-bitartekaritzako zerbitzuak emateko elkarteei laguntza ematen diete.

Bilboko Udalak etorkin langabetuak gizarteratzeko eta laneratzeko alfabetatze eta laguntza programa, "[Ojala](#)" programa deritzona, garatzen du Itaka fundazioaren eta Bilbao Ekintzaren laguntzarekin. Hainbat prestakuntza-maila emateaz gain, zerbitzu osagarri batzuk ematen ditu, hala nola alfabetizazio informatikoa, eskola-errefortzua edo euskararen hastapen-ikastaroa, besteak beste.

---

⁶⁰⁴ Hezkuntzaren esparrutik abiatuta, ezagutza partekatua eraikitze eta eztabaidatzeko gunea, aniztasunaren arretari eta kulturartekotasunari lotutako gaiei buruzko beste begirada, ekarpen eta erreferentziaz hornituta.

Gasteizko Udalaren itzulpen- eta interpretazio-zerbitzuak 33 hizkuntza eskaintzen ditu, aurrez aurre eta telefonoz.

Getxoko Udalak gauzatzen duen harrera-jarduerak honako alderdi hauek jorratzen ditu: gizarte-eskubideei buruzko aholkularitza, udal- eta autonomia-erkidegoko baliabideei buruzko aholkularitza, etxeko lanari buruzko arreta eta aholkularitza arreta psikosoziala eta abar. Bestalde, gida bat prestatu du, [Kaixo Getxo](#) izenekoa, hots, Interneteko informazio-zerbitzu bat, etorkinentzat baliagarriak diren kudeaketa-lanen berri ematen duena (erroldatzea, administrazio-erregularizaziorako izapideak, diru-sarrerak bermatzeko errenta eta gizarte-larrialdiko laguntzak eta gizarteratzeko laguntzak, etxebizitza alokatzeko edo erosteko informazioa, enpleguari eta hezkuntzari lotutako argibideak eta abar). Beste informazio interesgarri batzuen artean, diskriminazioaren biktimetzako arretari buruzko atal espezifiko bat aipatu behar dugu, non erkidegoan dauden baliabideak eta hainbat erakunderen estekak eta telefonoak jasotzen diren.

Durangoko Udalak hainbat ekintza eta programa gauzatzen ditu harrera- eta gizarteratze-prozesuak ahalbidetzeko, hala nola [Durangonbizi.net baliabideen gida](#), atzeritartasunari buruzko informazioa eta banakako orientazioa emateko taldeko informazio-saioak, nazionalitate-azterketak prestatzeko taldeak eta hizkuntza-boluntariotzako taldeak (Hitz egidazu), lehen eta bigarren hezkuntzako ikasleentzako hizkuntza-errefortzuko programa eta esku-hartze psikosozialeko programa, etorkinei arreta psikosoziala ematen diena, besteak beste.

Barakaldoko Udalak harrera- eta gizarteratze-zerbitzua garatzen du, eta horren barruan, Barakaldoko gizarte-zerbitzuek eskaintzen duten atzeritartasunari buruzko orientazio juridiko eta sozialeko zerbitzua eta kulturaz gaindiko laguntza psikosozialeko zerbitzua, Bidelagun izenekoa, lehen harrerako programa,, ["Barakaldon Bizi"](#) eta atzeritarrei buruzko taldeko informazio-saioak eskaintzen ditu. Era berean, [informazio- eta orientazio-gida eleaniztun bat](#) ere badauka.

Ermuako Udalak honako hauek biltzen dituen harrera-programa kudeatzen du: atzeritartasunari buruzko orientazio juridikoko zerbitzua, atzeritartasun-eskubideei, -bebeharrei eta -arauei buruzko taldeko informazio-saioak, lineako baliabideen gida, urruneko itzulpen-zerbitzua eta hizkuntza-boluntariotzako programak, elkarrizketa errazteko eta Espainiako nazionalitatea izapidetzeko nahitaezko azterketak prestatzen laguntzeko.

Ordiziako Udalak garatzen duen harrera-programak orientazioa eta deribazioa eskaintzen du, eta harrera-gida prestatzeko asmoa dauka, bai eta harrera-protokoloa eta harrera-programa hedatzeko saioak ere. Beste herrialde batzuetan lortutako tituluen homologazioari, ikasketa-ibilbideei eta atzerritarrei buruzko araudiaren inguruko informazio-saioak ere aurreikusita ditu. Gainera, programak egiten ditu boluntarioen laguntzaz gaztelaniazko elkarrizketak errazteko, eta askotariko emakumeen gune anitza sustatzen du. Euskarazko hizkuntza-errefortzuko programak ere ezarri ditu, eskolentzat eta familientzat, bai eta helduentzako Aisa programa ere.

Eibarko Udalak [hainbat zerbitzu](#): ematen ditu: atzerritartasunari eta nazionalitateari buruzko aurrez aurreko zerbitzua eta arreta psikosozialeko Bidelagun zerbitzua.

Era berean, auzokide berrien gizarteratzea bultzatzeko programak gauzatzen ditu, udalerrira bizitzera datozen pertsonen finkatze- eta gizarteratze-zailtasunak murrizteko jarduketak eginez (besteak beste, harrera-gida edo atzerritartasunari eta nazionalitateari buruzko antolamendu juridikoari buruzko hitzaldi irekiak).

Errenteriako Udalak jakitera eman du etorri berriei harrera egiteko saioak eta ikastexetara iritsi berri diren familiei harrera egiteko saioak egiten dituela. [Harrera-baliabideen gidak](#) ere baditu, haur eta gazteentzako gida, bai eta atzerritarrentzako aholkularitza juridikoa ere, etxeko langileentzat eta ikasketak eta prestakuntza-ibilbideak homologatzeko ere bai.

Irungo Udalak adierazi du "Ikusmira" deritzon programa kudeatzen dela bitartekaritza soziokulturaleko programaren barruan eta, hala, bisita gidatuak eskaintzen zaizkiela etorkinei harrera-programa gisa. Bisita horien bitartez, Irunek hainbat esparrutan eskaintzen dituen baliabideen berri ematen da: erakundearen baliabideak, kulturakoak, haurtarokoak eta gaztarokoak eta Irungo ingurunea ere erakusten da, leku esanguratsuenak bisitatuta. Horrez gain, "Bertan Bizi" programa ere garatzen du udalak eta, horren bidez, hitzaldi-formatuko zenbait saio egiten dira, eta gizarteratzeko garrantzizkoak diren eremuei buruzko informazioa ere ematen da.

Pasaiko Udalak "Harrera on" programaren berri eman du. Programa hori 6 eta 12 urte arteko haurrentzat garatzen da, gizarteratzea eta aniztasunarekiko errespetua bultzatzen dituen jolas- eta aisialdi-gune batez gozatu ahal izan dezaten, betiere bizikidetzarako balioetan hezita.

IV.3.2.3.6. Gizarteratze-programak

Arabako Foru Aldundiak baterako tailerrak antolatzen ditu emakume magrebtarrekin eta bertako emakumeekin, guztiak elkartzeko eta elkar ezagutzeko. Ikusarazteko eta sentsibilizatzeko jarduerak ere egin dira, emakume horiek euren udalerrietan egindako proposamenei esker.

Bizkaiko Foru Aldundiko Enplegu, Gizarteratze eta berdintasun Sailak Bizkaian nazi-oarteko babesa eskatzen duten pertsonak gizarteratzeko "Goihabe" programaren berri eman du.

Gipuzkoako Foru Aldundiak hainbat proiektu aipatu ditu: "Pertsonen arretarako herri plataforma" Andoaingo Udalarekin batera, "Iheslarietako aholkularitza" Gipuzkoako SOS Arrazakeria elkartearekin batera, edo "Bizilagun, bizipoza: etorkizunerako sareak eraikiz" Deustuko Unibertsitatearekin batera.

Bilboko Udalak "[Auzoak abian](#)" kulturarteko esku-hartze komunitarioari buruzko proiektuaren berri eman du. Proiektu horren xedea da herritarren kulturarteko bizikidetzaren eta tokiko komunitateen garapen soziala sustatzea, Errekaldeko Iralabarri eta Ametzola auzoetan, garapen komunitarioa lantzen duen Gazteleku elkartearen laguntzaz garatuta. Esku-hartze komunitarioa garatzeko eta gizarte- eta kultura-aniztasuna kudeatzeko proiektua da, tokiko garapen-prozesuak eta gaikuntza bultzatzeko, gizartegatazkan prebenitzeko eta egoera lehengoratzeko, kulturarteko herritarren bizikidetzaren alde. Proiektuak antolakunde komunitarioa dauka hainbat guneren inguruan: harremanetarako gune teknikoa, non auzo horietan zerbitzu publiko zein pribatuetatik esku hartzen duten profesionalen koordinazio-mahaia dagoen, eta antzemandako beharrei erantzuteko proposamenak egiten ditu, hainbat eremutan jarduteko; herritarren arteko harremanak lantzeko gunea, prozesuaren beharren arabera helburu desberdinak dituen, besteak beste, komunitatearen diagnostikoa egitea, Ogiaren Jaia antolatzea, "Auzoko istorioak" ekimena gauzatzea eta erakunde-harremanetarako gunea, ekimenean parte hartzen duten alderdiek egindako ekarpenak ikusarazteko eta bideratzeko, bai eta egindako lanaren balioa sinbolikoki aitortzeko ere.

Gainera, urtero-urtero komunitate-topaldiak egiten dira, ekimen komunitarioko hiru alderdiek parte har dezaten: herritarrek, baliabide teknikoek eta erakunde-ordezkariek. Aldi berean, esku-hartze egituratua dago "Auzoak abian" programazioaren inguruan, hots, auzoetan kulturen arteko bizikidetzan aurrera egiteko jarduketan proposamen adostua. Jarduera ugari antolatzen dira: topaldiak, gaikuntza-saioak, parte-hartze eta koordinazio saioak eta jolas-jarduerak.

Getxoko Udalak Auzolana eta Auzolana 1 + programak aipatu ditu, asilo-eskatzailerei eta nazioarteko babesaren eskatzailerei erantzuteko. Programa horien ildoan, sare komunitario bat aktibatu behar da ekimen publikoaren eta herritarren laguntza zein elkarlan bideratzeko.

Beste programa bat "[Loturak](#)" proiektua Proiektu horren helburua da Getxon dauden herritarren harrera-esperientziei balioa ematea eta ikusaraztea, eta, besteak beste, elkartzeko, gogoeta egiteko eta narratiba digital barneratzaileak elkarrekin eraikitzeko guneak sortzen laguntzea. Gainera, proiektuak [kanala](#) dauka YouTubeen: "Getxo Canal Intercultural-Kultura Arteko Kanala".

Barakaldoko eta Durangoko udalek honako programa hauek kudeatzen dituzte: "[Denboraren Bankua](#)" (Barakaldo) eta "[Denboraren Bankua](#)" (Durango), hau da, zerbitzuak, ezagutza eta jarduerak trukatzeko unean uneko sistemak, udalerrian bizi diren pertsonen arteko denbora-trukea unitatetzat darabiltenak, eta etorkinak gizarteratzeko tresnatzat baliatzen direnak, ekintza positibotik, partaidetzatik, lankidetzatik eta elkarrekiko laguntzatik abiatuta.

Aurrekoez gain, **Barakaldoko Udalak** elkarteak indartzeko eta migratzaileen elkarte partaidetza soziala sustatzeko programa bat eta bizikidetzaprograma bat "[Somos Rontegi Gara](#)" bat kudeatzen ditu, auzokideen elkarte batekin elkarlanean.

Durangoko Udalak "Emakumeei eta Kultura Aniztasunari buruzko tailerra" garatzen du, emakume etorkinen ingurunearen baitako partaidetza eta gizarteratze eraginkorra sustatzeko helburuz, gizonen aldean duten egoera bereizgarria, kultura-, etnia-, erlijio- eta hezkuntza-aniztasuna eta migrazioari lotutako alderdi psikosozialak kontuan hartzen dituzten neurriak eta programak abiaraziz, emakume horien parte-hartzea, autonomia eta garapen pertsonala sustatze aldera.

Ermuako Udalak nazioarteko babesa eta/edo iheslariak aldi baterako hartzeko iheslariari laguntzeko programari eta gizarteratze-programa batzuei buruzko informazioa eman du, hala nola udalaren kulturarteko bitartekaritza-zerbitzua, ikastetxe bateko bizikidetzaplana eta trebetasunak eskuratzeko lan-aurreko programak.

Irungo Udalak jakitera eman du bitartekaritza soziokulturaleko programaren barruan, badela bitartekaritza-programa berezi bat non, programa horren bidez, etorkinaren eta beste pertsona edo erakunde baten zein norbanako baten arteko bitartekaritza garatzen den, etorkinaren bere kasako garapena hobetzeko helburuz.

Ordiziako Udalak ahalduzko psikologikoa, gizarte-arloko eta politikoa lantzeko programa baten berri eman du. Programa horren helburua da arrisku-egoeran dauden kolektiboetako buruzko diagnostikoa eguneratzea eta desberdintasunen mapa egitea. Gainera, gizarteko kolektibo jakin batzuen eskubideen aurkako urraketak antzematuko ekintza baten berri eman du, bai eta horren azterketaren berri, egoerei erantzutuko xedez.

Getxoko Udalak "[Loturak emakumeok](#)" izeneko ekimena garatzen du. Ekimen horren helburua da emakume etorkin edo iheslarien eta bertokoen arteko topaguneak eta elkarrizketarako guneak sortzea, emakume bakoitzak bere beharrak azal ditzan, bai harrera jasotzeko, bai harrera egiteko orduan. Halaber, "[Bizilagunak](#)" programaren berri eman du, udalerrian bertan bizi diren atzerritarrak eta getxotarrak elkartzeko gune intimo eta informalak sortzean datzana. Ustez, jateko mahailagunaren kultura esparru ezin hobea da desberdinen arteko elkarretaratzea sortzeko eta esperientziak, ohiturak eta etorkizuneko ametsak partekatzeko. Urteko jardueren ibilbidea eskaintzen du programak: "Bizilagunak Elkartzeko jaia" (programan parte hartzen duten familia guztien festa, martxoaren 21ean), "Bizilagunak Mila Zapora" (kulturarteko sukaldaritza-tailerra), "Bizilagunak Mendira" (kulturarteko mendi-ibilaldiak eta irteerak), "Bizilagunak Liburutegira" (Liburutegiak topaleku programa eta kulturartekotasunaren festa), "Bizilagunak Postrea" (Bizilagunak programako partaide guztien arteko ospakizuna).

Horrez gain, "Getxo Aniztasunen alde" proiektuaren berri eman du⁶⁰⁵. Proiektu horren helburua da narritiba berriak sortzea, udalerrian bizi diren beste pertsona batzuei aholku eta aurrenebitza ematea, parte-hartzea bultzatzea eta entzuteko eta ikasteko egitura berriak sortzea. Halaber, "[Atzerriko emakumeen topaketa](#)" izeneko jardura aipatu du, askotariko emakumeen arteko aliantzak sortu eta, guztion artean, herritartasun berreraileagoko guneak eraikitzean datzana. Jorritu diren gaien artean, hauek ditugu: osasuna, parte-hartze politikoa, arrazakeriaren aurkako autodefentsa, amatasuna eta abar.

Barakaldoko Udalak, beste udal batzuek bezala, "[Bizilagunak](#)" programan parte hartzen du, auzo-sare inklusiboak eta askotarikoak sortzeko eta elkarren arteko ezagutza eta elkarrizketa sustatzeko, otordu bat partekatzeak sortzen duen konfiantza-giroa baliatuta.

---

⁶⁰⁵ Elkarrizketak *podcast* eran grabatu eta editatu dira, erraz erreproduzitzeko, zabaltzeko eta herritar guztiek ezagutzeko aukera izan dezaten, eskuragarri hemen: https://www.ivoox.com/podcast-bizkaia-diversidades-aniztasunen-alde_sq_f1925631_1.html

Ermuako Udalak emakumeak ahalduentzeko eta kultura-aniztasuneko programa baten berri eman du.

Irungo Udalak Irunen bizi diren emakume atzerritarrentzako “Gure artean” programa aipatu du. Programa horrek helburu dauka hartzaileen autoestimua eta beste gizarte-trebetasun batzuk sustatzea. Beste alde batetik, “Bizikidetzak” izeneko programaren berri eman du.

Pasaia Udalak “Jatorri askotariko emakumeak eta aniztasuna” programaren berri eman du. Programa horren helburua da elkartzeko eta solas egiteko gune bat eskaintzea, hainbat jatorritako emakumeen arteko kulturarteko bizikidetzak ahalduentzailerako garatzeko baliabide gisa, ikuspegi feminista eta komunitarioan oinarrituta.

IV.3.2.3.7. Diskurtso publikoa

Bestalde, **Barakaldoko Udalak**, martxoaren 21aren kariaz, hau da, Diskriminazioaren aurkako Nazioarteko Egunaren kariaz, egiten duen sentsibilizazio-kanpainaren berri eman du. Kanpaina horren helburua diskriminaziorik ez izateko eskubidea agerian uztea da, kartelak, *bannerrak*, pantailak, bideoak eta abar erabiliz.

Getxoko Udalak egun gogoangarriak ospatzeko jardueren berri eman du: martxoaren 21a, Arraza-diskriminazioaren aurkako nazioarteko eguna; ekainaren 20a, Iheslarien nazioarteko eguna; eta abenduaren 18a, Etorrinen nazioarteko eguna. Jarduera ugari egiten dira egun horietan: filmen proiektzioa eta ondoko solasaldiak, jardunaldiak, tailerrak, antzezlanak eta kaleko ekintzak. Horiez gain, esandako egunak baliatzen dira adierazpen instituzionalak plazaratzeko, jarrera xenofobo edo arrazistak gaitzetsiz eta Getxo kulturarteko hiri gisa definituz. Gainera, erakundeek gaitzetsi egiten dituzte eraso arrazistak eta diskriminatuak prentsa-oharren bidez, eta erantzun egiten die udalak erabiltzen dituen sare sozialetan argitaratzen diren iruzkin xenofoboak.

Ordiziako Udalak aurreikusita dauka kulturarteko herriaren adierazpena egitea eta horrek dakartzan abantailak aldeztzea.

Eibarko Udalak, martxoaren 21eko ospakizuna dela eta, Eibarko alderdi politikoen eta elkarten artean egindako adierazpen bateratuaren berri eman du.

Errenteriako Udalak [Aniztasunaren Eguna](#) ospatzen du eta kulturarteko ikuspegia txertatzen du jai- eta jolas-guneetan. [Giza Eskubideen Nazioarteko Eguna](#) ere ospatzen du eta egitarau zabala prestatzen du.

IV.3.2.3.8. Arlo honetan ematen diren laguntza-lerroak

Eusko Jaurlaritzak (Migrazio eta Asilo Zuzendaritzak) bi laguntza-lerro ditu immigrazio-teknikariak kontratatzen jarraitzeko eta immigrazioaren eta kulturarteko bizikidetzaren arloko jardueretarako laguntzak emateko.

Arabako Foru Aldundiak Arabako Lurralde Historikoko irabazi-asmorik gabeko elkarte eta erakundeei, udalei eta kuadrillei eta Trebiñuko barrendegiari ematen dizkien dirulaguntzen deialdiaren berri eman du. Dirulaguntza horien helburua kulturen arteko sensibilizazioa eta bizikidetzaren sustatzeko programak eta/edo jarduerak garatzea da, genero-ikuspegia ere aintzat hartuta

Bizkaiko Foru Aldundiak laguntza-lerroak ditu etorkinen elkarteen antolaketa-egitura sendotzeko, Bizkaiko kultura-aniztasun etnikoari buruz sensibilizatzeko eta aitortzeko, bai eta pertsonen, kulturen, etnien eta askotariko jatorrien arteko elkarriketa, taldeen arteko topaketa eta elkarrekintza positiboa diruz laguntzeko ere (aniztasun afektibo-sexualari eta familia-aniztasunari dagokienez ere bai).

Gipuzkoako Foru Aldundiak udalerriei eta irabazi-asmorik gabeko erakunde pribatuei ematen dizkien laguntza-lerroen berri eman du. Laguntza horien bidez, migratzaileen eskubideei eta aniztasunari eta sensibilizazioari buruzko arazoei lotutako proiektuak finantzatzen ditu (bai eta Aniztasuneko Bizikidetzari buruzko Foru Planean identifikatutako kolektiboari lotutakoak ere).

Donostiako Udalak laguntza-lerro bat dauka, bakea, bizikidetzaren edo giza eskubideen hedapena eta aniztasunaren errespetua sustatzen eta aldeztu duten proiektuak eta jokabide intolerante, insolidario, antidemokratiko edo arrazistak gainditzeko proiektuak (besteak beste, jokabide homo-lesbi-transfobikoei aurre egiteko proiektuak) diruz laguntzeko.

Getxoko Udalak ere elkarteak indartzeko laguntzen deialdia ere badu.

IV.3.2.3.9. Etorkinen egoera eta zailtasunei buruz sentsibilizatzea eta kontzientziazatzea helburu duten jarduerak

Hasteko eta bat, azpiegiturak daukan eragin eta garrantzi sozialagatik, Zas! Zurrumurruek Aurkako Euskal Sarea aipatu behar dugu. Sare hori gizarte- eta erakunde-eragileek osatzen dute, eta gizarte sentsibilizatzeko estrategia bat garatzen du diskriminazioa eta xenofobia prebenitzeko, bizikidetzaren hobetzeko eta kultura-aniztasunaren ahalmena aprobetxatzeko. Hain zuzen ere, estereotipoak eta aurreiritziak gezurtatzen laguntzen du, batez ere, zurrumurruek aurkako agenteak prestatuz, eta hainbat proiektu garatuz, hala nola zurrumurruek aurkako prestakuntza-tailerrak, antzerki-tailerrak, ikus-entzunezkoak, literatura, bertsolaritza, eta material didaktiko zein sentsibilizazio-materialak lantzen ditu.

[Zas!-en](#) webgunean kontsulta daitezke sarearen osaera, proiektuak, tailerrak eta materialak. Sarearen metodologia berritzaileak politika publikoaren sustapena eta gizartearen parte-hartzea uztartzen ditu, gizarte zibileko askotariko eragileak inplikatzeko. Era berean, sareak aukera ematen du jardunbide egokiak ezagutzeko eta aztertzeko, bai eta, hedaturaz, diskriminazioaren eta xenofobiaren aurkako prebentzioari eta borrokaritza dagokionez ere; izan ere, lan-esperientzia bateratuak eta/edo koordinatuak sortzeko aukera ematen du, arreta berezia jarritz prestakuntza-prozesuen diseinuan eta ezagutzarako dokumentazio eta materialen prestakuntzan. Beste alde batetik, sarean partekatu ahal diren eta interesa duten erakunde edo erakunde guztiei eskaintzeko moduko Zurrumurruek aurkako ekintzen katalogoa garatzen du. Horrek modua ematen du Euskadin sortutako zurrumurruek aurkako esperientzien gizarte-eragina zabaltzeko eta biderkatzeko, eta gizarte-eragile nahiz erakunde berriak sareratzeko, esperientziak eta helburuak horiekin guztiekin partekatzeko helburuz.

Arartekoak jasotako erantzunetan, administrazio publiko askok [Zurrumurruek aurkako estrategia](#) aipatu dute, hala nola Arabako Foru Aldundiak edo Bilbo, Donostia, Gasteiz, Getxo edo Barakaldoko udalek.

Arabako Foru Aldundiak gizarte-sentsibilizazioa lantzeko [Zurrumurruek aurkako estrategia](#) garatzen du lurraldean, zehazki, Arabako Lautadako, Aiaraldeko eta Kanpezu-Arabako Mendialdeko kuadrilletan. Proiektu horren helburua da immigrazioaren, babeslekuaren eta kultura-aniztasunaren aurkako zurrumurruek, estereotipo gaitzesgarriek eta aurreiritziek eragindako ondorioei aurre egitea, guztiok gure harreman-eremu pertsonalean eta egunerokoan dugun eraldaketa- eta hobekuntza-ahalmenean oinarrituta.

Gipuzkoako Foru Aldundiak sei toki-erakunderi emandako prestakuntzaren berri eman du, eta jakitera eman du kit batzuk sortu dituela tokiko informazioa jasota, eta gai interesgarriari buruzko hitzaldiak antolatu dituela⁶⁰⁶.

Bilboko Udalak gogotik parte hartzen du sarean, eta [Zurumurrueen aurkako proiektu propioa](#) ere badu, hainbat lan-ildotan hedatuta. Alde batetik, Begoña, Deustu, Errekalde, Basurtu eta Uribarriko barrutietan esku hartzen du. Jarduera nagusiak honako hauek izan dira: eragileen sarera bideratutako oinarrizko prestakuntza eta prestakuntza osagarria, eduki jakin batzuk irakatsita, eta eragileen sarea dinamizatzea eta sendotzea, hainbat eremutatik (elkarteak, ikastetxeak, gizarte-zerbitzuak, guraso-elkarteak, anbulatorioak eta abar) datozen eragileen arteko koordinazio-bileren bidez. Horrez gain, sentsibilizazio-ekintza batzuk garatu dituzte Zurumurrueen aurkako agenteen sarearen bidez, eta agenteen sarearen urteko topaketa bat antolatu da. Bigarren lan-ildoan gazteetan esku hartzea da. Gazteentzako jarduera ugari egiten dira, eta sentsibilizazio-dinamikak garatzen dira ikastetxeetan. Hirugarren ildoan Zurumurrueen aurkako idazketa sortzaileari buruzkoa da. Bertan, sorkuntzako idazketa-tailerrak antolatzen dira, zurumurrueen aurkako ikuspegiz, eta narratibaren sorkuntza lantzeko teknikak baliatuz, kontakizun laburrak ekoizteko helburuz. Ekimen horri [Zurumurrueen aurkako kontakizun laburren lehiaketaren IV. edizioa](#), "Sartu aterpera" gehitu behar diogu. Lehiaketa horrek parte-hartze handia izan du, eta irabazleen nahiz finalistek kontakizunak argitaratu dira. Azkenik, udalak jakitera eman du estrategia komunikatzeko tresnak eta materialak diseinatu eta garatu direla (Facebook-eko orria, WhatsApp-eko taldea, "[quenotecaleelumor](#)") web-app delakoa eguneratzea, gidak eta argudioak eta beste material batzuk).

Gasteizko Udalak ere badu [Zurumurrueen aurkako estrategia](#), aurreiritziak eta zurumurrueak uxatzeko estrategiei eta sentsibilizazio-ekintzei buruzko oinarrizko prestakuntza eskaintzen duena (kafe-solasaldiak, giza liburutegiak, zurumurrueen aurkako argazki-lehiaketak, tailerrak ikastetxeetan, jarduerak adinekoren zentro soziokulturaletan, auzoetako jaietan eta abarretan).

Getxoko Udalak ere [Zurumurrueen aurkako estrategia](#) propioa eta berariazkoa dauka.

Barakaldoko Udalak STOP RUMORS deritzon gazteen talde egonkorra eta iraunkorra dauka eta prestakuntza-tailerrak eskaintzen ditu.

Ordiziako Udalak ere aurreikusitako du Zurumurrueen aurkako sarean parte hartzea.

---

⁶⁰⁶ Arrazakeria. Arrazakeria berriak. Arrazakeriaren aurkako borroak. Neofaxismoa. Adierazpen-askatasunari ezarritako mugak. Gorroto-delituak, besteak beste.

Etorkinen egoerari eta zailtasunei buruzko beste sentsibilizazio-programa batzuk eta diskriminazioari aurre egiteko beste ekintza batzuk

Gipuzkoako Foru Aldundiak, hezkuntza-, prestakuntza- eta dibulgazio-ekintzak eta jolas-jarduerak finantzatzeko elkarteei eta udalerriei ematen dizkien laguntza-lerroez gain, eta komunikabide eta sare sozialetan sentsibilizazio-kanpainak egiteaz gain, materialak sortzea eta kultura-ekintzak antolatzea ere bultzatzen du, hala nola ikus-entzunezkoen zikloak. Era berean, sentsibilizazio-kanpainak egiten ditu zuzenean, hala nola, Elkarlekuak kanpaina, askotariko ezaugarriak aintzat hartuta, ez etnia eta jatorriaren ziozkoak soilik.

Bilboko Udalak jakitera eman du Nazio Batuek sentsibilizatzeko, kontzientziatzeko, arreta deitzeko, konpondu gabeko arazo bat dagoela adierazteko, gizartean konpondu gabe dagoen gai garrantzitsu bat aldarrikatzeko egunak ospatzen dituela, sentsibilizazio horren bidez administrazioek jardun dezaten eta neurriak har ditzaten edo, hala badagokio, herritarrek ordezkariari hala eska diezaieten. Komunikazio-kanpainak, berariazko adierazpenak eta sentsibilizazio-ekintzak egiten ditu martxoaren 21ean, Arraza-diskriminazioaren aurkako Nazioarteko Egunean; maiatzaren 21ean, Elkarrizketa eta Garapenerako Kultura Aniztasunaren Nazioarteko Egunean; ekainaren 20an, Iheslarien Nazioarteko Egunean; eta abenduaren 18an, Etorkinen Nazioarteko Egunean.

Era berean, kiroleko arrazakeriari buruzko [lineako mintegi bat](#) aipatu du, kirolak gizarteratzean duen garrantziagatik eta kirolean agertzen diren indarkeria anitzen prebentzioan duen garrantziagatik, indarkeria horiek, sarritan, elkarri loturik agertzen baitira: gizarte-maila, generoa, dibertsitate funtzionala, LGTBIQ, arrazakeria edo xenofobia.

Gainera, arrazakeriaren eta nazioarteko egunaren inguruko jarduerak egiten dituzten gizarte-erakundeek ekintzak zabaltzen lagundu duela aipatu du. Azkenik, CEAR-Euskadik antolatzen duen Babesaren aldeko Lasterketaren berri eman du, udalak ekimen hori babesten baitu. Bestetik, Europako Kontseiluaren kanpaina, "[Neure kulturarteko uriaz harro](#)" edo "[Interkulture](#)" antzerki-emanaldia ere aipatu ditu.

Gasteizko Udalak "Elkarrekin bizitzen ikastea" programaren berri eman du. Programa hori hainbat pertsona eta kolektiboren arteko ezagutza trukatzeko datza. Hainbat erakundek eta elkartek hartzen dute parte ekimenean, eta hainbat jarduerak, erakusketak, zine-forumak, hitzaldiak, topaketak, kirol-jarduerak, prestakuntza-jarduerak eta abar egiten dira.

Gainera, "[Vitoria-Gasteiz Hiri Hezitzailea](#)", programa aipatu du. Programa hori udalerriko ikastetxeei eta prestakuntza-ikasguneei eskaintzen die, eta aniztasunaren kulturaren oinarritutako sentsibilizazio-, elkarrekintza-, lankidetzaz eta ikaskuntza-jardueraz osaturik dago, metodologia aktiboaren ildoan. Goian kirol eta kultura elkartearen lankidetzaz garatzen den Alde Zaharreko hezkuntza-programa komunitarioa ere aipatu. Programa horretan, hainbat hartzaileentzako aisialdiko eta astialdiko jardueren programa zabala du. Diseinuan, inguruko herritarrek, erakundeek eta guraso-elkarrekin parte hartzen dute.

Getxoko Udalak [graffiti-ekintza](#) baten berri eman du. Ekintza horretan, Gazteria arloarekin lankidetzan, arrazakeriaren ziozko diskriminazioaren ikuspegi interseksionala txertatu da (baita indarkeria matxistarena ere). Gainera, "[Loturak Festibala](#)" ekimena aipatu du, hots, iheslarien eta migratzaileen igarobidea eta etorrera, harrera eta gizarteratzea irudikatzeko erronkari aurre egiten dioten lanen emanaldia. Genero dokumental eta narratiba digital berriak programatzea du erronka, zabalkunde-jarduerak eta tailerrak antolatuz kultura- eta gizarte-eremuetan.

Barakaldoko Udalak aniztasunaren eskola dauka, bai eta, Barakaldoko gazteen artean, aniztasunean oinarritutako bizikidetzaz sustatzeko ekintza jakin batzuk ere. Halaber, Arartekoari emandako erantzunean "Kulturfest" aipatu du, hainbat jatorritako gazteen sorkuntza erakusteko urteroko jaialdia.

Busturialdeko Gizarte Zerbitzuen Mankomunitateak⁶⁰⁷ 4 eta 12 urte bitarteko umeentzako kulturarteko sentsibilizazio-programaren berri eman du. Gainera, bizikidetzaz eta gizarteratzea sustatzeko eta gatazkak konpontzeko tresnak ematen dituzten beste programa batzuk aipatu ditu.

Durangoko Udalak arrazakeriaren eta xenofobiaren aurkako astea antolatu ohi du martxoaren 21ean, Arrazakeriagatiko Diskriminazioa Desagerrarazteko Nazioarteko Egunean. Esparru horren barruan, jarduera-programa garatzen du. Horrez gain, sentsibilizazio-programak garatzen ditu eskola-esparruan, bai eta gazte etorkinen eta bertokoen arteko topaketa eta harremanak lantzeko prestakuntza-tailerrak ere (zinema, antzerkia, argazkilaritza, irratia, fononobela), bai eta Booktrailer lehiaketa ere, hau da, balioetan heztea eta gazteen artean irakurzaletasuna sustatzea helburu duen gizarte- eta hezkuntza-proiektua.

---

⁶⁰⁷ 18 udalerrik osatzen dute: Arratzu, Busturia, Ea, Elantxobe, Errigoiti, Forua, Gauegiz-Arteaga, Gernika-Lumo, Ibarangelu, Kortezubi, Mendata, Morga, Mundaka, Murueta, Muxika, Nabarniz eta Sukarrieta.

Horrez gain, kulturarteko liburutegia ere badu, Durangoko etorkinei udal liburutegian eskaintzen diren zerbitzuetarako sarbidea errazteko, liburutegiak antolatzen dituen kultura-jardueretan etorkinek parte har dezaten sustatzeko eta kultura-aniztasuna errespetatzen jarrerak sustatzeko. Lan-ildo horren barruan, azken urteotan “Bideak gurutzatuz: gure komunitatea osotzen duten migrazio arloko bizi istorioak” izeneko programa garatu du. Programa horren egituraren ardatza Giza Liburutegia da, hainbat jatorritako pertsonen arteko elkarrizketa, topaketa eta esperientzien zein ezagueren trukea sustatzea helburu duen gunea. Indarkeriaren eta diskriminazioaren aurrean, elkarrizketa sustatzea du helburu, kultura, erlijio, etnia eta bizimodu desberdinetako pertsonen arteko tolerantzia eta elkar ulertzea bultzatzeko modu gisa, egoera arrunt batean harremanik izango ez luketen pertsonen arteko elkarrizketarako eta elkartrukearako eremua sortuz, eta horrela, giza aniztasuna eta gizarte-elkarreragina ezagutzea erraztuz. Era berean, jakitera eman du Aniztasunaren Eskola ere baduela, hots, boluntariotza sustatu eta kultura-aniztasunaren kudeaketa parte-hartzailea xede duen prestakuntza- eta sentsibilizazio-gunea. Eskola hori esku-hartze komunitarioko prozesu zabalago baten barruan txertaturik dago, kulturen arteko bitartekaritzan eta tokiko garapenean oinarrituta.

Ordiziako Udalak kultura anitzeko topaketak sustatzen ditu, kultur astea antolatzen du, sentsibilizazio kanpainak garatzen ditu eta adierazi du kultura anitzeko ikuspegia kontuan hartzen duela hainbat arlotan, bai herrian, bai eskolako ongietorria egiteko programan. Kulturarteko mahai bat edo batzuk sortzeko proiektuak ere aipatu ditu, zer herri- eta zer bizikidetzatza-mota eraiki nahi den aztertzeko, eta ekintzaren bat egitea aurreikusi du jatorrizko leku batzuen ezaugarriak, datu interesgarriak eta elementu garrantzitsuak ezagutarazteko.

Ermuako Udalak bizikidetzatza sustatzeko hainbat programaren berri eman du, hala nola aniztasunaren eskola edo arrazakeriaren aurkako astea.

Eibarko Udalak Gipuzkoako migrazioaren eta jatorri-aniztasunaren errealitateari buruzko materiala zabaldu du, atzerritar jatorriko edo erlijio jakin batzuei atxikitako herritarrenganako zurrumurru eta aurreiritziei aurre egiteko helburuz.

Errenteriako Udalak gatazka- eta diskriminazio-egoerak prebenitzeko ekintza jakin batzuen berri eman du, baita udal-bitartekaritzako talde edo pertsona bat ezartzeko helburuarena ere. Halaber, Komunikabideei eta Gorroto-Felituei buruzko [Jardunaldi bat](#) antolatu duela aipatu du.

IV.3.2.3.10. Komunikazio-politika

Bilboko Udalak komunikazio-estrategia bat du, herritarren aniztasunaren eta identitate pluralaren aurrean jarrera publiko positiboen garapena eta iraunkortasuna sustatzeko, diskurtso publikoaren eta ekintza sinbolikoen bidez.

Jarduera hori garatzeko, udalak komunikazio-tresna hauek baliatzen ditu: [udalaren webgunea](#); prentsa-oharrak eta prentsaurrekoak; udalaren sare sozialak:

- [Bilbo Kulturarteko Hiria](#)
- Twitter. [Bilbao Intercultural](#).
- Kultura arteko BILBAO [erreproduktzio-zerrenda](#) Bilboko Udalaren YouTube kanalean. Besteak beste, 2021. urteko GEU-Nosotras, 2021 dokumentala ageri da, emakume etorkinek Bilboko garapenari eremu komunitario, ekonomiko, sozial eta politikotik egiten dioten ekarpenari buruzko hausnarketa baita

Getxoko Udalak nabarmendu du komunikazio-politika gauzatzen duela albisteak, abisuak, ekimenak eta kanpainak zabaltzen dituzten kanalak, inprimatuak, digitalak eta ikus-entzunezkoak, kudeatuz, eta informazio-hedabideekiko harremanetan lantzen dituela hizkuntza zuzena eta inklusiboa erabiliz. Horietan, aniztasuna nabarmendu nahi da abantaila gisa, eta etorkinak ikusarazten dira, arraza edo gutxiengoaren etnia edo kolektiboaren ikusezintasunaren eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko.

Sare sozialetan parte hartzea ere sustatzen da, ideiak eta argudioak defendatzeko eta zabaltzeko ematen duten aukeragatik bai eta eztabaida publikoan proaktiboak eta propositiboak izatea ere.

IV.3.2.3.11. Prestakuntza-jarduerak

Gipuzkoako Foru Aldundiak jakitera eman du Haurrak eta Nerabeak Babesteko Zerbitzuko profesionaleri kulturartekotasunari buruzko prestakuntza eman diela, Eusko Jaurlaritzaren Biltzen zerbitzuaren laguntzarekin. Egin diren azterlanak aurkezteko jardunaldiak eta Gipuzkoako Foru Aldundiko langileentzako hainbat ikastaro ere egin dira⁶⁰⁸.

---

⁶⁰⁸ Besteak beste: “La realidad de la diversidad y el rol de las instituciones públicas”, “Migrantes ¿Gipuzkoa zona de paso o de acogida?” eta “Aniztasunaren errealitatea eta erakunde publikoen rola”.

Bilboko Udalak atzerritarrei buruzko araudiari, proiektuen kudeaketan kulturarteko ikuspegia txertatzeari eta zurrumurruei aurre egiteari, ezaguerei, baliabideei eta trebetasunei buruzko prestakuntza-ekintzak txertatzen ditu udalaren urteko prestakuntza-planean. Era berean, *Administrazio publikoan proiektuak garatzeko behar diren kulturarteko gaitasunen eskuliburua*⁶⁰⁹ delakoaren berri eman du. Beste alde batetik, hainbat prestakuntza-saio ematen ditu emakumea, osasuna eta indarkeria programari loturik: agente komunitarioen prestakuntza, berdintasunaren aldeko eta indarkeria matxista prebenitzeko agenteen prestakuntza, osasun-agenteen prestakuntza eta emakumeen mutilazio genitalaren prebentzioa, eta COVID-19 agenteen prestakuntza Bilboko komunitate etorkinetan gaixotasun hori prebenitzeko, elkarreentzako informazio- eta sentsibilizazio-tailerrak. Emakumeen genitalen mutilazioa prebenitzeko eta, prebentzio-agente gisa prestatzeko helburuz, emakumeak erakartzeko Erakundeen arteko Batzordean ere parte hartzen du, eta gida, liburuxka eta bestelako materialen berri eman du.

Getxoko Udalak prestakuntza-saio bereziak ditu udaltzaintzat kultura-aniztasunari buruz, gogoeta- eta eztabaida-foroak aurreiritziei eta jarrerei buruz, bai eta tratu berdintasuna bermatzeko jardute-jarraibide argiak ere. Besteak beste, Europako Kontseiluak Fuenlabradan antolatutako [prestakuntza-saioaren](#) berri eman du. Saio horretara udaltzainburua joan zen: "Politika komunitarioa: hiri-segurtasunaren kulturarteko ikuspegia".

Gainera, udal-langile eta ordezkari politikoentzako prestakuntza-saio ugari antolatu dituela nabarmendu du. Ekintza horiek bat datoz ICC index delakoaren 59. adierazlearekin eta administrazio publikoko eta zerbitzu publikoetako langileen kulturarteko gaitasunaren sustapenarekin. Prestakuntza hori jaso dute herritarrentzako arreta zerbitzuko langileek, oinarrizko gizarte-zerbitzuetakoek, gizarte- eta hezkuntza-arloko esku-hartze eta herritarren arretarako taldeak, eta ondoko sailek: Berdintasuna, Gazteria eta Jaiak, Euskara, Getxo Kirolak, Kultura, Komunikazioa, Getxolan, Lankidetzatza, Hirigintza eta Udaltzaingoa.

Durangoko Udalak prestakuntza-ekintza jakin batzuk egiten ditu, hala nola emakumeen genitalen mutilazioa prebenitzeko programa, bi jarduera-ildo jorratuta: batetik, gizarte-zerbitzuetako eta osasun-arloko profesionalentzako prestakuntza, eta, bestetik, osasun-agenteen eta emakumeen genitalen mutilazioa prebenitzeko agenteentzako prestakuntza, mutilazioa pairatu duten emakumeen osasuna hobetzen laguntzeko eta mutilazio gehiago egin dadin saihesteko.

---

⁶⁰⁹ MATIZ ELKARTEA, op. cit.

Ermuako Udalak ere emakumeen genitalen mutilazioa prebenitzeko programa aurreikusi du, eta, bestetik, merkataritzaren eta ostalaritzaren arloan diharduten agenteei prestakuntza emateko programa.

IV.3.2.3.12. Beste jarduera interesgarri batzuk

Getxoko Udalak jakinarazi du malgutu egin dituela COVID-19ak sorrarazitako osasun-krisiaren zioz abian jarri ziren laguntza ekonomiko bereziak eskuratzeko baldintzak, baldintza administratiboengatik inor kanpoan gera ez dadin, halakoek eragina izango bailukete gutxiengoaren arraza edo etniako pertsonengan.

Arestian aipatu bezala, **ijito-etniaren** ezaugarri bereziak eta etnia horretako kideek jasaten duten diskriminazioa direla eta, azterlan honetako II. ataleko 6. epigrafean adierazten den bezala, egokitzat jo dugu kolektibo horren eta horrentzat ezarri diren programen aipamen berezia egitea.

Ijitoen gutxiengo etnikoaren sustapen eta babes egokiaren beharrak jarduera bereziak egiteko galdatzen du. Jasotako erantzunetan, Eusko Jaurlaritzak eta Arabako eta Gipuzkoako foru-aldundiek bakarrik aipatu dituzte kolektibo horri berariaz zuzendutako programak.

Eusko Jaurlaritzako Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailak [Ijito Herriarekiko Euskal Estrategiaren \(2022-2026\)](#) berri eman du. Estrategia horrek hainbat proposamen biltzen ditu, EAEko ijito-herriaren erabateko sustapena eta gizarte-partaidetza aitzinatzeko, hezkuntzaren, osasunaren, etxebizitzaren, gizarteratzearen eta laneratzearen, berdintasun eraginkorraren, praktika kulturalen eta nortasun propioaren eta, azkenik, emakumeen eta gizonen arteko berdintasunaren arloan.

Berdintasun eraginkorrari dagokionez, hainbat jarduera-ildo aurreikusi dira ijitoen kontrako jarrerak ikertzeko: diskriminazioaren aurkako sareko lana, ijito-erakundeen eta Ertzaintzaren arteko lankidetzak, egiazko berdintasuneko lege-esparruaren eta gizarte-ingurumariaren sustapena (horretarako, ijito-herriak euskal gizartean nozitzen duen diskriminazioa aztertuko da), sentsibilizazio-kanpainak egitea, hedabideekiko lan-jardunaldiak egitea, ijitoen kontrako jarrerei aurre egiteko gizarte-itunaren oinarriak adostea, edo, bestela, Tratu Berdintasunaren eta Diskriminazio Ezaren Legean, ijitoen aurkako jarrerak berariaz aletzen dituen titulu bat txertatzea.

Ijito-herriak Euskal Autonomia Erkidegoan erabat sustatzeko eta gizarte-partaidetza bultzatzeko [Kontseilua](#) ere aipatu da, organo aholku-emaile gisa. Kide anitzeko aholku-organoa da, eta ijitoen populazioari buruzko politika aktibo eta integrala garatzen laguntzea du helburu, ijitoen osoko sustapenean oinarritua. Politika horretan, euskal administrazio publikoekin batera, Euskal Autonomia Erkidegoko gobernuz kanpoko erakundeek eta ijitoen nahiz ijitoen aldeko elkarteek parte hartuko dute.

Arabako Foru Aldundiak Arabako ijito-komunitateari arreta integrala emateko programak nabarmendu ditu. Aditzera eman du hainbat hitzarmen sinatu dituela Gao Lacho Drom ijito-elkartearekin, estigmaren aurka borrokatzeko, ijito-kolektiboaren presentzia, ikusgaitasuna eta parte-hartzea sustatzeko kontseilu eta foroetan, besteak beste, lehen eta bigarren mailako arretako gizarte-zerbitzu eta beste gizarte-eragile batzuekiko bitartekaritza egin eta ekintzak koordinatzeko, eta bitartekari jarduteko gizarte-, kultura-, hezkuntza- eta osasun-baliabideak behar bezala erabil daitezzen. Halaber, hitzarmen bat sinatu du Bastidako emakume gazteak, haurrak eta gazteak eta, oro har, udalerrri horretako ijitoak gizarteratzeko aurreprestakuntza-zerbitzua garatzeko, eta beste bat ijitoen kolektiboko droga-mendekoen eta toxikomano ohien droga-mendekotasuna prebenitzeko, birgaitzeko eta gizarteratzeko.

Azkenik, babesgabetasun larrian dauden adingabeei doakienez, familian esku hartzeko eta hezteko programa espezializatu baten berri eman du, bai eta 6 eta 16 urte bitarteko haur ijitoak artatzen dituen eguneko zentro baten berri ere. Gainera, Arabako Foru Aldundia Ijito Bidaiarien Europako Sareko kide da.

Gipuzkoako Foru Aldundiak bazterkeria prebenitzeko eta inklusioa sustatzeko programa jakin batzuen berri eman du. Programa horien artean, ijito-herriarekiko euskal estrategiarekin (2018-2020) bat datozen berariazko hitzarmenak edo programak aipa daitezke. Zehazki, Romi Bidean, Agifugi eta Secretariado Gitano fundazioarekin sinatutakoak, bai eta ijitoen defentsan eta sustapenean lan egiten duten elkarteak (Romi Bidean, Kale Dor Kayiko, Kamelamos Adiquerar, Decebal, Asociación de Solidaridad Rumanía Euskadi eta Agifugi) finantzatzeko laguntzen deialdia ere. Gainera, Gipuzkoako ijito-herriarekiko pertzepzio eta jarrerari buruzko azterlan bat egin du Begirune Fundazioaren laguntzarekin. Azkenik, adierazi du Kale Dor Kayiko elkarteari laguntza eman diola ijito-kulturaren inguruko sentsibilizazio- eta ezagutze-jarduerak egiteko eta ijitoen parte-hartze aktiboa eta inklusioa sustatzeko.

Donostiako Udalak adierazi du urtero-urtero, apirilaren 8an, ekitaldi ofizial bat egiten duela Osoko Bilkuren aretoan, eta ijitoen eskubideen aldeko gizarte-antolakundeekin adostutako adierazpena irakurtzen dela. 2017. urtean diskriminazioaren aurkako

borroka lehenetsi zen eta alderdi politikoetako ordezkari guztiek irakurri zuten adierazpena.

IV.3.2.4. Erlijioa

Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubide, Biktima eta Aniztasun Zuzendaritzak eskatuta, Ikuspegik eta Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutuak egindako Euskadiko [gizarte-eta erlijio-mapa](#) daukagu. Zenbatespenak erabiliz, biztanle atzerritarren erlijio-atxikipena ezagutzeko aukera ematen du, 2020ko datuak baliatuta. Halaber, sinesmen bakoitzeko gurtza-lekuen kopuruaz eta kokapenez jakiteko aukera ematen du (garantziatsuenak, biztanleria kontuan hartuta).

Eusko Legebiltzarrean izapidetzen ari den Gurtza Lekuen, Etxeen eta Aniztasunaren Lege-aurreproiektua onartu da⁶¹⁰. Legea onartu ondoren, Erljioen arteko Euskal Kontseilua sortuko da, Euskadin diren erlijioen arteko elkarrizketa eta bizikidetzak bultzatzeko.

Era berean, [ADOS batzordea](#) aipatu da, hau da, euskal gizartean komunitate islamikoekin bizikidetzak integratua sustatzeko eta finkatzeko erakundearen arteko koordinazio-sarea. Bertan, Eusko Jaurlaritzako hainbat sail, foru-aldundiak, EUDEL eta Euskadiko komunitate islamikoetako zortzi kide daude ordezkaturik. Batzordeak gauzatu dituen jardueren artean, honako hauek aipatu dira: UZTARTU erradikalizazio bortitza prebenitzeko gizarte- eta hezkuntza-programa, erradikalizazioaren prebentzioan nazioarteko esperientziei buruzko jardunaldiak egitea, ADOS aholkularitza-batzordeak eta Euskadiko komunitate islamikoek garatzen duten lana komunikabideetan sustatzea, Euskadiko erlijioen mapa soziologikoa egitea, komunitate islamdarrekiko informazio-topaldiak egitea, eta Euskadiko Gazteriaren Kontseiluarekiko lankidetzan aritzea, Gazteen eta balio partekatuen proiektuan, besteak beste.

Bigarrenik, Moviltik kultur elkartearen, Ellacuria Gizarte Fundazioaren eta Onda Euskadi elkartearen "[Salaam-Bakea](#)" proiektuaren berri eman da. Gipuzkoako Foru Aldundiaren, Bilboko Udalaren, Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailaren, Bizkaiko Foru Aldundiaren eta Pluralismo y Convivencia Fundazioaren babesa du ekimenak. Proiektuaren harira, diagnostiko bat egin zen eta ikus-entzunezko hainbat material prestatu zituen, baita sentsibilizazio-kanpaina bat ere.

⁶¹⁰ EUSKO LEGEBILTZARRA, Euskal Autonomia Erkidegoko kultu-lekuei edo -zentroei eta erlijio-aniztasunari buruz, Lege-proiektua, 2021.07.02, Espediente-zk.12\09\01\00\00011, eskuragarri hemen: https://www.legebiltzarra.eus/ords/f?p=120:18:1209615517233::NO:RP,RIR:P18_ID,P18_EXPAND:75817,N.

Gipuzkoako Foru Aldundiak jakitera eman du Gizarte Politiketako Departamentuan lan sakona egin dutela erlijio-sinesmenekiko errespetuari eta konfesio espiritualari buruz, eta, beraz, Ramadan aldia errespetatzen dela, bai eta beste erlijio-jai batzuk eta erlijio-ohiturak ere. Hartu-emanak dituzte imanekin, behar izanez gero arreta espiritualak eman ahal izateko. Gaineratu dute programa bat dutela Haurrak Babes-tereko Zerbitzuarekin eta Ertzaintzarekin batera, erradikalizazioa prebenitzeko. Zerbitzu horrek arauak eta irizpideak egokitu ditu artatzen dituzten pertsonen ohitura erlijiosoak eta kulturalak errespetatzeko. Gainera, adinekoen egoitzaren batean, hileta-elizkizunetan ezarritako neurriak azaldu ditu, erlijio-ikurrik egon ez dadin. Era berean, dietaren egokitzapena ere egiten da, erlijio-baldintzak tartean daudenean. Azkenik, “Erljioen arteko elkarbizitzarako gakoa?” deritzon erlijio-elkarrizketa ikuspegi feministatik sustatzeko proiektu baten berri eman du, Hezkide Eskolarekin batera garatutakoa⁶¹¹.

Bilboko Udalak Erljio Aniztasunaren Udal Programa garatzen du, kontzientzia- eta erlijio-askatasunerako eskubidearen egikaritzaren kudeaketa demokratikoa egitura-terako helburuz, herritarren aniztasunean oinarritutako bizikidetzako eta hiriko giza eskubideen defentsako ingurumari batean, akonfesionaltasuna ezaugarri nagusi du-elarik. Alde batetik, Bilbon dagoen gizarte- eta erlijio-errealitatea ezagutzea du xede programak, eta, bestetik, administrazio publikoa eta erakunde nahiz sentsibilitate erlijiosoak ehuntzea. Erljio-aniztasunaren Partaidetzarako Mahaia programa horri atxikita dago. Udalaren eta Bilbon dauden konfesioen arteko elkarrizketa eta topa-keta bultzatzeko kontsulta-foroa da. Mahaian, erlijio-aniztasunaren kudeaketa publi-koari buruzko hainbat gai aztertu eta alderatzen dira.

“[Municipios por la Tolerancia](#)” (Tolerantziaren aldeko udalerrriak) ekimena ere aipatu da, Bilbo eta Gasteiz sare horretako partaide baitira. Aniztasuna eta Bizikidetzeta Fun-dazioak bultzatu du ekimena, Espainiako Udal eta Probintzien Federazioarekin lan-kidetzan eta Deustuko Unibertsitateko Giza Eskubideen Institutuaren laguntzaz. Udalerriei erlijio-aniztasunaren kudeaketa positiboan laguntzea du helburu. Horretar-ako, Gutun bat prestatu da eta udalerriek bat egiten dute agiriarekin, bertan, erlijio-aniztasunaren kudeaketa positiboari lotutako hainbat balio sustatzen direla. Gutuna sinatzen duten udalerriei erlijio-errealitatearen eguneroko kudeaketa hobetzeko be-harrezko tresnak eta baliabideak ematen zaizkie.

---

⁶¹¹ Donostiako Elizbarrutiaren zerbitzua.

IV.3.2.5. Hizkuntza

Gipuzkoako Foru Aldundiak jakitera eman du sareko hizkuntza-politikaren eta euskararen normalizazioaren ebaluazioa egin dutela. 2019an, foru-zerbitzuaren eta sareko zerbitzu guztien diagnostikoa egin zuten Bikain eredia baliatuz. Hizkuntza-politikako jarraibide bat eta jarduera-plana egin dituzte. Beste hizkuntza batzuei dagokienez, 50 hizkuntzatik gorako urruneko interpretazio-zerbitzua dute.

Era berean, adierazi du, hizkuntza-berdintasuna bermatzeko programaren barruan, lurraldeko hizkuntza-aniztasunari buruzko ikerketa bat egin dela, eta Soziolinguistika Klusterrak informazio dokumental eta estatistikoa aurkeztu duela jatorriaren araberrako hizkuntza-aniztasunari, lurraldean izan duen bilakaerari eta hizkuntza-aniztasuna kudeatzeko balizko proposamenei buruz.

Gainera, Donostiako Euskaltzaleen Elkarteak sustatutako kulturarteko topaldien Auzoko-Bagera proiektuaren berri eman du.

Barakaldoko Udalak hainbat jarduera egin ditu Ama Hizkuntzaren Nazioarteko Eguna dela eta, kultura-etxeetan eta gizarte-etxeetan, hizkuntza- eta kultura-aniztasuna sustatzeko: tailerrak, kartelak, plotterrak...

V.KAPITULUA. Arartekoak berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babeste aldera egin dituen jarduketa adierazgarrienak

V.1. Aurretiko gogoetak: Arartekoaren eginkizunak

Ararteko erakundeak zuzenbideko estatu sozial demokratikoa garatzen laguntzen du, eta, beraz, konprometituta dago berdintasun materialean aurrera egitearekin eta diskriminaziorik ez izateko printzipioa bermatuko duten politika publikoetan esku hartzearekin⁶¹².

Kuantitatiboki, Arartekoaren eginkizun nagusia da herritarrek administrazio publikoaren jarduketa neurrigabe edo arduragabeen aurrean edo arau-euskarri nahikorik ez duten jarduketan aurrean jartzen dituzten kexak izapidetzea eta zerbitzu publikoak hobetzeari begirako txostenak egitea. Lan horri esker, Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) bizi direnen arazoak ezagut ditzakegu, baita EAEko administrazio publikoen aurrean jartzen diren erreklamazioak eta kexak eta sustatzen diren politika publikoen eraginkortasuna ezagutu ere. Eginkizun hori gauzatzeko, Arartekoak txostenak egin ditu, eta gomendioak ematen dizkie administrazio horiei, nola jardun dezaketen adierazteko proposamenak egitearekin batera, etnia, nazionalitatea, ideologia, erlijioa, generoa, sexu-joera, desgaitasun-egoera edo bestelako edozein egoera sozial edozein izanda ere guztion berdintasuna handiagoa izan dadin zerbitzu publikoetan jasotzen den arretan edo prestazio sozial eta ekonomiko baten esleipenean.

Eusko Legebiltzarrari bidaltzen zaizkion urteko txostenetan, egindako jarduketa guztiak eta EAEko administrazio publikoei egindako gomendio guztiak jasotzen dira, arlo tematiko zehatzen arabera egituratuta, eta, jarduketa edo gomendio horien artean, diskriminazio-egoeren edo berdintasunezkoak ez diren egoeren aurrean abiatutakoak ere sartzen dira.

Ezin dezakegu ahaztu diskriminazioaren kontrako borroka eta berdintasuna direla giza eskubideen sistema osoa ardazten duten elementuak, eta, halaber, ezin dezakegu

⁶¹² Espainiako Konstituzioaren I. titulua eta Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutuaren 9. artikulua, 3/1985 Legearen –erakunde hau sortu eta arautzekoaren– 1. artikuluan aipatuak (Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria (EHAA), 1985eko martxoaren 22koa, 63. zk.), eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/otsailaren-27ko-31985-legea-arartekoa-erakundea-sortu-eta-arautzekoa>.

bazter utzi giza eskubideak banaezinak direla eta elkarri lotuta daudela: elkarren mendekoak dira. Ararteko erakundeak, horrenbestez, eginkizun garrantzitsua betetzen du giza eskubideen sistemaren sustapenean eta defentsan.

Argitu beharra dugu estatu demokratikoetako administrazio publikoek, normalean, ez dutela “zuzeneko diskriminaziorik” ezartzen beren jardunean; hau da, ez dituzte ezartzen Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluan eta ordenamendu juridikoa osatzen duten –eta interpretazio-kanonaren zati diren– gainerako itun eta hitzarmenetan debekatzen diren arrazoiengatiko diskriminazio zuzenak. Zuzeneko diskriminazioa ohikoagoa da harreman pribatuetan; hots, laneko harremanetan edota jendeari irekitako establezimenduetara sartzeko edota etxebizitza bat nahiz bestelako ondasun edo zerbitzu bat eskuratzeko orduan.

Adierazi bezala, nahiz eta administrazio publikoek arrazoi horietan oinarritutako zuzeneko diskriminaziorik ezartzen ez duten eta, orokorrean, araudia aplikatzen duten eta, beraz, Arartekoak zuzeneko diskriminazio-jarduketan harira esku-hartze gutxi egiten dituen, Ararteko erakundeak berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko printzipioari eragiten dioten esku-hartze ugari egin ditu. Hala, hainbat jarduketa abiatu ditu, bai arraza-profilak egitea saihesteko eta egindakoak detektatzeko mekanismoak garatzea gomendatzeko, bai hainbat kolektibok (bereziki, nazioarteko babesaren eskatzaileek, errefuxiatu-estatutua edota babes subsidiarioa aitortua dutenek eta gutxiengo etniko eta kulturaletako kolektiboek –adibidez, musulmanek eta ijitoek) sektore pribatuko etxebizitzak eskuratzeko dituzten zailtasunez ohartarazteko. Hezkuntza-eremuan, era berean, eskolatzean dauden desoreken inguruko jarduketak egin ditu. Bestetik, arauak aldatzeko proposamenak egin ditu, araudi baten arauzko aurreikuspen batzuk justifikatuta ez daudela balioetsi izan duenean edo esku-hartze publikoko eremu guztiak berdintasun-arloan egindako aurrerapenetara erabat egokitu ez direla hauteman izan duenean. Zentzu horretan, orain artean, benetako berdintasuna lortzeko politika publikoen proposamenak egitea izan da Arartekoak esku hartzeko eremu handiena.

Arartekorako, lehentasunezko eremua izan da desgaitasunarena eta irisgarritasunarena, argi utzi baitu EAEk babes-neurri bereziak hartu behar dituela desgaitasun-egoeran daudenek eskubideak baliatzea bermatzeko. Hori dela-eta, eremu publiko eta pribatuetara sartzeko eskubideaz edo produktuez eta zerbitzuez gozatzeko eskubideaz hitz egiten dugunean, berdintasunerako eskubidea gaineratu behar dugu, baita diskriminaziorik ez izateko eta irisgarritasun unibertsalerako eskubidea eta printzipioa gaineratu ere, aniztasun funtzionala duten pertsonak ez diskriminatzeko –eta, beraz,

zentzuzko doikuntzak egiteko betebeharra betetzeko– egin behar diren jarduketak azpimarratze aldera.

Halaber, Arartekoaren beste jarduketa batzuek indarreko araudia aplikatzeko konpromiso nahikorik ez egotean dute jatorria, araudi horrek ia batere erabiltzen ez den araubidea (arau-hausteen eta zehapenen arlokoa) eduki arren, jendeari irekitako establezimenduetan kolektibo jakin batzuk ez onartzeari, Irisgarritasun Legea ez bete-tezari edo merkatu pribatuko etxebizitzak eskuratzeari dagokionez.

Arartekoak izapidetzen duen beste kexa-talde batek zerikusia dauka zerbitzu publikoen arretan sortutako diskriminazio-egoera posibleekin. Kexa horietan, kexagileen bizipenak oso bortitzak izaten dira. Gertakari horiek, normalean, zerbitzuburuarekin bilera pribatua eginez edo barkamena eskatzeko idazki baten bidez konpondu nahi izaten dira. Arartekoaren ustez, horrelakoak gerta ez daitezzen, jardun-protokoloak egon beharko lirateke zerbitzu publiko guztietan, eta diskriminazio-salaketei aurre egiteko jarduketak jaso beharko lirateke zerbitzuen araudietan, askotariko diskriminazioen ondoriozko kexak ebatzi, argitu eta konpontzeko modua proposatu edo arautu dadin; jakina, modu horrek erabat errespetatu beharko luke diskriminazioa pairatu eta salatu duen pertsonaren bizipena.

LGTBIQ+ kolektiboak diskriminazioa nozitzen duenez, transgeneroen eta transexualen egoerari buruzko txosten berezi bat egin du Arartekoak, eta zenbait sare eta proiektutan parte hartu (hala nola, Rainbow Has⁶¹³ proiektu europarrean), eta zenbait ebazpen eman. Bestetik, ijito-herriarekin lotutako esku-hartze ugari egin ditu, bai Batasuneko ijitoen egonlekuei nahiz erroldei dagokienez, bai narriatutako auzoak urbanistikoki birsortzeko jarduketei edo ijito-familia batek jasandako jazarpenari dagokionez.

COVID-19a agertu zenean eta, ondorioz, konfinamendua ezarri zenean, administrazio publikoek langileen osasuna zaintzeko hainbat erabaki hartu zituzten, eta baliteke erabaki horiek zerbitzu publikoetara zuzenean joatea zaildu edo, are, galarazi izana edo administrazioaren eta herritarren arteko harremana elektronikoa soilik izatea eragin izana. Neurriok argiago eragin diete diskriminazio-jarrerren xede izaten diren pertsona zaurgarrienei, eta kexa-ugari ekarri dituzte. Bada, Arartekoak gaiari buruzko iritzi bat finkatu du; batez ere, gomendio orokor baten bidez eta administrazio

---

⁶¹³ Rainbow siglek Rights Against Intolerance: Building an Open-minded World esan nahi dute, eta honela itzul genezake: Intolerantziaren kontrako eskubideak: adimena zabalik eraiki dezagun munda. Programaren helburua da eskoletan homofobiaren eta transfobiaren kontra borrokatzea.

digitalari eta administrazio publikoaren eta herritarren arteko harremani buruzko azterlan monografiko baten bidez.

V.2. Arartekoak tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan egin dituen esku-hartze nagusiak

Hemen, Arartekoaren esku-hartze batzuk azalduko ditugu, xehetasun gehiagorekin. Azken urteotako jarduketak izango ditugu hizpide, eta, beraz, kasu batzuetan, denbora gehiegi igaro da; baliteke, hortaz, ordutik hona aurrerapausoak eman izana.

V.2.1. Zerbitzu publiko jakin batzuk (adibidez, hilerriak) sinesmen erlijiosoetara (be-reziki, komunitate musulmanari) egokitzeko premiari buruzko jarduketak

Gai honen inguruan aurkeztu diren kexei esker, musulmanek udal-hilerrian gune bat edukitzeko premia dutela ikusi dugu, beren hildakoak erritu musulmanari jarraikiz ehorzteko aukera izan behar dutela, alegia. Hilerriak nahitaezko ekipamenduak dira; hau da, biztanleentzako beharrezkoak dira, lurperatzeak egiteko. Bestalde, tokiko tradizioen erakusgarri argia izan ohi dira, gizartearen garapenaren eta zerbitzu horiek erabiltzen dituzten herritarren eskaeren arabekoak direlako. Beraz, erabileran eta sinesmenetan izandako aldaketak txertatzen joan dira. Espainiako Konstituzioaren 16. artikuluan, gurtzarako askatasuna aldarrikatzen da; hortaz, hilerriek ez dute inongo sinesmenen aldekoak izan behar, eta hileta-errituak norberaren sinesmen eta erlijioaren arabera gauzatzeko moduko zerbitzua eman behar dute.

Hala ere, praktikan, erlijio-sinesmenek heriotzarekin lotutako errituetan duten eragina dela-eta, ekipamendu horien diseinuak, antolamenduak eta ezaugarriek euskal gizartearen sinesmenei erantzuten diete, katolikoari nagusiki. Horrek, baina, ez du bat egiten pertsona orok erlijio-askatasunerako duen eskubidearekin; hots, erlijioan oinarritutako diskriminaziorik ez izateko eta, ondorioz, hileta-errituak norberaren erlijio-sinesmenen arabera egin ahal izateko eskubidearekin.

Udalek hilerri-zerbitzua eskaini behar dute, edozein dela beren biztanle-kopurua, beren kabuz edo beste batzuekin elkartuta ([7/1985 Legea, apirilaren 7koa, Toki Araubidearen Oinarriak arautzen dituena](#)⁶¹⁴, 26. artikulua). EAEko udalerrri guztietan

⁶¹⁴ 7/1985 Legea, apirilaren 7koa, Toki Araubidearen Oinarriak arautzen dituena (BOE, 1985eko apirilaren 3koa, 80. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-5392>.

zuzenean ematen den zerbitzua da, baita biztanleria gutxieneko udalerrietan ere, nahiz eta zerbitzuak liberalizatu egin diren eta, horrenbestez, toki-erakundeei gorde-tako funtsezko zerbitzu izateari utzi dioten. Foru-administrazioak ere eskumena dauka udal-eskumeneko zerbitzuak lurralde osoan behar bezala ematen direla ziurtatzeko, eta, ondorioz, administrazio autonomikoak eskumena dauka hileta-osasunaren arloa arautzeko, eskumen sektoriala baitu arlo horren gainean eta, halaber, immigrazio-politiketan edo lurraldearen plangintza orokorrean eta antolamenduan duen eskumenaren ondorioz bestelako eginkizunak bete behar baititu.

Arartekoak Gomendio Orokor hau eman zuen: [Hilerrietako zerbitzu publikoak erlijio sinismen ezberdinetara egokitzea. Batez ere musulman komunitateari](#)⁶¹⁵. Gomendio horretan, arau-eragina duten eskumen-eremuetan hilerrietako zerbitzu publikoak sustatzea, planifikatzea eta/edo ematea proposatu genien administrazio publikoei, kolektibo musulmanaren eskaera gero eta handiagoari erantzun ziezaioten eta lurperatzeak erritu musulmanaren arabera egin ahal izateko neurriak har zitzaten.

V.2.2. *Arartekoak gurtza-zentro musulman bat ireki osteko arazoaren harira egindako jarduketa.*

Gurtza-zentro bat irekitzea eskatu zuen komunitate musulmanak Arartekoari adierazi zion zailtasunak edukitzen ari zirela, Bilboko Udala asko atzeratzen ari zelako gurtza-zentro/meskita bat irekitzeko lizentzia izapidetzean. Espedientea izapidetzeko epea luzeegia izaten ari zen, eta, beraz, administrazioa jarduera izapidetzean atzeratzen ari zela salatu zuten, atzerapen hori gurtza- edo bilera-tokiak jartzeko erlijio-askatasuna mugatzen egon zitekeelakoan. Zentroa jasoko zuen kaleko auzo-batzordeak ere adierazi zuen ez zegoela ados erlijio-gurtzarako lizentzia izapidetzeko moduarekin, eta Bilboko Udalak aurreikusitako ordenantza berria (gurtza-tokiei buruzkoa) izapidetzen amaitu arte lizentziaren izapidea etetea eskatu zuen. Arartekoak araudi aplikagarria aztertu zuen, baita erlijio-askatasunerako eskubideak ordenamendu juridikoan eta jurisprudentzian zuen eragina aztertu ere. Erakunde honen iritziz, erlijio-zentro berriak irekitzeari buruzko arauketa hirigintza-antolamenduaren mende egon daiteke; hau da, erlijio-askatasunerako eskubidea baliatzen dela bermatzeko antolamenduaren mende, babestu behar diren beste interes publiko batzuekin lotuta. Edonola ere, botere publikoen jardunak, erlijio-aniztasuna behar bezala kudeatzen dela bermatzeko aldera, diskriminazioa ekidin behar du, eta gizarte-kohesio egokia bermatu, hirigintza-

⁶¹⁵ ARARTEKOA, Hilerrietako zerbitzu publikoak erlijio sinismen ezberdinetara egokitzea. Batez ere musulman komunitateari. IN: *Eusko Legebiltzararentzako txostena 2008*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2009, 643-654 or., eskuragarri hemen: https://www.ararteko.eus/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_1638_1.pdf.

antolamenduko gainerako politikekin bat etorritik. Arartekoak, ebazpenean, Bilboko Udalak kontuan hartzeko proposamen eta neurri jakin batzuk eman zituen, Hiri Antolamendurako Plan Orokorraren aldaketa (hots, erlijio-gurtzarako zentro berriak nola ireki arautzeko aldaketa) formulatu, izapidetu eta onetsi bitartean aplikatu zituen.

Zentzu horretan, gai hau [Lurzoruari eta Hirigintzari buruzko ekainaren 30eko 2/2006 Legean](#)⁶¹⁶ jasotzen diren aurreikuspenekin erlazionatu behar da. Lege horrek agintzen duenez, hirigintza-planek, bat etorritik hiri-ebaluazioaren eta lur-okupazioaren estrategiarekin, sistema orokorren eta tokiko sistemen hornidura-sare bat barnebidu behar dute, eta, hain zuzen ere, sistema kolektiboak berariaz aipatzen dira sistema horien artean; hala nola, erlijio-zentro pribatuak. Ondorioz, Arartekoaren ustez, erlijio-zentro berriak irekitzean, udalak ordenamendu juridikoan jasotzen den aurretiko hirigintza- eta ingurumen-kontrola egingo du, ez besterik. Bestalde, ezarritako neurri zuzentzaileak betetzera bideratzen diren asmo legitimoen helburuak ez du jardueraren funtzionamendua eragoztekoa izan behar, baizik eta, arauen bat betetzen ez denean, ikuskapeneko eta, beharrezkoa bada, hirigintza-diziplinako lanak eskatzea. Arartekoak ebazpenean azpimarratu zuen arduradun politikoaren jarduketek eta adierazpenek bat etorri behar dutela, zorrotz, zuzenbideko estatu demokratiko eta sozialari eusten dioten printzipioek zehazten dituzten parametroekin, eta adierazi zuen botere publikoek balio horiek babestu behar dituztela, xenofoboak edo islamofoboak izan daitezkeen jarrerak saihesteko.

Arartekoaren ustez, kultura- eta erlijio-aniztasunaren eremuko politika publikoek ez diote erantzuten elkartasun hutseko asmo bati: gizarte-kohesioan aurrera egiteko ezinbesteko tresna izan behar dute, eta, beraz, jardueraren sustatzaileen eta auzokideen artean elkarriketa bat edukitzeko balio behar du udalaren bitartekaritza-lanak, jarduera bide onean garatu dadin, beste batzuei eragin edo gogaitu gabe. Bitartekaritzak ezin du inola ere auzitan jarri jardueraren sustatzaileek gurtza-zentro berriak irekitzeko duten eskubidea modu librean gauzatzea.

V.2.3. Batasuneko ijitoen egonlekuei buruzko kexak eta ijitoek gutxiengo kultural bateko kide gisa udalerriri bateko herritar izateko duten eskubideari eragiten dioten beste kexa batzuk.

---

⁶¹⁶ 2/2006 Legea, ekainaren 30ekoa, Lurzoruari eta Hirigintzari buruzkoa (EHAA, 2006ko uztailaren 20koa, 138. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWeb-War/VerParalelo.do?cd2006003776>.

2.3.1 Arartekoak esku-hartzea abiatu zuen, hainbat gizarte-erakundek eta auzokidek jarritako kexen harira, kexa horietan adierazten baitzen azken urteetan detektatutako zenbait egonleketako pertsonak baldintza ezegokietan bizi zirela eta gizarte-arretarik jasotzen ez zutela. Euskal Autonomia Erkidegoko ijito-herriaren erabateko sustapenerako eta partaidetza sozialerako kontseiluak ere kezkatuta zegoela esan zuen, eta gaineratu premiazkoa zela pertsona horien premiei egoki erantzuteko politika publikoak martxan jartzea.

Arartekoaren txostenean, azken urteetan detektatutako egonlekuak aipatu ziren, baita egonleketan hautemandako premiak eta gizarte-arretaren hutsuneak ere. Ondorioen artean, Arartekoak argi adierazi zuen egonlekuak husteko neurriei eman zitzaizela lehentasuna, bai okupatutako jabetza pribatuko eraikin bat hustea agindu zuen ebazpen judizial bat betetzeko, bai eremu publikoak erabiltzeari buruzko udal-ordenantzak betetzeko, gizarte-arreta osoa eman ordez, eta, horren ondorioz, martxan jarritako neurri soziosanitarioak eten zirela.

Ebazpenean, EBk beren gain hartutako konpromisoak eta NBEko eta Europako Kontseiluko kide izatearen ondoriozko nazioarteko tresnetan hartutako konpromisoak aipatzen dira, baita ijitoek Europan duten egoerari buruzko txostenak eta azterlanak ere, edota ijitoen eskubideak sustatzeko nahiz diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak eta estrategiak. Arauzko tresna horiek eta abian jarritako zenbait tresnek aurka egiten zieten udal batzuek onetsitako udal-ordenantzei, ordenantza horietan eremu publikoaren erabilera ezegokia arautzeko edo eskaletasuna debekatzeko jarduketak jaso baitzituzten.

Egiaztatu zenez, gizarte-zerbitzuek eta kulturarteko beste zerbitzu batzuek (adibidez, Biltzen - Integraziorako eta Kulturen arteko Bizikidetzarako Euskadiko Zerbitzuak) ahaleginak egin zituzten konfiantzazko harremana sortzeko, premiak ezagutzeko eta, besteak beste, pertsonak identifikatzeko, baina, egonlekuak hustu ondoren, gizarte-erakunde batzuk eta ekimen pribatuko agente batzuk kenduta, ahaleginok ez zuten jarraitutasunik izan.

Arartekoak, txostenean, bizilekuaren bortxaezintasunari buruzko esparru juridikoa aztertu zuen, baita Nazio Batuen Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Batzordearen iritzia ere (nahitaezko utzarazteei eta etxebizitza izateko eskubideari buruzkoa), eta ondorioztatu zuen botere publikoek ezin dezaketela utzaraztea bakarrik aplikatu: botere publikoek hartzen dituzten neurriek giza eskubideak errespetatu behar dituzte; bereziki, etxebizitza duina izateko eskubidea.

Horrenbestez, Arartekoak Gomendio Orokor bat eman zuen⁶¹⁷, eta, bertan, gai honetan eskumena duten administrazio publikoei eta, zehazki, Eusko Jaurlaritzari, foru-aldundiei eta udalei (edo Eudeli, udalen ordezkari moduan) proposatu zien Batasuneko ijitoen egonlekuetan esku hartzeko jardun-protokolo bat egin zezatela. Protokolo horretan, baina, ijitoek eskubide sozialak baliatzen dituztela, betebeharrak betetzen dituztela eta bizilekuaren bortxaezintasunerako eskubidea baliatzen dutela bermatu beharko zen. Eusko Jaurlaritzaren Enplegu eta Gizarte Gaietako Sailak (garai hartan, sail eskuduna zen) sustatu eta koordinatu beharko zuen protokoloa egiteko prozesua. Gomendioan, halaber, adierazten zen kontuan hartu behar zela ijitoak gizarteratzeko estatuko estrategien Europako esparrua, eta zehazki esaten zen Europako funtsak erabiltzeko aukerak egon behar zuela, ijitoak gizarteratzeko prozesuaren hasierako fase horri erantzuteko. Atal honen helburua ez da Arartekoaren proposamenen eraginkortasunaren berri ematea, baina esan dezakegu egonleku horiek erantzun sozial eta koordinatua jaso zutela eskudun administrazio publikoen eskutik.

2.3.2 Arartekoak, halaber, esku hartu du udalerrri bateko (Sestaoko) hiri-berronertzeko plan bati dagokionez, gizarte-zailtasuneko egoeran zeuden herritarrei eragiten zielako; haien artean, ijitoei. Erakundeak txosten⁶¹⁸ bat egin zuen, eta, bertan, udalerriko herritarrei eragiten zieten hainbat arazo aztertu zituen, baita administrazio publikoen jarduketak edo jarduketarik ezak eskubideak urratzeko modua ere, edota agente publiko eta pribatuek egindako jarduketak, amaieran eskudun administrazio publikoei gomendio jakin batzuk emateko.

Proposamenen artean, udalerrria berronertzeko plan eragilea berrikustekoa nabarmentzen da, maila sozioekonomiko baxuko familien kontzentrazioa programa jakin batzuen bidez murrizteko helburuek ez ziotelako erantzuten eraitsiko ziren etxebizitzetan bizi ziren pertsona guztien etxebizitza-premiari. Arartekoak, administrazio publikoei emandako gomendioetan artean, adierazi zuen garrantzitsua zela honako hauek bermatzea: berdintasunerako eta parte hartzeko eskubidea, ostatu emateko eskubidea, herritarren segurtasuna, udal-etxebizitzaren erabilera ona eta gizarte-

⁶¹⁷ ARARTEKOA, Arartekoaren 3/2011 Gomendio Orokorra, urriaren 5koa. Jatorriz Europar Batasunekoak diren eta Euskal Autonomia Erkidegoan bizi diren ijitoen egonlekuetan esku hartzeko jardute-protokoloak garatzeko beharra, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-32011-gomendio-orokorra-urriaren-5koa-0>.

⁶¹⁸ ARARTEKOA, Arartekoaren Ebazpena, 2006ko azaroaren 6koa. Ebazpen horren bidez, Sestaoko Udalari, Eusko Jaurlaritzaren Etxebizitza eta Gizarte Gaietako Sailari eta Bizkaiko Foru Aldundiaren Udal Harremanetako eta Hirigintzako Departamentuari jakinarazten zaizkie Sestao birgaitzeko prozesuari buruzko ondorioak eta gomendioak, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-ebazpena-2006ko-azaroaren-6koa>.

laguntzako ikuspegitik jarduten duten gizarte-erakundeen eta agente publikoen babesa. Arartekoaren ustez, zonalde horietan agertzen den gizarte-arazoa ezin da alde batera utzi, are gehiago lurzoruari emango zaion erabilera hirirako azpiegitura berriak egitea eta/edo etxebizitza normalak eraikitzea izango bada eta gehienak higiezin merkatuan salduko badira.

Ijitoak estigmatizatu zituzten jokaera eta eztabaida publikoak egon zirenez, interesgarri ikusi zen gizarte arrazakeriaren eta diskriminazioaren inguruan sentsibilizatzea, eztabaida publikoa giza eskubideen ikuspegitik sustatuz eta diskriminazioaren aurrean zaugarrienak diren talde gutxituei eztabaida horretan parte hartzen utziz. Erakundeek edozein motatako diskriminazioaren aurka jarrera argi eta tinkoa edukitzea ezinbestekoa da, berdintasun-kultura sustatzeko. Halaber, egoki ikusi zen gizarte-politiketara iristeko betekizunei buruzko eta laguntzen onuradunen egoerari buruzko informazioa hobetzea eta, horrekin, gizarte-politiken izateko arrazoiari buruzko, hartzaileen gizarte-problematikari buruzko, laguntzen eginkizunari buruzko eta gizarte-bazterketaren kausei eta kolektibo batzuek gizartean txertatzeko dituzten arazoei (adibidez, nozitzen dituzten diskriminazio-egoerei) buruzko ezagutza handitzea. Horrela, gizarte-kohesioa hobetuko zen, eta gizarteak hobeto ulertuko zuen behartsuenen egoera.

2.3.3 Beste batean, Arartekoak esku hartu behar izan zuen⁶¹⁹, erregistrokoek uko egin ziotelako Bizkaiko udalerrri batean (Trapagaranen) ostatu eman zioten, errentamendu-kontratua zeukan baina herritarrek asko arbuaitu zuten familia bat udal-errol-dan inskribatzeari.

Arartekoak hainbat aldiz hartu behar izan du esku, ijito-familiei erroldan inskribatzeari uko egin izanagatik, herritarrek herritar berriak baztertu izan dituzten kasuetan. Arartekoaren ustez, udalak herritarrei argitu behar izan zien ez dagoela eskubiderik pertsona bat auzo edo udalerrri jakin bateko herritarra izan daitekeen ala ez aukeratzeko, herritarren kontrakotasuna ez delako legezko arrazoi bat norbaiti udalerrrian bizitzea eragozteko. Bizilekua aske aukeratzeko eskubidea oinarritzko eskubide bat da, eta legeak bakarrik arautu eta mugatu dezake. Auzotarrek bizikidetasuna hondatzearen inguruan duten kezkari eta beldurrari erantzuna eman behar zaie, baina ordenamendu

⁶¹⁹ ARARTEKOA, Arartekoaren Ebazpena, 2009ko martxoaren 30ekoa. Ebazpen horren bidez, Trapagarango Udalari gomendatzen zaio eman dezala udal erroldan inskribatuta egotearen ziurtagiria, familia bateko kide guztiak udalerriko biztanle gisa onar ditzala, familiak errentan hartuta duen etxebizitza okupatzeko jarduerak kudeatzen parte har dezala eta gizarte bizikidetasun normalizatua susta dezala; eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-ebazpena-2009ko-martxoaren-30ekoa>.

juridikoa urratu gabe. Pertsonak askatasunerako eta segurtasunerako eta, ondorioz, beharrezkoa izanez gero, herritarren babeserako eskubidea dute. Alabaina, babes hori segurtasun-indar eta -kidegoen bidez bakarrik bideratu daiteke, beraiek arduratzen baitira eskubideen eta askatasunen baliatze askea babesteaz eta herritarren segurtasuna bermatzeaz (Espainiako Konstituzioa, 104. artikulua). Era berean, Gasteizen auzokideen arbuioa pairatu zuen ijito-familia baten inguruko jarduketa aipatu behar dugu⁶²⁰.

Aurretik aipatutako esku-hartzeetatik ondoriozta daitekeenez, Arartekoak egitasmo ugari abiatu ditu auzo jakin batzuetako auzo-gatazken harira, auzokideek ijito-familia zehatz batzuk arbuiatu izan dituztenean.

Jarduketa horiek agerian jartzen dute oso garrantzitsua dela komunitatean lan egitea eta udalek⁶²¹ programa mota horien aldeko apustu irmoa egitea. Arartekoak, gainera, tokiko partaidetzarako aurreikusita dauden legezko bideak gogoratu ditu, baita esku hartzeko eta bidelagun aritzeko gizarte-zerbitzuen lana ere, zuzenbideko estatu sozial eta demokratiko batean bizikidetzak hobetzeko eta gutxiengoaren eskubideak errespetatzeko garatu behar diren neurri gisara.

V.2.4. Arartekoak LGTBI pertsonen eskubideak babesteko egin dituen jarduketak:

2.4.1 Arartekoaren txosten berezia⁶²², transgeneroen eta transexualen egoera sakon aztertzekoa. Txosten hori egitean, egiaztatu ahal izan dugu gizarteak ez dakiela askorik pertsona horiei eta haien ezaugarriei buruz. Estereotipo negatibo eta aurreiritzi asko dago, eta, oro har, pertsona horiek jarrera hutsal eta apetatsuekin lotzen ditugu, benetan oinarrian dagoena zer den jakin gabe: genero-identitatea.

Transgeneroek eta transexualek beren burua onartu nahi dute, benetako genero-identitatea baietsi eta gizartean benetan berena den generoarekin bizi, baina genero hori ez dator bat biologikoki izendatu zaienarekin. Horretarako, asko sufritzen dute, eta, horrez gain, gure gizartearen ezin ulertuek, gutxiespenek eta diskriminazioek sufrimendu hori areagotzen dute. Erakunde honen txostenaren helburua zen pertsona

⁶²⁰ ARARTEKOA, *Eusko Legebiltzarrarentzako urteko txostena 2018*, op. cit, 239-240 orr..

⁶²¹ ARARTEKOA, *Udal gizarte zerbitzuen egoera Euskal Autonomia Erkidegoan. Egungo egoera eta hobetzeko proposamenak*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2016, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/udal-gizarte-zerbitzuen-egoera-euskal-autonomia-erkidegoan-egungo-egoera-eta-hobetzeko-proposamenak-0>.

⁶²² ARARTEKOA, *Transgeneroen eta transexualen egoera Euskadin*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2009, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/transgeneroen-eta-transexualen-egoera-euskadin>.

horiek Euskadin dituzten bizi-baldintzak hobetzen laguntzea. Helburu horri jarraikiz, diagnosi-txosten bat egin genuen, gure gizartean bizi diren pertsona batzuen errealtatea ezagutzeko eta ikusarazteko egin delako –gehienek ustez ikusezintza diren arren–, beren egoera, beharrak eta gizartearen erantzuna deskribatuz. Hala, txostenean zenbait elementu identifikatu genituen, transexualen eta transgeneroen eskubideen bermea eragozten dutenak, baina baita berme horri mesede egiten dioten beste batzuk ere.

Eskubideen bermea galarazten dutenen artean, honako hauek nabarmendu genituen: akidura psikologiko eta pertsonala, ikusezintasuna (kopurua urriagatik), familiaren arbuioa, gizarteak sufrimenduaren aurrean duen axolagabetasuna, indarreko legediak transexualen eta transgeneroen eskubideak bermatzeko dituen mugak eta hutsuneak, prozesuaren etapa desberdinetan bildu behar dituzten izapideak eta baldintzak, kirurgiak beste ospitale batzuetara bideratzea, dirulaguntzarik eza, hainbat eremutako (hezkuntzako, osasuneko, gizarte-zerbitzuetako eta abarretako) profesional ugarik erakusten duten interes urria eta, batzuetan, axolagabetasuna, arreta-baliabideen ikusezintasuna eta deskoordinazioa eta transgeneroak eta transexualak onartzeari edo arretan zenbait aldaketa egiteari (adibidez, protokolo jakin batzuk malgutzeari) uzkur egiten dioten jarrera ideologiko kontserbadoreak.

Identifikatutako aukera eta indarguneek, berriz, honako hauekin zuten zerikusia: gero eta handiagoa den antolaketa- eta aldarrikapen-gaitasuna, hezkuntza-maila gero eta handiagoa, eskubidedun pertsonak direlako eta identitatea norberak –eta ez txosten kliniko batek– aukeratzen duelako kontzientziario gero eta handiagoa, gizarte- eta osasun-arretako baliabideetara gero eta gehiago hurbiltzea, kopuru urria direnez osasun-gastua egin ahal izatea (kostu handiegia ez izateagatik), transexualitatea eta transgeneroa borondatearen, aniztasunaren eta erabakitze ahalmenearen ikuspegi-tik interpretatzen dituzten gizarte-diziplinen ekarpenak, EAEko osasun-arreta publikoak bere gain hartzen ez dituen ebakuntzen gastuen zati bat estaltzeko dirulaguntzak, herritarren zati batek pertsona horien errealtatea ezagutzeko eta haien gainean ezarritako estereotipoak gainditzeko duen interesa edota administrazio publiko batzuek pertsona horien premiak ezagutzeko eta artatzeko duten interesa.

Horretaz gainera, hainbat eremutarako gomendioak egin genituen; hala nola, hezkuntza- eta lan-eremuetan bazterketa eta diskriminazioa prebenitzeari buruzkoak edo, besteren artean, komunikabideetan transgeneroari eta transexualitateari buruz ematen den informazioa pluralista eta ez-diskriminatzailea izateari buruzkoak.

2.4.2 Gomendio Orokor bat eman genuen, familia homoparentalei eta sexu bereko bikote edo ezkontideei ezartzen zaizkien administrazio-oztopo formalak abolitzeari buruzkoa⁶²³. Gomendio horretan, sexu bereko bikoteek (batez ere, seme-alabak dauzkatenean) EAEko administrazioa aldaketa juridikoetara nahikoa ez egokitzeagatik edo ondo ez egokitzeagatik aurrez aurre izaten dituzten zailtasun edo oztopo formalak aztertu genituen (osasun-eremuko, hezkuntza-eremuko eta abarretako formulariok eta beste administrazio-dokumentu batzuk). Aldaketa juridiko horiei esker, familia-eredu berri bat eratu ahal izan da, eta juridikoki onartu; hau da, sexu bereko bi gurasok eta beren seme-alabek osatzen duten familia, familia homoparental deiturikoa.

Arartekoak adierazi zuen oso garrantzitsua zela EAEko administrazio publikoek beren administrazio-jarduerak berrikustea, bai zerbitzu publiko bat zuzenean kudeatzen dutenean, bai zerbitzua kontratu eta beste erakunde batek kudeatzen duenean.

Gomendio Orokorrean, horrez gain, emakume homosexual ezkonduen egoera anbigua aztertu genuen, familia horietan laguntza bidezko ugalketaren bitartez jaiotako umeen seme-alabatasuna bi emakumeen alde ezartzeari dagokionez. Arartekoak proposatu zuen Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazio Orokorrak familia horien egoera hobetzen lagundu dezakeela. Horretarako, adibidez, laguntza bidezko ugalketa-teknikak egiten dituzten klinikei eta zentzoei adieraz diezaike behar bezala informatu behar dutela emakume ezkontideek semea edo alaba Erregistro Zibilean inskribatzeko orduan izaten duten lege-egoera bereziaren inguruan, ama biologikoaren bikotekidea biek espero duten seme edo alabaren amatzat jotzeari dagokionez.

2.4.3. Arartekoak, 2011-2013 aldian, Rainbow proiektu europarrean parte hartu zuen; 2013-2014 aldian, berriz, Rainbow Has proiektuan, eta bien helburua da eskoletan homofobiaren eta transfobiaren aurka borrokatzea. Azkena Ararteko erakundeak koordinatu du. Proiektuak Europako zenbait herrialdeetako (Bulgaria, Belgika, Espainia, Italia, Polonia, Erresuma Batua) erakundeekin helburu komun batekin modu koordinatuan lan egiteko aukera eman du. Bada, honako hau da helburu komun hori: sexu-aniztasunari dagokionez (sexu-joerari eta genero-identitateari lotutako aniztasuna), haurren eta nerabeen eskubideen egoera aztertzea eta hobetzea hezkuntza-eremuan, zentzu zabalean, hezkuntzako erakundeak, irakasleak zein mota guztietako familien elkarteak barne hartuz. Xedea haurtzarotik sexu-aniztasunarekiko hezkuntza

⁶²³ ARARTEKOA, Arartekoaren 4/2010 Gomendio Orokorra, abenduaren 23koa. Familia homoparentalei eta sexu bereko bikote edo ezkontideei administrazio oztopo formalak kentzea, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-42010-gomendio-orokorra-abenduaren-23koa-0>.

irekia jasotzea da, sexu-joeran edo genero-identitatean oinarritutako diskriminazio edo jazarpen mota oro (hau da, jarrera homofobo edo transfobo oro) saihesteko eta horrelako jarreraren aurka egiteko. Proiektuaren laburpena argitaratu egin zen⁶²⁴.

2.4.4 Azkenik, Gurutzetako Unibertsitate Ospitaleko Genero Unitateak (GNNU) mutiko bati emandako tratua harira abiatutako jarduketa aipatuko dugu. Haur horri, jaiotzean, sexu femeninoa egotzi zioten, eta, legez, neskato gisa erregistratu zuten, baina mutikoa dela sentitzen du, eta halaxe bizi da.

Arartekoak hainbat gogoeta helarazi zituen, gurasoei ez zietelako erantzun formal eta materialik eman eta eragindakoeekin eta haien familiekin hitz egiteko edota informazioa emateko bideak ezartzeko premia zegoelako; zehazki, adingabeen kasuan, genero-identitate anitza dutenei zuzendutako osasun-zerbitzuei buruzko eta erabaki informatua hartzeko eskubideari buruzko informazioa jasotzeari dagokionez. Era berean, arlo horretako osasun-zerbitzuen erabiltzaileak artatzean kontuan hartu beharreko printzipio batzuk azpimarratu zituen: sentitutako sexuarekiko errespetua, despatologizazio-printzipioa eta gai horren inguruan eskarmentu aitortua duten beste instantzia batzuen ezagutza zientifiko eta medikoaren hedapena. Halaber, osasun-sistema publikoek haurrei ematen dieten arretari buruzko gogoetak egin zituen, gizarte-ikuspegia txertatu behar baitute jarduketetan, eta zuhur jokatu, banakako prozesuetan bidelaguntza profesionala eskaintzearekin batera. Azkenik, gida klinikoari buruzko gogoetak egin zituen, baita gida hori partaidetza bidez eta printzipio batzuen arabera egin behar zela adierazi ere. Osakidetza ere gomendioak eman zizkion⁶²⁵.

V.2.5. Arartekoak irisgarritasun-arloan egindako jarduketak.

Irisgarritasunak desgaitasun-egoeran daudenen eta, askotan, mugikortasun murriztua dutenen bizitzari eragiten dio, eta bizitza autonomo betea izateko eta garatzeko eskubidea baliatzeko trabak jartzen ditu. Arartekoak esku-hartze ugari egin ditu:

⁶²⁴ ARARTEKOA eta beste batzuk, *Rainbow Has: Aliantzak Eskubideen Alde: berrikuntza eta lankidetzaren etxe zein eskoletan*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2015, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/rainbowhas-aliantzak-eskubideen-alde-berrikuntza-eta-lankidetzaren-etxe-zein-eskoletan>.

⁶²⁵ ARARTEKOA, Arartekoaren 2016R-576-15 Ebazpena, 2016ko otsailaren 12koa. Horren bidez, Osakidetza gomendatzen zaio elkarrizketarako bideak ezar ditzala eta erantzun diezaiela genero-identitate eta genero-adierazpen anitzeko adingabeak dituzten familiek organismo horri azaldu dizkieten kezka, kritika eta eskaerei. Orobat, pertsona horiek artatzerakoan, kontuan har ditzala zenbait jarraibide eta printzipio, baita genero-identitateagatik bazterkeriaren aurkako eta transexualen eskubideak aitortzeko ekainaren 28ko 14/2012 Legearen 9. artikuluan jasotako gida klinikoaren egiterakoan ere, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-2016r-576-15-ebazpena-2016ko-otsailaren-12koa>.

2.5.1 Arartekoak kexa bat aztertu zuen, EAEko administrazio publiko gehienek aldi baterako kontratazio-poltsak eratzeko orduan desgaitasunen bat dutenei ematen dieten tratuari buruzkoa. Pertsona horiek, legez hala aginduta, enplegu-eskaintza publikoetan erreserba bat duten arren (hau da, behin betiko lanpostuetarako erreserba bat), aldi baterako enplegu-deialdietan ez da haiei begirako neurririk hartzen. Azken finean, eskaintza horien esparruan deitzen diren hautapen-prozesuak amaitu ondoren eta emaitzei loturiko aldi baterako kontratazio-poltsak eratzen direnean, desgaitasunen bat duten pertsonak bertan sartzen dira, eta prozesuan lortutako guztizko emaitzaren arabera dagokien lekuan lan egitera deitzen dituzte, erabat laneratu daitezzen lortzera bideratutako aldeko ekintzak aplikatu gabe.

[Enplegatu Publikoaren Oinarrizko Estatutuak](#)⁶²⁶ eta [Euskal Funtzio Publikoari buruzko uztailaren 6ko 6/1989 Legeak](#)⁶²⁷, nahitaezko erreserba arautzen duten arauak izaki biak, berariaz aipatzen dute karrerako funtzionarioa edo kontratupeko langile finkoa izateko sarbidea, baina ez dute inolako berezitasunik jasotzen aldi baterako enpleguaren edo bitarteko enpleguaren sarbiderako, desgaitasunen bat dutenei dagokienez. Erakunde honen ustez, ordea, horrek ez du galarazten administrazioak kontratatzen edo izendatzen dituen bitarteko langileen kopuru bat kolektibo horretako pertsonekin osatzea eta hori hala izateko betebeharra ezartzea, administrazioaren eskumena delako desgaitasunen bat dutenak enplegu publikora aukera-berdintasunean sartzeko ekintza positiboak sustatzea. Hau da, kolektibo horrekin lotutako jarduketa eta arau-mekanismo guztiek heldu behar diote diskriminaziorik ez izateko eta aukera-berdintasunerako printzipioari, alderdi baikorreen.

Arartekoaren iritziz, erregulazio espezifikorik ez egoteak ez du galarazten, betiere izangaiek lanpostuan jarduteko ahalmena dutela bermatuta, EAEko administrazio publikoek bestelako formulak taxutzea, desgaitasunen bat dutenei benetan berma dakien aldi baterako enplegua, bai erreserba-kuota bereziak eginez, bai desgaitasunen bat dutenei lanpostu jakin batzuk gordez, bai helburu hori lortzen laguntzeko bestelako edozein neurri hartuz. EAEko administrazio publikoek aurrea har diezaiekete etorkizuneko arau-aurreikuspenei, eta aldi baterako enplegu-poltsak arautzen dituzten arauetan sar ditzakete desgaitasunen bat dutenak laneratzeko edo lan-eremuan parte-hartze osoa izateko dituzten desabantailak edo zailtasun bereziak saihestera edo konpentsatzera bideratutako neurri bereziak.

⁶²⁶ 5/2015 Legegintzako Errege Dekretua, urriaren 30ekoa, Enplegatu Publikoaren Oinarrizko Estatutuen Legearen testu bategina onartzen duena (BOE, 2015eko urriaren 31koa, 261. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-11719>

⁶²⁷ 6/1989 Legea, uztailaren 6koa, Euskal Funtzio Publikoari buruzkoa (EHAA, 1989ko uztailaren 28ko, 144. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/eu/bopv2/datos/1989/07/8902092e.shtml>

Arartekoak txostenean⁶²⁸ gomendatzen duenez (bereziki, oraindik arauok ezarrita ez dauzkaten administrazioei), administrazio publikoek, enplegu publikorako sarbidea gidatu behar duten printzipioak bermatuta, diskriminazio positiboko neurriak ezarri beharko lituzkete aldi baterako kontratazio-poltsak erregulatzen dituzten arauetan, desgaitasunen bat dutenak errazago iritsi ahal izan daitezen beren ezaugarriekin bateragarriak diren lanpostuetara.

2.5.2 Arkitektura- eta hirigintza-oztopoak dauzkaten eremu eta eraikin publiko eta pribatuetan irisgarritasun unibertsala bermatzeko premiari buruzko gomendioa⁶²⁹.

Arartekoak igogailurik gabeko etxebizitzetan bizi ziren eta, mugikortasun-arazoak ziztuztenez, etxetik atera ezin ziren pertsona batzuen kontsultak jaso zituen.

Euskadin, igogailuak instalatzea eta irisgarritasuna bermatzea betebeharrak bat da garaiera jakin batetik gorako eraikin guztietan, bai erabilera publikoetan, bai pribatuetan. Hala ere, oraindik orain irisgarritasun-arazoak daude, eskakizun horiek indarrean sartu baino lehenago eraikitako eraikin askotan.

Garai hartan eskuragarri zeuden Eustaten datuen arabera (2010), EAEko etxebizitzaren % 34k baino gehiagok ez dute behar bezala konponduta etxebizitzaren eta higiezinako gainerako eremu pribatiboen arteko irisgarritasun-arazoa. Horrenbestez, biztanleriaren zati handi bat irisgarritasun-baldintza egokirik gabeko etxebizitzetan bizi da, eta, beraz, herritar moduan dituzten eskubideak erabiltzeko eta bizitza arruntan moldatzeko arazo larriak dituzte edo izango dituzte etorkizun hurbilean.

Lehendik eraikitako eraikinetan irisgarritasun unibertsala bermatuko duen lege-esparrua ezartzeko zailtasunak askotarikoak dira. Alde batetik, etxebizitza-parke horretan irisgarritasun-plana ezartzeak ekar dezakeen kostu ekonomikoa dago. Beste alde batetik, eraikinen forma zehatzak eragin ditzakeen zailtasun teknikoak daude. Kontuan hartu beharreko beste eragozpen bat jabetza horizontala taxutzeko araubidea da. Jabetza horizontalari buruzko legeriaren eskumen-esparrua Gorte Nagusiei dagokie, eta legeria horrek behin baino gehiagotan aldatu du instalazioaren alde egiteko

⁶²⁸ ARARTEKOA, Arartekoaren 4/2013 Gomendio Orokorra, martxoaren 4koa. Aldi baterako kontratazio-burtsak erregulatzen dituzten arauetan, diskriminazio positiborako neurriak ezar daitezela, ezgaituak euren ezaugarrietarako egokiak diren lanpostuetara iritsi ahal izatea errazteko, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/en/node/88549>.

⁶²⁹ ARARTEKOA, Arartekoarena 2/2013 Gomendio Orokorra, otsailaren 5koa. Arkitektura-oztopoak dituzten egoitza-eraikin kolektiboetan irisgarritasun unibertsala bermatzeko beharra, bereziki igogailuak instalatuta, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-22013-gomendio-orokorra-otsailaren-5koa-0>.

araudia. Gainera, interes partikularren arteko talkak, askotan, oztopo horiek ezabatzeko zailtasunak ekartzen ditu.

Izapidetutako kexetan, askotariko arazoak hauteman genituen; adibidez, zaila da eraikineko jabe guztiak igogailua jartzearekin ados egotea, eta proiektuak bat etorri behar du eraikinen segurtasunerako eta bizigarritasunerako araudiarekin. Horretaz gain, behin erabaki bat hartuta, ez da beti posible izaten oztopoa eraikinean bertan edo erkidegoaren lurzati pribatuaren barruan kentzea.

Arartekoak EAEko botere publikoen jarduera-eremua aztertu zuen, bizitegi-eraikinen barruan oztopo arkitektonikoak desagerrarazteko tresnak hornitzeari dagokionez, eta gomendio jakin batzuk eman zizkien EAEko administrazio publikoei. Hala, proposatu zuen behar bezala garatu zedila eraikinen birgaiketa eta hiri-berroneratzea erregulatzen dituen araudia, eraikinaren irisgarritasun osoa berariaz gaineratu zedin, eraikinen kontserbazioarekin lotutako betebeharrak gisa. Araudi hori aplikatzeko, Eusko Jaurlaritzak, udalekin koordinatuta, hiri-berroneratzeko tresnak garatzea sustatu beharko luke, teknikoki eta ekonomikoki, biztanleen zati handi bat irisgarritasun-arazoak dituzten eraikinetan bizi den eremuetan. Azkenik, aurretiko eraikinetan igogailuak jartzeari dagokionez, Eusko Jaurlaritzaren etxebizitza-atalak jarraibideak eman beharko lituzke, eraikinetan segurtasun eta bizigarritasun egokiak bermatzeko gutxienezko irizpide teknikoak zehazteko, baita eremuak antolatzeko irizpideak zehazteko ere, eta udalek segurtasun- eta bizigarritasun-irizpide teknikoak egokitu beharko lituzkete beren ordenantzetan, aurretiko eraikinetan igogailuak jartzeari eta, hala badagokio, eremu publiko eta pribatuak hartzeari dagokionez.

2.5.3 Irisgarritasunak duen garrantziari buruz, Arartekoak txosten berezi bat aurkeztu zuen 2011n: [*EAEko garraio sistema publikoak duen irisgarritasunari buruzko diagnostikoa*](#)⁶³⁰. Txostenaren helburua zen EAEko garraio-sistema publikoak ageri dituen gabeziak eta urritasunak identifikatzea, mugikortasun urriko pertsona multzoarentzat joan-etorriak seguruak eta funtzionalak izatearen baitan. Txosten osoan desgaitasunari buruz ageri den ikuspegia honako hau da: guztiontzako diseinuaren premisatik abiatuta, irisgarritasun unibertsala sustatzea, gizarte-ereduak eta aniztasuna ahalbidetu daitezen, Desgaitasunen bat duten Pertsonen Eskubideei buruzko Konbentzioak aldarrikatzen duen bezala. Azken hori NBERen Biltzar Nagusiak onetsi zuen 2006ko abenduaren 13an, eta Espainiako Estatuak 2008an berretsi zuen.

⁶³⁰ ARARTEKOA, *EAEko garraio sistema publikoak duen irisgarritasunari buruzko diagnostikoa*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2011, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eaeko-garraio-sistema-publikoak-duen-irisgarritasunari-buruzko-diagnostikoa>.

Diagnostikoak aintzat hartzen ditu irisgarritasun-katea deiturikoa osatzen duten hiru segmentu/etapak: Lehenengo segmentua kanpoko irisgarritasunari dagokio; hau da, kalearen eta garraio-ekipamenduaren (geltokiaren, geralekuaren, terminalaren) arteko ibilbide irisgarriari edo egiteko modukoa denari. Bigarren segmentua barruko irisgarritasunean zehazten da; hots, ekipamenduaren barruko lekualdaketak eta ibilgailurako sarbidea hartzen ditu. Azkenik, ibilgailu barruko garraio-baldintzak aztertzen dira. Azterlanean, hutsuneak aztertzen ziren, baina baita emakidak berritzean ezarri beharreko hobekuntzak ere, zerbitzuak kalitatezkoak, modernoak eta erabat irisgarriak izatea lortzeko; hau da, konpainia operadoreek zutabe horien inguruan oinarritu zezaten lehia. Txostenaren amaieran, EAeko trenbide-, metropoli-, tranbia-, errepide- eta aire-sistemei zuzendutako gomendio ugari jasotzen ziren.

2.5.4 Arartekoak, halaber, esku hartu zuen autobus-geltoki berri baten irisgarritasun-problematikaren harira. Arartekoak izapidetzen ari ziren autobus-geltoki berriaren arkitektura-proiektua eta jarduera berrikus zezatela eskatu zuen⁶³¹, nasen diseinu aurreikusiak irisgarritasun unibertsalaren printzipioa berma zezan. Printzipio hori erreferentziatzeko esparrua da botere publikoen ekintza koordinatzeko, nazioarteko ordenamenduan jasotzen diren aukera-berdintasuneko oinarritzko printzipioak eta Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluan eta Autonomia Estatutuaren 9. artikuluan jasotzen den berdintasun-printzipioa bermatzeko ekintza positiboko neurriak har ditzaten, EAeri hainbat arlotan (hala nola, lurraldearen antolamenduan, hirigintzan, etxebizitzan eta garraioan) esleitu zaizkion eskumenak garatu eta betearazteko eremuan. Indarreko araudiaren arabera, diseinuak bermatu egin behar du ibilgailuetara igotzean eta horietatik jaistean guztiontzako berdintasun-baldintzak egotea. Hala, [Irisgarritasuna sustatzeko abenduaren 20ko 20/1997 Legearen](#)⁶³² 10. artikulua hitzez hitzeko interpretazio teleologikoaren arabera, egokia da esatea arauak erreserba espezifikoak aurreikusten dituela garraioan, mugikortasun murriztua dutenek garraioko unitate mugikor guztiak erabili ahal izatea bermatzeko. Arauak ez du inon adierazten erreserba espezifikoak ezarri behar direnik autobus-geltoki batek eduki beharko lukeen nasa-kopuruaren gainean, baina, ibilgailu guztiek egokituta egon behar badute, erabiltzaileak ibilgailutik berdintasun-baldintzetan jaisten eta igotzen direla bermatzeko modu bakarra da geltokiko nasa guztietan irisgarritasuna bermatzea.

⁶³¹ ARARTEKOA, Arartekoaren 2015R-1595-15 Ebazpena, 2015eko azaroaren 25ekoa. Horren bidez, Donostiako Udalari gomendatzen zaio berriz azter dezala izapidetzen ari den autobus-geltoki berriaren arkitektura- eta jarduera-proiektua, eta ahaleginak egin ditzala ditxoetarako aurreikusi den diseinuak irisgarritasun unibertsalaren printzipioa berma dezan, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2015r-1595-15-ebazpena-2015eko-azaroaren-25ekoa>.

⁶³² 20/1997 Legea, abenduaren 20koa, Irisgarritasuna sustatzekoa (EHAA, 1997ko abenduaren 24koa, 246. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd1997006324>.

Bada, horrelako azpiegituretan, autobus-lineen enpresa emakidadunek ezarrita izaten dute beren nasa, eta, hortaz, ohiko funtzionamendua zerbaitetan aldatzen bada, mugikortasun murriztua dutenek atzera eta aurrera ibili behar izaten dute nasa batetik bestera. Horrek, nolana ere, galarazi egiten die modu autonomoan ibiltzea, eta ez dizkie gainerako bidaiarien berdintasun-baldintzak bermatzen. Horrenbestez, arauak erreserbatutako nasa-kopururik jaso ez badu ere, arauaren beraren helburuari begiratzen badiogu, nasa irisgarrien kopurua murrizten den aldiro berdintasun-printzipioa urratzen da. Azken batean, ingurune irisgarria izatea eskubideen berdintasunean oinarritutako gizarte bat lortzeko funtsezko euskarria da, herritarrei autonomia ematen baitie eta gizarte- eta ekonomia-bizitza erabat aktiboa garatzeko behar diren baliabideez hornitzen baititu. Halaber, ingurune irisgarria oinarritzkoa da diskriminaziorik gabe bizitzea oinarri duen eta herritar guztiak aintzat hartzen dituen gizarte bat eraikitzeko. Laburbilduz, eskubideen benetako berdintasun-printzipioak eta giza aniztasunarekiko errespetuak justifikatzen dute irisgarritasun unibertsala bermatzeari begirako neurri espezifikoak hartzea eta, hala, pertsonen bizi-kalitatea hobetzen laguntzea. Arartekoak, halaber, legezketasun-printzipioa aipatu zuen izapidetzen ari ziren autobus-geltoki berriaren arkitektura-proiektua eta jarduera berrikustea eskatzeko, nasetan aurreikusitako diseinuari dagokionez, bai eta irisgarritasun unibertsaleko printzipioa bermatzeko ere, gure ordenamendu juridikoan jasotzen diren irisgarritasun-baldintza teknikoak egokitu daitezen, eraikin nagusitik nasa bakoitzerako ibilbideak irisgarriak izatea bermatze aldera.

2.5.5 Arartekoak honako txosten berezi hau idatzi zuen: [*EAEn erabilera publikoa duten eraikinen irisgarritasuna*](#)⁶³³. Txosten berezi horretan, Arartekoak Euskal Autonomia Erkidegoko irisgarritasun-arloko jarduketara publikoak aztertu zituen, 20/1997 Legean eta lege hori garatzeko araudian oinarrituta.

Txostenean, EAEko administrazio publikoek irisgarritasuna kontrolatu eta sustatzeko burutzen dituzten politikak aztertu zituen Arartekoak, xehe aztertu ere. Eremu horretan, berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko printzipioa betetzeko lorpen handiena da "diseinu unibertsala" kontzeptuaren teorizazioa. Irisgarritasunak gizarte osoari –eta ez desgaitasunen bat dutenei bakarrik– mesede egiten diolako ideia da abiapuntua. Gizarteak oro har egokitu behar du kideen aniztasunera, eta, horretarako, pertsona guztiek bizitzeko arlo guztietan erabateko parte-hartzea izatea bermatzeko behar diren aldaketak egin beharko ditu ingurunean. Beste printzipio bat

---

⁶³³ ARARTEKOA, *EAEn erabilera publikoa duten eraikinen irisgarritasuna*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2003, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eaen-erabilera-publikoa-duten-eraikinen-irisgarritasuna>.

“ibilbide irisgarriena” da. Eraikitako inguruneetako irisgarritasunak lotura estua dauka hirigintza-irisgarritasunarekin, garraibideetarako irisgarritasunarekin eta komunikabideetarako irisgarritasunarekin. Edozein pertsonak gainerako pertsonen antzeko baldintzetan edo, are, baldintza berdinetan eraikinak, zerbitzuak edo produktuak izateko eta erabiltzeko duen ahalmena da irisgarritasuna, baita eraikin, zerbitzu edo produktuok modu autonomoan erabili ahal izatekoa ere. Horrela, gainerako en antzeko aukerak eta onurak izan ditzakete, eta oro har erabil daitezkeen programa edo zerbitzuez gozatu.

Bestalde, erakunde honen txostenean jasotzen den bezala, irisgarritasun-konzeptuaren barruan, oinarrizko hiru tipologia sartzen dira gutxienez: mugikortasuna, komunikazioa eta ulermena. Desgaitasunen bat duten pertsonak hiru jarduera horiek egiteko ahalmena murriztuta dute, askotariko oztopoak dauzkatelako. Arartekoak ondorioztatu zuenez, irisgarritasun-arloan nahikoa bermatzailea den araudia dugun arren, administrazio publiko guztiek ez dituzte erabiltzen Irisgarritasuna sustatzeko abenduaren 4ko 20/1997 Legean jasotzen diren tresnak (adibidez, irisgarritasuna sustatzeko lau urteko programak). Legeak irisgarritasuna bermatu eta sustatzeko eman digu oinarrizko tresna hori; bada, programa horien bidez, administrazio publikoek egoeraren diagnostikoa egin beharko lukete, lehentasunen ordena bat finkatu beharko lukete, programa ekonomiko bat onetsi beharko lukete, eta programa bete-arazteko egutegi bat finkatu.

Txostenean jasotzen diren gomendio ugarietan, beraz, irisgarritasun-araudia betetzeko, araudian jasotzen diren tresnak erabiltzeko, irisgarritasuna kontrolatu eta sustatzeko eginkizunak gauzatzeko eta, beharrezkoa bada, zehapen-araubidea ezartzeko legezko betebeharra gogorarazten da.

2.5.6. Arartekoak EAEko ospitaleetako irisgarritasunari buruzko txosten berezi bat egin zuen: [*EAEko ospitaleek ezgaituentzat duten irisgarritasunaren diagnostikoa*](#).⁶³⁴ Bertan, desgaitasunen bat dutenek ospitale-baliabideetara sartzeko zailtasun larriak dauzkatela egiaztatu zen. EAEko ospitaleetako irisgarritasuna ez da beste eremu batzuetan (esaterako, garraioan, hezkuntzan, kirol-instalazioetan eta abar) dagoenaren oso bestelakoa. Arartekoaren iritziz, araudien ondoriozko betebeharrak betetzeko, epe ertain eta luzerako plangintza errealista eta jasangarri bat egin beharko litzateke, txostenean adierazitako hutsuneak modu mailakatu eta eraginkorrean konpontzeko.

⁶³⁴ ARARTEKOA, *EAEko ospitaleek ezgaituentzat duten irisgarritasunaren diagnostikoa*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2017, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eaeko-ospitaleek-ezgaituentzat-duten-irisgarritasunaren-diagnostikoa-0>.

Arartekoak planteatu zuenez, horretarako, lehenik eta behin, osasun-gune bakoitzak gutxieneko zer baliabide izan behar dituen aztertu beharko da, eta pixkanaka osatu ahalko dira, arazo larrienei aurre egiteko; bereziki, kanpo-kontsulten eta proba diagnostikoen zerbitzuetan. Txostenean egindako diagnostikoak aukera eman zuen ondorioztatzeko oraindik ere gabezia oso adierazgarriak daudela eta gabeziok irisgarritasun unibertsalerako eskubidea mugatzen jarraitzen dutela.

Hala, berriak ez diren eraikinei dagokienez, adierazi beharra dugu eraikinok birgaitzeko eta egokitzeko ahalegin handia egin dela eta hainbat jarduketa egin direla instalazioen irisgarritasuna bermatzeari eta sustatzeari begira. Dena den, egindako hobekuntzak ez dira nahikoak oraindik. Nabarmendu egin bazen ere osasun-langileek, oro har, ahalegin handia egiten dutela mugikortasun murriztua dutenek aurkitzen dituzten zailtasunak eta oztopoak ahalik eta ondoen konpontzeko, hutsuneak detektatu ziren honako alor hauetan: ospitaleetara iristeko ibilbideak, ospitale-eremu barruko ibilbideak: ospitale bereko eraikinen arteko mugikortasuna, aparkaleku erreserbatuak, ospitale-zentroetako sekzioen barruko mugikortasuna, baita itxarongeletakoa (gurpildun aulkietarako toki nahikorik ez), kontsultetakoa (bereziki, ginekologian), diagnostiko-unitate jakin batzuetakoa, logeletakoa, komunetakoa... Amaitzeko, adierazi zen osasun-instalazio gutxik bermatzen zutela irisgarritasuna ikusmen- edo entzumen-desgaitasuna dutenekin komunikatzeko, informazio egokia berdintasun-baldintzetan eman ahal izateari dagokionez.

Txosten bereziak zenbait gomendio eman zituen, asko Euskadiko Osasun Zerbitzuari zuzendutakoak; horien artean, honako hau: EAEko osasun-sisteman irisgarritasun unibertsalaren baldintzak sustatzeko estrategia bat diseinatu behar da, eta estrategia hori pixkanaka garatu ahalko da, xede horretarako finkatzen den planaren esparruan erabilgarri dauden finantza-baliabideen arabera. Txostenean planteatzen zenez, osasun-instalazioetan eta -zerbitzuetan dauden hutsuneen diagnostikoa egin behar da, eta, oinarri horren gainean, zentro bakoitzean irisgarritasuna sustatzeko lau urteko programak egin.

V.2.6. Arartekoak polizia-jarduketan eta -praktiken beharrezko bermeen harira egin dituen jarduketak.

Arartekoak esku-hartze ugari egin ditu pertsonen eskubideetan duen eragina dela eta hain garrantzitsua den eremu honetan. Jarduketa ugarien artean, atzerritarren eskubideak ukitzen dituztenak nabarmentzen dira, jarduketotan hainbat gomendio zehatz eman baitira, proposamenekin eman ere, pertsona horiekin jarrera

diskriminatzaileak edukitzea saihesteko mekanismoak ezar daitezzen (identifikazio-kontroletan, adibidez), arraza-delituen kontrako borrokan poliziak duen eginkizunari garrantzia eman dakion edo, esaterako, pertsonen arraza- edo nazio-jatorriari buruzko daturik eman ez dadin, informazioa ulertzeko behar-beharrezkoa ez bada. Arartekoaren 7/2011 Gomendio Orokorra, urriaren 28koa⁶³⁵: Poliziaren jarduera eta praktiketako berme sistema. Bertan, Arartekoan jasotako kexak aztertzen dira, eta polizia-abusuak saihesteko gomendioak eta jarduera onak proposatzen.

Arartekoak poliziaren prentsa-oharrek jasotzen dituzten datuei buruz proposatu zenez, nazionalitatearen erreferentziak ekidin egin behar dira, informazio orokorra ulertzeko guztiz beharrezkoak ez badira. Izan ere, Arartekoaren ustez, erreferentzia horiek ez diete gizarteratzen laguntzen atzerritarrei, gizakien errealitate horren ikuspuntu negatiboa islatzen baitute eta haiekiko gizarte-aurreiritziak sortzen edo indartzen baitituzte.

Erakunde honen iritziz, polizia-kidegoek jabetu egin behar dute informazio-iturri di-rela, eta, beraz, alor horretako berezko jokaera-kodeak garatu behar dituzte. Horretarako, erreferentziatzat hartu beharko lituzkete Etorkinak Gizarteratzeko Euskadiko Foroan (2000ko apirilaren 5ekoan) emandako jarraibideak (gomendio orokorraren eranskin gisa gaineratu genituen)⁶³⁶.

Arartekoak, beste erakunde batzuek bezalaxe (hala nola, Europar Batasuneko Oinarritzko Eskubideen Agentziak bezalaxe), nabarmendu egin du oso garrantzitsua dela delitu arrazisten inguruko datuak biltzea, eta agerian jarri ditu alor horretan dauden gabeziak. Bestalde, argitaratu diren gida batzuk aipatu ditu, gida horien helburua baita argi bereiztea polizia-indarren ikerketarako tresna gisa egiten diren profilak eta diskriminaziorik ez izatea bermatzen duten arauak urratuz egiten diren profilak.

Halaber, prestakuntzaren garrantzia azpimarratu du, erakunde honen ustez oso mekanismo ahaltsua baita jarduketa bidegabeak saihesteko. Eskubideak bermatzeko nazioarteko erakunde europarrek ere, oro har eta eremu zehatzetan, prestakuntzaren prebentzio-balioa nabarmendu dute. Gure ustez, prestakuntza-programa egokiek

⁶³⁵ ARARTEKOA, Arartekoaren 7/2011 Gomendio Orokorra, urriaren 28koa. Poliziaren jarduera eta praktiketako berme sistema, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-72011-gomendio-orokorra-urriaren-28koa-0>.

⁶³⁶ ARARTEKOA, Euskal autonomia erkidegoko administrazio publikoen menpeko polizi kidegoek jokoera-kodeak erabili behar dituzte immigrazioari buruz ematen duten informazioaren tratamendurako, IN: *Eusko Legebiltzarrarentzako txostena 2004*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2005, 559-569. or., eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/euskal-autonomia-erkidegoko-administrazio-publikoen-menpeko-polizi-kidegoek-jokaera-kodeak-erabili-behar-dituzte-inmigrazioari-buruz-ematen-duten-informazioaren-tratamendurako>.

nahitaez jorratu behar dute giza eskubideen inguruko prestakuntza orokorra, eta gai espezifikoak ere barnebildu behar dituzte, gizartearen pentsamenduan oraindik orain bizirik dauden balio batzuk (hala nola, arrazakeria, xenofobia, sexismoa, homofobia eta abar) nabarmenduz. Giza eskubideen inguruko prestakuntza funtsezkoa da polizia-antolakundeetan bertan jokoera bidegabeak egotea saihesteko. Azkenik, Arartekoaren ustez, programa horiek gainbegiratu beharko lirateke, eraginkorrak diren eta polizia-jardueretan eraginik duten egiaztatzeko.

Polizia-jarduketan bermeak kolokan jartzen dituzten jarduketan artean, arraza-profilak oso adierazgarriak dira; hartara, Arartekoak esku-hartze espezifikoak⁶³⁷ egin ditu arraza-profilen harira. Hala, Arartekoak Eusko Jaurlaritzaren Segurtasun Sailari proposatu zion prebentzio- eta kontrol-neurriak ezar zitzala, Ertzaintzak, objektiboki eta arrazoiekin justifikatu ezean, kontrol-, zaintza- eta ikerketa-lanak planifikatu eta egitean arrazari, etniari, nazionalitateari eta nazio-jatorriari buruzko erreferentzia orokorrik erabili ez zezan.

Neurrien artean, arraza-profilak dauzkaten eta formularioak erabiltzen dituzten polizia-jarduerak gainbegiratzea eta indarreko planak berrikustea proposatu zuen. Bestalde, polizia-kidegoei arrazakeriaren eta arraza-diskriminazioaren kontrako borrokan dagokien lan garrantzitsua aintzat hartu behar dela azpimarratu zuen; batez ere, kontrol-, zaintza- eta ikerketa-jarduerak planifikatu eta egiteari dagokionez. Arartekoak, egin beharreko proportzionaltasun- eta arrazoizkotasun-irizpenaren zati gisa, horrelako jarduerak neurtzea gomendatu zuen, kolektibo jakin batzuei buruzko erreferentzia orokortuak arrazoirik gabe erabiltzeak ondorio kaltegarriak izaten baititu kolektibo horietako kideentzat. Gomendioan, halaber, azpimarratu egin zuen agenteei jarraibide argiak eman behar zaizkiela argi izan dezaten kontrol-, zaintza- eta ikerketa-jarduerak irizpide objektiboetan oinarritutako susmoa dagoenean bakarrik egin daitezkeela. Azkenik, agenteei arraza-profilei eta arraza-diskriminazioari buruzko gaikuntza espezifiko eta jarraitua ematea oso garrantzitsua dela adierazi zuen.

Arartekoak, urteko txostenetan, baita 2021ari buruzkoan ere⁶³⁸, hainbat aldiz errepikatu du oraindik ez direla ezarri erakunde honek polizia-jarduerak gainbegiratzeko gomendatu dituen mekanismo gehienak, arraza-profilak prebenitzeko eta antzematuko gomendio espezifikoak barne.

⁶³⁷ ARARTEKOA, Arartekoaren 2014R-25-14 Ebazpena, 2014ko abenduaren 10ekoa. Horren bidez, Eusko Jaurlaritzaren Segurtasun Sailari gomendatzen zaio neurriak hartzea Ertzaintzan arraza profilen garapena prebenitzeko eta kontrolatzeko, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2014r-25-14-ebazpena-2014ko-abenduaren-10ekoa>.

⁶³⁸ ARARTEKOA, *Eusko Legebiltzarrarentzako urteko txostena 2021*, Ararteko, Vitoria-Gasteiz, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eusko-legebiltzarrarentzako-txostena-2021>.

V.2.7. Gomendio Orokorra, aurretik urtebetez erroldatuta egoteko eskakizuna dela eta osasun-laguntza mugatzeari buruzkoa.

Bestalde, berdintasun-printzipioari buruzko jarduketan artean⁶³⁹, Osasun Sistema Nazionalean aseguratuta ez daudenei edo sistema horren onuradun ez direnei osasun-laguntza jaso ahal izateko urtebeteko errola eskatzeari buruzkoa nabarmentzen dugu. Euskal Autonomia Erkidegoan, osasun-arreta ematen zaie administrazio-egoera irregularrean dauden atzerritarrei, nahiz eta estatuko araudiak ospitaleko larrialdietako arretara eta kolektibo jakin batzuetara (adingabeei eta haurdunei) mugatu. Euskal Autonomia Erkidegoan, Arartekoaren ustez, administrazio-egoera irregularrean dauden eta Osasun Sistema Nazionalean aseguratuta ez dauden edo sistema horren onuradun ez diren pertsonen osasun-laguntza aitortzen zaienez, kontuan izanik aitortza horrek irismen handia duela haien eskubideetan, auzia osasun- eta etikarlotakoa da gehiago, lege-arlokoa baino. Osasun-arlokoa da, gure autonomia-erkidegoan administrazio-egoera edozein izanik ere osasun-laguntza jasotzeko aukera egoteari buruzko eztabaida juridikoa dagoeneko gairatuta dagoelako eta eskubide hori aitortzea eragin duten arrazoi berberak erabil daitezkeelako urtebeteko errola-eskaera kentzeko oinarritzat, errola-eskaera kentzeak mesede egingo baitio pertsona horien osasunari. Halaber, kontu etikoa da, ordezkari politikarien konpromisoa –ez osasun-langileena bakarrik– funtsezkoa izango baita pertsona horien arretaren erronkari aurre egiteko, ikuspegi indibidual eta sozial batetik begiratuta, gizarte osoa babesteko bermeak areagotuko direlako. Ondorioz, erakunde honek, arazoa aztertzean, argi adierazi du ez dagoela ados urtebeteko errola eskatzearekin osasun-laguntzarako eskubidea izateko. Arartekoaren iritziz, osasunerako eskubidea, osasun-prestazioetarako sarbidearekin batera, oinarritzko giza eskubidea da, unibertetsala, eta biztanle-kategoria guztietan aplikatu behar da, murrizketarik gabe.

V.2.8. Prestazio ekonomikoen arloko araudia aplikatzeari eta egoera diskriminaziale posible batzuei buruzko kexak.

Arartekoak, era berean, prestazio ekonomikoen esleipenarekin lotutako zenbait kexa izapidetu ditu, zeinetan balioetsi baitu ez zela berdintasun-printzipioa betetzen⁶⁴⁰.

⁶³⁹ ARARTEKOA, Arartekoaren 8/2013 Gomendio Orokorra, irailaren 24koa. Osasun Sistema Nazionalean aseguratuta ez duten pertsonen osasun-arreta jasotzeko orduan aldeztu aurretiko errolak eragiten dizkien mugak, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-82013-gomendio-orokorra-irailaren-24koa-0>.

⁶⁴⁰ ARARTEKOA, Arartekoaren 2015NI-1065-14 Ebazpena, 2015eko maiatzaren 5koa. Horren bidez, Lanbidek diru-sarrerak bermatzeko errenta prestazioa ukatzeari lotutako jarduna amaitutzat jo du, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-2015ni-1065-14-ebazpena-2015eko-maiatzaren-5koa>.

Diru-Sarrerak Bermatzeko Errentaren (DSBE) prestazio ekonomikoak eta Etxebizitzarako Prestazio Osagarria (EPO) erregulatzen dituen araudia aplikatzeko, ezkontideak elkarrekin bizitzea eskatu behar zen, prestazio ekonomikoen onuradun izan zitezten. Eskakizun hori konplexuagoa da, ezkontideak beste nazionalitate bat duenean. Arartekoak balioetsi zuen jatorriz beste estatu batekoa zen baina Espainiako nazionalitatea eskuratu zuen bati (gainera, desgaitasun bat zeukan) eta gainerako espainiarrei tratu desberdina ematen ari zitzaiela. Errazagoa da pertsona horiek Schengen Hitzar-menaren parte ez den estatu bateko ezkontidea izatea. Hori dela-eta, Euskal Autonomia Erkidegoan elkarrekin bizitzeko, legezko betekizun zehatz batzuk bete behar dituzte, otsailaren 16ko 240/2007 Errege Dekretuan jasotzen direnak (240/2007 Errege Dekretua, otsailaren 16koa, Europar Batasuneko herritarrak edo Europako Esparru Ekonomikoari buruzko Akordioari lotutako beste estatu batzuetako herritarrak Espainian sartu eta bizitzeari eta horien joan-etorri askeari buruzkoa). Era berean, ezkontidearekin bizitzeko ezintasunagatik diru-sarrerak bermatzeko errentaren prestazioa ukatzeak tratu ezberdina ematea dakar, ezkontide edo bikotekiderik ez duten baina gizarte-bazterketa egoera berdinean egonik diru-sarrerak bermatzeko errenta lor dezaketenen aldean.

Arartekoaren esanetan, ustez neutroa den lege-aurreikuspen hori ezartzean lortutako emaitza neurrigabekoa da, subjektiboa den eskubide bat lortzea galarazten duelako (diru-sarrerak bermatzeko errenta lortzekoa, adibidez), oinarrizko beharrei eta gizarteratzeko edo laneratzeko prozesutik sortutako gastuei aurre egitea helburu duena.

V.2.9. Jendeari irekitako establezimenduetan sarrera ukatzeko eskubideari buruzko jarduketa.

Arartekoak, bestetik, jendeari irekitako establezimendu pribatuetan sarrera ukatzeko eskubidea gehiegi erabili izanari eta diskriminazioa debekatzeari buruzko kexak aztertu ditu⁶⁴¹, atzerritarrenak eta gutxiengo etnietako kideenak (hala nola, ijitoenak). Kexa horietan, kexagileek adierazten zuten beraiei edota beren lagunei jendeari irekitako establezimendu batera sartzea galarazi zietela nazio-, kultura- edo etnia-jatorriagatik. Gainera, udalek eta Eusko Jaurlaritzak oso zehapen-espeditente gutxi izapidetzen zituztela eta administrazioak oso zehapen gutxi ezartzen zituela egiaztatu zuen. Eusko Jaurlaritzaren Segurtasun Sailak jakinarazi zigun salaketa ia guztiei falta

⁶⁴¹ ARARTEKOA, Arartekoaren 6/2013 Gomendio Orokorra, ekainaren 27koa. Berriz aztertu behar da jendearientzat zabalik dauden establezimendu pribatuetan sarrera ukatzeko eskubidea baliatzeari eta diskriminazioa debekatzeari buruzko araudia, baita erreklamazioak izapidetzean erabilitako zigor-prozedurari eta berme-sistemari buruzko araudia eta horren aplikazioa ere, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-62013-gomendio-orokorra-ekainaren-27koa>.

zitzaiela kexagilearen deklarazioa osatzeko froga-elementua, jardueraren titularrak gertaera salatuei buruz emandako bertsioa baliogabetuko zuenik, eta, beraz, errugabetasun-presuntzioa sartzen zela jokoan. Esan zigunez, arauzko aurreikuspenak zehapenak jasotzen dituen arren (batzuetan, gainera, zehapen gogorak dira, oinarritzko eskubideei eragiten dietelako), normalean ez da zehapenik ezartzen, bai espedientearen instrukzioak gabeziak dauzkalako, bai salatutako gertaerak ez datozelako bat balio-galera larriko jokabideekin, bai kolektibo batekoa izatea bera ez delako froga nahikoa eta, beraz, froga-arazo larria sortzen delako, aintzat hartuta zigor- edo zehapen-zuzenbidean frogatu beharraren karga alderantzikatzeak kontra egiten diola errugabetasun-presuntziorako eskubideari.

Hain zuzen ere, diskriminazio motaren bat pairatu izana egiaztatzeak beti ekartzen du froga-arazoa, eta, horren ondorioz, horrelako jokaera asko zigorgabe geratzen dira. Hori dela-eta, berdintasunaren, giza eskubideen eta diskriminazioaren kontrako borrokaren arloan, araudi jakin bat onetsi da, eta frogatu beharraren karga banatzeko arau orokorrak (esaterako, frogatu beharraren karga kexagileari dagokiola dioena) berrikusten dituen jurisprudentzia sortu da.

Arartekoak aipatu zuenez, diskriminazioaren aurkako zuzenbideak frogatu beharraren kargari buruzko arauak malgutzeko zenbait modu proposatu ditu, karga hori desberdin banatuta; horrelakoetan, salatutako egitate diskriminatzaileak egiaztatzeke bete-beharra arintzen da, eta alde salatuari eskatzen zaio egiazta dezala bere jarduera ez dela oinarritu diskriminazio-faktore batean eta ez duela oinarritzko eskubiderik urratu. Frogatu beharraren kargari buruzko arauen malgutasunak lege-babesa zeukan Zerga-, administrazio- eta gizarte-arloetako neurriei buruzko abenduaren 30eko 62/2003 Legearen 32. eta 40.1 artikuluetan (baita orain ere, 15/2022 Legea onetsi ondoren).

Halaber, frogatu beharraren karga banatzeari buruzko erregulazioan diskriminazioaren aurkako araudia eta jurisprudentzia aintzat hartzea oso garrantzitsua dela adierazi zuen.

Esku-hartze horretan, Arartekoak zenbait gomendio eman zituen. Batetik, jendeari irekitako establezimendu pribatuen titularrek sarrera ukatzeko eskubidea baliatzeari eta zehapen-prozedurari buruzko araudia hobetzeari begirakoak, eta, bestetik, kontsumitzaileen eta erabiltzaileen eskubideei eta bete-beharrei buruzkoak, erreklamazio-orriari buruzkoak eta erreklamazio-orririk ez dagoenerako edo jendeari irekitako establezimendu pribatu batera sartu nahi duen erabiltzaile, kontsumitzaile edo pertsona orori erreklamazio-orriak ematen ez zaizkionerako aurreikusita dauden zehapenei buruzkoak. Era berean, [Euskadiko Segurtasun Publikoaren Sistema antolatzen duen](#)

[ekainaren 28ko 15/2012 Legean](#)⁶⁴² eta Jendaurreko Ikuskizunak eta Jolas Jarduerak arautzen dituen azaroaren 10eko 4/1995 Legean (zeina [Jendaurreko Ikuskizunen eta Jolas Jardueren abenduaren 23ko 10/2015 Legearen](#)⁶⁴³ bidez baliogabetu baitzen) ezarritako aurreikuspenak aipatu zituen, onarpen-, zaintza- edo segurtasun-zerbitzuei dagokienez eta araudiak informazioa emateko betebeharrak jasotzeko dagokionez (eskubide bat urratzen denean polizia-agintaritzetara jotzeko eskubideari buruzko informazioa edota eskudun administrazioaren aurrean erreklamazio bat jartzeko eta erreklamazio-orkiak erabiltzeko eskubideari buruzko informazioa). Urte hauetan, araudi aplikagarria hobetu egin da, eta arautu gabe zeuden gaiak arautu dira; beraz, lege-esparru aplikagarria argiagoa da orain, eta babesleagoa.

Administrazioari ere gomendioak eman zizkion; hala nola, administrazioaren barruan gehiago ezagut dadila sarrera ukatzeko eskubidea eta diskriminazioaren debekua arautzen dituen esparrua; salaketak eta erreklamazioak jasotzen dituzten administrazio publikoetako langileek jarduteko protokoloak egin daitezela, salaketa eta erreklamazio horiek eskudun administrazio publikora edo epaitegira bideratu daitezela, eta, azkenik, polizia-txostenak eta -atestatuak ustez egin den delituarekin edo administrazio-arloko arau-haustearekin egokiak izan daitezela.

V.2.10. Arartekoaren ofiziozko jarduketa, diskriminazioa nozitzen duten kolektibo jakin batzuetako kideek alokairu-araubideko etxebizitzak eskuratzeko dituzten zailtasunei buruzkoa.

Arartekoak kezkatuta dagoela adierazi zion Eusko Jaurlaritzan etxebizitza-arloan eskumena duen sailari, hainbat kolektibok eta gizarte-erakundek aurkeztutako kexak jaso zituelako. Idazki horietan, interesdunek azaldu zuten talde jakin batzuek (nazioarteko babesaren eskatzaileek eta errefuxiatu estatutua aitortua duten pertsonak, bereziki) zailtasunak dituztela sektore pribatuko etxebizitzak eta babes subsidiarioa eskuratzeko. Zailtasun horiek berak dituzte beste gutxiengo etniko eta kultural batzuetako kideek ere; hala nola, musulmanek eta ijitoek. Arartekoak aipatu zuenez, Eusko Jaurlaritzak sustatzen duen Eraberean sareak⁶⁴⁴ kasu batzuk dokumentatu

⁶⁴² 15/2012 Legea, ekainaren 28koa, Euskadiko Segurtasun Publikoaren Sistema antolatzen duena (EHAA, 2012ko uztailaren 6koa, 132. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2012003068>.

⁶⁴³ 10/2015 Legea, abenduaren 23koa, Jendaurreko Ikuskizunen eta Jolas Jarduerena (EHAA, 2015eko urtarrilaren 7koa, 3. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2016000033>.

⁶⁴⁴ Agente publikoek eta sozialek osatzen dute sare hau, arraza-, etnia- edo nazio-jatorrian edota sexu-joeran edo -identitatean eta genero-identitatean oinarritutako diskriminazioaren kontra borrokatzeko. V. kapituluaren 3.1.1 apartatua, osaera eta eginkizunak azaltzen dira.

zituen, non etxebizitzarako sarbidean diskriminazioa jasan izana salatzen baitzen. Era berean, gizarte-erakunde batzuen txostenak⁶⁴⁵ aipatu zituen. Bestetik, etxebizitzarako eskubideari buruzko nazioarteko eta EAeko arau-esparrua gogoratu zuen, eta azpimarratu neurri zehatzak hartu behar direla, zeinak Plan Eragilean ezar baitaitezke, edo [Etxebizitzari buruzko ekainaren 18ko 3/2015 Legea](#)⁶⁴⁶ aplikatuta, 2.e) artikulua honako hau jasotzen baitu: “Etxebizitza edo bizitoki babestu bat izateko eskubidea erabiltzerakoan edozein diskriminazio desagerraraztea, kolektibo ahulen aldeko ekin-tza positiboko neurriak ezarrita eta jokabide diskriminatzaileak zigortuta”.

Eta, 83.e) artikuluan, arau-haustetzat jotzen du honako hau: “Lege honetan ezarritakoaren arabera higiezin-jazarpenera edo diskriminazioa dakarten egintza edo ez-egiteak burutzea”.

Hori dela-eta, Arartekoaren ustean, etxebizitza eskuratzeko eskubidea bermatzeko betebeharrak barruan jaso beharko lituzke kolektibo batzuei etxebizitza eskuratzea galarazten dieten diskriminazio-jarrerari aurre egiteko neurriak, eta azpimarratu zuen aktore pribatuen eginkizuna funtsezkoa zela edozein etxebizitza-estrategiatan.

Sailak bere jarduketan berri eman zion Arartekoari, babes publikoko etxebizitzak eta etxebizitza-arloko laguntzak eskuratzeari dagokionez (atzeritarrei eta ijitoei esleitutako etxebizitzak edo laguntzak, alokairua ordaintzeko laguntzak, etxebizitza-politikaren plangintza estrategikoan hartutako neurriak, arau-garapenera buruzko aurreikuspenak eta Kulturarteko Erakundearteko V. Planean sartzeko neurriak).

V.2.11. Arartekoak Haur eta Lehen Hezkuntzan funts publikoekin finantzatzen diren zentroetako eskolatzeetan desoreka dagoela salatzen zuten kexen harira egindako jarduketak.

Arartekoak hainbat ebazpen⁶⁴⁷ eman ditu, egoera hori salatu duten udalerrietan oreka handiagoa egoten laguntzeko neurri zuzentzaileak hartze aldera.

⁶⁴⁵ SOS ARRAZAKERIA ELKARTEEN FEDERAZIOA, *Puertas que se cierran: testing sobre discriminación a la población inmigrante en el acceso a la vivienda de alquiler*, SOS Arrazakeria Elkarteen Federazioa, Donostia, 2015, eskuragarri hemen: <http://sosracismo.eu/wp-content/uploads/2016/07/Puertas-que-se-cierran-Testing.pdf>.

⁶⁴⁶ 3/2015 Legea, ekainaren 18koa, Etxebizitzari buruzkoa (EHAA, 2015eko ekainaren 26koa, 119. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2015002853>.

⁶⁴⁷ ARARTEKOA, Arartekoaren 2019R-597-19 Ebazpena, 2019ko azaroaren 6koa. Horren bidez, Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailari gomendatzen zaio ebalua dezala Ordiziako haur eta lehen hezkuntzan funts publikoak jasotzen dituzten ikastetxeetan 2019-2020 ikasturterako jada onartu diren plangintza-erabakiek zer eragin izan dezaketen, eta neurri zuzentzaileak har ditzala ikastetxe horien

V.2.12. Zerbitzu publikoetarako sarbidean administrazio ona jasotzeko eskubidea ziurtatzeari buruzko jarduketak, zerbitzuak emateko harreman ezarriak (telematikoak nahiz aurrez aurrekoak) desberdinkeriarik ez sortzea sustatzekoak.

Azken urteetan, herritarrek jarritako hainbat kexa aztertu ditu erakunde honek, administrazioarekin harremanetan jartzeko arazoak aipatzen zituztenak. Kexetan ikusienez, zerbitzu publiko batzuetan aurrez aurrekoak ez ziren kanalak gailendu dira, edo aurretiko iragazkiak ezartzen dira (adibidez, nahitaezko aurretiko hitzordua), eta horrek egoera okerragoan jartzen ditu arrakala digitalean kokatutako kolektibo jakin batzuk. Ondorioz, diskriminazioa jasateko arriskua egon daiteke, bitarteko ekonomikoan, adinaren, jatorriaren edo generoaren arabera, eta zaurgarritasun digitala eratu.

Erakunde honetara iritsi diren ohiko egoerak aipa ditzakegu, honako hauekin zerikusia daukatenak: pentsioen kudeaketak eta gizarte-segurantzarekiko izapideak, bizitzeko gutxieneko diru-sarreraren eskaerak, prestazio ekonomikoaren izapidea, mediku-hitzorduen erreserba, unibertsitate-bekeren eskaera, hautapen-prozesuetako parte-hartzea, lan-politsetarako sarbidea, zerga-izapideak, askotariko dirulaguntzak eta abar. Halaber, Demokrasiaren aldeko Jubilatuen eta Pentsiodunen Elkarteak eta Nagusiak - Bizkaiko Jubilatuen eta Pentsiodunen Elkarteak arrakala digitalari eta administrazio-izapidea elektronikoa bakarrik izateari buruz aurkeztutako kexa nabarmendu behar dugu.

Kexetan hautemandako arrakalek ekipamenduarekin (ordenagailua, wifia, telefono adimenduna...) eta trebetasun digitalik ez izatearekin dute zerikusia. Batzuetan, atzeritarren hizkuntzak edo administrazio-egoerak desabantaila-egoera horiek larriagotzen ditu.

Arartekoak, kexak izapidetzean eta esku-hartze publikoak egitean, hainbat aldiz gogoratu du kanal ugari erabiltzeko eta aurrez aurreko arreta jasotzeko eskubideak barruan hartzen duela administrazio ona jasotzeko eskubidea. Bere esanetan, eskubide hori inspirazio-elementutzat hartu behar da, eta kontuan izan behar da neurri

---

artean eskolatutako ikasleak banatzean, oreka handiagoa sustatzen laguntzeko, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2019r-597-19-ebazpena-2019ko-azaroaren-6koa>.

ARARTEKOA, Arartekoaren 2022R-589-21 Ebazpena, 2022ko otsailaren 24koa. Horren bidez, Ordiziako Udalarari gomendatzen zaio berriz azter ditzala Jakintza ikastolari ematen dizkion dirulaguntzak, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2022r-589-21-ebazpena-2022ko-otsailaren-24koa>.

ARARTEKOA, Arartekoaren 2016NI-811-14 ebazpena, 2016ko otsailaren 25ekoa. Horren bitartez, Lasarte-Oriako hezkuntza zentroetan ikasle etorkinak modu orekatuagoan banatzeko premiari buruzko kexa zela-eta abiarazitako esku-hartzea bukatu da, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2016ni-811-14-ebazpena-2016ko-otsailaren-25ekoa>.

teknikoak, antolaketakoak eta prozedurazkoak hartzean, oraindik ere herritarrekiko harreman digitalak orokortzeko bidean baikaude. Horretarako, administrazioaren aurrean aukera- eta toki-berdintasuna ziurtatzeko neurriak atondu behar dira. Ondorioz, administrazio publikoek urte hauetan abiatutako ahaleginarekin jarraitu behar dute, eta pertsona guztiei ziurtatu behar dizkiete zerbitzu publikoak, zerbitzuok emateko modu ezarriak (telematikoa nahiz aurrez aurrekoa izan) inolako desberdinkeriarik sorrarazi ez dezan. Bada, hala badagokio, diskriminaziozko edo ekitaterik gabeko egoerak saihesteko edo, azken finean, **zaurgarritasun digitala** eta infobazterketa saihesteko behar den laguntza eman beharko dute.

Arartekoak, bat etorrita 2030eko Agendan jasotzen diren Garapen Jasangarrirako Helburuekin, hainbat jarduketa abiatu ditu gizon-emakume guztiek baliabide eta zerbitzu publikoak jasotzeko eskubide berberak izan ditzaten, aukera-berdintasuna bermatze eta emaitzetan desberdinkeria murrizte aldera, baita diskriminatzaileak izan daitezkeen administrazio-jarduerak desagerrarazteko asmoz ere.

Hain zuzen ere, izapidetutako kexen bidez ezagutu zituen egoerek eragindako kezka bultzatuta, egiaztatu egin baitzuen COVID-19aren garaia EAEko herritar zaurgarrien eta gainerako herritarren artean aurretik jada bazegoen arrakala digitala areagotzen ari zela, Arartekoak [4/2020 Gomendio Orokorra idatzi zuen, 2020ko azaroaren 5ekoa](#)⁶⁴⁸: Herritarrenganako arreta indartzeko beharra, administrazio publikoekiko harremanetan dituzten eskubideak baliatzean kalteak saihesteko eta bazterkeria digitalaren kontra borrokatzeko neurriak hartzeko beharra, larrialdi egoeretan, COVID-19aren pandemiaren ondoriozko egoeretan, besteak beste. Gomendio orokor horretan, erakunde honek, hautemandako arazoak aztertu ondoren, arreta telematikoa ez ezik telefono bidezkoa eta aurrez aurrekoa ere indartzea eskatu zien EAEko administrazio publiko guztiei, baita aurretiko hitzordua eskatzeko bideak ugariak izan zitezela ere; izan ere, aurretiko hitzorduak beti bermatu behar du zerbitzuetarako eta dokumentuak aurkezteko erregistro publikoetarako sarbidea. Halaber, gogoratu zuen administrazioak arreta eman behar diela berarekin bitarteko elektronikoen bidez komunikatzera derrigortuta ez dauden subjektuei, eta adierazi arrakala digitalak eragindako pertsonen bitarteko teknologikoak hornitzea sustatu behar dela.

---

⁶⁴⁸ ARARTEKOA, Arartekoaren 4/2020 Gomendio Orokorra, 2020ko azaroaren 5ekoa. Herritarrenganako arreta indartzeko beharra, administrazio publikoekiko harremanetan dituzten eskubideak baliatzean kalteak saihesteko eta bazterkeria digitalaren kontra borrokatzeko neurriak hartzeko beharra, larrialdi egoeretan, COVID-19aren pandemiaren ondoriozko egoeretan, besteak beste, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-42020-gomendio-orokorra-2020ko-azaroaren-5ekoa>

Arartekoak, 2021eko irailean, honako azterlan monografiko hau argitaratu zuen: [Administrazio digitala eta herritarrekiko harremanak. Euskal administrazio publikoetako aplikazioa. Azterlanaren egikaritze-laburpena](#)⁶⁴⁹. Bertan, arrakala digitalak kolektibo edo pertsona jakin batzuei eskubideak baliatzeko orduan eragiten dien edo kalterik egiten dien aztertzen da, baita herritarren eta administrazioaren arteko harreman digitalak nola gauzatzen diren ere.

Hala, 22 ondorio jasotzen dira, besteak beste honako gai hauek aztertzeko: herritarrek administrazio elektronikoaren ezarpenean duten tokia, administrazio digitalaren ezarpenaren egoera eta administrazio digitalak herritarrei dakartzkien abantailak eta eragozpenak, zaurgarritasun digitaleko egoeran daudenen problematika (aipamen berezia eginez COVID-19aren krisiari), aurretiko hitzordua hartzeko sistema egoki arautu eta antolatzeke premia, zerbitzu elektronikoen erabiltzaileen eskubideak babesteko tresnak eta erakundeak eta oraingo nahiz etorkizuneko arrakala digitala iraultzeko askotariko ekintzak.

Era berean, herritarrek kanal ugari erabiltzeko eskubidea dute, hau da, administrazioarekin harremanetan aritzeko bitartekoa aukeratzekoa, eta txostenak eskubide hori ziurtatzeari begirako gomendioak ematen ditu (adibidez, herritarrei kanal elektronikoak erabiltzen laguntzea, izapideak bide elektronikoan egin ahal izateko baliabide teknologikorik eta trebetasun digitalik ez duten herritarrei laguntzeko sistemak ezarri), eta zaurgarritasun edo bazterketa digitaleko egoeran egon daitezkeenentzako arreta etengabea mantendu behar dela azpimarratzen.

Hori dela-eta, Arartekoak uste du gizarte-inklusioko politika publikoetan beste arretagune bat txertatu behar dela, biztanleriaren zati zaurgarriena arrakala digitalean oinarritutako desberdinkeria- eta diskriminazio-egoerak pairatzen egon daitekeelako: egoera eta inguruabar horiei heldu behar zaie.

---

⁶⁴⁹ ARARTEKOA, *Administrazio digitala eta herritarrekiko harremanak. Euskal administrazio publikoetako aplikazioa. Azterlanaren egikaritze-laburpena*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2021eko urria, esku-agarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/administrazio-digitala-eta-herritarrekiko-harremanak-euskal-administrazio-publikoetako-aplikazioa>.

VI. KAPITULUA. Diskriminazioaren aurkako politiken jardunbide egokiak/adibideak beste estatu batzuetan

Oraindik ere mentsak dituzten diskriminazioaren aurkako politiken alderdiak hobetzen lagun dezaketen ideia batzuk emateko xedez, Arrazakeriaren eta Intolerantziaren aurkako Europako Batzordeak (ECRI) egokitzen jo dituen nazioarteko jardunbide batzuen zerrenda laburra eskainiko dugu jarraian. Jardunbide horiek biltzeko, sakonegi joratzeko asmorik gabe, ECRIk kultura anitzeko gizarteak dituzten Europako zenbait estatuturi buruz prestatu dituen azken txostenetara jo genuen. Kasu gehienetan, ECRIk berak berariaz egokitzen edo etorkizun handikotzen jotzen dituen praktikak hautatu dira, bai eta erakundeak ontzat hartzen dituenak ere. Esan behar da ECRIk eta nazioarteko gainerako erakundeek Espainiari buruzko txostenetan arazotsutzat jo dituzten alderdiei lotutako jardunbideak aurkitzen ahalegindu garela⁶⁵⁰.

VI.1. Diskriminazioaren aurkako legeria

VI.1.1. Erresuma Batua

Erresuma Batuari buruzko 2016ko txostenean⁶⁵¹(12-19. idatz-zatiak), ECRIk 2010eko [Equality Act de 2010](#)⁶⁵² goraiatu du, eta neurri handi batean, Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioarekin bat datorrela adierazi du. Erresuma Batuko legeriak hobetu ditzakeen alderdi zehatz batzuk aipatu ditu batzordeak: hizkuntza babestutako ezaugarritzat txertatzea eta alde zuzenetik iragarritako diskriminatze asmoa diskriminazio-egintzat hartzea, kontratista publikoek berdintasun-konpromisoa halabeharrez hartzea, xedapen diskriminatzaileak saihesteko legeria etengabe berrikusteko tresnak egokitzea, eta arrazakeria sustatzen duten alderdi edo antolakundeentzako funts publikoak kentzea eta horiek desegiteko aukera gaitzea. ECRIren ohar horiek gorabehera, merezi du lege horren alderdi nagusiak labur-labur

⁶⁵⁰ Laburrean aipaturiko jardunbide egoki gehiago aurki daitezke Europako Batzordeak 2004/43/EE Zuzentaraua eta 2000/78/EE Zuzentaraua (COM (2021) 139 azkena) aplikatzeari buruz 2021eko txostenean.

⁶⁵¹ ECRI, *Report on the United Kingdom (fifth monitoring cycle)*, 2016ko ekainaren 29koa, CRI(2016)38, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-united-kingdom/16808b5758>.

⁶⁵² Equality Act 2010, 2010, Chapter 15, eskuragarri hemen: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>.

deskribatzea; izan ere, arestian adierazi dugun bezala, neurri handi batean, ECRlren gomendioekin bat baitator.

1. artikulua ezartzen duenez, sektore publikoak kontuan hartu behar ditu beti bere jardunean desabantaila sozioekonomikoak sor ditzaketen ondorioak.

4. artikulutik 12.era, babestutako diskriminazio-kategoriak definituta daude. Hauek dira: adina, desgaitasuna, genero-berresleipena, egoera zibila, arraza, erlijioa edo sinesmena, sexua eta sexu-orientazioa. Horietako bakoitza dena delako artikuluan zehaztuta eta zedarriztatuta dago.

Bigarren kapituluak debekatutako jokabideak tipifikatzen ditu. Kapitulu horren barruan, 13. artikulutik 19.era, hainbat jokabide diskriminatzaile aletzen dira: diskriminazio zuzena, zeharkakoa eta konbinatua, bai eta jarduera diskriminatzaile zehatz batzuk ere haurdunaldi, genero-berresleipen eta desgaitasunei loturik. Azken kasu horretan, arrazoizko egokitzapenak ere aztertzen dira. Hurrengo artikuluetan, diskriminazioaren bat dagoela zehazterakoan, inguruabar garrantzitsu batzuk zehazten ditu legeak. Jazarpena eta mendekua ere debekatutako jokabidetzat tipifikatuta daude, hau da, legean oinarritutako legezko akzioak hasten dituzten pertsonen, legeari lotutako legezko prozeduretan frogak ematen dituztenen edo informazioa ematen dutenen, edo ustezko ez-betetzeen berri ematen dutenen aurkako egintzak egitea zehatzeko modukoa da.

Jarraian, hainbat bizitza-esparrutako diskriminazioari heltzen dio legeak, eta betebeharrak nahiz debekuak zehazten ditu horietako bakoitzean, herritarrei zerbitzuak ematean, instalazioak kudeatu eta eskura jartzean, enpleguan, hezkuntzan eta elkarreartean diskriminazioa galarazteko xedez. Esandako esparruetan, alderdi edo eremu zehatzagoi buruzko xedapenak ere badaude. Horrela, enpleguari eskainitako atalean, lanbide-arlo batzuk jorratzen dira, hala nola abokatutza edo polizia; sindikatuak eta enpresaburuen elkarreartea ere agertzen dira eta alderdi jakin batzuk ere aletzen dira, besteak beste, langileen hautapena edo lanbide-gaitasunen egiaztatzea. Diskriminazioaren aurkako arauak ematen dira enpresen pentsio-planei dagokienez eta berriazko arauak ezartzen lan-kontratuetan gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna bermatzeko eta haurdun dauden emakumezko langileak babesteko. Hezkuntzari buruzko zatian, lehen hezkuntzari, bigarren hezkuntzari eta goi-mailako hezkuntzari buruzko xedapenak ageri dira, eta, besteak beste, ondoko gaiak jorratzen dira: ikasleak onartzea, ikastaroetan matrikulatzea, jazarpena eta mendekua debekatzea, desgaitasuna duten ikasleak tratatzea, edo aisialdi- eta kirol-instalazioak erabiltzea.

Legearen bederatzigarren kapituluak auzitegi zibilek eta laneko auzitegiek legea aplikatzeaz dihardu, eta legearen arau-hauste baten biktimari eman dakizkioken erreparazio-modu eta konpentsazio-motak zehazten ditu. Bestalde, lan-auzitegiren batek soldata-berdintasunari buruzko arauak urratu direla ebatzi gero, dena delako ikuskaritza egiteko agindu ahalko du, etorkizunean arlo horretako arau-hauste gehiago izan ez dadin. Frogatu beharraren kargari buruzko arauak ere ezartzen dira.

Azken kapituluak berdintasuna sustatzeko neurriei, desgaitasuna duten pertsonentzako garraioari eta familia-zuzenbidearen ondare-arauei buruzkoak dira.

Aipatu behar da diskriminazioaren aurka diharduen erakundea, hots, Commission for Equality and Human Rights delakoa, beste lege bati jarraiki arautzen dela: [Equality Act 2006](#).⁶⁵³

VI.1.2. Finlandia

Diskriminazioaren aurkako beste lege bati, [Finlandiako legeari](#)⁶⁵⁴, hain zuzen ere, aitortzen dio ECRIk, neurri handi batean, Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioarekin bat etortzea. ECRIk legea hobetzea gomendatzen duen alderdi zehatz batzuetan izan ezik, Finlandiari buruzko 2019ko aldizkako txostenean⁶⁵⁵ esaten da manu horrek betetzen dituela arestian aipaturiko gomendio orokorraren eskakizun guztiak (6-9. idatz-zatiak).

Finlandiako Legea eremu publikoari zein pribatuari aplikatzen zaio, familia-bizitzaren eta erlijio-jardunaren eremuak alde batera utzita. Bigarren kapituluak berdintasuna neurri eraginkor eta zuzenen bidez sustatzeko betebeharra ezartzen die agintari publikoei, oro har. Betebehar hori hezkuntza-zerbitzuen emaileei, hezkuntza-erakundeei eta enplegu-emaileei ere aplikatzen zaie. 30 langile edo gehiago dituzten enplegataileek berdintasuna sustatzeko planak izan beharko dituzte. Hirugarren kapituluak diskriminatzeke debekua eta legeak aintzat hartzen dituen diskriminazio-arrazoiak jasotzen ditu, eta, gainera, antzemandako ezaugarriengatik diskriminazioa ere kon-tuan hartzen dela dio. Legeak, zuzeneko eta zeharkako diskriminazioaz gain,

⁶⁵³ Equality Act 2006, 2006, Chapter 3, eskuragarri hemen: <https://www.legislation.gov.uk/uk-pga/2006/3/introduction>.

⁶⁵⁴ Yhdenvertaisuuslaki, 30.12.2014/1325. Finlandiako Barne Ministerioak emandako ingelesezko itzulpena, Finlandiako Justizia Ministerioaren "Finlex" informazio juridikoaren zerbitzuan. Eskuragarri hemen: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2014/en20141325.pdf>.

⁶⁵⁵ ECRI, *Rapport de l'ECRI sur la Finlande (cinquième cycle de monitoring)*, 2019ko ekainaren 18koa, CRI(2019)38, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/cinquieme-rapport-sur-la-finlande/1680972fa9>.

diskriminazio-egintzat hartzen ditu jazarpena, arrazoizko doikuntzak ukatzea eta hirugarren bati diskriminatzeko agindua ematea. Kapitulu berean, termino horien gutxienezko definizioak ageri dira, bai eta diskriminatzailatzat jotzen ez diren beste tratuetarako justifikatzeko arrazoiak ere. Ekintza positiboa ere onartzen da, honela ulertuta: “benetako berdintasuna sustatzea edo diskriminazioari egotz dakizkiokeen desabantailak prebenitzea edo desagerraraztea helburu duen tratu bereizi proportzionala” (9. artikulua). Era berean, debekatuta daude legeak esleitzen dizkien eskubideak erreklamatzeko dituzten pertsonen aurkako mendekua edo errepresaliak, eskubide horiek aplikatzeari buruzko egitateak argitzen laguntzen dutenen aurkako egintzak edo berdintasunaren aldeko beste edozein ekintza egiten dutenen aurkakoak (errepresaliak).

Gainbegiratzeari buruzko kapituluan, legea betetzen dela gainbegiratzeaz arduratzen diren organoak arautzen dira: Diskriminaziorik Ezarako Ombudsman edo Arartekoa, Diskriminaziorik Ezarako eta Berdintasunerako Auzitegi Nazionala eta laneko segurtasun nahiz osasunerako agintaritza eskudunak. Lehen bi erakundeei dagokienez, Finlandiari buruzko 2019ko txostenean ere bai, berdintasun-erakundeei eskatzen zaizkien baldintza asko betetzen dituztela adierazi zuen ECRIk, baina aditzera eman zuen Ombudsman delakoari eskuduntza batzuk falta zaizkiola, eta auzitegiko kideak gobernuak berak izendatzen dituela-eta, muga esanguratsu batzuk dituztela euren agintaldi eta ahalei doakienez (14-23. idatz-zatiak).

Hurrengo kapitulua diskriminazioa edo errepresaliak pairatu dituzten pertsonen babes juridikoari buruzkoa da. Bertan, konpentsazio-eskubidea ezartzen da, bai eta edozein kontratu-klausularen zein enpresa, elkarte edo fundazio baten barne-araudiaren zeinahi xedapenen deuseztasuna, diskriminatzaila bada edo mendekua debekatzearen aurkako bada.

Azken kapituluan, frogatu behar diren kargaren inbertsioa ezartzen da.

VI.2. Erakundeak⁶⁵⁶

VI.2.1. *Belgika: Aukera Berdintasunerako eta Arrazakeriaren eta Diskriminazioaren aurkako Zentro Interfederala (Unia)*

---

⁶⁵⁶ Erakundeei buruzko jardunbide egoki gehiago aurki daitezke Europako Batzordeak 2000/43 eta 2000/78 zuzentarauen aplikazioari buruz prestatutako txostenari atxikitako lan-dokumentuan: EUROPAKO BATZORDEA, *Equality bodies and the implementation of standards for equality bodies*, (SWD(2021) 63 final), Brusela, 2021-03-19, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021SC0063>.

Belgikari buruzko 2016ko txostenean⁶⁵⁷, ECRik [Unia](#) izeneko baliabidearen ebaluazio ona egin zuen (6. or.). Hala berean, 2020ko txostenean⁶⁵⁸, erakunde horren ebaluazio ona berretsi zuen ECRik, 2. Gomendio Orokorrak dionenarekin bat datorrelako (1. idatz-zatia). Horregatik, baliagarria zaigu organo horren ezaugarri nagusietan apur bat sakontzea, haren egitura interfederala jakingarria baita da estatu elkartuentzat.

Legezko oinarria eta misioa

UNIA agintaritza federalaren, eskualdeen eta komunitateen arteko [lankidetzak-akordioan](#) araututa dago, eta akordio horren xedea da aukera-berdintasunerako eta arrazakeriaren nahiz diskriminazioen aurkako zentro interfederala sortzea, erakunde erkide gisa jarduteko⁶⁵⁹.

UNIAk aukera-berdintasuna eta diskriminazio-mota guztien aurkako borroka sustatzea du helburu. 17 diskriminazio-arrazoiri aurre egiteko eskumena dauka, baina generoa ez da horien artekoa, gai horren gaineko eskumena beste erakunde batek daukalako. UNIAk arlo hauetan dihardu: enplegua, hedabideak eta Internet, hezkuntza, etxebizitza, ondasun eta zerbitzuen hornidura, bizikidetzak, polizia eta justizia, osasuna eta aisialdia. Gainera, Desgaitasunen bat duten Pertsonen Eskubideen Konbentzioaren aplikazioaren jarraipena egitea dagokio, itun horren 33. artikulua dionenarekin bat etorritik.

Akordioak dioenez, UNIAk independentzia osoz beteko ditu bere eginkizunak, Parisko Printzipioen eredura.

Eginkizunak

UNIAk ondoko eginkizunak dauzka:

---

⁶⁵⁷ ECRI, *Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Belgium subject to interim follow-up*, 2016ko abenduaren 8koa, CRI(2017)5, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/interim-follow-up-conclusions-on-belgium-5th-monitoring-cycle/16808b55c2>.

⁶⁵⁸ ECRI, *Report on Belgium (sixth monitoring cycle)*, 2019ko abenduaren 12koa, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/ecri-sixth-report-on-belgium-/16809ce9f0>.

⁶⁵⁹ Ordonnance portant sur l'approbation de l'Accord de coopération du 12 juin 2013, entre l'Autorité fédérale, les Régions et les Communautés visant à créer un Centre interfédéral pour l'égalité des chances et la lutte contre le racisme et les discriminations sous la forme d'une institution commune, au sens de l'article 92bis de la loi spéciale de réformes institutionnelles du 8 août 1980 (Moniteur Belge, 2014ko apirilaren 11, 2.ed), 31879. or.

- Azterlanak eta ikerketak egitea.
- Iritzi eta gomendio independenteak ematea agintaritza publiko guztiei, haien eskumeneko legeria hobetzeko.
- Edozein agintari publiko, erakunde pribatu edo pertsonari iritzi eta gomendio independenteak ematea, azterlanen eta ikerketen emaitzetan oinarrituta.
- Nork bere eskubide eta betebeharrei buruz zentroari kontsulta egiten dion edonori aholkularitza ematea.
- Erakunde eta antolakundeei eta laguntza juridikoaren hornitzaileei laguntzea eta horiek gidatzea.
- Sentsibilizazio-ekintzak egitea.

UNIAk diskriminaziozko tratuari buruzko salaketak jaso eta izapidetzeko eskumena du, eta, gainera, bitartekaritza- eta adiskidetze-jarduerak hasaraz ditzake. Salaketak jasotzeko, arreta-gune nagusia eta eskualdeko bulegoak dauzka herrialde osoan, eskualde, komunitate, probintzia eta udalerriekiko lankidetzan.

Gainera, akordioak modua ematen dio UNIAri justizia-auzitegietan jarduteko, akordioaren 6. artikulua jasotako lege edo dekreturen bat aplikatzeak ekar dezakeen zehaztasunaz auzitan. Kasu guztietan, eremu jakin batzuetako diskriminazioaren aurkako jardunari lotutako araudiak dira, erakunde federalek, eskualdekoek edo komunitateetakoek onartutakoak. Gainera, erakunde horiek, euren eskumenenez denaz bezainbatean, UNIAk auzitegietan jardutea izango duen beste kasu batzuk ere zehaztu ahalko dituzte beren araudietan.

Egitura

UNIAren izaera interfederala bere egituran islatzen da. UNIAk Belgikako egitura federal konplexuaren (federala, eskualdekoa eta komunitatekoa) legegintza-maila guztietako diskriminazioari aurre egiteko eskumena du. Hala ere, barne-egiturak bermatu egiten du UNIAN diharduten organo eta pertsonen lotura zuzena dutela funtzioak betetzen dituzteneko lurralde-mailarekin.

UNIA batzordearen kudeaketa-organo erkidea Administrazio Kontseilu interfederala da, eta 21 kidek osatzen dute. Horietako 10 Ordezkarien Ganbera federalak izendatzen ditu, eta gainerako 11 lurraldeetako parlamentuek, kasu guztietan sexuen eta hizkuntzen arteko parekotasuna zaintzen dela. Horietatik lau Flandriako Parlamentuak izendatzen ditu; bi Valoniako Parlamentuak; beste bi Frantses Komunitateko Parlamentuak (Valonia-Brusela Federazioa); beste bi, Brusela-Hiriburua Eskualdeko

Parlamentuko hizkuntza-taldeek (frantsesdunek eta nederlanderadunek) eta Komunitate Erkideko Batzarrak; eta azkena Aleman Komunitateko Parlamentuak.

Kideak akademiatik, justizia-arlotik, gizarte zibiletik eta gizarte-eragileetatik datoz, eta esandako parlamentuek izendatzen dituzte, kideon gaitasunaren, esperientziaren, independentziaren eta autoritate moralaren arabera. Osaeran, aniztasuna bilatzen da beti. Akordioak bateraezintasun batzuk ezarrita ditu Administrazio Kontseiluko kideentzat, batez ere, ordezkartzako agintaldien edo kargu betearazleen ingurukoak.

Administrazio Kontseiluaren jardunbidea osoko bilkuren eta salen arabera da. Sala federala dago, Ordezkarien Ganberak aukeratutako 10 kideek osatua; Flandriar sala, Flandriako Parlamentuak aukeratutako kideek osatua; Frantsesdun sala, Valoniako Parlamentuak eta Frantsesdunen Komunitateko eta Aleman Komunitateko Parlamentuak aukeratutako kideek osatua; eta Bruselar sala, Bruselako Parlamentuak eta Komunitate Erkideko Batzarrak aukeratutako kideek osatua. Hala, salak lurralde-maila bakoitzak dituen eskumenetara egokitzen dira. Parlamentuek 15eraino handitu dezakete saletako ordezkarien kopurua; hala ere, kide gehigarriak ez dira Administrazio Kontseiluko kide izango.

Sala horien eskumena bat dator bertako kideak aukeratzen dituen lurralde-mailarekin. Hala, Sala federalak eskumena dauka agintaritza federalaren eskumenekoak diren gaietan, eta Flandriar sala, Frantsesdun sala eta Bruselar sala, berriz, bertako kideak hautatzen dituzten parlamentuen eskumenekoak diren gaietan. Administrazio Kontseiluaren osoko bilkurak ebatziko ditu sala baten baino gehiagoren eskumenekoak diren elementu bereizezinak dituzten gaiak. Hortaz, salek lehia-gatazkarik izanez gero, Administrazio Kontseiluaren osoko bilkurak erabakiko du.

Osoko bilkurari dagozkio, halaber, UNIAren funtzionamenduari eta haren eginkizunen garapenari buruzko eskumenak. Berari dagozkio, besteak beste, zentroaren politika orokorra zehaztea, hiru urteko plan estrategikoa eta urteko ekintza-plana ezartzea, aurrekontua edo organigrama onartzea eta komunikazio-politika gertatzea. Era berean, bere eskumeneko gaietan, justiziaren aurrean jardun ala ez erabakitzen du.

Salei, aldiz, kexak jasotzea eta izapidetzea dagokie, eta euren eskumeneko kasuetan, justiziaren aurrean jarduteko ala ez jarduteko erabakia hartzea. Horiei dagokie azterlanak egitea, iritzi eta gomendio independenteak ematea, herritarren kontsultei erantzutea, agintari publikoei informazioa eskatzea eta sentsibilizazio-jarduerak antolatztea.

Administrazio Kontseiluak izendaturiko bi zuzendarikide ditu UNIAk. Horietako bat Ordezkarien Ganberak aukeratutako 10 kideek izendatzen dute, eta bestea eskualdeetako eta komunitateetako parlamentuek izendatutako kideek. Sexuen eta hizkuntzen arteko parekotasuna errespetatu behar dute, eta zuzendari eta zuzendariorde gisa txandakatzen dituzte karguak. Zuzendariak nahiz Administrazio Kontseiluko kideak sei urterako izendatzen dituzte, eta agintaldia bi aldiz berritu daiteke. Hala ere, zuzendariak berritzeko, kanpo-ebaluazioa egin behar da aldez aurretik. Lanpostu horiek deialdi publiko baten bidez iragarri behar dira. Koordinatzaileek plan estrategikoa, ekintza-plana, organigrama eta proiektua proposatu behar dizkiote Administrazio Kontseiluari, bai eta UNIAren kudeaketa arrunta, langileen kudeaketa eta Kontseiluen osoko bilkuraren erabakiak betearaztea ere.

Kontuak ematea, langileak eta baliabideak

UNIAk eginkizunen betetze-mailari, baliabideen erabilerari eta zentroaren funtzionamenduari buruzko txostena aurkeztu behar die urtero akordioan parte hartzen duten lurralde-erakundeetako parlamentuei. Gobernuari ere kopia bana helarazten zaie.

UNIAk langileak kontratatzen ditu, erakundearen aurrekontu-mugen barruan. Diru-sarreraren iturri nagusia lurralde-mailetakako organoen ekarpenak dira. Gainera, akordioak modua ematen dio dohaintzak eta legatuak jasotzeko, diruz lagundutako proiektuen deialdietan parte hartzeko, Loteria Nazionalaren funtsak jasotzeko eta batzordeak antolatutako jardueren ziozko diru-sarrerak lortzeko. Kontu Auzitegiak kontrolatzen ditu aurrekontu- edo finantza-eragina duten UNIAren erabakiak, eta auditore batek ikuskatzen du kontabilitatea.

VI.3. Legeriaren eta programen ebaluazioa

VI.3.1. Legeriaren ebaluazioa: Belgika

Belgikan, diskriminazioaren aurkako lege federalaren aginduz, adituen batzorde bat eratu zen, eta 2017an, diskriminazioaren aurkako legeriaren aplikazioa eta eragin-kortasuna ebaluatu zituen. ECRIk jardunbide egokitzat jo du ebaluazio-txosten hori Belgikari buruzko 2020ko txostenean (95. idatz-zatia).

Gobernu Federalaren [Errege Dekretuaren](#)⁶⁶⁰ bidez sortutako ebaluazio-batzorde batek egin zuen txostena. Bertan, adituen batzordearen osaera, izendapena, eta aurkeztu beharreko txostenaren eitea eta edukia ezarri ziren.

Ministroen Kontseilu federalak kideak izenda zitzala erabaki zen, hizkuntza- eta genero-osaera parekidea bilatuta, bai eta, legeriak jasotzen dituen diskriminazio-moduak aintzat hartuta, ezagutzaren eta esperientzia praktikoaren ordezkariak orekatua izan zedila ere. Errege Dekretuak batzordeko kideen jatorria zehazten du: bi abokatu, lan-ikuskaritzaren edo fiskaltzaren diskriminazioari eta gorroto-delituei buruzko erreferentziako bi funtzionario, lau kide Lanaren Kontseilu Nazionalak proposatuta, eta lau berdintasun-ministroak proposatuta, guztiak ere diskriminazioaren aurkako borrokaren arloan dituzten jakintza eta esperientzia espezifikoetan oinarrituta.

Edukiari dagokionez, Errege Dekretuak diskriminazioaren aurkako hiru lege federalen aplikazioa eta eraginkortasuna ebaluatzeko txostena egiteko eskatu zion batzordeari: 2007ko Legea, arrazakeriak edo xenofobiak eragindako ekintza jakin batzuk zigortzeko 1981eko Legea aldatzen duena; 2007ko Legea, diskriminazio-mota jakin batzuen aurka borrokatzeko; eta 2007ko Legea, emakumeen eta gizonen arteko diskriminazioaren aurka borrokatzeko. Txostenak ondorioak eta gomendioak jaso behar zituen. Eta agiria prestatzeko, UNIAko bitartekoak jarri ziren batzordearen esku, UNIAk idazkaritza-lanak egingo zituela. Gainera, batzordeari baimena eman zitzaion beharrezko informazio guztia bil zezan agintariengandik eta erakunde publikoetatik, bai eta adituei entzuteko ere.

[Txostenak](#)⁶⁶¹, aurreneko kapituluetan, egitekoa eta metodologia azaltzen ditu, bai eta aplikatzen dituen ebaluazio-irizpideak ere; geroago, aipatutako hiru lege federalen aplikazioa eta eraginkortasuna ebaluatzen ditu.

Txostenaren ondorio nagusiak hauexek dira:

---

⁶⁶⁰ Arrêté royal fixant la composition de la Commission d'experts, leur désignation, et la forme et le contenu concret du rapport qui doit être présenté en exécution de l'article 52, § 3, de la loi du 10 mai 2007 tendant à lutter contre certaines formes de discrimination, 18 novembre 2015 (Moniteur Belge, 2015ko abenduaren 2a), 71712. or.

⁶⁶¹ COMMISSION D'ÉVALUATION DE LA LÉGISLATION FÉDÉRALE RELATIVE À LA LUTTE CONTRE LES DISCRIMINATIONS, *Premier rapport d'évaluation*, 2017ko otsaila, eskuragarri hemen: https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/Commission_d%C3%A9valuation_de_la_l%C3%A9gislation_f%C3%A9d%C3%A9rale_relative_%C3%A0_la_lutte_contre_les_discriminations.pdf.

- Oro har, legegintza-testuak kalitate onekoak dira eta babes-maila handia aurreikusten dute, baina zenbait akats dituzte lortu nahi dituzten helburuak ikusita.
- Nolanahi ere den, eraginkortasun-falta hautematen da egintzetan. Diskriminazioak maiz gertatzen dira oraindik ere, azterketa enpirikoek diotenez, batik bat, babes-tutako talde jakin batzuei dagokienez. Bestalde, zailtasun esanguratsuek oztopatu egiten dute diskriminazioaren biktimek justizia baliatu ahal izatea.
- Legeriaren errespetuaren jarraipen hobea egitea eta justizia baliatzeko modua erraztea gomendatzen da.
- Ondorio horien argitan, txostenak 33 gomendioz osaturiko zerrenda dakar, honako eremu hauei buruzkoa:
  - Legerian egin beharreko aldaketak.
  - Legeria ez betearazteagatiko egoerak.
  - Diskriminazioaren aurkako erakunde eta politika jakin batzuk “interfederalizatzea”.
  - Diskriminazioaren aurkako zerbitzu eta erakundeetara jotzeko bidea.
  - Erakunde-arkitektura diskriminazioaren aurkako eremuan.
  - Erakundeen eskumenak, hala nola lan-ikuskaritzarenak.
  - Diskriminazioaren aurkako legeria betetzen dela lekuan bertan gainbegiratzea, testak edo *mystery shopping* erako teknikak erabiliz.
  - Eragile publikoei eta diskriminazioaren aurkako legeriak eragindako pertsona pribatuei prestakuntza ematea.
  - Gorroto-delituen inguruko politika.

VI.3.2. Planen ebaluazioa: Herbehereak

Herbehereei buruzko 2019ko txostenean⁶⁶², ECRIk aditzera eman du betetzat jotzen duela aurreko txostenetan herrialde horri emandako gomendioa. ECRIk diskriminazioaren aurkako tresna eta estrategien jarraipena egitea gomendatu zuen (86. idatz-zatia). Gomendio hori betetzat jotzeko tresna Diskriminazioaren aurkako 2016ko programa nazionala da⁶⁶³. Programak jarraipen-tresna batzuk gehitu zituen, eta 2018an, Gobernuak berak egin zuen jarraipena.

⁶⁶² ECRI, *Rapport de l'ECRI sur les Pays-Bas (cinquième cycle de monitoring)*, 2019ko apirilaren 2koa, CRI(2019)19. Gogorazi behar dugu Espainiari buruzko 2020ko txostenean Gutxiengo Nazionalak Babesteko Esparru Hitzarmenaren Aholku Batzordeak arlo horretan jasotako aurrerapenak hemen deskribatutako Herbehereetako jardunbideen oso antzekoak direla. Eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/cinquieme-rapport-sur-les-pays-bas/168094c578>.

⁶⁶³ MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES, *Nationaal Actieprogramma tegen discriminatie*, 2016ko urtarrilaren 22a, eskuragarri hemen: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/01/22/nationaal-actieprogramma-tegen-discriminatie>.

[2016ko Programa Nazionalak](#) zenbait elementu bildu zituen aplikatutako politiken eta horien emaitzen jarraipena egiteko helburuz:

- Aniztasunaren barometroa, lan-munduko kultura-aniztasuna neurtzeko, enpresaka eta arloka. Aitortu beharra dago da ordura arte ez zegoela neurtzeko tresnarik.
- Udalerrietan, aniztasunaren kalitateari buruzko *benchmark* delakoa garatzen da. Saikuntza-banku hori gizarteratze- eta bizikidetzari buruzko ezagutza-plataforma baten bidez garatzen da.
- Aniztasunari buruzko ministerioen urteko txostenek helburuak zenbateraino betetzen dituzten egiaztatuko da.
- Diskriminazioaren aurkako xedapenak aplikatzeko tokiko jardunari buruzko azterlanak egingo da. Emaitzek balio beharko dute lege-aldaketarik egin behar ote den egiaztatzeko.
- Poliziek modu berria, bateratua eta argiagoa, erabiliko dute herrialde osoan diskriminazio-gertakariak erregistratzeko. Alderdi garrantzitsuei buruzko informazio kuantitatibo eta kuantitatibo gehiago bilduko da.

Gobernuak planaren garapenean izandako aurrerapenei buruzko hainbat txosten aurkeztu ditu; horietan, programaren baitan egindako jardueren aurrerapenei buruzko informazioa eman du, eta horien gauzatze-egoera adierazi du eta horrezkero egindako jarduerak eta proposatutako jarduera bakoitza bukatzeko artean egiteke zeuden gainerako jarduerak laburtu ditu.

VI.4. Plangintza eta estrategiak

Finlandiari buruzko 2019ko txostenean, ECRik herrialde honetako Ijitoei buruzko 2018-2022 aldiko Politika Nazionalaren hainbat alderdi positibo nabarmendu zituen (§ § 84 eta 85). Politika hori aletzen duen dokumentua⁶⁶⁴ [ingelesez dago eskuragarri](#) Finlandiako Gizarte Gaietako Ministerioaren orrian. Labur aipatuko dugu txosten honetan, ECRik egindako iritzi egokietatik abiatuta.

Estrategiak, helburu orokor gisa, hauxe dakar: “ijitoak gizarteratzea eta aktibatzea, euren gaiak tokian-tokian aldarrikatu ditzaten eta eskualdeetan zein gizarte zibilean jardun dezaten” (12. or.).

⁶⁶⁴ MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, *Finland's National Roma Policy (ROMPO) 2018-2022*, Ministry of Social Affairs and Health, Helsinki, 2019, eskuragarri hemen: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161878/J_25_2019_Finlands%20National%20Roma%20policy_ROMPO_2018_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Hitzez hitzeko aipamen guztiak ingelesetik egindako itzulpenak dira.

Bestetik, honako helburu hauek ageri dira, besteak beste (14. or.):

- Ijitoen hezkuntza-maila, lanbide-prestakuntza eta enplegu-tasa nabarmen handitzea.
- Ijito-kulturaren garapena eta babesa bultzatzea, erromania edo ijitoen hizkuntzaren eta artearen eta kulturaren estatusa hobetzeko jarduerak baliatuz.
- Ijitoen kontrako jarreraren, diskriminazioaren eta gorroto-diskurtsoaren aurka jardutea.
- Estrategia gauzatzean, informazio- eta monitorizatzeko tresna ugari erabiltzea, barruko eta kanpoko ebaluazio-prozedurak konbinatuz.

Jarraian, strategiaren ikuspegia azalduko dugu (15. or.): “Ijito-populazioaren gizarteratze-maila eta bizi-baldintzak hobetu egingo dira ijitoen beraien ekintzaren bidez eta bizitzako hainbat arlotara bideratutako jarduera orokor nahiz berariazkoen bidez. Ijitoen eta gainerako herritarren arteko desberdintasun sozioekonomikoak eta eskualdekoak murriztu egingo dira hainbat esparrutan, hala nola hezkuntzan eta lanbide-heziketan, enpleguan, etxebizitzan, diskriminazioan, ongizatean eta osasunean”.

Estrategiaren lehen zati horretan, berariazko zortzi jardun-arlo ere zehaztuta datoz (15. or.): hezkuntzarako eta lanbide-heziketarako sarbidea; laneratzea, ekintzailtza eta lanbide-gaitasunak sustatzea; berdinen arteko tratua eta ijitoek zerbitzu publikoak erabil ditzaten sustatzea; hizkuntza, kultura eta artea zaindu eta garatzeko laguntza; ahalduntzea eta inklusioa; komunikabideen bidezko gizarteratzea; eskualdeko eta tokiko lana eta nazioarteko lana.

Estrategiak atal bat ere eskaintzen dio funtsezko eragileak identifikatzeari (16. or. eta hurrengoak), eta horien artean, Finlandiako gizarte zibileko eragile ijitoak kontuan hartu dira.

Jarraian, estrategia praktikan jartzeko jarduerak eta printzipioak azaltzen dira (19. or. eta hurrengoak). Printzipio horien barrukoak ditugu ijitoen parte-hartzea, jarduketan plangintzan, egikaritzan, ebaluazioan eta ikuskapenean eragin eraginkorra izan dezaten. Ildo horretan, beste printzipio bat da ijito-erakundeek agintariekin lankidetzan aritzeko gaitasuna indartzea. Aurrekoen gain, printzipioen artean ijitoentzako ekintza positiboko neurri espezifikoek beharra ere badago, eta neurri horien aurrekontuak eta helburuak ematen dira. Agiriak aitortzen du epe laburreko eta banakako proiektuetan oinarritutako lanak ez duela gizarte-aldaketarik ekarriko: aitzitik, plan osabeteak eta zehatzak behar dira. Ijitoen buruzko politiken garapenak garapen nazionalari lotuta egon behar du, eta bizitzaren esparru ugarian gauzatu behar da.

Eskualdeko eta tokiko mailen garrantzia azpimarratzen da, ijitoen gizarteratzea eta giza eskubideak maila horietan gauzatzen baitira. Beraz, tokian tokiko elkarrekintza eta lankidetzaren indartzeko beharra azpimarratzen da. Azkenik, ijito-komunitatearen barruan, generoaren eta adinaren ezaugarrietan arreta jartzeko beharra azpimarratzen da, ezaugarri horiek baitira komunitate horren barruan gizarte-estatusa gehien zehazten duten alderdiak.

Estrategiaren lehen zati horren amaieran, kalitatezko lana egiteko oinarriko printzipioen zerrenda egiten da, ijitoei dagokienez (21. or.). Hona hemen horietako batzuk: elkarrekin eta inklusioa, konpromisoa, errespetua, lankidetzaren beharretan oinarritutako ikuspegia, planifikazioa eta emaitzei buruzko monitorizazio espezifikoak, berdintasuna, kultura-sentsibiltatea, irekitasuna eta gardentasuna.

Estrategiaren hurrengo zatia arestian aipatutako zortzi esparruetan proposatzen diren jardueren ingurukoa da. Ez dugu hemen horietako bakoitza aletuko, baina interes bereziko alderdi batzuk nabarmenduko ditugu. Adibidez, jardueren guztietan, arduradunak izendatzen direla, bai eta strategiaren aplikazioaren jarraipena egiteko orduan kontuan hartuko diren alderdiak ere adierazten. Horren adibide bat ikus daiteke 23. orrialdean. ECRIk alderdi positibotzat azpimarratu zuen txostenean estrategia aurretik egindako hainbat azterlanetan oinarrituta egin zela (Finlandiari buruzko 2019ko txostena, § 84). Hori estrategian islatzen da, esate baterako, bigarren hezkuntzari eta goi-mailako hezkuntzari, lanbide-heziketari eta etengabeko prestakuntzari (28. or.) edo osasunari buruzko jarduketetan, non ijitoen osasunari eta ongizateari buruzko azterlan baten emaitzak erabiltzea proposatzen den, eta gomendioak nazio-, eskualde- eta toki-mailan osasuna sustatzeko lanean aplikatzea (43. or.).

Azpimarratu behar da, strategiaren printzipio eta helburu batzuekin bat etorriz, 3.5 jardueren-ildoan ijitoen eta ijitoen erakundearen parte-hartzeari eta ahalduzko buruzkoa dela. Ildo beretik, diskriminazioa gainbegiratzeko eta monitorizatzeko adierazleak lantzeari dagokionez, ijitoak kontuan hartzea proposatzen da. Ikuspegi inklusibo hori oso argi geratzen da 30. jardueran (39. or.): "Ijitoek pairatutako diskriminazioa neurtzeko monitorizazio-adierazleak garatzea, oro har, diskriminazioari buruzko monitorizazioaren garapenaren atal gisa".

Estrategiaren gauzatzea gainbegiratzeari dagokionez, hiru zatitan egitea proposatzen da (72. or. eta hurrengoak):

1. Urtean bost monitorizazio egitea: Erromani gaietarako Kontsulta Kontseilu Nazionala izendatu da monitorizazioaz arduratzen den erakunde gisa, eta Europako

Batzordeak egiten duen monitorizatzea, monitorizatze horren testuinguruan aurkezten diren txostenak eta tresnak aipaturik.

2. Tarteko ebaluazioa egitea: estrategiaren tarteko ebaluazioa egiteko, Osasun eta Ongizateko Institutu Nazionalaren tresna erabiliko da. Tresna hori, aldi berean, OHCHRk garatutako giza eskubideen adierazleen ereduaren oinarritzen da (gauzatzeko-maila islatzeko semaforo-eredua).
3. Errendimenduaren funtsezko adierazleetan oinarritutako monitorizatzea (*score-board* eredu): ijitoen egoerari, haien gizarteratzeari eta gizarteratze-politikei buruzko funtsezko adierazleak 2018-2022 aldi osoan ikuskatuko dira. Horretarako, adierazle kuantitatiboak identifikatu dira jarduera-ildo bakoitzean, horiei dagozkien helburuak, informazio-iturriak, bi une desberdinetan lortutako balioak eta balio horietan behatutako bilakaera.

VI.5. Datu-bilketa⁶⁶⁵

VI.5.1. Belgika

2020ko txostenean (28. idatz-zatia), ECRIren iritziz, Belgikako agintariak hainbat mailatan hartutako neurriak jardunbide egokiak dira, balizko biktimen ikuspegitik, diskriminazioaren esperientziei eta pertzepzioari buruzko datuak biltzeko eta aztertzeko, ECRIren 4. Politika Orokorriari buruzko diogenarekin bat etorriz. Ekimen horien ikuspegietako bat [2018-2019 aldiko LGBTI pertsonen aurkako diskriminazioari eta indarkeriari aurre egiteko Jarduera Plan Interfederalean](#) ageri da. Plan horrek “Mesurer c’est savoir” (Neurtzea jakitea da) izeneko kapitulu bat dauka (8-15. orr.)⁶⁶⁶.

Kapitulu horrek LGBTI pertsonen aurkako diskriminazioari buruz eskuragarri dauden datuak biltzen ditu, estatuko eta nazioarteko iturrietatik eta, horrela, diskriminazioaren, haren norainokoaren eta zenbait azalpen-alderdiren ahalik eta irudi osatuena lortzen saiatzen da. Kapitulan, azterlanak eta horien iturriak aipatzen dira, eta horien ondorio nagusiak laburbiltzen dira. Azterlan horietako batzuek zehaztutako-maila handia darakutsate, emaitzak sexuaren, adinaren, jatorriaren, egoera

⁶⁶⁵ Horri dagokionez, Europar Batasuneko Oinarritako Eskubideen Agentziaren berdintasunaren arloko datuen bilketari buruzko etorkizun handiko jardunbideen lineako bilduma ikus daiteke, FRA, *Compendium of practices for equality data collection* [online], eskuragarri hemen: <https://fra.europa.eu/en/promising-practices-list?page=3>. Era berean, Europako Batzordearen 2021eko txostenak, 2000/43/EE Zuzentaraua eta 2000/78/EE Zuzentaraua aplikatzeari buruzkoak, arlo horretako jardunbide egokiak jasotzen ditu; ikusi 17. eta 18. orr.

⁶⁶⁶ SECRETAIRE D'ÉTAT A L'ÉGALITE DES CHANCES, *Plan d'action Interfédéral contre la discrimination et la violence à l'égard des personnes LGBTI 2018-2019*, eskuragarri hemen: https://fedweb.belgium.be/sites/default/files/Plan_d_action_LGBTI_2018-2019_FR.pdf.

sozioekonomikoaren edo erlijio-sinesmenen arabera banakatzen baitituzte, beste ezaugarri batzuen artean. Horri esker, diskriminazioak hainbat pertsona-taldetan duen eragin desberdina ikus daiteke, eta jarrera diskriminatzaileen zergatietara hurbil daiteke.

Nazioarteko erakundeen ebaluazio-txandetan, Espainiako Estatuko agintariak hainbat aldiz adierazi dute ezinezkoa dela arrazan edo etnien oinarritutako datuak biltzea, informazio hori ematea borondatezkoa baino ezin delako izan⁶⁶⁷. Europako Batzordearen txostenean adierazi zenez, 3/2018 Lege Organikoaren arabera, zenbait datu ezin dira prozesatu, ezta interesdunen baimenarekin ere. Horri dagokionez, Gutxiengo Nazionalak Babesteko Esparru Hitzarmenaren Aholku Batzordeak (GNBEHAB) adierazi duenez, “biztanleriaren osaera etnikoari eta linguistikoari buruzko informazio fidagarria eta ezagutza funtsezko baldintzak dira gutxiengo nazionaletako kideak babesteko politikak eta neurri eraginkorrak abian jartzeko”. Pberaz, batzordearen aburuz, pertsona horien oinarritutako eskubideak babestuz, direnak direlako datuak behar bezala tratatu, aztertu eta aurkeztu behar dira⁶⁶⁸.

VI.6. Poliziaren eta gizarte zibilaren arteko lankidetzaren; salatzen diren pertsonen erantzukizuna arautzea

VI.6.1. Erresuma Batua

Erresuma Batuari buruzko 2019ko txostenak agerian utzi zuen, herrialde horretan ere, gorroto-delituen biktimek prestutasun eskasa dutela mota horretako delituak agintarien aurrean salatzen. Horregatik, ECRik arreta berezia eskaini zien Erresuma Batuan arazo horri aurre egiteko abian jarritako ekimenei (48. eta 49. idatz-zatiak). ECRik jardunbide egokitzat nabarmendu zituen biktimen komunitateetan errotutako gizarte zibileko erakundeen bitartez salaketa-bideak irekitzeko ekimenak. Honako neurri hauek nabarmendu dira:

Agintari publikoek tokiko “Traveller liaison officers” direlakoak mobilizatu dituzte gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokan, ECRik azaldu duenez. “Traveller liaison officers” edo ijito-komunitate ibiltarientzako lotura-agenteak [tokiko erakundeetako](#) edo [poliziako](#) agenteak dira, eta haien egitekoa da herri jakin batera – bertan finkatzeko asmoz, dela aldi baterako, dela epe luzeagoan – iristen diren ijito-komunitate ibiltarien eta pertsonen arteko lehen harreman-gune gisa jardutea. Haiei dagokie

⁶⁶⁷ Ikusi, adibidez, GNBEHAB, Bosgarren txostena, 42. idatz-zatia.

⁶⁶⁸ *Idem*, 47. paragrafoa.

informazioa ematea, osasun edo hezkuntzako zerbitzuetarako sarbidea erraztea, eta jabetza pribatuko edo publikoko lurzoruan baimendu gabeko okupaziotik eratorritako gatazketan eta lege-ekintzetan esku hartzea. Agente horiek, konderrri batzuetan behintzat, [istiluen eta gorroto-delituen salaketak ahalbidetzeaz ere arduratzen dira](#).

Telefono-lineak ere badaude 24 orduz erabilgarri, delituak salatzen. [Stop Hate UK](#) erakundeak Stop Hate Line deritzon linea kudeatzen du. Antolakunde hori 2006an sortu zen, gazte baten hilketari buruzko ikerketaren inguruko gomendioen ondorioz. Gomendio horien arabera, udaltzainek lan handiagoa egin behar zuten istilu eta krimen arrazistak salatzen jarrera areagotzeko. Horretarako, hainbat antolakunde eta komunitarekin lan egin behar zuen, salaketak polizia-etxeetatik kanpoko eta eguneko 24 orduetan ahalbidetzeko. Urteak igaro ahala, antolakundeak desgaitasun kognitiboak dituzten pertsonen eta LGBT pertsonen aurkako gorroto-kriminalitateari zabaldu du jardura. Antolakundeak eta berak 24 orduz eskuragarri darabiltzan salaketa-kanalek hainbat erakunde publikoren [babesa eta finantzaketa](#) jasotzen dute, hala nola Equality and Human Rights Commission, Justizia Ministerio, hainbat udaltzaingo eta udal kontseilu edo konderrirena, bai eta hirugarren sektoreko erakunde pribatuena ere.

Gorroto-delituak eta -gertakariak salatzen, Stop Hate UK antolakundeak [hainbat kanal](#) dauka eskuragarri: telefono-lineak, lineako txata, posta elektronikoa, inprimaki elektronikoa, SMS mezuak, posta arrunta eta modu telematikoa iragarriak, zeinu-hizkuntza ere bai.

ECRIk aipatutako beste kanal bat [True Vision](#) webgunea da, poliziaren eta gobernuaren ekimenez, [gorroto-kriminalitateari buruzko datuak](#) argitaratzen dituena eta biktimei eta erakundeei [zuzenean polizia-unitate eskudunaren aurrean](#) lineako salaketak jartzeko aukera ematen diena. Bada, beraz, polizia-etxera joan beharrik gabe salaketa jartzeko aukera ematen duen beste zerbitzu bat. Kasu horretan, lineako inprimaki bat da. True Vision horren bidez, gorroto-kriminalitatearen mota guztiak salatu daitezke, edozein ezaugarritan oinarrituta. Era berean, gorroto-diskurtsoa dakarten lineako edukiak antzeman direla ere salatu daitezke.

Ingalaterra, Gales eta Ipar Irlandako polizia-zerbitzuek [informazioa trukatzeko akordioak sinatu dituzte](#) Stop Hate UK, [Tell MAMA](#) (musulmanen komunitatea) edo [The Community Trust](#) (judutarren komunitatea) antolakundeekin. Antolakunde horiek guztiek gertakari eta salaketen berri ematen dute, informazioa biltzen dute, azterlanak egiten dituzte eta gorroto-delituen biktimei laguntza ematen diete. Esandako akordioak publikoak dira. Akordio horien helburua bi aldeentzat gertakariak eta

gorroto-delituei buruzko eta gertakari horiei lotuta poliziak egindako atxiloketei buruzko tokiko informazio anonimoa trukatzeko da. Truke hori kriminalitatea prebenitzeko, arin detektatzeko eta murrizteko erabiltzen diren politiketan txertaturik dago. Zehazkiago esanda, ageri denez, gizarte-antolakundeek poliziarengandik jasotzen duten informazioa erabili ahal izango dute biktimak babesteko eta aholkularitza emateko. Halaber, datuen trukeak biktimek eta haien komunitateek poliziarengan duten konfiantza areagotzeko balioko bide du.

Truke-akordioetan, informazioa igortzeko hainbat modu definitu dira. Esate baterako, poliziak kasu bereziak bideratu ditzake gizarte-antolakundeetara, azkenek laguntza eman dezaten. Aldizka ere gerta daiteke, eta aldi jakin batzuk igarota, aldi horretan lortutako informazio esanguratsuaren laburpena bidaltzen da. Era berean, bilerak ere egiten dira, anonimo bihurtutako datuak alderatzeko, joerak identifikatzeko, kriminalitatea murrizteko jarduketan berri emateko eta salaketa-tresnen eraginkortasuna ebaluatzeko helburuz. Akordioetan, estatu-mailako informazio-trukea ere jasotzen da, Tirabira komunitarioei buruzko Lantalde Nazionalaren bitartez.

Bestalde, gizarte-antolakundeek zeinahi gai edo kezka proposatu ahal diote poliziarri. Gizarte-antolakundeetara iristen diren gertakariak edo delituak ohiko salaketa-bideak erabiliz jakinaraziko dira. Gainera, delitu eta gertakariei buruzko datuak (anonimo bihurtutakoak) partekatuko dituzte poliziarekin, joerak identifikatzeko, kriminalitatea murrizteko politiken berri emateko eta salaketa-tresnen eraginkortasuna ebaluatzeko. Akordioek datuak babesteko bermeak betetzen dituzte.

VI.6.2. Austria

Austriari buruzko 2020ko txostenean, ECRIk antzeman zuen herrialde horretan ere arazo handiak daudela gorroto-delituak salatzeke eta poliziarenganako konfiantza izateko. Ingurumari horretan, aditzera eman zuen "Gemeinsam.Sicher" ("Elkarrekin. Seguru") ekimenak itxaropena piztu duela etorkizunean arazo horiek gainditzeko (59. idatz-zatia). [Gemeinsam. Sicher](#) ekimenak prebentzioa lantzen du, eta eremu publikoan edo partekatutako eremu pribatuetan sortzen diren segurtasun-arazoak konpontzen ahalegintzen da, kriminalitatea errazten duten testuinguruak edo egoerak saihestuz. Horrela, segurtasun-sentsazioa areagotu nahi da komunitateetan, elkarrekin bizitzeko ziurgabetzat jotzen diren eremuak berreskuratu, komunitate-bizitza indartzen duten eremu publikoaren erabileraren inguruko hautabideak eman eta eskuhartze errepresiboak saihestu. Horretarako, tokiko poliziek aliatu gisa jardungo duten pertsonak, enpresak edo erakundeak bilatzen dituzte eragindako komunitateetan,

nork bere komunitatean, segurtasunari lotutako informazioa biderkatzeko eta poliziarrekiko loturarena egiteko. Horrela, harreman hobea ezarri nahi da pertsonekin, eta euren segurtasuna nola hobetu ikasteko tresnak eman. Horren haritik, jabeekideen erkidegoekin, enprekin, eskolekin, tokiko administrazioekin edo erakunde publikoekin (esaterako, trenbideen konpainia nazionalarekin) koordinatuta, eragindako guztiak eta interes-talde guztiak engaiatzea da helburua, leku eta jarduera jakin batzuen segurtasuna hobetzen duten konponbideak aurkitzeko helburuz. Bilerak eta hitzaldiak egiten dira eta informazioa zabaltzen da, beharrezko harremanak ezarri eta horiei eusteko. Ekimenaren web-orriak ematen duen informazioaren arabera, ekimena oraindik ere ez da gorroto-kriminalitateko kasuetan baliatu, baina bai asilo-eskatzai-leak tartean izan diren egoeretan. Hala ere, ECRIren aburuz, ekimenak ahalmena dauka kriminalitate-mota horretan aplikatzeko eta polizia-agintarien eta biktimen arteko konfiantza hobetzeko.

VI.7. Polizia-kontroletan, etniako ezaugarrien erabilera desagerraraztea

VI.7.1. Finlandia

ECRIren txostenen berrikuspen ez zehatza egin eta gero, ez da aurkitu ECRIk emandako gomendio guztiekin bat zetozen jardunbide egoki oso-osorik. Ikusitakoaren arabera, Finlandian hartutako neurri batzuk baino ezin ditugu nabarmendu. ECRIk egokitzen jo ditu neurri horiek herrialde horri buruzko 2019ko txostenean (62. idatz-zatia), baina ez dira nahikoak.

ECRIk aditzera eman du etniako ezaugarrien erabilera berariaz debekatu zela Finlandiako legerian 2015ean. Hala, Atzerritarren Legearen 129.a)3 artikulua ezartzen duenez, "atzerritarren zaintza gainbegiratzen duen agintaritzak daukan informazioan eta herrialdean modu irregularrean sartu eta egoteari buruzko esperientzian oinarrituko dela. Zaintza-neurriak egindako behaketetan, abisuetan edo datuen azterketan oinarrituko dira. Zaintza-neurriak ezin izango dira soilik-soilik funtsatu, edo modu erabakigarrian onetsi, pertsonaren benetako edo antzemandako jatorri etnikoan"⁶⁶⁹. Legeria horrek ez du eragotzi arraza-ezaugarriak erabiltzen jarraitzea; hala eta guztiz ere, ECRIk [Diskriminaziorik Ezarako eta Berdintasunerako Auzitegi Nazionalaren](#) ebazpen bat aipatu du, zeinaren bidez [legez kanpokotzat jo baitzen polizien esku-](#)

⁶⁶⁹ [Uulkomaalaislaki](#), 30.04.2004/301. Finlandiako Barne Ministerioak emandako ingelesezko itzulpena, Finlandiako Justizia Ministerioaren "Finlex" informazio juridikoaren zerbitzuan, eskuragarri hemen: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2004/en20040301.pdf>.

[hartze bat, diskriminatzailea izateagatik](#)⁶⁷⁰, nortasun-agiriak eskatu baitzizkieten pertsona batzuei ezaugarri etnikoiez baliatuta, kontrola egokia ote zen erabakitzen. ECRik ez du iritzi gehiagorik eman gertakari horri buruz, baina esan behar da aditzera eman duela jardunbide horren biktima izan diren pertsonentzako baliabide eraginkorrak daudela Finlandiako zuzenbidean. Azpimarratu behar da, Finlandiako komunikabideetan aurkitutako erabaki horri buruzko informazioaren arabera, auzitegiak 10.000 euroko isuna ezarriko zuela, poliziak zentsuratutako jokabide hori berriro eginez gero.

VI.8. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko organo eskuduna hedabideetan

Europako jardunbide egokien bilaketan, aztertu ditugun ECRIren txostenen artean, Suitzari buruzko 2020. urteko txostena nabarmendu behar dugu; bertan, Suitzako Prentsa Kontseiluaren jarduna jorratzen du ECRik (42. idatz-zatia). Aipatu behar da ECRik ez duela organo hori goستن edo gaitzesten, baina badirudi, haren ezaugarriak aztertu ondotik, halako organo batek nazioarteko erakundeek Espainiari buruz egindako kritika batzuei erantzuteko balio dezakeela. Hala eta guztiz ere, ECRik horri buruzko iruzkinik egiten ez badu ere, bistakoa da Suitzako Kontseiluak diskriminazioari buruz jasotako kexen kopurua oso txikia dela.

[Suitzako Prentsa Kontseilua](#) autoerregulazio-organoa bat da, hedabideek osatutakoa, eta kazetarien, komunikatzaileen, editoreen eta erredakzio-buruen elkarteek eraturako fundazio batek finantzatzen eta eraentzen du. Hogeita bat pertsonak osatzen dute kontseilua, eta horietatik seik ez dute hedabideetan lan egiten eta publiko orokorra ordezkatzeko dute. Kontseiluko 21 kideak zazpi kideko hiru salatan banatzen dira, eta horiek hartzen dituzte kontseiluak jasotzen dituen kexei buruzko erabakiak.

Edonork aurkez diezaioke kexa Suitzako Prentsa Kontseiluari, prentsa idatziak, lineakoak, irratiek eta telebistek sortutako edukiei buruz Kexak [Kazetarien Betebeharren eta Eskubideen Adierazpenaren](#), arau-hausteren batean oinarritu behar du, eta prozedura kontraesanekoa eta doakoa da pertsona fisikoentzat.

ECRIren esanetan, kazetarien betebeharren artean giza duintasunarekiko errespetua dago. Ez dira aipatu behar informazioaren xede diren pertsonen jatorri nazionala edo etnikoa, ez eta haien erlijioa, generoa, sexu-orientazioa edo desgaitasuna ere, diskriminatzaileak izan baitaitezke. Gainera, zenbait [zuzentarauk](#) osatzen dute

---

⁶⁷⁰ YLE, Tribunal rules against police in racial profiling case, IN: *YLE NEWS* [online], 2019.2.1, eskuragarri hemen: <https://yle.fi/news/3-10626916>.

adierazpena, adierazitako eskubide eta betebeharrak zehatzago azaltzeko. Horietan esaten da pertsonen duintasuna etengabe haztatu behar dela jendearen jakiteko eskubidearen aldean. Era berean, zehazten da pertsona baten herritartasuna, etnia, erlijioa, sexu-orientazioa edo larruazalaren kolorea aipatzeak diskriminaziozko eragina izan dezakeela, batez ere, horrela eginda, balio-judizio kaltegarriak orokortzen badira eta gutxiengoaren aurkako aurreiritziak sendotzen badira. Beraz, dagokion zuzentzerak kazetariei eskatzen die era horretako informazioak ematen duen balioa azter dezatela, diskriminazio-arriskuari doakionez.

Kontseiluak kasuan-kasuan erabakitzen du adierazpenaren betebeharrak edo eskubideak egiatan urratu ote diren, eta horri buruzko gomendioak ematen ditu. Nolanahi ere, ezin du zehapenik ezarri. Kontseiluaren erabakiak behin betikoak dira eta ez dute errekurtsorik onartzen, baina ez dira lotesleak. Kontseiluaren web-orrian argitaratzen dira berehala, eta [bilatzaile](#) baten laguntzaz aurki daitezke bertan.

[Kontseiluaren 2019ko urteko txostenaren arabera](#)⁶⁷¹, urte horretan 126 kexa aurkeztu ziren. Kontseiluak funtsezko 83 erabaki hartu zituen. Horietako bitan, giza duintasunari buruzko kazetaritza-betebeharrak urratu zirela adierazi zen.

VI.9. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari buruzko datu-bilketa

2020ko txostenean, ECRik berariaz goretzi zuen Suitzako Arrazakeriaren aurkako Batzorde Federalaren datu-basea, agintari publikoek eta auzitegiek gorroto-diskurtsoei buruz hartutako erabakiei buruzkoa (§ 26). Suitzako Zigor Kodearen 261bis artikulua tipifikatutako kasuak ageri dira bertan. Artikulu horrek honako hauek jasotzen ditu: gorrotoa edo diskriminazioa bultzatzea, ideologiak eta propaganda zabaltzea mespretxatzeko edo iraintzeko, arrazan, etnien, erlijioan edo sexu-joeran oinarrituta, pertsonak iraintzeko edo, arrazoi horiengatik, jendearentzat zabalik dauden zerbitzuak ukatzeko. Datu-baseak bide judizialean izaten diren egintzen nondik norakoa jarraitzeko aukera ematen du. ECRik behin eta berriz erakutsi du jarraipen mota horrekiko interesa. Datu-baseak modua ematen du kondena ebatzitako kasuen ehunekoa jakiteko, gorroto-diskurtsoa zein bidetatik zabaldu zen jakiteko (ahozko edo idatzizko adierazpenak izan ziren, komunikazio elektronikoak...), erasotzaileen ezagutza eta biktimen taldeak ezagutzeko, eta ekintza arrazistak gertatu zireneko

---

⁶⁷¹ SCHWEIZER PRESSERAT, *Jahresbericht 2019 des Schweizer Presserats*, eskuragarri hemen: https://presserat.ch/wp-content/uploads/2020/06/Jahresbericht_Schweizer_Presserat_2019-1.pdf.

gizarte-inguruabarrez jakiteko. [Laburpen estatistiko orokorraz](#), gain, datu-baseak [bi-latzailea](#) ere badauka.

VI.10. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borroka Interneten

CRik ikuspegi oso desberdinak onartu ditu gai honetan. ECRIk adierazi zuen herrialde horretan tresna ez-legegileen alde egin zela, eta pozik agertu zen haietako batzuen eraginkortasunagatik; solaskideek horien guztien berri eman zioten ebaluazio-txandean (43. idatz-zatia). Bestalde, Alemaniari buruzko 2020ko txostenean, ECRIk, era berean, aditzera eman zuen pozik zegoela herrialdean hartutako lege-ikuspegiarekin; izan ere, sare sozialen operadoreei betebeharrak ezartzen dizkien lege bat onartu da Alemanian, gorroto-diskurtsoa osatzen duten elementuak ezabatzeari dagokionez

VI.10.1. Suitza

Suitzaren kasuan, ECRIk Polizia Federalaren eta, bereziki, Zibersegurtasunari buruzko Zentro Nazionalaren eta sare sozialetako operadoreen arteko lankidetzari nabarmendu du. Google konpainiak [«trusted flagger» delakotzat jotzen du Polizia Federala](#); beraz, Poliziak Youtuben gorroto-diskurtsoa dakarten bideoak daudela Google-ri jakinarazten dionean, informazio hori lehentasunez landuko da edukia ezabatu behar den ala ez erabakitzeko orduan. ECRIk arrazakeriaren ziozko gorroto-diskurtsoa lineako zerbitzu baten hornitzaileari zein poliziari salatzeko aukera ere nabarmendu du, Arrazakeriaren eta Antisemitismoaren aurkako Fundazioaren webgunea dela bide. Web-orri horrek [poliziaren salaketa-inprimakietarako zuzeneko esteka](#) bai eta hainbat sare sozialen edo edukiak igotzeko plataformen, eta fundazioaren inprimakietarako esteka zuzenak ere. Hurrela, erabiltzaileak ez du denborarik galdu behar inprimaki horiek Internet-en bilatzen. Fundazioak, gainera, bere salaketa-inprimakia dauka.

ECRIk azpimarratu du lineako edukiak eskaintzen dituzten zerbitzu eta plataformen hornitzaileek autoerregulazioa egin behar dutela. Ildo horretan, Suitzari buruzko txostenean, Interneteko Industriaren Suitzako Elkarrekin (SIMSA) sortutako *hosting* hornitzaileentzako [Jokabide Kodea](#)⁶⁷² nabarmentzekoa da, besteak beste, Google Suitza kontuan hartzen duena (44. idatz-zatia).

---

⁶⁷² Kodeak honela definitzen ditu *hosting* zerbitzuak: webgune eta aplikazioen operadoreei edukiak biltegitzeko eta prozesatzeko nahiz hirugarrenen eskura jartzeko aukera ematen dieten zerbitzuak (geuk itzulita).

Kodea autoerregulazio-tresna bat da, eta jokabide-printzipioak ezartzea proposatzen du *hosting* delakoaren hornitzaileentzat, legez kanpoko edukiei dagokienez, printzipio horiek industria osorako estandarrak izan daitezen, bai eta segurtasun juridikoa indartzea eta eduki horiek kalterik eragindako pertsonen legezko akzioak gauzatzen laguntzea ere. Legeriaren arabera jarduteko laguntzat balio behar die kodeak *hosting* delakoaren hornitzaileei. Eta kodea borondatezkoa den arren, SIMSAko Swiss Quality Hosting izeneko kalitate ziurtagiria duten hornitzaileek nahitaez errespetatu behar dute.

Kodeak honela definitzen ditu legez kanpoko edukia: hirugarrenen eskubideak urratzen dituzten edukia, hala nola jabetza intelektualeko eskubideak, edo zigor-arloko arau-hausteak dakartenak, bereziki, pornografia, indarkeriaren irudikapena, arrazakeria eta irainak. Gainera, legez kanpoko edukiei buruzko komunikazioetarako zenbait baldintza zehazten ditu. Horrela, ostatatze-hornitzaile bati berak ostatatutako web-orrietan legez kanpoko edukia badaudela jakinarazten diona kalte izango da, baldin eta haren nortasunaren eskubideak urratu badira. Dena dela, kalte berezi hori justifikatu egin beharko da. Ofizios pertsegitu ahal diren delituetan, ez da beharrezkoa izango informatzailea eragindakoa edo kalte izatea. Gainera, informazioak informatzailearen izena eta helbidea, legez kanpoko edukia ostatatuta dagoen web-orriaren helbidea, legez kanpoko edukiaren deskribapena eta legez kanpokotasunaren justifikazioa jaso beharko ditu. Ostatatze-zerbitzuen hornitzaileek baldintza horiek betetzen direla egiaztatuko dute, legeen inguruko aditu baten eskutik. Baldintzak betetzen ez badira, edo zatika betetzen badira, informatzaileari bi eguneko epea emango zaio egoera zuzentzeko.

Salaketari buruzko informazioa osorik dagoenean, *hosting* delakoaren hornitzailea harremanetan jarriko da informatzailearekin, oro har, bi eguneko epearen barruan, eta ustez legez kanpokoak diren edukia ostatatuta web-orriaren operadorearekin. Operadoreari gogoraziko dio biltegitzen, prozesatzen eta argitaratzen dituen edukien erantzukizuna, eta legez kanpoko edukia ezabatzeko eskatuko dio, edo, bestela, edukien legezkontasuna justifikatzeko informatzaileari igorritako komunikazio batean. Hirugarrenen erreklamazioei lotutako balizko gastuei aurre egiteko gordailua ere eskatu ahal izango dio. Informatzaileari, berriz, operadorearekin egindako kudeaketen berri emango zaio, eta legez kanpoko edukiaren erantzulea den web-domeinuaren jabea identifikatzeko eta agintari eskudunak nor diren jakiteko aukeren berri emango zaio.

Hosting delakoaren hornitzaileak uste badu informazioak agerian uzten duela, segurutik, legez kanpokoak diren edukia badaudela, edo berak erantzukizun zibila edo

kriminala izan dezakeela, webgunerako sarbidea erabat edo partzialki blokeatu ahal izango du, bere iritzira, esku hartzen duten alderdiek gatazka konpondu arte edo auzitegi edo agintaritzaren eskudun batek ebatzi arte. Blokeatutako gunearen berri emango die berehala operadoreari eta informatzaileari, eta edukia agintari eskudunen aurrean salatu ala ez erabakiko du, zigor-arloko jarraipena egiteko. Erabaki horiek hartzeko, berriz ere, legeetan aditutako pertsona batek lagundu beharko dio.

Hala berean, kodeak jasotzen du *hosting* delakoaren hornitzaileen eta web-orrien operadoreen arteko kontratuetan klausula batzuk txertatzea, argitaratutako edukien-gatik operadoreek duten erantzukizuna adierazteko, edukiak jakinarazteko eta blokeatzeko prozeduren berri emateko (baldintza orokorretan zehaztuko dira edo kodearen aipamenez deskribatuko dira), eta operadoreari ohartarazteko ostatatze-zerbitzuaren hornitzailearekin daukan kontratua azkendu egin daitekeela operadoreak hornitzailearen jarraibideei jaramonik egiten ez badie jakinarazpen- eta blokeo-prozedura batean.

Azkenik, aipaturiko kodearen arabera, *hosting* delakoaren hornitzaileek behar beste barne-antolamenduko neurri hartu beharko dituzte jakinarazpenei azkar erantzuteko, eta pertsona bat izendatu beharko dute legez kanpoko edukiei buruzko jardueren arduradun. Gainera, legez kanpoko edukiak jakinarazteko aukera ematen duten lineako inprimakiak jarriko dituzte jendearen eskura.

VI.10.2. *Alemania*

Alemanian buruzko 2020ko txostenean, ECRIk egiaztatu zuen sare sozialen operadoreei legez kanpoko edukiei buruzko gidalerro berekiak aplikatu zitzaten egindako presio politikoa ez zela nahikoa izan egoera hobetzeko. Hori dela eta, Interneteko Legez Betekizunei buruzko Lege berria⁶⁷³ onartu zuen, eta manu hori 2017an hasi zen indarrean (50. idatz-zatia). ECRIk, alde batetik, Lege hau eraginkorra izan dela adierazten duten informazioa jaso du; eta bestetik, legearen alderdi eztabaidagarriak jorratu ditu, adierazpen-askatasunaren neurririk gabeko murrizketa ekar dezakeen eredu ezartzen baitu. Horregatik, ECRIk azpimarratu du, hala berean, justiziarako sarbidea bermatu behar dela edukiak ezabatzearen aurka egiteko, eta adierazi du, hala ere, ez

⁶⁷³ [Netzwerkdurchsetzungsgesetz](https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html), 2017ko irailaren 1eko Legea, 2020eko ekainaren 19ko Erregelamenduaren 274. Artikuluaren idazketaren arabera. Alemaneko testua Justizia Ministerio Federalaren "Gesetze im Internet" zerbitzuan dago eskuragarri: <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>. Ministerio horren web-orrian, legearen azalpen laburra eskaintzen da ingelesez: https://www.bmjv.de/DE/Themen/FokusThemen/NetzDG/NetzDG_EN_node.html.

dela «overblocking» (zuhurtziaz, behar diren edukiak baino gehiago ezabatzeko joera) delakoaren ebidentziarik egon (52. idatz-zatia). Txostenak Facebook sareari ezarritako bi milioi euroko isunaren aipamena du, legeari jarraiki, legez kanpoko edukiak komunikatzeko tresna aurkitzen zailegia zelako. Hala ere, ECRik deitoratu egiten du sare sozialek poliziari edo fiskaltzari zigor-arloko arau-haustekak izan daitezkeen edukiak sistemas komunikatzea bermatzen duen tresnarik ez egotea (53. idatz-zatia).

Legeak gorroto-kriminalitateari, irainei, kalumniei, isekei, irain-delituei eta gorrotoa bultzatzeari, indarkeriaren irudikapenari eta sare sozialetako mehatxuei aurre egin nahi die, eta edukiak legez kanpokoak direla definitzen du, Zigor Kodearen hainbat artikulutan oinarrituta. Horretarako, betebeharrak batzuk ezartzen dizkie Alemanian bi milioi erabiltzaile baino gehiago dituzten sare sozialetako operadoreei. Sare sozialek edozein eduki argitaratzeko edo igortzeko plataforma gisa definitzen dira Legean. Beraz, kanpoan geratzen dira kazetaritzako edo argitaletxeko edukiak euren ardura-pean eskaintzen dituzten plataformak. Legez kanpoko edukiei buruzko kexak modu eraginkorrean izapidetzen direla bermatzeko, legeak betebeharrak hauek ezartzen ditu

- Sarbide errazeko prozedura bat eta etengabe eskuragarri dagoena, legez kanpoko edukiak daudela jakinarazteko.
- Jakinarazitako edukia zigor-arloko legeriaren aurkakoa den berehala egiaztatzea.
- Argi eta garbi legez kanpokoak den edozein eduki ezabatu edo blokeatu, kexa jaso eta 24 orduko epean. Beste eduki batzuen legez kanpokotasuna hain nabarmena ez bada, epea zazpi egunekoa da. Operadoreek eduki horiek eurek aitortutako autoerregulazio-erakunde bati helarazteko aukera dute, hark erabaki dezan. Legeak zenbait baldintza ezartzen ditu erakunde horientzat, eta Justizia Ministerio Federalaren onarpena behar dute.
- Sare sozialaren zuzendaritzak kexak izapidetzeko tresna hilerok kontrolatzen duela bermatzea. Izapideen akatsak berehala konpondu beharko dira, eta langile egokiei urtean, gutxienez bi aldiz, eskaini beharko zaie prestakuntza.
- Erabiltzaileei kexei buruz hartutako edozein erabakiren berri ematea eta kexak arrazoitzea.
- Sei hilean behin, legez kanpoko edukiei buruzko kexen kudeaketaren inguruko txostena aurkeztea, egutegiko naturalean 100 kexa baino gehiago jasoz gero. Txostena sare sozialaren webgunean argitaratu behar da, erraz ikusteko eta berehala eskuratzeko moduan, bai eta «Bundesanzeiger» delakoan ere (iragarki ofizialetarako eta hirugarrenentzat garrantzitsua den enpresa-informaziorako plataforma nagusia). Besteak beste, jasotako kexen kopurua jaso behar du txostenak, kexaren arrazoiaren arabera sailkatuta, baita edukiak ezabatu zireneko kexen kopurua ere, horiek ere arrazoiaren arabera sailkatuta. Adierazi behar da zenbat

kasutan ezabatu den 24 orduan, 48 orduan, zazpi egunetan edo denbora luzeagoan. Halaber, txostenak kexak izapidetzen diharduten langileen antolaera, langileen hornidura, horien gaitasunak eta prestakuntza azaldu behar ditu.

- Ezarpen-lekua edozein dela ere, sare sozial orok Alemanian bizi den pertsona bat izendatu beharko du zehapen-prozedura administratiboei edo auzi zibilei buruzko edozein jakinarazpenen hartzaile gisa. Eta pertsona horren harremanetarako datuak sare sozialaren orrian agertu beharko dira. Alemanian bizi den pertsona bat ere izendatu behar da, ordena publikoaz arduratzen diren agintarien informazio-eskaerak jasotzeko.

Kexak izapidetzeko prozedurarik ez izatea arau-hauste administratiboa da, baita prozedura desegokia izatea ere, eta horrek isuna ekar diezaioke bai arduradunari, bai enpresari berari. Azken kasu horretan, zehapena 50 milioi eurokoa ere izan daiteke. Beste alde batetik, bi urtean behin txostena aurkeztu ezean, akatsak zuzendu ezean, langileei prestakuntza eman ezean edo Alemanian bizi diren pertsonak izendatzeko betebeharra bete ezean, isunak ezarriko dira.

VII. KAPITULUA. Ondorioak eta gomendioak

Kapitulu honetan, hizpide dugun gizarte-problematikaren hainbat alderdiri egindako analisi luzetik ateratako ondorio nagusiak jasotzen dira.

Maila arautzaile eta egiturazkoan neurri sakonak hartzeko balio dezakete ondorio eta gomendio hauek, eta diskriminazioari edo arrazakeriari babes ematen dieten diskurtsoak edo egoerak desagerraraztea dute helburu⁶⁷⁴.

Zerbaitengatik, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integral berriak tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea aitortu du, eta diskriminazioaren aurkako borrokan eskumena duten botere eta administrazio publikoek eskubide hori garatu behar dute.

ONDORIOAK

VII.1. GIZARTE- ETA ARAU-TESTUINGURUA

- 1. Diskriminazio- eta desberdinkeria-egoerek bere horretan jarraitzen dutenez, neurri eta jarduketa berriak abiatu beharko dira tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babestu dadin.**

Azterlanean aipatu ditugun azterlanek eta ikerketek (batzuk Euskadin egindakoak dira) azpimarratu egiten dute Europan, Espainiako Estatuan eta Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) gertakari diskriminatzaileak daudela oraindik ere eta testuinguru, egitura eta diskurtso batzuek betikotu egiten dutela diskriminazioak giza talde jakin batzuetan duen inpaktua.

---

⁶⁷⁴ Arrazarik ez dagoelako premisatik abiatu gara, arrazaren kontzeptuak ez duelako definitzen aniztasun genetiko bat. Arrazakeriaren terminoa erabiltzen da, identitate jakin batzuk kolorean, erlijioan edo etnian oinarrituta dauden eta tratu diskriminatzailea jasotzen duten ezaugarrien arabera este-reotipoetara mugatzen dituzten eraikuntza sozialak definitzeko (adibidez, ijitoak, musulmanak, beltzak edo juduak). Arrazakeriaren barruan, kolorearengatik edo etnia-jatorriarengatik edota hizkuntzagatik, erlijioagatik nahiz nazionalitateagatik pertsonen edo taldeen kontra egiten diren ekintza guztiak sartzen dira. Azken aldian, pertsona arrazializatuaren terminoa zabaldu da, eraikuntza sozial horren arabera egotzitako kategorian oinarrituta tratu diskriminatzaile bat jasotzen duen pertsona izendatzeko.

2. Arrazakeriaren eta diskriminazioaren aurkako borrokan, diskriminazioaren aurkako zuzenbidea txertatu behar zaie politikakoei, modu iraunkorrean txertatu ere, giza duintasuna kaltetu ez dadin eta jarduketa diskriminatzaile edo arrazistak prebenitu ditzagun, baita pertsonak jarduketa arrazistetik babestu ere.

Diskriminaziorik ez jasateko eskubideak botere publikoei egiten die dei, eta politika publikoak garatzera derrigortzen du, jarduketa mota horiek mahai gainera ateratzen dituzten egiturazko diskriminazioari eta desberdinkeriarri aurre egiteko. Gainera, etengabeko bilakaeran dagoen eskubide berria denez, gizartearen bilakaera kontuan hartuz berrikusi behar dira babes-neurriak. Beraz, diskriminazio-modu berriei egoki eta azkar erantzuteko egitura egonkorak proposatu behar dira, baldin eta aurre egin nahi badiogu, gizartearen aniztasunaren berezko edozein arrazoiren ondorioz, edozein desberdintasun kondenatzen duen kontzientzia sozialari. Giza aniztasun horren barruan, honako ezaugarri hauek topa ditzakegu, eta guzti-guztiak babestu behar ditugu: aniztasun funtzionala, sexua, etnia-jatorria, erlijioa, sinesmena edo iritzia, sexu-joera edo -identitatea, hizkuntza edo bestelako edozein kondizio edo egoera pertsonal. Horrekin batera, zaurgarritasun-egoera jakin batzuk daude, babestu beharrekoak horiek ere (adibidez, egoera sozioekonomikoa, adina edo osasun mentala), ezaugarri eta egoera berezi batzuk biltzen dituzten pertsona jakin batzuk diskriminazioen xede izan ez daitezten.

3. XXI. mendean, mundu-mailan, gora egin dute askotariko arrazoiek eragindako lekualdaketek, eta, hortaz, auzokide berrien premiei erantzuteko politika publikoak sortu behar izan dira.

Horrek, eskubideen titulartasunean eta erabileran eragiteaz gainera, aniztasuna hobeto ulertzea eta gehiago aitortzea eragin du, argi uztearekin batera aniztasuna kudeatu egin behar dela.

Integrazio-prozesu aurreratuko testuinguruetan aniztasuna kudeatzeko, aintzat hartu behar dira zenbait praktika (esate baterako, kulturarteko harmonizazioari buruzkoak), egoera eta jarduketa diskriminatzaileak saihesteko.

4. Araudian bertan zeharkako diskriminazioa existitzen dela aitortzeak agerian jar-tzen du gure gizartean diskriminazioa sistemikoa dela.

Diskriminazioa sistemikoa da gizarte batean, jokabide diskriminatzailea oso trinko instituzionalizatuta dagoenean eta, beraz, pertsonak jokabide sustraitu batean oinarrituta jarduten dutenean. Horren ondorioz, aintzat hartu behar ditugu konturatzen ez bagara ere praktika diskriminatzaileen oinarrian dauden elementu jakin batzuk, eta argi dago pertsonen arteko benetako berdintasuna galarazten duten oztopoak irauli behar ditugula.

5. Partikularren arteko harremanetan, diskriminaziorik ez izateko eskubidea bete dadila eska daiteke; horrenbestez, eskubidearen irismenari eta eskubidea urratzearen ondorioei buruzko neurriak ezarri behar dira.

Harreman pribatuetan diskriminatzeko debekuak pertsona, elkarte, enpresa eta bes-telako antolakunde guztiei eragiten die; hots, gizarteari eragiten dio, oro har. Per-tsona fisikoek, beren harreman pribatuetan, ez dute berdintasun materiala zertan sustatu, ezta berdintasun hori benetakoa izatea galarazten duten oztopoak kendu behar ere, baina diskriminaziorik ez izateko eskubidea errespetatu behar dute. Hori dela-eta, administrazio publikoek berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko es-kubidea ez urratzeko ekintzak sustatu behar dituzte, eta eskubidearen edukiaren in-guruan nahiz eskubidea ez betetzearen ondorioen inguruan kontzientziatzeko neu-rriak hartu.

6. Giza eskubideen nazioarteko zuzenbideak eta Europar Batasuneko zuzenbideak urteak daramatzate tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko esku-bidea babesteko araudi bat sustatzen. Halaber, askotariko tresna arautzaile ugari daude diskriminazioa debekatzen dutenak, eta nazioarteko erakunde askoren ju-risprudentziak, irizpenek eta ebazpenek sendotasun juridikoa ematen diote dis-kriminazioaren aurkako zuzenbideari.

Nazioartean, eskubideak aitortzen dituen eta diskriminazioa debekatzen, gorroto-dis-kurtsoa kondenatzen eta arrazakeria zigortzen duen arau-corporis zabala dago. Gai-nera, arauzko tresna eta nazioarteko erakunde asko daude arauok betetzen direla zaintzeko. Estatuak giza eskubideei buruzko itunak, hitzarmenak eta tratatuak sina-tzen dituztenean, botere publikoei betebeharrak ezartzen zaizkie, arauok barruko or-denamendu juridikoaren zati izatera igarotzen baitira. Hala, agintaritzak publiko

guztiek errespetatu behar dituzte nazioarteko betebeharrak, eta ondo betetzen direla zaindu, bakoitzak bere eskumen-eremuan. Era berean, arauzko testuen eta nazioarteko jurisprudentziaren arteko lotura etengabea da.

Bestetik, nabarmendu beharra dugu jurisdikzio-bidean diskriminazio bat badela aitortzen denean kasuistika zabala hartzen dela kontuan; beraz, diskriminazio hori jurisprudentzian islatzen denean, diskriminazioaren aurkako zuzenbidearen irismenaren berri izan dezakegu.

7. 15/2022 Lege berriak babes-eremuak zabaldu ditu, eta betebeharrak ezarri dizkie administrazio publikoei. Hortaz, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubideak, legitimazio soziala ez ezik, arauen eta jurisprudentziaren babesa ere badauka barruko eta nazioarteko zuzenbidean.

Europako araudian jasotako sei diskriminazio-arrazoiez gainera (sexua, arraza- edo etnia-jatorria, desgaitasuna, adina, erlijioa edo sinesmenak eta sexu-joera), lege berriak arrazoi gehiago ezarri eta zehaztu ditu, eta Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua amaietan dagoen klausula irekiari eutsi dio. Legea Espainiako Estatuan aplikatu daiteke, bertan dauden administrazio-egoera edozein izanik ere. Sektore publikoan nahiz pribatuan, honako eremu hauetan: enplegua, hezkuntza, osasuna, garraioa, kultura, herritarren segurtasuna, justizia-administrazioa, gizarte-babesa, ondasunen eta zerbitzuen eskaintza eta hornikuntza, jendeari irekitako establezimendu edo tokietarako sarbidea eta egonaldia, bide publikoaren erabilera eta egonaldia, publizitatea, komunikabideak eta informazioaren gizarteko zerbitzuak, Internet, kirol-jarduerak eta adimen artifiziala.

Era berean, Estatuko edo autonomia-erkidegoko araudian ezarritako araubide espezifiko mesedegarriagoi kalterik egin gabe aplikatuko da.

Giza eskubideen arloan aplikatu daitezkeen nazioarteko tresnak eta nazioarteko jurisprudentzia kontuan hartuta interpretatu behar da. Berriaz ezartzen du, gainera, nazioarteko erakunde multilateralek eta eskualdeetako erakundeek ematen dituzten gomendioak eta ebazpenak aintzat hartu behar direla, eraginkortasun handiagoz babestu daitezkeen jokabide diskriminatzaileen edo intoleranteen eraginpean dauden pertsonak eta taldeak.

8. Giza eskubideen eremuko nazioarteko gainbegiratze-erakundeen txostenak garrantzitsuak dira diskriminazioaren eta arrazakeriaren aurkako borrokan aurrera egiteko.

Europako eta nazioarteko erakundeek zenbait txosten egin dituzte, Espainiak giza eskubideei buruzko nazioarteko hitzarmenak eta tratatuak (sinatu dituenak) nola betetzen dituen gainbegiratzeko; izan ere, hitzarmenok botere publikoak lotzen dituzte.

Txosten horiek 15/2022 Legea indarrean jarri aurretik idatzi dituzte (2022ko uztailan onetsi zuten Legea). Ondorioz, hurrengo txostenetan, nazioarteko erakundeek lege horren edukia aztertuko dute, eta berori betetzeko abiatzen diren politika publikoak ebaluatuko. Europako eta nazioarteko erakundeek diskriminazioaren kontrako borrokan orain arte hauteman dituzten gabezia nagusien zati bat lege berriari esker konpondu da. Gabezien artean, honako hauek aipa ditzakegu: diskriminazioaren aurkako legedi orokorrik ez egotea eta diskriminazioaren aurkako arloan erakunde independente eta egoki horniturik ez egotea.

Beste gabezia batzuk (ikusi azterlan honen III. kapitulua) lege-esparru berriaren garapenaren eta ezarpenaren arabera ebaluatu beharko dira, eta honako gai hauek ukitzen dituzte, besteak beste: gutxiengoak ordezkatzeko dituzten aholkularitza-organoen diseinua eta funtzionamendua, berdintasunari eta diskriminazioari buruzko datuen bilketa eta analisia eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategietan eta planetan egiten diren datu-bilketak, politika publikoek talde gutxituetan edo talde diskriminatuetan izan ditzaketen neurritz kanpoko inpaktu kaltegarrien azterlanik eza, segurtasun-indarren eta -kidegoen jarduketetan profil etnikoak erabiltzea, eskola-segregazioa eta gertakari arrazisten jazarpenean nahiz gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokan dauden gabeziak.

VII.2. EUSKAL ADMINISTRAZIO PUBLIKOEN TRATU-BERDINTASUNAREN ETA DISKRIMINAZIOARIK EZAREN ARLOAN EGITEN DITUZTEN JARDUKETAK

9. Euskal administrazio publikoek jarduketa asko abiatu dituzte diskriminazioa jasaten duten kolektiboen premiei erantzuteko eta aniztasuna kudeatzeko. Beraz, aldeko abiapuntua dugu, tratu-berdintasunaren eta diskriminazio ezaren arloko jarduketak indartzeko.

Euskal legegintzak kolektibo jakin batzuk diskriminaziotik babesteko burutu dituen egitasmo batzuek eta, oro har, euskal administrazioek eremu honetan abiatu dituzten

askotariko neurri eta ekintzek testuinguru ona sortu dute Euskadin, berdintasunean eta diskriminazio ezan aurrera egiteko, politika eta egitura propioak esparru juridiko berrira egokituz (15/2022 Legea eta tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako egingo den euskal lege integrala).

14/2012 Legea, ekainaren 28koa, transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa, zeina ekainaren 27ko 19/2019 Legearen bidez aldatu baita, aurrerapen handia izan zen diskriminazioaren aurkako borrokan, transexualen kondizio edo inguruabar pertsonal nahiz sozialen ondoriozko diskriminazioari dagokionez. Halaber, 2023an, hausnarketa-, prestaketa- eta eztabaida-saioak egiten ari dira, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako egingo den euskal lege integrala irudikatzen hasteko.

Kontsultatu ditugun euskal administrazio publikoek Arartekoari bidalitako erantzunak aztertu ditugu (ikus azterlan honen IV. kapitulua), eta egiaztatu ahal izan dugu aniztasunaren harrera, inklusioa eta kudeaketa biltzen dituzten jarduketara ugari daudela eta beste batzuek, nahiz eta, berez, diskriminazioaren aurka borrokatzeko izan ez, borroka horretan zuzenean eragiten dutela.

Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritza sortu da Eusko Jaurlaritzaren Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailaren egituraren, eta Aniztasunerako Euskal Agenda egin da. Bada, aurrerapen garrantzitsuak dira biak, eta Euskadin tratu-berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioari aurre egiteko proposamenak burutzeko aukera ematen dute.

Bestetik, zerbitzu batzuek (Berdinduk eta Eraberean sareak, adibidez) urteak daromatxate salaketak jasotzen eta diskriminazioa pairatzen duten pertsonak artatu eta orientatzen. Halaber, Biltzen zerbitzua aipatu behar dugu, aniztasuna kudeatzen du elako eta diskriminazioaren, arrazakeriaren eta xenofobiaren aurka borrokatzeko tresnak eta baliabideak sortzen dituelako.

Horri, diskriminazioa nozitzen duten kolektiboari babesa eta laguntza emateko jarduketak egiten dituzten elkarten lana gaineratu behar diogu.

Ondoriozta dezakegunez, Euskadin aldeko egoera dugu neurri berriak sustatzeko. Dagoeneko, badaude arrazakeriaren eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko eta eremu honi buruzko ezagutza eta sentsibilitatea hedatzeko egitasmoak eta jarduketak, baita estereotipoen eta zurrumurruen aurkako estrategiak ere (zurrumurruen aurkako estrategia eta Zas! sarea). Gainera, erakundeen adierazpenek, sentsibilizazio-

eta salaketa-ekintzek, berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko prestakuntza-ekintza espezifikoek edota diskriminazioaren aurkako baliabideen gidek eta gorroto-gertakari arrazisten, xenofoboan, antigitanoen eta LGBTIfobikoen kasuetan aplikatzeko protokoloek esparru propioa sortzen dute.

10. Euskal administrazio publikoek ikuspegi konprometitu eta aurreratua daukate berdintasunaren, aniztasunaren kudeaketa inklusiboaren eta diskriminazioaren aurkako borrokaren eremuan. Halere, giza eskubideen errespetuan oinarritutako ikuspegia indartu beharko litzateke⁶⁷⁵; bereziki, tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari dagokienez.

Laguntza-eskaerari emandako erantzunen bidez, Arartekoak ikusi ahal izan du euskal administrazio publikoek gizarte-inklusioari bide emateko, euskal gizartean dauden askotariko aniztasunak kudeatzeko eta estereotipoei, zurrumurruei eta jokabide xenofoboari aurre egiteko esku-hartzeak egiten dituztela.

Zentzu horretan, azterlan honetan bildu ditugun jarduketek argi erakusten dute euskal erakundeek ahalegin handia egiten dutela eta sentikortasun egokia dutela diskriminazioa jasan dezaketen kolektiboan premiei erantzuteko orduan. Bestetik, azterlana egiten hasi ginenetik, administrazio batzuk berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko neurri berriak sartu dituzte plangintza-tresnen eguneraketan: beharrezko bidea da hori, bereizketarik egin gabe pertsona guztien giza eskubideekiko errespetuan aurrera egiteko.

⁶⁷⁵ Nazio Batuek honela definitzen dute giza eskubideetan oinarritutako ikuspegia: "Gizakion garapen-prozesurako esparru kontzeptual bat da, zeina, ikuspegi arautzailetik abiatuta, giza eskubideei buruzko nazioarteko arauetan oinarritzen baita eta, ikuspegi operatibotik abiatuta, giza eskubideak sustatu eta babesteari bideratuta baitago. Garapenaren arazoan erdigunean dauden desberdinkeriak aztertzea du helburu, bai eta garapenari aurrera egitea galarazten dioten praktika diskriminatzaileak eta botere-banaketa bidegabeak zuzentzea ere. [...] Giza eskubideetan oinarritutako ikuspegiarekin, nazioarteko zuzenbideak ezarritako eskubide eta betebeharrak korrelatiboaren sistema batean iltzatzen dira garapen-planak, -politikak eta -prozesuak. Horrela, garapen-lana jasangarria izan dadin laguntzen da, eta pertsonak ahalduz diren (bereziki, baztertuenak), politiken formulazioan parte har dezaten eta erantzukizunak eska diezazkieten jarduteko betebeharrak dutenei".

[hitzez hitzeko aipamena ingelesez itzuli da].

GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO NAZIO BATUEN GOI KOMISARIOAREN BULEGOA, *Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation*, New York eta Geneva, Nazio Batuak, 2006, 15. or., hemen eskuragarri: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>.

Giza eskubideetan oinarritutako ikuspegiak hainbat dimentsio biltzen ditu; zehazki, giza eskubideen, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren, parte-hartzearen, legezketasunaren, kontu-ematearen eta gardentasunaren zeharkakotasuna.

Nolanahi ere, erantzunak aztertu ondoren, Arartekoak balioetsi du tartea dagoela giza eskubideen ikuspegiari pisu handiagoa emateko moduaren inguruko hausnarketa sakontzeko; hau da, euskal administrazio publikoek, tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko kontuak jorratzen dituztenean, pisu handiagoa eman diezaiokete ikuspegi horri. Beraz, giza eskubideen arloko betebeharrak txertatu beharko zaizkie kudeaketa publikoari eta plangintza-tresnei, eta aurrera egin beharko da giza eskubideen hirien arloan, Oinarrizko Eskubideen Europako Agentziak (FRA) proposatu moduan⁶⁷⁶. Horretarako, Nazio Batuek eta Europako Kontseiluak proposatu dituzten giza eskubideen estandarrak garatzeko konpromiso irmoa behar da, eta haiek sustatutako programetan eta sareetan parte hartu, EBk proposatutako planak eta estrategiak (azterlanean aipaturikoak) betetzearekin batera. Euskadin giza eskubideen kultura sustatzeko orduan aurrera egiten jarraitzeko, ezinbestekoa da neurriak sustatu eta ebaluatzea eta guztiaren berri ematea gainbegiratzeaz arduratzen diren Europako eta nazioarteko batzorde eta erakundeei.

Hausnarketan, zer-nolako sail-egitura behar den pentsatu beharko litzateke, eta egitura horrek eskumena eduki beharko luke tratu-berdintasunerako eta diskriminazio ezerako eskubidea babesteko programak, egitasmoak eta jarduketak sustatzeko eta ekimenon eraginkortasuna aldizka ebaluatzeko, aintzat hartuta gaia zeharkakoa dela.

VII.3. AUTONOMIA-ERKIDEGOKO ARAU-ESPARRUAREN EGOKITZAPENA

11. Garrantzitsua da tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babesteko lege-esparru autonomiko propio eta egokia edukitzea.

Azterlan honetan, azpimarratu egin dugu oso garrantzitsua dela kolektiboek eta pertsonak hainbat arrazorengatik eta askotariko egoeretan jasaten duten diskriminaziorik aurre egiteko babes juridikoa egotea. Beraz, ezinbestekoa da berdintasunaren aldeko eta diskriminazioaren aurkako borrokaren arloan esparru propioa edukitzea.

Eusko Jaurlaritzaren Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailak aurreikusi duenez, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako euskal lege integrala egingo da, eta lege horren helburu nagusiak izan beharko luke erregulazio-esparru orokor bat ezartzea, tratu-berdintasunerako eskubidea, giza duintasunarekiko errespetua eta edozein diskriminazioaren aurreko babesa bermatu daitezen Euskadin.

⁶⁷⁶ FRA, *Human Rights cities in the EU: a framework for reinforcing rights locally*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2021. Bertan, Bilbo etaartzelona aipatzen dira; lehena, balio-kartagatik, eta bigarrena, garatzen dituen hainbat programarengatik (diskriminaziorik ez izateko bulegoa, adibidez). Eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/908860>.

Erregulazio horrek kontuan hartu beharko lituzke 15/2022 Legearen azken xedapenetatik 8.a eta 3. artikulua.

Bere eskumenen eta konstituzionaltasun-blokearen barruan, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzeko behar diren elementu giltzarriak ezarriko dituen lege bat aurreikusi du. Mota horretako legediak zeharkakoak dira, eta, beraz, Euskadiko araudi sektorialean islatuko dira, baita administrazio publikoen jarduketetan eta EAEn bizi diren herritarren bizitzan ere.

Araudi propioak argitasun handiagoz mugatuko du zehapen-eremua, arau-haustea eta zigor eraginkorrak zehaztuz, EAeko politika publikoetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea zeharka proiektatuz eta jardun-eremuak mugatuz, ekintza positiboak abian jartzea aurreikusiz eta berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea betetzen dela zainduko duen berdintasunerako erakunde bat sortuz.

12. Araudi sektoriala egin, berrikusi eta ebaluatzea, tratu-berdintasunari eta diskriminazio ezari dagokionez, corpus juridiko koherente bat sortzeko.

Esparru orokor bat ezarriko duen legedi autonomiko propio bat eduki ahal izateko nahiari kalterik egin gabe, beste lege edo arau sektorial batzuk eman edo, hala egokituz gero, berrikusi beharko liriateke; adibidez, aldaketak egingo dira Euskadiko Gurtza Toki eta Zentroei eta Erlijio Aniztasunari buruzko Legearen eta izapidetzen ari den Euskadiko Jarduera Fisikoari eta Kirolari buruzko Legearen proiektuetan, eta bigarren aldiz aldatuko da Transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzko ekainaren 28ko 14/2012 Legea, Aniztasunean berdintasuna egoteari eta sexu-joeran oinarritutako diskriminazioaren aurkako borrokari buruzko Lege Integralaren bidez, zeina legegintzaldi honetako gobernu-programan baitago⁶⁷⁷.

Bestalde, diskriminazioaren aurkako lege-esparru bat eratu ondoren, indarreko araudia berrikusi beharko litzateke, diskriminazioaren aurkako parametroak (lege- nahiz araudi-mailakoak) sartzeko, baita barruko zirkularrak berrikusi ere, tratu-berdintasunerako eta babestutako edozein arrazoitan oinarritutako diskriminaziorik ez izateko eskubidea ukatzea, mugatzea edo murriztea ahalbidetu dezakeen edozein erregulazio

⁶⁷⁷ Azterlan hau egiteko amaierako fasean, 4/2023 Legea onetsi da, otsailaren 28koa, transexualen berdintasun erreal eta eraginkorrekia eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzekoa, eta eragin handia izango du kolektibo horren eskubideetan.

ken dadin. Era berean, interesgarria litzateke ekintza positiboko neurriak aurreikus-tea, pertsona batzuek diskriminazioaren xede diren kolektiboetakoak izateagatik dauzkaten desabantaila-egoerak konpentsatzeko helburuz.

Amaitzeko, oso tresna interesgarria litzateke diskriminazioaren aurkako araudiaren eraginkortasuna aldizka ebaluatzea, lege-aldaketak eta politika publikoak orientatzeari begira.

VII.4. POLITIKA PUBLIKOAK KOORDINATU ETA PLANIFIKATZEKO EGITURAZKO NEURRIAK

13. Euskadin berdintasunerako erakunde independente bat sortzea, diskriminazioaren aurkako Europako araudiak eskatzen dituen eginkizunak betetzeko baliabide nahikoz hornitua, eta erakunde hori gainerako erakundeen artean kokatzea.

EBren zuzentzauei esker, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko hainbat erakunde abiatu dira Europan, oso eredu desberdinak dauzkatenak eginkizunei, independentziari, finantzazioari, sarbideari eta abarri dagokienez.

Mota horretako erakunde batek Euskadiko agintaritzen jardun-esparruan egin lezake lan, eta, beraz, egokia da baloratzea ea Euskadin berdintasunerako erakunde bat abiatzeko aukerarik dagoen, Europako eredu desberdinak eta azterlan honetako ebaluazioak eta gomendioak aintzat hartuta⁶⁷⁸.

⁶⁷⁸ Europako Batzordearen proposamen bat, berdintasunerako erakundeen estandarrei buruzkoa, interesgarria da, aurreikuspen komun eta lotesleak ezartzen baitira bertan, berdintasunerako erakundeak eraginkorragoak, independenteagoak eta irisgarriagoak izan daitezten. EUROPAKO BATZORDEA, Kontseiluaren zuzentarau-proposamena, berdintasunerako erakundeetarako arauari buruzkoa, eremu hauei dagokienez: tratu-berdintasuna, arraza- edo etnia-jatorria edozein izanda ere; tratu-berdintasuna, enplegu- eta okupazio-gaietan, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasun-egoera, adina edo sexu-joera edozein izanda ere, eta emakumeen eta gizonen tratu-berdintasuna, gizarte-segurantzaren eta ondasunak, zerbitzuak eta haien hornikuntza eskuratzeko orduan. Honen bidez, 2000/43/EE Zuzentarauaren 13. artikulua eta 2004/113/EE Zuzentarauaren 12. artikulua ezabatzen dira, COM(2022) 689 final, Brusela, 2022-12-07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0689&qid=1677072337793>.

EUROPAKO BATZORDEA, Batzordeko zerbitzuek egindako lan-dokumentu analitikoa, Kontseiluaren Zuzentarau Proposamenaren dokumentuekin batera doana. Zuzentarau Proposamena erakundeetan berdintasuna honako esparru hauetan sustatzeko araudiari buruzkoa da: pertsonen arteko tratu-berdintasuna, arraza edo jatorri etnikoa edozein dela ere; enpleguaren eta okupazioaren esparruko tratu-berdintasuna, pertsonen erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edota sexu-orientazioa edozein direla ere; emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasuna, gizarte-segurantzaren esparruan eta ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko eta hornitzeko esparruan. Proposamenaren bidez, halaber, 2000/43/CE Zuzentarauaren 13. artikulua eta 2004/113/CE Zuzentarauaren 12. artikulua ezabatzen dira. Horrez gain, Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren Zuzentarau Proposamena ere jaso da, erakundeetan enplegu- eta okupazio-gaietan emakumeen eta gizonen arteko tratu- eta

Horrelako erakunde bat martxan jartzeko, erakundea botere legegileari eta exekutiboari dagokienez independentea izango dela bermatuko duen eta erakundeari nortasun juridiko propioa emango dion lege bat eman behar da. Diskriminazio-arrazoi guztiak jorratzeko erakunde bakarra egon liteke, edo erakunde espezifikoak sortu, diskriminazio-arrazoi bakoitzeko.

Esku hartzeko bi tipologia daude. Lehenik eta behin, orokorra dugu, aholku ematekoa eta "soft law" eremuan (hau da, proposamenen eremuan, eta ez ezarpenekoan) txostenak, irizpenak eta gomendioak idaztekoa. Eta, bigarrenik, zehatzailea.

Azterlan honen arabera, horrelako erakunde bat eratzeko eredu eta aukera asko daude, esleitu dakizkiokeen eginkizunei, jardun-eremuari eta ezaugarri nagusiei dagokienez, eta, eraketa zabal batean, ikertzeko eta zehatzeko ahala eduki dezake, edo, eraketa mugatu batean, biktimari arauari eta eskubideei buruzko informazioa ematekoa.

Beste aukera bat litzateke bitartekaritza bat sustatzea edo lehengoratzeko-zirkuluetara jotzea, edota diskriminazioaren biktimari zuzenean laguntzea, auzibide estrategikoko kasuetan.

Halaber, aintzat hartu behar dugu EAEn eginkizun horiek bete ditzaketen zerbitzuak garatu direla azken urteotan; hortaz, hori guzti hori hartu beharko genuke aintzat, eraginkortasuneko eta efizientziako irizpideetan oinarrituta balorazio orokorra egiteko orduan, eta erakunde horrek Euskadiko erakundeen artean izango lituzkeen kokapena eta eskumen-irismena zehaztu.

14. Lehengoratzeko-ikuspegia sartzeko Euskadiko politika publikoetan, tratu-berdintasunaren eta diskriminazio ezaren arloan

Desberdinkeriak prebenitzeko eta berdintasun-politikak eraikitzeko eginkizunen artean, lehengoratzeko-ikuspegia txertatzeko aukera dago, bai aurreko ondorioan aipatutako erakunde independenteari esleitutako misioan, bai jokabide diskriminatzaileak prebenitzeko eta horien aurrean babestu eta erreparatzeko neurrietan.

---

aukera-berdintasuna sustatzeko araudiari buruzkoa, zeinaren bidez ezabatzen baitira 2006/54/CE Zuzentarauaren 20. artikulua eta 2010/41/UE Zuzentarauaren 11. artikulua, SWD(2022) 386 final, Brusela, 2022-12-07, eskuragarri hemen en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0386&qid=1670963336357>.

Zigor- edo zehapen-bidea bazter utzi gabe, berdintasunerako erakundeak lehengoratzeko-ikuspegia izan lezake. Horrela, diskriminazio-eremu bakoitzean, biktimak, biktimarioak eta komunitateko ordezkariak bil ditzake, gatazkak tratatzeko sistemak egiteko eta, gertakari zehatz bat gertatzen denean, sistema horietara jotzeko. Lehengoratzeko-metodologiara jotzeko, aurretik biktimaren baimena jaso behar da.

Diskriminazioaren eremuan gatazkak tratatzeko sistema mota horiek eraikita, komunitateko ordezkariak erreparazio-prozesura lot daitezke, eta diskriminazio mota bakoitzari egokitutako *ad hoc* metodologiak garatu. Halaber, bestelako lehengoratzeko-praktikak txerta litezke; adibidez, bitartekaritza, zirkuluak eta hitzaldiak.

Horrela, berdintasunerako erakunde independenteek bizikidetzaren gune demokratiko positiboak sor litzakete, gizarte-kohesiorako eta berdintasunerako prebentzio-elementuak sartuz. Bestetik, erantzun propio, baketsu eta eraikitzailea eman liezaiekete pertsona zehatzek jasandako diskriminazio bidegabearen ondoriozko gatazkei, zigor- eta zehapen-eremuko erantzun exogeno eta erreaktiboaz bestelakoa.

15. Maila anitzeko koordinazioa Estatutako Administrazio Orokorrarekin eta Euskadiko administrazio publikoen artean

EBk sustatzen dituen esparru estrategikoetatik eratorritako betebeharrak betetzeko, maila anitzeko koordinazio-egitura behar da.

Botere publiko guztiei dagokie tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babestu eta sustatzea, eta harreman publiko eta pribatu guztiei eragiten die. Hori dela-eta, eskubidea betetzeko, lankidetzaren aktiboa eta koordinazio sistematikoa izan behar dira administrazio publiko guztien artean. Bestalde, pertsona guztiek dute eskubidea jatorria, erlijioa, administrazio-egoera edo bestelako edozein inguruabar pertsonal edo sozial edozein izanda ere diskriminaziorik gabeko tratua jasotzeko.

Ezinbestekoa da Estatutako Administrazio Orokorrarekin plangintza-tresnak eta parte hartzekoak koordinatzea, konferentzia sektorialaren barruan edo beste organo batzuetan (hala nola, Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko Bulego Nazionalan), eta 15/2022 Legea betetzeari begirako akordioetan parte hartzea. Pertsonen duintasuna errespetatzea eta Espainiako Konstituzioaren 9.2, 10. eta 14. artikuluetako aurreikuspenak gauzatzea da helburua. Zentzu horretan, 15/2022 Legearen 35. artikulua eskatzen du lankidetzaren egon dadila Estatutako Administrazio Orokorraren eta autonomia-erkidegoen artean, baita toki-erakundeekin ere, nor bere eskumen-eremuan

arrituz. Halaber, segurtasun-indarren eta -kidegoen eta beste erakunde publiko eta pribatu batzuen artean koordinatzeko mekanismoak hobetzea du xede Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko II. Ekintza Planak⁶⁷⁹.

Biktimei arretea emateko zerbitzuen arteko koordinazioak, hortaz, lehentasuna izan beharko luke, arretaren eraginkortasuna eta efikazia hobetu daitezten eta gorroto-delituen eta diskriminazioen biktimei errazago eman dakizkien aholkua eta informazioa, bikoizketak saihestearekin batera.

16. Plangintza-tresnak eta diskriminazioaren aurkako estrategiak egitea, jarraipena eta ebaluazioa egiteko adierazleak aurreikusita.

Diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategiek eta planek arazko aurreikuspenak mugatzea ahalbidetuko duten ekintza zehatzak antolatu behar dituzte.

Eremu honetan, euskal administrazio publikoen jardunak ekintza planifikatu bati eta agente publiko eta sozialak bilduko dituen ekintza-programa bati erantzun behar die, eta edozein jokabide diskriminatzaile saihesteko edota edozein jokabide diskriminatzaile erantzuteko jarduketa iraunkorrak aurreikusi.

EAEEn, tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari eragiten dieten planak eta estrategiak garatu dira; hala nola, Ijito-herriarekiko Euskal Estrategia⁶⁸⁰, Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko Plana⁶⁸¹ eta desgaitasunari eta irisgarritasunaren sustapenari buruzko zenbait plan dauzkagu.

Ildo berean, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko euskal estrategia bat atontzeko aukera baloratu beharko litzateke, askotariko eremuetan ekintza espezifikoak antolatuko lituzkeena. Estrategia horrek, halaber, adostutako neurrien ebaluazio independente bat jaso beharko luke, neurrien eraginkortasuna ezagutzeko.

⁶⁷⁹ BARNE-MINISTERIOKO SEGURTASUNeko ESTATU-IDAZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio 2022-2024*, op. cit.

⁶⁸⁰ EUSKO JAURLARITZAREN BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE-POLITIKETAKO SAILA, *Ijito-herriarekiko 2022-2026ko Euskal Estrategia...*, op. cit.

⁶⁸¹ EUSKO JAURLARITZAREN BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE-POLITIKETAKO SAILA, *Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. 2022-2025eko Plana*, op. cit.

17. Poliziak pertsonak identifikatzeari, informazioaren tratamenduari, arraza-delituen kontrako borrokari eta gertakari arrazistak gainbegiratzeari buruzko neurri espezifikokoak hartzea.

Nazioarteko erakundeek ohartarazi dute profil etnikoetan oinarritutako identifikazio-kontrolak ondorioak izaten dituztela; hau da, segurtasun-indarrek, justifikazio objektibo eta arrazoizkorik gabe, arrazan, kolorean, hizkuntzan, erlijioan, nazionalitatean eta nazio- nahiz etnia-jatorrian oinarritutako kontrol-, zaintza- edo ikerketa-jarduerak gauzatzen dituzte, eta horrek ondorioak izaten ditu⁶⁸².

Herriaren Defendatzaileak eta Arartekoak⁶⁸³ salatu dute praktika horiek existitzen direla, eta praktikok gainbegiratu, prebenitu eta kontrolatzeko gomendioak eman dituzte. Beste neurri batzuen artean, galdeketa guztiak erregistratzea gomendatu dute, edota sistematikoki berrikustea beren kontra profil etnikoak erabili izana salatzeke aurkezten diren kexa guztiak. Datu kuantitatibo eta kualitatiboak aldizka berrikusita, jarduketa ezegokiak detektatu daitezke, eta polizia-jarduketetan diskriminazioa eta arrazakeria prebenitu.

Azkenik, gogorarazi egin behar dugu Arartekoak berariaz gomendatu zuela polizia-kidegoek jokabide-kode espezifikokoak edukitzea⁶⁸⁴, informazio horren tratamenduari buruzkoak, eremu honetan jokabide diskriminatzaileak edo arrazistak gertatzea, errepikatzea eta betikotzea saihesteko.

⁶⁸² Besteak beste, ARRAZAKERIAREN ETA INTOLERANTZIAREN AURKAKO EUROPAKO BATZORDEA (ECRI), Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendioa eta ARRAZA-BEREIZKERIA MOTA GUZTIAK EZABATZEKO BATZORDEA (ABEB) 36. Gomendio Orokorra (2020), ordenaren agenteek arraza-profilak egitea prebenitzeari eta horren kontra borrokatzeari buruzkoa, 2020ko abenduaren 17koa, CERD/C/GC/36, hemen eskuragarri: <https://digitallibrary.un.org/record/3897913?ln=es>.

ECRIk, 2021eko txostenean, azterlan baten ondorioak gogorarazi zituen. Azterlanean, Europan Afrikako ondorengoen aurka ezartzen diren arrazismoaren eta arraza-diskriminazioaren aurkako borroka aztertu zuen, eta azpimarratu zuen neurri espezifikokoak behar direla dimentsio estruktural, instituzional eta interseksionala dituen afrofobiaren kontra borrokatzeko; ECRI, *Annual report on ECRI's activities, 2021 January to 31 December*, Europako Kontseilua, Estrasburgo, 2022, hemen eskuragarri: <https://rm.coe.int/ecri-2021-annual-report-24052021-en/1680a6a6d3>.

ECRI, *Combating racism and racial discrimination against people of African descent in Europe: Round-table with human rights defenders organised by the Office of the Council of Europe Commissioner for Human Rights: online event, 24 November 2020: report*, hemen eskuragarri: <https://rm.coe.int/combating-racism-and-racial-discrimination-against-people-of-african-d/1680a1c0b6>.

⁶⁸³ Kontu hau berariaz aztertu genuen hemen: ARARTEKOA, 7/2011 Gomendio Orokorra, urriaren 28koa: Poliziaren jarduera eta praktiketako berme sistema, eta hemen: ARARTEKOA, 2014R-25-14 Ebazpena, 2014ko abenduaren 10ekoa. Honen bidez, Eusko Jaurlaritzaren Segurtasun Sailari gomendatzen zaio neurriak hartzea Ertzaintzan arraza profilen garapena prebenitzeko eta kontrolatzeko.

⁶⁸⁴ ARARTEKOA, Euskal autonomia-erkidegoko administrazio publikoen menpeko polizia-kidegoek jorkaera-kodeak erabili behar dituzte immigrazioari buruz ematen duten informazioaren tratamendurako, op. cit.

18. Hezkuntza-arloko araudian aurreikusita dauden neurriek ezinbesteko eginkizuna dute tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearekin begirunetsua izango den gizarte bat lortzeko

Hezkuntza oso garrantzitsua da arrazakeriari eta diskriminazioari aurre egiteko; beraz, hezkuntzak erdigunean egon behar du diskriminazioaren kontrako politika eraginkorretan, etorkizuneko belaunaldietan dituzten ondorioengatik. Hori dela-eta, askotariko neurriak hartu beharko genituzke kontuan, eta, horien artean, inor diskriminatuko ez den eskola inklusiboa lortzearekin lotutako asko daude.

Eskola jakin batzuetan, ikasle migratzaile, ijito edo maila sozioekonomiko baxuko asko pilatzen dira⁶⁸⁵, nahiz eta hezkuntzako agintariek fenomeno horri erantzuteko ahaleginak egin eta proposamen ugari egon. Ikasle behartsuak pilatzeak absentismo-indizeak altuak izatea eta emaitza akademikoak txarrak izatea eragin dezake.

Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoak, abenduaren 29ko 3/2020 Lege Organikoaren bidez aldatu ondoren, onarpen-arauak aplikatzean berdintasuna bermatzeko neurri zehatzak jasotzen ditu⁶⁸⁶. 15/2022 Legeak⁶⁸⁷ ere ildo bereko neurri bereziak garatzea aurreikusten du.

Euskadiko hezkuntza-administrazioak, eskola inklusiboaren eremuan, urteak daramatza gizarte- eta hezkuntza-zaurgarritasuneko egoeran dauden ikasleak pilatzen dituzten zentroei laguntzeko programak garatzen. Gainera, bizikidetza-programak abiatu ditu, tratu ona sustatzeko eta eskola-jazarpena jorratzeko⁶⁸⁸. Eusko Legebiltzarrak 2022ko apirilaren 7an onetsitako Hezkuntza Itunean, besteren artean, eskola-segregazioa jorratzea aurreikusten da; izan ere, erronka handia da, oraindik ere, hezkuntza-zentroetan ikasleak modu orekatuan banatzea eta emaitza akademikoak hobetzea. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea baliatu dadin, oso interesgarria da arrakasta akademikoa eta bizikidetza bermatzeko eta eskola-segregazioari aurre egiteko neurriak aurreikusi eta abiatzea.

⁶⁸⁵ Arartekoak eskola baten kasua aztertu zuen: ARARTEKOA, Arartekoaren 2019R-597-19 Ebazpena, 2019ko azaroaren 6koa. Honen bidez, Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailari gomendatzen zaio ebalua dezala Ordiziako haur eta lehen hezkuntzan funts publikoak jasotzen dituzten ikastetxeetan 2019-2020 ikasturterako jada onartu diren plangintza-erabakiek zer eragin izan dezaketen, eta neurri zuzentzaileak har ditzala ikastetxe horien artean eskolatutako ikasleak banatzean oreka handiagoa sustatzen laguntzeko.

⁶⁸⁶ Ikusi 30., 81., 84., 86. eta 87. artikulua.

⁶⁸⁷ Ikusi 13. eta 14. artikulua.

⁶⁸⁸ Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko 2022-2025eko Planak, programazio-neurrien artean, autonomia-erkidegoko, udaletako eta foru-aldundietako teknikariek osatutako lantalde bat sortzea proposatu du, hausnartu dezan udalerrri-mailan zer-nolako ondorioak izan ditzakeen eskola batean jatorri eta/edo arbaso atzerriarrekiko ikasleak pilatzeak.

19. Diskriminazioa jasaten duten kolektiboek etxebizitza eskuratzeko izaten dituzten zailtasunak eta bizitegi-segregaziorako arriskua

Etxebizitza bat edukitzea ezinbesteko baldintza da beste eskubide eta askatasun asko (bereziki, eskubide sozialak) baliatzeko. Etxebizitza eskuratzen laguntzeko eta sektore pribatuan diskriminazioari aurre egiteko neurriak, beraz, erabakigarriak dira pertsonen bilakaera sozial eta garapen egokiak izan ditzaten eta bizitza duina izan dezaten.

Kolektibo jakin batzuetako pertsonen ezin izaten dute etxebizitzarik alokatu, ezta lanagatik diru-sarrerak dauzkatenean edo prestazio ekonomikoen titularrak direnean ere, eta egoera horrek haurrei eta nerabeei eragiten die bereziki.

15/2022 Legeak tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea etxebizitzaren arloan ere aplikatzea aurreikusten du. Administrazio publikoek tratu-berdintasunerako eta bizitegi-segregazioa ez jasateko eskubidearekin begirunetsuak izango diren hirigintza- eta etxebizitza-politikak diseinatu behar dituzte. Lege horretan, oso aintzat hartzen dira zaugarritasun-egoeran dauden etxegabeen edo etxebizitza bat eskuratu eta erabiltzeko orduan diskriminazioa jasan dezaketen pertsonen premiak. Halaber, adinekoen, desgaitasunen bat dutenen eta osasun-patologia edo nahasmendu larriak edo ezgaitzaileak edukitzeko arriskuan dauden edo horretarako joera duten pertsonen autonomia eta bizitza independentea bermatzeari begirako politikak sustatu behar direla xedatzen du.

Etxebizitzaren araudian eta plangintza-tresnetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea txertatzean, kontuan hartu beharko lirateke 15/2022 Legeak finkatu dituen parametroak eta etorkizuneko euskal araudiak eremu honetan ezartzen dituenak. Garapen-araudiak eta EAEko Etxebizitzari buruzko Plan Gidariak diskriminazioaren aurkako xedapenak jaso beharko lituzkete, honako hauei aplikatzeko: etxebizitza publikoaren hornitzaileak, salmenta- eta errentamendu-zerbitzuen hornitzaileak, higiezin bitartekaritzakoak, iragarkien atarrietakoak eta etxebizitzak jendaurrean eskaintzen dituzten pertsona fisiko edo juridikoak.

VII.5. EREMU SOZIAL ETA KOMUNITARIOA

20. Diskriminazioaren eraginpeko kolektiboen inguruko antolakunde sozialek eta aholkularitza-erakundeek berdintasunaren sustapenean eta diskriminazioaren aurkako borrokan parte hartzea.

Antolakunde sozialak beharrezko laguntzaileak dira diskriminazioaren aurka borrokatzeko politikak eta programak formulatu, aplikatu eta ebaluatzeko orduan. Kolektibo diskriminatuetakokideek parte hartu beharko lukete kontsultarako erakunde eta batzordeetan, politikei eta programei buruzko elkarrizketa publikoari eta horien ebaluazioari laguntzeko.

Euskadin, elkarrizketa zibilean ibilbide luzea egina duten hainbat kontsulta-kontseilu parte-hartzaile daude⁶⁸⁹, eta, lege-esparru berrian, kontuan hartu beharko lirateke. Kontsultarako kontseilu horien jardunean, tratu-berdintasunaren sustapenak eta diskriminazioaren kontrako borrokek garrantzi handia izan behar dute.

21. Gorroto-diskurtsoari aurre egiteko neurriak.

“Gorroto-diskurtso” deritzonak gero eta arreta handiagoa bereganatzen du, diskriminazioa jasaten dutenen bizitzari, osotasunari, duintasunari eta eskubideei eragiten dieten jokabide diskriminatzaileen jatorria izaten delako. Estereotipoek, aurreiritziek eta zurrumurruek, askotan, gorroto-diskurtsoak izaten dituzte oinarri. Komunikabideek zeregin handia betetzen dute iruditeria kolektiboa eraikitzeko orduan. Batzuetan, kontu arazotsu, partzial eta estigmatizatzaileen inguruan biltzen dute informazioa, eta kolektibo zaugarrietako kideei egozten dizkiete abusuzko edo delituzko jarduketa zehatz batzuk. Horrek ondorio katalizatzaile ezkorra izaten du iritzi publikoan eta sare sozialetan; batez ere, diskurtso publikoari eragiten dionean. Ondorioz, jokabide diskriminatzaile, sektario eta baztertzaileak elikatzen dituzten iritziak legitimatzen dira.

Internetek eskaintzen dituen aukerek asko areagotu dute diskurtso mota horien oihartzuna; beraz, berdintasunaren sustapenaren erronka handienetako bat da adierazpen-askatasunerako oinarritzko eskubidea egoki mugatzea, muga legal eta etikoak ezarriz eta, aldi berean, hedabideetan eta sare sozialetan zabaltzen diren eduki eta balorazio diskriminatzaileak auzitan jarriko dituen pentsamendu kritikoa sustatuz.

Lineako plataformetako hornitzaile batzuek legez kanpoko edukiak ezabatzeko aurreapenak egin badituzte ere, modu boluntarioan gainera, ahalegin etengabea egin

⁶⁸⁹ Besteak beste: Euskal Autonomia Erkidegoko herritar etorkinen Integrazio eta Partaidetza Sozialerako Foroa, elkarrizketa zibilerako mahaiak, Euskal Autonomia Erkidegoko ijito herriaren erabateko sustapenerako eta partaidetza sozialerako kontseilua, ADOS batzordea (Euskadiko komunitate islamiarrekiko bizikidetzaren sustatzea du helburu), eta Erljiioarteko Euskal Kontseilua sortzea aurreikusita da.

behar da linean eduki bidegabeak erreproduzitzeko dauden aukeren bilakaera aztertzeko eta erantzun egokia emateko, edukion inpaktua eten edo desbideratze aldera.

Hori dela-eta, ikus-entzunezkoen kontseilu bat sor liteke, edota komunikabide sozialak, publizitatea, Internet, sare sozialak eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak garatzen dituzten enpresak autoerregulatzeko akordioak sustatu, beste jarduketara posible batzuen artean.

Oraintxe bertan, Espainiak lineako legez kanpoko gorroto-diskurtsoari aurre egiteko protokolo bat dauka⁶⁹⁰, EBren Gomendioan oinarritua⁶⁹¹, non erakundeetako eta antolakunde sozialetako ordezkariak eta datuak gordetzeko zerbitzuen hornitzaileek parte hartu baitute.

Dudarik gabe, oso zaila da gorroto-diskurtsoari erantzutea, eta ez zigor-irismena du-elako bakarrik (delitua da), baita askotariko jarduketak biltzen dituelako ere, komunikabideak eta ikus-entzunezkoek parte hartzen dutelako eta askotan adierazpen-askatasunerako oinarritzko eskubidearekin talka egiten delako. Horrenbestez, jarduketak eta erantzunak bilduko dituen eta eman diren gomendioak aintzat hartuko dituen jarduketa-plan bat egitea eska daiteke.

Interesgarria litzateke, era berean, EAEko egoerara eta testuingurura egokitutako tresna, protokolo edo estrategia bat edukitzea.

VII.6. GERTAKARI DISKRIMINATZAILEEN EDO ARRAZISTEN BIKTIMEI EDO DISKRIMINAZIOA JASAN DEZAKETEN PERTSONEI ZUZENDUTAKO JARDUKETAK

22. Diskriminazioa jasan dezaketen pertsonen eta gertakari diskriminatzaileen edo arrazisten biktimei informazioa, aholkua eta bidelaguntza ematea.

EBren Biktimen Eskubideei buruzko Estrategiak (2020-2025)⁶⁹² ekintza giltzarri batzuk proposatzen ditu, biktimen eskubideen babesa hobetzeko eta premia bereziak dauzkaten biktimak aintzat hartzeko helburuz. Biktimei aitortutako eskubideak

⁶⁹⁰ BOTERE JUDIZIALAREN KONTSEILU NAGUSIA eta beste batzuk, *Protocolo para combatir el discurso de odio ilegal en línea...*, op. cit.

⁶⁹¹ Batzordearen 2018/334 (EB) Gomendia, 2018ko martxoaren 1ekoa, legez kanpoko online edukiei modu eraginkorrean aurre egiteko neurriei buruzkoa.

⁶⁹² EUROPAKO BATZORDEA, *Estrategia de la UE sobre los derechos de las víctimas (2020-2025)*, op. cit.

biktimaren nazionalitatea edozein izanda ere aplika daitezke, legezko egoitza-baimena eduki zein ez⁶⁹³.

Diskriminazioaren biktima errealek edo potentzialek, informazio egoki eta osoa ematen bazaie, ordenamendu juridikoak zer eskubide esleitzen dizkien eta eskubideak baliarazteko zer baliabide dauzkaten jakin dezakete⁶⁹⁴.

Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko 2022-2024ko II. Ekintza Planak⁶⁹⁵, lehenengo ekintza-lerroan, gorroto-delituen biktimei eman beharreko laguntza eta babesa jasotzen ditu.

15/ 2022 Legeak, 5. artikuluan, informazio guztia modu ulergarrian jasotzeko esku-bidea aitortzen die diskriminazioaren biktimei, baita haien egoera pertsonalari buruzko aholkularitza jasotzekoa ere, haien testuinguruaren, beharrezanaren eta gaitasunen arabera egokituta, administrazio publikoek dituzten zerbitzuen, erakundeen edo bulegoen bidez. Doako Laguntza Juridikoari buruzko urtarrilaren 10eko 1/1996 Legearen 6. artikuluan ezartzen denaren antzeko aurreikuspena jasotzen du, artikulua horretan aipatzen diren kolektiboek dagokienez. Hori dela-eta, interesgarria litzateke araudi autonomikoa berrikustea (zehazki, Doako laguntza juridikoari buruzko urriaren 30eko 153/2018 Dekretua), 15/2022 Legearen lege-aurreikuspen berria txertatze aldera.

Oraintxe bertan, EAEn zenbait zerbitzuek ematen dituzte informazioa eta aholkularitza⁶⁹⁶. Gainera, gorroto-gertakari arrazisten, xenofoboaren, antigitanen eta LGBTIfobikoen aurrean tokian-tokian jarduteko gida⁶⁹⁷ bat dago, beste gida batzuen artean⁶⁹⁸, eta, gida horri esker, horrelako gertakarietan zer prozedura jarraitu behar den jakin dezakegu.

⁶⁹³ 4/2015 Legea, apirilaren 27koa, Delituaren Biktimaren Estatutuari buruzkoa (BOE, 2015eko apirilaren 28koa, 101. zk.), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4606>.

⁶⁹⁴ Ikusi ANDALUCÍA ACOGE, *Guía práctica para la aplicación del estatuto de la víctima*, eskuragarri hemen: <https://acoge.org/wp-content/uploads/2017/03/GuiaEstatutoVictima.pdf>.

⁶⁹⁵ BARNE-MINISTERIOKO SEGURTASUNEN ESTATU-IDAIZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio 2022-2024*, op. cit.

⁶⁹⁶ Eraberean sarea, Berdindu zerbitzua, arraza- edo etnia-diskriminazioaren biktimei laguntza eta orientazioa ematen dizkien ACCEM zerbitzua eta desgaitasunaren eremuan (fisiko-funtzionala, intelektuala...), osasun mentalaren eremuan edo haurren eremuan lan egiten duten antolakunde sozialek eskaintzen dituzten informazio- eta aholkularitza-zerbitzuak.

⁶⁹⁷ EUSKO JAURLARITZAREN BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA, *Gorroto arrazista, xenofobo, antigitano eta LGBTIfobikoko gertakarien aurrean tokian-tokian jarduteko gida*, op. cit.

⁶⁹⁸ Barne Ministerioaren Gorroto Delituen kontra Borrokatzeko Bulego Nazionalak jarduera onen gida bat argitaratu du gorroto-delituak salatzeke, eta jarduketa salatzeke orientazioa eta baliabideei

Informazio- eta aholkularitza-zerbitzu ugari egoteak, hortaz, koordinatzeko eta lankidetzan aritzeko ahaleginak egitea eskatzen du.

Nolanahi ere, interesgarria litzateke informazio- eta aholkularitza-zerbitzuak nahiz prestazioak jasoko lituzkeen mapa bat edukitzea. Gabeziak hautematen, zerbitzuen eraginkortasuna eta efikazia hobetzen eta bikoiztasunak saihesten lagunduko luke horrek. Halaber, helburu berberarekin, interesgarria litzateke haurrei eta nerabeei informazioa emateko dauden zerbitzu espezifikoiei buruz hausnartzea.

23. Jarduketa eta jokabide diskriminatzaileen prebentzioa, babesa eta erreparazioa: neurri osagarriak.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearen erabilera berrantolatu bermatzeko, neurri erreaktiboetatik (hala nola, salaketa judizialek edo administrazio-erreklamaziotik) harago joango den neurri-sorta handi bat aurreikusi behar da, egiturazko faktore batzuk ezin daitezkeelako eten erantzun penal edo zehatzailearen bidez bakarrik.

Gainera, zerbitzu publikoetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratu izanagatik salaketa guztiek ekarri behar dute barne-ikerketara eraginkor bat egitea eta ikerketa horren arabera beharrezkoak diren prebentzio-, erreparazio- edo diziplina-neurriak hartzea. Bestetik, 15/2022 Legearen 29. eta 31. artikuluek, beste neurri batzuen artean, jarduketa osagarriak aurreikusten dituzte, agintaritza publikoak diskriminazio-kasu baten berri duenerako.

Halaber, prebentzioko eta ekintza positiboko neurri espezifikoak behar dira berdintasuna praktikan berma dadin, talde edo pertsona jakin batzuek abiapuntuan dituzten desabantailak konpentsatuz. Neurriok arau-esparru egoki bat eduki beharko lukete. Hona hemen adibide bat: 193/2023 Errege Dekretua, apirilaren 20koa, ezgaitasunen bat duten pertsonak espazio publiko hirituetara eta eraikinetara sartu eta horiek erabiltzeko behar dituzten oinarrizko irisgarritasun eta bereizkeria ezeko baldintzak onesten dituen⁶⁹⁹.

---

buruzko informazioa ematen ditu (adibidez, Delituaren Biktimei Laguntzeko Bulegoei buruzkoa). BARNE MINISTERIOAREN GORROTO DELITUEN KONTRA BORROKATZEKO BULEGO NAZIONALA, *Guía de buenas prácticas para la denuncia de los delitos de odio*, Barne Ministerioa, Idazkaritza Nagusi Teknikoa, Madril, 2020, hemen eskuragarri: <https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/Delitos-de-odio/descargas/Guia-de-buenas-practicas-para-la-denuncia-de-los-delitos-de-odio.pdf>.

⁶⁹⁹ 193/2023 Errege Dekretua, apirilaren 20koa, ezgaitasunen bat duten pertsonak espazio publiko hirituetara eta eraikinetara sartu eta horiek erabiltzeko behar dituzten oinarrizko irisgarritasun eta

15/2022 Legeak ezartzen du neurri horiek hartu behar direla arrazoi babestuak daudenean; hots, tratu desberdina eman behar da, edozein diskriminazio edo desabantaila prebenitu, desagerrarazi eta, hala badagokio, konpentsatu dadin dimentsio kolektibo eta sozialean. Era berean, lege horrek balioesten duenez, tratu berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratzen da, diskriminazio edo desabantaila bati aurre egiteko arauzko betebeharrak edo betebeharrak konbentzionalak betetzen ez direnean.

Erligio- eta kultura-aniztasuna kulturarteko harmonizazioaren, arrazoizko egokitzapenaren eta itundutako doikuntzaren bidez kudeatu behar da, gizartearen konplexutasunari eta aniztasunari erantzuteko eta zeharkako diskriminazioko edota bereizgabetasunaren ondoriozko diskriminazioko egoerak prebenitzeko.

Erreparazioa ere gatazkak konpontzeko bide judizialaz bestelako mekanismoen bidez gauzatu daiteke; adibidez, bitartekaritzaren eta kontziliazioaren bidez edo lehengoratzeko zirkuluen bidez (ikusi 14. ondorioa).

VII.7. ERRONKA BERRIAK: ADIMEN ARTIFIZIALA

24. Adimen artifiziala: diskriminazioaren aurkako bermeak, erabakiak hartzeko mekanismo automatizatueta.

Ezin dezakegu ukatu teknologiak sekulako ekarpena egin duela administrazio-erabakiak eraginkortasunez har daitezen. Halere, oso garrantzitsua da adimen artifizialak (lanak algoritmoen bidez automatizatzen dituen teknologia) talde batzuen (zehazki, talde zaugarrienen) kontrako jokabide diskriminatzaileei bide ez ematea. Eginkizun eta erabaki batzuk adimen artifizialeko sistemen esku uzteak arriskuak dakartzkie giza eskubideei, eta zaila da arriskuok bideratzea (behintzat, berehala), sistemen diseinuan eta funtzionamenduan berme jakin batzuk aurreikusi ezean.

Adimen artifizialak, gizakiok sortzen eta garatzen dugunez, gizartean dauden joerak izan ditzake. FRAk, "Algoritmoen joera: adimen artifiziala eta diskriminazioa" azterlanean⁷⁰⁰, azaltzen du joerak sortzen direla, talde demografiko zehatzak bakarrik

bereizkeria ezeko baldintzak onesten dituen (BOE, 2023ko martxoaren 22koa, 69. zk), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2023-7417>.

⁷⁰⁰ FRAren ikerketak lehen aldiz jaso ditu adibide jakin batzuk, azaltzeko algoritmoetan joera nola sortzen den eta joera horrek norbanakoen bizitzan nola eragin dezakeen. Zehazki, polizia-ekintza prediktiboa aztertu zuen, non aurretiko joera bat denborarekin areagotu egiten baita eta, ondorioz, polizia-ekintza diskriminatzaileak sortu baitaitezke; halaber, etnia- eta genero-joera aztertu zuen diskurtso iraingarriak detektatzeko sistemetan. FRA, *Bias in Algorithms: Artificial Intelligence and*

islatzen dituzten datuekin edo gizartean nagusi diren joerak zuzenean islatzen dituzten datuekin elikatzen bada teknologia.

Mugetako kontroletan edo beste zerbitzu publiko batzuetan, eremu publikoko ekitaldien gainbegiraketan eta, oro har, herritarren segurtasunaren arloan datu biometrikoak, identifikazio biometrikoa eta bestelako ezagutze-sistema batzuk erabiltzaileak arrisku handiak ekar ditzake, kontuan hartzekoak. Adimen artifiziala elikatzen eta orientatzen duten datuen joera diskriminatzaileen detekzioak eta zuzenketak, hortaz, garapen teknologikoari lagundu behar diote.

Adimen artifiziala modu etiko eta fidagarrian erabili behar da, bat etorrita oinarrizko eskubideekin, eta bermeak ezarri behar dira ezagutze-sistemetan tratu-berdintasunaren eta diskriminazio ezaren printzipioa urratu ez dadin; besteak beste, defentsarako, errugabetasun-presuntziorako, pentsamendu-askatasunerako, zirkulazio-askatasunerako, bilera baketsuetarako eta elkartzeko eskubideak bermatuz. FRAk iradoki moduan⁷⁰¹, algoritmoek eduki ditzaketen edo denborarekin garatu ditzaketen joerak identifikatu eta baztertu behar dira, edozein arrazoitan oinarritutako diskriminaziorik sor ez dadin.

Ondorioz, kontrol-neurri egokiak aurreikusiko dituen araudi bat sortu beharko litzaiteke, adimen artifizialeko sistemen ondorioak sistematikoki ebaluatuz, giza eskubideen arloan egon daitezkeen arriskuak identifikatu eta arindu ahal izateko; horretarako, besteak beste, gardentasuna ezinbesteko bihurtzen da aplikazio informatikoen diseinuan eta erabileran.

15/2022 Legearen 23. artikulua esaten duenez, administrazio publikoek mekanismo batzuk martxan jartzen lagunduko dute⁷⁰², administrazio publikoetan erabakiak hartzeko erabiltzen diren algoritmoek kontuan har ditzaten joerak murrizteko irizpideak, gardentasuna eta kontu-ematea, teknikoki egingarria bada. Mekanismo horietan, diseinua eta entrenamendu-datuak ere kontuan hartuko dira, eta inpaktu diskriminatzaile potentziala jorratuko da. Legeak honako hauek aipatzen ditu, erreferentziazko

---

Discrimination, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2022, hemen eskuragarri: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/25847>.

⁷⁰¹ *Idem*

⁷⁰² Ikusi GERARDS, J., XENIDIS, R., *Algorithmic discrimination in Europe Challenges and opportunities for gender equality and non-discrimination law*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2021. Txostenean, azpimarratu egiten da adimen artifizialak arriskuak sortzen dituela diskriminazioaren aurkako eta tratu-berdintasunaren aldeko borrokan, eta diskriminazio-modalitate hori detektatu eta zuzentzeko jarduera onak proposatzen dira, baita legezko neurriak eta irtenbide teknikoak ere, algoritmoen diskriminazioaren arazoari aurre egiteko. Eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/544956>.

esparru gisa: Adimen Artifizialaren Estrategia Nazionala⁷⁰³, Eskubide Digitalen Gutuna⁷⁰⁴ eta adimen artifizialaren inguruko egitasmo europarrak⁷⁰⁵.

Amaitzeko, Euskadiko administrazio publikoek ahalegina egin beharko lukete enpresek algoritmoak programatu, erabili eta merkaturatzean aintzat hartu beharko lituzketen jarraibideak eta jokabide-kodeak emateko eta jarraibideok aldizka berrikusteko, balitekeelako berdintasunaren eta diskriminazio ezaren printzipioa ez betetzea.

VII.8. BERDINTASUNARI BURUZKO DATUAK BILTzea ETA AZTERLANAK EGITEA; PRESTAKUNTZA ETA SENTSIBILIZAZIOA

25. Datuak banakatuta biltzea, giza eskubideen ikuspegiarekin. Politika publikoak diseinatzeko azterlanak egitea.

Europako eta nazioarteko erakundeak bat datoz esatean datu banakatuak falta direla ondo oinarritutako politika publikoak egiteko.

Arauetan, algoritmoetan, jarreretan, jokabideetan edo politika publikoetan diskriminazio-patroiak detektatzen dira, eta, beraz, iturri desberdinetatik bildu behar dira datuak, definizio eta kategoria estatistiko koherenteak sustatzearekin batera. Halaber, administrazio-ebazpenen eta epai judizialen ondoriozko kasuistika aztertu behar da, eta azterlan zorrotzak egin. Era berean, datuak eskuratuta, prozedura administratibo eta judizialean zeharkako diskriminazioa dagoela adierazteko behar den informazioa eduki dezakegu. Azterlanak, estatistikak eta memoriak interes publikoko parametroetatik abiatuta egiteko betebeharrak esparru juridiko egokia eduki beharko luke, baita garapen-araudia ere.

EAEn, gero eta azterlan eta txosten gehiago egiten dira tratu-berdintasunari, diskriminazioari eta gorroto-gertakariei buruz, gure azterlanean esan dugun bezala; alabaina, giza eskubideen ikuspegiaren oinarritutako datu banakatuak behar dira oraindik

⁷⁰³ EKONOMIA-GAIEN ETA TRANSFORMAZIO DIGITALAREN MINISTERIOA, *Estrategia Nacional de Inteligencia Artificial*, 1.0 bertsioa, hemen eskuragarri: <https://portal.mineco.gob.es/es-es/ministerio/areas-prioritarias/Paginas/inteligencia-artificial.aspx>.

⁷⁰⁴ Gutunean, ingurune digitaletan berdintasunez tratatzeko, diskriminaziorik ez jasateko eta ez baztertzeko eskubidea aitortzen da, baita algoritmoak erabiltzen diren erabakietan eta prozesuetan ez diskriminatzea bermatzeko eskubidea ere. ESPAINIAKO GOBERNUA, *Carta de derechos digitales*, hemen eskuragarri: https://www.lamoncloa.gob.es/presidente/actividades/Documentos/2021/140721-Carta_Derechos_Digitales_RedEs.pdf.

⁷⁰⁵ 2020ko otsailaren 19an, Europako Batzordeak *Libro Blanco sobre la inteligencia artificial*, op. cit. argitaratu zuen, bikaintasunera eta konfiantzara begirako ikuspegi europar bat, lege-proposamen baterako bidea markatzen duena.

ere. Tratu-berdintasunari buruzko azterlanak eginez gero, nazioarteko estandarrak errespetatuta, hobeto ezagutuko ditugu diskriminazioaren kausak, hedadura, bilakera, izaera eta ondorioak.

Intimitaterako eskubidea eta datuen babeserako eskubidea babesteko araudia ere datu-bilketarako zailtasunen oinarrian dago. Dena dela, araudiak baldintza batzuk ezartzen ditu, datu pertsonal garrantzitsuen bilketa eta prozesaketa baimentzeko, eta, kasu batzuetan (adibidez, desgaitasunari edo adinari buruzko datu-bilketan), ez dago lege-eragozpenik. Zentzu horretan, "berdintasunari buruzko datuen"⁷⁰⁶ bilketak ordenamendu juridikoa bete behar du; zehazki, datuen babesari eta giza eskubideei buruzko araudia.

26. Eragile publiko eta sozialak eta herritarrak oro har giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean prestatzea eta arrazakeriaren eta diskriminazioaren kausen eta ondorioen inguruan sentsibilizatzea.

Diskriminazioaren aurkako edozein politikatan, ezinbesteko helburua da eragile publiko eta pribatuak prestatzea. Diskriminazioari buruzko prestakuntzaren premiak jardun publikoari eta enpresei eragiten die. FRAk eta beste erakunde batzuek (hala nola, Europar Batasunaren Polizia Prestatzeko Agentziak (CEPOL))⁷⁰⁷, prestakuntza-baliabide eta -tresna ugari garatu dituzte. EAEn, Ikuspegik eta Biltzenek materialak lortzen, biltzarrak antolatzen eta prestakuntza ematen lagundu dute, diskriminazioaren jatorria, irismena eta babes-esparrua ezagutzera emateko.

Garrantzitsua da prestakuntza hori justizia-administrazioa, polizia⁷⁰⁸, biktimei laguntzeko zerbitzuetara eta orientazio eta aholkularitza juridikoko zerbitzuetara (abokatuen elkargoetako ofiziozko txandetara eta abarretara) hedatzea. 15/2022 Legeak

⁷⁰⁶ Timo Makkonen-ek egindako *European handbook on equality data 2016 revision* eskuliburutik hartu dugu berdintasun-datuen definizioa. Datuok informazio-elementutzat jotzen dira, eta berdintasun materialaren egoera deskribatu eta aztertzeke balio dute. Informazioa, jatorrian, kuantitatiboa edo kualitatiboa izan daiteke. Desberdinkeriak edo desberdinkerien arrazoiak edo desberdinkeriek gizartean dituzten ondorioak islatzen dituen informazio erantsia izan dezake. Diskriminazio ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruzko goi-mailako taldera atxikitako berdintasun-datuen azpitaldeak definizio berbera proposatzen du; informazio gehiago izateko, ikusi: <https://fra.europa.eu/en/project/2019/subgroup-equality-data>.

⁷⁰⁷ EBren agentzia bat da, eta Europako eta nazioarteko poliziaren lankidetzat sustatzen du, prestakuntzaren bidez. Informazio gehiago izateko, kontsultatu bere web-orria: <https://www.cepoleuropa.eu/es>.

⁷⁰⁸ Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko 2022-2024ko II. Ekintza Planak, 5. ekintza-lerroan, segurtasun-indarretako eta -kidegoetako kideak gorroto-delituen kontrako borrokan prestatu, sentsibilizatu eta kontzientziatu behar direla esaten du. BARNE-MINISTERIOKO SEGURTASUNEKO ESTATUIDAZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio 2022-2024*, op. cit.

berariaz jasotzen du prestakuntza espezializatua eman behar zaiela Fiskaltzako ki-deei, babestu beharreko kolektiboei dagokienez.

Halaber, administrazio publikoetako sektoreetara, espetxeetako langileengana, gizarte-zerbitzuetara, osasun-langileengana, hezkuntzako langileengana eta, oro har, funtzio publikora iritsi beharko litzateke. Bestetik, prestakuntza espezifikoak prestatu beharko lirateke gizarte-eragileentzat eta komunikabideetako langileentzat.

Berdintasun-arloko prestakuntza funtsezkoa da kalitateko arreta eskaini ahal izateko, eta faktore giltzarria da dauden aurreiritziak eraisteko gai den pentsamendu kritikoa sustatzeko.

Giza eskubideei eta diskriminaziorik ezari buruzko prestakuntza-programak indartu eta zabaldu behar dira, baita babes- eta erreparazio-neurriei buruzko kontuak ere, bat etorrita indarreko lege-esparru berriarekin.

27. Herritarrak iruditeria diskriminatzaileak erreproduzitzearen inguruan sentsibilizatzea

Ezinbestekoa da jarrera aktiboa sustatzea komunikabideetan eta sare sozialetan kolektibo jakin batzuei buruz dabilen informazioaren aurrean. Horretarako, iruditeria diskriminatzaileak erreproduzitzen dituzten mekanismoak zein diren aztertu beharko litzateke, eta kolektibo diskriminatuen kontrako aurreiritzirik gabeko pentsamendua bultzatu.

Eremu honetan, oso interesgarriak dira Euskadiko udalerrri askotan abiatu diren zurrumurruen aurkako esperientziak, baita mezuetan eta informazioetan aurreiritziak eta estereotipoak indargabetzeko garatu den sarea ere.

Berdintasunarekin eta diskriminazioaren aurkako borrokarekin lotura daukaten oroitzapen-egunak ospatzea mekanismo baliagarria izan daiteke jokabide diskriminatzaileak justifikatzen dituzten diskurtso iraingarriak desagerrarazteko.

Halaber, helburu honetan, garrantzitsua da herritarrei jakinaraztea zein den gorrotoan eta diskriminazioan oinarritutako delitu eta arau-hausteei ezar dakiekeen esparru juridikoa baita zein diren arau-hausteei eta zehapenei dagokienez ezartzen diren xedapenak ere; batez ere, 15/2022 Legea onetsi ondoren edo, hala badagokio, etorkizuneko euskal araudia onetsi ondoren.

Berez, benetan interesgarria da administrazio publikoek, beren kabuz edo, bestela, historikoki diskriminatu izan diren kolektiboen eskubideen aldeko antolakunde sozia-
lekin lankidetzan, kolektibo jakin batzuei eragiten dien eta aurreiritzien nahiz estig-
men iturri den informazio partzial eta zehaztugabeari aurre egiteko ahaleaginean ja-
rraitzea eta ahaleginak areagotzea.

GOMENDIOAK

Gomendio hauek emateko, oso kontuan hartu dugu Tratu berdintasunerako eta Dis-
kriminaziorik Ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integrala: azterlan hau egin bi-
tarte onetsi dute, eta betebeharrak ezartzen dizkie botere publikoei. Bestetik, na-
zioarteko erakunde txostenak eta gomendioak izan ditugu kontuan, batez ere
nazioartean aitortu eta garatu direlako berdintasunerako eskubidea –oinarrizko giza
eskubide gisa– eta diskriminazioaren aurkako borroka.

Azterlanean adierazi moduan, helburua ez da emakumeen eta gizonen berdintasuna
sustatu eta bermatzeari begirako politika publikoei buruzko proposamenak egitea,
Euskadiko politika publikoetan ibilbide luzea egina duten legedi eta garapen propioak
baitauzkate.

Aurreko ondorioetatik, labur, honako **gomendio** hauek atera ditzakegu:

1. Euskadin lege integral bat egin eta onestea tratu-berdintasunerako eta diskrimi- nazioari ez izateko arloan.

Gure ustez, aurrera egin behar dugu esparru juridiko propio bat egiteko orduan, au-
rreikusit moduan. Hala, esparru juridiko horrek helburu izan behar du tratu-berdinta-
sunerako eskubidea eta diskriminazioaren debekua oro har eta zeharka bermatzea,
legediari eta araudi sektorialari koherentzia juridikoa ematea edota diskriminazioaren
aurkako neurriak nahiz ekintza positibokoak hartzeko esparru zehatz bat sortzea.
Esparru juridiko horrek, bereziki, honako gai hauek arautu behar ditu: biktimen ba-
besa eta erreparazioa, plangintza estrategikoa eta diskriminazioaren kontrako neu-
rriak sustatzeko eta neurrien eraginkortasuna bermatzeko behar diren egiturak.

2. Araudi sektoriala egin eta egokitzea.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatze aldera go-ragoko estandarrak txertatzeak berekin dakar araudi sektoriala egitea eta diskrimina-zioaren aurkako arloan zorrotzenak diren postulatuetara egokitzea, oraingo araudia ebaluatu eta berrikusiz eta, hala badagokio, araudi berria eginez, diskriminazioaren aurkako neurriak eta ekintza positibokoak edo bestelakoak hartzeko eta biktimak babestu eta erreparatzeko.

3. Hausnartu egin behar dugu EAEn aukerarik dagoen diskriminazioaren aurkako arloan berdintasunerako erakunde independente eta egoki hornitu bat sortzeko.

Erakundeetan eta gizartean tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza sustatzeko, diskriminazioaren aurkako arloan eginkizunak izango dituen erakunde espezializatu eta independente bat sortu behar da, eta abian jarri. Hautatzen den ereduaren araberakoak izango dira erakundearen izaera eta irismena.

4. Maila anitzeko koordinazioa hobetzea Estatutako Administrazio Orokorrekin eta Euskadiko administrazio publikoen artean.

Hainbat erakunde-mailari dagokie diskriminazioaren kontra borrokatzea eta tratu-berdintasuna sustatzea; hortaz, hori lortzeko, funtsezkoa da administrazio publiko guz-tien artean lankidetzeta eta koordinazioa egotea.

5. Diskriminazioaren aurkako borroka erdigunean edukiko duten eta jarraipena nahiz ebaluazioa egiteko adierazleak aurreikusiko dituzten plangintza-tresnak eta estrategiak egitea.

Administrazio-plangintzak neurriak hartu behar ditu, ordenamendu juridikoan de-be-katzen den edozein arrazoitan oinarritutako diskriminazio-era oro prebenitu, desage-rrarazi eta zuzentzeko. Arlo honetan, proposamen posible ugari daude, baina giza eskubideen ikuspegia eduki behar dute, eta sektore publikoari nahiz pribatuari apli-katzeko modukoak izan. Bestetik, ekintza positiboko neurriak hartzeko tarte handia dago; bereziki, poliziaren identifikazioari, informazioaren tratamenduari eta kolektibo zaurgarrien aurkako gertakari arrazisten eta gorroto-gertakarien kontrako borrokari dagokienez. Era berean, lehentasunezkoa da hezkuntzari buruzko araudian jasotzen

diren neurriak (eskola inklusiboa lortzeari, emaitza akademikoak hobetzeari eta eskola-segregazioaren aurka borrokatzeari buruzkoak) eta etxebizitza duin eta egokia eskuratzeko aurreikusita dauden legezko neurriak benetan aplikatzea.

6. Antolakunde sozialek eta diskriminazioaren xede diren kolektiboek kontsulta-organoetan parte har dezaten sustatzea.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzea helburu duten neurriak formulatu, aplikatu eta ebaluatzeko, ezinbestekoa da diskriminatzen diren kolektiboek parte hartzea. Horretarako, prozedurazko bideak ezarri behar dira, kolektibo horiek kontsulta-organoetan benetan eragitea ziurtatzeko.

7. Gorroto-diskurtsoari aurre egiteko jarduketak garatzea.

Gorroto-diskurtsoak jokabide diskriminatzaileak eta diskriminazio sistemikoa elikatzen dituzenez, askotariko proposamenak hartu behar dira kontuan; batez ere, zigor-arloan eraginik ez edukitzeagatik gutxien garatu direnak (hala nola, Euskadiren egoerara eta testuingurura egokitutako tresna, protokolo edo estrategia bat).

8. Jarduketa diskriminatzaileen edo arrazisten biktima errealei eta potentzialei informazioa, aholkua eta bidelaguntza ematea.

Diskriminazioaren kontrako araudiari eta berorren aplikazioari buruzko informazioari, aholkularitzari eta bidelaguntzari buruzko eskubidea bermatzeko, azterlan bat egin behar da, dauden informazio- eta aholkularitza-baliabideei eta baliabideok eskaintzen dituzten prestazioei buruzko mapa bat edukitzeko.

Bestalde, berdintasunerako erakunde bat sortzeko aukera ebaluatu behar da, edo Euskadiko administrazio publikoetan dauden zerbitzuak, antolakunde sozialak eta abokatuen elkargoen orientazio juridikoko zerbitzuak edota biktimei arreta emateko zerbitzuak indartu.

9. Jarduketa eta jokaera diskriminatzaileak prebenitu, babestu eta erreparatzeko neurriak ezatzea, administrazioko erreklamazioa edo organo judizialen aurreko salaketa osatzeko.

Gure eustean, biktima potentzialak eta gertakari diskriminatzaile edo arrazistaren bat jasan duten biktimak prebenitu eta babesteko bide berriak esploratzea. Proposamenen artean, zerbitzu publikoak barne-mailan gainbegiratzeko neurriak, prebentzio-neurriak, ekintza positiboko neurriak eta aniztasunaren kudeaketarekin lotutakoak daude; adibidez, kulturarteko harmonizazioko praktikak.

Erreparazioa gatazkak konpontzeko bide judizialaz bestelako mekanismoen bidez gauzatu daiteke; adibidez, bitartekaritzaren eta kontziliazioaren bidez. Oso interesgarria da lehengoratzeko-ikuspegia baloratzea.

10. Erabakiak hartzeko mekanismo automatizatueta bermeak ematea.

Araudi bat egin behar da, diskriminazio-joerarik egon ez dadin kontrol-neurri egokiak hartzea aurreikusiko duena. Halaber, adimen artifizialeko sistemen ondorioak sistematikoki ebaluatu eta monitorizatu behar dira, tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko arriskuak identifikatu eta arintzeko. Azken horrek, beste neurri batzuen artean, gardentasuna eskatzen du aplikazio informatikoen diseinuan eta erabileran.

Euskadiko administrazio publikoek ahalegina egin beharko lukete enpresek algoritmoak programatu, erabili eta merkaturatzean aintzat hartu beharko lituzketen jarraibideak eta jokabide-kodeak emateko eta jarraibideok aldizka berrikusteko, balitekeelako tratu-berdintasunerako eta diskriminazio ezerako eskubidea betetzea.

11. Politika publikoak diseinatzeko azterlanak egitea eta berdintasunari buruzko datu banakatuak biltzea, giza eskubideen eta diskriminaziorik ezaren ikuspegia bilduz.

Ezinbestekoa da arloko azterlanak, estatistikak, memoriak eta diagnostikoak egitea, praktika diskriminatzaileen atzeko mekanismoak eta kausak detektatzeko, diskriminazioa jasaten duten kolektiboek nozitzen duten diskriminazioari buruz duten pertzepzioa ezagutzeko eta iritzi publikoan eta mediatikoan iruditeria arrazistak nola erreproduzitzen diren jakiteko.

Arauetan, algoritmoetan, jarreretan edo jokabideetan, egitura sozialean edo politika publikoetan diskriminazio-patroiak detektatzeko, berdintasunari buruzko datuak bildu behar dira, berme nahikoekin bildu ere, eta iturri desberdinetan eta estatistika-definizio eta -kategoria koherenteetan oinarritu. Era berean, interesgarria litzateke esku-bideen benetako erabilerari edo krisiek talde zaurgarri diskriminatuetan duten inpaktuari buruzko azterlan zorrotza egitea, hobekuntzak eta jardun-ildo berriak ahalbidetzeko. Administrazio publikoek eta eremu judizialek datuak biltzeko eta, era berean, estatistikak interes publikoko parametroetatik eta gardentasunetik egiteko, arau-esparru egokia behar da.

12. Giza eskubideen eta diskriminaziorik ezaren arloan prestatzeko programak indartu eta hedatzea

Tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko prestakuntza indartu behar zaie operadore juridikoei eta administrazio publikoetako sektore guztiei, segurtasun-indar eta kidegoei, espetxeetako langileei, gizarte-zerbitzuei, osasun-langileei eta, oro har, funtzio publikoari. Halaber, prestazio espezifikoak aurreikusi beharko lirateke eragile sozialentzat eta komunikabideetarako, hezkuntza-maila askotan (formaletan eta informaletan) eta zerbitzu publikoetan funtzio publikora sartzeko oposizioetan. Baita herritarrei oro har bideratutako zerbitzuetan ere.

Prestakuntzak barruan bildu behar ditu giza eskubideen nazioarteko estandarrak, diskriminazioaren kudeaketa eta diskriminaziorik eza, aplikatzekoa den esparru juridikolari garrantzi berezia emanez.

13. Iruditeria diskriminatzaileak erreproduzitzearen ondorioen inguruan sentsibilizatzea Euskadiko herritarrek.

Administrazio publikoek, beren kabuz edo historikoki diskriminatu izan diren kolektiboen eskubideen aldeko antolakunde sozialekin lankidetzan, areagotu egin behar dituzte kolektibo jakin batzuei eragiten dien eta aurreiritzien nahiz estigmen iturri den informazio banakatu, partzial eta argi eta garbi zehaztugabeari aurre egiteko ahaleginak.

INFORMAZIO ITURRIAK

LEGEAK

NAZIO BATUAK

- Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala, 1948ko abenduaren 10a, 217 A (III), eskuragarri hemen: <https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.
- Espainiaren atxikimendua Arraza-bereizkeria mota guztiak ezabatzeko Nazioarteko Konbentzioari. Nazio Batuen Batzar Orokorrak 1965eko abenduaren 21ean onetsi zuen konbentzioa, erabateko erreserba ezarrita XXII. artikuluari dagokionez (Nazioarteko Justizia Auzitegiaren jurisdikzioa) (BOE, 1969ko maiatzaren 17koa, 118. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1969-597>.
- Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturalen Nazioarteko Ituna Espainian berresteko tresna. Ituna New Yorken egin zen, 1966ko abenduaren 19an (BOE, 1977ko apirilaren 30ekoa, 103. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1977-10734>.
- Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko Ituna Espainian berresteko tresna. Ituna New Yorken egin zen, 1966ko abenduaren 19an (BOE, 1977ko apirilaren 30ekoa, 103. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-10733>.
- Haurren eskubideei buruzko Konbentzioa berresteko tresna. Nazio Batuen Batzar Orokorrak 1989ko azaroaren 20an onetsi zuen konbentzioa (BOE, 1990ko abenduaren 31koa, 313. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1990-31312>.
- Giza Eskubideak eta Oinarrizko Askatasunak Babesteko Hitzarmenari dagokion 12. Protokoloa berresteko tresna (BOE, 2008ko martxoaren 14koa, 64. zk.). Europako Kontseiluaren 177. protokoloa da, eta Erroman egin zen, 2000ko azaroaren 4an, eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2008-4891>.

- Pertsona desgaituen eskubideei buruzko Konbentzioa berresteko tresna. 2006ko abenduaren 13an egin zen konbentzioa, New Yorken (BOE, 2008ko apirilaren 21ekoa, 96. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2008-6963>.

EUROPAKO KONTSEILUA

- Gutxiengo Nazionalak Babesteko Esparru Hitzarmenarena (Europako Kontseiluaren 157. zk.), Estrasburgon 1995eko otsailaren 1ean egin (BOE, 1998ko urtarrilaren 23koa, 20. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1998-1369>.
- Europako Gutun Soziala (berrikusia) berresteko tresna, Estrasburgon 1996ko maiatzaren 3an egin (BOE, 2021eko ekainaren 11koa, 139. zk.), eskuragarri hemen: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2021-9719.

EUROPAR BATASUNA

- Kontseiluaren 79/7/CEE Zuzentaraua, 1978ko abenduaren 19koa, gizarte-segurantzaren gaian gizon eta emakumeen arteko tratu-berdintasunaren printzipioa apurka-apurka aplikatzeari buruzkoa (EBAO, L 6/24, 1979-01-10ekoa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=celex%3A31979L0007>.
- Kontseiluaren 2000/43/EE Zuzentaraua, 2000ko ekainaren 29koa, pertsonen tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeari buruzkoa, haien arrazaren edo etniaren jatorria edozein dela ere (EBAO, L 180/22, 2000-07-19koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32000L0043>.
- 2000/78/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2000ko azaroaren 27koa, enpleguan eta okupazioan tratu-berdintasunerako esparru orokorra ezartzeari buruzkoa (EBAO, L 303/16, 2000-12-02koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>.

- 2004/113/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2004ko abenduaren 13koa, gizon eta emakumeen tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatu duena ondasunak eta zerbitzuak eskuratzean eta horietaz hornitzean (EBAO, L 373/37, 2004-12-21koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32004L0113&qid=1666682691360>.
- 2006/54/EE Zuzentaraua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2006ko uztailaren 5koa, gizonen eta emakumeen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko enpleguarekin eta okupazioarekin zerikusia duten gaitan (EBAO, L 204/23, 2006-07-26koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex:32006L0054>.
- 2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluaren, 2008ko azaroaren 28koa, Zuzenbide Penalaren bidez arrazakeriaren eta xenofobiaren modu eta adierazpide jakin batzuen aurka borrokatzeari buruzkoa (EBAO, L328/55, 2008-11-28koa), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=DOUE-L-2008-82444>.
- 2010/41/EB Zuzentaraua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2010eko uztailaren 7koa, jarduera autonomo bat egiten duten gizonen eta emakumeen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko, eta Kontseiluaren 86/613/EEE Zuzentaraua indargabetzeko (EBAO, L 180/1, 2010-07-15koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32010L0041&qid=1666682877675>.
- 2012/29/EB Zuzentaraua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2012ko urriaren 25koa, delituen biktimen eskubideei eta babesari buruzko gutxieneko arauak ezartzen dituena eta Kontseiluaren 2001/220/JAI Esparru Erabakia ordezkatzeko duena (EBAO, L 315/57, 2012-11-14), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>.
- 2016/679 (EB) Erregelamendua, Europako Parlamentuarena eta Kontseiluarena, 2016ko apirilaren 27koa, datu pertsonalen tratamenduari dagokionez pertsona fisikoen babesari eta datu horien zirkulazio askeari buruzko arauak ezartzen dituena eta 95/46/EE Zuzentaraua indargabetzen duena (EBAO, L 119/1, 2016-05-04koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX:32016R0679>.

- Europar Batasunaren Tratatua (EBAO, C 202/1, 2016-06-07koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC>.
- Europar Batasunaren Funtzionamenduari buruzko Tratatua (EBAO, C 202/1, 2016-06-07koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC>.
- Batzordearen 2018/334 (EB) Gomendioa, 2018ko martxoaren 1ekoa, legez kanpoko online edukiei modu eraginkorrean aurre egiteko neurriei buruzkoa (EBAO, L 63/50, 2018-03-06koa), eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0334&from=FR>.
- Batzordearen 2018/951 (EB) Gomendioa, 2018ko ekainaren 22koa, berdintasunerako organismoen inguruko araei buruzkoa (EBAO, L167/728, de 2018-07-04koa), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/doue/2018/167/L00028-00035.pdf>.
- Europar Batasuneko Kontseiluaren Gomendioa, 2021eko martxoaren 12koa, ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzkoa (2021/C 93/01) (EBAO, C 93/1, 2021-03-12koa), eskuragarri hemen: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32021H0319\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:32021H0319(01)).
- Europar Batasunaren Oinarrizko Eskubideen Gutuna (EBAO, C 83/389, 2021-03-30koa), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00389-00403.pdf>.

ESPAINIA

- 7/1985 Legea, apirilaren 7koa, Toki Araubidearen Oinarriak arautzen dituena (BOE, 1985eko apirilaren 3koa, 80. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-5392>.
- Atzerritarrek Espainian dituzten Eskubide eta Askatasunei buruzko eta Atzerritar horiek Gizarteratzeari buruzko urtarrilaren 11ko 4/2000 Lege Organikoaren (BOE, 2000ko urtarrilaren 12koa, 10. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-544>.

- 62/2003 Legea, abenduaren 30ekoa, zerga-, administrazio- eta gizarte-alorreko neurriei buruzkoa (BOE, 2003ko abenduaren 31koa, 313. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-23936>.
- 13/2005 Legea, uztailaren 1ekoa, Kode Zibila aldaraztekoa, ezkontzeko eskubi-dearen arloan (BOE, 2005eko uztailaren 2koa, 157. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2005-11364>.
- 2/2006 Lege Organikoa, maiatzaren 3koa, Hezkuntzari buruzkoa (BOE, 2006ko maiatzaren 24koa, 106. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.
- 3/2007 Legea, martxoaren 15ekoa, pertsonen sexuaren aipamena erregistroan zuzentzeko prozedura arautzen duena (BOE, 2007ko martxoaren 16koa, 65. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-5585>.
- 19/2007 Legea, uztailaren 11koa, kirolean egon daitekeen indarkeriaren, arrazakeriaren, xenofobiaren eta intolerantziaren aurkakoa (BOE, 2007ko uztailaren 12koa, 166. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-13408>.
- 27/2007 Legea, urriaren 23koa, Espainiako zeinu-hizkuntzak aitortu, eta gorren, entzumen-desgaitasuna dutenen eta gor-itsuen ahozko komunikaziorako laguntza-bitartekoak arautzen dituena (BOE, 2007ko urriaren 24koa, 255 zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-18476>.
- 26/2011 Legea, abuztuaren 1ekoa, araudia Desgaitasuna duten Pertsonen Eskubideei buruzko Nazioarteko Konbentzioaren arabera egokitzen duena (BOE, 2011ko abuztuaren 2koa, 184. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-13241>.
- 3/2013 Legea, ekainaren 4koa, Merkatuen eta Lehiaren Batzorde Nazionala sortzen duena (BOE, 2013ko ekainaren 5ekoa, 134. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-5940>.

- 1/2013 Legegintzako Errege Dekretua, azaroaren 29koa, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorraren Testu Bategina onartzen duena (BOE, 2013ko abenduaren 4koa, 289. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-12632>.
- 25/2014 Legea, azaroaren 27koa, Nazioarteko Tratatuena eta Akordioena (BOE, 2014ko azaroaren 28koa, 288. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2014-12326>.
- 1/2015 Lege Organikoa, martxoaren 30ekoa, honako lege organiko hau aldatzen duena: 10/1995 Lege Organikoa, azaroaren 23koa, Zigor Kodearena (BOE, 2015eko martxoaren 31koa, 77. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-3439>.
- 4/2015 Legea, apirilaren 27koa, Delituaren Biktimaren Estatutuari buruzkoa (BOE, 2015eko apirilaren 28koa, 101. zk.), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4606>.
- 39/2015 Legea, urriaren 1ekoa, Administrazio Publikoen Administrazio Prozedura Erkidearena (BOE, 2015eko urriaren 2koa, 236. zk.), eskuragarri hemen: https://www.boe.es/boe_euskera/dias/2015/10/02/pdfs/BOE-A-2015-10565-E.pdf.
- 40/2015 Legea, urriaren 1ekoa, Sektore Publikoaren Araubide Juridikoarena (BOE, 2015eko urriaren 2koa, 236. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-10566>.
- 2/2015 Legegintzako Errege Dekretua, urriaren 23koa, Langileen Estatutuari buruzko Legearen testu bategina onartzen duena (BOE, 2015eko urriaren 24koa, 255. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-11430>.
- 5/2015 Legegintzako Errege Dekretua, urriaren 30ekoa, Enplegatu Publikoaren Oinarrizko Estatutuaren Legearen testu bategina onartzen duena (BOE, 2015eko urriaren 31koa, 261. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-11719>.

- 9/2017 Lege, azaroaren 8koa, Sektore Publikoko Kontratuak (BOE, 2017ko azaroaren 9koa, 272. zk), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2017-12902>.
- 3/2018 Lege Organikoa, abenduaren 5koa, Datu Pertsonalak Babestekoa eta Eskubide Digitalak Bermatzekoa (BOE, 2018ko abenduaren 6koa, 294. zk.), eskuragarri hemen: https://www.boe.es/boe_euskera/dias/2018/12/06/pdfs/BOE-A-2018-16673-E.pdf.
- 7/2019 Zirkularra, maiatzaren 14koa, Estatuko Fiskaltza Nagusiarena, Zigor Kodearen 510. artikuluan tipifikatutako gorroto-delituak interpretatzeko jarraibideei buruzkoa (BOE, 2019ko maiatzaren 24koa, 124. zk.), eskuragarri hemen: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2019-7771.
- 3/2020 Lege Organikoa, abenduaren 29koa, Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoa aldatzen duena (BOE, 2020ko abenduaren 30koa, 340. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2020-17264>.
- 13/2022 Legea, uztailaren 7koa, Orokorra, Ikus-entzunezko Komunikazioari buruzkoa (BOE, 2022ko uztailaren 8koa, 163. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11311>.
- 15/2022 Legea, uztailaren 12koa, Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako integrala (BOE, 2022ko uztailaren 13koa, 197. zk), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11589>.
- 6/2022 Lege Organikoa, uztailaren 12koa. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integralaren osagarria, eta Zigor Kodeari buruzko azaroaren 23ko 10/1995 Legea aldatzen duena (BOE, 2022ko uztailaren 13koa, 167. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-11588>.
- 4/2023 Legea, otsailaren 28koa, Trans pertsonen berdintasun erreal eta eragin-korrerakoa eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzekoa (BOE, 2023ko martxoaren 1koa, 51. zk.), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2023-5366>.

- 193/2023 Errege Dekretua, apirilaren 20koa, ezgaitasunen bat duten pertsonak espazio publiko hirituetara eta eraikinetara sartu eta horiek erabiltzeko behar dituzten oinarrizko irisgarritasun eta bereizkeria ezeko baldintzak onesten dituenak (BOE, 2023ko martxoaren 22koa, 69. zk.), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2023-7417>.

EUSKADI

- 3/1985 legea, otsailaren 27ko, Arartekoa erakundea sortu eta arautzekoa (EHAA, 1985eko martxoaren 22koa, 63. zk.), eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/otsailaren-27ko-31985-legea-arartekoa-erakundea-sortu-eta-arautzekoa>.
- 6/1989 Legea, uztailaren 6koa, Euskal Funtzio Publikoari buruzkoa (EHAA, 1989ko uztailaren 28ko, 144. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/eu/bopv2/datos/1989/07/8902092e.shtml>.
- 20/1997 Legea, abenduaren 20koa, Irisgarritasuna sustatzekoa (EHAA, 1997ko abenduaren 24koa, 246. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd1997006324>.
- 200/2002 Dekretua, abuztuaren 30ekoa, Euskal Autonomia Erkidegoko Herritar Etorकिन Integrazio eta Partaidetza Sozialerako Foroa sortzen duena (EHAA, 2002ko irailaren 16a, 175. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/eu/bopv2/datos/2022/12/2205387e.pdf>.
- 2/2006 Legea, ekainaren 30ekoa, Lurzoruari eta Hirigintzari buruzkoa (EHAA, 2006ko uztailaren 20koa, 138. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2006003776>.
- 14/2012 Legea, ekainaren 28koa, transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa (EHAA, 2012ko uztailaren 6koa, 132. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2012003067>.

- 15/2012 Legea, ekainaren 28koa, Euskadiko Segurtasun Publikoaren Sistema antolatzen duena (EHAA, 2012ko uztailaren 6koa, 132. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2012003068>.
- 10/2015 Legea, abenduaren 23koa, Jendaurreko Ikuskizunen eta Jolas Jarduerena (EHAA, 2015eko urtarrilaren 7koa, 3. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2016000033>.
- 3/2015 Legea, ekainaren 18koa, Etxebizitzari buruzkoa (EHAA, 2015eko ekainaren 26koa, 119. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2015002853>.
- 234/2015 Dekretua, abenduaren 22koa, transexualen dokumentazio administratiboari buruzkoa (EHAA, 2016ko urtarrilaren 11koa, 5. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2016000069>.
- 9/2019 Legea, ekainaren 27koa, transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzko ekainaren 28ko 14/2012 Legea aldatzekoa (EHAA, 2019ko uztailaren 9koa, 129. zk.), eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/y22-bopv/es/p43aBOPVWebWar/VerParalelo.do?cd2019003347>.

BIZKAIA

- Emakumeen eta Gizonen berdintasunerako 4/2018 Foru Agindua, ekainaren 20koa (Bizkaiko Aldizkari Ofiziala, 2018ko uztailaren 13koa, 135. zk.), eskuragarri hemen: https://www.bizkaia.eus/lehendakaritza/Bao_bob/2018/07/13/l-695_eus.pdf?hash=e44780077d4acf0d370e69129fbd5fa9.

CATALUNYA

- 22/1998 Legea, abenduaren 30ekoa, Bartzelonako Udal Gutunarena (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 1999ko otsailaren 8koa, 2801 zk.), eskuragarri hemen: <https://dogc.gencat.cat/es/document-del-dogc/?documentId=182811>.
- 19/2020 Legea, abenduaren 30erako, tratu-berdintasunerakoa eta diskriminaziorik ezerakoa (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 2020ko abenduaren 31koa, 8307. zk.), eskuragarri hemen: <https://dogc.gencat.cat/es/document-del-dogc/?documentId=890227>.

NAFARROA

- 13/2023 Foru Legea, apirilaren 5ekoa, Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Aurka Borrokatzekoa (Nafarroako Aldizkari Ofiziala, 2023ko apirilaren 24koa, 83. zk.), eskuragarri hemen: <https://bon.navarra.es/eu/iragarkia/-/texto/2023/83/0>.

EUROPAR BATASUNEN HERRIALDEAK

- ALEMANIA, Netzwerkdurchsetzungsgesetz, 01.09.2017, eskuragarri hemen: <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>.
- FINLANDIA, Ulkomaalaislaki, 30.04.2004/301, eskuragarri hemen: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2004/en20040301.pdf>.
Yhdenvertaisuuslaki, 30.12.2014/1325, eskuragarri hemen: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2014/en20141325.pdf>.
- ERRESUMA BATUA, Equality Act 2006, eskuragarri hemen: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/3/contents>.
Equality Act 2010, eskuragarri hemen: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>.

GOMENDIOAK ETA EBAZPENAK

NAZIO BATUAK

- Arrazismoa, arraza-bereizkeria, xenofobia eta horiekin lotura duten intolerantzia moduen aurkako munduko Konferentzia, Durban (Hegoafrika), 2001, eskuragarri hemen: https://www.un.org/es/events/pastevents/cmcr/durban_sp.pdf.

BATZAR NAGUSIA

- Batzar Orokorraren 48/134 Ebazpena, 1993ko abenduaren 20koa: Instituciones nacionales de promoción y protección de los derechos humanos, eskuragarri hemen: http://www.oas.org/DIL/ESP/Res_48-134_UN.pdf.

GIZA ESKUBIDEEN BATZORDEA (GEB)

- 11. Ohar Orokorra: 20. artikulua, 19. saioaldia (1983), eskuragarri hemen: [https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CCPR/00 2 obs grales Cte%20Der-Hum%20%5BCCPR%5D.html](https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CCPR/00%20obs%20grales%20Cte%20Der-Hum%20%5BCCPR%5D.html).
- 18. Ohar Orokorra: Diskriminazio-eza, 37. saioaldia (1989), eskuragarri hemen: [https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CCPR/00 2 obs grales Cte%20Der-Hum%20%5BCCPR%5D.html#GEN18](https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CCPR/00%20obs%20grales%20Cte%20Der-Hum%20%5BCCPR%5D.html#GEN18).

ESKUBIDE EKONOMIKO, SOZIAL ETA KULTURALEN BATZORDEA (EESKB)

- 20. Ohar Orokorra: Diskriminaziorik eza eta eskubide ekonomikoak, sozialak eta kulturalak, (Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturen Nazioarteko Itunaren 2. artikulua, E/C.12/GC/20, 2009ko uztailaren 2koa, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/659980?ln=es>.

EMAKUMEEN AURKAKO DISKRIMINAZIOA DESAGERRARAZTEKO BATZORDEA (CEDAW)

- 28. Gomendio Orokorren Proiektua, Emakumearen aurkako diskriminazio-modu guztiak ezabatzeari buruzko Konbentzioko 2. artikulua gainera, CEDAW/C/GC/28, 2010eko abenduaren 16koa, eskuragarri hemen: <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2012/8338.pdf?file=fileadmin/Documentos/BDL/2012/8338>.

ARRAZA-BEREIZKERIA MOTA GUZTIAK EZABATZEKO BATZORDEA (ABEB)

- 1. Gomendio Orokorra, estatu-kideen betebeharrari buruzkoa (Konbentzioko 4. artikulua), bosgarren saioaldia (1972), A/87/18, eskuragarri hemen: [https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs grales CERD.html](https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20grales%20CERD.html).
- 7. Gomendio Orokorra, Konbentzioko 4. artikulua aplikazioari buruzkoa, 32. saioaldia (1985), A/40/18, eskuragarri hemen: [https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs grales CERD.html](https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20grales%20CERD.html).
- 8. Gomendio Orokorra, Konbentzioko 1. artikuluko 1. eta 4. paragrafoen interpretazioari eta aplikazioari buruzkoa, 38. saioaldia (1990), A/45/18, eskuragarri hemen: [https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs grales CERD.html](https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20grales%20CERD.html).
- 13. Gomendio Orokorra, legea aplikatzeaz arduratzen diren funtzionarioei giza eskubideen babesaren gainera prestakuntza emateari buruzkoa, 42. saioaldia (1993), A/48/18, eskuragarri hemen: [https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos hum Base/CERD/00 3 obs grales CERD.html](https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos%20hum%20Base/CERD/00%203%20obs%20grales%20CERD.html).
- 17. Gomendio Orokorra, Konbentzioko aplikazioa errazteko institutu nazionalen ezarpenari buruzkoa, 42. saioaldia (1993), A/48/18, eskuragarri hemen: <https://www.mre.gov.py/simoreplus/Adjuntos/Informes/CERD%20N%C2%BA%202017.pdf>.

- 25. Gomendio Orokorra, generoarekin lotutako arraza-diskriminazioaren dimentsioei buruzkoa, 56. saioaldia (2000), eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.
- 27. Gomendio Orokorra, erromanien diskriminazioari buruzkoa, 57. saioaldia (2000), eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.
- 30. Gomendio Orokorra: Discriminación contra los no ciudadanos, saioen 65. aldia (2004), eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html#GEN30.
- 31. Gomendio Orokorra, Zigor-justiziaren administrazioan eta funtzionamenduan arraza-diskriminazioa prebenitzeari buruzkoa, 65. saioaldia (2005), https://confdts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.
- 32. Gomendio Orokorra: Arraza Bereizkeria mota guztiak Ezabatzeko Nazioarteko Konbentzioan dauden neurri berezien esanahia eta irismena, CERD/C/GC/32, 2009ko irailaren 29koa, eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html#GEN32.
- 34. Gomendio Orokorra: Afrikarren ondorengoen aurkako arraza-diskriminazioa, CERD/C/GC/34, 2011ko urriaren 3koa, eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html#GEN34.
- 35. Gomendio Orokorra: Gorroto-diskurtso arrazistaren aurkako borroka, 83. saioaldian hartua (2013ko abuztuaren 12tik 30era), CERD/C/GC/35, eskuragarri hemen: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CERD/00_3_obs_grales_CERD.html.
- 56/2014 Komunikazioa, 2016 urtarrilaren 16koa, CERD/C/88/D/56/2014, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/833654>.

- 36. Gomendio Orokorra (2020), ordenaren agenteek arraza-profilak egitea prebenitzeari eta horren kontra borrokatzeari buruzkoa, 2020ko abenduaren 17koa, CERD/C/GC/36, hemen eskuragarri: <https://digitallibrary.un.org/record/3897913?ln=es>.

DESGAITASUNA DUTEN PERTSONEN ESKUBIDEEI BURUZKO BATZORDEA (DPB)

- 6 (2018) Ohar Orokorra, berdintasunari eta diskriminazio-ezari buruzkoa, CRPD/C/GC/6, 2018ko apirilaren 26koa, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/1626976>.

EUROPAKO KONTSEILUA

MINISTROEN BATZORDEA

- Ministroen Batzordearen CM/Rec(2000)23 Gomendioa estatu-kideei, irрати-difusioaren sektorea erregulatzeko agintarien independentziari eta eginkizunei buruzkoa, 2000ko abenduaren 20an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804e0322.
- Irrati-difusioaren sektorea erregulatzeko agintarien independentziari eta eginkizunei buruzko adierazpena, 2008ko martxoaren 26an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805d3c1e.
- Ministroen Kontseiluaren CM/Rec(2018)1 Gomendioa estatu-kideei, komunikabideen aniztasunari eta komunikabideen jabetzaren gardentasunari buruz, 2018ko martxoaren 7an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13.
- Ministroen Kontseiluaren CM/Rec(2022)16 Gomendioa estatu-kideei, gorroto-delituei aurre egiteko moduari buruz, 2022ko maiatzaren 20an hartua, eskuragarri hemen: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955.

ARRAZAKERIAREN ETA INTOLERANTZIAREN AURKAKO EUROPAKO BATZORDEA (ECRI)

- Politika Orokorrari buruzko 2. Gomendioa: Organismos de promoción de la igualdad para luchar contra el racismo y la intolerancia a nivel nacional, 1997ko ekainaren 13an onartua eta 2017ko abenduaren 7an berrikusia, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-no-2-on-equality-bodies-to-combat-racism-and-intol/1680a02873> .
- Politika Orokorrari buruzko 3. Gomendioa, ECRIrena, arrazakeriaren eta erromanienganako/ijitoenganako intolerantziaren aurkako borrokari buruzkoa, 1998ko martxoaren 6koa, CRI(98)29, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.3>.
- Politika Orokorrari buruzko 4. Gomendio Orokorra: Balizko biktimek diskriminazioan eta arrazismoan duten esperientziaren eta pertzepzioaren gaineko inkesta nazionalak, 1998ko martxoaren 6an onartua, CRI(98)30 eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-4-on-national-surveys-on-the-exp/16808b5a5a>.
- Politika Orokorrari buruzko 5. Gomendioa, musulmanen arrazismoaren eta diskriminazioaren aurkako prebentzioari eta borrokari buruzkoa, 2000ko martxoaren 16an hartua eta 2021eko abenduaren 8an berrikusia, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.5>.
- Politika Orokorrari buruzko 6. Gomendioa, internetez material arrazista, xenofobia eta antisemita hedatzearen kontrako borrokari buruzkoa, 2006ko abenduaren 15ean hartua, CRI(2001)1, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.6>.
- Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioa, arrazismoari eta arraza-diskriminazioari aurre egiteko legedi nazionalari buruzkoa, 2002ko abenduaren 13an onartua eta 2017ko abenduaren 7an berrikusia, CRI(2003)8REV, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.7>.

- Politika Orokorrari buruzko 10. Gomendioa: Arrazismoaren eta arraza-diskriminazioaren aurkako borroka eskola-hezkuntzan eta haren bidez, 2006ko abenduaren 15ean hartua, CRI(2007)6, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.10>.
- Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendioa, poliziaren eremuko arrazismoaren eta arraza-diskriminazioaren aurkako borrokari buruzkoa, 2007ko ekainaren 29an hartua, CRI(2007)39, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11>.
- Politika Orokorrari buruzko 13. Gomendioa, ECRIrena, antigitanismoaren eta erromanien/ijitoen aurkako diskriminazioen aurkako borrokari buruzkoa, 2011ko ekainaren 24koa, CRI(2011)37, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.13>.
- Politika Orokorrari buruzko 14. Gomendioa: Enpleguko arrazismoaren eta diskriminazioaren aurkako borroka, 2012ko ekainaren 22an hartua, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.14>.
- Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendioa, gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokari buruzkoa, 2015eko abenduaren 8koa, eskuragarri hemen: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15>.

ESKUBIDE SOZIALEN EUROPAKO BATZORDEA (ESEB)

- 15. artikulua interpretatzeko adierazpena, eskuragarri hemen: http://hudoc.esc.coe.int/eng?i=2007_Ob_3/Ob/EN.

EUROPAR BATASUNA

EUROPAKO BATZORDEA

- Kontseiluko Zuzendaritzaren proposamena, pertsonen artean tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeko, beren erlijioa, sinesmenak, desgaitasuna, adina edo orientazio sexuala gorabehera {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181} 426 final,

Brusela, 2008-07-02, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX%3A52008PC0426>.

- Batzordeko zerbitzuek egindako lan-dokumentu analitikoa, Kontseiluaren Zuzentzarau Proposamenaren dokumentuekin batera doana. Zuzentzarau Proposamena erakundeetan berdintasuna honako esparru hauetan sustatzeko araudiari buruzkoa da: pertsonen arteko tratu-berdintasuna, arraza edo jatorri etnikoa edozein dela ere; enpleguaren eta okupazioaren esparruko tratu-berdintasuna, pertsonen erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edota sexu-orientazioa edozein direla ere; emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasuna, gizarte-segurantzaren esparruan eta ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko eta hornitzeko esparruan. Proposamenaren bidez, halaber, 2000/43/CE Zuzentzarauaren 13. artikulua eta 2004/113/CE Zuzentzarauaren 12. artikulua ezabatzen dira. Horrez gain, Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren Zuzentzarau Proposamena ere jaso da, erakundeetan enplegu- eta okupazio-gaietan emakumeen eta gizonen arteko tratu- eta aukera-berdintasuna sustatzeko araudiari buruzkoa, zeinaren bidez ezabatzen baitira 2006/54/CE Zuzentzarauaren 20. artikulua eta 2010/41/UE Zuzentzarauaren 11. artikulua, SWD(2022) 386 final, Brusela, 2022-12-07, eskuragarri hemen en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0386&qid=1670963336357>.
- Kontseiluaren Zuzentzarau Proposamena, berdintasun-organismoen araei buruzkoa, pertsonen arteko tratu-berdintasunean, beren jatorrizko arraza edo etnia gorabehera, pertsonen arteko tratu-berdintasunean, enpleguarekin eta okupazioarekin lotutako gaietan, beren erlijioa, sinesmenak, desgaitasuna, adina edo orientazio sexuala gorabehera, eta emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasunean, gizarte-segurantzaz eta ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko orduan eta horiek hornitzean; horren bidez ezabatu egin dira 2000/43/EE Zuzentzarauko 13. artikulua eta 2004/113/EE Zuzentzarauko 12. artikulua COM(2022) 689 final, Brusela, 2020-12-07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0689&qid=1677072337793>.
- Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren Zuzentzarau Proposamena, berdintasunerako erakundeetarako araei buruzkoa, eremu hauei dagokienez: tratu-berdintasuna eta enplegu- eta okupazio-gaietan gizonen eta emakumeen arteko aukera-berdintasuna. Era berean, zuzentzarau horren bidez honako hauek ezabatu dira: 2006/54/EE Zuzentzarauaren 20. artikulua eta 2010/41/EE Zuzentzarauaren 11. artikulua, COM(2022) 688 final, Brusela, 2022.12.7, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0688&qid=1677072514308>.

EUROPAR BATASUNeko KONTSEILUA

- Kontseiluaren gomendio-proposamena, ijitoen berdintasunari, inklusioari eta parte-hartzeari buruzkoa {SWD(2020) 530}, COM/2020/621 final, Brusela, 2020-10-07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=COM:2020:621:FIN>.

EUROPAKO PARLAMENTUA

- Ebazpena, Europako Parlamentuarena, 2015eko apirilaren 15ekoa, Ijito-herriaren Nazioarteko Egunaren harira: Antigitanismo en Europa y reconocimiento por la UE del día de conmemoración del genocidio del pueblo gitano durante la Segunda Guerra Mundial, (2015/2615(RSP)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0095_ES.html.
- Ebazpena, Europako Parlamentuarena, 2017ko urriaren 25ekoa, ijitoak Batasunean integratzeko alderdiei buruzkoa, oinarritzko eskubideei dagokienez: antigitanismoari aurre egitea [2017/2038 (INI)], eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0413_ES.html.
- Europako Parlamentuaren Ebazpen Proposamena, 2020 osteko aldirian Ijitoak Gizarteratzeko Estrategia Nazionalen Esparru Europarra indartzeko eta antigitanismoaren aurkako borroka areagotzeko beharrari buruzkoa, 2019ko otsailaren 12koa (2019/2509(RSP)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2019-0098_ES.html.
- Ebazpena, Europako Parlamentuarena, 2019ko otsailaren 12koa, Ijitoak Gizarteratzeko Estrategia Nazionalen Europako Esparrua 2020tik aurrera indartzeko eta antigitanismoari aurre egiteko beharrari buruzkoa (2019/2509 (RSP)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0075_ES.html.
- Europako Parlamentuaren 2019ko martxoaren 26ko Ebazpena, Europan dauden afrikar jatorriko pertsonen oinarritzko eskubideei buruzkoa, (2018/2899(RSP)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0239_ES.html.

- Europako Parlamentuaren 2020ko irailaren 17ko Ebazpena, ijitoak gizarteratzeko estrategia nazionalen aplikazioari buruzkoa: ijito jatorriko pertsonenganako jarrera negatiboen kontrako borroka Europan (2020/2011 (INI)), eskuragarri hemen: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0229_ES.pdf.

EUSKADI

EUSKO LEGEBILTZARRA

- Euskal Autonomia Erkidegoko kultu-lekuei edo -zentroei eta erlijio-aniztasunari buruz, Lege-proiektua, 2021.07.02, Espediente-zk.12\09\01\00\00011, eskuragarri hemen: https://www.legebiltzara.eus/ords/f?p=120:18:1209615517233::NO:RP,RIR:P18_ID,P18_EXPAND:75817,N.

ARARTEKOA

- Arartekoaren Ebazpena, 2006ko azaroaren 6koa. Ebazpen horren bidez, Sestaoko Udalari, Eusko Jaurlaritzaren Etxebizitza eta Gizarte Gaietako Sailari eta Bizkaiko Foru Aldundiaren Udal Harremanetako eta Hirigintzako Departamentuari jakinarazten zaizkie Sestao birgaitzeko prozesuari buruzko ondorioak eta gomendioak, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-ebazpena-2006ko-azaroaren-6koa>.
- Arartekoaren Ebazpena, 2009ko martxoaren 30ekoa. Ebazpen horren bidez, Trapagarango Udalari gomendatzen zaio eman dezala udal erroldan inskribatuta egotearen ziurtagiria, familia bateko kide guztiak udalerriko biztanle gisa onar ditzala, familiak errentan hartuta duen etxebizitza okupatzeko jarduerak kudeatzen parte har dezala eta gizarte bizikidetasun normalizatua susta dezala; eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-ebazpena-2009ko-martxoaren-30ekoa>.
- Arartekoaren 4/2010 Gomendio Orokorra, abenduaren 23koa. Familia homoparentalei eta sexu bereko bikote edo ezkontideei administrazio oztopo formalak kentzea, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-42010-gomendio-orokorra-abenduaren-23koa-0>.

- Arartekoaren 3/2011 Gomendio Orokorra, urriaren 5koa. Jatorriz Europar Batasunekoak diren eta Euskal Autonomia Erkidegoan bizi diren ijitoen egonleketan esku hartzeko jardute-protokoloak garatzeko beharra, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-32011-gomendio-orokorra-urriaren-5koa-0>.
- Arartekoaren 7/2011 Gomendio Orokorra, urriaren 28koa. Poliziaren jarduera eta praktiketako berme sistema, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-72011-gomendio-orokorra-urriaren-28koa-0>.
- Arartekoarena 2/2013 Gomendio Orokorra, otsailaren 5koa. Arkitektura-oztopoak dituzten egoitza-eraikin kolektiboetan irisgarritasun unibertsala bermatzeko beharra, bereziki igogailuak instalatuta, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-22013-gomendio-orokorra-otsailaren-5koa-0>.
- Arartekoaren 4/2013 Gomendio Orokorra, martxoaren 4koa. Aldi baterako kontratazio-burtsak erregulatzen dituzten arauetan, diskriminazio positiborako neurriak ezar daitezela, ezgaituak euren ezaugarrietarako egokiak diren lanpostuetara iritsi ahal izatea errazteko, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/en/node/88549>.
- Arartekoaren 6/2013 Gomendio Orokorra, ekainaren 27koa. Berriz aztertu behar da jendearentzat zabalik dauden establezimendu pribatuetan sarrera ukatzeko eskubidea baliatzeari eta diskriminazioa debekatzeari buruzko araudia, baita erreklamazioak izapidetzean erabilitako zigor-prozedurari eta berme-sistemari buruzko araudia eta horren aplikazioa ere, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-62013-gomendio-orokorra-ekainaren-27koa>.
- Arartekoaren 8/2013 Gomendio Orokorra, irailaren 24koa. Osasun Sistema Nazionalean aseguruak ez duten pertsonen osasun-arreta jasotzeko orduan alde zurritik eroldak eragiten dizkien mugak, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-82013-gomendio-orokorra-irailaren-24koa-0>.

- Arartekoaren 2014R-25-14 Ebazpena, 2014ko abenduaren 10ekoa. Horren bidez, Eusko Jaurlaritzaren Segurtasun Sailari gomendatzen zaio neurriak hartzea Erztaintzan arraza profilen garapena prebenitzeko eta kontrolatzeko, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2014r-25-14-ebazpena-2014ko-abenduaren-10ekoa>.
- Arartekoaren 2015NI-1065-14 Ebazpena, 2015eko maiatzaren 5ekoa. Horren bidez, Lanbidek diru-sarrerak bermatzeko errenta prestazioa ukatzeari lotutako jarduna amaitutzat jo du, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-2015ni-1065-14-ebazpena-2015eko-maiatzaren-5ekoa>.
- Arartekoaren 2015R-1595-15 Ebazpena, 2015eko azaroaren 25ekoa. Horren bidez, Donostiako Udalari gomendatzen zaio berriz azter dezala izapidetzen ari den autobus-geltoki berriaren arkitektura- eta jarduera-proiektua, eta ahaleginak egin ditzala ditxoetarako aurreikusi den diseinuak irisgarritasun unibertsalaren printzipioa berma dezan, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2015r-1595-15-ebazpena-2015eko-azaroaren-25ekoa>.
- Arartekoaren 2016R-576-15 Ebazpena, 2016ko otsailaren 12koa. Horren bidez, Osakidetza gomendatzen zaio elkarrizketarako bideak ezar ditzala eta erantzun diezaiela genero-identitate eta genero-adierazpen anitzeko adingabeak dituzten familiak organismo horri azaldu dizkieten kezka, kritika eta eskaerei. Orobat, pertsona horiek artatzerakoan, kontuan har ditzala zenbait jarraibide eta printzipio, baita genero-identitateagatiko bazterkeriaren aurkako eta transexualen eskubiak aitortzeko ekainaren 28ko 14/2012 Legearen 9. artikuluan jasotako gida klinikoak egiterakoan ere, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-2016r-576-15-ebazpena-2016ko-otsailaren-12koa>.
- Arartekoaren 2016NI-811-14 ebazpena, 2016ko otsailaren 25ekoa. Horren bitartez, Lasarte-Oriako hezkuntza zentroetan ikasle etorkinak modu orekatuagoan bantzeko premiari buruzko kexa zela-eta abiarazitako esku-hartzea bukatu da, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2016ni-811-14-ebazpena-2016ko-otsailaren-25ekoa>.
- Arartekoaren 2019R-597-19 Ebazpena, 2019ko azaroaren 6koa. Horren bidez, Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailari gomendatzen zaio ebalua dezala Ordiziako haur eta lehen hezkuntzan funts publikoak jasotzen dituzten ikastetxeetan 2019-2020 ikasturterako jada onartu diren plangintza-erabakiek zer eragin izan dezaketen, eta neurri zuzentzaileak har ditzala ikastetxe horien artean eskolatutako

ikasleak banatzean, oreka handiagoa sustatzen laguntzeko, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2019r-597-19-ebazpena-2019ko-azaroaren-6koa>.

- Arartekoaren 4/2020 Gomendio Orokorra, 2020ko azaroaren 5koa. Herritarrenganako arreta indartzeko beharra, administrazio publikoekiko harremanetan dituzten eskubideak baliatzean kalteak saihesteko eta bazterkeria digitalaren kontra borrokatzeko neurriak hartzeko beharra, larrialdi egoeretan, COVID-19aren pandemiaren ondoriozko egoeretan, besteak beste, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/arartekoaren-42020-gomendio-orokorra-2020ko-azaroaren-5koa>.
- Arartekoaren 2022R-589-21 Ebazpena, 2022ko otsailaren 24koa. Horren bidez, Ordiziako Udalari gomendatzen zaio berriz azter ditzala Jakintza ikastolari ematen dizkion dirulaguntzak, eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/arartekoaren-2022r-589-21-ebazpena-2022ko-otsailaren-24koa>.

JURISPRUDENTZIA

GIZA ESKUBIDEEN EUROPAKO AUZITEGIA (GEEA)

- GEEAren 1997ko otsailaren 24ko Epaia, Haes eta Gijssels versus Bégica, ECLI:CE:ECHR:1997:0224JUD001998392, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163983>.
- GEEAren 2000ko apirilaren 6ko Epaiari, Thlimmenos versus Grecia, ECLI:CE:ECHR:2000:0406JUD003436997, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162517>.
- GEEA, 2005eko azaroaren 10koa, Leyla Sahin versus Turkia, ECLI:CE:ECHR:2005:1110JUD004477498, ECLI:CE:ECHR:2005:1110JUD004477498, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-70956>.
- GEEAren 2007ko maiatzaren 3ko Epaia, Gldaniko Jehovaharen Testiguen Kongregazioko laurogeita hamazazpi kide eta beste lau versus Georgia, ECLI:CE:ECHR:2007:0503JUD007115601, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80395>.

- GEEAren 2007ko azaroaren 13ko Epaia; DH eta beste batzuk versus Txekiar Errepublikak, ECLI:CE:ECHR:2007:1113JUD005732500, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-139015>.
- GEEAren 2012ko otsailaren 9ko Epaia, Vejdeland eta beste batzuk versus Suedia, ECLI:CE:ECHR:2012:0209JUD000181307, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109046>.
- GEEAren 2012ko ekainaren 12ko Epaia, N.B. versus Eslovakia, ECLI:CE:ECHR:2012:0612JUD002951810, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111427>.
- GEEAren 2012ko uztailaren 24ko Epaia, B.S. versus Espainia, ECLI:CE:ECHR:2012:0724JUD004715908, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148104>.
- GEEAren 2012ko uztailaren 24ko Epaia, Đorđević versus Croacia, ECLI:CE:ECHR:2012:0724JUD004152610, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112322>.
- GEEAren 2015eko otsailaren 24ko Epaia, Karaahmed versus Bulgaria, ECLI:CE:ECHR:2015:0224JUD00305871, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152382>.
- GEEAren 2016ko otsailaren 23ko Epaia, Çam versus Turkiak, ECLI:CE:ECHR:2016:0223JUD005150008, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161149>.
- GEEAren 2016ko martxoaren 15eko Epaia, Novruk eta beste batzuk versus Errusia, eskuragarri hemen: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161379>.
- GEEAren 2016ko martxoaren 22ko Epaia, Sousa Goucha versus Portugal, ECLI:CE:ECHR:2016:0322JUD007043412, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161527>.
- GEEAren 2016ko apirilaren 12ko Epaia, M.C. eta A.C. versus Errumania, ECLI:CE:ECHR:2016:0412JUD001206012, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161982>.

- GEEAren 2017ko urriaren 25eko Epaia, Carvalho Pinto de Sousa Morais versus Portugal Application, ECLI:CE:ECHR:2017:0725JUD001748415, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175659>.
- GEEAren 2018ko urtarrilaren 30eko Epaia, Enver Şahin versus Turquia, ECLI:CE:ECHR:2018:0130JUD002306512, eskuragarri hemen: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180499>.

EUROPAR BATASUNEN JUSTIZIA AUZITEGIA (EBJA)

- EBJAren 1986ko maiatzaren 15eko Epaia, Marguerite Johnston versus Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, C-222/84, ECLI:EU:C:1986:206, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0222>.
- EBJAren 1993ko abuztuaren 2ko Epaia, Marshall versus Southampton and South West Hampshire Area Health Authority, C-271/91, ECLI:EU:C:1993:335, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0271>.
- EBJAren 2006ko uztailaren 11koa, Sonia Chacón Navas versus Euresit Colectividades SA, C-13/05, ECLI:EU:C:2006:456, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A62005CJ0013>.
- EBJAren 2011ko maiatzaren 12ko Epaia, Runevič-Vardyn eta Paweł Wardyn versus Vilniaus miesto savivaldybės administracija y otros, C-391/09, ECLI:EU:C:2011:291, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0391>.
- EBJAren 2011ko uztailaren 21eko Epaia, Gerhard Fuchs eta Peter Köhler versus Land Hessen, C-159/10 eta C-160/10, ECLI:EU:C:2011:508, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62010CJ0159>.
- EBJAren epaia, 2013ko apirilaren 11koa, Jette Ring versus Dansk almennyttigt Boligselskab eta Skouboe Werge c. Pro Display, C335/11 eta C 337/11, ECLI:EU:C:2013:222, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX:62011CJ0335>.

- EBJAren 2013ko apirilaren 25eko Epaia, Asociația Accept versus Consiliul Național pentru Combaterea a Discriminării, C-81/12, ECLI:EU:C:2013:27562, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0081>.
- EBJAren 2013ko irailaren 26ko Epaia, Glennie Kristensen versus Experian A/S, C-476/11, ECLI:EU:C:2013:590, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1491223217526&uri=CELEX:62011CJ0476>.
- EBJAren 2016ko azaroaren 24ko Epaia, David L. Parris versus Trinity College Dublin eta beste batzuk, C-443/15, ECLI:EU:C:2016:897, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A62015CN0443&qid=1673353783599>.
- EBJAren 2017ko martxoaren 14ko Epaia, Achbita eta Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding versus G4S Secure Solutions NV, C-157/15, ECLI:EU:C:2017:203, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0157>.

NAZIOARTEKO BESTE AUZITEGI BATZUK

- ESKUBIDE SOZIALEN EUROPAKO BATZORDEA (ESEB), Autism-Europe versus Frantzia, 13/2002 Erreklamazioa, 2003ko azaroaren 4koa, eskuragarri hemen: <https://hudoc.esc.coe.int/eng?i=cc-13-2002-dmerits-en>.
- RUANDARAKO NAZIOARTEKO AUZITEGI PENALA, Fiskaltza versus Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza y Hassan Ngeze, Gaia: n.o ICTR-99-52-T.

KONSTITUZIO AUZITEGIA

- Konstituzio Auzitegiaren 128/1987 Epaia, uztailaren 16koa, ECLI:ES:TC:1987:128, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/860>.

- Konstituzio Auzitegiaren 108/1989 Epaia, ekainaren 8koa, ECLI:ES:TC:1989:108, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/1314>.
- Konstituzio Auzitegiaren 98/2003 Epaia, ekainaren 2koa, ECLI:ES:TC:2003:98, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/4873>.
- Konstituzio Auzitegiaren 235/2007 Epaia, 2007ko azaroaren 7koa, ECLI:ES:TC:2007:235, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/6202>.
- Konstituzio Auzitegiaren 31/2014 Epaia, otsailaren 24koa, ECLI:ES:TC:2014:31, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/23819>.
- Konstituzio Auzitegiaren 177/2015 Epaia, uztailaren 22koa, ECLI:ES:TC:2015:177, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/24578>.
- Konstituzio Auzitegiaren 3/2018 Epaia, urtarrilaren 22koa, ECLI:ES:TC:2018:3, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/25560>.
- Konstituzio Auzitegiaren 87/2019 Epaia, ekainaren 20koa, ECLI:ES:TC:2019:87, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/25970>.
- Konstituzio Auzitegiaren 51/2021 Epaia, 2021eko martxoaren 15koa, ECLI:ES:TC:2021:51, eskuragarri hemen: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/24578>.

AUZITEGI GORENA

- Auzitegi Gorenaren 314/2015 Epaia, 2015eko maiatzaren 4koa, ECLI:ES:TS:2015:2446, eskuragarri hemen: <https://www.poderjudicial.es/se-arch/openDocument/5ebb96e34c1c063c>.

- Auzitegi Gorenaren 437/2022 Epaia, maiatzaren 4koa, ECLI:ES:TS:2022:1644, eskuragarri hemen: <https://www.poderjudicial.es/search/documento/AN/9955503/estructura%20del%20delito/20220513>.

EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO JUSTIZIA AUZITEGI NAGUSIA

- Euskal Autonomia Erkidegoko Justizia Auzitegi Nagusiaren 377/2021 Epaia, 2021eko urriaren 7koa, ECLI: ES:TSJPV:2021:2790, eskuragarri hemen: <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/22462cfa18e9ec80/20220221>.

BIBLIOGRAFIA

ACHUTEGUI OTALAUURUCHI, P., Victimization de los delitos de odio. Aproximación a sus consecuencias y a las respuestas institucional y social, *Revista de Victimología/Journal of Victimología*, 5. zk., 2017, 33-61. or., DOI 10.12827/RVJV.5.02, eskuragarri hemen en: <http://www.huygens.es/journals/index.php/revista-de-victimologia/article/view/82/32>.

ALLIANCE AGAINST ANTIGYPSYISM, *Antigypsyism reference paper*, 2017ko uztaileko bertsioa, eskuragarri hemen: <http://antigypsyism.eu/reference-paper-on-antigypsyism/>.

ANDALUCÍA ACOGE, *Guía práctica para la aplicación del estatuto de la víctima*, eskuragarri hemen: <https://acoge.org/wp-content/uploads/2017/03/GuiaEstatuto-Victima.pdf>.

ANDUJAR LLOSA, Andrea eta beste batzuk, Jóvenes y racismo. *Estudio sobre las percepciones y actitudes racistas y xenófobas entre la población joven de España*, Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fad Juventud Fundazioa, Madril, 2022, DOI 10.5281/zenodo.7268038, eskuragarri hemen: <https://www.adolescenciayjuventud.org/publicacion/jovenes-y-racismo/>.

ARARTEKOA, *EAEn erabilera publikoa duten eraikinen irisgarritasuna*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2003, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eaen-erabilera-publikoa-duten-eraikinen-irisgarritasuna>.

- Euskal autonomia erkidegoko administrazio publikoen menpeko polizi kidegoek jokaera-kodeak erabili behar dituzte immigrazioari buruz ematen duten informazioaren tratamendurako, IN: *Eusko Legebiltzarrarentzako txostena 2004*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2005, 559-569. or., eskuragarri hemen: <https://ararteko.eus/eu/euskal-autonomia-erkidegoko-administrazio-publikoen-menpeko-polizi-kidegoek-jokaera-kodeak-erabili-behar-dituzte-immigrazioari-buruz-ematen-duten-informazioaren-tratamendurako>.
- Hilerrietako zerbitzu publikoak erlijio sinismen ezberdinetara egokitzea. Batez ere musulman komunitateari. IN: *Eusko Legebiltzarrarentzako txostena 2008*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2009, 643-654 or., eskuragarri hemen: https://www.ararteko.eus/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_1638_1.pdf.
- *Transgeneroen eta transexualen egoera Euskadin*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2009, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/transgeneroen-eta-transexualen-egoera-euskadin>.
- *EAEko garraio sistema publikoak duen irisgarritasunari buruzko diagnostikoa*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2011, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eaeko-garraio-sistema-publikoak-duen-irisgarritasunari-buruzko-diagnostikoa>.
- *Udal gizarte zerbitzuen egoera Euskal Autonomia Erkidegoan. Egungo egoera eta hobetzeko proposamenak*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2016, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/udal-gizarte-zerbitzuen-egoera-euskal-autonomia-erkidegoan-egungo-egoera-eta-hobetzeko-proposamenak-0>.
- *EAEko ospitaleek ezgaituentzat duten irisgarritasunaren diagnostikoa*, Ararteko erakundeak Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2017, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eaeko-ospitaleek-ezgaituentzat-duten-irisgarritasunaren-diagnostikoa-0>.

- *Eusko Legebiltzarrarentzako urteko txostena 2018*, Ararteko, Vitoria-Gasteiz, 2019, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eusko-legebiltzarrarentzako-txostena-2018>.
- *Administrazio digitala eta herritarrekiko harremanak. Euskal administrazio publikoetako aplikazioa. Azterlanaren egikaritze-laburpena*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2021eko urria, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/administrazio-digitala-eta-herritarrekiko-harremanak-euskal-administrazio-publikoetako-aplikazioa>.
- *Eusko Legebiltzarrarentzako urteko txostena 2021*, Ararteko, Vitoria-Gasteiz, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/eusko-legebiltzarrarentzako-txostena-2021>.
- *Justizia errestituatiboaren esperientzia berritzailea Arartekoan: lehen zirkulu errestituatibo baten azterketa*, Arartekoa, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/lehen-zirkulu-errestauratibo-baten-azterketa>.

ARARTEKOA eta beste batzuk, *Rainbow Has: Aliantzak Eskubideen Alde: berrikuntza eta lankidetzaren etxe zein eskoletan*, Arartekoa, Vitoria-Gasteiz, 2015, eskuragarri hemen: <https://www.ararteko.eus/eu/rainbowhas-aliantzak-eskubideen-alde-berrikuntza-eta-lankidetzaren-etxe-zein-eskoletan>.

ARRAZA-BEREIZKERIA MOTA GUZTIAK EZABATZEKO BATZORDEA (ABEB), *Observaciones finales sobre los informes periódicos 21º a 23º de España*, CERD/C/ESP/CO/21-23, 2016ko ekainaren 21^a, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/833415?ln=es>.

ARRAZA EDO ETNIA OINARRI DUEN DISKRIMINAZIOA DESAGERRARAZTEKO KONTSEILUA (CEDRE), *Percepción de la discriminación por origen nacional o étnico por parte de sus potenciales víctimas 2020*, Berdintasun Ministerioa, Madril, 2020, eskuragarri hemen: https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/destacados/pdf/08-PERCEPCION_DISCRIMINACION_RACIAL_NAV.pdf.

ARRAZAKERIAREN ETA INTOLERANTZIAREN AURKAKO EUROPAKO BATZORDEA (ECRI), *Report on the United Kingdom (fifth monitoring cycle)*, 2016ko ekainaren 29koa, CRI(2016)38, eskuragarri hemen: [https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-uni-
ted-kingdom/16808b5758](https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-uni-
ted-kingdom/16808b5758).

- *Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Belgium subject to interim follow-up*, 2016ko abenduaren 8koa, CRI(2017)5, eskuragarri hemen: [https://rm.coe.int/interim-follow-up-con-
clusions-on-belgium-5th-monitoring-cycle/16808b55c2](https://rm.coe.int/interim-follow-up-con-
clusions-on-belgium-5th-monitoring-cycle/16808b55c2).
- *Informe de la ECRI sobre España (quinto ciclo de supervisión)*, 2017ko abenduaren 5koa, CRI(2018)2, eskuragarri hemen: [https://rm.coe.int/fifth-re-
port-on-spain-spanish-translation-/16808b56cbse-
xual%20en%20Espa%C3%B1a:%20la%20esclavitud%20de%20mujeres](https://rm.coe.int/fifth-re-
port-on-spain-spanish-translation-/16808b56cbse-
xual%20en%20Espa%C3%B1a:%20la%20esclavitud%20de%20mujeres).
- *Rapport de l'ECRI sur les Pays-Bas (cinquième cycle de monitoring)*, 2019ko apirilaren 2koa, CRI(2019)19, eskuragarri hemen: [https://rm.coe.int/cinqui-
eme-rapport-sur-les-pays-bas/168094c578](https://rm.coe.int/cinqui-
eme-rapport-sur-les-pays-bas/168094c578).
- *Rapport de l'ECRI sur la Finlande (cinquième cycle de monitoring)*, 2019ko ekainaren 18koa, CRI(2019)38, eskuragarri hemen: [https://rm.coe.int/cin-
quieme-rapport-sur-la-finlande/1680972fa9](https://rm.coe.int/cin-
quieme-rapport-sur-la-finlande/1680972fa9).
- *Report on Belgium (sixth monitoring cycle)*, 2019ko abenduaren 12koa, eskuragarri hemen: [https://rm.coe.int/ecri-sixth-report-on-belgium-
/16809ce9f0](https://rm.coe.int/ecri-sixth-report-on-belgium-
/16809ce9f0).
- *Combating racism and racial discrimination against people of African descent in Europe: Round-table with human rights defenders organised by the Office of the Council of Europe Commissioner for Human Rights: online event, 24 November 2020: report*, hemen eskuragarri: [https://rm.coe.int/combating-racism-and-racial-discrimination-against-peo-
ple-of-african-d/1680a1c0b6](https://rm.coe.int/combating-racism-and-racial-discrimination-against-peo-
ple-of-african-d/1680a1c0b6).
- *Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Spain subject to interim follow-up*, 2020ko abenduaren 1koa, ECRI(2021)3, eskuragarri hemen: [https://www.ecoi.net/en/file/lo-
cal/2045949/ESP-IFU-V-2021-003-ENG+.pdf](https://www.ecoi.net/en/file/lo-
cal/2045949/ESP-IFU-V-2021-003-ENG+.pdf).

- *Annual report on ECRI's activities, 2021 January to 31 December*, Europako Kontseilua, Estrasburgo, 2022, hemen eskuragarri: <https://rm.coe.int/ecri-2021-annual-report-24052021-en/1680a6a6d3>.

ARRAZAKERIARI, XENOFIARI ETA BESTELAKO INTOLERANTZIEI AURRE EGI-TEKO EUROPAR BATASUNAREN GOI-MAILAKO TALDEA, *Ensuring Justice, Protection and Support for Victims of Hate Crime and Hate Speech: 10 Key Guiding Principles*, Europako Batzordea, Brusela, 2017ko abendua, eskuragarri hemen: http://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=48874.

- *Improving the Recording of Hate Crime by Law Enforcement Authorities Key Guiding Principles*, Europako Batzordea, Brusela, 2017ko abendua, eskuragarri hemen: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ec-2017-key-guiding-principles-recording-hate-crime_en.pdf.
- *Antigypsyism: Increasing Its Recognition to Better Understand and address its Manifestations*, Europako Batzordea, Brusela, 2018ko azaroa, eskuragarri hemen: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/51025/en>.
- *Key Guiding Principles on Encouraging Reporting of Hate Crime: the Role of Law Enforcement and Relevant Authorities*, Europako Batzordea, Brusela, 2021eko martxoa, eskuragarri hemen: https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196.

BARNE MINISTERIOA, *Protocolo de actuación para las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad para los delitos de odio y conductas que vulneran las normas legales sobre discriminación*, edición revisada, 2020ko uztaila, eskuragarri hemen: https://www.policia.es/miscelanea/participacion_ciudadana/normativa/Protocolo_actuacion_delitos_odio_07-2020.pdf.

- *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España 2021*, Barne Ministerioa, Madril, [2022], eskuragarri hemen: https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/archivos-y-documentacion/documentacion-y-publicaciones/publicaciones-descargables/publicaciones-periodicas/informe-sobre-la-evolucion-de-los-delitos-de-odio-en-Espana/Informe_evolucion_delitos_odio_Espana_2021_126200207.pdf.

BARNE MINISTERIOAREN GORROTO DELITUEN KONTRA BORROKATZEKO BULEGO NAZIONALA, *Guía de buenas prácticas para la denuncia de los delitos de odio*, Barne Ministerioa, Idazkaritza Nagusi Teknikoa, Madril, 2020, hemen eskuragarri: <https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/Delitos-de-odio/descargas/Guia-de-buenas-practicas-para-la-denuncia-de-los-delitos-de-odio.pdf>.

BARNE MINISTERIOKO SEGURTASUNEN ESTATU IDAZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio*, eskuragarri hemen: https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/resumenes/Documents/2022/120422_II_Plan_Accion_contra_delitos_odio.pdf.

BERDINTASUN ERAKUNDEEN EUROPAKO SAREA (EQUINET), *Developing Standards for Equality Bodies: an Equinet Working Paper*, eskuragarri hemen: <https://equineteurope.org/2016/equinet-working-paper-on-developing-standards-for-equality-bodies/>.

- *Equality Bodies. Current Challenges: an Equinet Perspective*, Brusela, 2012ko urria, eskuragarri hemen: <https://equineteurope.org/publications/equinet-perspective-on-equality-bodies-current-challenges/>.
- *Exploring Positive Action as a Means to fight Structural Discrimination in Europe*, Equinet, Brusela, 2021, eskuragarri hemen: <https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2022/04/Exploring-positive-action-as-a-means-to-fight-structural-discrimination-in-Europe.pdf>.

BOTERE JUDIZIALAREN KONTSEILU NAGUSIA eta beste batzuk, *Protocolo para combatir el discurso de odio ilegal en línea: #ContraeldiscursodeOdio*, eskuragarri hemen: https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/ficheros/ejes/discursoodio/PROTOCOLO_DISCURSO_ODIO.pdf.

BOUCHARD, Gerard eta TAYLOR, *Fonder l'avenir: le temps de la conciliation*, Commission de Consultation sur les Pratiques d'Accommodement reliées aux Différences Culturelles, Quebec, 2008, eskuragarri hemen: <https://numerique.banq.qc.ca/patri-moine/details/52327/66277>.

- Charles, *Etorkizuna eraikitzea: adiskidetzeko garaia*, Ikuspegi, Inmigrazioaren Euskal Behatokia, Bilbo, 2010, p. 16, eskuragarri hemen: https://www.ikuspegi.eus/documentos/investigaciones/2010txosten5_eus_opt.pdf.

CHOPIN, I. eta GERMAINE, C., *A comparative analysis of non-discrimination law in Europe 2021: the 27 EU member states, Albania, Iceland...*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2022, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/909649>.

CIDALIA, *Inclusión, gestión de la diversidad y lucha contra el racismo y la xenofobia: actuaciones de las Comunidades Autónomas y las Administraciones Locales*, Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Estatuko Behatokia, Madril, [2020], eskuragarri hemen: https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/ficheros/documentos/PDF-1-INFORME-LARGO-CCAA-AC-03112020_OK.pdf.

COBREROS MENDAZONA, Edorta, Discriminación por indiferenciación: estudio y propuesta, *Revista Española de Derecho Constitucional*, 81. zk., iraila-abendua (2007), 71-114 or., eskuragarri hemen: <https://www.cepc.gob.es/sites/default/files/2021-12/26209redc81003.pdf>.

CÓDIGO de Conducta para la lucha contra la incitación ilegal al odio en internet, 2016ko ekainaren 30a, eskuragarri hemen: https://commission.europa.eu/document/551c44da-baae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_es.

COMMISSION D'ÉVALUATION DE LA LÉGISLATION FÉDÉRALE RELATIVE À LA LUTTE CONTRE LES DISCRIMINATIONS, *Premier rapport d'évaluation*, 2017ko otsaila, eskuragarri hemen: https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/Commission_d%C3%A9valuation_de_la_l%C3%A9gislation_f%C3%A9d%C3%A9rale_relative_%C3%A0_la_lutte_contre_les_discriminations.pdf.

CORNEJO VALLE, Mónica eta beste batzuk, *El impacto de la crisis del COVID-19 en las minorías religiosas en España: desafío para un escenario futuro*, Observatorio del Pluralismo Religioso en España, Madril, 2022, eskuragarri hemen: https://www.observatorioreligion.es/upload/91/32/INFORME_COVMINREL.pdf.

CRENSHAW, Kimberle, Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, *University of Chicago Legal Forum*, 1989. libk., 1. zk., 8. artikulua, eskuragarri hemen: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>.

CROWLEY, N., *Equality bodies making a difference*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2018, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/151984>.

DAUNIS RODRÍGUEZ, Alberto, La confusión de los delitos de odio, IN: PABLO SERRANO, ALEGANDRO de, *Delitos de opinión y libertad de expresión: un análisis interdisciplinar: cuestiones de la parte general de los delitos de opinión*, Aranzadi, 2021, Zizur Txikia, Nafarroa, 223-249 or.

DISKRIMINAZIORIK EZAREN, BERDINTASUNAREN ETA ANIZTASUNAREN EUROPAKO BATZORDEKO GOI-MAILAKO TALDEA, *Directrices para mejorar la recogida y el uso de datos sobre igualdad*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2021, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/970674>.

DESGAITASUNA DUTEN PERTSONEN ESKUBIDEEI BURUZKO BATZORDEA (DPB), *Observaciones finales sobre el informe inicial de la Unión Europea*, CRPD/C/EU/CO/1, 2015eko urriaren 2a, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/812354?ln=es>.

- *Observaciones finales sobre los informes periódicos segundo y tercero combinados de España*, CRPD/C/ESP/CO/2-3, 2019ko maiatzaren 13a, <https://digitallibrary.un.org/record/3848691?ln=es>.

EKONOMIA-GAIEN ETA TRANSFORMAZIO DIGITALAREN MINISTERIOA, *Estrategia Nacional de Inteligencia Artificial*, 1.0 bertsioa, hemen eskuragarri: <https://portal.mineco.gob.es/es-es/ministerio/areas-prioritarias/Paginas/inteligencia-artificial.aspx>.

ELKARTU, *Covid-19: desgaitasuna duten pertsonen egoera eta beharrak*, eskuragarri hemen: <https://elkartu.org/pdf/Partehartze-prozesua.pdf>.

ESKUBIDE EKONOMIKO, SOZIAL ETA KULTURALEN BATZORDEAREN (EESKB), *Observaciones finales sobre el sexto informe periódico de España*, E/C.12/ESP/CO/6, 2018ko apirilaren 25ekoa, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/1637575?ln=es>.

ERABEREAN, COVID-19aren pandemiaren testuinguruan pertsona migratuen, ijito-herriko pertsonen eta LGTBI kolektibokoen aurkako berdintasun faltari eta diskriminazioari buruzko oharra, IN: *Eraberean Sarearen jarduera 2020an*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Vitoria-Gasteiz, 2021, 91. or., eskuragarri hemen:

https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/eraberean_materiales/eu_observat/adjuntos/eraberean2020_eu.pdf.

ERRENTERRIAKO UDALA, *ErreferenteEKIN: Errenteriako LGTBI biztanleriaren errealitateen diagnostikoa*, Errenteriako Udala, 2019ko ekaina, eskuragarri hemen: <https://herribizia.errenteria.eus/app/uploads/sites/16/2019/06/Errenteriako-LGTBI-biztanleriaren-errealitateen-diagnostikoa.pdf>.

ESKUBIDE SOZIALEN ETA 2030EKO AGENDAREN MINISTERIOA, *Estrategia Nacional para la Igualdad, Inclusión y Participación del Pueblo Gitano 2021-2030*, eskuragarri hemen: https://www.mdsocialesa2030.gob.es/derechos-sociales/poblacion-gitana/docs/estrategia_nacional/Estrategia_nacional_21_30/estrategia_aprobada_com.pdf.

ESPAINIAKO GOBERNUA, *Carta de derechos digitales*, hemen eskuragarri: https://www.lamoncloa.gob.es/presidente/actividades/Documents/2021/140721-Carta_Derechos_Digitales_RedEs.pdf.

ESTATUKO FISKALTZA NAGUSIA, *Memoria elevada al Gobierno de S.M. presentada al inicio del año judicial por la Fiscal General del Estado*, Estatuko Fiskaltza Nagusia, Madril, 2021, eskuragarri hemen: https://www.fiscal.es/memorias/memoria2021/FISCALIA_SITE/index.html.

EUROPAKO BATZORDEA, *Código de Conducta acordado con Facebook, Microsoft, Twitter and YouTube para facilitar la notificación de comentarios que contienen discurso de odio en las plataformas y suprimirlos si son ilegales*, eskuragarri hemen: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/54300/e>.

- *Developing anti-discrimination law in Europe*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgoa, 2010, eskuragarri hemen: https://op.europa.eu/en/search-results?p_p_id=eu_europa_publications_portlet_pagination_PaginationPortlet_INSTANCE_gDBsAazqs5X2&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&queryText=Developing%20anti-discrimination%20law%20in%20Europe&facet.collection=EUPub&sortBy=RELEVANCE-DESC&SEARCH_TYPE=SIMPLE&QUERY_ID=257039104&&resultsPerPage=10&startRow=1&QUERY_ID=257039104.
- *Informe conjunto sobre la aplicación de la Directiva 2000/43/CE del Consejo, de 29 de junio de 2000, relativa a la aplicación del principio de igualdad de trato de las personas independientemente de su origen racial o étnico ("Directiva de igualdad de género") y la Directiva 2000/78/CE del Consejo, de 27 de noviembre de 2000, relativa al establecimiento de un marco general para la igualdad de trato en el empleo y la ocupación ("Directiva de igualdad de empleo")* {SWD(2014) 5 final}, COM/2014/02 final, Brusela, 2014-01-17, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/ALL/?uri=CELEX:52014DC0002>.
- *Revisión intermedia del Marco europeo de estrategias nacionales de integración de los Gitanos* {SWD(2017) 286 final}, COM(2017) 458 final, Brusela, 30.8.2017, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0458&from=LV>.
- *Informe sobre la evaluación del marco de la UE para las estrategias nacionales de integración de los gitanos hasta 2020*, COM/2018/785 final, Brusela, 2018-12-04, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0785>.
- A EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, IN: *European Comisión, Newsroom* [online], 2019-03-18, eskuragarri hemen: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/51025/en>.

- *Libro blanco sobre la inteligencia artificial, un enfoque europeo orientado a la excelencia y la confianza*, COM(2020) 65 final, Brusela, 2020-02-19, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:52020DC0065>.
- *Estrategia de la UE sobre los derechos de las víctimas (2020-2025)*, COM/2020/258 final, Brusela, 2020-06-20, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258#fo-otnoteref67>.
- *Una Unión de la igualdad: Plan de Acción de la UE Antirracismo para 2020-2025*, COM(2020) 565 final, Brusela, 2020-09-18, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0565&from=ES>.
- *Una Unión de la igualdad: Marco Estratégico de la UE para la igualdad, la inclusión y la participación de los gitanos*, COM/2020/620 final, Brusela, 2020-10-07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=CELEX:52020DC0620>.
- *Unión de la Igualdad: Estrategia para la Igualdad de las Personas LGBTIQ 2020-2025*, COM(2020) 698 final, Brusela, 2020-11-12, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/es/TXT/?uri=CELEX:52020DC0698>.
- *Una Unión de la Igualdad: Estrategia sobre los derechos de las personas con discapacidad para 2021-2030*, COM(2021) 101 final, Brusela, 2021-03-03, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>.
- *Equality bodies and the implementation of standards for equality bodies*, (SWD(2021) 63 final), Brusela, 2021-03-19, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021SC0063>.
- *Una Europa más inclusiva y protectora: ampliación de la lista de delitos de la UE a la incitación al odio y a los delitos de odio*, COM/2021/777 final, Brusela, 2021-12-09, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0777>.

- *Country report non-discrimination Spain 2020*, Lorenzo Cachón, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2021, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/35422>.

EUROPAKO BATZORDEKO JUSTIZIAREN ETA KONTSUMITZAILEEN ZUZENDARITZA NAGUSIA, *Special Eurobarometer 493. Discrimination in the European Union: report*, Europako Batzordea, 2019ko urria, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/5155>.

EUROPAR BATASUNAREN KONTSEILUA, *Los 10 principios básicos comunes para la inclusión de los gitanos: vademécum*, Europako Batzordea, Argitalpen Bulegoa, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/23230>.

- *Informe de situación sobre Propuesta de Directiva del Consejo por la que se aplica el principio de igualdad de trato entre las personas independientemente de su religión o convicciones, discapacidad, edad u orientación sexual: informe de situación*, Brusela, 2019ko maiatzaren 27a, 9567/1/19, REV 1, SOC 381, ANTIDISCRIM 13, JAI 564, MI 463, FREMP 73, 2. or., eskuragarri hemen: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9567-2019-REV-1/es/pdf>.

EUROPAR BATASUNEKO OINARRIZKO ESKUBIDEEN AGENTZIA (FRA), *Compendium of practices for equality data collection* [online], eskuragarri hemen: <https://fra.europa.eu/en/promising-practices-list?page=3>.

- *Monitoring framework for an EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation: Objectives and indicators*, eskuragarri hemen: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2020-portfolio_of_indicators_working-paper_en.pdf.
- *Access to justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2014, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/17561>.
- *Informe sobre los derechos fundamentales 2017, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2017, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/17329>.

- *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Main results*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2017, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/268615>.
- *Informe sobre los derechos fundamentales 2018, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2019, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/833591>.
- *Manual de legislación europea contra la discriminación*, 2018ko edizioa, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2019, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/849156>.
- *Coronavirus Pandemic in the EU: Impact on Roma and Travellers. Bulletin #5, 1 March - 30 June 2020*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2020, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/06170>.
- *Informe sobre los derechos fundamentales 2019, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2020, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/84358>.
- *Informe sobre los derechos fundamentales 2020, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2020, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/609538>.
- *Roma and Travellers in Six Countries: Roma and Travellers Survey*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2020, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/30472>.
- *Informe sobre los derechos fundamentales 2021, Dictámenes de la FRA*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2021, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/523299>.
- *Human Rights cities in the EU: a framework for reinforcing rights locally*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2021, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/908860>.
- *Bias in Algorithms: Artificial Intelligence and Discrimination*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2022, hemen eskuragarri: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/25847>.

EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO FISKALTZA, *Memoria 2020 (Ejercicio 2019)*, eskuragarri hemen: https://www.fiscal.es/memorias/memoria2020/FISCALIA_SITE/recursos/fiscalias/superiores/paisvasco.pdf

EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA, GIZA ESKUBIDEEN ETA BOTERE PUBLIKOEN UNESCO KATEDRA, *Euskadiko gorroto-gertakariei buruzko txostena*, Segurtasun Saila, Eusko Jaurlaritza, Vitoria-Gasteiz, 2018-, eskuragarri hemen: <https://www.ertzaintza.euskadi.eus/lfr/eu/web/ertzaintza/informe-incidentes-odio-euskadi>.

- *Gipuzkoako gorroto-gertakariei buruzko txostena (2016-2019)*, eskuragarri hemen: <https://www.gipuzkoa.eus/documents/2456908/1758db5f-7eab-1d55-3ae0-a30cc38c6a74>.
- *Euskadiko gorroto-gertakariei buruzko 2021eko Txostena*, Segurtasun Saila, Eusko Jaurlaritza, Vitoria-Gasteiz, 2022, eskuragarri hemen: https://bideoak2.euskadi.eus/2022/04/11/news_76483/EUSKADIKO_GORROTO-GERTAKERIEI_BURUZKO_2021EKO_TXOSTENA.pdf.

EUSKO JAURLARITZAKO BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA, *Gorroto arrazista, xenofobo, antigitano eta LGBTIfobikoko gertakarien aurrean tokian-tokian jarduteko Gida: (oinarrizko dokumentua)*, 2022ko uztaila, eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/proyecto/giza_eskubi-deak_plana01/eu_def/adjuntos/Guia-de-actualizacion-local-EUSK-WEB.pdf.

- *Herriartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. Plana 2022-2025*, Eusko Jaurlaritzako Argitalpenen Zerbitzu Nagusia, Vitoria-Gasteiz, 2022, eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/migrazioituna/eu_def/adjuntos/VIPLAN-INTERCULTURAL_eus.pdf.
- *Ijito-herriarekiko 2022-2026ko Euskal Estrategia: 3as anglé = Aurreratu = Avanzar*, Eusko Jaurlaritza, Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Saila, Vitoria-Gasteiz, 2022, eskuragarri hemen: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/pueblo_gitano/eu_7946/adjuntos/estrategia-gitana-EUSK-web.pdf.

FERNÁNDEZ ARAGÓN, Iraide eta beste batzuk, *Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerai buruzko inkestaren analisia*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2020 eskuragarri hemen: <https://web-argitalpena.adm.ehu.es/pdf/USPDF212970.pdf>.

FUNDACIÓN SECRETARIADO GITANO, La Gran Redada: 30 de julio de 1749, IN: *Fundación Secretariado Gitano, Actualidad* [online], 2016ko uztailaren 29koa, eskuragarri hemen: <https://www.gitanos.org/actualidad/archivo/117161.html.es>.

- *Discriminación y Comunidad Gitana: Informe anual FSG 2021*, Fundación Secretariado Gitano, Madril, 2021, eskuragarri hemen: https://www.gitanos.org/centro_documentacion/publicaciones/fichas/134753.html.es.
- Lanzamiento de la Red Europea para la Defensa de Derechos de las Personas Gitanas, IN: *Fundación Secretariado Gitano, Actualidad* [online], 2022ko apirilaren 11, eskuragarri hemen: https://www.gitanos.org/actualidad/archivo/135630.html?utm_source=boletin_gitanos_org&utm_medium=email&utm_campaign=boletin323&utm_source=Newsletter%20Gitanos.org&utm_medium=Bolet%EDn&utm_campaign=Newsletter%20GITANOS.ORG.%20N%BA%20323&uid=140038.
- Comparecencias en el Congreso de los Diputados para el Pacto de Estado contra el antigitanismo y la inclusión del pueblo gitano, IN: *Fundación Secretariado Gitano, Actualidad* [online], 2022ko ekainaren 30a, eskuragarri hemen: <https://www.gitanos.org/actualidad/archivo/135227.html.es>.

GARCÍA DAFONTE, Zaira eta EXPOSITO ALBERDI, Jone, *Bizikidetzaren aniztasunean: LGTBI+ populazioaren errealitateen diagnostikoa Gipuzkoan 2018*, Gipuzkoako Foru Aldundia, GEHITU, Donostia, eskuragarri hemen: <https://www.gehitu.org/gipuzkoako-lgtbi-diagnosi-txostena/>.

GASTEIZKO UDALA, Gasteizen bizikidetzaren aldeko konpromisorako akordio politikoa: Gasteiz, bizikidetzaren hiria, IN: *Prentsa oharra*, *Vitoria-gasteiz.org* [online], 21 martxo 2016, eskuragarri hemen: <https://blogs.vitoria-gasteiz.org/medios/2016/03/21/gasteizen-bizikidetzaren-aldeko-konpromisorako-akordio-politiko-gasteiz-bizikidetzaren-hiria/?lang=eu>.

- *Bizikidetzaren eta Aniztasunerako II. Plana 2023-2030: Hirirako eskubiderantz: diskriminaziorik gabeko hiritarta-sun inklusiboa helburu*, Gasteizko Udala, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.vitoria-gasteiz.org/docs/wb021/contenidosEstaticos/adjuntos/eu/81/99/98199.pdf>.

GEB, *Observaciones finales sobre el sexto informe periódico de España*, CCPR/C/ESP/CO/6, 2015eko abuztuaren 14a, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/804709?ln=es>.

GERARDS, J., XENIDIS, R., *Algorithmic discrimination in Europe Challenges and opportunities for gender equality and non-discrimination law*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2021, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/544956>.

GESSAMÍ, Forner, Racismo en el centro comercial: "Nos juzgan nada más entrar", *El Salto* [online], 2021eko azaroaren 7a, eskuragarri hemen: <https://www.elsaltodiaro.com/antigitanismo/racismo-en-centro-comercial-nos-juzgan-nada-mas-entrar>.

GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO NAZIO BATUEN GOI-KOMISARIOAREN BULEGOA, *Ficha sobre la incitación al odio*, eskuragarri hemen: [https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Opinion/Articles19-20/ThresholdTestTranslations/Rabat threshold test Spanish.pdf](https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Opinion/Articles19-20/ThresholdTestTranslations/Rabat%20threshold%20test%20Spanish.pdf).

- *Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation*, New York eta Geneva, Nazio Batuak, 2006, hemen eskuragarri: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>.
- *Informe sobre los indicadores para promover y vigilar el ejercicio de los derechos humanos*, 2008ko maiatzaren 15ekoa, HRI/MC/2008/3, eskuragarri hemen: <https://digitallibrary.un.org/record/627147?ln=es>.
- *A human rights-based approach to data. Leaving no one behind in the 2030 Agenda for sustainable development*, United Nations, Geneva, 2018, eskuragarri hemen: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData.pdf>.
- *Enfoque de datos basado en derechos humanos: que nadie se quede atrás en la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*, Giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen Goi-komisarioaren Bulegoa, Geneva, 2018, eskuragarri hemen: [https://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData SP.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData_SP.pdf).

GUTXIENGO NAZIONALAK BABESTEKO ESPARRU HITZARMENAREN AHOLKU BAZTORDEA (GNBEHAB), *Fourth Opinion on Spain*, 2014ko abenduaren 3koa, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680307ecc>.

- *Fifth Opinion on Spain*, 2020ko maiatzaren 27koa, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/5th-op-spain-en/16809fdd58>. Laburpena eta gomendio nagusiak hemen daude gaztelaniaz eskuragarri: <https://rm.coe.int/5th-op-spain-es/16809ed0b8>.

HOLMAAT, R., *Catalysts for change?: equality bodies according to Directive 2000/43/EC: existence, independence and effectiveness*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2007, eskuragarri hemen: <https://op.europa.eu/es/publication-detail/-/publication/afd6e2fd-7893-4cd0-9fa7-1a7e678d8a2d/language-en/format-PDF/source-267190869>.

HUDDLESTON, T., *Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: equality data indicators: methodological approach overview per EU Member State, technical annex*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2017, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/142>.

HUMAN EUROPEAN CONSULTANCY y LUDWIG BOLTZMANN INSTITUTE OF HUMAN RIGHTS, *Study on Equality Bodies set up under Directives 2000/43/EC, 2004/113/EC and 2006/54/EC: synthesis report*, Human European Consultancy, Viena, 2010eko urria, eskuragarri hemen: <https://www.humanconsultancy.com/downloads/402-study-on-equality-bodies-set-up-under-directives-2000-43-ec-2004-113-ec-and-2006-54-ec-synthesis-report>.

IKUSGUNE eta GASTEIZKO LGTBI+ FOBIAREN AURKAKO BEHATOKIA, *Gasteizen sexu-orientazioaren eta genero identitatearen aurka izandako gertakariei buruzko V. Txostena (2021)*, Gasteizko Udala, [2022], eskuragarri hemen: <https://ikusgune.eus/files/2022/05/informe-2021-euskonline.pdf>.

IKUSPEGI, *Immigrazioaren panoramika Barakaldon 2020*, eskuragarri hemen: https://www.barakaldo.eus/portal/c/document_library/get_file?uuid=14080ff6-a06d-4909-9354-692a0dc0710f&groupId=10325.

- *Estudio diagnóstico sobre el fenómeno migratorio en Álava 2019*, Arabako Foru Aldundia, Vitoria-Gasteiz, 2020, eskuragarri hemen: https://www.ikuspegi.eus/documentos/otras_publicaciones/ESTUDIO_DIAGNOSTICO SOBRE EL FENOMENO MIGRATORIO EN ALAVA.PDF.
- *Barometroa 2021. Jatorri atzerritarra duten biztanleen inguruko pertzepzioak eta jarrerak*, Euskal Herriko Unibertsitatea, Bilbo, 2021, eskuragarri hemen: https://www.ikuspegi.eus/documentos/barometros/2021/bar2021_eus.pdf.
- *Neurtu 2021. EAEko aniztasunari buruzko barometroa. Sexu- eta genero-aniztasunarekiko pertzepzioak eta jarrerak*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2022, eskuragarri hemen: <https://www.ikuspegi.eus/documentos/neurtu/2021/neurtu2021eus.pdf>.

ISEAK FUNDAZIOA, *Estudio comparado sobre la situación de la población gitana en España en relación al empleo y la pobreza 2018*, Fundación Secretariado Gitano, Madril, 2019, eskuragarri hemen: https://www.gitanos.org/centro_documentacion/publicaciones/fichas/129378.html.es.

JORDACHE, Romanita eta IONESCU, Iustina, *Discrimination and its Sanctions: Symbolic vs. Effective Remedies in European Anti-Discrimination Law*, *European Anti-Discrimination Law Review*, 19. zk., 2014ko azaroa, 11-24 or., eskuragarri hemen: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cf4d2c3c-f8e0-4d9c-8abc-3a1492567abd>.

KULTURA ARTEKO HIRIEN EUROPAKO SAREAN, *Repensar la acogida desde la perspectiva intercultural*, eskuragarri hemen: <https://rm.coe.int/repensar-la-acogida-desde-la-perspectiva-intercultural/1680a179ca>.

LAMA AYMA, Alejandra de, *Discriminación múltiple*, *Anuario de Derecho Civil*, LXVI. zk., 2013, I. faszikulua, eskuragarri hemen: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4548753>.

LAN ETA IMMIGRAZIO MINISTERIOA, *Estrategia integral contra el racismo, la discriminación racial, la xenofobia y otras formas conexas de intolerancia*, Lan eta Immigrazio Ministerioa, Administrazio Informazioaren eta Argitalpenen Zuzendariordetza Nagusia, 2011, eskuragarri hemen: <https://inclusion.seg-social.es/oberaxe/ficheros/documentos/EstrategiaIntegralContraRacismo.pdf>.

LANDA GOROSTIZA, Jon Mirena, Delitos de odio y estándares internacionales: una visión crítica a contra corriente, *Revista electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 22-19 zk., 2020, 1-34 or.; eskuragarri hemen: <http://criminolnet.ugr.es/recpc/22/recpc22-19.pdf>.

LOSAVIO, Joseph, Lo que nos cuesta el racismo a todos, *Finanzas y desarrollo: publicación trimestral del Fondo Monetario Internacional y del Banco Mundial*, 57. libk., 3. zk., 2020, 32-35 or., eskuragarri hemen: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/spa/2020/09/pdf/costo-economico-del-racismo-losavio.pdf>.

MAKKONEN, T., *European handbook on equality data*, Europar Batasuneko Argitalpen Ofizialen Bulegoa, Luxenburgo, 2016, eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/397074>.

MATIZ ELKARTEA, *Administrazio publikoan proiektuak garatzeko behar diren kulturarteko gaitasunen eskuliburua*, La Lagunako Unibertsitateko Fundazio Nagusia, La Laguna, 2020, eskuragarri hemen: <http://www.ciudadesinterculturales.com/wp-content/uploads/2020/12/kulturarteko-gaitasunen-eskuliburua.pdf>.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES, *Nationaal Actieprogramma tegen discriminatie*, 2016ko urtarrilaren 22a, eskuragarri hemen: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/01/22/nationaal-actie-programma-tegen-discriminatie>.

MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH, *Finland's National Roma Policy (ROMPO) 2018-2022*, Ministry of Social Affairs and Health, Helsinki, 2019, eskuragarri hemen: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161878/J_25_2019_Finlands%20National%20Roma%20policy_ROMPO_2018_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

NAZIO BATUETAKO GUTXIENGOEN KONTUEI BURUZKO ERRELATORE BEREZIA, Declaración del Relator Especial de las Naciones Unidas sobre cuestiones de las minorías, Fernand de Vareennes, sobre la conclusión de su visita oficial a España, 14-25 de enero de 2019, EN: *Naciones Unidas, Oficina del Alto Comisionado, Centro de prensa* [online], 2019ko urtarrilaren 25a, eskuragarri hemen: <https://www.ohchr.org/es/2019/01/statement-united-nations-special-rapporteur-minority-issues-fernand-de-vareennes-conclusion>.

ONU, *Plan de acción de Rabat*, 2013ko urtarrilaren 11, A/HRC/22/17/Add.4; eskuragarri hemen: <https://www.ohchr.org/es/freedom-of-expression>.

LUAN RAMOS, Dominique, Discriminación interseccional, desarrollo del concepto, inclusión en la jurisprudencia del sistema internacional de protección de derechos humanos, el concepto en la jurisprudencia nacional, *Revista semestral del Centro de Estudios constitucionales de Chile*, 19. libk., 2. zk., 2021, 38-70 or., eskuragarri hemen: <https://www.scielo.cl/pdf/estconst/v19n2/0718-5200-estconst-19-02-38.pdf>.

REY MARTÍNEZ, Fernando, *Derecho antidiscriminatorio*, Aranzadi, Iruña, 2019.

ROSSI, Paula y BAZZACO, Edoardo, *Guía para la incorporación de los enfoques psicosocial y restaurativo en los servicios de acompañamiento a víctimas de incidentes y delitos de odio y discriminación*, SOS Racisme Catalunya, Bartzelona, 2021, eskuragarri hemen: <https://www.idhc.org/arxius/recerca/1617702168-Guia-EnfoqueRestaurativo.pdf>.

SANZO, Luis, Etorkin atzerritarren prekaritatea eta desberdintasuna Euskadin: gizarteratzeko politikaren erronkak, IN: SHERSHNEVA, Julia eta FOUASSIER ZAMALLOA, Maite, koord., *Biztanle etorkinen integrazioari buruzko joerak eta erronkak Euskadin: EAE-ko Etorkin Atzerritarrei buruzko Inkestaren azterketa (EABI-2018)*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2022ko apirila.

SCHWEIZER PRESSERAT, *Jahresbericht 2019 des Schweizer Presserats*, eskuragarri hemen: https://presserat.ch/wp-content/uploads/2020/06/Jahresbericht_Schweizer_Presserat_2019-1.pdf .

SECRETARE D'ÉTAT A L'ÉGALITE DES CHANCES, *Plan d'action Interfédéral contre la discrimination et la violence à l'égard des personnes LGBTI 2018-2019*, eskuragarri hemen: https://fedweb.belgium.be/sites/default/files/Plan_d_action_LGBTI_2018-2019_FR.pdf.

SHERSHNEVA, Julia eta FOUASSIER ZAMALLOA, Maite, koord., *Biztanle etorkinen integrazioari buruzko joerak eta erronkak Euskadin: EAE-ko Etorkin Atzerritarrei buruzko Inkestaren azterketa (EABI 2018)*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2022ko apirila, eskuragarri hemen: <https://web-argitalpena.adm.ehu.es/pdf/USOPD224080.pdf>.

SISTEMATIZACIÓN de resultados del I Plan de Convivencia en la Diversidad: investigación aplicada para la diputación Foral de Gipuzkoa, Dirección de derechos humanos y cultura democrática, [2021], p. 11, eskuragarri hemen: <https://www.gipuzkoa.eus/documents/2456908/2f9414f5-0c8a-a012-1f9c-dca9c61f9447>.

SOS ARRAZAKERIA ELKARTEEN FEDERAZIOA, *Puertas que se cierran: testing sobre discriminación a la población inmigrante en el acceso a la vivienda de alquiler*, SOS Arrazakeria Elkarteen Federazioa, Donostia, 2015, eskuragarri hemen: <http://sosracismo.eu/wp-content/uploads/2016/07/Puertas-que-se-cierran-Testing.pdf>.

SOUTO GALVÁN, Beatriz, *Sobre el discurso político xenófobo: especial referencia al caso español*, MARCO TEIJÓN ALCALÁ, zuz., *El odio como motivación criminal*, Wolters Kluwer, Las Rozas, Madril, 2020.

SUBGROUP ON THE NATIONAL IMPLEMENTATION OF THE EU ANTI-RACISM ACTION PLAN 2020-2025, *Common guiding principles for national action plans against racism and racial discrimination*, eskuragarri hemen: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-anti-racism-action-plan-2020-2025_en.

WLADASC, Katrin, *The Sanctions Regime in Discrimination Cases and its Effects*, Equinet, Belgika, 2015, eskuragarri hemen: https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2015/12/sanctions_regime_discrimination_-_final_for_web-1.pdfhttps://www.archive.equineteurope.org/IMG/pdf/sanctions_regime_discrimination_-_final_for_web.pdf.

YLE, Tribunal rules against police in racial profiling case, IN: *YLE NEWS* [online], 2019.2.1, eskuragarri hemen: <https://yle.fi/news/3-10626916>.

ERANSKINA. Diskriminazioaren aurkako zuzenbideari buruzko jurisprudentzia

GIZA ESKUBIDEEN EUROPAKO AUZITEGIA (GEEA)⁷⁰⁹

Filiazioa

Ordezkapen bidezko ernalketa: inskripzioa baliogabetzea

- GEEAren epaia, 2014ko ekainaren 26koa, Mennesson eta Labassee versus Frantzia. [ECLI:CE:ECHR:2014:0626JUD006519211](https://eur-lex.europa.eu/eli/ce/echr/2014/0626jud006519211)
- GEEAren epaia, 2007ko ekainaren 28koa, Wagner eta beste bat versus Luxenburgoko. [ECLI:CE:ECHR:2007:0628JUD007624001](https://eur-lex.europa.eu/eli/ce/echr/2007/0628jud007624001)
- GEEAren epaia, 2012ko urriaren 4koa, Harroudj versus Frantzia. [ECLI:CE:ECHR:2012:1004JUD004363109](https://eur-lex.europa.eu/eli/ce/echr/2012/1004jud004363109)

Arraza

Ijitoen errituaren arabeko ezkontza eta alargun-pentsioa

- GEEAren epaia, 2009ko abenduaren 8koa, Muñoz Díaz versus Espainia. [ECLI:CE:ECHR:2009:1208JUD004915107](https://eur-lex.europa.eu/eli/ce/echr/2009/1208jud004915107)

EUROPAR BATASUNEN JUSTIZIA AUZITEGIA (EBJA)

Desgaitasuna

Gaixotasunaren eta desgaitasunaren arteko aldea

- EBJAren epaia, 2006ko uztailearen 11koa. Gaia: C-13/05. [ECLI:EU:C:2006:456](https://eur-lex.europa.eu/eli/eu/c/2006/456)
- EBJAren epaia, 2013ko apirilaren 11koa. Metatutako gaiak: C-335/11 eta C-337/11. [ECLI:EU:C:2013:222](https://eur-lex.europa.eu/eli/eu/c/2013/222)
- EBJAren epaia, 2016ko abenduaren 1ekoa. Gaia: C-395/15. [ECLI:EU:C:2016:917](https://eur-lex.europa.eu/eli/eu/c/2016/917)

⁷⁰⁹ GEEAren eta EBJAren epaien aukeraketak Espainiako auzitegiek aipaturiko epaiei eragiten die.

Adina

Lanpostua eskuratzea

- EBJAren epaia, 2016ko azaroaren 15ekoa. Gaia: C-258/13.
[ECLI:EU:C:2013:810](#)

KONSTITUZIO AUZITEGIA

Diskriminazioa

Legearen aurreko berdintasuna

- Konstituzio Auzitegiaren 22/1981 Epaia, 1981eko uztailaren 2koa.
[ECLI:ES:TC:1981:22_](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 49/1982 Epaia, 1982ko uztailaren 14koa.
[ECLI:ES:TC:1982:49_](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 2/1983 Epaia, 1983ko urtarrilaren 24koa.
[ECLI:ES:TC:1983:2_](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 23/1984 Epaia, 1984ko otsailaren 20koa.
[ECLI:ES:TC:1984:23_](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 209/1987 Epaia, 1987ko abenduaren 22koa.
[ECLI:ES:TC:1987:209](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 209/1988 Epaia, 1988ko azaroaren 10ekoa.
[ECLI:ES:TC:1988:209](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 20/1991 Epaia, 1991ko urtarrilaren 31koa.
[ECLI:ES:TC:1991:20](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 110/1993 Epaia, 1993ko martxoaren 25ekoa.
[ECLI:ES:TC:1993:110](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 176/1993 Epaia, 1993ko maiatzaren 27koa.
[ECLI:ES:TC:1993:176](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 340/1993 Epaia, 1993ko azaroaren 16koa.
[ECLI:ES:TC:1993:340](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 117/1998 Epaia, 1998ko ekainaren 2koa.
[ECLI:ES:TC:1998:117](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 200/2001 Epaia, 2001eko urriaren 1ekoa.
[ECLI:ES:TC:2001:200](#)

Diskriminazio-arrazoiak

- Konstituzio Auzitegiaren 75/1983 Epaia, 1983ko abuztuaren 3koa.
[ECLI:ES:TC:1983:75](#)

- Konstituzio Auzitegiaren 128/1987 Epaia, 1987ko uztailaren 16koa.
[ECLI:ES:TC:1987:128](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 166/1988 Epaia, 1988ko irailaren 26koa.
[ECLI:ES:TC:1988:166](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 145/1991 Epaia, 1991ko uztailaren 1ekoa.
[ECLI:ES:TC:1991:145](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 103/1983 Epaia, 1983ko azaroaren 22koa.
[ECLI:ES:TC:1983:103](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 128/1987 Epaia, 1987ko abuztuaren 11koa.
[ECLI:ES:TC:1987:128](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 229/1992 Epaia, 1992ko abenduaren 14koa.
[ECLI:ES:TC:1992:229](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 126/1997 Epaia, 1997ko uztailaren 3koa.
[ECLI:ES:TC:1997:126](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 92/1991 Epaia, 1991ko maiatzaren 6koa.
[ECLI:ES:TC:1991:92](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 90/1995 Epaia, 1995eko ekainaren 9koa.
[ECLI:ES:TC:1995:90](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 75/1983 Epaia, 1983ko abuztuaren 3koa.
[ECLI:ES:TC:1983:75](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 13/2001 Epaia, 2001eko urtarrilaren 29koa.
[ECLI:ES:TC:2001:013](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 209/1988 Epaia, 1988ko azaroaren 10ekoa.
[ECLI:ES:TC:1988:209](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 7/1994 Epaia, 1994ko urtarrilaren 17koa.
[ECLI:ES:TC:1994:7](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 74/1997 Epaia, 1997ko apirilaren 21ekoa.
[ECLI:ES:TC:1997:74](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 67/1998 Epaia, 1998ko martxoaren 18koa.
[ECLI:ES:TC:1998:67](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 181/2000 Epaia, 2000ko ekainaren 29koa.
[ECLI:ES:TC:2000:181](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 148/1986 Epaia, 1986ko azaroaren 25ekoa.
[ECLI:ES:TC:1986:148](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 29/1987 Epaia, 1987ko martxoaren 6koa.
[ECLI:ES:TC:1987:29](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 1/2001 Epaia, 2001eko urtarrilaren 15ekoa.
[ECLI:ES:TC:2001:1](#)

..... araberako diskriminazioa

Desgaitasuna

Desgaitasuna

- Konstituzio Auzitegiaren 269/1994 Epaia, 1994ko urriaren 3koa.

[ECLI:ES:TC:1994:269](#)

Hezkuntza

- Konstituzio Auzitegiaren 10/2014 Epaia, 2014ko urtarrilaren 27koa.

[ECLI:ES:TC:2014:10](#)

Adinekoentzako egoitza

- Konstituzio Auzitegiaren 3/2018 Epaia, 2018ko urtarrilaren 22koa.

[ECLI:ES:TC:2018:3](#)

Adina

Kaleratze kolektiboa

- Konstituzio Auzitegiaren 66/2015 Epaia, 2015eko apirilaren 13koa.

[ECLI:ES:TC:2015:66](#)

Farmazia-bulegoen adjudikazioa

- Konstituzio Auzitegiaren 79/2001 Epaia, 2001eko martxoaren 26koa.

[ECLI:ES:TC:2001:79](#)

- Konstituzio Auzitegiaren 63/2011 Epaia, 2011ko maiatzaren 16koa.

[ECLI:ES:TC:2011:63](#)

- Konstituzio Auzitegiaren 117/2011 Epaia, 2011ko uztailaren 4koa.

[ECLI:ES:TC:2011:117](#)

- Konstituzio Auzitegiaren 161/2011 Epaia, 2011ko urriaren 19koa.

[ECLI:ES:TC:2011:161](#)

- Konstituzio Auzitegiaren 78/2012 Epaia, 2012ko apirilaren 16koa.

[ECLI:ES:TC:2012:78](#)

Nahitaezko erretiro

- Konstituzio Auzitegiaren 280/2006 Epaia, 2006ko azaroaren 9koa.

[ECLI:ES:TC:2006:280](#)

- Konstituzio Auzitegiaren 341/2006 Epaia, 2006ko abenduaren 11koa.

[ECLI:ES:TC:2006:341](#)

Hezkuntza

Sexuen arabera bereizitako irakaskuntza

- Konstituzio Auzitegiaren 31/2018 Epaia, 2018ko apirilaren 10koa.
[ECLI:ES:TC:2018:31](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 12/2008 Epaia, 2008ko urtarrilaren 29koa.
[ECLI:ES:TC:2008:12](#)

Ikasleak sexuaren arabera bereizten dituzten ikastetxeen finantzaketa

- Konstituzio Auzitegiaren 31/2018 Epaia, 2018ko apirilaren 10koa.
[ECLI:ES:TC:2018:31](#)

Erljio-heziketako irakasleak

- Konstituzio Auzitegiaren 51/2011 Epaia, 2011ko apirilaren 14koa.
[ECLI:ES:TC:2011:51](#)

Gaixotasuna

Lan-kaleratzea

- Konstituzio Auzitegiaren 62/2008 Epaia, 2008ko maiatzaren 26koa.
[ECLI:ES:TC:2008:62](#)

Filiazioa

Ezkontzaz kanpoko seme-alabak abandonatzearen ziozko delitua

- Konstituzio Auzitegiaren 67/1998 Epaia, 1998ko martxoaren 18koa.
[ECLI:ES:TC:1998:67](#)

Ezkontzaz kanpoko seme-alabak eta lan-istripuagatiko prestazioak

- Konstituzio Auzitegiaren 154/2006 Epaia, 2006ko maiatzaren 22koa.
[ECLI:ES:TC:2006:154](#)

Adopziozko seme-alaben jaraunsletza

- Konstituzio Auzitegiaren 200/2001 Epaia, 2001eko urriaren 4koa.
[ECLI:ES:TC:2001:200](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 46/1999 Epaia, 1999ko martxoaren 22koa.
[ECLI:ES:TC:1999:46](#)

Orientazio sexuala

Orientazio sexuala

- Konstituzio Auzitegiaren 41/2013 Epaia, 2013ko otsailaren 14koa.
[ECLI:ES:TC:2013:41](#)

Guraso transexualen bisita-araubidea

- Konstituzio Auzitegiaren 176/2008 Epaia, 2008ko abenduaren 22koa.
[ECLI:ES:TC:2008:176](#)

Izatezko bikoteak

Alargun-pentsioa

- Konstituzio Auzitegiaren 60/2014 Epaia, 2014ko maiatzaren 5koa.
[ECLI:ES:TC:2014:60](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 40/2014 Epaia, 2014ko martxoaren 11koa.
[ECLI:ES:TC:2014:40](#)

Politika

Afiliazio sindikala eta lan-kaleratzea

- Konstituzio Auzitegiaren 293/1993 Epaia, 1993ko urriaren 18koa.
[ECLI:ES:TC:1993:293](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 87/1998 Epaia, 1998ko apirilaren 21ekoa.
[ECLI:ES:TC:1998:87](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 85/1995 Epaia, 1995eko ekainaren 6koa.
[ECLI:ES:TC:1995:85](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 82/1997 Epaia, 1997ko apirilaren 22koa.
[ECLI:ES:TC:1997:82](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 202/1997 Epaia, 1997ko azaroaren 25ekoa.
[ECLI:ES:TC:1997:202](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 48/2002 Epaia, 2002ko otsailaren 25ekoa.
[ECLI:ES:TC:2002:48](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 293/1993 Epaia, 1993ko urriaren 18koa.
[ECLI:ES:TC:1993:293](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 140/1999 Epaia, 1999ko uztailaren 22koa.
[ECLI:ES:TC:1999:140](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 29/2000 Epaia, 2000ko urtarrilaren 31koa.
[ECLI:ES:TC:2000:29](#)

- Konstituzio Auzitegiaren 308/2000 Epaia, 2000ko abenduaren 18koa.
[ECLI:ES:TC:2000:308](#)

Militantzia politikoa eta lan-kaleratzea

- Konstituzio Auzitegiaren 49/2003 Epaia, 2003ko martxoaren 17koa.
[ECLI:ES:TC:2003:49](#)

Afiliazio sindikala eta lan-promozioa

- Konstituzio Auzitegiaren 188/2004 Epaia, 2004ko azaroaren 2koa.
[ECLI:ES:TC:2004:188](#)

Arraza

Identifikatzeko eskakizuna

- Konstituzio Auzitegiaren 13/2001 Epaia, 2001eko urtarrilaren 29koa.
[ECLI:ES:TC:2001:13](#)

Ijitoen errituaren arabera egindako ezkontza eta alargun-pentsioa

- Konstituzio Auzitegiaren 69/2007 Epaia, 2007ko apirilaren 16koa.
[ECLI:ES:TC:2007:69](#)
- Konstituzio Auzitegiaren 199/2004 Epaia, 2004ko azaroaren 15ekoa.
[ECLI:ES:TC:2004:199](#)

Adierazpen-askatasuna eta arrazismoa

- Konstituzio Auzitegiaren 214/1991 Epaia, 1991ko azaroaren 11koa.
[ECLI:ES:TC:1991:214](#)

Adierazpen-askatasuna eta genozidioaren ukapena

- Konstituzio Auzitegiaren 235/2007 Epaia, 2007ko azaroaren 7koa.
[ECLI:ES:TC:2007:235](#)

Erlijioa

Erljio-kongregazioetako kideen enplegua

- Konstituzio Auzitegiaren 64/1994 Epaia, 1994ko otsailaren 28koa.
[ECLI:ES:TC:1994:64](#)

Ezkontza kanonikoa eta alargun-pentsioa

- Konstituzio Auzitegiaren 199/2004 Epaia, 2004ko azaroaren 15ekoa.
[ECLI:ES:TC:2004:199](#)

AUZITEGI GORENA

Forma fisikoa

Lanpostua eskuratzea

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2006ko urtarrilaren 31koa.
[ECLI:ES:TS:2006:441](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2009ko irailaren 28koa. [ECLI:ES:TS:2009:6510](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2004ko martxoaren 15koa.
[ECLI:ES:TS:2004:1749](#)

Desgaitasuna

Kaleratzea: gaixotasuna versus desgaitasuna

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2001eko urtarrilaren 29koa.
[ECLI:ES:TS:2001:502](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2002ko irailaren 23koa. [ECLI:ES:TS:2002:6065](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2004ko uztailaren 12koa.
[ECLI:ES:TS:2004:5017](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2005eko maiatzaren 23koa.
[ECLI:ES:TS:2005:3298](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2007ko azaroaren 22koa.
[ECLI:ES:TS:2007:8912](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2007ko abenduaren 11koa.
[ECLI:ES:TS:2007:9075](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko urtarrilaren 22koa.
[ECLI:ES:TS:2008:759](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko otsailaren 13koa.
[ECLI:ES:TS:2008:2337](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko irailaren 22koa. [ECLI:ES:TS:2008:5749](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2009ko urtarrilaren 27koa.
[ECLI:ES:TS:2009:483](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2012ko uztailaren 12koa.
[ECLI:ES:TS:2012:5912](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2017ko maiatzaren 3koa.
[ECLI:ES:TS:2017:4445A](#)
- Auzitegi Gorenaren 700/2017 Epaia, irailaren 21koa.
[ECLI:ES:TS:2017:3580](#)
- Auzitegi Gorenaren 194/2018 Epaia, otsailaren 22koa.
[ECLI:ES:TS:2018:757](#)

Adin-nagusitasuna eta mantenua emateko betebeharra

- Auzitegi Gorenaren 372/2014 Epaia, uztailearen 7koa.
[ECLI:ES:TS:2014:2622](#)
- Auzitegi Gorenaren 991/2008 Epaia, azaroaren 5koa.
[ECLI:ES:TS:2008:5805](#)

Funtzio publikoa betetzeko probak

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2013ko ekainaren 12koa.
[ECLI:ES:TS:2013:3540](#)

Langileen subrogazioa

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2010eko urriaren 21koa.
[ECLI:ES:TS:2010:6223](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2015eko azaroaren 24koa.
[ECLI:ES:TS:2015:5847](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2015eko abenduaren 9koa.
[ECLI:ES:TS:2015:5773](#)
- Auzitegi Gorenaren 99/2017 Epaia, 2017ko otsailaren 2koa.
[ECLI:ES:TS:1011:2017](#)

Adina*Lanpostua eskuratzea*

- Auzitegi Gorenaren 1639/2019 Epaia, azaroaren 27koa.
[ECLI:ES:TS:2019:3799](#)
- Auzitegi Gorenaren 968/2017 Epaia, maiatzaren 31koa.
[ECLI:ES:TS:2017:2139](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2015eko urriaren 14koa.
[ECLI:ES:TS:2015:4216](#)
- Auzitegi Gorenaren 627/2017 Epaia, apirilaren 5koa.
[ECLI:ES:TS:2017:1321](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2016ko urtarrilaren 28koa.
[ECLI:ES:TS:2016:214](#)

Kirol-instalazioen erabiltzaile izaera

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2002ko abenduaren 11koa.
[ECLI:ES:TS:2002:8336](#)

Nahitaezko erretiro

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2014ko uztailaren 10ekoa.
[ECLI:ES:TS:2014:2984](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2013ko maiatzaren 23koa.
[ECLI:ES:TS:2013:3033](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2005ko ekainaren 15ekoa.
[ECLI:ES:TS:2005:3864](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2006ko ekainaren 28koa.
[ECLI:ES:TS:2006:3965](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2007ko urriaren 17koa. [ECLI:ES:TS:2007:6854](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2007ko urriaren 18koa. [ECLI:ES:TS:2007:6808](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2011ko martxoaren 9koa.
[ECLI:ES:TS:2011:873](#)
- Auzitegi Gorenaren 872/2017 Epaia, azaroaren 14koa.
[ECLI:ES:TS:2017:4425](#)

Nahitaezko erretiroa eta kotizazio-araubidea

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2016ko urtarrilaren 27koa.
[ECLI:ES:TS:2016:144](#)

Farmazien lizentziak

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2012ko maiatzaren 25ekoa.
[ECLI:ES:TS:2012:3567](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2014ko irailaren 23koa. [ECLI:ES:TS:2014:3625](#)

Soldata-ordainketa

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2015eko azaroaren 24koa.
[ECLI:ES:TS:2015:5660](#)

Filiazioa

Adopziozko seme-alaben oinordetza-eskubideak

- Auzitegi Gorenaren 964/2005 Epaia, abenduaren 15ekoa.
[ECLI:ES:TS:2005:7431](#)
- Auzitegi Gorenaren 902/2006 Epaia, irailaren 29koa.
[ECLI:ES:TS:2006:5646](#)

Noble-tituluen oinordetza-eskubideak

- Auzitegi Gorenaren 529/2006 Epaia, maiatzaren 26koa.
[ECLI:ES:TS:2006:3335](#)

Ordezkapen bidezko ernalketa: Inskripzioa baliogabetzea

- Auzitegi Gorenaren 835/2013 Epaia, 2014ko otsailaren 6koa.
[ECLI:ES:TS:2014:247](#)

Ordezkapen bidezko ernalketa: amatasunagatiko prestazioak

- Auzitegi Gorenaren 953/2016 Epaia, azaroaren 16koa.
[ECLI:ES:TS:2016:5283](#)
- Auzitegi Gorenaren 1021/2016 Epaia, azaroaren 30koa.
[ECLI:ES:TS:2016:5805](#)

Ezkontzaz kanpoko seme-alaben jaraunsletza

- Auzitegi Gorenaren 192/2005 Epaia, martxoaren 17koa.
[ECLI:ES:TS:2005:1712](#)
- Auzitegi Gorenaren 357/2016 Epaia, ekainaren 1koa.
[ECLI:ES:TS:2016:257](#)

Ezkontzaz kanpoko seme-alaben mantenu-pentsioa

- Auzitegi Gorenaren 489/2001 Epaia, maiatzaren 18koa.
[ECLI:ES:TS:2001:4099](#)

Izatezko bikoteen seme-alaben zuztasun-pentsioa

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko irailaren 24koa. [ECLI:ES:TS:2008:5525](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko ekainaren 9koa. [ECLI:ES:TS:2008:4530](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2013ko ekainaren 28koa.
[ECLI:ES:TS:2013:4021](#)

Harreran dauden adingabeen zuztasun-pentsioa

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2004ko azaroaren 3koa. [ECLI:ES:TS:2004:7045](#)

Hizkuntza*Eleaniztasuna hezkuntzan*

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2015eko martxoaren 11koa.
[ECLI:ES:TS:2015:1064](#)

Funtzio publikora iristea

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2000ko urtarrilaren 18koa.
[ECLI:ES:TS:2000:168](#)

Politika

Afiliazio sindikala

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2000ko abenduaren 22koa.
[ECLI:ES:TS:2000:9592](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2004ko urtarrilaren 26koa.
[ECLI:ES:TS:2004:338](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko ekainaren 3koa. [ECLI:ES:TS:2008:3498](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2004ko maiatzaren 4koa.
[ECLI:ES:TS:2004:2980](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2004ko irailaren 27koa. [ECLI:ES:TS:2004:5944](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2007ko azaroaren 16koa.
[ECLI:ES:TS:2007:8979](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2007ko abenduaren 5koa.
[ECLI:ES:TS:2007:8480](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko urtarrilaren 22koa.
[ECLI:ES:TS:2008:1845](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2010eko uztailaren 12koa.
[ECLI:ES:TS:2010:4000](#)
- Auzitegi Gorenaren 873/2017 Epaia, azaroaren 14koa.
[ECLI:ES:TS:2017:4250](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2008ko azaroaren 3koa. [ECLI:ES:TS:2008:6575](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2013ko uztailaren 19koa.
[ECLI:ES:TS:2013:4171](#)
- Auzitegi Gorenaren epaia, 2014ko abenduaren 22koa.
[ECLI:ES:TS:2014:5805](#)

Ordezkaritza-kargu publikoen dedikazio eskusiboa

- Auzitegi Gorenaren epaia, 2000ko abenduaren 11koa.
[ECLI:ES:TS:2000:9082](#)

Kontzientzia-objekzioa

– Auzitegi Gorenaren epaia, 2001ko uztailaren 12koa.
[ECLI:ES:TS:2001:6104](#)

OHARRA: [ESTEKA](#) honetan, epaien laburpen bat ikus daiteke, diskriminazioaren aurkako eskubidearen ikuspegitik.

---

ararteko

Herriaren Defendatzailea
Defensoría del Pueblo

Arreta zuzeneko bulegoak

Araban

Prado, 9 • 01005 Vitoria - Gasteiz
Tel.: 945 13 51 18 • Fax: 945 13 51 02

Bizkaian

Albia Eraikuntza. San Vicente, 8- 8. solairua
48001 Bilbao
Tel.: 944 23 44 09

Gipuzkoan

Arrasate 19, 1.a
20005 Donostia/San Sebastián
Tel.: 943 42 08 88

www.ararteko.eus

